68
Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu
IV 6. 6.
30.1.9.
5-10-B. 4-

Digitized by Google

Digitized by Google

ANGELOMI, MONACHI ORDINIS D. BENEDICTI ENARRATIONES IN LIBROS REGVM.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE

ROMAE, M D LXV.

Apud Paulum Manutium, Aldi F.

In ædibus Populi Romani.

Ex Legato Illustriss. Coccini,

EX IOANNE TRITHEMIO ABBATE SPANHEIMENSI.

ANGELOMVS, monachus Lexouienſis, ordinis ſancti Benedicti, uir in diuinis ſcripturis exponendis nobile ſortitus ingenium, ut, quæ ipſe expoſuit, ueteres in eius comparatione non expoſuiſſe uideantur, ſæcularium quoque ſcripturarum non ignarus, iuſſu Dragonis, epiſcopi Metenſis, qui fuit filius Caroli Magni, & frater Ludouici imperatoris, ſcripſit excellentiſſimum opus, & quale me in ſcripturis ſanctis alias legiſſe non memini, in libros Regum. Floruit ſub Ludouico, & Lothario, eius filio, anno. DCCCXXX.

Ipsemet infra f. 77. uigt, nuper edidit ... in Genesim.

ANGELOMI LEXOVIENSIS IN ENARRATIONES QVATTVOR VOLVMINVM REGVM,

PRAEFATIO APOLOGETICA.

CVM a compluribus fratribus, & etiam nonnullis prudentibus & nobilibus uiris rogarer, ut, ſecundum ſolertiam doctorum, & traditionem magiſtri, uiri diſertiſſimi, aliquod opuſculum in uolumina Regum digererem, eo quod a nullo doctorum per omnia expoſitum apud nos haberetur antiquorum, ob memoriam uidelicet frequẽtata lectione recreandam, & præſertim propter illos qui aiunt, ſicut in exordio huiuſce uoluminis notando tetigi, non alia cõtineri niſi prœlia regum, actusq. multorum: quod ego, diu multumq. deliteſcendo, facere diſtuli, maxime cum parua forem ſcientia præditus, nec elucubratione artis ſæcularis ſapientia fretus, &, ut ita dicam, inedoctus eloquio, paruus ingenio. nec dicere poteram illud Pſalmiſtæ: A mandatis tuis intellexi. Nec dignus eram, inquam, ut angelus carbone torrente de altari ſpurca purgaret labella, ut ualerem Chriſti digne enucleare myſteria. Sed rurſus his excuſationibus reluctantem, cœperunt me ſuaſoriis affaminibus, immo obiurationibus compellere, ut aliquid iuxta frugalitatem ſenſus, & ingenioli mei capacitatem, ſecundum quod a didaſcalo inculcata fuerant, deſcribere nullatenus abnuerem. Sed cùm negare non ualerem, tandem aſſenſum præbere decreui, & ad aliqua, licet temere, & formidoloſe, digerenda ſum aggreſſus, eo uidelicet iure, ut intra domeſticos parietes ſecretius retinerent, nec alicui ad legendum traderent, & mea imperitia uerum & temeritas legentibus detecta manifeſta foret, & oblocutionibus occaſio panderetur reprehendentium. nam ſtylum cum ad primũ librum deſcribẽdo appuliſſem, ut abdite abdita auctore Deo congererem; exemplo mea impudentia eſt detecta: & ſacris auribus magnifici Drogonis, egregii ſcilicet pontificis, quo nihil nobilius, nihilq. prudentius, eſt reuelata nugacitas. quo comperto, cœpit

ingenue libera auctoritate imperare, ut darē operam, & cœptum opus non finirem, ſed ſagaciter ad calcem tenus perducerem. Cuius quoque præconiis nullatenus reſiſtere ualui, uerum nec tantæ auctoritati renuere præſumpſi, non ſolum quidem, quia filius erat præſtantiſſimi Caroli Cæſaris, immo frater mitiſſimi Ludouici principis, uerum etiā quia erat præclarus pontifex, & abbas meus egregius. His enim neceſſitatibus adactus, præconiisq. multimodis compulſus, ſed potius, itá dicam, Chriſti auxiliis fretus, qui præſtat infirmis confidentiam, & mutis locutionem, tentatum opus enucleare præſumpſi. Sed ſciēdum eſt, quia quibuſdam in locis totam ſententiam, prout a doctoribus eſt expoſita, digeſſi: quibuſdam enim eorum ſenſum ſequens, compendioſo ſermone multa inſerui, & ex multis ad unum perduxi: quibuſdam quoque, quod in libris tractatorum non reperi, ſicut a magiſtro aure accommodante didici, propriis intuli uerbis. nonnulla quippe, licet pauca, quæ legenti patent, ſtipulata exemplis, propria inſerere præſumpſi, & in libelli modum Chriſto duce finire decreui. in quo non perſona eſt attendenda ſcribentis, ſed qualitas conſideranda eſt dictionis. Imitatus inquam multos ſtrenuos etiam doctorum modernos, qui multa quoque poſteris dereliquerunt, ex dictis colligendo monumenta ſanctorum. Non ideo dico, ut eorum greſſibus me coæquare ualeam, præſertim cum illi rore cæleſtis nectaris campos maduerunt diuinarum ſcripturarum multimodos, & futuris ſæculis dimiſere proficua legentibus: ego uix ægreq. ſaltem poſſum ex eorū dictis decerpere permodica, & tandem intelligere uel minima: ſed ne uiderer ingratus largitori, licet compulſus, contuli mediocriter quæ potui præcipientibus. Simul etiam notandum eſt illis, qui in hoc libro parum ſpiritale contineri contendant, quod hic ſcriptura (ſicut in multis diuinis uoluminibus) non ſolum tribus modis dignoſcitur, iuxta illud Salomonis: Ecce deſcripſi eam tripliciter: uerū etiam multipliciter contineri, ſecundum quod in libro beati Iob inſcribitur. Atque utinam, inquit, Deus loqueretur tecum, & oſtenderet tibi ſecreta ſapientiæ, & quod multiplex eius eſſet lex. Quod doctorum ſolertia atteſtante ſeptem formæ dignoſcuntur. Ipſi ſunt enim ſeptem ſigilli, quibus iſte liber ſecundum Apocalypſim Ioannis ſignatus eſſe proclamatur, quem nemo potuit ſoluere, & aperire ſignacula eius, niſi leo de tribu Iuda, qui habet clauem Dauid, qui hunc & ſignacula eius aperuit. Sunt enim primus hiſtorialis, ſecundus allegorialis, tertius utriuſque rei modus, quartus de incommutabili diuinæ trinitatis eſſentia, quando uidelicet proprie, quando tropice ſacris inſinuetur oraculis: quintus parabolaris, uidelicet quando aliud dici-

tur, & aliud inuenitur ſcriptum. Sextus de gemino ſaluatoris aduentu, ne aut primus pro ſecundo, aut ſacundus pro primo intelligatur. Septimus, quo ſic diuinis præceptis inſtruimur, ut certa uitæ agendæ forma, alius uero uitæ ſignificandæ figura, regulariter innoteſcat. Sed iam exemplis ex hoc uolumine conuenit edocere, ut his primum edocti, ſciant multa myſteria in eo contegi. Primus hiſtoricus ille eſt, ubi nihil ſpiritale continetur, ſicut ait Samuel: melior eſt obedientia quã uictimæ, & mille talia. Secundus allegorialis, ubi ait, quod in omnibus finibus Iſrael puella ſpecioſa regi Dauid requiritur, in cuius ſinu dormiat, & calefiat; tam caſta, ut calefactum ad libidinẽ non prouocet, quæ ſapientiam figurat, quæ etiam in ſenibus non ſeneſcit, ſed frigeſcentibus membris dilectores ſuos igne ampliore ſuccendit. Tertius uterque modus, ſicut in Dauid oſtenditur, ubi Bethſabee uxorẽ Vriæ incaute reſpexiſſe dicitur, & peccaſſe; ut demonſtretur, quod nullus debeat iuxta hiſtoriam mulierem incaute reſpicere. In quo facto allegorica etiam ſignificatio continetur, ſicut in ſuo loco abunde deſcripſimus. Quartus modus, ubi nobis aliquando proprie, aliquando tropice diuinitas ſacris eloquiis intimatur: proprie, ſicut Elias ait: Viuit Dominus in cuius conſpectu ſto. Et illud: Tu es enim Deus in cælo ſurſum, & in terra deorſum. Et: Ego ſum Deus Abraam, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Tropice, iuxta quod Micheas: Vidi Dominũ ſedentem, & omnẽ militiam cæli aſſiſtentẽ ei. & cetera talia, quæ de Deo tranſlate, non proprie accipi ſolent. Quintus parabolaris, quo cum aliud dicitur, aliud in ſacris paginis inuenitur. Hoc eſt, quod in titulo pſalmi XXXIIII dicitur, pſalmus ipſi Dauid: quando commutauit uultum ſuum coram Abimelech, & dimiſit eum: cum in hoc libro coram Achis rege hoc feciſſe narratur. Cum ergo pro Achis Abimelech poſuit, legentem monuit, ex ipſius interpretatione nominis, latens altius penetrare myſterium, de quo inferius ſuo in loco digeſſimus. Cui etiam conuenit illud: Carduus qui eſt in Libano miſit ad cedrum quæ eſt in Libano, ut daret ei filiam ſuam, & reliq. De ſexto uero ubi geminus aduentus Chriſti continetur, cunctis patet qui ſit primus, quis erit futurus, qui uterque hic præfiguratur. Septimus proinde modus, qui geminam præceptorum retinet qualitatem, ille eſt uitæ agendæ, ut exempli gratia: Diliges proximum tuum tamquã te ipſum. qui enim diligit proximum, legem adimpleuit. Quod Dauid non ſolum in Ionatha impleuit, uerum & in Saul, quem inimicũ dilexit: de quo ſcriptura ait: Planxit autem Dauid ſuper Saul & filiũ eius, & reliq. Ipſe eſt & figurandæ uitæ, carnalium uidelicet uictimarum & uaſorum compoſitione. Victimæ enim hoc præfigurabant,

quod

quod hortatur Apoſtolus, ut exhibeatis corpora ueſtra hoſtiam uiuam, ſanctam, Deo placentem. Vaſa uero, ſimiliter electos deſignabant, diuinis officiis occupatos. Qui modus cum ſecundo ſimilis uideatur, illa tamen ratione diſcernitur, quod hic ad mores tantum, ille etiam redigendus eſt ad fidem. Verum licet iſti modi multipliciter iſtic inueniantur, tamen, iuxta iugitatem triplicis diuiſionis, ſtuduimus primum hiſtoricam, quæ geſta depromit, tangere; deinde allegoricam ſignificationem, quæ fidem ædificat, pandere; ad extremum quoque moralitatem, quæ uitam honeſtam componit, ſubnectere: ne pondere ſolius & unius intelligentiæ preſſus, aut hiſtoriæ & allegoriæ mole grauatus, deſidioſus lector occaſionem poſſit inuenire excuſationis; ſed potius cum hac paupertate diſcurrere ualeat prouocatus per campos ouans latiſſimos doctorum.

PROLOGVS EIVSDEM
CARMINE CONTEXTVS.

SI mauis lector typicos dignoſcere ſenſus,
Quæ tenet, ingredere, floridus iſte liber.
Bis retinet bina enſacrata uolumina regum,
Quæ patuere prius ore tonante ſopho.
Hunc ſtuduit calamus noſter coniungere fretus,
Et uoluit tandem texere noſtra manus.
Scilicet ingrediens campos & prata piorum,
Carperet ut flores celſitonantis ope.
Ex quibus accipias diuini ſtirpis odores,
Et ualeas fructus tollere rite bonos.
Fercula fert animis nimium pulcherrima claris,
Vnde fames animæ pellitur acta procul.
Lilia cum uiolis redolent per candida rubris,
Et pariter fragrant cinnama, roſa, ruta.
Continent hic Chriſti nimium chariſmata ſacra,
Quæ latuere prius cortice tecta diu.
Hicque prophetarum pangit ſanctiſſima geſta,
Plurima multorum myſtica uerba canit.
Quæ Dauid geſſit, cecinit quoque, & inclyta proles,
Hoc typice lector iſte libellus habet.
Hic euangelicam quadriga concrepat aulam,
Sic & apoſtolicum lumen habere probat.
Iſtic inuenies theſaura recondita patrum,
Horum & multiplices hic retinentur opes.
Abdita nam reſerat, & tandem myſtica pandit,
In medium profert intima quidquid habent.
Grandia cæleſtis promittit præmia uitæ,
Viuere cum Domino regna tenendo poli.
Iſtius ergo celer calles diſcurre libenter,
Diſcute paginulas, mel tibi portat apis.

Has cape diuitias, mundi contemne caducas,
Quod canit iſte liber, ſemper in ore tene.
Lurida linque libens ſpurca contagia carnis:
In mentem ueniat, quod moriturus eris.
Sis memor auctoris, uerſus cum legeris iſtos.
ANGE *Deus* LOMI, *dic, miſerere tui.*

ANGELOMI LEXOVIENSIS,

IN LIBRI PRIMI REGVM STROMATA,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PRAEFATIO.

VIGINTI & duas eſſe litteras apud Hebræos, in auctoribus diuinarum ſcripturarum reperimus: quod nullus, qui eos legerit, ignorat: ſecundum quarum numerum, apud eos uiginti & duo uolumina ſupputantur: inter quæ etiam hic liber Regum, de quo tractaturi ſumus, comprehenditur: qui in ſupputationibus eorum poſt Iudicum in ordine tertius habetur. in quo quidem uolumine (quamquam nonnulli, ſcientiæ ſpiritalis intelligentiæ ignari, aut humanæ ſolummodo ſapientiæ dediti, aiunt, nihil aliud poſſe intelligi, niſi ſuperficies hiſtoriæ, & prœlia Regum, ac caſus multorum) multa tamen ſacramenta Chriſti, & Eccleſiæ, uariis ſcilicet modis contineri uidentur. nam ab ipſo exordio Regum, commutatum ſacerdotium in Samuelem, reprobato Heli, & commutatum regnum in Dauid, reprobato Saule, exclamauit prænunciare nouum ſacerdotium, nouumq. regnum, reprobato ueteri, quod umbra erat futuri, in domino Ieſu Chriſto uenturum. Nonne ipſe Dauid, cum panes propoſitionis manducauit, quos non licebat manducare niſi ſolis ſacerdotibus, in una perſona utrumque futurum, idem in uno Ieſu Chriſto regnum & ſacerdotium figurauit? Ipſa itaque Samuelis ſacerdotis ſucceſſio nouum, ut prædictum eſt, & ſempiternum ſacerdotium præfigurabat, qui eſt Ieſus Chriſtus, Heli ſacerdote reprobato, ideſt, Iudaico ſacerdotio abiecto. Mater quoque ipſa Samuelis, quæ prius fuit ſterilis, & poſteriori fecunditate lætata, cuius etiam nomen, ideſt, Anna, quod gratia eius interpretatur, ipſam religionem Chriſtianam, ipſam poſtremo dei gratiam ſignificat, quia nobis Chriſtus oritur, ipſam quoque Eccleſiam, quæ olim ſterilis, nunc fecunda, in Dei laudibus lætatur. ſunt enim huiuſmodi innumerabilia, quibus comprobatur, quod liber iſte ſpiritalibus floribus redolet, & allegoricis ſignificationibus pollet: de quibus, ſi Dominus dederit, deſcribemus ſuis in locis per ſingula, quæ congruere rationi uidebimus in poſterum. Hæc ſcientibus, pauca prælibata ſufficiant: tandem, Domino fauente, ad hiſtoriæ ſeriem uenire decreuimus: in qua quidem prius fundamenta ipſius hiſtoriæ, ubi libuerit, immo ubi congruerit, & poſtmodum culmen ſpiritalis intelligentiæ, uerum etiam quibuſdam in locis moralis ſuauitatis harmoniam inſerere nitimur: ut lector non ſolum contentus ſit dictis hiſtoriæ, uerum allegoriarum, ac moralium melos decerpere poſſit ſalubriter. Sed prius notandum eſt, quod bene poſt Iudicum, ut diximus, ponitur Regum, uidelicet quoniam nunc ſunt præſules Eccleſiæ, ſed poſtmodum regnum: ſeu quia prius erit iudicium, deinde ſequetur ſempiternum imperium. ait enim ſacra deſcriptio.

CAPVT I.

FVIT uir unus de Ramathaim Sophim, de monte Ephraim: & nomen eius Elcana, filius Ieroham, filii Eliu, filii Thau, filii Suph, Ephrateus. quia enim in prologomena, immo in iſagoge polliciti ſumus, prius fundamenta hiſtoriæ ponere, & poſtmodum culmen allegoriæ, atque, ubi gra-

tum fuerit, moralitatis harmoniam inſerere; ideo primum dignum fore arbitra
mur de generatione ſancti Samuelis prophetæ hiſtoriam prædicere, ut poſtmo-
dum cõtinuatim allegoriam eius ualeamus, Domino fauente, digerere. Elcana
nanque, pater ipſius, de ſtirpe Leui fuit, ſed non de generatione Aaron ſacer-
1. Para. 6 dotis: quod enim pater eius de tribu Leui fuerit, uerba dierum manifeſtiſſime
comprobant, ubi ſeries generationis uſque ad Leui perducitur. Dicitur enim
filius fuiſſe Ierohã, filii Eliu, filii Than, filii Sophoniæ, filii Elcana, filii Maath,
filii Amaſai, filii Elcanæ, filii Ioel, filii Azariæ, filii Sophoniæ, filii Thaahr, filii
Aſir, filii Abiaſaph, filii Core, filii Iſaar, filii Leui, & reliqui. Cuius generatio hic
concordare cõprobatur. quam generationem in ſequentibus ſpiritali intellectui
cõcinere conabimur. Matrem quoque eius de tribu Iuda fuiſſe monſtratur, in eo
quod Ephrateus uocatur. Ephrateus ab Ephrata uxore Chaleb, quam conſtat
fuiſſe de tribu Iuda, dictus eſt. Ephrateus ab Ephrata ciuitate, ideſt, Bethlehem,
quia Bethlehem prius Ephrata uocata eſt. Et ſi quem mouet quod ab Ephraim,
1. Reg. 17 non ab Ephrata, Ephrateus uocatur, unde in ſubſequentibus legitur, quod Da
uid filius Ephratei uocetur: cum liquido pateat eundem Iſai patrem Dauid, non
de Eprahim, ſed de tribu Iuda extitiſſe: & probet eundem Elcanam Ephrateum
ab Ephrata, non ab Ephraim dici. Hic inter medios ciues Ephrem fortis exi-
ſtens, Ramathaim Sophim ciuitatem inhabitabat: unde ſcriptura de monte fuiſ
ſe Ephraim commemorat. Intra cunctas nanque tribus habitationem Leuita-
Matth. 27 rum fuiſſe non dubium eſt. Ramathaim, Ipſa eſt, quæ in euangeliis Arimathia
Marc. 15 legitur; de qua fuiſſe Ioſeph, eadem euangelia comprobant. Eſt enim ciuitas in
Luc. 23 regione Tamnitica, iuxta Dioſpolim. De qua notandum eſt, quod iuxta Hebrai
Ioan. 19 cam ueritatem non Ramathaim, ſed Armatha, ſiue Aramathaim, ſicut in libris
locorum legimus, habetur. Similiter etiam interpretationibus Hebraicorum
nominum Aramathaim reperitur: quod nos ita legendum non dubitamus: un-
de & Armathia nuncupatur, & interpretatur excelſa duo, uel eorum. Bene excel
ſa duo iuxta hiſtoriam, ut duæ intelligantur tribus, regalis uidelicet, & ſacerdo-
talis, ideſt, Iuda, & Leui, ex quibus extitit pater eius, & mater. Sophim, ſpecu
latores dicitur: ſpeculatores hic fortaſſis prophetæ intelliguntur; quorum filius
Elcana fuerit. ET HABVIT duas uxores: nomen uni Anna, & nomen
ſecundæ Phenenna. Fueruntq. Phenennæ filii, Annæ autem non erant liberi.)
Conuenienter igitur Annæ ſterilitas commemoratur, cuius partus celebrior fu-
turus erat inſtar priorum patrum, ut maius gaudium poſt longum mærorem de
percepta fecunditate parentum inſinuetur. Sicut enim Abraam patriarchæ legi
Gen. 11 tima uxor, quam primitus duxit, Sara uidelicet, primum ſterilis fuit, Agar
Gen. 16 Aegyptia generante filium; & ſicut Iacob ſeruiente ſocero ſuo pro Rachel uxore,
Gen. 29. 30 ipſa Rachel ſterilis fuit, ſorore eius Lia liberos gignente: ita & Elcanæ melior
uxor, quæ prophetam genuit, ſterilis primum fuit, poſtea autem per Domini
gratiam fecunda; ut tali ortu magnus futurus propheta etiam monſtraretur.
(ET ASCENDEBAT uir ille de ciuitate ſua ſtatutis diebus, ut adoraret,
& ſacrificaret Domino exercituum in Silo &c.) Silo ciuitas eſt in tribu Ephra-
im: in quo loco arca teſtamenti manſit, & tabernaculum Domini, a tempori-
bus Ioſue filii Nun: poſtquam uicerat gentes, quæ terram repromiſſionis poſſe-
Ioſu. 13. 14 derant, uſque ad tempora Samuelis. Narratur enim in libro Ieſu Naue, quod
(15 prædictus dux, ſorte ibi miſſa coram Domino, terram repromiſſionis ſingulis
tribubus diſtribuerit. Eſt autem Silo in nonageſimo milliario, Neapoleos in
Gen. 38 regione Arabithena. Sed & Iudæ patriarchæ filium Sela appellatum legimus.
Ad hanc ergo aſcendit Elcana cum domo ſua, ſtatutis diebus ſecundum legem,
ut ado-

ut adoraret, & ſacrificaret Domino exercituum. Quod autem dicit, Statutis die
bus, hoceſt tribus feſtiuitatibus, Paſca uidelicet, & Pentecoſte, & ſollemnitate
tabernaculorum. Vnde Dominus in Exodo præcepit, dicens: Tribus uicibus *Exod.* 24
per ſingulos annos mihi feſta celebrabitis. Et item: Ter, inquit, in anno appa *Exod.* 23
rebit omne maſculinum tuum coram domino Deo tuo, in loco, quem elegerit
dominus Deus tuus. Ergo in Silo cum eſſet eo tempore arca Domini, ibi hic
Elcana, cum eſſet ipſe Leuita, poſt oblatas uictimas, cum uxoribus & filiis at-
que filiabus pariter ueſcebatur. DEDITQVE Phenennæ uxori ſuæ, &
cunctis filiis eius, & filiabus partes, Annæ autem dedit partem unam triſtis,
quia Annam diligebat. Dominus autem concluſerat uuluam eius. Affligebat
quoque eam æmula eius, & uehementer angebat, intantum, ut exprobraret
quod cõcluſiſſet Dominus uuluam eius, & reliq.) Nam quod ait, Deditq. Phe
nennæ uxori ſuæ, & cunctis filiis, & filiabus partes: hæ partes, partes ſacrificio
rum, quas de immolatis dedit, intelliguntur, ſecundum conſuetudinem legis.
Quamquam opinio Iudæorum, ueſtes intelligi uelit. Annæ autem dedit partem
unam, inquit, triſtis. Triſtis uidelicet erat, quia Dominus concluſerat uuluam
eius. In hoc uero, quod ſubiunxit: Affligebat quoque eam æmula eius &c. de-
monſtratur, quod ſicut Saram ſterilem Agar concipiens deſpexit; ita & Annam
ſterilem Phenenna prole fecunda æmulabatur. Malorum enim eſt ſolatium, ui-
tam bonorum carpere. Porro illa flebat, & non capiebat cibum læta corporeum,
ſed, ſecundum Prophetam, fuerunt illi lacrymæ panes die ac nocte, & potum *Pſalm.* 41
ſuum cum fletu temperabat. SVRREXIT autem Anna poſtquam come
derat in Silo, & biberat. et Heli ſacerdote ſedente ſuper ſellam ante poſtes tem-
pli Domini,) Heli iſte ſummus ſacerdos erat, & poſt Samſon populum Iſrael re-
gebat, ut in Hebræorum libro inuenirur, annis XL, ſecundum Septuaginta au
tem interpretes annis XX. CVM eſſet amaro animo, orauit Dominum
flens largiter, & uotum uouit, dicens: Domine exercituum, ſi reſpiciens uide-
ris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, de
deriſq. ſeruæ tuæ ſexum uirilem, dabo eum Domino omnibus diebus uitæ
eius, & reliq.) Recordabatur forſan uerborum beati Iob, quibus dixit, Qui *Iob.* 12
deridetur ab amico ſuo ſicut ego, inuocabit Dominum, & exaudiet eum, quia
ipſe laborem & dolorem ſuorum conſiderat. De quo ſcriptum eſt: Tibi Domi- *Pſalm.* 9
ne derelictus eſt pauper, pupillo tu eris adiutor. Cui uota iuſtorum ſunt placabi
lia, & oculi eius ad preces eorum. FACTVM eſt ergo, cum illa multi-
plicaret preces coram Domino, ut Heli obſeruaret os eius. Porro Anna loque-
batur in corde ſuo, tantumq. labia illius mouebantur, & uox penitus non au-
diebatur. Aeſtimauit igitur eam Heli temulentam, dixitq. ei: Vſquequo
ebria eris? Digere pauliſper uinum, quo mades. Reſpondens Anna, Nequa-
quam, inquit, Domine mi: nam mulier infelix nimis ego ſum, uinumque, &
omne, quod inebriare poteſt, non bibi, ſed effudi animam meam in conſpectu
Domini. Ne reputes ancillam tuam quaſi unam de filiabus Belial: quia ex mul-
titudine doloris & mæroris mei locuta ſum uſque in præſens.) Belial interpreta
tur, abſque iugo. Nota quod ii, qui ebrietatem ſectantur, filii Belial uocitentur.
hoc loco impletur illud, quod ſcriptum eſt, Homo uidet in facie, Deus autem *1. Reg.* 16
intuetur cor: quia Heli tantum os deprecantis Annæ intuebatur, & uocem
eius penitus non audiebat, ſed motum labiorum cernebat, æſtimabat ebriam eſ
ſe. Illa autem quia ſurſum eleuabat cor, & confitebatur Domino in toto corde *Pſalm.* 101
ſuo, reſpexit Dominus ad orationem eius, & non ſpreuit preces illius. Nobiſq.
optimus modus orandi ad exemplum datus eſt, (ſicut in ſequentibus plenius di

ſtuti ſumus) ut non in multiloquio formemus preces noſtras ad Dominum; ſed in compunctione cordis & effuſione lacrymarum, nos exaudiri ab eo credamus:
Pſalm.50 quia ſacrificium Deo eſt, ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit, quod tunc digne fit, ſi, oratione completa, nos in eodem tenore iuſtitiæ permanebimus. Vnde & ſequitur: ET ABIIT mulier in uiam ſuam, & comedit, uultusq. illius non ſunt amplius in diuerſa mutati. Et factum eſt poſt circulum dierum, concepit Anna, & peperit filium, uocauitq. nomen eius Samuel, eo quod a Domino poſtulaſſet eum.) Poſt circulum ergo dierum, ideſt, poſt anni reditum, peperit Anna puerum, uocauitq. nomen eius Samuel. Samuel, qui interpetatur poſtulatio Dei, ſiue nomen eius Deus, quia auctor natiuitatis eius Deus erat, qui ab ſterili exoratus conceſſit habere filium, qui dignus haberetur in templo Dei cunctis diebus aſſiſtere ad ſeruitium eius. Qui ſuperius non ſolum uir, ſed uir unus appellatur: quia uidelicet non in diuerſa uagabundus, uel mobilis atque inſtabilis, ſed firmus atque inconcuſſus perſiſtens uir unus erat. Et non ſolum uir unus dicitur ille, qui firmus perſeuerat, ſed omnes competentes unus dicuntur, unam ſapientiam omnes habentes, qui unum Chriſtum Ieſum confitentur, in uno ſpiritu Dei replentur. Vnuſquiſ-
Eccli. 27 que inſipientium non eſt unus, ſed multi. Vnde ſcriptura: Stultus ut luna mutatur. Luna cum uidetur una eſſe per ſubſtantiam, per mutationem dierum ſem per ipſa alia eſt & diuerſa. Sic & peccatores, qui mutantur a ſapientia, & ſcientia, & diuerſa concupiſcunt, inſtabiles efficiuntur in omnibus uiis ſuis. Ecce hiſtoriam prælibauimus: ſed ſpiritualem intellectum neceſſe eſt ut breuiter tandem tangamus. Vir enim iſte Elcana, qui interpretatur Dei poſſeſſio, figuram geſtauit unici filii Dei, qui uera & ſpecialis eſt Dei Patris poſſeſſio. de ipſo
Prouer.8 namque per Salomonē dicitur: Dominus poſſedit me initio uiarum ſuarum. Et
Matth. 3 pater de ipſo: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Et idem
(& 17 filius in euangelio: Pater in me manens, ipſe facit opera: qui bene uir unus dici
Ioan.14 tur. Vnus autem appellatur Deus, non de numero, ſed quia nunquam a ſemet-
Pſalm.104 ipſo alter efficitur, ideo numquam mutatur. Vnde Pſalmiſta: Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. Aramathaim Sophim, quæ interpretatur excelſa uel ſpecula, cæleſtem ſignificat Ieruſalem. de qua ad nos ueniens, eandem ſpeculationem & docuit, immo & ad eandem poſſidendam ſua morte reparauit. In qua ipſe ſedens ad dexteram Patris, interpellat pro nobis, ſecundum quod
1.Ioan.2 Apoſtolus ait: Aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum iuſtum &c.
Roma.8 Qui bene filius dicitur, filii Ieroham, filii Eliu, filii Suph Ephrateus. Ieroham
1.Tim.2 quippe miſericors interpretatur: Eliu uero, Deus meus: Suph, effundens: quæ nomina, ſicut nobis uidetur, iure ad Deum Patrem referuntur. Ipſe eſt miſericordia noſtra, quia ſua miſeratione actum eſt, ut unigenitus filius ad nos ueniēs,
Ioan.3 ſuo cruore nos redimeret: iuxta quod Apoſtolus ait: Sic enim dilexit Deus mū dū, ut unigenitū ſuum daret pro nobis. Qui in paſſione, pro nobis laborans, aie
Pſalm.21 bat: Deus meus Deus meus, ut quid me dereliquiſti? Vnde Suph effundens di citur, quia ad nos ſinus ſuæ pietatis eum de cæleſtibus effudit, ut ſemet ipſum exi naniret, atque quodam modo effunderet, & genus humanū liberaret. Vnde per
Cantic.1 Salomonē in Canticis cāticorum dicitur: Vnguentum effuſum eſt nomen tuum. Nomen ergo Dei unguentum effuſum eſt, quando ab immenſitate diuinitatis ſuæ, ad naturam noſtram ſe exterius effudit, & ab eo, quod erat inuiſibilis, uiſibilem ſe reddidit. Si enim ſe non effunderet, nequaquam nobis ſe innoteſce-
Philip. 2 ret. De qua effuſione Paulus ait: Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbi tratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemet ipſum exinaniuit, & reliq. Quod Pau

lus

lus ait, Exinaniuit, hoc Salomon dixit, effudit. Qui iure Ephrateus dicitur,
Ephrateus frugifer interpretatur. Quod bene eidem unigenito Dei filio conue-
nit: ipſe enim omnibus donis Spiritus ſancti & uirtutibus abundans habetur.
Hinc Iſaias ait: Requieuit ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intel *Iſaiæ 11*
lectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, & reliq. Sequitur: HABVIT Q.
uxores duas, nomen uni Phenenna, & nomen ſecundæ Anna. Fueruntq. Phe-
nennæ filii, Annæ autem non erant liberi, & reliq.) Iſtæ duæ uxores, Anna ui
delicet, quæ interpretatur gratia, & Phenenna, quæ dicitur conuerſio. Geminæ
plebis, hoceſt, eccleſiæ gentium, & ſynagogæ prætenderunt imaginem. Phe-
nenna namque ſynagogæ typum prælibabat, quæ fecunda primum in filiis exti-
tit, quos Deo per prædicationem legis generare uidebatur. Sed, qnia conuerſa
eſt a fide patriacharum & prophetarum ad infidelitatem, infecunda permanet.
Anna uero ſterilis, quæ interpretatur gratia, eccleſiam ſignificabat gentium, quæ
gratia ſancti ſaluatoris cognoſcitur eſſe redēpta. Iuxta quod Apoſtolus ait: Gra- *1.Corin.15*
tia enim Dei ſalui facti eſtis per fidem, & non ex uobis, donũ Dei eſt. Et iterum:
Vocabo non plebem meam, plebē meam, & non miſericordiam conſecutã, miſe *Iſaiæ 54*
ricordiã conſecutam &c. Quæ ſterilis dicitur, iuxta quod ſcriptum eſt: Lætate ſte *Gala.4*
rilis, quæ non paris, erumpe & clama, quæ non parturis, quia multi filii deſertæ,
magis quam eius quæ habet uirum. De qua etiam Pſalmiſta ait: Qui habitare fa *Pſalm. 112*
cit ſterilem in domo, matrem filiorum lætantem. Quæ olim ſterilis a fecunditate
prolis ſpiritualis, nunc Deo ſpirituales filios per fontem baptiſmatis, & gratiam
Spiritus ſancti gignere non deſiſtit. De qua in Canticis canticorum apoſtoli di-
cunt: Soror noſtra paruula eſt, & ubera non habet. Quid faciemus ſorori no- *Cantic.8*
ſtræ, in die quando alloquenda eſt? Paruula, inquiunt, eſt, quia myſterium præ
dicationis nondum ſufficit ſubire, ut filios generans ab intimis myſteriis, uel nt
ex uberibus nutrire poſſit. Quid ergo tibi uidetur o ſynagoga de ſorore noſtra
faciendum, quando alloquenda eſt, ideſt, per uerbi myſterium ducenda ad fi-
dem, ut, quæ modo ſterilis nidetur, poſſit fecunda ſpiritualiter filios generare?
Synagoga tacente, ipſe ſponſus ſiue apoſtoli quid fieri debeat, reſpondent: Si
murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula argentea, ideſt, ſcientiam diui *Cantic. 8*
narum ſcripturarum, ut poſſit non ſolum protegere infirmos, ſed etiam docere
indoctos, ne ſemper ſterilis permaneat. Iſta enim quamquam tunc uxor eſſet
in prædeſtinatione diuinæ gratiæ, iuxta quod ſponſus loquitur de ea: Equita- *Cantic.1*
tui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te amica mea: Ideſt, Tu adhuc in curri
bus Pharaonis ſubintus ſeruiebas, ſubintus currebas in gentilitate, ſed ego at-
tendi quid de te per prædeſtinationem feci. Equitatui meo te aſſimilaui, ideſt,
electis meis te ſimilem attendi. Tamen, quia nondum ſponſus eam proprio ſan-
guine redemerat, nec deſponſauerat, ſterilis habebatur, quia ei per fidem con-
iuncta non erat, ſed ſynagoga ei quodammodo filios per legem, ut diximus,
parere uidebatur. Hæc enim breuiter tangendo, ut diximus, ſed in conſequen
tibus poſt aliqua, quæ interpolata uidentur, in hiſtoria prolata plenius deſcribe-
re conabimur. ERANT autem ibi duo filii Heli, Hophni & Phinees ſa-
cerdotes Domini.) Quia hiſtoria luce clarius patet, ad ſpiritalem intellectum
transducimur. Hophni namque, qui interpretatur diſcalceatus, ſiue inſania con
uerſionis: & Phinees quoque, qui dicitur os mutum, ſcribas & phariſæos ſignifi-
cant Iudæorum. Qui bene filii Heli dicuntur, qui typum tenebat ſacerdotii Iu-
dæorum, propter ſacrificia carnalia legis, & ſacerdotii ipſorum. Ipſi enim ſcri-
bæ & phariſæi dum ſuam (iuxta Apoſtolum) uoluerunt ſtatuere iuſtitiam, & iu- *Rom. 10*

ſtitiæ Dei contemnentes, noluerunt eſſe ſubiecti, nec ipſum recipere quem lex
& prophetæ prædixerunt eſſe uenturum, degenerantes a fide patriarcharum &
prophetarum, ad inſaniam infidelitatis conuerſi, os mutum meruerunt habere,
a uero ſacerdotio Chriſti & confeſſione ueri ſacerdotis. de quo ſcriptum eſt: Iu-
Pſalm. 109 rauit Dominus & non pænitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordi
nem Melchiſedec. Et quia Eccleſiam ſibi, proprie quæ Chriſto debebatur, qui
erat uerus ſponſus, tamquam propriam uindicare uoluerunt. Et noluerunt ſu-
ſcitare ſemen fidei in nomine defuncti fratris, ideſt, Chriſti, iuxta quod in lege
ſcriptum erat, non meruerunt eſſe in ſorte eorum. De quibus ait Apoſtolus: Et
Epheſi 6 calceati pedes in præparatione Euangelii pacis. Et de quibus per prophetam di-
Iſaia 52 citur: Quam ſpecioſi pedes eorum, qui annunciant pacem, qui annunciant bo-
Naum 1 na. Et ideo nudi & diſcalceati a uera fide & dignitate ſacerdotii remanſerunt.
Rom. 10 Quod pertimeſcebat agere Ioannes, quando dicebat eis, Non ſum ego Chri-
Ioan. 1 ſtus: uenit enim fortior me poſt me, cuius non ſum dignus ut ſoluam corrigiam
calceamenti eius. Ac ſi diceret: Ego redemptoris ueſtigia denudare non ualeo,
quia nomen ſponſi mihi immeritus non uſurpo. Quod quia ſcribæ & phariſæi in
debite uſurpare conati ſunt, uidelicet nomen ſponſi ſibi & non Chriſto tribue-
re: & inſuper e contrario contempſerunt, immo in faciem conſpuere non dubi-
tauerunt: iure nomen illorum dicitur domus diſcalceati, ſicut in lege ſcriptum
Deut. 25 eſt. Ac per hoc nudi remanſerunt ab omni dignitate, & diſcalceati ab exemplis
patriarcharum & prophetarum. Vnde Silo quidem eis congruit, ubi ſacerdotes
fuiſſe leguntur. Silo namque dimiſſio eius, uel petitio interpretatur: quia enim
Matth. 27 ipſi expetierunt Pilatum, ut dimitteret Barabbam, & Ieſum traderet eis. Vnde
ad inſaniam crudelitatis conuerſi, clamabant dicentes: Si dimittis eum, non es
Ioan. 19 amicus Cæſaris. Et item: Crucifige, crucifige eum. Merito dimiſſi fuerunt, &
Luc. 23 derelicti a Deo, exuti ab omni bonitate, traditi ſunt gentibus, & amiſerunt ſa-
cerdotium & regnum, & torpore infidelitatis nudi, frigeſcunt inter gentes. Se
quitur, DEDIT ergo Elcana Phenennæ & filiis eius & filiabus, partes.
Annæ autem dedit partem unam triſtis, quia Annam diligebat.) Iam enim ſu-
perius inculcauimus, quod Phenenna typum tenuit ſynagogæ, quæ a Deo qui-
dem partes cum filiis, & filiabus (quantũ iuxta anagogen pertinet) percepit, ui-
delicet temporalia bona terræ repromiſſionis. Iuxta quod per Pſalmiſtam dici-
Pſalm. 104 tur: Dedit eis regiones gentium & labores populorum poſſiderunt, ut cuſtodi-
ant iuſtificationes eius, & legem eius requirant. et quia primum credita ſunt
illis eloquia Dei & legiſlatio, & teſtamentum, & repromiſſio, & reliq. Quam-
quam ingrata fuiſſet, Annæ autem dedit partem unam triſtis. Pars enim iſta,
quam conditor rerum Annæ, hoceſt, eccleſiæ gentium contulit, naturale inge
nium poſſumus accipere, per quod Deum agnoſcere poterat. De quo prædica-
Rom. 1 tor egregius ad Romanos deſcribens, ait: Inuiſibilia enim ipſius a creatura mun
di, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur. Sempiterna quoque eius uir-
Rom. 1 tus ac diuinitas: unde de ſapientibus huius mundi præmiſit, dicens: Quia quod
notum eſt Dei, manifeſtum eſt illis. Deus enim illis manifeſtauit. ſed bene ait,
Triſti, quia Dominus concluſerat uuluam eius. Denique, quia ſpiritualiter Deo
generare filios non poterat, anxie ferebat, ſcilicet quia nondum aduenerat tem
pus miſerendi eius, ut a ſua ſterilitate aperiretur, & ſpirituali gratia fecundare-
Iſaia 4 tur. Cuius fecunditatem longe cõſiderans, Iſaias, clamabat: Lætare ſterilis, quæ
non paris, & reliq. Poſt hanc ſterilitatem triſtis erat Eccleſia, quia non ſolum

non pariebat filios, uerumetiam a gratia Dominicæ incarnationis, & ab amiſſione legis ſterilem ſe uidebat. Sed, ut hoc perpendere potuiſſet, per naturale ingenium intellexit. quia ipſam Dominus dilligebat, ſcilicet non qualis tunc erat, ſed qualis in prædeſtinatione futura erat. Sed quia hanc prædeſtinationem & futuram gratiam ſynagoga ignorabat, gentilitatem deſpiciebat, & inſuper etiam odio inſequebatur. Nam ſeqnitur, AFFLIGEBAT quoque eam æmula eius, & uehementer angebat, intantum, ut exprobraret qnod concluſiſſet Dominus uuluam eius.) Nulli igitur legenti dubium eſt, qnod ſynagoga Iudæorum, eccleſiam gentium perſecuta eſt, & propter idololatriæ cultum, con temnebat & exprobrabat. Denique eriam ipſa primitiua Eccleſia, ignorans my ſterium ſaluationis ipſius, Petrum redarguere uolebat, quare ingreſſus eſſet ad Cornelium, & manducaret cum gentilibus. ſed Petrus cum diuinam gratiam eis retuliſſet, glorificauerunt Deum. De qua etiam deſpectione idololatriæ, eccleſia ex gentibus ſynagogæ reſpondit, dicens: Noli me conſiderare quod fuſca ſim, quia decolorauit me ſol. Ac ſi aperte dixiſſet: Inde fuſca ſum, nnde peccatrix, quia me ſol decolorauit, ideſt, creator meus in errore poſitam me deſeruit, & tadios ſuæ diſtrictionis ſubtraxit. Ego in errorem laſpſa ſum. unde & ſub iungit: Filii matris meæ pugnauerunt contra me. Filii matris, immundi intelliguntur ſpiritus, quia ab una gratia benignitatis & potentiæ Dei, nos & angeli conditi ſumus. Et ex eo quod rationales ſumus, quaſi quandam ſocietatem fraternitatis habemus: quia tamen cadentes angeli, & ante aduentum ſaluatoris, & quotidie contra eccleſiam gentium bellum gerunt, dicat: Filii matris meæ pugnauerunt contra me. Ac ſi dicat, quia creator meus in gentilitate me deſeruit: filii matris meæ pugnauerunt contra me. Noli me deſpicere o ſynagoga, quia, ſi nigra ſum per meritum, formoſa ſum per dininæ prædeſtinationis gratiam. Sed ideo ſynagoga contemnit Eccleſiam, quia attendebat qualis erat, ſed ignotabat (ut diximus) qualis futura erat. Verum poſtea conſideras Eccleſiã per naturale ingenium ornatam, diuina ſcilicet illuſtratam gratia uenire ad Chriſtum, ait: Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum ſicut uirgula fumi, ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & uniuerſi pulueris pigmentarii? Nam admitatur quomodo gentium populus, nullo circumſionis myſterio emnndatus, nullis pro phetarum admonitionibus inſtructus, ſubito ab infimis uoluptatibus, per deſer tum gentilitatis & idololatriæ, ad alta uirtutum culmina, & ad amplexus ſponſi aſcendiſſet. Et bene ait: Sicut uirgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & uninerſi pulueris pigmentarii, ideſt, igne amoris accenſa, uel omni niſu uirtutum ad cæleſtia tendit. Per myrrham, mortificatio carnalium uoluptatum. Per thus, puritas orationum: & in diuerſis pulueribus pigmentatii, omnium uirtutum odor accipitur. Vnde alibi ſtupens ſynagoga dicit: Neſciui, anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab. Ac ſi dixiſſet, Neſciui o Eccleſia gentium dona gratiæ ſpiritualis in te eſſe; ſed anima mea conturbauit me propter inductionem noui teſtamenti, & Euangelicæ quadrigæ. Aminadab quippe interpretatur populus meus ſpontaneus, ideſt, Chriſtus qui ſponte gratiam ſuam contulit Eccleſiæ, qui per totum iam uehitur orbem. Sed quia eandem gratiam nondum adhuc perceperat Eccleſia, ſed ſterilis permanebat & triſtabatur, recte ſubinfertur, PORRO illa flebat, & non capiebat cibum. Dixit ergo ei Elcana uir ſuus: Anna, cur fles? & quare nõ comedis? & quãobrem affligitur cor tuum? Numquid nõ ego melior ſum tibi quã decem filii?) Ait enim, Porro illa flebat & non capiebat cibum, hoc eſt quod beatus Iob ex eadem eccleſia

Act. 11
Cantic. 1
Cantic. 1
Cantic. 3
Cantic. 6

cleſia gentium, quæ aduentum ſui redemptoris deſiderabat, loquitur, dicens: *Iob 6* Numquid rugiet onager cum habuerit herbam? Quid nam per onagrum, ideſt, agreſtem aſinum, niſi gentilis populus, deſignatur? quem ſicut natura extra ſtabula diſciplinæ edidit: ita uagus in uoluptatum ſuarum campo permanſit. Vita namque beati Iob attestante, cognoſcimus expectaſſe redemproris aduentum multos etiam ex gentilibus. Herba ergo onagri eſt, hæc ipſa mediatoris incarnatio, per quam ipſa gentilitas iam ſatiatur. Quia enim per prophetam dicitur, *Iſaiæ 40* Omnis caro fenum. uniuerſitatis conditor ex noſtra ſubſtantia carnem ſumens *1.Pet.1* fenum fieri uoluit, ne noſtra in perpetuum fenum caro remaneret. Tunc ergo herbam onager inuenit, cum gentilis populus gratiam diuinæ incarnationis accepit. Sed, quia diu uota electorum gentilium dilata ſunt, longo tempore redemptionem ſuam expectando gemuerunt, & non meruerunt eandem gratiam percipere, qua fecundarentur & ſaturarentur illo cibo, de quo Dominus ait: Qui *Ioan.6* manducat carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Bene dictum eſt, PORRO Anna flebat, & non capiebat cibum.) Et quia Eccleſia perſeuerauit in prece pro eadem redemptoris gratia, tandem ipſe per myſterium ſuæ incarnationis conſolationem adhibuit. Vnde & dicitur, ANNA cur fles? numquid non ego melior tibi, qnam decem filii?) Verum eſt inquam, uerum quod loquitur ſermo diuinæ conſolationis: Melior eſt Eccleſiæ uir ſuus, Dominus ſcilicet Chriſtus, quam decem filii. Decem namque filii illi ſignificantur, quos per legem ſynagoga Deo edere uidebatur, ſed multoties plus eum diligit, immo gratiam Euangelicæ prædicationis, quæ per ipſum data eſt, quam illos quos carnaliter pariebat. Diligit ipſe Eccleſiam, & diligitur. *Cantic.2* Scriptum namque eſt: Dilectus meus mihi, & ego illi. Adeo diligit Eccleſia Chriſtum, ut non ſolum omnia contemnat pro ipſo, aduerſa ſcilicet & proſpera mundi, uerumetiam mori non formidet pro dilectione eius. De cuius dilectione (quamquam aliter intelligatur) in Canticis canticorum dicitur, Fortis *Cantic.8* eſt, ut mors, dilectio. ſed, quia Eccleſia in eadem gratia atque dilectione, quam percepit, perſeuerauit: recte quibuſdam interpoſitis de ipſa dicitur, Vultusq. eius non ſunt amplius in diuerſa mutati. Nequaquam enim Eccleſia a cognitione fidei, & dilectione ſui redemptoris immutata eſt, neque euelli in diuerſa declinando potuit ab ipſa deuotionis gratia, quam percepir. Ceterum, quantum ad hiſtoriæ fidem pertinet, bene ait: Vultusq. eius non ſunt amplius in diuerſa mutati. Videlicet quia quod ad Deum poſtulauit, ex fide credens, adipiſci ſe non dubitauit: ſiue quia in uero affectu compunctionis permanſit, uſque dum adepta eſſet, quod poſtulauit. Hic enim datur exemplum orandi, quia uidelicet, quiſquis exaudiri deſiderat, talis debet perſeuerare, qualis in oratione inueniri ſe exoptat. Et, ſi ſemel compunctionis gratiam percipit per puritatem mentis, debet in eadem munditia mentis perſiſtere, & a nullo deuiare per laſciuiã, donec ad affectum uoluntatis, quod petit, perueniat. immo donec prolem diuinæ contemplationis conſequatur. Et, ſi hoc uoluerit, non ſufficit ſemel cõpungi, ſed ſedulo per compunctionis gratiam emundari: iuxta quod per Pſalmiſtam di- *Pſalm.117* citur: Conſtituite diem ſolemnem in confrequentatione, uſque ad cornu altaris. Dies ſollemnis eſt Domino, compunctio cordis noſtri. Sed tunc in confrequentatione dies conſtituitur, cum ad lacrymas pro amore Domini aſſidue mens mouetur. Cui, uelut ſi diceremus, Quãdiu? ſubiungit, dicẽs: Vſque ad cornu altaris. Cornu altaris, eſt exaltatio ſacrificii interioris: hoc eſt, contẽplatio diuinæ uiſionis. Inde eſt, quod anima, quæ iam per amorem compungi deſiderat, in Canticis

cantico-

canticorũ,ait: Oſculetur me oſculo oris ſui. Toties enim anima oſculatur Deum, quoties in eius amore compuugitur. Ait enim, Oſculetur me oſculo oris ſui. Ac ſi aperte dicat: Tangat me gratia compunctionis ſuæ. uel certe, oſculum oris eius eſt, perfectio pacis intimæ; ad quam cum peruenerimus, nihil remanebit amplius, quod quæramus. Et ideo debemus in eadem gratia compunctionis tamquam Anna permanere, & non uultum in diuerſa mutare, donec perueniamus ad prolem diuinæ contemplationis. Nos hactenus iſta de Elcana, & duabus uxoribus eius, ac partibus earum, & cetera quæ, inſeruimus, prout intelligere potuimus, & a traditore didicimus, deſcribere conati ſumus. Quæ ſi cui diſplicueriut, & melius inuenire potuerit: nos ſequenda iudicauimus, quia magis decreuimus alterius ſenſum ſequi, quam pertinaciæ deſeruire. Ceterum his deſcriptis, ad ea, quæ ſequuntur, Domino fauente, ſtylum uertere conabimur: ſed prius notandum, quia nonnulli iuxta ethicam diſciplinam, ideſt, moralem, quam aliter tropologiam nominant, Elcanam (qui interpretatur Domini poſſeſsio) ſanctum quemlibet & perfectum prædicatorem intelligi uolunt, cuius mentem Dominus poſſidet. Per duas uero uxores, Phenennam uidelicet & Annam, actiuam & contemplatiuam uitam deſignant. Phenenna namque fecunda in filiis (quæ dicitur conuerſio) actiuam, Anna uero ſterilis (quæ interpretatur gratia eius) contemplatiuam deſignat uitam. Actiua enim uita eſt, panem eſurienti tribuere, uerbo ſapientiæ neſcientem docere, errantem corrigere, ad humilitatis uiam ſuperbientem proximum reuocare, infirmantis curam gerere: quæ ſingulis quibusque expediant, diſpenſare. Quæ non immerito ſignificatur per Phenennam fecundam (quæ interpretatur conuerſio) quia actiua multas habet actiones quibus ſubuenire poteſt proximis. ad quas, neceſſe eſt, ut ſolicite conuertatur. Eſt enim fecunda in filiis & filiabus, quia fortia licet infirma uideantur, in comparatione contemplationis gignit opera pariter infirma, quæ ſignificantur per filios & filias. Contemplatiua uita eſt uero, caritatem Dei quidem & proximi tota mente retinere, ſed ab exteriori actione quieſcere, ſoli deſiderio conditoris inhærere, ut nihil iam agere libeat, ſed calcatis curis omnibus, ad uidendam faciem ſui conditoris animus inardeſcat. Hæc enim ſignificatur per Annam, quæ interpretatur gratia, ſed ſterilem. Bene itaque ſterilis dicitur, quia contemplatiua uita prout eſt, nullus penetrare ualet. Siue quia nullus eam perfecte prædicare ſufficit quod ſentit, ut eam prædicando plures filios gignere poſſit. Vnde non immerito per Annam, quæ interpretatur gratia, figuratur: quia nemo ad ipſam peruenire ſufficit, niſi per diuinam gratiam. Sed bene duas uxores habuiſſe deſcribitur, quia perfectus quilibet prædicator nõ eſt, niſi utramque uitam exercere nouerit. Debet ex amplexibus Phenennæ, trãſire ad cõplexus Annæ: quia debet ſe prius exercere in actiua, ut dum multos filios generauerit, poſſit poſt modum ad contẽplatiuam uitam arctius accingi, & toto deſiderio in eius contemplatione immorari, & perfecta opera gignere. Quibus uxoribus & filiis & filiabus partes tribuet: quia ſummus uir ſiue infirma, ſeu creauerit fortia opera, ſemper ſtudet, & in actiua, & in contemplatiua uita, deſudans amplius laborando, uirtutibus uirtutes ſubnectere, ut perfectus inueniatur quandoque in contemplatione. Et ideo qui uult effici poſſeſſio Dei, has duas ducat uxores, actiuam ſcilicet primum, ac deinceps tranſeat ad contemplatiuam. Seu ut aliter dicamus: Coniungat ſibi eam quæ nobilior eſt Annam, hoc eſt, gratiam. Hæc enim prima coniungitur homini per Fidem, ubi Apoſtolus ait: Gratiam enim Dei ſalui facti eſtis per Fidem. Secũdo couiungatur Phenennæ, ideſt, conuerſioni, quia poſt gratiam credulitatis, ſequi debet emendatio morum.

Cantic. 1

Ephesi 2

Prima

Prima filios generat Phenenna, quia primi fructus proferuntur per conuerſionem. niſi enim conuertamur a malo, non poterimus effici patres de Anna, & generare Samuelem, qui hic interpretari poteſt, ubi ipſe Deus. Vbi enim ſpiri-
1.Corin. 14 tus gratiæ eſt, ibi dicitur Deus. Vnde Paulus ait: Et cadens in faciem, adorabit Deum, dicens: Vere Deus in uobis eſt. Et ideo, niſi præcedant opera conuerſionis, non poſſumus dona diuini ſpiritus generare. Et hoc orandum eſt, ſed ſciendum eſt, quia Deus non uoce tantum inuenitur, ſed corde. Vnde beatus
Iob 31 Iob loquitur, dicens: Quis mihi tribuat auditorem, ut deſiderium meum omnipotens audiat? Non ait, preces, ſed deſiderium meum. Vere quippe poſtulatio non in uoce oris eſt, ſed in cogitationibus cordis. Hinc eſt quod ad Moy-
Exod. 14 ſen dicitur: Quid clamas ad me? cum penitus nihil loqueretur. Hinc eſt quod Anna ſuperius ore quidem tacuit, & tamen tot ſui deſiderii uoces emiſit, ſicut ſcriptum eſt. PORRO Anna loquebatur in corde ſuo, tantumq. labia
Matth. 6 illius mouebantur.) Hinc Dominus in euangelio dicit: Intra in cubiculum tuum, &, clauſo oſtio, ora patrem tuum, & pater tuus, qui uidet in abſcondito, reddet tibi. Clauſo quippe oſtio petit in cubiculo, qui tacenti ore in conſpectu ſupernæ pietatis fundit affectum mentis. Et uox auditur in abſcondito, cum
Pſalm. 9 per ſancta deſideria ſilenter exauditur. Vnde dicitur: Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus. Et quia Anna ita Dominum poſtulauit, exaudiri pro filio promeruit. QVAE concepit & peperit filium, nocauitq. nomen eius Samuel, eo quod a Domino poſtulaſſet eum.) Sic nimirum ſancta Eccleſia orans per naturalem intellectum, gratiam fidei & myſterium incarnationis, corde con-
Roma. 10 cepit, & ore confeſſionis gignere promeruit. Nam iuxta Apoſtolum: Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Hnic eſt quod ad Corne-
Act. 10 lium angelus ait: Corneli, exauditæ ſunt orationes tuæ, & eleemoſynæ tuæ in conſpectu dei &c. Quem filium uocauit (inquit) Samuelem. Samuel, qui interpretatur nomen eius Deus, Annæ uidelicet primogenitus, & prophetiæ gratia decoratus, quis alius intelligendus eſt, niſi Dominicus homo, Dominus ſcili-
Iſaia 35 cet ac redemptor noſter? De ipſo enim ſcriptum eſt: Omnipotens ipſe ueniet
Deute. 18 & ſaluabit nos. Ipſe etiam propheta dictus eſt, iuxta quod Moyſes ait, Prophe-
Act. 3.7 tam ſuſcitabit dominus Deus, tamquam me ipſum audietis, & reliq. Deni-
Matth. 15 que ipſe de ſemet ipſo dicit: Non eſt propheta ſine honore, niſi in patria ſua. Cui itaque Samuelis ualde congruit interpretatio nominis, quia ipſum Deum & hominem confitetur omnis Eccleſia. De qua & ſubnectitur, ET ADDVXIT eum ſecum, poſtquam ablactauerat, in uitulis tribus, & tribus modiis farinæ, & amphora uini, & adduxit eum in domum Domini in Silo.) Bene ait, Poſtquam ablactauerat, quia uidelicet Anna, ideſt, ſancta Eccleſia ex natio-
Ioan. 10 nibus. De quibus Dominus ait: Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & uocem meam audient. Prius lacte enutriuit filiũ, quem corde concepit per fidem, ideſt, ſimplici intellectu in ſuis auditoribus. De
1. Corin. 3 quo Paulus Apoſtolus ait, Lac uobis potum dedi, non eſcam. Scilicet quia myſte-
1. Corin. 2 riũ incarnationis, & crucis, & præcepit, & prædicauit. Vnde idem egregius prædicator iterum dicit: Nihil me iudicaui ſcire inter uos, niſi Chriſtum dominum Ieſum, & hunc crucifixum: Iudæis quidem ſcandalũ, gentibus autẽ ſtultitiam. Et recte, In uitulis tribus.) tres enim uituli, tria (ut nobis traditum eſt) tempora ſignificant. Ante legem uidelicet, ſub exemplis patriarcharum, & ſub lege ſub dictis prophetarũ ſcilicet quibus præfiguratus eſt Dominus, & eum expectabat Eccleſia: & ideo triſtabatur, quia gratiam incarnationis nondum habebat. In tertio tempore gratiæ, eo apparente, iam & fidem percepit credendo, & prædicationem

quodam

quodam modo præſentauit, quia manifeſte ſe credidit. Vnde & ſequitur. ET IN tribus modiis farinæ.) Per tres modios farinæ, tres uirtutes in unitate fi dei cōpactas accipere debemus, Fidem uidelicet, & Spem, & Caritatem, quas perfectas obtulit Eccleſia. ſeu tres modii farinæ, tres accipiuntur filii Noe, quos plures credens Eccleſia perduxit ad fidem, atque Deo obtulit confitendo. Nonnulli etiam in farina modiorum, corpus Domini accipiunt: & in amphora uini, ſanguinis myſterium ipſius, quæ myſteria quotidie celebrat Eccleſia offerendo, & ſumit ore ad imitandum. Hæc ſunt enim dona, quæ pro puero offert Eccleſia gentium, ut oſtendat ſe puerum genuiſſe, ideſt, percepiſſe ſe ueraciter perfectam Fidem Chriſti, & eam ſe operibus demonſtrare uelle. ET ADDVXIT eum in Silo in domum Domini.) Quia cum eadem perfecta Fide myſterii incarnationis Chriſti, & crucis trophæi, iunxit ſe primitiuæ Eccleſiæ, ex ſynagoga Iudæorum, quæ domus Dei dicta fuerat. De qua dictum eſt, Domum tuam de- *Pſalm. 92*
cet ſanctitudo. Dicamus & aliter ſecundum opiniones aliquorum. Nam quod ait: Adduxit eum ſecum poſtquam ablactauerat, in uitulis tribus, & tribus modiis farinæ. In Hebræo (ut aiunt) non tribus modiis, ſed modio farinæ haberi dicunt, & apud Latinos ſcriptorum uitio putant deprauatum, & non contra legis præceptum tres modios obtuliſſe: quia ibi præcipitur, ut menſe primo offerrent ſimilæ oleo conſperſæ, tres decimas per ſingulos uitulos. Duas decimas per arietem, unam decimam per agnum. Hæc uero decima, decima pars erat ephi, unde datur intelligi, quod nō potuerit tres modios farinæ cum tribus uitulis offerre, ſed nouem decimas, quibus ſecundum Hebraicam menſuram unus efficitur ephi. Ceterum allegorice, quod noluit illum ducere ad domum Domini antequam ablactaretur, ſignificat matrem Eccleſiam quemlibet filiorum ſuorum non ante ad ſacerdotium prouehere, quam illum a lacte infantiæ & paruitate ſenſus educatum, effecerit capacem ſpiritalis doctrinæ. Omnis enim, ut ait *Hebr. 5*
Apoſtolus, qui lactis eſt particeps, expers eſt iuſtitiæ ſermonum. Offert eum in tribus uitulis, & modio farinæ, & amphoram uini: hoc eſt in ſacrificio piæ confeſſionis, in exercitio bonæ operationis, & gratia ſacræ eruditionis, & fide ſanctæ trinitatis pleniter inſtructum. Qui poteſt dicere cum propheta: Reddemus *Oſee 14*
Domino uitulos labiorum noſtrorum; & iugiter in domo Dei permanens, offerat digne ſacramentum corporis & ſanguinis Domini. Sequitur,

CAPVT II.

ORAVIT Anna, & ait. Exultauit cor meum in Domino, & exaltatum eſt cornu meū in Deo meo.) Hinc enim iam manifeſtiſſime Anna in cantico ſuo mutationē (ſicut ſuperius prædiximus) ueteris teſtamenti, uel ſacerdotii, in nouum teſtamentū, uel ſacerdotium, qui eſt Chriſtus, prophetare uidetur: quamquā nonnulli nō prophetaſſe dicāt, ſed tantūmodo propter filiū impetratum, Deum exultanti prædicatione laudaſſe. Quid ergo ſibi uult quod ait, ARCVS fortium ſuperatus eſt, & infirmi accincti ſunt fortitudine, & repleti prius pro panibus ſe locauerunt, & famelici ſaturati ſunt: donec ſterilis peperit ſeptē, & quæ multos habebat filios, infirmata eſt.) Numquid ipſa peperit ſeptē? quamuis ſterilis fuerit, unicum habebat quando iſta dicebat, ſed nec poſtea ſeptem peperit, ſiue ſex, quibus ſeptimus eſſet Samuel, ſed tres mares & duas feminas. Deinde in illo populo cū adhuc nemo regnaret, quod extremo poſuit, dat uirtutē regibus, & exaltabit cornu chriſti ſui. Vnde dicebat, ſi nō prophetabat?

Contice-

Conticeſcant ergo Iudæi, taceant multi, qui hoc iuxta hiſtoriam pro accepto fi-
lio dictum putant. Dicat Anna prophetando, proſpiciens in ſe fecunditatem Ec
cleſiæ, dicat: Dicat etiam Eccleſia Chriſti, ciuitas regis magni gratia plena, pro-
le fecunda. dicat: Exultauit cor meum in Domino. Cor enim ſanctæ Eccleſiæ
non in rebus tranſitoriis exultat: quia poteſt quis gaudere in carnalibus, non glo
riatur ex iucunditate terrenarum rerum, ſed in Domino. iuxta quod Paulus
1.Corin.1 commonet dicens: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Hinc enim in Canti-
Cantic.1 cis canticorum, ex uoce electorum dicitur: Exultabimus & lætabimur in te. Ac ſi
aperte dicatur: Non in nobis, ſed in te exultabimus & lætabimur: quia dum for
tiores ad contemplanda ſublimia perueniſſe cognoſcimus, ſpem nos infirmi
in te de uenia peccatorum ſumimus. Vnde recte ſubinfertur: Et exaltatum eſt
cornu meum in Deo meo. Quid igitur per cornu Eccleſiæ, niſi regnũ ipſius ac-
cipere debemus? Sicut enim cornu carnem excedit, ita regnũ ſanctæ Eccleſiæ ad
uerſa huius mundi & deſideria carnis tranſcendit. Sed hoc regnum in Domino
exaltatum dicitur, quo ab ipſo ubique ſublimatur. Quod regnum primitiua Ec-
cleſia intra fines Iudææ anguſtatum habuit, ſed iam dilatatum per gentes atque
Iſaia 54 ſublimatum habetur. Vnde per prophetam ei dicitur: Dilata locum tentorii tui,
longos fac funiculos tuos, & clauos tuos conſolida, & pelles tabernaculorum
tuorum extende. Ad dexteram enim & ad ſiniſtram penetrabis, & locum tuum
gentes hereditabunt. Quod per apoſtolos dilatatum atque extenſum eſt. Sed re
gnum ſynagogæ Eccleſia gentium percepit, quæ de ſuis prædicatoribus gratula-
bunda in ſequentibus loquitur, dicens: DILATATVM eſt os meum
ſuper inimicos eius.) Itaque Eccleſiæ prædicatores ſancti intelliguntur, quorum
prædicatio uel fides dilatata eſt, ſuper inimicos eius, quia uidelicet exceſſit ſcien
tiam ſcribarum & hæreticorum, & maximè perſecutorum, iuxta quod per pro-
Iſaia 54 phetam ei repromiſſum fuerat: & lingua reſiſtentium tibi in iudicio ſupera-
2.Tim.2 bis. Non enim in anguſtiis preſſurarum, iuxta Apoſtolum, ſermo Dei eſt alli-
gatus, uidelicet, quia lætata eſt Eccleſia in ſalutare Dei. Salutare Dei, filium Dei
Luca 2 dicit. de quo Symeon, ſuſcipiens in ulnas, ouans, aiebat: Nunc dimittis Do-
mine ſeruum tuum in pace, ſecundum uerbum tuum: Quia uiderunt oculi mei
ſalutare tuum. Quod paraſti, ante faciem omnium populorum. Et de quo pa-
Gen. 49 triarcha Iacob loquebatur, dicens: Salutare tuum expectabo Domine. Cuius
magnificentiam ac potentiam conſiderans, ait: NON eſt ſanctus, ut eſt
Dominus, neque enim eſt alius extra te, & non eſt fortis ſicut Deus noſter, &
reliq.) Benedictum eſt: Non eſt ſanctus, ut eſt Dominus: quia nullus eius ſancti-
tati ſe comparare ualet. Diſtinctione utitur, non dixit Dominus, ſed nullus eſt
ſicut Dominus, ſanctus & ſanctificans, iuſtus & iuſtificans. nam hoc conſide-
Pſalm.88 rabat Pſalmiſta quando dicebat: Quis in nubibus æquabitur Domino, aut quis
ſimilis Deo inter filios Dei? Vnde & merito ſubinfertur: neque enim eſt alius
extra te, & non eſt fortis ſicut Deus noſter. Quia nemo fit ſanctus, niſi ab ipſo
ſanctificatus fuerit. et non ſolum ſanctus, ſed nec conſiſtere ualet, nec aliquam
Act. 17. fortitudinem habere, niſi ab ipſo perceperit. Hinc Paulus Apoſtolus ait: Quo-
niam in ipſo uiuimus, mouemur, & ſumus. Hinc ſuis diſcipulis ipſa ueritas ait:
Ioan. 5. Sine me nihil poteſtis facere. Etſi ſunt qui dicuntur dii multi & domini multi,
nullus tamen eorum eſt naturaliter id quod Deus eſt. quid eſt enim umbra ad
comparationem corporis, & fumus ad comparationem ignis? hoc perpendens
Gen. 18 Abraam, quando cum Domino loquebatur, dicit: Loquar ad Dominum me-
um, cum ſim puluis & cinis? In comparatione tantæ maieſtatis, cum diues eſſet,
nihil aliud niſi cinerem & puluerem ſe eſſe cognouit. Quod ſcribæ & phariſæi,

ipſo

ceteriq. reproborum, humana ſapientes, conſiderare contemnunt. Vnde de eis ſubiungitur: NOLITE multiplicare loqui ſublimia, gloriantes. Recedant uetera de ore ueſtro, &c.) Redarguit ſancta Eccleſia Iudæos & ſapientes huius ſæculi, extollentes ſe contra ſcientiam Dei, ne ſuperbe ſapiant, nec praue de Deo ſentiant, ſed humilia & ſapiant & loquantur. Scriptum namque eſt: Dominus in cælo, & tu ſuper terram. Ideo pauci ſint ſermones tui. Recedant (inquam) uetera legis de ore ipſorum, & cetera, quæ ad ueterem hominem pertinent, ideſt, ad carnalem conuerſationem. Sed ſcientiam, quæ ex Deo eſt, inquirere ſatagant, non ſint in humana & carnali ſcientia legis gloriantes, & non exeat uaniloquium de ore ipſorum. Et ſciant, quia nemo poteſt habere, niſi ab ipſo perceperit, ſcientiam ueritatis. QVIA ipſe eſt ſcientiarum Dominus, & ipſi, neceſſe eſt, ut præparentur bonæ cogitationes.) Quia ſcriptum eſt: Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe a cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu. Quoniam in maleuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Et ſpiritus ſcrutatur etiam profunda Dei. Verum quia Iudæi gloriantes in lege, altiora ſe quærentes, & neſcientes, quia Deus eſt ſcientiarum, & arbiter conſcientiarum, & carnaliter ſapientes, ita agere deſpexerunt, a faſtu ſuæ ſuperbiæ corruentes, humiliati ſunt. Nam ſequitur, ARCVS fortium ſuperatus eſt, & infirmi accincti ſunt robore.) Arcus enim nomine, in ſacro eloquio, aliquando dies iudicii, iuxta quod per Pſalmiſtam dicitur: Oſtendiſti populo tuo dura, potaſti nos uino compunctionis. Dediſti metuentibus te ſignificationem, ut fugiant a facie arcus. Aliquando uero ſacra eloquia deſignantur, ſicut per eundem prophetam dicitur: Arcum ſuum tetendit & parauit illum, & in ipſo parauit uaſa mortis &c. Aliquando autem malorum inſidiæ, & intentiones figurantur peruerſorum, ſicut in Pſalmo legimus. Intenderunt arcum ſuum, rem amaram. Vnde & in hoc loco dicitur: Arcus fortium ſuperatus eſt. Denique quia Iudæi duritiam legis, uelut cornua arcus corda noui teſtamenti, flectere noluerunt, ſed carnaliter ſapere, & prædicationem Saluatoris conati ſunt ſuis peruerſis intentionibus ſuperare, & praue de ipſo ſentire, atque Eccleſiam ipſius contemnere, & parare arcum ſuum rem amaram, & propterea deiecti ſunt atque humiliati. Bene dictum eſt: ARCVS fortium ſuperatus eſt,) Ideſt, intentio Iudæorum peruerſa, qua praue ſenſerunt, ex ueteri teſtamento prolata, in nouo infirmata eſt. Quia ex hoc quod carnaliter in lege gloriati ſunt, & ea quodam modo defendere ſuperbe uoluerunt, infirmati ſunt, & malum, quod de pharetra ſui liuoris intendere uoluerunt, in ipſos conuerſum eſt. iuxta quod alibi ſcriptum eſt: Conuerſi ſunt in arcum prauum. Arcus enim a quo intenditur, ad ipſum conuertitur: quia prauitas malignæ intentionis, quam de pharetra ſui liuoris, exerere Iudaica perfidia uoluit, in eam conuerſa eſt, quia ſua malitia infidelitatis damnata extitit, & gratiam fortitudinis, qua gloriabatur poſſe ſine adiutorio diuino, humana ſufficientia legem implere, amiſit, & eandem gratiam ualetudinis credentes, ex gentibus, qui prius infirmi uidebantur eſſe, Domino largiente, perceperunt, ſicut ſubnectitur: ET INFIRMI accincti ſunt robore.) Videlicet populi gentium, qui, de ſuis uirtutibus nihil præſumentes, in Domini ſunt iuſtitia roborati. Ex quorum uoce Pſalmiſta loquitur dicens: Miſerere mei Domine quoniam infirmus ſum. Et iterum: Miſerere mei Deus, miſerere mei, quoniam in te confidit anima mea. Infirmus erat populus gentilis, quando alienus a teſtamento Dei fuerat. Hinc Salomon de eadem gentium infirmitate ait, Lepuſculus plebs inualida, quæ collocat in petra cubile ſuum.

2.Mach.15 · *Sapien.1* · *Ibidem* · *1.Corin.2* · *Pſalm.59* · *Pſalm.7* · *Pſalm.36* · *Pſalm.77* · *Pſalm.6* · *Pſalm.65* · *Prouer.30*

Plebs eſt inualida natio gentium fidelis, quæ in ſuis uiribus nil fidens, ſed in
auxilio ſui redemptoris ſperare didicit. Et hoc eſt illi in petra collocare cubi-
1.Corin.10 le. Petra autem, inquit Apoſtolus, erat Chriſtus. Cuius præſidio, ut auer-
Pſalm.70 ſos uitet incurſus, Domino dicere nouit cum Pſalmiſta: Eſto mihi in lapidem
fortiſſimum, & in domum munitam ut ſalues me. Vnde bene de abiectione Iu-
dæorum, & ſalute gentium ſubinfertur: REPLETI prius pro panibus
ſe locauerunt, & famelici ſaturati ſunt.) In Græco ita habetur, Pleni panibus
minorati ſunt, & eſurientes tranſierunt terram. Repleti prius, ſeu pleni pani-
bus, Iudæi intelliguntur, qui minorati ſunt: quia uidelicet credita ſunt illis
eloquia Dei, quæ per panes deſignantur, quibus ſatiari uidebantur prius. Sed
Ioan.6 quia ſpiritaliter intelligere, nec etiam ipſum, qui de ſemetipſo ait, Ego ſum
panis uiuus, qui de cælo deſcendi, recipere noluerunt, qui multa beneficia ſi-
gnorum atque miraculorum eis contulit, & ingratus apparuit. Ideoque dum
hi ſuperbirent, & terrena ſaperent, de maioribus minores effecti, pro eiſdem
panibus elocati, a propriis ſedibus ſunt euulſi. Quia dum carnaliter legem
uoluerunt defendere, & ſe ſubtraxerunt, ne crederent in ſaluatorem, & in ipſis
panibus, ideſt, diuinis eloquiis, terrena tantum ſapere uoluerunt, & locum,
& gentem, & ipſa eloquia Dei perdiderunt. iuxta quod Dominus eis commi-
Matth.21 natus eſt, dicens: Auferetur a uobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fru-
Act.13 ctus eius. Hinc apoſtoli aiunt, Vobis quidem oportebat primum loqui uerbum
Dei, ſed quia repuliſtis illud, & indignos uos iudicaſtis æternæ uitæ, ex hoc ibi-
mus ad gentes. De quibus ſubiungitur, ET FAMELICI ſaturati ſunt.)
Famelici enim gentiles intelligũtur, qui prius eſuriebant panem uerbi Dei. Sed
quia Iudæi a propriis ſedibus elocati ſunt, & eſuriem ſuſtinuere, iuxta quod per
Amos 8 prophetam olim dictum fuerat: Mittam in uobis famem, nõ famem panis, neque
ſitim aquæ, ſed audiendi uerbum Dei. Ex eodem cibo ſpiritaliter ſaturari cœpe
runt. Vnde & in Græco ita habetur, Et eſurientes tranſierunt terram: quia gen
tes, ad quas ipſa eloquia Dei tranſierunt, multum eſutiẽdo, non terrena, ut Iu
Iob 5 dæi, ſed cæleſtia ſapuerunt. Hinc in libro beati Iob ſcriptum eſt: Cuius meſſem
famelicus comedet, & ipſum rapiet armatus, & bibent ſitientes diuitias eius. Iu
daici enim populi meſſis, fuerant ſacræ legis eloquia, ex quibus ſapienter ſatiari
debuerat, non comedit, quia legem quidem uerbotenus tenuit, ſed per fatui-
tatis faſtidium, ab eius intellectu, ieiunauit. Huius ergo meſſem famelicus co-
medit, quia nimirum gentilis populus, uerba legis intelligendo edidit a qui-
bus Iudaica plebs ſine intellectu laborauit. Hos famelicos fidei, Dominus præ-
uidit, cum per Euangelium dixit: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quo-
niam ipſi ſaturabuntur. Sed quia Iudaicus populus meſſem perdidit, recte ſub-
iungitur qualiter ipſe periit, cum dicitur: Et ipſum rapiet armatus. Antiquus
hoſtis Iudaicum populum armatus rapuit, quia in eum uitam fidei, fraudulen-
tæ ſuggeſtionis iaculis extinxit, ut, unde ſe inherere Deo crederet, inde eius or-
dinationi repugnaret. De quo & dicitur: Et bibent ſitientes diuitias eius. Huius
enim ſitientes diuitias bibunt, quia fluentis ſacræ locutionis, quæ Iudaicus po-
pulus in ſuperbiæ oſtentatione poſſederat, conuerſæ gentilium mentes irrigan-
tur. De quibus bene dicitur: DONEC ſterilis peperit plurimos, & quæ mul
tos habebat filios infirmata eſt.) In Hebræo & LXX. non plurimi, ſed ſeptem,
leguntur: unde Iudæi deliramẽta fingunt, uidelicet quod nato Samuele inquiũt
mortuus ſit filius primogenitus Phenennæ, & ſingulis Annæ filiis naſcẽtibus, ſin
guli filii Phenennæ mortui ſint. Sed quia ſtare non poteſt, prætermittimus, &
ad intellectum altiorem properabimus. Nam & in Græco, ut aiunt, ita legitur:
Sterilis

Sterilis peperit ſeptem, & multa in filiis infirmata eſt. Sterilis enim quæ plurimos, ſiue ſeptem peperit, Eccleſia ex gentibus intelligitur, quæ multos filios per fontem baptiſmatis, & donum Spiritus ſancti, qui ſeptiformis dicitur, propter ſeptenariam operationem ſui: Ideſt, ſapientiæ, & intellectus, conſilii, & fortitudinis, ſcientiæ, & pietatis, & timoris Dei, gignere non ceſſat. Quæ prius ſterilis erat in gentibus, ſed nunc fecunda gratulatur in Domino. iuxta quod olim Iſaias prædixerat: Lætabitur deſerta & inuia, & exultabit ſolitudo, & florebit quaſi lilium. Iſta enim prius deſerta ac ſolitudo peperit ſeptem. Septenario quippe numero, unitas ac uniuerſitas perfectionis ſolet demonſtrari, eo quod primo impari, & primo pari, ideſt, ternario & quaternario numero tamquam ex diuerſo, unitas tota conficitur. Et ideo per ipſum figurantur uniuerſi, quos in unitate fidei ſancta Eccleſia per quatuor partes mundi Domino genuit. De ipſa iterum per eundem prophetam dicitur: Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis: quoniam multi filii deſertæ, magis quam eius quæ habet uirum. Deſerta diu fuit a ſancto Spiritu gentium mater Eccleſia. nec habuit filios ante gratiam regenerationis, quæ poſtea gentes, & populos Deo in ſe, ut diximus, operante generauit. Vnde ſubiungitur: Magis quam eius quæ habet uirum. Hoc eſt, ſynagoga quæ uelut iugo uiri, ita legis onere premebatur. Aut certe referendum eſt, quæ antequam eiiceretur uirum ſe habere credebat, ſed poſt quam abiecta eſt & uirum perdidit, Eccleſia fecunda fuit. Hinc per Salomonem dicitur: Florebit amygdalum, impinguabitur locuſta, diſſipabitur capparis. Amygdalum quippe florem prius cunctis arboribus oſtendit: Et, quid in flore amygdali, niſi ſanctæ Eccleſiæ primordia deſignantur? quæ in prædicatoribus ſuis, primitiuos uirtutum flores aperuit, & ad inferenda poma bonorum operum uenturos ſanctos, quaſi arbuſta ſequentia præuenit, in qua mox eſt locuſta impinguata, gratia cæleſti infuſa: ſed ſtatim capparis diſſipatur, quia, dum gratia gentilitatem attingit, Iudæa in ſua ſterilitate remanens, bene uiuendi ordinem amiſit. De qua adhuc ſubditur: ET quæ multos habebat filios, infirmata eſt.) Scilicet ſynagoga Iudæorum, & terrena Ieruſalem, quæ multos filios carnaliter per legem edere uidebatur, quæ quia uiuificantem ſpiritum recipere noluit, in occidente littera infirmata eſt. de qua Paulus Apoſtolus ait: Littera occidit, ſpiritus autem uiuificat. Et quia ſuperficiem litteræ ſequi uoluit ſpiritalem intelligentiam, in incredulis amiſit, & infirma permanſit: quod in Euangelio præfiguratum eſt, ubi Petrus auriculam ſerui principis ſacerdotum amputauit. Quia uidelicet populus Iudæorum, principis ſacerdotum indebito mancipatus obſequio, adeo, ut ſuaſu illorum Barabbam dimitti, Ieſum uero peterent crucifigi. In Domini paſſione dexteram auriculam, ideſt, ſpiritalem legis intelligentiam perdidit, ut totam litteræ intelligentiam audiat in ſiniſtra. Hinc in Canticis canticorum ſponſus Eccleſiæ, quam myſterio crucis redemit, ex infidelitate ſynagogæ loquitur, dicens: Sub arbore malo ſuſcitaui te, & reliq. Ac ſi dixiſſet, ſub arbore crucis a perpetua morte liberaui te. Sed ibi corrupta eſt mater tua, ibi uiolata eſt genitrix tua, ideſt, maior pars plebis me negando & Barabbam eligendo, a me reprobata eſt, atque infirmata. De qua recte ſubinfertur: DOMINVS mortificat & uiuificat, deducit ad inferos & reducit.) Mortificat multam in filiis, ſynagogam ſcilicet, uiuificat ſterilem, Eccleſiam gentium. Quamuis poſſit commodius intelligi, eoſdem uiuificare, quos mortificauerit. Idem repetit dicẽdo: Deducit ad inferos & reducit. Hoc eſt quod Apoſtolus ait: Mortui enim eſtis, & uita ueſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Et iterum: Si conreſurrexiſtis cum Chriſto,

Iſaiæ 35
Iſaiæ 4
Eccle. 12
2. Corin. 3
Luc. 22
Matth. 27
Cantic. 8
Coloſ. 3
Ibidem

Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, & reliq. Sed numquid eoſdem deduxit ad inferos & reduxit? Sed hoc in capite Eccleſiæ, ideſt Chriſto, cuius membra ſunt fideles, abſque ulla controuerſia poteſt accipi, cum quo uitam noſtram
Pſalm. 15 Apoſtolus dixit abſconditam. Ipſe deſcendit ad inferos, & non eſt anima eius in inferno derelicta, ſed cito reſurrexit a mortuis, & reduxit eum Pater ad ſemetipſum. De quo in ferendo dicitur: DOMINVS pauperem facit & ditat, humiliat & ſublimat.) Manifeſta eſt hiſtoria cum hoc nobis certiſſimum eſt, ui-
Luc. 1 delicet quia humiliat ſuperbos, & exaltat humiles. Sed altiori intelligentia de Domino poteſt accipi, qui propter nos pauper factus eſt uoluntate Patris: quia
Ioan. 3 ſic Deus dilexit mundum, ut ipſum unigenitum daret pro nobis. Sicut Paulus
Rom. 8 ait: Qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Immo etiam & ſua uoluntate, ut nos ſua paupertate, & hic diuites faceret in fide, & illic heredes regni, quod repromiſit Deus diligentibus ſe. Ipſe enim dita
Coloſ. 2 tus eſt magnificentia maieſtatis, quia in ipſo habitauit omnis plenitudo diuini-
Iſaiæ 11 tatis corporaliter. De ipſo etiam Iſaias ait: Requieuit ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcien
Philip. 2 tiæ & pietatis, & repleuit eum ſpiritus timoris Domini. Ipſe etiam humiliatus eſt propter nos, atque ſublimatus, ſicut Apoſtolus ait: Chriſtus factus obediēs uſque ad mortem, mortem autem crucis. Ecce audiuimus eius humilitatem, audiamus & ſublimitatem. Propter quod & Deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine IESV omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. De cuius etiam ſublimitate ſubiungitur: SVSCITANS de puluere egenum, & de ſtercore erigens pauperem.) Pater uidelicet, de terræ puluere filium tam cito ſuſcitauit, iuxta quod ipſe per
Pſalm. 40 Pſalmiſtam poſtulat, dicens: Reſuſcita me, & retribuam eis, ut caro eius nō uide-
Pſalm. 15 ret corruptionem. ſecundum quod per eundem Pſalmiſtam dicitur: Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum uidere corruptionē. Ipſe etiam, ſicut ſupra dictum eſt, cum pauper apparuiſſet, atque egenus in carne, ut ſua paupertate atque humilitate ſuperaret diabolum ſuperbum, qui rex dicitur ſuper omnes filios ſuperbiæ, tamen maieſtas Dei Patris de ſtercore eum ſublimauit ineffabiliter, & hoc quare? Quæris quare: audi quare: VT ſedeat,
Matth. 19 inquit, cum principibus & ſolium gloriæ teneat.) Principes, ſancti Apoſtoli intelliguntur, qui ſedebunt cum Chriſto ſuper duodecim ſedes. Sed Dominus ſolium gloriæ retinet, non ſolum uidelicet in æqualitate Patris, ſedendo ad dex-
Hebr. 1 teram Maieſtatis: Iuxta quod Apoſtolus dicit: Sedet ad dexteram Maieſtatis in excelſis. Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen
Ioan. 5 hereditauit, uerumetiam ſolium glorie tenebit, ſecundum quod ipſe ait: Pater
Marc. 19 non iudicat quenquā, ſed omne iudicium dedit filio. Ipſe enim in gloria Patris
Pſalm. 9 ſui uenturus eſt ad iudicium, cum angelis & archangelis, cum thronis & domi-
Matth. 19 nationibus, & ſedebit in ſede gloriæ maieſtatis ſuæ, iudicans orbem in æquitate. Sedebunt etiam & principes ſuper duodecim ſedes, iudicantes duodecim tribus
Iſaiæ 3 Iſrael. Hinc Iſaias dicit: Dominus ad iudiciū ueniet cum ſenioribus populi ſui.
Prou. 31 Hinc Salomon ait: Nobilis in portis uir eius, quando ſederit cum ſenatoribus. Nobilis ergo erit Dominus, uir ſāctæ Eccleſiæ, in portis ſuæ ciuitatis, qui uidebatur ignobilis, ante tribunal præſidis. Qui etiam nunc a multis contemnēdus putatur, quia ubi ſæculi finis aduenerit, ubi patriæ cæleſtis ingreſſum aperuerit ele-
Luc. 1 ctis, iam cūctis parebit ſublimis. Et ſoliū gloriæ tenebit ſine fine, quia regni eius
Pſalm. 71 nō erit finis. Nam ſequitur: Quia ipſe dominabitur a mari uſque ad mare &c. DOMINI enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbē.) Cardines terræ quatuor

quatuor climata mundi intelliguntur, uidelicet, oriens, occidens, ſeptẽtrio, atque meridies, ſuper quæ poſui orbem, quia uidelicet ubique dilatauit Eccleſiam ſuam. Hinc Pſalmiſta ait: Ab ortu ſolis uſque ad occaſum, laudabile nomen Domini. Hinc iterum ſcriptum eſt: A finibus terræ audiuimus laudes iuſti. Et iterum, de ſanctis prædicatoribus: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Quamquam cardines terræ, ut quibuſdam placet, ipſi prædicatores intelligantur, ſuper quorũ fidem ſtabilita eſt Eccleſia. De quibus ſcriptum eſt: Sub quo curuantur, qui portant orbem. Ipſi quidem ſunt, qui alibi columnæ dicuntur, ſicut ſcriptum eſt: Columnæ cæli contremiſcunt & pauent ad nutum eius, uidelicet, ſancti Eccleſiæ prædicatores, ſuper quos fabricæ Eccleſiæ ſtructura conſurgit, ſicut alia ſcriptura teſtatur, dicens: Qui uicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei. Nam quiſquis in Dei opere, recta intentione firmatur, columna in ſtructura fabricæ ſpiritalis erigitur, ut in hoc templo, quod eſt Eccleſia, poſitus, & utilitate proſit, & decore. Vnde de ſanctorum prædicatione ſubinfertur, PEDES ſanctorum ſuorũ ſeruabit, & impii in tenebris conticeſcent, quia nõ in fortitudine ſua roborabitur uir.) Licet pedes ipſi doctores deſignentur, ſicut per Moyſen dicitur, Qui appropinquant pedibus ſuis, accipiunt de doctrina illius, quos Dominus inter ſcandala perſecutorum ſeruauit: uerumtamen pedes ſanctorum, inceſſus actionis & ipſum opus prædicationis, accipere poſſumus, quod Dominus in uiam iuſtitiæ dirigit. De quibus Dominus ipſis prædicatoribus ait: In quamcunque domum uel ciuitatẽ intraueritis, & non receperint uos, exeuntes de ciuitate, excutite puluerem de pedibus ueſtris. Puluis enim leuitas eſt terrenæ cogitationis, a quo ipſi etiam ſummi prædicatores immunes eſſe nequeunt, cum pro auditoribus ſuis ſoliciti ſalubribus curis inceſſanter intendunt, & quaſi per itinera mundi imo uix calcaneo terræ puluerem lingant, ſed hunc puluerem leuitatis quotidie per effuſionem doctores abluere feſtinant lacrymarum. Hinc eſt, quod in Canticis canticorum, cum Eccleſia ad officium prædicationis ſurgere præciperetur, ſpõſo reſpondit, dicẽs: Expoliaui me tunica mea, quo modo induar illa? Laui pedes meos, quo modo inquinabo illos? Ac ſi aperte dicat, deſerui negotia ſæcularia tui cauſa, quo modo repetam illa? etiam ſecreta compunctionis fletibus ablui, quidquid in inceſſu prædicationis, & in cogitationibus terrenis deliqui, quomodo immundis ſordibus iterum polluar? Sed, licet hoc pertimeſcant electi, pedes eorum a Deo ſeruantur, ut in nulla fæce hæreticæ prauitatis fœdentur, neque ad prauum aliquod opus dilabantur. unde ſanctis animabus per Iezechielem dicitur: Pedes eorum pedes recti. Pedes ſanctorum, pedes recti dicuntur, quia eorum opera ad ſequẽdam iniquitatem non ſunt retorta, quia inter fluctus huius ſæculi ſeruantur a Domino. Sed, dum illi ſeruantur, impii e cõtrario, qui eorum prædicationibus contrarii fuerunt, in tenebris conticeſcent, ſcilicet Iudæi, qui tenebris infidelitatis & ignorantiæ inuoluuntur, & lumen ueritatis contemplari non merentur, dum ſine diuino adiutorio ſibi poſſe ſufficere crediderunt. unde & ſequitur, QVIA non in fortitudine ſua roborabitur uir.) uidelicet propria, ſed uirtute diuina: potens eſt uir, ideſt, gentilis populus: uel poteſt generaliter intelligi, quia nullus ſuis uiribus bona operari ualet, nec diabolo reſiſtere, immo ſi ſe contra dominum erigere tentauerit, bonum ſi quod habere uidetur, amittit, quod in ipſo primo Angelo, & poſtea in homine demonſtratum eſt. Scriptum namque eſt: Non glorietur prudens in prudentia ſua, nec ſapiens in ſapientia ſua, nec diues in diuitiis ſuis: ſed, qui gloriatur, in Domino glorietur. Hinc iterum alibi dicitur, Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium

Pſalm. 112 *Iſaia 14* *Pſalm. 18* *Iob 9* *Iob 26* *Apoc. 3* *Deut. 32* *Matth. 10* *Marc. 6* *Cantic. 5* *Iezech. 1* *Ierem. 9* *Iſaia 29*

1.Corin.1 reprobabo. Quod euidentiſſime oſtenſum eſt in Iudæis, de quibus ſubdi-
tur: DOMINVM formidabunt aduerſarii eius, & ſuper ipſos in cælis to-
nabit.) Domini namque aduerſarii, idem Iudæi intelliguntur, qui dixerunt;
Iſaiæ 11 Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra uiuentium, & no-
men eius non memoretur amplius. Inde eſt, quod poſtea clamauerunt, dicen-
Ioan.19 tes: Crucifige, crucifige eum. Super hos enim (ut quibuſdam uidetur) aduer-
ſarios, de cælis Dominus tonauit, quando per Apoſtolos perfida eorum corda
terruit. Cælorum igitur nomine, ipſi apoſtoli intelliguntur, de quibus per Pſal-
Pſalm.18 miſtam dicitur: Cæli enarrant gloriam Dei. Per tonitrua uero, comminatio-
nes miraculorum, & terrores ſignorum accipiuntur, quæ expletæ ſunt, quando
apoſtoli cœperunt (in die Pentecoſtes) uariis linguis loqui magnalia Dei, quan
Act.2 do Spiritus ſanctus in ignis uiſione ſuper eos apparuit. Et Petro prædicante, Iu-
dæi, tamquam tonitruo perculſi, compuncti dixerunt: Viri fratres, quid facie-
mus? Tunc Petrus Apoſtolus ait: Pœnitemini igitur, & baptizetur unuſquiſque
Apoc.4 ueſtrum, ut deleantur ueſtra peccata. Hinc in Apocalypſi ſcriptum eſt: Et de
Marc.ult. trono procedebant fulgura & uoces & tonitrua. hoc eſt quod Marcus ait. Illi au
tem profecti, prædicauerunt ubique, Domino cooperante, & ſermonem con-
firmante ſequentibus ſignis. Quibus ſcilicet tonantibus, exterriti ſunt inimi-
Act.6 ci, ex quibus multi conuerſi ſunt ad fidem. iuxta quod Lucas ait: Et multa tur-
ba ſacerdotum obediebat fidei. per hos etenim cælos, immo per nubes, quas
ſpiritu ſancto repleuit, cum aſcendiſſet in cælum, ſuper aduerſarios intonuit:
quamquam de futuro iudicio nonnulli uelint intelligi, ubi infideles Iudæi, qui
ſuam hic uoluerunt ſtatuere iuſtitiam, gloriantes de obſeruantia legis, ſine fide
Chriſti, iuſtitiæ eius noluerunt eſſe ſubiecti: iudicandi ſunt, non ſolum a Do-
mino quem contempſerunt, uerumetiam ab apoſtolis, qui cæli nomine intelli-
Matth.19 guntur, damnandi ſunt, ſicut Dominus ait, Sedebitis ſuper ſedes duodecim, iu
Matth.12 dicantes duodecim tribus Iſrael. Hinc ad eoſdem Iudæos Dominus dicit: Si ego
in principe dæmoniorum eiicio dæmonia, filii ueſtri in quo eiiciunt? ideo iudi-
Amos 7 ces ueſtri erunt. Hinc etiam per prophetam dicitur: Vocabit Dominus iudi-
cium ad ignem, & deuorabit abyſſum multam, & comedet partem domus. Iu-
dicium quippe ad ignem uocabitur, cum in iudicio iuſtitiæ, ſententia ad pœ-
nam iam æternæ concremationis oſtenditur, & abyſſum deuorabit, quia ini-
quas atque incomprehenſibiles hominum mentes concremabit, quæ nunc ſe ho
minibus etiam ſub ſignorum miraculis occultant, qui in iudicio dicturi ſunt,
Domine Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus? & reliq. Sed tunc au-
Matth.7 dient a Domino: Diſcedite a me, operarii iniquitatis, neſcio qui eſtis. Cum his
etiam pars domus comedetur, quia Iudæos gloriantes de ſuæ cærimoniis legis,
Ioan.8 atque de electorum numero ſe eſſe iactantes. Vnde & dixerunt, Nos patrem ha
bemus Abraam. Qui olim domus Dei dicti ſunt, tunc gehennæ flamma concre
mabit. Vnde non immerito de utriſque ſequitur, DOMINVS iudica-
bit fines terræ.) Quod, quamuis iuxta hiſtoriam poſſit intelligi, quia ipſe iudi-
Pſalm.94 cabit omnes fines terræ: (Iuxta quod per Pſalmiſtam dicitur: Quia in manu eius
omnes fines terræ, uidelicet ſua poteſtate cuncta decernens,) tamen de futuro,
ut diximus, accipitur iudicio, ubi iuſta retributio futura eſt a Domino ſuper fi-
2.Corin.5 lios Adæ. ubi iuxta Apoſtolum: Omnes oportet præſentari ante tribunal ipſius,
Pſalm.61 ut reddat unuſquiſque rationem prout geſſit. Vnde & Pſalmiſta: Reddes uni-
Matth.25 cuique ſecundum opera ſua: Tunc ſcilicet, quando congregabuntur ante eum
omnes gentes, & ſegregabit omnes ab inuicem, tamquam ſegregat paſtor oues
Pſalm.9 ab hædis. Hinc per prophetam dicitur, Parauit in iudicio thronum ſuum, &
ipſe

ipſe iudicabit orbem terræ in æquitate, iudicabit populos in iuſtitia. Ipſe utique Dominus Chriſtus qui aduerſarios ſuos, ac eorum iniuſtitiam, hic patiendo per tulit, ibi impiis ueraciter dicitur demonſtrare iuſtitiam. Orbem terræ, ſanctos uiros debemus accipere, qui de uniuerſali Eccleſia, quaſi de coronæ circulo, con gregantur. Iſti in æquitate iudicandi ſunt, quibus propter fidei & humilitatis ſuæ bonum, miſericordia copioſa præſtabitur, qui audituri ſunt: Venite benedi- Matth.25
cti Patris mei, poſſidete para. &c. Populi autem debent accipi peccatores, qui operibus diabolicis non uidentur exuti: iſti cum iuſtitia iudicandi ſunt, quia pro factorum ſuorum ſcelere damnabuntur, quibus dicendum eſt, Ite maledicti in ignem æternum. Sic duobus nominibus, æquitatis & iuſtitiæ, qualitatem il-lam iudicii, mirabili breuitate deſcripſit. In quo iudicio, ut diximus, iniqui Iudæi acrius damnabuntur, quia Dominus iudicabit fines terræ. Ceterum, quantum ad moralem pertinet intelligentiam, fines terræ extrema hominum atque intentiones deſignantur, quæ Dominus iudicare dicitur. Ipſe quidem pius conditor noſter, facturam ſuam non deſerens, mala hominum & per ſuam patientiam tolerat, & per eorum quandoque conuerſionem relaxat. Cum du-ras atque inſenſibiles mentes reſpicit, modo eas minis, modo uerberibus, mo-do reuelationibus terret, ut, quæ peſſima ſecuritate duruerant, ſalubri timore molleſcant. Scit enim Dominus, quia extrema uitæ noſtræ, plus iudicat: & ic-circo electos ſuos in fine ſolicitius purgat. Hinc eſt, quod hic ſcriptum eſt: Do-minus iudicabit fines terræ. quia tanto ultimis noſtris inuigilat, quanto in ipſis initia ſequentis penſat. Et quia noſtra opera atque intentiones diuerſis mo-dis, ſicut dictum eſt, in extremitate examinat, benedictum eſt, Dominus iudi cabit fines terræ, ideſt, extrema hominis, quoniam non inde iudicabuntur, quæ in melius uel in deterius medio tempore commutantur, ſed in quibus extre mis inuentus fuerit qui iudicabitur. Sequitur, ET DABIT imperium regi ſuo.) Dominus dat imperium regi ſuo, quia Deus Pater ubique poteſta-tem dedit unigenito filio ſuo: iuxta quod Daniel in uiſione ſua loquitur, di- Dan.7
cens: Aſpiciebam in uiſione noctis, & ecce, cum nubibus cæli, quaſi filius ho-minis uenit, & uſque ad antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtu lerunt eum, & dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ipſi ſeruient. Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferé-tur, & regnum eius regnum ſempiternum, quod non corrumpetur. Hoc eſt, quod Apoſtolus ait: Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, Philip.2
eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſi-militudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo, humiliauit ſemet-ipſum, factus eſt obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis: Propter quod & Deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne no-men, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur, & reliq. Hinc Iſaias ait: Multipli Iſaiæ 9
cabitur eius imperium, & pacis non erit finis: Super ſolium Dauid, & ſuper re-gnum eius ſedebit. Hinc angelus ad Mariam ait: Dabit illi dominus Deus ſe- Lucæ 1
dem Dauid patris ſui, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius Michææ 4
non erit finis. De quo etiam bene ait, Et dabit imperium regi ſuo; ipſi uideli-cet Chriſto, cui tradidit Pater omnia in manus: ſeu, dabit regi ſuo imperium, hoc eſt populo Chriſtiano. Dat eis uirtutem, quia ſuper carnem, ſicut reges, regnant, & in illo, qui propter eos fudit ſanguinem ſuum, mundum uincunt.
ET SVBLIMABIT cornu Chriſti ſui.) Quid per cornu Chriſti, niſi firmiſ ſimam ac celſam potentiam ſuam debemus intelligere, quæ cuncta ſupereminet? De ipſo nanque Zacharias loquitur, dicens: Erexit cornu ſalutis nobis. oſſa ſi- Lucæ 1
quidem

quidem omnia carne inoluta ſunt: cornu excedit carnem, & ideo cornu ſalutis, reguum ſaluatoris Chriſti uocatur, quod cuncta gaudia huius ſæculi ſuperat: in cuius ſignificatione, Dauid uel Salomon, cornu olei ſunt in regni gloriam conſecrati. Verum, ut quibuſdam placet, per imperium, quod a Patre filius accepit, ſpecialiter Eccleſia tantummodo deſignatur. De quo per Pſalmi-

Pſalm. 2 ſtam Pater loquitur, dicens: Poſtula a me & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Cuius terminos indicat, ſicut ſuperius dictum eſt: Dominus iudicabit fines terræ. Pater non iudicat quem-

Ioan. 5 quam, inquit in Euangelio, ſed omne iudicium dedit filio. Et illud: Poteſtatem dedit ei facere iudicium, quia filius hominis eſt. De quo etiam alibi ipſe fi

Pſalm. 2 lius dicit: Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo, ſuper Sion montem ſanctum eius. De quo etiam imperio annectit, dicens: Et ſublimabit cornu Chriſti ſui. Hoc ad corpus eius, quod eſt Eccleſia, referri uolunt, Omnes quippe unctos eius chriſmate, recte Chriſtos poſſumus dicere, quod tamen totum, cum ſuo capite, corpus, unus eſt Chriſtus. Cuius Chriſti regnum, ideſt, corporis ſui, ipſe filius ſublimauit, quando ubique dilatauit, & in fide firmiter ſtabiliuit, & regna mundi confregit, & ſuperari ea fecit. Iuxta quod per Pſalmiſtam ait: Et omnia cornua peccatorũ confringam, ideſt regna, & exultabuntur cornua iuſti. Cornua iuſti, regnum eſt populi electi. His (quamquam impolite, ut intelligere potuimus, & mihi tradita fuerant, iuculcauimus, qualiter Anna de Chriſto, atque de Eccleſia gentium, & repulſione ſynagogæ prophetauerat) expletis, Domino fauente, ad alia tandem ſtylum uertere conamur. INTEREA Samuel erat miniſtrans in templo Domini accinctus ephod.) hoc eſt ſuperhumerali lineo, quod diſtat ab illo ephod, quo induebatur pontifex, ex quatuor coloribus, & conceſſum minoribus gradibus erat, ad utendum. ET TVNICAM paruam faciebat ei mater ſua, & reliq.) Tunica enim parua quam faciebat ei mater, ſignificat doctrinam facilem, qua induendi ſunt rudes animi cre-

1. Corin. 3 dentium: qualibus Paulus dicit: Lac uobis potum dedi, & reliq. Superhumerale uero lineum, ſignificat caſtitatem & continentiam cum bonis operibus. Quia, quiſquis diuino miniſterio fungi appetit, neceſſe eſt, ut primum caſte continenterq. uiuat, ac ſic in bonis operibus ſemetipſum exerceat. PORRO filii Heli, & filii Belial, neſcientes Dominum, neque officium ſacerdotum ad populum, ſed quicumque immolaſſet uictimam, ueniebat puer ſacerdotis dum coquerentur carnes, & habebat fuſcinulam tridentem in manu ſua, & mittebat eam in lebetem, uel in caldariam, & reliq. uſquequo ait, Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino, quia detrahebant omnes ſacrificio Domini.) Hic enim nihil aliud iuxta anagogem dicere poſſumus, niſi ſecundum moralem intelligentiam, quam ſolers ſapientium doctrina ethicam uocat, qualiter multi per appetitum gulæ, & mucrone concupiſcentiæ pereunt. Quorum qualitates ut liquidius lector cognoſcere poſſit, quinque modos diuinarum ſcripturarum auctoritate freti deſcribere conabimur, ſicut Papa Gregorius etiam ſuis dictis aſſeruit. Aliquando namque indigentiæ tempora præuenit, aliquando uero tempus non præuenit, ſed cibos lautiores quærit. Aliquando qualibet, quæ ſumenda ſunt, præparari, accuratius expetit. Aliquando autem qualitate ciborum, tempori congruit, ſed in ipſa quantitate ſumendi, menſuram refectionis excedit. Nonnumquam uero abiectum eſt, quod deſiderat, & tamen ipſo æſtu immenſi deſiderii deterius peccat. Mortis quippe ſententiam, patris ore Ionathan meruit, qui in guſtu mellis conſtitutum edendi tempus anteceſſit. Ex Aegypto populus eductus in eremo occubuit, quia, deſpecto manna, cibos carnium

nium petiit, quos lautiores putauit. Et prima (ſicut hic textus hiſtoriæ edocet) filiorum Heli culpa ſuborta eſt, quod ex eorum uoto ſacerdotis puer, non antiquo more coctas, uellet de ſacrificio & carnes accipere, ſed crudas quæreret, quas accuratius exhiberet. Et cum ad Ieruſalem dicitur: Hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia aquæ: aperte oſtenditur, quod iccirco ſalutem perdidit, quia cum ſuperbiæ uitio, menſuram moderatæ refectionis exceſſit. Et primogenitorum gloriam Eſau amiſit, quia magno æſtu deſiderii, uilem cibum, ideſt, lenticulam concupiuit. Quam cum uenditis etiam primogenitis prætulit, quo in illam appetitu anhelaret, indicauit. Neque enim cibus, ſed appetitus in uitio eſt. Vnde & lautiores cibos plerumque ſine culpa ſumimus, & abiectiores non ſine reatu conſcientiæ deguſtamus. Hic quippe, quem diximus, Eſau, primatum per lenticulã perdidit, & Elias in eremo uirtutem corporis carnes edendo ſeruauit. Vnde & antiquus hoſtis quia non cibum, ſed cibi concupiſcentiam eſſe cauſam damnationis intellexit: & primum ſibi hominem, non carne, ſed pomo ſubdidit: & ſecundum non carne, ſed pane tentauit. Hinc eſt quod plerumque Adæ culpa committitur, etiam cum abiecta & uilia ſumuntur, neque enim Adam ſolus, ut a uetito ſe pomo ſuſpenderet præceptum prohibitionis accepit. Nam cum alimenta quædam ſaluti noſtræ Deus contraria indicat, ab his nos quaſi per ſententiam uetat. Et cum concupiſcenter noxia attingimus, profecto quid aliud quam uetita deguſtamus? Ea itaque ſumenda ſunt, quæ naturæ neceſſitas quærit, & non quæ edendi libido ſuggerit. Nam ſiquis uoluptatibus gulæ ineffrenate deſeruire ſtuduerit, ad foueam uitiorum grauius prolabitur. Et etiam ab ſtatu rectitudinis cadens, ad mortem animæ pertrahitur, & bonum, quod uidetur habere, amittit. Quod de his filiis Heli in ſequentibus demonſtratur, qui propter libidinem gulæ ad maius peccatum ſui cumulandum peruenerunt, ut dormirent cum mulieribus, & tranſgredi facerent populum Domini. Vnde non ſolum a ſacerdotio eiecti ſunt, ſed etiam morte multati. Nam ſequitur, HELI autem ſenex erat ualde, & audiuit omnia quæ faciebant filii ſui uniuerſo Iſraeli, & quo modo dormiebant cum mulieribus &c.) Quamquam ſimpliciter nonnulli ſuper adulterio intelligi uelint, ut Ioſephus quoque dicit, mulieribus, religlionis cauſa conuenientibus, contumelias inferebant: aliis quidem uiolentias facientes, aliis uero perſuadentes donis. Nihilq. eorum uita a tyrannide peſſima differebat, quod & noſtri doctores aſſerunt, tamen dormiſſe eos dicunt Hebræi cum mulieribus, quæ obſeruabant ad oſtium tabernaculi, eo quod poſt menſtrui tempus, aut partus, non impleto ſecundum legis præceptum ſacrificio, ſuadebant eis ad uiros ſuos redire, eiſq. commiſceri. Et dormire ideo dicuntur, quia eas dormire cum uiris ſuis, contra legis præceptum, faciebant. Vnde idem Heli poſt paulum ait: NON eſt enim bona fama quam ego audio, ut tranſgredi faciatis populum Domini) Tranſgreſſionem ergo populus faciebat, quia, ſacrificio non rite peracto, uxoribus ſuis iungebatur. Sicut enim extorquebant carnes ab immolante, ita etiam extorquebant ſacrificium ab offerente. Et iccirco ſicut in auferendis carnibus faciebant homines detrahere ſacrificio Domini, ita quoque nihilominus in coniungendis uxoribus tranſgredi faciebãt populum. Quam intelligentiam ſiquis ſequi uoluerit, ſuo iudicio derelinquimus, nos priorem magis ſequi decernimus. SI PECCAVERIT uir in uirum, placari ei poteſt Deus; ſi autem in Deum peccauerit uir, quis orabit pro eo?) Non igitur eo modo in uirum, quo in Deum, peccatur, quia in uirum peccare peccatum qualecumque eſt, leuiorq. remiſſio. In Deum uero peccare, ideſt, ab eius cultu recedere,

Iezech.16

Ioſephus

[library stamp]

cedere, impietatis peccatum eſt, difficiliorq. remiſſio. Et quoniam, cum in ulrum quis peccat, placato ſibi uiro, facit ſibi Deum placabilem: in Deum autem cum quis peccat, quis orabit pro eo? Ac ſi dicatur, Per quem Deum ſibi in quem peccauit propitium faccere potuerit. Tamen non ita intelligendum eſt, quod nulla uenia ſperanda ſit iis, qui in diuino officio aliquid deliquerint, etiam ſi digne penitentiam gerant, ſed quod difficilior ſit uenia, & maior agenda pæniten tia, iis qui in rebus Deo ſacratis offendunt, quam qui proximum ſuum in uerbo uel in facto aliquid læſerit: Quia, quanto maior gloria, tanto grauior ſit offen ſa. Hic notandum eſt, ſiquidem quia præſulibus ac omnibus qui præſunt popu lo Chriſtiano, conſiderandum eſt ſubtilius, qualiter filii Heli diuina ſacrificia te merantes peccabant coram Domino, & deridebant per eos multi ſacrificium Do mini, unde & Heli ſacerdos pro eorum iniquitate damnatus eſt, quod eos peccates minus ſeuera animaduerſione flectebat. Et quidem coercuit, & quidem corripuit, ſed lenitate & manſuetudine patris, non ſeueritate & auctoritate pon tificis: qua ſententia diſcant ſacerdotes, ut dicere cœpimus, quod non debeant proptet ullos humanos fauores, aut commoda terrena, iis, quibus præſunt, in peccatis quibus peccant in Deum, non ſolum aſſentire & blandiri, ſed nec leni tate, aut manſuetudine, immo dura ac ſeuera increpatione corrigere & emenda re: ne, ſi tacuerint peccata filiorum, ideſt, ſcelera populorum, ipſi pereant qui correcti non fuerant, & qui præſunt, pariter cum eis puniantur. Quod quamuis ſancti ſunt, culpa tamen ſubditorum propter ſilentium & mollitiem inuectionis, ſi non coerceant, eis reputabitur. E regione namque ſi iuxta modum culpæ, du ra inuectione increpare ſtuduerint, & antidoto ſuæ prædicationis, uulnera peccatorum curare non neglexerint, coronam æternæ mercedis ſciant ſe eſſe percepturos. Scriptum namque eſt: Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore uiæ ſuæ, ſaluabit animam eius a morte, & operit multitudinem peccatorum. *Iac. 5* Deni que in ueteri teſtamento legimus, quod Phinees ſacerdos zelatus, ut furorem Domini placaret, peccantes coram populo pugione transfixit, & propterea, & nomen & ſacerdotium æternum ſibi promeruit. Quod quia Heli animaduerſione in filios peccatum uindicare noluit, non ſolum ſacerdotium perdidit, ſed etiam morte mulratus eſt, ſicut diximus, & ſacra hiſtoria in ſequentibus manifeſtiſſime oſtendit. Nam ſequitur: VENIT enim quidam propheta Domi ni ad Heli ſacerdotem, & dixit ei, hæc dicit Dominus: Numquid non aperte reuelatus ſum domui patris tui, cum eſſet in Aegypto?) Domum patris tui Aaron dicit, de cuius ſtirpe ſucceſſit in ſacerdotium. Cui ſe reuelatum Dominus dicit, quando ait in Aegypto, Vade in occurſum Moyſi in deſertum. Hic primum reuelatus fuit ei Dominus, atque ad obedientiam deſtinauit, & poſtea non ſolum ipſe, ſed etiam omnes tribus in ſacerdotem elegerunt. Vnde dicitur,

ET ELEGI eum ex omnibus tribubus Iſrael mihi in ſacerdotem, ut aſcen deret ad altare meum, & adoleret mihi incenſum, & portaret ephod coram me. Et dedi domui patris tui omnia de ſacrificiis filiorum Iſrael. Quare calce abieci ſtis uictimam meam, & muneta mea quæ præcepi ut offerrentur in templo, & magis honoraſti filios tuos quam me, ut comederetis primitias omnis ſacrificii populi mei Iſrael? Propterea ait dominus Deus Iſrael: Loquens locutus ſum, ut domus tua & domus patris tui, miniſtraret in conſpectu meo, uſque in ſempiternum. Nunc autem dicit Dominus: Abſit hoc a me. Sed quicumque glorificauerit me, glorificabo eum; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Ecce dies ueniunt & præcidam brachium tuum, & brachium domus patris tui.) Ideſt, dignitatem & robur ſacerdotii, & ſummum ſacerdotem. Vnde & dicitur,

VT

VT NON ſit ſenex in domo tua.) Ideſt, ſacerdos magnus. ET VIDEBIS æmulum tuum.) Aemulus domus Heli Sadoch extitit, qui eiecto Abiathar a Salomone ſacerdotium ſuſcepit: quamquam de Samuele uelint intelligi, ſicut in Malachim legitur. Proiecitq. Salomon Abiathar ne eſſet ſacerdos Domini, ut impleretur uerbum Domini, quod locutus eſt ſuper domum Heli.

VERVMTAMEN non auferam penitus uirum ex te ab altari meo, ſed ut deficiant oculi tui, & tabeſcat anima tua.) Ideo Dominus non penitus ablaturum uirum ex domo Heli, ab altari ſuo dicit ut ſemper de domo Heli eſſet in domo Domini uir, qui in dignitate ſacerdotii alium ſubſtitutum, & ſe eadem dignitate priuatum uidens, eius oculi deficerent, & anima tabeſceret, præ nimietate mæroris. Myſtice hæc prophetia de mutatione ſacerdotii, non eſt in Samuele completa, ſed in Domino Ieſu Chriſto extitit adumbrata. Nam poſt Samuelem prophetam, poſtea ſacerdotes fueruut de genere Aaron, ſicut Sadoch & Abiathar, regnante Dauid, & alii deinceps: antequam tempus ueniret, ex quo iſta de ſacerdotio mutando, per Chriſtum effici oportebat. Nam cum diceret, Loquens locutus ſum, ut domus tua & domus patris tui, Ideſt, Aaron, qui primus ſacerdos eſt inſtitutus, de cuius progenie ceteri ſequerentur: Miniſtraret in conſpectu meo uſque in ſempiternum. Nunc autem dicit Dominus: Abſit hoc a me. Sed quicumque glorificauerit me, glo. eum: Qui autem contemnunt me, erunt ign. Ecce iſti ſunt dies, qui prænunciati ſunt. iam enim uenerunt: Nullus enim ſacerdos eſt ſecundum ordinem Aaron. Et quicumque ex eius genere eſt homo, cum uidet ſacerdotium immo ſacrificium Chriſtianorum toto orbe pollere & ſe abiectum, deficiunt oculi eius, & anima eius defluit, præ nimietate mœroris. Vnde & ſequitur. ET SVSCITABO mihi ſacerdotem fidelem ſecundum cor meum.) Quod ait propheta ad Heli loquens ex perſona Dei, ET SVSCITABO mihi ſacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum & animam meam faciet, & ædificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Chriſto meo cunctis diebus.) Sub figura Samuelis de Domino ſaluatore, ſummo uidelicet ac uero Pontifice, debet intelligi. Quia nimirum, ſicut Samuel defuncto Heli, ſucceſſit in ſacerdotium, non de ſtirpe Aaron, ſed de alia Leui familia electus. Fuit enim filius Elcana, filii Ieroham, filii Eliu, filii Thau, filii Suph, filii Elcana, filii Ioel, filii Azariæ, filii Sophoniæ, filii Thaath, filii Aſer, filii Aſaph, filii Core, filii Iſaar, filii Caath, filii Leui, filii Iſrael, ut uerba dierum narrant: ita mediator Dei & hominum, ut eſſet nobis Pontifex non de Leui, ſed de alia utique tribu, ideſt, Iuda carnem ſumpſit. Aliamq. legaliter hoſtiam ipſam ſuam carnem obtulit patri pro nobis. Alioſq. de genere Aaron Pontificatus ſui reliquit heredes, filios uidelicet gratiæ noui teſtamenti: non tantum ex Iudæis, ſed de uniuerſa gentium natione collectos. Quod uere quaſi humano more loquens Deus dicit: Qui iuxta cor meum & animam meam faciet. De Samuele quidem recte poteſt intelligi, quia in omnibus eius uoluntati, ſicut homo Dei, Deo paruerit. De Domino autem ſaluatore poteſt etiam accipi altius: quia, ſicut filius unigenitus paternorum in omnibus ſit conſcius arcanorum, iuxta quod de ſeipſo manifeſte teſtatur, dicens: Et a meipſo facio nihil, ſed ſicut docuit me pater, hæc loquor. Et qui me miſit, mecum eſt, & non reliquit me ſolum: quia quæ placita ſunt ei, facio ſemper. Cui domum fidelem ædificat pater, quæ domus ſumus nos, ſi fiduciam & gloriam ſpei uſque in finem firmam retineamus. Et hæc domus ambulabit coram Chriſto eius, ipſo uidelicet ſummo Pontifice, cunctis diebus, quia nimirum uſque ad finem ſæculi, ſuorum augmentatione membrorum Eccleſia ſancta proficere numquam ceſſabit: alioquin

1.Para.6

Ioan.8

quin quo modo de Samuele poteſt accipi, quod ædificata ſit ei domus fidelis, quæ coram Chriſto Domini, ideſt, ipſo Samuele cunctis incederet diebus: cum legamus in ſeqnentib. quod filii illius auerſi de uiis eius poſt auaritiam declinauerunt, & peruerterint iudicium. niſi forte domus eius hoc loco plebem Iſraeliticam intelligamus, quæ cunctis diebus ſacerdotii eius Domino ſeruierit?
1.Reg.7 De qua ſcriptum eſt: Et requieuit omnis Iſrael poſt Dominum. Et paulo poſt: Abſtulerunt ergo filii Iſrael Baalim & Aſtaroth, & ſeruierunt Domino ſoli. Quod uero ſubditur, FVTVRVM eſt autem, ut quicumque remanſerit in domo tua, ut oretur pro eo, & offerat nummum argenteum & tortam panis,) Non proprie de domo dicitur huius Heli, ſed illius Aaron, de quo genere etiam hucuſque non deſunt, qui ueniant &, conuertantur. De quibus dici-
Rom. 11 tur: Reliquiæ ſecundum electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. De talibus enim reliquiis bene intelligitur quod dicitur: Qui remanſerit in domo tua, ueniet ut oretur pro eo, profecto qui credit in Chriſtum. ſicut & temporibus apoſtolorum, & in præſenti tempore aliquantum ſolet impleri, & in fine mundi perfecte complebitur. nam etſi pauci, tamen aliqui quotidie ex Iudæorum, non tantum
Rom. 7 ex plebe, ſed ex ſacerdotali ſtirpe ad Eccleſiam confugiunt. Et cum intrauerit plenitudo gentium, tuuc omnis Iſrael ſaluus fiet. Quicumque autem ex his ſaluandus eſt, ipſe enim qui remanſurus eſſe dicitur, in domo pereunte ſacerdotis Heli, neceſſe eſt ad Eccleſiam confugiat: & offerat pro ſe ſacerdoti Chriſtiano, nummum confeſſionis Dei deuote, quæ in ſymbolo continetur: breuem quidem uerbo, ſed uirtute præcipuam. Conſtat argento claritatem uerbi cæleſtis, ſicut ſplendorem ſapientiæ ſpiritualis, auro ſæpe deſignari. Offerat & panem ſacrificii ſalutaris abiectis carnibus legalium uictimarum, DICATQVE: Dimitte me obſecro ad unam partem ſacerdotalem.) Ideſt, ad ipſam
1.Pet.2 plebem Chriſto ſacerdote præclaram. Cui Petrus ait: Vos enim genus electum regale ſacerdotium. Quod autem addit, VT COMEDAM bucellam panis.) Etiam ipſum ſacrificii genus eleganter expreſſit. De quo dicit ſacerdos
Ioan.6 ipſe: Panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi uita. Quia enim dixerat ſuperius, dediſſe cibos domui Aaron de uictimis ueteris teſtamenti, qui fuerant ſacrificia Iudæorum, ideo hic dixit poſtulandum ad comedendum bucellam panis, quod eſt in nouo teſtamento ſacrificium Chriſtianorum.

CAPVT III.

PVER autem Samuel miniſtrabat Domino coram Heli, & ſermo Domini erat pretioſus.) Bene ait: Et ſermo Domini erat pretioſus. Pretioſus namque dicitur, quia perrarus erat, & per prophetam raro fiebat. Omne enim, quod rarum eſt, pretioſum eſt, quia amplius deſideratur. Vnde & ſubiungitur, IN DIEBVS illis non erat uiſio manifeſta.) Quia uidelicet prophetia non plena manifeſtabatur, Propter peccata enim popnli, & eorum, qui præfuerunt populo, iam non manifeſtabantur uiſiones, ſicut patribus eorum. Ecce iuxta hiſtoriam. Ceterum iuxta ſpiritualem intelligentiam bene dicitur: PVER autem Samuel miniſtrabat Domino coram. Heli,) Quia unigenitus filius Dei patris, quem per Samuelem ſignificari diximus, qui interpretatur nomen eius Deus, in omnibns uoluntatem patris apparens, in carne,
Ioan.4 exhibnit. Sicut ipſe ait: Non ueni facere uoluntatem meam, ſed eius qui miſit me. Vnde bene agitur: Coram Heli; quia ſacerdotium Iudæorum mox noluit deſtruere, antequam uerum ſacerdotium appareret. unde & ſubiungitur:

ET SERMO eius erat pretioſus) quia prædicatio eius fidelibus amabilis
atque pretioſa erat, infidelibus nero deſpecta. De quibus per ſignificationem
ſubiungitur: FACTVM eſt ergo in die quadam, Heli iacebat in loco ſuo;
& oculi eius caligauerant, nec poterat uidere lucernam Dei antequã extinguere
tur.) Præ nimia ſenectute oculi eius caligauerant, nec poterat uidere lucernam
Dei: cum arderet in tabernaculo, antequã lux diurna fieret, quando eadem ex-
tinguenda erat lucerna, ſicut per Moyſen præcipitur, ut eadem lucerna luceret
uſque mane: lege lib. Exo. Siue hoc ſignificat quod in cæcitate ſua ipſe Heli per *Exod. 27*
maneret, donec funditus cum prole ſua extingueretur, hoceſt, uita careret cor-
porali. Myſtice autem cæcitas Heli, ſignificat cæcitatem cordis Iudæorum. Lucer
na quippe Dei, Dominus noſter intelligendus eſt. Scimus enim quia in lucer-
na teſta exterius, & lumen interius eſt. Ipſe namque per prophetam dicit: Exa- *Pſalm. 21*
ruit uelut teſta uirtus mea. Quid per teſtam, niſi corpus ipſius accipitur? in qua
teſta, lumen diuinitatis extitit, & flamma uirtutũ atque miraculorũ effulſit. Cu
ius utique uirtutes atque miracula, principes ſeu ſacerdotes Iudæorũ dũ credere
cõtempſerunt, ueritatis lumẽ in eis extinctũ eſt. Et bene air, Antequam extin-
gueretur, quia nec fulgorẽ miraculorum, quæ ab eo fulgebant, intelligere, nec
doctrinam eius corde intẽto capere potuerunt, donec ipſum ſacerdotium ſimul
cum templo & populo funditus euerteretur. De quibus etiam adhuc in perſona
Heli dicitur: ICCIRCO iuraui domui Heli, quod non expietur iniquitas
domus eius, uictimis & muneribus uſque in æternum.) Quia peccatũ ſacerdo-
tum Iudæorum quod in Chriſto admiſerunt, uidelicet, quia nõ ſolum cõtempſe
runt, ſed etiã crucifixerunt, uictimis atque ſacrificiis legalibus uſque in ſempi-
ternũ expiari nõ poteſt. SAMVEL autẽ dormiebat in templo Domini, ubi
erat arca Dei. Er uocauit Dominus Samuel. Qui reſpondeus air: Ecce ego. et
reliqua uſquequo ait, Porro Samuel necdum ſciebat Dominũ, neque reuelatus
fuerat ei ſermo Domini.) Quod ter Dominus Samuelem uocauit, præfiguraba
tur quod ipſe puer futurus erat propheta, dux, & ſacerdos. Neſcire Dominũ di
citur Samuel, quia prophetiæ myſterium necdũ ei, uel ſermo Domini reuelatus
fuerat. nã cõmuniter ut ceteri ſciebat. DIXITQ. Dominus ad Samuel:
Ecce ego facio uerbum in Iſrael: quod quicumque audierit, tinnient ambæ au
res eius.) Hoc in loco cõminatio Dei eſt ſuper Heli, & ſupet domum eius: eo
quod in peccato filiorum Heli arca Dei caperetur, & Iſrael rueret, & eius filii in-
terirent, & domus Heli ſacerdotio domus Domini priuaretur. Et ob id factum,
audientium aures tinnirent ſtupore uehemẽti. CREVIT autem Samuel, &
Dominus erar cum eo, & nõ cecidit ex omnibus uerbis eius in terrã.) Quod di-
ctum eſt de Samuele, poſtquam uerba diuini oraculi, quæ nocte acceperat, ma
ne Heli retulit. Et non cecidit ex omnibus uerbis eius in terrã, ſignificat, quia
nihil ex his, quæ locutus eſt, irritum fuit, ſed omnia ſunt rebus cõpleta, quæ di-
xit. Cadunt nãque in terrã uerba ſuperuacua, quæ pro nihilo habenda, & uniuer
ſorum ſunt calcanda deſpectu. Sic & beatus Iob dixit: Et lux uultus mei nõ ca- *Iob 29*
debat in terrã. Quia nimirum in tãta grauitate uultũ tenere cõſueuerar, ut num-
quã cõtemptibili lætitia ſolueretur. Sed quotieſcumque hilariorẽ ſe præſentibus
exhiberet, certa ſemper hoc cauſa utilitatis eorũ faceret. De quo & annectitur,
ET cognouit nniuerſus Iſrael, a Dã uſque Berſabee, quod fidelis Samuel prophe
ta eſſet Domini.) Per terminos terræ Iudææ deſcriptos, uniuerſitatẽ plebis pari-
ter cõprehẽdit. Dan uiculus eſt, in quarto milliario a Paneade euntibus Tyrũ;
qui nſque hodie rerminus eſt Iudææ prouinciæ contra ſeptentrionem. de quo
& Iordanis flumen erumpens, a loco ſortitus eſt nomen. Berſabee ſimiliter uicus
eſt in tribu Iudæ, in triceſimo ab Hebron milliario, uergens ad auſtrum.

ET EVENIT ſermo Samuelis uniuerſo Iſraeli.) Sermo enim eius fuit ad uniuerſum Iſrael, quod percutiendi eſſent a Philiſtæis, propter peccata filiorum Heli. Et hoc ex diuina reuelatione clareſcebat ſibi fuiſſe reuelatum, ſicut rei probauit euentus, & ideo uerus propheta prædicabatur.

CAPVT IIII.

EGRESVS eſt namque Iſrael obuiam Philiſtim in prœlium, & caſtrametatus eſt iuxta lapidē adiutorii. Porro Philiſtim uenerunt in Aphec, & inſtruxerunt aciem contra Iſrael. Inito autem certamine, terga uertit Iſrael Philiſtæis, & cæſa ſunt in illo certamine paſſim per agros, quaſi quatuor millia uirorum.) Patet iuxta litteram ſenſus, quia iſta propter peccata filiorum Heli perpeſſi ſunt filii Iſrael. Vnde bene Aphec furor nouus, ſiue apprehendēs interpretatur, quod merito conuenit rebus geſtis. Qui enim iram Domini meruerunt, ab hoſtibus apprehenſi ſunt. Verum iuxta anagogen quid ſignificet, breuiter enucleandum eſt. Porro Iſrael (qui interpretatur uir uidens Deum, ſiue fortis cum Deo) ſignificat credentes in Deum. Philiſtim uero qui interpretantur cadentes poculo, immundos ſignificant ſpiritus, qui poculo ſuperbiæ inebriati, & ipſi de cæleſtibus ceciderunt, & multos quotidie hominum peruertere feſtinant, poculo ſuæ malitiæ. Contra quos Iſrael, fideles ſcilicet, ne uicti immundis ſpiritibus cedant, ſed ut ſuperare poſſint, iuxta lapidem adiutorii caſtra

Matth. 7 metantur. Lapis enim adiutorii, legem ſignificat Chriſti, ubi lapis uerus Chri-

Pſalm. 117 ſtus inuenitur. de quo ſcriptum eſt: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes

Pſalm. 123 &c. Iuxta quem morantur fideles, ut Chriſtum inuenire poſſint, ac dicere, Eſto nobis in lapidem adiutorii, & in petram refugii. Et illud: Adiutorium noſtrum in nomine Domini. Sed dum ipſi iuxta lapidem uerſantur, ideſt, meditantur in lege Domini die ac nocte, ut Saluatorem amplius inuenire ualeant adiutorem. Philiſtim in Aphec ueniunt, & aciem contra Iſrael inſtruunt. Aphec quippe furor nouus interpretatur. et bene furor nouus interpretatur, quia quo amplius fideles immundi ſpiritus diuinis legibus inſiſtere cōſpiciunt, & ſpem ſuam in Chriſtum collocare, eo acriora ac noua certamina felle ſuæ malitiæ abacti conſtruere non ceſſant. Vnde multos, qui in ſuis uirtutibus confidunt, & in humana ſapientia gloriantur, aut legem, prout Iudei ſentiunt, carnaliter accipere cupiunt, & gratiam Euangelii cōtemnere non metuunt, immundi ſpiritus facile proſternūt. Nam ſequitur, INITO autem certamine, terga uertit Iſrael Philiſteis, & cæſa ſunt in illo certamine paſſim per agros, quaſi quattuor millia uirorū.) Quattuor enim iſta millia uirorum in certamine Philiſtinorum, quo cōgreſſi ſunt filii Iſrael, uidelicet credētes ex primitiua Eccleſia, perierunt, illi intelliguntur qui quattuor Euangelia recipere noluerunt. MISIT ergo populus in Silo, & tulerunt inde arcam fœderis Domini exercituum, ſedentis ſuper Cherubim. Et cognouerunt Philiſtim, quod arca Domini ueniſſet in caſtra: timueruntq. dicentes, Venit Deus in caſtris.) Arca enim quam filii Iſrael de Silo in prœlium tulerunt, duo teſtamenta ſignificat, quæ fideles ex Iudaico populo ad gentes tranſtulerunt. Quæ bene dicitur, DOMINI exercituum ſedētis ſuper Cherubim.) Cherubim namque plenitudo ſcientiæ interpretatur, quæ in duobus teſtamētis inuenitur. Quamquam ad Chriſtum referri poſſit, in quo ſunt omnes theſauri ſa-

Coloſ. 2 pientiæ & ſcientiæ reconditi. Quæ Philiſtim audientes, uidelicet ſapientes iſtius ſæculi, ſeu ipſi immundi ſpiritus, de quibus ſuperius diximus, extremue-

Act. 2 runt; ſcilicet, quia cœperunt apoſtoli uerbis pluere, ex ſcientia utriuſque teſtamenti, miraculis coruſcare, & quaſi tonitrua intonare clamore grandi: & perſonuit terra a uoce prædicationis, & crediderunt ſe ſuperandos.

INGE-

INGEMVERVNTQ. dicentes: Væ nobis, Non enim fuit tanta exultatio heri & nudiuſtertius. Væ nobis. Quis nos ſeruabit de manu Deorũ ſublimiũ iſtorũ? Pugnauerunt ergo Philiſtim, & cæſus eſt Iſrael, & fugit unuſquiſque in tabernaculũ ſuum.) Et hic enim in hoc quod ab alienigenis arca capta dicitur, præfigurabatur a gentibus duo teſtamenta accipienda eſſe, quæ per arcam ſignificari diximus. DVO quoque filii Heli mortui ſunt, Ophni & Phinees.) Per Ophni enim qui diſcalceatus, & per Phinees qui dicitur os mutum, per quos ſignificari diximus, longe ſuperius ſacerdotium Iudæorum, qui modo mortui referuntur, ipſius ſacerdotii finis intelligitur. Qui bene poſtquam arca capta eſt, mortui referuntur: quia poſtquam duo teſtamenta ad ſapientes iſtius ſæculi & gẽtiles peruenerunt, ſacerdotium Iudæorum funditus finem accepit, & exigentibus peccatis exterminatum eſt, & ipſi ſacerdotes a gentibus interfecti ſunt. Hinc ad Iezechielem Dominus ait: Et tu fili hominis, ſume tibi gladium acutũ radentem pilos, & aſſumas eum & duces per caput tuum, & barbam tuam &c. Quid per gladium acutum, niſi uaſtationem ſignificat Iudæorum, quæ ſub Veſpaſiano & Tito facta eſt? Quid uero per cæſariem capitis & barbam, niſi omnẽ pulchritudinem & uirilitatem eiuſdem populi demonſtrat? quæ omnia Iudæi amittentes, quique ex ipſis fame ac peſtilentia & gladio remanſerunt, ſub figura capillorum in cunctis gentibus quaſi in omnem uentum diſperſi ſunt. Et ut manifeſtius iuxta ſuperiorem intelligẽtiam intelligatur, dicamus aliter. Ait enim: Et tu fili hominis, ſume tibi gladium acutum radentẽ pilos &c. In hoc namque facto, iudicium redẽptoris exprimitur. Qui in carne apparens caput raſit, quia Iudaico ſacerdotio præceptorum ſuorum ſacramenta abſtulit. Vnde per deciſos capillos, ſacramẽtorum ſubtilitas; per caput uero ſumma ſacerdotii deſignatur. Barbam raſit, quia regnum Iſraeliticum deſerens, decorem uirtutis amputauit. *Iezech.5*

CVRRENS autem uir de Beniamin, ait ad Heli: Fugit Iſrael coram Philiſtim, & ruina magna facta eſt in populo. Inſuper & duo filii tui mortui ſunt Ophni & Phinees, & arca Dei capta eſt. Cumque ille nominaſſet arcam Dei, cecidit de ſella retrorſum iuxta oſtium, & fractis ceruicibus, mortuus eſt.) Sicut ſuperius mors filiorum, finem ſignificat ſacerdotii Iudæorum, ita in hoc loco mors patris deſignat Pontificatum Iudæorum irreparabiliter proſtratum, ſedemq. habere uacuam, & gloriam ſacerdotii regniq. extinctam, ſicut ſuperius paulo plenius exemplo inculcauimus. Et hoc eſt de ſella retrorſum cecidiſſe & mortuum eſſe. Denique poſt extinctum ſacerdotiũ ac ſedem uacuam Pontificatus Iudæorum, carnalis etiam ſynagoga, carnaliter illi adhærens, mox interiit. De cuius ſignificatione ſubiungitur, NVRVS autem eius uxor Phinees prægnans erat, uicinaq. partui. Et audito nuntio quod capta eſſet arca Dei, & mortuus eſſet ſocer ſuus & uir ſuus, incuruauit ſe & peperit. Irruerant enim in eam dolores ſubiti. In ipſo autẽ momento mortis eius, dixerunt ei qui ſtabant circa eam: Ne timeas, quia filium peperiſti &c.) Omnia enim ad ſuperiora tendunt. Nam, ſicut diximus, nurus Heli, uxor Phinees, carnalem plebem Iudaicam deſignabat, quæ carnali ſacerdotio copulata, cum ipſo finem accepit, atque diuinitus interiit. Sed notandum eſt, quia non antea interiit antequam uiuum parturiret. Ita & ſynagoga Iudæorum ex toto non interiit, antequam uiui ex ipſa naſcerentur, ideſt, ipſa primitiua Eccleſia, quæ ex ipſa plebe credidit. Vnde & merito conſolationem non recipiens ab his quæ conſolabatur, ideſt, ſynagoga deſperans ab humilibus credentibus, ait: TRANSLATA eſt gloria de Iſrael, quia capta eſt arca Dei.) Hoc eſt quod Dominus ait: Auferetur a uobis regnum Dei, & dabitur genti faciẽti fructus eius. Vnde notandum eſt, quia puerũ *Matth.21*

uocauit Ichabod. Chabod enim gloria, Ichabod uero, cecidit gloria. Ad illos
refertur, qui ex ſynagoga non credentes prodierunt, qui in decorem & gloriam
eſſe poterant ipſi ſynagogæ, ſi credere in Deum, & eorum prædicationibus uo-
luiſſet. Et, quia hoc agere contempſit, gloriam eandem amiſit: quia prædicato-
Act. 13 res ſancti, eis contemptis, ad gentes peruenerunt. Vnde & idem apoſtoli di-
cunt: Vobis quidem oportebat primum loqui uerbum Dei. Sed quia repuliſtis
illud, & indignos uos iudicaſtis æternæ uitæ: ex hoc ibimus ad gentes.

CAPVT V.

PHILISTIM autem tulerunt arcam Dei, & aſportauerunt eam lapide
adiutorii in Azotũ. Tuleruntq. Philiſtim arcam Dei, & intulerunt eam
in templum Dagon, & ſtatuerunt eam iuxta Dagon.) Lapis adiutorii
dicitur locus ille, in quo poſuit Samuel lapidem unum inter Maſphat & inter
Sem. Azorusq. & Azor dicitur, eſt una de quinque ciuitatibus Allophylorum,
interpretatur autem incendium patris. Et bene incendium patris dicitur, ubi
idolum Dagon conſiſtebat, quia aduentus arcæ Dei in Azotum, incendium
erat diaboli, patris omnium inimicorum. Dagon interpretatur piſcis triſtitiæ,
ſignificat hoſtem antiquum, qui in mari iſtius mundi poſitus, deuoret peccato
res. CVMQVE ſurrexiſſent diluculo Azoti altera die, ecce Dagon ia-
cebat pronus in terra ante arcam Domini, & reliq.) Iam ſuperius diximus, quod
arca duo ſignificat teſtamenta. Philiſtim uero in hoc loco gentiles præfiguran-
tur. Sed dum arcam ad templum ſuum deferunt, Dagon illorum Deus, cor-
ruit, atque duæ palmæ & caput abſciduntur. Quid eſt enim hoc, quod dum ar-
ca iuxta Dagon conſtituitur, mox in terram proſternitur, niſi ſtatim ut teſta-
menta Dei ad gentes peruenerunt, confeſtim idola, quæ deceptum poſſidebant
orbem, deſtructa ſunt, omniſq. error ſimulacrorum corruit, præſentiam dei fer
re non ſuſtinens? Sed notandum eſt, quia hi qui arcam conſtituunr iuxta Da-
gon, ut arca Dei ſubdita illi fuiſſet, figuram geſſerunt ſapienrium huius mundi,
qui teſtamenta Dei ſubdere uoluerunt ſub ſuorum ſcientia. Illi uero qui Dagon
reſtituerunt in locum ſuum, figuram geſſerunt eorum, qui defenſores fuerunt
idololatriæ cultus. Nam in manibus Dagon præciſis, opus idololatriæ amputa-
tum, in capite uero eius, ſuperbia diaboli abſciſa ſignificabatur, a quo initium
peccati fuit. Quod uero in limine inueniuntur, geſtum eſt, ut ſcilicet præfini-
tum ſuæ idololatriæ finem agnoſcerent. Limen enim finem itineris ſignificat,
ideſt, conſumationem idoli. Seu limen ſignificat fidem, per quam idololatriæ
cultus deſtructus eſt. Etiam illud pertinet ad magnam ſignificationem, in ipſa
ruina Dagon ſui, atque fractura illius, ſolum inuenerunt fractis eius omnibus
membris dorſum. Dorſum quippe fugam ſignificat, ideſt, abolitionem idolo-
rum. Quicunque enim fugiunt, perſequentibus dorſum dant. Vnde & de ho-
Pſalm. 20 ſtibus ſcriptum eſt: Qui pones eos dorſum. Vbi enim ſunt idola? perierunt, &
ſi aliqua ſunt remanentia ab aliquibus abſconduntur, fugiunt. Nam ſequitur,

AGGRAVATA eſt autem manus Domini ſuper Azotos, & demolitus
eſt eos, & percuſſit in ſectetiori parte natium Azotum & fines eius,) & quattuor
reliquas ciuitates. Hic etiam figura prætenditur. Quod autem percuſſi ſunt in
poſteriora, hi qui arcam Dei captiuauerunt, hac pœna ſignificari uidetur, quia
ſi qui ſuſceperint teſtamentum Dei, & poſteriorem uitam dilexerint, ex ipſis
& pro ipſis, iuſtiſſime iuſto iudicio Dei in poſteriora cruciabuntur, quæ ſicut ait
Philip. 2 Apoſtolus, Exiſtimari debent ſicut ſtercora. Qui enim ſic aſſumunt teſtamen-
tum diuinum, ut in poſteriora reſpicientes ueteri ſe uanitate non exuant, ſimiles

ſunt hoſtibus illis qui arcam teſtamenti captiuã iuxta idola ſua poſuerunt. Et illa quidẽ uetera etiam nolentibus cadunt: quia omnis caro fenũ, & claritas hominis, ut flos feni. Aruit fenum, flos decidit. Arca autẽ Domini manet in æternũ. Secretum ſcilicet teſtamẽtum regnumq. cælorum ubi eſt æternum Dei uerbum. *Iſaiæ* 40

CAPVT VI.

FVIT ergo arca Domini in regione Philiſtinorum ſeptem menſibus.) Hoc enim tempus propter uniuerſitatem temporum, quæ ſeptenario numero diſcurrit, ſignificat teſtamentum Domini, uſque ad conſummationem ſæculi in gentibus permanſurum. Deinde ſequitur: Qualiter inito conſilio, quinque anos aureos, iuxta numerum ciuitatum ſuarum, obtulerunt arcæ. Patet enim litteræ ſenſus, ſed tamen aliquid ſignificationis habet: quia quoſdam ſignificat, qui poſt idola pænitentiam gerunt. Illi enim aureos anos atque mures aureos, ad arcam Domini offerunt, qui per flagella agnita uirtute eius, pro tranſactis peccatis, & idolorum cultura, pænitudinem gerentes, per ueram confeſſionem Deo gloriam reddunt. Et licet coacti, ſtudium uitæ ſuæ ad meliora conuertunt, cognoſcentes ſe flagella Domini atque plagas iuſte perpeti a Domino. Vnde quinque ciuitates Philiſtinorum, quinque corporis ſenſus, ideſt, uiſum, auditum, guſtum, odoratum, & tactum, figuram habuiſſe non dubium eſt. Per hos enim homo, aut bene operando præcepta Dei adimplet, aut praue uiuendo diabolo ſatisfacit. Sequitur: NVNC ergo arripite & facite plauſtrum nouum & duas uaccas fetas, quibus non eſt impoſitum iugum, iungite plauſtro & recludite uitulos earum domi. Tolletisq. arcam Domini & ponetis in plauſtrum,) & reliq. Hæc igitur, quamquam hiſtoriæ ſeriem prætermittamus enucleandam, quia luce clarius patet, tamen ne alicui ludus eſſe uideatur, quid ſignificationis gerebat moraliter, ex ſanctorum dictis, non noſtra ponentes, pandamus. Quid igitur uaccæ Allophylorum arcam Dei geſtantes, niſi figura ſanctorum ac fidelium renunciantium ſæculo præfigurabant? qui nullum delicti iugum traxerunt, neque ullo parentelæ ſtudio a propoſito religionis præpediuntur, neque opere, ſicut per Moyſen de talibus dicitur: Qui dicunt patri ſuo & matri, neſcio uos & neſcierunt. Quod ab eiſdem uaccis uehebatur, ſacræ ſcripturæ prætendebat ſacramentum, cui omnes ſancti obedientes, dum obtemperant, quaſi ſuperimpoſitam arcam Domini portant. Plauſtrum uero illud, in quo arca geſtabatur, crucis Chriſti innuebat myſterium. Vnde & ueritas ait: Siquis uult poſt me uenire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Sed notandum eſt, quod eædem uaccæ fetæ fuiſſe memorãtur, quia ſunt, qui plerique in uia Dei intrinſecus poſiti, foris carnalibus affectibus ligãtur, ſed non declinant a recto itinere, quia arcam Dei portant in mente. Ecce enim uaccæ Bethſamis pergunt. Bethſamis quippe dicitur domus ſolis. & propheta ait, Vobis autem, qui timetis Deum, orietur ſol iuſtitiæ. Si igitur ad æterni ſolis habitationem tendimus, dignum profecto eſt, ut de Dei itinere pro carnalibus affectibus non declinemus. Tota enim uirtute penſandum eſt, quod uaccæ Dei plauſtro ſuppoſitæ pergunt & gemunt, dant ab intimis mugitus, & tamen de itinere nõ deflectunt greſſus. Sic nimirũ prædicatores ſancti, ſic fideles quique intra ſanctam Eccleſiam debent, ut compatiantur proximis per caritatem, & tamen de uia Dei non exorbitent per confeſſionem. SED & ſatrapæ Philiſtinorum ſequebantur uſque ad terminos Bethſames. Porro Bethſamitæ metebant triticum in ualle. Et eleuantes oculos ſuos, uiderunt arcam, & gauiſi ſunt cum uidiſſent. *Deut.* 33 *Matth.* 16 *Marc.* 8 *Malach.* 4

Et plauſtrum uenir in agrum Ioſue Bethſamiræ, & ſtetit ibi. Erat autem ibi lapis magnus. Et conciderunt ligna plauſtri, & reliq.) Iam enim ſuperius dictum eſt, quod Bethſamis, domus ſolis interpretaretur. Sed nunc quæ alia poteſt in hoc loco eſſe domus ſolis, niſi ſancta Eccleſia, a ſole iuſtitiæ illuſtrata? Et quid eſt Bethſamitas in ualle frumenta metere, niſi doctores Eccleſiæ annonam uerbi Dei in humilitare tractare? Quis eſt lapis in agro Ioſue, niſi Chriſtus Dominus in Eccleſia ſua? Ligna uero illa plauſtri, ipſius Chriſti præfiguraſſe crucis myſterium non dubium eſt. Vaccas uero ſuper lapidem immolare, eſt, conuerſos ſanctos a ſæculo in Chriſti imitatione mortificare. HI SVNT autem ani aurei, quos reddiderunt Philiſtim pro delicto Domino. Azotus unum, Gaza unum, Aſcalon unum, Geth unum, Accaron unum.) Azotus enim interpretatur ignis, Gaza uero fortitudo eius ſiue diuitiæ, Aſcalon quippe pondera uel ignis, homicida, Geth torcular, Accaron uero ſterilitas, uel eradicatio dicitur. Quimque enim ciuitates Palæſtinorum, quinque corporis ſenſus a quibuſdam intelliguntur. Ex quibus bene Azotus interpreratur ignis illum ſcilicet significans: quo corda miſerorum ſuecenduntur. De quibus ſcriptum eſt, Omnes adulterantes, uelut clibanus corda eorum. Et Gaza quæ dicirur fortitudo eius,
Oſee 7 quia fortes ſunt adulterantes in malum: Siue diuitiæ, de quibus Dominus di-
Matth. 13 cit, Solicitudines diuitiarum ſuffocant uerbum: accipiuntur in quibus confidunt iniqui. Et Aſcalon quæ ponderata ſonat, uel ignis homicida, malitiæ pondus, quo deprimuntur reprobi. De qua dicitur: Iniquitas in talento plumbi ſedet, quia iniquitate ſuccenſi, ut diuitiis abundare poſſint, homicidia perpetrant. Vnde Geth iure ſequitur, quæ torcular interpretatur: Significat autem tribulationes præſentis uitæ, ubi torquentur electi ac reprobi. Et Accaron uero, quæ ſteriliras uel eradicatio dicitur, reprobrorum ſignificat ſterilitatem, qui his uitiis inſiſtunt: et ſi in his perſeuerauerint, eradicabuntur a terra uiuentium. Sed hæ quinque ciuitates munera aurea offerunt, quando auro ſpiritalis inrelligentiæ inſtructi, ab his uitiis per pænitentiam declinantes, quæ in quimque ſenſibus corporis admittuntur, diuinis teſtamentis ſe ſubdunt. Vnde neceſſe eſt, ut attendant ad mortem, ubi eſt rriſtitia uera, & ſterilitas perpetua, & ſic ſe cohibebunt ab iniquitatibus. Sed quid ait iuxta hiſtoriam, AB VRBE murata uſque ad uillam, quæ erat abſque muro, & uſque ab Abel magnum, ſuper quem poſuerunt arcam Domini.) Abel magnum ciuitas eſt in termino Iſrael. Abel magnum iccirco uocatur, cum antea Bethſamis uocata ſit, ſiue propter luctum ſuper uiris Bethſamitis ibi factum, ſiue propter diſtinctionem ciuita-
2. Reg. 20 tis Abel Bethmacha, de qua exclamauit mulier ſapiens ad Ioab, dicens: Qui interrogant, interrogent in Abela. Sic itaque intelligendum eſt, quod ab urbe murata uſque ad uillam, quæ eſt abſque muro, & uſque ad Abel magnum dederunr mures. SVPER quem), ideſt, ſuper luctum. POSVERVNT arcam Domini, quæ erat uſque in illam diem in agro Ioſue Bethſamitis, & fuit ibi donec in Cariathiarim ducta eſt. Et percuſſit de populo ſeptuaginta uiros, & quinquaginta millia plebis. & reliq.) uſquequo ait,

CAPVT VII.

ET FACTVM eſt ex qua die manſit arca Domini in Cariathiarim, multiplicati ſunt dies. Erat quippe annus uiceſimus, & requieuit omnis Iſrael domus poſt Dominum.) Quod enim dictum eſt, Quia percuſſit de populo qui non erant de ſtirpe Leuitica, ſeptuanginta uiros, & quinquaginta millia ple-

lia plebis, pro una eademq. re indifferenter accipitur: Nam & ex uno græco
quod eſt λαὸς, ſolet utrumque transferri. Sed in boc uidetur eſſe diſtantia, quia
in priore commate uerſiculi, additum eſt uiros LXX. ſunt percuſſi. De ipſa au
tem turba uulgari homines L. millia, quod ne pateretur (in Exodo) populus
a longe ſtabat & orabat, ſolus Moyſes aſcendit ad Dominum. Vnde in Hebræo
ita habetur, Et percuſſit de populo LXX. uiros, & L. millia uiros, hos
LXX. uiros iudices. LXX. Hebræi intelliguntur, quorum merita & gloria
quinquaginta millia uiri comparantur: Sicut & de Dauid dicitur, Quia tu unus
pro decem millibus computaris, quod dictum eſt. QVIA ex qua die man
ſit arca Domini in Cariathiarim, multiplicati ſunt dies, erat quippe annus uice
ſimus. & reliq.) Iarim ad octauum uſque annum regni Dauid, quando eam con
gregata populi frequentia, in Ieruſalem adduxit, ſint computandi. Inuenitur
namque in ſequentibus, quia temporibus Saulis fuerat ablata de bac ciuitate,
& allata in caſtra pugnante eo aduerſum Philiſtæos. Sic etenim ſcriptum eſt, Et
ait Saul ad Achiam: Applica arcam Dei. (Erat enim ibi arca Dei in die illa, cum *1.Reg.14*
filiis Iſrael.) Et quia conſtat, quod Dauid eam in Ieruſalem adduxerit cultam de *2.Reg.6*
domo Aminadab, in quam non illata eſſe perhibetur, reſtat intelligi, quia in
diebus Saulis relata de caſtris, & in præfata remanſit illata ciuitate. Vnde de-
nuo regnante Dauid, afferetur in Ieruſalem. Eſt ergo ſenſus memoratæ ſenten-
tiæ, quia ex qua die manſit arca in Cariathiarim, erat annus uiceſimus cum eam
inde transferri temporibus Saul cauſa belli contingeret. Denique uiceſimo pe-
racto anno, tranſlata eſt a Samuele in Maſphat. Et de Maſpbat tranſtulerunt
eam, Samuel & Saul in Galgala. Inde tranſlata eſt a Saul in Nobee, de Nobee
in Gabaa, de Gabaa ad Aiud in domum Obededom. Inde tranſtulit in Sion.
De Sion tranſtulit eam Salomon in Sancta ſanctorum. Vel certe uiceſimus erat
annus, cum adhuc omnis domus Iſrael quieuiſſet poſt Dominum, abiectis ido
lis uidelicet, illi ſoli ſeruiens. Quod in ſequentibus dicitur. ABSTVLE
RVNT filii Iſrael Baalim & Aſtaroth, & ſeruierunt Domino ſoli.) Quod ea fa
cta ſint toto tempore præſulatus Samuelis, qui (Ioſepho teſte) duodecim annis *Ioſephus*
completus eſt, & primo tempore regni Saul, qui (eodem hiſtorico affirmante)
uiginti annis tenuit, nullus ſanctæ hiſtoriæ curioſus ignorat. Namque poſtmo-
dum cum receſſiſſet ſpiritus Domini a Saule, & agitaret eum ſpiritus nequam,
maxime ad perſequendum Dauid innoxium & iuſtum, neceſſe erat partem mi-
litiæ uel plebis eius nullam, malitiæ illius extitiſſe complicem. His iuxta hiſto-
riam prælibatis, quid myſtice ſignificet, quod arca uenit in Cariathiarim, &
intulerunt eam in domum Aminadab in Gabaa, & ex qua die manſit ibi multi-
plicati ſunt dies, enucleare conabimur. Aminadab enim in cuius domum uenit
arca, pater meus ſpontaneus interpretatur. Significat populum gentium, cui
Dominus pater gratiam teſtamenti contulit. Qui cum Pſalmiſta dicere poteſt:
Voluntarie ſacrificabo tibi & confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum *Pſalm.53*
eſt. Gabaa uero collis dicitur, animas ſignificat humilium. De quibus dicitur:
Suſcipiant montes pacem populo, & colles iuſtitiam. Montes enim (Auguſti- *Pſalm.71*
no teſte) maiores animæ ſunt; colles uero minores. Seu etiam Gabaa, ubi Elea *Auguſtinus*
zar filius Aminadab ſacerdos conſtituitur, ut cuſtodiat arcam Domini, inter-
pretatur collis, uel ſublimitas. Eleazar adiutorium dicitur: & bene, qui cuſtodit
arcam Domini, adiutorium interpretatur, quia ſancti uiri quidquid boni ha-
bent, non ad ſe, ſed ad Dominum referunt. Vnde Apoſtolus: Fiduciam talem *2.Corin.3*
habemus per Chriſtum ad Deum, non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid
a nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, & reliq. Verum Ca-

riathiarim,

riathiarim, quæ interpretatur uilla ſyluarum, ſignificat ſanctam Eccleſiam, ex multitudine gentium collectam. In qua poſtquam teſtamentum manſit, multiplicati ſunt iuſti, qui ab ipſo uelut dies illuminati ſunt. Baalim, habentes, ſiue aſcendentes, aut ſuperiores interpretatur, quem filii Iſrael proiecerunt pariter cum Aſtaroth, idola gentium ſignificat, quæ proiecerunt credentes ex gentibus, poſt ſuſceptionem arcæ teſtamenti. Seu qui uerus Iſrael eſt, ideſt, uir uidens Deum, aufert a ſe omnem facturam malignorum ſpirituum. hoc enim interpretatur Aſtaroth. Aufert iactantiam atque ſuperbiam, & ſic ſeruit Deo ſoli,
1.Corin. 6 quia nulla ſocietas eſt lucis ad tenberas, nec ulla conuentio Chriſti ad Belial.

DIXIT autem Samuel: Congregate uniuerſum Iſrael in Maſphat, ut orem pro uobis Dominum. Et conuenerunt in Maſphat, hauſeruntq. aquam, & effuderunt in conſpectu Domini, & reliq.) Hic enim ſi præſumptio non uideatur, quia non plenius intelligimus, quid eſt, quod aquam hauſerunt & effuderunt in cōſpectu Domini, quid Hebræorum traditio ſentiat, ſicut in quibuſdam codicibus legimus, inſerere niſi ſumus. Tradunt enim quod coram Domino in eadem aqua, maledicta congeſta ſint, & ſicut in lege mulier zelotypa, hauſta aqua probabatur, ita & hic idololatræ, hac aqua probati ſunt. Hi uidelicet, qui ſe idola coluiſſe penitus denegabant. Tradunt etiam, quod quicumque idololatra hanc aquam guſtaſſet, labia eius ita ſibi adhærerent, ut nequaquam ea ab inuicem ſeparare poſſet. Hoc indicio idololatra deprehendebatur, & interficiebatur. Quod & ſequentia demonſtrant, in eo quod ait: IVDICAVITQ. Samuel filios Iſrael in Maſphat.) Iudicare hoc in loco, idololatras ſecundum legem morti tradere dicit. Dicunt etiam quod hoc modo Moyſes idololatras, qui uitulum fecerant, probauerit: quando arripuit uitulum & combuſſit, contriuitq. uſque ad puluerem, & ſparſit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Iſrael. Nos iam illorū deliramenta omittentes, (quia utrum uerum ſit ignoramus) ſimpliciter intelligimus, quod tam ſancto uiro conueniebat, ut plebē ſibi cōmiſſam, in iuſtitia & ueritate iudicaret, & ſumma prudentia gubernaret. Ceterum quid figura ſignificet, intimare breuiter aggredimur. Maſphat enim quo congregatus eſt Iſrael, ubi & aquam hauſit, in conſpectu Domini: interpretatur Intentio, ſanctam ſignificans Eccleſiam, ubi uera eſt intentio, quæ melius poteſt per ipſum Maſphat intelligi, in unitate fidei, ſub nouo ſacerdotio, collectam: aquas lacrymarum hauriens, & per ſatisfactionem pænitentiæ, eas in conſpectu Domini effunedens. Quod autem Samuel propheta in eodem loco, hoc eſt in Maſphat, populum Iſraeliticum iudicabat, hoc indicaſſe uidetur, quod omnis prædicator ſpiritalis, eos fideles maxime docere ſtudet, quos in intentionem contemplationis atque ad amorem patriæ cæleſtis, intentos eſſe perſpexerit.

ET ASCENDERVNT ſatrapæ Philiſtinorum ad Iſrael: Quod cum audiſſent filii Iſrael, timuerunt a facie Philiſtinorum: Dixeruntque ad Samuelem, Ne ceſſes pro nobis clamare ad dominum Deum noſtrum, ut ſaluet nos de manu Philiſtinorum. Tulit autem Samuel agnum lactentem unum, & obtulit illum holocauſtum integrum Domino.) Agnus hic in typo oblatus, populo Dei uictoriam præſtitit, quia uidelicet per paſſionem Chriſti, immundis ſpiritibus ſuperatis, pax reddita eſt fidelibus. Vnde & in ſacra hiſtoria ſubiungitur,

FACTVM eſt ergo cum Samuel offerret holocauſtum Domino, Philiſtim iniere prœlium contra Iſrael. Intonuit autem Dominus fragore magno in die illa ſuper Philiſtim, & exterruit eos & reliq.) Tunc enim Dominus fragore magno intonuit, quando per ſanctos Apoſtolos, ſonum prædicationis emiſit. Iux-
Pſalm. 17 ta quod ſcriptum eſt, Intonuit de cælis Dominus, & altiſſimus dedit uocem ſuam.

ſuam. Sed dum iſta intonuit Dominus, exterruit Philiſtim, & cæſi ſunt a filiis Iſrael. Quia uidelicet immundi ſpiritus, prædicationibus ſanctorum cedentes, a facie eorum diſceſſerunt, quod plenius in Eccleſiaſtica hiſtoria declaratur. Vn *Hiſtoria eccl.* de Bethchar ubi cæſi ſunt, interpretatur domus agnitionis, ſiue domus agni (Eccleſiam præfigurauit,) illius de quo Ioannes ait: Ecce agnus Dei, ecce qui *Ioan. 1* tollit peccata mundi. In qua, & a qua Eccleſia, Domino fauente, immundi ſpi ritus ſuperati ſunt. Et bene ait, PERSECVTI ſunt eos uſque ad locum qui erat ſuper Bethchar,) quæ interpretatur domus agnitionis, quia tamdiu prædicatores perſecuti ſunt, quouſque omnis error expurgaretur, & uere Deus agnoſceretur. Sequitur, TVLIT autem Samuel lapidem unum, & poſuit eum inter Maſphat, & inter Sen, & uocauit nomen eius, Lapis adiutorii, & reliq.) Lapis enim iſte, (quem Samuel inter Maſphat, quæ interpretatur intentio; & Sen, quod dicitur dentium, ob ſignum uictoriæ poſuit) quem alium niſi dominum noſtrum Ieſum Chriſtum præfigurauit? qui ſecundum dicta prophetarum, inter inuentionem ueteris teſtamenti, & Euangelii prædicationem, poſitus, fidelibus ſuis, contra aduerſarias poteſtates, dimicantibus, auxilium præſtat. Ipſe enim præfigurabatur in lapide, propter firmitatem: ipſe ſignificabatur in agno, propter innocentiam: ſiue, quia pro nobis eſt immolatus. Quod autem ait, HVCVSQVE auxiliatus eſt nobis Dominus.) Oſtendit, quia quicunque hos terminos tranſcendunt, ſicut hæretici, auxilium Dei non merentur. Quod autem ait, ERAT pax inter Iſrael, & Amorræum.) Hoc in futuro intelligere dabatur, quia poſtquam per paſſionem Domini aereæ poteſtates uictæ ceſſerunt, uſque populus ex circumciſione uidelicet & præputio credens, in ciuitate fidei ſibi concordauit. Amorræus interpretatur amarus, uel loquens. Et Apoſtolus ait: Vos qui eratis longe, facti eſtis prope in ſanguine CHRISTI. Ipſe eſt enim pax noſtra, qui fecit utraque unum, *Epheſ. 2* & reliqua. Iſte eſt Samuel qui inuocauit Deum, ſicut in ſequentibus legitur, exaudiuit eum Deus, & in tempore meſſis, pluuiam impetrauit. Pluuia enim in ſanctis ſcripturis, uerba ſunt Euangelii, ſiue legis. Sicut & Moyſes dicit: Expe- *Deut. 32* ctetur ſicut pluuia eloquium meum, & deſcendant ſicut ros uerba mea. Hanc igitur pluuiam dedit mundo Chriſtus in tempore meſſis, ideſt, quando gentes colligi oportebat, ut ſicut frumentum horreis, ſic intra Eccleſiæ ſinum congregarentur. IVDICAVIT Samuel Iſrael cunctis diebus uitæ ſuæ, & ibat per ſingulos annos circumiens Bethel, & Galgal, & Maſphat, & iudicabat Iſrael in ſupradictis locis.) Non enim uacat a myſterio, quod Samuel in ſupradictis locis conueniens iudicabat Iſrael: In hoc enim typum tenuit doctorum in ſancta Eccleſia, & ut hoc manifeſtius pateat, manifeſtemus clarius: Bethel enim quæ interpretatur domus Dei, ſanctam ſignificat Eccleſiam, quæ domus Dei dicitur, in qua Dominus ſua gratia uidelicet, in mentibus electorum habitare dignatus eſt. Iuxta quod ait: Et inambulabo, & inhabitabo in eis. Vnde & Galgal, *2. Corin. 6* quæ interpretatur reuelatio, eandem ſignificat Eccleſiam, de qua Dominus di- *Leui. 26* cit, Vbi fuerint duo uel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eo- *Matth. 18* rum, uidelicet per gratiam ſuæ reuelationis, ac præſentia ſuæ diuinitatis. Et Maſphat, quæ interpretatur intentio, bene ſequitur: quia uidelicet in ſupradicta Eccleſia ſancta Dei, eſt pura in mentibus electorum intentio, qua ſemper eſurit, & anhelat ad Deum. In qua Samuel propheta iudicat filios Iſrael, uidelicet & doctor fidelis, fideles in Eccleſia decernit. Vnde bene dicitur, quod reuertens habitat in Rama Samuel, ubi erat domus eius, quia uidelicet hoc indicaſſe uidetur, quod omnis Eccleſiaſticus doctor, uir ſpiritalis in Eccleſia, licet ſemper

in altitu-

in altitudine contemplationis, (hoc enim ſignificat Rama, quæ interpretatur excelſa mente.) habitare delectetur, per actiones tamen compaſſionum, ad infirma membra Eccleſiæ condeſcendere, non renuit, & quaſi populum Iſrael iudicat, dum creditam ſibi plebem, ad tenendam unitatem fidei, & ceteras uirtutes operandas, ſua exhortatione inſtituit & docet: ſeu qui iudex alieni delicti efficitur, & iudicium exercet in domo Dei: non proterua & maleuola mente, ſed ſecundum quod ſacra ſcriptura reuelat, agere debet: & ad domum proprii pectoris & conſcientiæ tandem redire, & hoſtias bonæ uoluntatis Deo immolare.

CAPVT VIII.

CONGREGATI ergo uniuerſi maiores natu Iſrael, uenerunt ad Samuelem in Ramatha, dixeruntq. ei: Ecce tu ſenuiſti, & filii tui non ambulant in uiis tuis, conſtitue nobis regem, ut iudicet nos, &c.) Quid enim ſignificabat quod ſeniores Iſrael reprobato Samuele propheta, regem ſibi petierunt: niſi hoc, quod in aduentu ſaluatoris impletum eſſe cognoſcimus: quando ſcribæ & phariſæi, repulſo domino Ieſu Chriſto uero ſacerdote, peccati regem ſibi elegerunt, clamantes: Non habemus regem niſi Cæſarem. *Ioan.19* Vnde Samuel, qui interpretatur nomen eius Deus, reprobatus a ſenioribus Iſrael, Dominum ac redemptorem ſignificat. Saul uero (qui dicitur petitus ſeu petitio, eo quod a populo poſtulatus legitur) Barabbas intelligitur, quem dimitti ſibi petierunt: qui Saul filius Cis, filius Abiel fuiſſe legitur. Cis enim interpretatur durus uel uomens. Abiel uero pater meus dicitur, quorum nominum interpretationes, ad duritiem, & ad uomitum malitiæ Iudæorum pertinent: qui Deum patrem confitentes, filium in paſſione negauerunt: Dicentes, Tolle hunc, & dimitte nobis Barabbam: non intelligentes, quia qui negat filium, negat & patrem, qui miſit illum.

CAPVT X. & IX.

TVLIT autem Samuel lenticulam olei, & effudit ſuper caput eius, & deoſculatus eſt eum, & ait: Ecce unxit te Dominus ſuper hæreditatem ſuam in principem.) Sciendum eſt, quod Saul non unius ſemper perſonæ geſtauit figuram: ſed aliquando Iudæorum typum, ob ſuperbiam, & aduerſus Deum inuidentiam, ſicut ſuperius tetigimus, & in futuro demonſtrabimus. Aliquando domini noſtri Ieſu Chriſti, propter unctionem regni, atque altitudinem ſtaturæ, & propter principatum. De quo Iſaias ait: Factus eſt principatus eius ſuper humerum eius. *Iſaia 9* Aliquando uero principem ſæculi huius, propter elationem cordis & humilium oppreſſionem: ſicut in ſequentibus declarabitur. Sed in hoc loco, ubi a Samuele unctus legitur, ipſum Chriſtum Dominum ſcilicet Saluatorē deſignat. Sicut enim Saul cum aſinas patris ſui, quæ deerãt, quæreret, in regno aſſumptus eſt: ſimili quoque modo Dominus & Saluator noſter, poſtquam a patre ſuo miſſus, ad oues, quæ perierant domus Iſrael, uenire dignatus eſt: ſuper cunctum populum ſuum, ab eo in regem tantum conſtitutus eſt. *Matth.15* Sic ipſe ait: Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo, ſuper Sion montem ſanctum eius: *Pſalm.2* hoc enim præfigurabatur per aſinas propter ſimplicitatem, quod & per oues propter innocentiam. Armus quem Saul accepit, (ſicut ſuperius legitur) principatum ſignificat Domini noſtri quem accepit. Qui a Samuele unctus dicitur,

tur, quia a Deo patre unigenitus filius ſpiritali unctione delibutus legitur: De quo Pſalmiſta, Propterea unxit te Deus, Deus tuus. & reliq. Omnes enim retro olim reges Iſrael, ob unctionis ſacramentum, in typo ſaluatoris, Chriſti ſunt appellati. Vnde & Dauid ait ad eum, qui ſe finxerat Saul occidiſſe: Quo modo non timuiſti manum tuam mittere in Chriſtum Domini? Sed bene ait, quod ab humero ſurſum Saul ſupereminebat omnibus, iuxta ſpiritalem intelligentiam: quia caput noſtrum ſurſum eſt ſupra nos, quod eſt Chriſtus. Et bene dictum, NON erat melior illo) & Pſalmiſta: Quis in nubibus æquabitur, aut quis ſimilis erit Deo inter filios Dei? Hic enim non ſeriem hiſtoriæ ſecuti, ſed ſpiritalis intelligentiæ ſenſum continuatim deſcribere conati ſumus. (Ceterum quia parum hiſtoriam prætermiſimus, ad eam inſinuandam apoſtrophen facere decreuimus. ait enim ſacra hiſtoria, DIXITQVE Saul ad puerum ſuum, Ecce ibimus: quid feremus ad uirum Dei? & reliqua.) Non enim putabat Saul ſibi aſinas a Samuele aliter iudicari, niſi pretio diuinationis, de quo puer ait: (Cum a Saule audiſſet, panis defecit in ſitarchiis noſtris.) ECCE inuenta eſt in manu mea quarta pars ſtateris argenti, demus homini Dei.) Ideo ait, quid feremus ad uirum Dei? Quod autem Sauli inquirenti de Vidente, reſponderunt, dicentes: FESTINA nunc, hodie enim uenit in ciuitatem, quia ſacrificium eſt hodie populi in excelſo.) Sacrificium in hoc loco, prout aliqui intelligi uolunt, prandium intelligitur, quod præparauerat Samuel populo in Calendis, quia ſequitur: NEQVE enim comeſturus eſt populus, donec ille ueniat, quia ipſe benedicet hoſtiæ, & deinceps comedent qui uocati ſunt.) Ceterum ſi quis ſimpliciter de hoſtiis immolatis, ac ſacrificiis intelligere uoluerit, nos non inhibemus. Dixitq. Samuel ad Saul, ASCENDE ante me in excelſum, ut comedas mecum hodie, & dimittam te mane, & omnia, quæ ſunt in corde tuo, indicabo tibi.) Hic enim ſi non diſplicuerit, ſicuti ſcriptum inuenimus, traditionem Iudæorum inſerere præſumimus. Erat enim in corde Saul, ſicut ipſi tradunt, quod rex futurus eſſet, quia uiderat per uiſum ſe in uertice arboris collocari, quæ uiſio ſignum regale erat. Denique non tantum modo de aſinis, quas perdiderat, in corde tractabat, quia cum dictum ſit: Et omnia quæ ſunt in corde tuo indicabo tibi, ſtatim per patrem coniunctionis copulatiuam, & diſtinguendo copulauit, dicens: ET DE aſinis, quas perdidiſti nudiuſtertius, ne ſolicitus ſis, quia inuetæ ſunt.) Et illud: ET CVIVS erunt optima quæque Iſrael? nonne tibi & omni domui patris tui?) Tales enim & huiuſmodi traditiones Iudæorum, de apocryphis libris eorum prolatæ ſunt, quos ſecum reconditos habent, quæ in noſtris non habentur. Et ideo a quibuſdam recipiuntur, non propterea ut illos approbent, ſed ea, quæ neceſſaria ſunt, ad confirmandum recipiunt: Quod & Paulus Apoſtolus in epiſtolis ſuis non ſolum de Hebræorum libris apocryphis, uerum etiam ex poetarum ac comicorum gentilium, ubi oportunum uidit, exempla protulit: non ut omnia eorum commenta approbaret, ſed oportuna, ubi neceſſarium uidit, inſeruit. Hinc eſt quod Iudas Apoſtolus in epiſtola ſua ex iiſdem libris, exemplum intulit dicens: Prophetauit autem de his ſeptimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce uenit Dominus in ſanctis millibus ſuis facere iudicium contra omnes. Quod ex prædictis libris ſumptum eſt, ſed quia uerum eſt, non eſt reiiciendum. non tamen omnia approbanda ſunt, ſed neceſſaria accipienda. Sic etiam traditiones nonnullæ oportune aſſumendæ ſunt. CVMQVE abieris inde, & ultra tranſieris: & reliqua uſque quo ait: inuenient te tres uiri aſcendentes ad Deum in Bethel.) Hi uiri cauſa orationis ibant in Bethel, ubi Iacob lapidem erexerat. POST hæc

[Margin notes: Pſalm. 44 · 2. Reg. 1 · Pſalm. 88 · Tit. 1 · 1. Corin. 15 · Iudæ 1]

uenies ad collem Dei, ubi eſt ſtatio Philiſtinorum.) Collis Dei locus erat, ubi prophetæ habitabant. ET CVM ingreſſus fueris in urbem, obuiam habebis gregem prophetarum deſcendentium de excelſo, ipſosq. prophetantes, & inſiliet in te ſpiritus Domini, & prophetabis cũ eis, & mutaberis in uirũ alium. Quando ergo euenerint ſigna hæc omnia tibi, fac quæcumque inuenerit manus tua, quia Dominus tecum eſt: & inſiliet in te ſpiritus Domini, & prophetabis cum eis.) Prophetaſſe eum ibi Iudæi dicunt: de futuro ſæculo, & de Gog & Magog, & de præmiis iuſtorum, & pœna impiorum. Nã quia ſpiritu Domini impulſus prophetauit, de aduentu Chriſti, & ſalute hominum prophetaſſe non dubium eſt: Quando ergo uenerint ſigna hæc omnia tibi, fac quæcumque inuenerit manus tua, quia Deus tecum eſt. Acſi diceret, his ſignis noſſe poteris, quia Deus te regem fieri uoluit, & iccirco ad omnia, quæ tibi agenda ſunt, regaliter age, quia Deus tecum eſt. VIDENTES autem omnes qui nouerant eum heri & nudiuſtertius, quod eſſet cum prophetis & prophetaret, dixerunt ad inuicem, Quænam res accidit filio Çis? Num & Saul inter prophetas? Reſponditq. alius ad alterum, dicens: Et quis pater eorum? & reliq.) Bene ait Saule prophetante cum ceteris: Et quis pater eorum? Acſi diceret, & quis maior illo in dignitate & ſapientia? optime enim poteſt inter prophetas uerſari, & pater eorum, ideſt, magiſter uocari, qui tam doctus & ſapiens eſt. Pater, magiſter uocatur, ſicut Eliſeus Eliam patrem, ideſt, magiſtrum uocat. Pater mi,
Iob 54 pater mi, currus Iſrael & auriga eius. Et in libro Iob: Heliu, Eliphaz patrẽ, ideſt magiſtrum uocat, hoc modo, Pater mi, probetur Iob uſque ad finẽ. Quod autem Saul ita inuenit, ſicut Videns prædixerat: ſignificat, quia omnia ita euenerunt Chriſto, ſicut libri legis & prophetarũ olim prædixerunt, licet de Iudæis uelint intelligi, quibus proſpera ſeu aduerſa ita euenerunt, ſicut prædixerat.

CAPVT XI.

ASCENDIT autem Naas Ammonites, & pugnare cœpit aduerſum Iabes Galaad. dixeruntq. omnes uiri Iabes ad Naas: Habeto nos fœderatos, & ſeruiemus tibi. Et reſpondit ad eos Naas Ammonites: In hoc feriam uobiſcum fœdus, ut eruam omnium ueſtrum oculos dextros.) Verum quia hiſtoria manifeſta eſt, ſpiritalem intelligentiã breuiſſima inſinuatione enucleare aggredimur. Naas enim, qui interpretatur ſerpens, ſignificat diabolum: non ſolum quia lubricus & tortuoſus eſt, ſed quia primum hominem per ſerpentem decepit. Ipſe aſcendit ad prœliandum contra Iabes, qui interpretatur ſenſus, quia diabolus ſemper ſenſum diuinæ cognitionis & bonitatis auferre ab hominibus conatur. Galaad uero, qui dicitur aceruus teſtimonii, illos ſignificat, qui eruditi ſunt in Eccleſia reſtimoniis diuinarum ſcripturarum. Quorum oculos dexteros eruere cupit, uidelicet illuminationem fidei, & prædicationis auferre ſatagit. Sed hos Saul, uidelicet Dominus ac redemptor noſter, liberat cum exercitu ſuo: ideſt, auxilio angelorum ſeu prædicatorum ſuorum, qui in Bezec populum enumerat. Bezec enim egeſtas interpretatur, quia in egeſtate præſentis uitæ nouit Dominus qui ſunt eius. Et apud ipſum eſt certus numerus electorum, quos ad prœlium contra diabolum excitat. Nam poſſumus ad hæreticos referre, qui populus eſt mæroris, quoniam gaudium ſpiritus ſancti nõ habent. Diſponit eorum peruerſitas in hoc fœdus cum populo Eccleſiæ, ut eruat oculos dextros, ideſt, ſenſum, uel uiſum ſanæ orthodoxæ fidei auferat. Et uult ut ſiniſtrum habeant, ideſt, peruerſum ſenſum, & praua ſentiant. Sed populus fidelis

aceruum

aceruum teſtimoniorum diuinarum ſcripturarum congerit, unde ſuis hoſtibus reſiſtat, emittit in uniuerſos terminos Iſrael, hoceſt, ad doctores eccleſiæ: quatenus ſibi opem ferant, & ſcutum fidei contra hoſtes ex aduerſo opponant.

CAPVT XII.

DIXIT autem Samuel ad populum: Venite & eamus in Galgala, & innouemus ibi regnum. Et reliq. uſquequo ait: Miſit Dominus Ierobaal & Bedan & Barac & Iephte & Samuel, & eruit uos de manu inimicorum ueſtrorum.) Prius enim antequam ſuperiora pandamus, dicendum eſt, quis fuerit iſte Ierobaal, & Bedan. Ierobaal ipſe eſt Gedeon, qui cum trecentis uiris ſuperauit Madianitas. Bedan uero (ut quibuſdam placet) ipſe eſt Samſon. Ceterum iuxta altiorem intelligentiam, Galgala ubi Samuel innouauit regnum, ac redarguit filios Iſrael, quæ interpretatur reuelatio: ſignificat reuelationem & illuminationem fidei in nouo teſtamento, ubi uetus regnum in nonum commutatum eſt. De qua mutatione ſuperius iam diximus, ubi de Heli & filiis eius reprobatis, & electione Samuelis deſcripſimus. De abiectione Saul & conſtitutione Dauid, Domino fauente, in poſterum dicturi ſumus. Verum in hoc quod Samuel filios redarguit, iuxta moralem intelligentiã typum tenuit ſpiritalium doctorũ: qui in ſemetipſis delicta grauia non habent, quæ redarguant: ſed aliorum peccata abſque detrectatione feriunt. De his enim talibus per Salomonem dicitur: Verba ſapientium quaſi ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi. Bene ait, *Eccle.12* uerba ſapientium ſicut ſtimuli & quaſi claui in altum defixi: quia peccata hominum neſciunt palpare, nec molli manu attrectare laſciuia: ſed aſperæ inuectionis increpatione, corrigere: & errantes pænitentiæ dolorem & uulnus infigere. Si cuius igitur ſermo non pungit, ſed oblectationi eſt audientium, iſte non eſt ſermo ſapientis. Hinc eſt quod Ioannes Iudæos gloriantes redarguit dura inuectione, dicens: Genimina uiperarum, quis demonſtrabit uobis fugere à uentura *Matth.3* ira? Denique poſſumus & aliter hanc ſententiam breui indagatione innuere, quo ait dicens: Verba ſapientium ſicut ſtimuli &c. Quia & ad conuerſionẽ prouocant, & firma ſunt, & in nullo oberrant: quia ſancto ſpiritu prophetis & apoſtolis inſpirata, ad eos uſque peruenerunt, & ideo ſolida radice fundata ſunt. Vnde & in eodem uerſu ſubiungitur: Quæ per magiſtrorum conſilium data ſunt a paſtore uno: uidelicet a prophetis per quorum conſilium ſunt prolata, & a paſtore uno, ideſt Spiritu ſancto, inſpirata. Quiſquis enim his eſt inſtructus, & ſpiritu diuino illuſtratus, poteſt corrigere (ſi, inquantum humana fragilitas non obſiſtat, ſe a peccatis continuerit) aliorum peccata. Quia ille iuſte redarguit in ceteris malum eorum, qui ſpiritaliter uiuens, de proprio delicto reprehendi a quoquam non poteſt. Scriptum namque eſt: Spiritalis omnia indicat, & ipſe a *1.Corin.2* nemine iudicatur. Innocẽs enim eſſe debet ab omni delicto, qui ceteros iudicat pro ſcelere ipſorũ, ſicut & Samuel feciſſe legitur: qui etiã tales pluuiã de cælis, id eſt, ſcientiã prædicationis ex libris prophetarũ, de quibus ſcriptũ eſt, Iudiciũ po- *Dan.7* ſitum eſt & libri aperti ſunt, proferunt, & corda hominũ (ut fructus fidei, ac bonorũ operũ gignere poſſint) diffundunt: ut eos, quia malum ſe egiſſe cognoſcunt, terreant. Deinde ſequitur, qualiter Samuel dum quereretur de principatu, & populus deprecaretur dicens, NE ceſſes orare pro nobis, Reſpõdens ait, Abſit a me hoc peccatũ in Domino, ut ceſſem orare pro uobis.) Hic nãque perfecta benignitas ſanctorũ, olim in Samuele demonſtrata eſt: Illa uidelicet de qua Dominus ait: Diligite inimicos ueſtros, & orate pro perſeq. & calumniantibus uos. *Matth.5*

CAPVT XIII.

FILIVS unius anni erat Saul, cum regnare cœpiſſet, duobus autem annis regnauit ſuper Iſrael.) Non de Isboſeth filio Saul tantum, ſed de eodem Saule hoc dictum eſt. Sic enim erat innocens Saul quando regnare cœperat, ſicut filius unius anni eſt, & in innocentia perſeueraret. Et quia in eadem innocentia duobus annis regnauit & humilitate: bene dicitur tamquam filius unius anni fuiſſe. Ceteri uero, quibus regnauit indigne, calculo non hic comprehenduntur. Sed ſi uoluerit quis intelligere per anticipationem de Isboſeth, (eo quod in ſequentibus legatur, quadraginta annorum erat Isboſeth cũ regnare cœpiſſet, & duobus annis regnauit, & a morte Heli uſque ad Saul omne tempus XL annorum eſt) non prohibemus, quia & intelligi ualet. ET percuſſit Ionathas ſtationem Philiſtinorum quæ erat in Gabaa. Quod cum audiſſent Philiſtim, Saul cecinit buccina in omni terra, dicens: Audiant Hebræi & uniuerſus Iſrael. Et reliq.) Quod enim ait, Quod cum audiſſent Philiſtim, Saul cecinit buccina &c. Sic intelligendum eſt: Quod cum audiſſent Philiſtim, ſubauditur, conturbati ſunt, Saul cecinit buccina. Hæc buccina ſignum uictoriæ, & exhortationis fuit, ut audirent, & noſſent Hebræi conturbati, ſuperatos eſſe Philiſtæos. Propterea ſequitur: ET uniuerſus Iſrael audiuit huiuſcemodi famam, percuſſit Saul ſtationem Philiſtinorum.) His rebus cõpertis, confortatus eſt Iſrael: propter hoc & ſequitur: ET erexit ſe Iſrael aduerſus Philiſtæos.) Id eſt, uiriliter cœpit agere contra eos. QVOD cum uidiſſent uiri Iſrael ſe in arcto poſitos (afflictus eſt enim populus) abſconderuñt ſe in ſpeluncis, & in abditis, in petris quoque & in antris, & in ciſternis. Et reliq.) ſi enim ſe abſcondit Iſrael in præfatis locis, animum pulſat, quid eſt quod hiſtoria ſubiungit:

HEBRAEI autem tranſierunt Iordanem.) Quod nos aliter intelligere non poſſumus, niſi illos ſentiamus, qui ſe ſubtraxerant a Saule timore perterriti, & ad Philiſtim tranſierant. Sed poſtea audientes quod Philiſtim fugiſſent, ſociauerunt ſe cum ſuis in prœlio. Quid enim hoc ſignificet quod reuerſi fugitiui ſociauerunt ſe cum ſuis in prœlio, dicemus in poſterum. CVMQVE adhuc eſſet Saul in Galgala, uniuerſus populus perterritus eſt, qui ſequebatur eũ. Et expectauit ſeptem diebus iuxta placitum Samuelis, & non uenit Samuel in Galgala. Dilapſusq. eſt populus ab eo. Ait ergo Saul: Afferte mihi holocauſtum, & pacifica. Et reliq. uſquequo ait: Dixitq. Samuel ad Saul: Stulte egiſti, nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui, quæ præcepi tibi &c. VERVM iam ſuperius dixerat, Et deſcẽdens ante me in Galgala. Ego quippe deſcendam ad te, ut offeras oblationem, & immoles uictimas pacificas. Septem diebus expectabis donec ueniã ad te, & oſtendam tibi quæ facias.) Videtur quibuſdam, inculpabiliter Saul obtuliſſe holocauſtum, cum Samuel ab eo expectatus, iuxta placitum ſeptem dierum non uenerit. Quod qui hunc locum bene diſtinxerit, inueniet eum non immerito culpatum fuiſſe, & inobedientem redargutum. Locus autem hic apud quoſdam ita diſtinguitur: ET deſcendes ante me in Galgala. Ego quippe deſcendam ad te. Et poſtea ſubinfertur, Ad offerendas oblationes, & immolandas uictimas pacificas, ſeptem diebus expectabis donec ueniam ad te, & oſtendam tibi quæ facias.) Non ergo Samuel ſuum præſtolari aduentum Sauli ſeptem dierum tempore præcepit, ſed ad offerendas oblationes & immolandas uictimas pacificas, ſe ab eo eiſdem ſeptem diebus uoluit expectari: quod ille nequaquam fecit, & ideo merito culpatur, & ſtultitiæ elogio denotatur, indiſcreta Saulis oblatio, ob hoc quod obedientiæ præceptum præuaricatus

ricatus eſt, a Deo accepta non eſt. Quia enim prophetæ præceptũ parum perpendit, Deum, qui loquebatur in propheta, cõtempſit, dicente Domino: Qui uos audit, me audit: & qui uos ſpernit, me ſpernit. Vnde audiuit: SED nequaquam regnum tuum ultra conſurget. Quæſiuit Dominus ſibi uirũ iuxta cor ſuum, & præcepit ei Dominus ut eſſet dux ſuper populum ſuum: eo quod non ſeruaueris quæ præcepit Dominus.) Reprobatio Saulis, futuram præfigurauit oblationem regni Iudæorum. Quod autem Dauid ſuperſtes ei factus eſt, hoc indicat, quod dominus Ieſus Chriſtus per nouum teſtamentum in Eccleſia regnaturus populo Iudæorum ſucceſſurus erat. PORRO faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Iſrael. Curauerant enim Philiſtim, ne forte facerent Hebræi gladium aut lanceam. Deſcendebat ergo omnis Iſrael ad Philiſtim, ut acueret unuſquiſque uomerem ſuum & ligonem & ſecurim & ſarculum. Retuſæ itaque erant acies uomerum & ligonum & tridentium & ſecurium. Et reliqua.) Philiſtim qui & Allophyli (licet plurimis in locis ſanctarum ſcripturarum, aliud atque aliud, multis modis allegorice ſignificent) hoc in loco omnium hæreticorum præfigurant cateruas: quæ pari conſenſu impietatis aduerſus Eccleſiam Dei conſpirantes, propter multitudinem populi ſibi conſentientis, & mundi huius poteſtatibus fidentes, eandem Eccleſiam Dei, a ſuis fidelibus depopulari conantur: quorum multitudinem infirma membra Eccleſiæ pertimeſcentes, plerique ex ipſis abiurata fide ab Eccleſiæ unitate diſcedentes, eiſdẽ hæreticis ſociantur. Alii uero ſub ſilentio ſeſe occultantes, dum fidem ſuam palam confiteri metuunt, quaſi in ſpeluncis & cauernis terræ latitant. Philiſtim, quorum ingens numerus eſſe perhibetur, omnium hæreticorum magiſtros figuraſſe non dubium eſt. Qui propter uarias ſectas, quaſi diſcolores equi, uno impietatis uinculo colligati, in huius mundi campos diſſolutis habenis, ad decipiendos ſeu opprimẽdos quos poſſunt, diſcurrunt. Sex millia equites, elatos exprimunt mundi: qui de carnali potentia tumidi, hæreticorum adiutores exiſtunt. Reliqua uulgi multitudo, ingentem innuit uulgi plebem, quã hæretici callidis perſuaſionibus deceptam ſibi aggregant. Sexcenti uiri, qui cum Saul remanſiſſe narrantur, catholicorum uirorum formam prætendiſſe poſſunt, qui per unitatem fidei Chriſto domino, uelut Saul, adhærentes, nullis malorum perſuaſionibus, ſeu terroribus ab eo recedunt. Fabri ferrarii, allegorice, uiros ſignificant ſpiritales in Eccleſia: qui tempore pacis (cum deſint qui inquietent) per ſecuritatem mentis, ſeu incuriam, ab ſpiritali inquiſitione torpentes, quaſi non ſint, dum inexercitati ad reſpondendum hoſtibus fidei parati nequaquam ſunt. Vomeres uero atque ligones, ſeu cetera ferramenta, ſpiritaliter teſtimonia, ſeu ſententias indicant ſacræ legis: quibus teſtimoniis ſacerdotes Eccleſiæ, in pace eiuſdem Eccleſiæ, ad eruditionem tantummodo populi fidelis, quaſi ad agriculturam, iuxta hiſtoriæ ſimplicitatem, utuntur. Quæ teſtimonia, ac ſi ferramenta ſint (ſi quando, permittente Deo, hæreticorum bella aduerſus Eccleſiam conſurrexerint) ad exercendos uidelicet atque probandos fideles ſuos, uiri eccleſiaſtici, ſubtili inquiſitione ea perſcrutando, & ſpiritali acumine acuendo, uelut in gladios uertunt: per quos & hoſtes fidei proſternunt, & tam ſe quam ceteros fideles ab eorum perſecutione, ſiue perſuaſione defendunt. Præcepta quippe diuinæ legis atque teſtimonia, & ferramenta ſunt in pace Eccleſiæ, & arma in tempore belli. Et ut manifeſtius fiat quod profertur: In pace Eccleſiæ præſules eius ſeu ſacerdotes, ſimplici prædicatione, populum ſibi creditum, fide informantes, non alta de Deo, neque incapabilia illis proponunt, ſed ut ſimpliciter credant, in patrẽ & filium & Spiritum ſanctũ, eſſentialiter unum & uerum Deum, trinũ uero perſonaliter

Luc. 10

ferramenta.

ferramenta in pace ea[illegible] et arma in tempore belli.

incapabilia.

ſonaliter. Si autem quicumque hæreticus Sabellianæ partis aſſertor dicat, quia in Deum ſicut una deitas, ita & una perſona credenda eſt, non tres: ideſt, ut ipſe credatur pater, qui & filius: & ipſe filius, qui & pater: ſicut Sabellius impie prædicabat: quid tunc agendum erit uiris eccleſiaſticis, niſi ut & ipſa ſacra ſcriptura contra huiuſmodi aſſertorem probare queant, quo modo Deus omnipotens unus ſit in natura, trinus uero in perſonis? Rurſum tempore quieto, nil amplius doctoribus eccleſiæ catholicæ plebibus, qui præſunt, prædicare cõuenit: quam ut credant patrem & filium & Spiritum ſanctum, unius ſubſtantiæ atque deitatis: Filium uero non aliunde, quam de patris ſubſtantia genitum, ſine initio, ac per omnia patri ſimilem & coæqualem: Spiritum uero ſanctum, ex patre & filio procedentem, unius ſubſtantiæ cum iis, a quibus procedit. Si uero contra huiuſmodi ueridicam prædicationem, prouenerit, ut quiſpiam Arrianæ partis aſſertor dicat: non ita eſt ut prædicatis, ſed ſicut tres perſonas in Deum confitemini, ita & tres ſubſtantias in eum uobis credere oportet: Filium quoque nõ de ſubſtantia patris ſubſtitiſſe, ſed ex nihilo creatum: ſimiliter & Spiritum ſanctum non Deum, ſed creaturam credere oportet: quid contra huiuſmodi impium prædicatorem uir eccleſiaſticus facturus erit? niſi ut ex utroque teſtamento proferat documenta, atque uelut ferramẽta acuat diuina teſtimonia, per quæ & illa quæ prædicat, defendere ualeat, & contra dicentes refutare. Rurſum tempore tranquillo, nil amplius de Dei filio ſacerdotibus eccleſiæ prædicare conuenit, quam ut credatur uerus Deus ex ſubſtantia patris ſine tempore ineffabiliter natus, & uerus homo, pro noſtra redemptione, de ſubſtantia matris temporaliter creatus & natus, gemina ſubſtantia, ſingulari uero perſona: Cõſubſtantialem patri ſecundum diuinitatem, conſubſtantialem uero matri iuxta humanitatem: Vnum eundemq. in ſingularitate perſonæ. Contra quam fidem ſi econtrario diuerſi occurrant: unus uidelicet qui ita duas naturas in filio Dei confundat atque permiſceat, ut inter Deum & hominem nullam eſſe differentiam aſtruat: ſed hoc eſſe deitatem, quod & humanitatem in eo: ſicut & Euthitiani, & eorũ ſimiles hæretici impie defendere cõtendunt. Rurſum alius ex aduerſo proſiliat, qui ſicut duas in eo naturas, ita & duas perſonas affirmare uelit, ſicut Neſtoriani. Iterum tertius uel quartus occurrat, unus uidelicet qui eundem filium Dei dicat in ueritate Deum eſſe, hominem uero in phantaſia fuiſſe, quemadmodum Manichæi & Priſcillianiſtæ dicere auſi ſunt. Alius autem qui illum purum hominem fuiſſe, abſque Deo, contendat: ſicut Fotiniani. Rurſum alii atque alii exiſtant, qui eum, hoc eſt, filium Dei, nihil de matre aſſumpſiſſe, nec eiuſdem naturæ fuiſſe, ex qua & nos ſumus, ſed neſcio quam imaginariam carnem in mundo geſtaſſe. Et ceteri plurimi, quos omnes memorare nimis prolixum eſt, & non neceſſarium. contra quos omnes hoſtes fidei quid eccleſiaſticis uiris agendum eſt? niſi ut ex utroque teſtamento diuerſas ſententias atque teſtimonia, quaſi uaria ferramenta liment, exacuant, atque elucident, per quæ & ea quæ credunt ac prædicant, defendere queant, & aduerſarios ſuos aut confodiendo ſibi ſubſternere, aut certe terrendo in fugam conuertere. Hoc quippe modo, & contra diuerſas quæſtiones, quæ in Eccleſia per contentionis uitium oriuntur, Dei ſacerdotibus omni circumſpectione agendum eſt: et aduerſus uarias hæreticorũ nouitates, omni ſtudio uigilandum, ne fides Eccleſiæ, uelut ædificii fundamentum, per eorundem hæreticorum impetum, quaſi impulſu uentorum labatur atque ſubruatur. Quod autem ait ſcriptura de Iſraeliticis uiris:

DESCENDEBAT ergo omnis Iſrael ad Philiſtim, ut acueret unuſquiſque uomerem ſuum & ligonem & ſecurim, &c.) Hoc nõ abſurde intelligi datur,

quia

quia controuerſia hæreticorum, exercitia ſunt catholicorum: & malorum contentio, bonorum acuit ſenſum: & aduerſitas impiorum, ſiniſtra ſunt arma iuſtorum. Quod tamen hæretici, uelut Philiſtim, omnibus modis cauent, ne pro eorum occaſione uiri catholici arma poſſint habere ſpiritalia.

CAPVT XIIII.

E T ACCIDIT quadam die, ut diceret Ionathas filius Saul ad adoleſcentem armigerum ſuum: Veni, & tranſeamus ad ſtationem Philiſtim, quæ eſt trans locum illum &c.) Pendet enim hæc ſententia ex ſuperioribus. Ionathas uero, cuius nomen ſonat columbæ donum, ſanctorum uirorum ſpiritalium, qui in eccleſia dono Spiritusſancti repleti ſunt, geſtauit figuram: per quos Dominus hæreticorum conuentus diſturbat, diſſipat, atque in fugam uertit. Armiger autem eius, eorum ſanctorum uirorum præfigurauit diſcipulos, qui, illorum exempla atque doctrinam ſectantes, & indiuidue illis adhærentes, quaſi eorum arma portant. Quod autẽ idem Ionathas & armiger eius aduerſus Philiſtim, non per planiora leniaq. loca, ſed per ſaxoſa & ardua iter arripiunt, illud allegorice ſignat, quod non illi ſacerdotes (qui intra eccleſiam, latam & ſpatioſam uiam, per diſſolutam uitam, ambulant) hoſtibus fidei contraire queunt, neque cum illis ſpiritaliter dimicare, ſed illi potius, qui, per arctam & anguſtã uiam gradientes, inter utrumque teſtamentum, atque inter proſpera & aduerſa, quaſi inter duos ſcopulos dextra læuaq. incedunt: qui, armis ſanctarum ſcripturarum muniti, non procliuius ad ima, ſed mentis alacritate, ad altitudinem contemplationis toto adniſu conſcendere nituntur. Illud uero iter quod Ionathas armigero ſuo propoſuit, ut niſi ipſi prius ab hoſtibus prouocati forent, nequaquã ad eos tranſirent, ſed quieti ſubſiſterent. Hoc nobis per huiuſmodi iter, ſignum, ſacra ſcriptura typice innuit: ut ne quis ex catholicis aduerſus hæreticos prior contentionis arma commoueat, niſi ab ipſis prius ad certamen prouocatus fuerit: quia non per catholicos, ſed potius per hæreticos, contentionis bella in eccleſia exordium ſumunt. Quod autem Ionathas & armiger eius prima congreſſione aduerſus Philiſtim, non alio in loco, quam in agro culturæ dedito, confligentes, uiginti numero prima fronte ex hoſtibus proſternunt. Illud figuraliter ſignificare uidetur, quod his doctoribus hæretici cedunt atque ſuccumbunt, qui, intra limites eccleſiæ poſiti, a meditatione legis, uelut ab agricultura non recedunt. Sequitur: SED & Hebræi, qui fuerant cum Philiſtim heri & nudiuſtertius, aſcenderantq. cum eis in caſtris, reuerſi ſunt ut eſſent cum Iſrael, & reliq. uſquequo ait: Nunciauerunt autem Sauli, dicentes quod populus peccaſſet Domino, comedens cum ſanguine. Qui ait: Præuaricati eſtis. Voluite ad me iam nunc ſaxum grande.) Nam antequam ſpiritalem figuram aggrediamur enucleandam, manifeſtandum eſt, quid eſt quod ſcriptura dicit de Ionatha, Illuminati ſunt oculi eius, & quid ſignificet iuxta hiſtoriam, quod dicit, comediſſe populum cum ſanguine. Quid eſt quod ſacra ſcriptura ait, Illuminati ſunt oculi Ionathæ, propter guſtum mellis? numquid ante cæcus erat? Minime. Sed illuminati ſunt utique, non ad uidendum, quia ante uidebat: ſed ad diſcernendum, quia uetita tetigerat. Sicut de primis hominibus legitur, qui mox ut prohibita guſtauerunt, apertos habuiſſe oculos referuntur, ad diſcernendum uidelicet inter bonũ quod amiſerant, & malum ad quod ceciderant. Ceterum aliqui aliter intelligi uolunt. Aiunt enim quod ex nimio calore oculi, & exercitio prœlii ac itineris, reuerberati erant, & nimio ieiunio fatigatus, Gen. 3

D 3 non

non ſolum corpore, ſed & mente fortaſſis defecerat, ubi ſunt oculi interioris hominis: Et ideo cum guſtaſſet guſtum mellis, illuminatus dicitur: quia non ſolum oculi ex refectione corporis (inquiunt) clarius uidere cœperant, ſed & interius mens clarior cõfortata dulcedine mellis, ac promptior reſumptis uiribus ad perſequendum aduerſarios extitit. Vnde & ipſe ait: TVRBAVIT pater meus terram. Vidiſtis ipſi, quia illuminati ſunt oculi mei, eo quod guſtauerim paululum de melle iſto, quanto magis ſi comediſſet populus de præda inimicorum ſuorum quam ceperat?) Nam quod ait, Turbauit pater meus terram; de patrata uictoria intumuit, & ideo de indicto ieiunio patrem ſuum reprehendit. Denique quod ſequitur: ET uerſus ad prædam defatigatus populus, tulit oues & boues & uitulos, & mactauerunt in terra: comeditq. populus cum ſanguine.) non fecit populus irritum iuramentum. Quod enim Saul adiurauerat, dicens: MALEDICTVS uir qui comederit panẽ uſque ad ueſperam, donec ulciſcar de inimicis meis) ideo dixit, quia uictoria iam potiti erant: ſed peccaſſe Domino, & eum ſanguine comediſſe dicitur, quia contra legis præceptum, antequam ſacrificium ueſpertinum perageretur, comederunt. Sic itaque uſus erat, ut, quando homicidium ab eis aut in ſuis, aut in exteris fiebat, non comederent antequam ſacrificium ueſpertinum pro eis fieret. Aliter, peccaſſe Domino & comediſſe cum ſanguine dicuntur, quia, mactatis uictimis, non obtulerunt ad ſanctuarium ſacerdotibus, iuxta legis præceptum, adipem & ſanguinem, cum uidelicet ſanctuarium ſecum haberent. Quando locus ſanctuarii procul erat, iubetur ſanguis uictimarum in terram fundi, de iis uidelicet uictimis, quas ad ſuos eſus præparabant: quando uero ſanctuarium præſens erat, ſanguis hoſtiarum ſuper altare Domini iubetur fundi. Sicut eſt illud in lib. Deu-
Deut. 12 teron. Sanguinem hoſtiarum tuarum fundes in altari, carnibus autem ipſe ueſceris. Quod quia præfatus populus non fecit, peccaſſe dicitur Domino, & iccirco dicitur cum ſanguine comediſſe. Siue quia retro olim per legem myſtice præceptum fuerat, ut ne quis de filiis Iſrael ouem uel bouem aut capram, uel quodlibet animal, quod Domino offerebatur, in caſtris immolarent, ſed ad oſtium tabernaculi uniuerſa ducerent, & ibi omnia occiderent. quod quia non fecerant, comediſſe paſſim occidendo referuntur cũ ſanguine. Licet iſte ſenſus poſterior quibuſdam placere uideatur: ſuperiores uero, quos poſuimus, magis (ut nobis uidetur) hiſtoriæ congruunt. Non ideo dicimus, ut iſtum refragemus, aut inhibeamus ſenſum, cum maxime ſpiritali ſenſui (de quo in ſequentibus, Domino duce, dicturi ſumus) conuenit: ſed prudenti lectori derelinquimus ſenſum noſtrum inſinuando, ut, ſi placuerit, mihi conſentiendo faueat: quia hic, ut annui, ad radicem hiſtoriæ pertinet: Ecce fundamentum hiſtoriæ innuimus, nunc ſpiritalem ſignificationem pandamus. Sed prius quid ſignificat quod Ionathas filius Saul pergentis ad prœlium, & ieiunium indicentis, uidens ſuper faciem agri mel, extenditq. ſummitatem uirgæ, & intinxit in fauum mellis, & guſtauit, & illuminati ſunt oculi eius, propalabimus: ut poſtmodum cetera coniunctim inſinuare ualeamus. Verum quod ad guſtũ mellis oculi Ionathæ illuminati ſunt, (ſicut diximus) non ad uidendum, quia antea uidebat, ſed ad diſcernendum, quia uetita tetigerat: tunc enim caſus ille, (ſicut Adam) fecit illum attentum, reddiditq. confuſum: quid aliud exprimitur, niſi hoc facto admonetur, omnes illecebras uoluptatum in ſæculo debere contemnere, is qui Deo nititur militare? non enim poteſt contra Allophylos ſpiritales, ideſt, aduerſus principes tenebrarum, uiribus animi concurrere, qui adhuc huiuſmodi negligit dulcedinẽ
Prouer. 5 declinare. Mel enim diſtillans (inquit ſcriptura) labia meretricis, quod eſt delectatio

lectatio uoluptatis carnalis. De quo putatur, iuxta myſticos intellectus, hunc guſtaſſe Ionathan, & ſorte deprehenſum, uix precibus populi liberatum. Illud uero quod ſuperius deſcripſimus, quia poſtquam Domini opitulante auxilio, Philiſtim cõturbati, diſperſiq. & in fugam uerſi ſunt, quicumque de filiis Iſrael adhæſerant, rurſum ad ſuos Iſraeliticos reuerſi ſunt &c. hanc intelligentiam myſtice habere dignoſcitur, quod poſtquam hæreticorum conuentus, Domino cooperante, per eccleſiaſticos uiros uictus atque diſperſus & in fugam uerſus, catholicis ceſſerit; eos uero qui de eccleſia ab ipſis hæreticis ui uel peruerſione ſubtracti fuerant, rurſum ad eccleſiam, a qua diſceſſerant, redeuntes; plerique ſacerdotes, adhuc diuerſa ſentientes, & in uariis ſectis ſeducti, aut illos quos de ipſis hæreticis, quaſi oues aut boues, ad Eccleſiam reducere potuerint, baptizandos denuo decernunt: ſicut quibuſdam ſacerdotibus olim uiſum fuerat, ut ab hæreſi ad Eccleſiam conuerſi, iterum baptizarentur, ſicut faciunt Donatiſtæ hæretici: quod utique illicitum eſt, eos qui ſemel abluti ſunt, denuo baptizare, aut certe conuerſis ex gentilitate, nequaquam ſecundum eccleſiaſticã regulam, rectum baptiſmum tradere. Quos tamen Chriſtus dominus uelut Saul per eccleſiaſticos uiros, ad unitatem fidei reuocans in fide ſua, cuius figuram lapis ille grandis prætendebat, qui omnes credentes, baptizari præcepit. Nam quod præceptum erat, ut ouem uel bouem uel quodlibet animal, quod Domino offerebatur, non in caſtris immolarent, ſed ad oſtiũ tabernaculi uniuerſa adducerent, prout ſuperius oſtendimus, & ibi omnia occiderent: typos adumbrabat futuros. Quod enim in lege oſtium, hoc hic ingens ſaxum, hoc unitas fidei in Chriſto ſignificat. Nam ſicut per oues & boues & uitulos & arietes, diuerſos homines ad fidem uenientes ſignificat: ita per occiſionem animalium, lauacrum regenerationis inſinuat. In quo baptiſmo, uelut quodlibet animal, uetus homo moritur, & nouus reſurgit. Illi enim eoſdẽ credentes quaſi diuerſa animalia (ut dictũ eſt) occidentes, ſuper terram cum ſanguine comedunt, qui in uarias ſectas diuiſi, in unitate fidei, ſicut oportet, nequaquam baptizant. Quos utique quaſi cum ſanguine comedunt, dum illos abſque perfecta purificatione peccatorum ſibi aggregant. quos uelut comedunt, dum ſe cum illis unum corpus efficiunt.

Donatiſtæ hæretici

Sequitur: AEDIFICAVIT autem Saul altare Domino. tuncq. primum cœpit ædificare altare Domino.) Hebræus non habet, Primum, ſicut in quibuſdam codicibus legimus. Vnde quærendum (cum ante legatur ædificaſſe altare, quando a Samuele increpatus eſt,) cur hic dicitur, Tunc cœpit ædificare primum altare Domino. Sed ſciendum eſt ædificaſſe illum altare: ſed quia inobedienter illud ædificauit, non Domino ædificaſſe intelligitur. Hic autẽ, quia obedienter & recte illud ædificauit, Domino ædificaſſe perhibetur.

DIXITQ. Saul ad populum: Applicate huc uniuerſos angulos populi.) Angulos populi, principes populi uocat, quibus idem populus, tamquam lapidibus hincinde parietes inhærerent, adhærebat. Deinde ſequitur, qualiter ſortem mittendo deprehenſus eſt Ionathas. Vnde & ait Saul: HAEC faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Ionatha. Dixitq. populus ad Saul: Ergo ne Ionathas morietur, qui fecit ſalutem hanc magnam in Iſrael? Hoc nefas eſt. Liberauit ergo populus Ionatham ut non moreretur.) Nota quantum proſint tranſacta bona contra quælibet minima offenſa. niſi enim Ionatham præterita adiuuiſſent, imminentia mala nequaquam euadere potuiſſet. Non enim iniuſtus eſt Deus, ut obliuiſcatur bonorum cuiuſpiam operum.

CA-

CAPVT XV.

DIXITQ. Samuel ad Saul: Me miſit Dominus ut ungerem te in regem ſuper populum eius Iſrael. Nunc autem audi uocem Domini, Hæc dicit Dominus exercituum: Recẽſui quæcumque fecit Amalec Iſrael &c. uſquequo ait, Non parcas ei & non cõcupiſcas ex rebus ipſius aliquid. ſed interfice a uiro uſque ad mulierẽ, & paruulum atque lactentem, bouem & ouem, camelum & aſinum.) Recenſere dicitur Deus mala Amalecitarũ, ſicut per Moyſen olim in lege prænunciatum fuerat. Vnde ideo iumenta Amalec Iſrael Dominus demoliri iubet, ut nec in iumentis memoria fieret. Dominus enim dixerat ſe deleturum memoriam Amalec de ſub cælo: iccirco præcipitur Sauli, ut eam penitus ab homine uſque ad iumenta deleret. Et quia eius memoria penitus deleta non fuit, Saulis peccatum & inobedientia in cauſa extitit, ſicut ſequens hi-
Deut. 25 ſtoria oſtendit. De quo Amalec ita in libro Deuteronomii dicitur: Memento quod fecerit tibi Amalec in uia quando egrediebaris ex Aegypto, quomodo occurrerit & extremos agminis tui, qui laſſi reſidebant, ceciderit. Laſſos hic Hebræi immundos ſecundum legem, extra caſtra manentes intelligunt. Quos cæcidiſſe Amalecitæ dicuntur, quia, ſicut ipſi tradunt, eorum circumciſionem am putauerunt, & in ſubſannationem Dei in cælum proiecerunt. DIXITQ. Saul Cinæo: Abite, recedite, atque diſcedite ab Amalec, ne forte inuoluam te cum eo, & reliq.) Cinæus ipſe eſt Iethro cognatus Moyſi, de cuius genere erant
Num. 31 Cinæi, qui deſcenderant ad Amalec, & habitabant cum eo, qui utique eorum conſanguineus erat, & hereditatem in eius terra habebant. Miſericordiam ue-
Exod. 2. 3 ro Cinæus cũ filiis Iſrael feciſſe dicitur, ſiue quia Moyſen fouit in terra Madian, ſiue quia conſilium dedit Moyſi, qualiter multitudinem populi gubernaret.

NVNCIATVM eſt Samueli eo quod ueniſſet Saul in Carmelum, & erexiſſet ſibi fornicem triumphalem.) Conſuetudo erat regum, ut, quando uictoria potiebantur, facerent arcum, hoceſt, fornicem de myrtetis & palmis & oliuis, ob ſignum uictoriæ, prout quibuſdam uidetur. Ceterum ſi quis arcum ex lapidibus intelligere uoluerit, in quo uictoriam ſuam more regum depinxe-
Prouer. 20 rat: non inhibemus, ſed potiſſimum conſentimus, quia in Salomone legimus: Diſſipabit impios rex ſapiens, & curuabit ſuper eos fornicem. Quod alia translatio, rotam molarem, dicit. In quo ad æternam memoriam laudes ac uictorias ſuas reges deſcribebant. AIT autẽ Samuel ad Saul: Sine me, & indicabo tibi quæ locutus ſit Dominus ad me nocte. Dixitq. ei: Loquere. Et ait Samuel: Nonne cum paruulus eſſes in oculis tuis, caput in tribubus Iſrael factus es?) Quid per increpationem hanc, niſi ſuperbia elati regis, obiicitur? Quod ad correctionem ſuam poterit quiſque qui prælatus eſt conuertere. Paruulum ſe Saul in ſuis prius oculis uiderat, ſed fultus temporali potentia, iam ſe paruulum non ui debat. Ceterorum namque cõparationi ſe præferens: quia plus cunctis poterat, magnum ſe præ omnibus æſtimabat. Miro autem modo, cum apud ſe paruulus, apud Dominum magnus; cum uero apud ſe magnus apparuit, apud Deum paruulus fuit. Plerumque ergo, dum ex ſubiectorum affluentia animus inflatur, in luxum ſuperbiæ ipſo potentiæ faſtigio lenocinante corrumpitur. Quod Sauli contigiſſe dicitur. Cui & dicitur, NONNE cum paruulus eſſes in oculis tuis, caput in tribubus Iſrael factus es?) Acſi diceretur, cum tu te paruulum conſpiceres, ego te præ ceteris magnum feci. Quia uero tu te magnum conſpicis, a me paruulus æſtimaris. Vnde, cum a Samuele increparetur, quare uocẽ Domini

non audierit, ex ipſo faſtu ſuperbiæ reſpondit, dicens: Immo audiui uocem Domini, & ambulaui in uia per quam miſit me Dominus. Malum enim ſupra malum adiecit, quia culpam ſuam non ſolum agnoſcere dignatus eſt, ſed etiam ſuperbiendo defendere ſtuduit, ac per hoc defendendo accumulauit. Denique in hoc quod ſubiungit, TVLIT autem populus de præda, oues & boues primitias eorum quæ cæſa ſunt, ut immolet Domino Deo ſuo in Galgalis) Primitiæ hic ea quæ potiora & meliora erant, intelligendæ ſunt. Sequitur.

ET ait Samuel: Numquid uult Dominus holocauſta & uictimas, & non potius ut obediatur uoci Domini? Melior eſt enim obedientia, quam uictimæ: & auſcultare magis, quam offerre adipem arietum. quoniam quaſi peccatū ariolandi, eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere.) Hic enim non aliud dicere poſſumus, niſi ſententiam ſummi tractatoris papæ Gregorii, quam in libris moralium moraliter exponens, dum de bono obedientiæ tractaretur, inſeruit: ait enim: Obedientia uictimis iure præponitur, quia per uictimas aliena caro, per obedientiam uero uoluntas propria mactatur. Tanto igitur quiſque citius Deum placat, quanto ante eius oculos repreſſa arbitrii ſui ſuperbia, gladio præcepti ſe immolat. Quo contrario, ariolandi peccatum inobedientia dicitur, ut quanta ſit uirtus obedientiæ demonſtretur. Ex aduerſo ergo melius oſtenditur, quid de eius laude ſentiatur. Si enim quaſi peccatum ariolandi, eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere: ſola eſt obedientia quæ fidei meritum poſſidet, qua ſine quiſque infidelis uideatur. Hinc per Salomonem in oſtenſione obedientiæ dicitur: Vir obediens loquitur uictorias. Vir quippe obediēs uictorias loquitur: quia, dum alienæ uoci humiliter ſubdimur, noſmet ipſos in corde ſuperamus. Quid enim prodeſt indiſcrete Deo aliquid offerre uelle, & eius contraire præceptis? quia nequaquam quis ualet de oblatis muneribus Dominum ſibi placare, qui negligit obtemperare iuſſis. Quia enim bonorum noſtrorum non indiget, noſtra datione minime paſcitur. Et ob hoc melior eſt obedientia quam uictimæ. de qua plenius in libris moralium legere quis poterit. DIXITQ. Saul ad Samuel. Peccaui quia præuaricatus ſum ſermonem Domini, & reliq. uſquequo ait, Et proiecit te Dominus ne ſis rex ſuper Iſrael,) Corripit propheta regem pro inobedientia, quia mandatum explere non curauit, prædixitq. ei regnum dimiſſurum, quia rectitudinem mandatorum Dei ſequi noluit. Et merito ille de poteſtatis culmine abiicitur, qui rite regimen tenere neſcit. Ipſe enim regimen rite tenet, qui ſe ſuperiori per humilitatem ad obediendum ſubiicit, & inferiori per auctoritatem ad docendum anteponit. Si enim Saul Dei mandatis obediret, rite populo præeſſet. ET conuerſus eſt Samuel ut abiret. Ille autem apprehendit ſummitatem pallii eius, quæ & ſciſſa eſt, & ait ad eum Samuel, Scidit Dominus regnum Iſrael a te hodie, & tradidit illud proximo tuo, meliori te.) Nota myſterium, quod ſicut in paſſione Domini pontifex ueſtimentum ſuum ſcidit, ita rex Saul ueſtem prophetæ nunc ſcindere deſcribitur. Per utramque enim poteſtatem, & regalem uidelicet & ſacerdotalem, ſciſſio ueſtimentorum facta eſt, ut demonſtretur ſtabilitatem regni & ſacerdotii in populo Iudæorum fieri non poſſe, qui uerum regem & ſacerdotem ad ſe uenientem, Dominum uidelicet Chriſtum recipere noluerunt.

Prou. 21

Matth. 26

PORRO triumphator in Iſrael, non parcet & pænitudine non flectetur, neque enim homo eſt, ut agat pænitentiā.) In Hebræo legitur: Porro triumphator Iſrael nō mentietur. Triūphator iſte Deus eſt, cui omnis uictoria recte adſcribitur. Nō mentietur, quia ea, quæ promittit ſibi famulantibus, largitur. Pænitudine non flectitur, quia non pænitet eū de bonis quæ largitus eſt, quia mutabilis

non eſt, ſed ſecundum iuſtitiam & ueritatẽ, uniuerſa diiudicat. DIXITQ. Saul, Peccaui. Sed nunc honora me corã ſenioribus populi mei, & coram Iſrael.) Ac ſi dixiſſet, Honora me ſicut regẽ, ut ego præcedam ſicut rex, & tu ſequaris, ut adorem dominum Deum tuum. Senes autem populi ſui, ſuam tribum: & coram Iſrael, ceteras tribus Iſrael dicit. Sed in hoc quod ait, HONORA me coram ſenioribus populi mei, uerecundiam paſſus, ac ſuperbia detentus locutus eſt, quia timebat honores amittere, & ideo non obtinuit quod petiit, dicens: Peccaui, & reliq. Quiſquis enim ſub ſpecie cõfeſſionis humanos adhuc honores amittere timet, iſte indulgentiam, quam ficta humilitate poſtulat, a Deo adipiſci non ualet. Neque enim poteſt in confeſſione pænitentiæ aſſequi ueniam, ubi præit elatio mentis. Nam quid aliud eſt, de reatu facinoris in conſpectu hominum reprehendi refugere, niſi ſuperbia cordis, per quam peccatorum diſplicere hominibus refugit, ueniam, quam a Deo accipere poterat, a ſemet ipſo excludit? Ficta enim humilitas ueniam a Deo cõſequi non ualet. Sed notandum quod alia editio habet: NON reuertar tecũ (inquit) Samuel, quia ſpreuiſti uerbum Domini, & ſpernit te Dominus ne ſis rex ſuper Iſrael. Et conuertit Samuel faciem ſuã ut abiret: Et tenuit Saul penulam diploidis, & diſrupit eam. Et dixit ad eum Samuel: Diſrupit Dominus regnum Iſrael de manu tua hodie, & dabit proximo tuo bono ſuper te, & diuidetur Iſrael in duo, & non auertetur neque pænitebit eum, quoniam non eſt ſicut homo ut pæniteat eum. Ipſe minatur & non permanet.) Iſte cui dicitur, SPERNIT te Dominus ne ſis rex ſuper Iſrael) quadraginta regnauit annis ſuper Iſrael, tanto ſcilicet temporis ſpatio, quanto & ipſe Dauid, & audiuit hoc primo tempore regni ſui. Intelligamus ideo dictum, quia nullus de eius ſtirpe fuerat regnaturus, & reſpiciamus ad ſtirpem Dauid, unde exortus eſt ſecundum carnem Dominus, mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus: prout beatus Auguſtinus ait, Et in Græcis exemplaribus legitur, Diſrupit Dominus regnũ Iſrael de manu tua: ut hoc intelligatur: De manu tua quod eſt ab Iſrael. Ipſius namque populi gerebat perſonam figurate homo iſte, qui populus regnum fuerat amiſſurus, Chriſto domino noſtro ſpiritaliter regnaturo. De quo cum dicitur: Et dabitur illud proximo tuo, ad carnis agnationẽ id refertur. Ex Iſrael Chriſtus ſecundum carnem, unde & Saul. Quod uero additum eſt, BONO ſuper te.) Poteſt quidem intelligi: meliori te. ac ſi dicatur, Vt quia ille bonus eſt, ideo ſit ſuper te. Iuxta illud aliud propheticum: Donec ponam omnes inimicos tuos ſub pedibus tuis. In quibus eſt & Iſrael, cui ſuo perſecutori regnum abſtulit Chriſtus. Vnde & dicitur, ET diuidetur Iſrael in duo.) In Iſrael ſcilicet inimicum Chriſto, & Iſrael adhærentem Chriſto. In Iſrael ad ancillam, & Iſrael ad liberam pertinentem. Nam iſta duo genera primum ſimul erant, donec ſterilis, per gratiam Chriſti fœcunda, eiiceret ancillam & filium eius. Propter peccatũ quidem Salomonis, regnante filio eius Roboam, ſcimus Iſrael in duo fuiſſe diuiſum, & ita perſeueraſſe donec a Chaldæis captiuaretur. Sed hoc quid ad Saulem? cum, ſi tale aliquid comminandum eſſet, ipſi Dauid fuerit potius comminandum, cui erat filius Salomon. Poſtremo inter ſe Hebræa diuiſa non eſt, ſed indifferenter in eiuſdem erroris ſocietate diſperſa per terras. Diuiſio uero illa, quam Deus ſub perſona Saulis illius regni, & populi figuram gerentis, eidem regno populoq. minatus eſt: Quoniam non eſt ſicut homo ut pæniteat eum. Ipſe minatur & non permanet. Ideſt, homo minatur & non permanet. Non eſt autem Deus, quem pænitet ſicut hominem. Vbi enim legitur quod pæniteat eum, mutatio rerũ intelligitur, immutabili præſcientia manente diuina. Vbi ergo non pænitere dicitur,

Marginalia: 1. Timo. 2 — Pſalm. 109 — 1. Corin. 15 — Gen. 21

tur, non mutare intelligitur. Prorſus inſolubilem uidemus per hæc uerba prolatam diuinitus fuiſſe ſententiam de iſta diuiſione populi Iſrael: & omnino perpetua quæcumque tranſierunt, aut tranſibunt ad Chriſtum, numquam erunt cum Iſraeliticis, qui eius inimici uſque in finem uitæ huius eſſe perſiſtunt; ſed in diuiſione, quæ hic prænunciata eſt, perpetuo permanebunt. DIXITQ. Samuel. Adducite ad me Agag regẽ Amalec. Et oblatus eſt ei. Et in fruſta concidit Samuel Agag coram Domino in Galgalis.) Quando legitur quidem in ſcripturis, quod ſancti nulli hoſtium parcunt, efficiunt, ut humanum ſanguinem ſitientes dicuntur, quia & iuſti ita percuſſerunt hoſtes, ut non relinqueretur ab his qui ſaluus fieret. Et nõ intelligunt ſub his uerbis adumbrari myſteria, & hoc magis nobis indicari, quod impugnantes aduerſus uitia, nullum penitus relinquere debeamus, ſed omnia interimere, ne, ſi pepercerimus, reputetur nobis in culpam. Sicut ſcriptum eſt de Saul, qui uiuum ſeruauerat regem Amalec. Quomodo enim quiſque iuſtus manebit, ſi adhuc aliquid peccati in ſemet ipſo ſeruauerit, ſicut Saul? At uero ſancti, in figura Samuelis, ita ſæuiuut ſuper hoſtes ſuos, ideſt, ſuper uitia peccatorum, ut non permittant relinqui aliquod peccatum impunitum. VERVMTAMEN lugebat Samuel Saul. Quoniam Dominum pænitebat, quod conſtituiſſet regem Saul ſuper Iſrael.) Hic enim benignitas perfecta ſanctorum in Samuele propheta erga Saul præoſtenſa eſt, qui dum ſciret Saul peccaſſe, ex affectu benignitatis lugebat eum. Sic etiam Paulus lugebat illos, qui poſt fornicationem & immunditiem non egerunt pænitentiam. 2.Corin.2

CAPVT XVI.

DIXITQ. Dominus ad Samuel: Imple cornu tuum oleo, & ueni ut mittam te ad Iſai Bethlehemitem, prouidi enim in filiis eius regem mihi. Fecit Samuel prout Dominus imperauit, & unxit Dauid paſcentem oues patris ſui in medio fratrum ſuorum, qui erat rufus, & pulcher aſpectu, decoraq. facie.) Sed uideamus eundem Dauid, quo modo Chriſtum prophetice ſignificauerit. Dauid enim interpretatur manu fortis, ſiue deſiderabilis. Et quid fortius leone illo de tribu Iuda, qui uicit mundum? et quid deſiderabilius illo? Apoc.5 de quo dicitur: Veniet deſideratus cunctis gentibus. Vngitur iſte Dauid in regem futurum, denuncians per unctionem illam Chriſtum. Chriſtus enim a chriſmate appellatur. Haggai 2 Reprobatis ſeptem filiis Iſai maioribus, minimus ætate electus eſt ad regnum: quia ſpreto Iudaico ſacerdotio, & regno prioris populi, qui ſabbatiſmum ſecundum legem ſeruabant, Chriſtus dominus noſter, caput minoris populi, ſacerdotio perpetuo functus eſt: & in regem unctus, cuius regnum non habet finem, & cui omnes gentes, tribus, & linguæ ſeruient. Daniel. 7 Quod autem in medio fratrum ſuorum unctus eſſe dicitur, hoc eſt quod Propheta de Domino ait, Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Pſalm.44 Dauid ab officio paſtorali pecorum ad hominum regnum transfertur: noſter autem Dauid ipſe Ieſus, ab ouibus Iudaicæ plebis ablatus, in regnũ gentium tranſlatus eſt. In iudæa enim plebe nõ eſt modo Chriſtus, ablatus eſt inde, nunc gentiũ greges paſcit. SVRGENSQ. Samuel, abiit in Ramatha. Spiritus autem Domini receſſit a Saule, & exagitabat eum ſpiritus nequam a Domino.) Quæritur de hoc ſpiritu nequam, Si Domini, cur malus? Si malus, cur Domini? Sed duobus uerbis comprehenſa eſt hæc ſententia. Et in Domino poteſtas iuſta, & in diabolo poteſtas iniuſta. Nam idem ſpiritus, malus, per nequiſſimam uoluntatẽ; & idem ſpiritus, Domini, per acceptam iuſtiſſimam poteſtatem. Inde ergo ſpiritus Domini

Domini appellatus eſt diabolus, propter miniſteriũ, quia omnibus etiã ſpiritali bus malis bene uti dicitur, uel ad damnationẽ quorundam, uel emendationẽ, uel ad probationem. Et licet aſflictionẽ ſemper appetat, tamen ſi ab auctore noſtro poteſtatẽ non accipit, idem malignus ſpiritus ad tentationis articulum nullatenus conualeſcit. Vnde & omnis uoluntas diaboli iniuſta eſt, & tamen, permittente Deo, omnis poteſtas iuſta. Bene ergo dicitur, ſpiritus Domini malus exagitabat eum. Domini uidelicet per licentiam poteſtatis iuſtæ, malus autẽ, per deſiderium uoluntatis iniuſtæ. Et quamuis malignitas a Domino non ſit, pote
1.Reg.26 ſtas niſi a Deo non eſt. Sic & alibi dictum eſt etiam, Sopor Domini, qui occupauerat milites eiuſdem Saul, cum Dauid haſtam & ſcyphum abſtuliſſet, a capite dormientis. Non quia ſopor tunc in Domino erat, ut ipſe dormiret; ſed quia ille ſopor, qui tunc homines apprehenderat, nutu Dei erat infuſus: ne Dauid a ſeruis eius in eo loco præſentia ſentiretur. Dicitur ergo ſpiritus malus, Domini, hoc eſt miniſter Dei, ad faciendum in Saul quod eum pati debere omnipotentiſſimus iudicabat. Quoniam ſpiritus ille (ut dictũ eſt) uoluntate, qua malus erat, non erat Dei; creatura uero, qua conditus erat, & poteſtate, quã non ſuam, ſed Domini omnium æquitate acceperat, Domini erat. Hoc ſecundum hiſtoriam dictum eſt. Tropologice uero per Saul, populus præfigurabatur Iudæorum, qui in aduentu ſaluatoris, ob impietatem ſuam a Deo derelictus eſt. Spiritum ſanctum, quem olim acceperat, amiſit: atque ab ſpiritu nequam, hoc eſt diaboli mendacio, uſque nunc agitatur. IGITVR quandocumque ſpiritus Domini arripiebat Saul, tollebat Dauid citharam & percutiebat manu ſua, & refocillabatur Saul, & leuius habebat, Recedebat enim ab eo ſpiritus malus.) Pendet enim ex ſuperioribus. Hic etiam prout ſupra. Typum tenuit ſaluatoris. Dauid in canticis muſicis eruditus erat, & dominus Ieſus Chriſtus in eccleſiæ unitate uariis concentibus in expoſitione ſanctarum ſcripturarum quotidie reſonat, & ſuauitate myſtica modulatur. Dauid in cithara canens malignum ſpiritum fugabat, & Chriſtus per uirtutem crucis ſuæ dæmones oppreſſit, atque de corde credentium fugauit. Non enim in cithara illius tanta uirtus erat, ſed myſteriũ crucis Chriſti, per lignum extenſione neruorum, myſtice gerebatur: in qua etiam paſſio Chriſti cantabatur. Dauid octauus & minimus frater in regno eligitur, & dominus Ieſus Chriſtus ſemetipſum exinaniuit, formamq. ſerui accipiens, per gloriam reſurrectionis ſuæ, & euangelicam prædicationem (hoc enim ſacramenti octaui numeri obtinet arcanum) regnum in gentibus adeptus eſt. Dauid pulchra facie eſſe deſcribitur, quia & Dominus Ieſus Chriſtus ſpecioſus forma eſt, præ filiis hominum. Dauid rufus eſſe narratur, & de ſaluatore noſtro propheta canit: Quis eſt iſte qui uenit de Edom? & reliqua. quod interpretatur rubeus, ſiue ſanguineus. Ceterum moraliter nos inſtruit, quod, cum Saulem ſpiritus immundus inuaderet, apprehenſa Dauid cithara eius, ueſaniam ſedabat. Plerumq. ſuperbus, diues, exhortationis blandimento placandus eſt, quia & plerumq. dura uulnera, per lenia fomenta molleſcunt, & furor inſanorum ſæpe ad ſalutem, medico blandiente, reducitur. Cumq. ab eis in dulcedinem condeſcenditur, languor inſaniæ mitigatur. Neque enim negligenter intuendum eſt, quod cum Saulem ſpiritus aduerſus inuaderet, apprehenſa Dauid cithara, eius ueſaniam ſedabat. Quid enim per Saulem, niſi elatio potentium? Et quid per Dauid innuitur, niſi humilis uita ſanctorum? Cum ergo Saul ab immundo ſpiritu arripitur, Dauid canente, eius ueſania temperatur, quia cum ſenſus potentium per elationem in furorem uertitur, dignum eſt ut ad ſalutem mentis, quaſi dulcedine citharæ, locutionis noſtræ tranquillitate reuocetur.

CAPVT XVII.

CONGREGANTES uero Philiſtim agmina ſua in prœlium conuenerunt in Sochoth. & reliq.) Sochoth eſt opidum in tribu Iuda, ut in libris locorum legitur. Sunt autem uſque hodie uiculi duo pergentibus Aeliam de Eleuteropoli in nono milliario uiæ publicæ, unus in monte, & alter in campo, poſtea qui Sochoth nuncupantur. Interpretatur uero ramus uel humilitas, Azeca ciuitas Chananæorũ in parte tribus Iudæ, ad quã uſque perſecutus eſt Ieſus quinque reges. Sed & hodie uocatur uilla Azeca, inter Eleuteropolim & Aeliam, & interpretatur fortitudo, ſiue decipula. Domu ſiue domim in tribu Iuda uicus grandis eſt, in Daromã, hoceſt, ad auſtralem plagã in finibus Eleuteropoleos, decem & ſeptẽ ab ea milliaribus diſtans, & interpretatur ſilentiũ ſiue gaudium. PORRO Saul & uiri Iſrael, cõgregati ſunt in ualle Therebinthi.) Therebinthus eſt in Sichimis, ſub qua abſcondit Iacob idola iuxta Neapolim. Hinc refert Ioſephus, quod Palæſtini caſtrametati ſunt inter Sochoth & Azeca. Contra quos denuo Saul perduxit exercitum, & ſuper quendam montem caſtra ponens, coegit Palæſtinos priora quidem caſtra relinquere, & ex aduerſo montis, quẽ Saul apprehenderat, aduenire. Diuiſitq. eorũ exercitus medius mons, qui erat poſitus inter eos. ET egreſſus eſt uir ſpurius de caſtris Philiſtinorum, nomine Goliath. & reliq.) Igitur quemadmodum in exordio polliciti ſumus, paulatim hiſtoriam tangere cupimus, ut poſtmodum culmen ſpiritalis intelligentiæ deponamus. Spurius dicitur, quia ex patre gigante, matre uero Gethæa natus erat. Dauid autem erat filius uiri Ephratæi de Bethlehem Iuda, cui nomen erat Iſai, qui habebat octo filios. Quæritur, cur hic octo filios habere dicatur, cum in Paralipomenon non amplius quam ſeptem leguntur? Quod ita ſoluitur, Nathan itaque prophetam, filium Samaa filii ſui, quẽ in loco filii educauerat & nutrierat, inter filios numerat. Nam & coram Samuele ſeptem eius filii leguntur adducti, & octauus eſſe in paſcuis. Inter quos Nathan adductum fuiſſe manifeſtum eſt, qui & Ionathan uocatur. De quo in extrema parte Samuelis dicitur. Percuſſit autem eum Ionathan filius Samaa fratris Dauid. Et notandum, quod ubicumque propheta uocatur, Nathan ſcribitur, non Ionatham. DIXITQ. ad Dauid pater ſuus, Vade ad fratres tuos, uiſitabis ſi recte agant, & cum quibus ordinati ſunt diſce.) In Hebræo ita habetur, Et fratres tuos uiſitabis ſi recte agant, & pignora eorum tolles. Pignora in hoc loco, Hebræi libellum repudii intelligunt. Secundum uſum gentis illius ſecerunt, ut quando ibatur ab eis in pugnam, libellos repudii uxoribus ſuis darent, ut, ſi contigiſſet uirũ in prœlio capi, & in captiuitatem duci, mulier eius expectatis tribus annis, ſi uir eius non rediſſet, alium duxiſſet uirũ. Eligat prudens lector quid ſibi placuerit: nos ſimplicitatẽ hiſtoriæ noſtræ tenere decreuimus. DIXITQ. ei frater ſuus: Quare ueniſti & quare dereliquiſti pauculas oues illas in deſerto? Ego noui ſuperbiam tuã, Et reliq.) Noſſe ſe dicit illius ſuperbiam & nequitiam cordis, quia putabat eum tumore cordis eleuari, eo quod Samuel illum unxiſſet in regem.

ASSVMENS autem Dauid caput Philiſtæi, attulit illud in Hieruſalem. Arma uero poſuit in tabernaculo.) Quod dicit attuliſſe Dauid caput Philiſtæi in Hieruſalem, anticipatio eſt. quod poſtea fecit. Arma uero eius, ideſt Philiſtæi, non eſt intelligendum quod in ſuo poſuerit tabernaculo, ſed in tabernaculo Domini, de quo tabernaculo poſtea ab Ahimelech ſacerdote accepit, ideoq. ſuperfluo additum eſt, ſuo. DIXITQ. Abner, uiuit anima tua rex, ſi noui.)

E Secundum

Secundum illud locutionis genus hoc dictum eſt, quod alibi legimus, Benedixit Nabath Deo & regi. Ac ſi diceret, Non uiuat anima tua rex, ſi noui. Aliter. Videam mortem tuam, ſi noui. Seu etiam, ut quidam uolunt, ſi, poſitum eſt
Pſalm.94 pro, non, aduerbio, ut eſt illud Pſalmiſtæ: Si introibunt in requiem meam. Id eſt, non introibunt. Si noui dicit, ac ſi diceret, non noui. Vtitur enim modo iurandi per uitam regis, & affirmat ſe non noſſe unde ſit Dauid. Hoc etiam modo uſus eſt Ioſeph, quando ait fratribus ſuis; Per ſalutem Pharaonis, non regrediemini hinc, donec ueniat frater ueſter minimus.

Ecce hiſtoriam (ſicut ſpopondimus) ſummatim tetigimus: nunc figuras ſpiritalium rerum ſubiungamus. Ait enim ſacra deſcriptio, CONGREGANTES uero Philiſtim agmina ſua, & reliq.) Quid per Philiſtæos, niſi aduerſarias poteſtates? Et quid per Goliath Gethæum, niſi caput omnium malorum diabolus præfiguratus eſt? qui aduerſus populum Dei, cum ſatellitibus ſuis ab origine mundi dimicauit, ſed ante aduentũ ueri Dauid, hoceſt humani generis redẽptoris, a nullo ſuperari poterat. Geth uero ciuitas eſt eiuſdẽ Goliath, quæ interpretatur torcular, præſentis mundi ſeu inferni prætendebat ſimilitudinem, in quo mundo atque inferno, diabolus humanum genus peccatis obnoxium, uelut in torculari, conculcabat. Enormitas, ſiue altitudo ipſius Goliath, diaboli deſignabat ſuperbiam. Septenarius nanque numerus, ſupernæ quietis obtinet ſacramentum, ex qua idem diabolus ob ſuperbiæ ſuæ meritum excluſus, in hunc mundum, qui ſex diebus factus eſſe narratur, lapſus eſt. Et quia ſuper delinquentem creaturam, propter peccati meritum, in hunc mundo principatum obtinuit, quaſi palmam ſuper ipſius mundi creaturam ſuperbiendo extulit. Arma uero Goliath, & operimentum eius, totius diaboli impietatem atque nequitiam demonſtrabant, per quæ humanum genus debellando graui pondere peccatorum depreſſerat: quæ arma impietatis, dominus Ieſus Chriſtus igne ſpi
Pſalm. 106 ritus ſui ſancti, ſicut Pſalmographus canit, combuſſit, & ad nihilum uſque redegit. PROCEDEBAT uero Philiſtæus mane & ueſpere per quadraginta dies, et reliq.) Quadraginta dies, quibus Goliath aduerſus populum Iſrael ſtetiſſe narratur, omne tempus uitæ præſentis, propter denarii numeri perfectionem, atque mundi quattuor partes, ſiue quattuor elementa, e quibus uiſibilis creatura conſtat, figuram habuiſſe non dubium eſt, Dauid a patre ſuo ad uiſitandum
Matth.15 fratres miſſus eſt: ſimiliter & Chriſtus Dominus, a Deo patre ad oues quæ perierant domus Iſrael, ſe deſtinatum dicit. Dauid ephi polentæ, hoc eſt trium modiorum menſuram, fratribus ſuis detulit, & Chriſtus per nouam doctrinam, quam Eccleſiæ ſuæ tradidit, myſterium ſanctæ trinitatis cunctis credentibus cõmendauit. Dauid decem formellas caſei tribuno detulit, & dominus Ieſus Chriſtus decalogum legis populo Iudæorum tradidit. Goliath Gethæus, perſonam diaboli geſtabat, qui de altitudine ſuperbiæ ſuæ ſe iactans, per omne tempus quod ante aduentum ſaluatoris decurſum eſt, aduerſus populum Dei dimicans, in imo huius mundi, uelut in ualle, a nullo poterat ſuperari. Eliab frater Dauid maior, qui interpretatur, Deus meus pater, typum geſtaſſe Iudæorum non dubium eſt, qui, licet falſa opinione, ſe Domini patrem habere mentiuntur; per hoc uero quod dominum Ieſum Chriſtum filium eius æmulati ſunt, ab hereditate filiorum Dei degenerauerunt, & primogenita quæ illis iure debebantur, ob culpæ meritum, perdiderunt. Dauid leonem pariter & urſum necauit, & Domi nus Ieſus Chriſtus diabolum hominibus latenter inſidiantem, & ante Chriſtum in poſterum manifeſtiſſime ſæuientem, in iudicio punituruſ eſt. Dauid arma Saulis depoſuit, quia & Chriſtus corporalia ſacramenta legis, atque carnalia

bella, quæ non ſunt impoſita gentibus, repulit. Onera namque legis legimus, ſed carnaliter non obſeruamus. Quinque limpidiſſimos lapides de torrente elegit, & in peram paſtoralem miſit, & Chriſtus dominus quinque libros Moſaicæ legis, de fluuio ſæculi huius aſſumpſit. Labitur enim mortale ſæculum, & præterfluit quidquid uenit in mundum. Erat enim in flumine tamquam in populo illo: Et in peram paſtoralem miſit. Nam ipſe eſt Deus uerus paſtor animarum. Vas quoque paſtorale, quo lac (ut nonnulli dicunt) mulgere conſueuerat, diuinam ſignificat gratiam, quæ legi coniungitur, quæ intelligitur in quinque lapidibus, ſine qua nõ impletur. Dauid rufus & pulcher fuiſſe narratur, quia de domino Ieſu Chriſto in Canticis canticorũ eccleſia dicit, Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus. De cuius pulchritudine ſuperius prælibauimus, Goliath Dauid ad pugnam prouocauit, ſimiliter & elatio diaboli Chriſti humilitatem paruipendens, ab ipſo proſtratus eſt. Baculus Dauid a diabolo deſpectus, myſterium geſtauit dominicæ crucis. Dauid ex quinque lapidibus unũ iecit, quia & Chriſtus qui ex lege nunciabatur, ſingulari potentia, per unitatem fidei & gratiam ſuam, diaboli ſuperbiam proſtrauit. Funda uero eccleſiam præfigurauit, quæ per uolumina temporum, uelut in circuitu, uoluitur. Dauid Goliath in fronte percuſſum proſtrauit, ſimiliter & Chriſtus deuicto diabolo, qui ei hæſerant ſe inſigens, ab eius ſocietate ſecernens, fidei ſuæ ſubdidit: hoc enim indicabat, quod idem Goliath percuſſus in faciem ruit. Dauid Goliath percuſſo, gladium eius tulit. hoc fecit noſter Dauid, qui eiectum diabolum de ſuis, quando credunt magnitudinem eius, quos ille in poteſtate habebat, & de quibus tetras animas trucidabat, conuertunt linguas ſuas contra diabolum, & ſic Goliath de gladio ſuo caput inciditur. Dauid gladium Goliath in Ieruſalem detulit: ſimiliter & Chriſtus eos, quos de poteſtate diaboli rapuit, ad defenſionem altaris fidei in Eccleſiam ſuam tranſtulit. Saul de Dauid Abner, uelut pro incognito requirit, de qua ſtirpe deſcenderit, uel cuius eſſet filius, cum iamdudum ipſe Dauid ei miniſtraſſet, atque in conſpectu eius ad repellendum nequam ſpiritum aſſiſteret. Sic nimirum cæcitas Iudæorum dominum Ieſum Chriſtum per legem & prophetas, uenturum eſſe nouerunt: & quẽ in præſentia corporali per adminiſtrationem uirtutum, filium Dei eſſe approbare poterant, tamquã ignorantes, dicunt ei: Tu quis es? & ubi eſt pater tuus? Moraliter uero Dauid typũ tenuit Domini, quia uidelicet manu fortis interpretatur. Goliath quidem hæreticorum ſuperbiam ſignans, qui cũ gladio ratione dominicæ fidei ſuperati ſunt. Dauid uero cum pera paſtorali uenit ad prœlium: ſed eundem Goliath Dauid ſuperans, ſuo gladio occidit: quod ſancti quoque agunt, qui præmiſſi Dauid membra ex eius fieri dignatione meruerunt. nam cum ſuperbientes hæreticos & ſacræ ſcripturæ ſententias deferentes, eiſdem uerbis atque ſententiis, quas proferunt, uincunt, quaſi elatum Goliath gladio ſuo detruncant.

Cantic. 5 *Ioan. 8*

CAPVT XVIII.

ET FACTVM eſt cum compleſſet loqui ad Saul, anima Ionathæ colligata eſt animæ Dauid, & dilexit eum Ionathas quaſi animam ſuam, & reliq.) Ionathas filius Saul, cuius anima Dauid colligata eſt, illos ſanctos ſignificaſſe uidetur, qui domino Ieſu Chriſto ex populo Iudæorũ per fidem adhæſerunt, qui, accepta Spiritus ſancti gratia, pro Chriſti amore relictis omnibus, ipſum ſecuti ſunt, ſicut fuerunt apoſtoli. et illi qui in actibus apoſtolorum uendebant omnia, & pretia afferebant ad pedes apoſtolorum. Quod autẽ idem *Act. 2*

Ionathas ueſtimentis ſuis, atque armis ſe nudauit, & Dauid ueſtiuit, hoc indicaſſe uidetur, quod cuncta ſacramenta ſpoliata, hoc eſt ſacerdotium atque prædicatio, quæ populo Iudæorum olim collata fuerat, ad Chriſti Eccleſiam transferenda eſſent. Siue ſecundum ſuperiorem ſenſum, bene a tunica uſque ad baltheum omnia dedit: quia credentes quique, quidquid habere poterant in hoc mundo, omnia in lucrum Chriſti conferre ſatagebant. PORRO cum reuerteretur, percuſſo Philiſtæo, Dauid, egreſſæ ſunt mulieres de uniuerſis urbibus Iſrael cantantes, chorosq. ducentes in occurſum regis Saul in tympanis lætitiæ & in ſiſtris, & præcinebant mulieres ludentes atque dicentes: Percuſſit Saul mille, & Dauid decem millia. Iratus eſt autem Saul nimis, & diſplicuit in oculis eius iſte ſermo: dixitq. Dederunt Dauid decem millia, & mihi mille dederunt. Quid ei ſupereſt, niſi ſolum regnum? Non rectis ergo oculis Saul aſpiciebat Dauid ex die illa & deinceps.) Sic enim accipitur: Saul aduerſus Dauid inuidia exarſit, ſimiliter & populus Iudæorum aduerſus Chriſtum dominum æmulationes ſuo malo pariter conſpirati ſunt. Et dum audiebant Chriſtum prædicari in eccleſiis, quem ipſi neci tradiderunt: & de uictoria eius qui hoſtem antiquum triumphauit, credentes in laudibus ipſius congratulari, grauiter inde offenſi ſunt. POST diem autem alteram inuaſit ſpiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio domus ſuæ. Dauid autem pſallebat manu ſua ſicut per ſingulos dies. et reliq.) Quod autem dicit: Inuaſit ſpiritus Dei malus Saul, more arreptitiorum agebat, et prophetabat. Prophetare enim in hoc loco non eſt aliud intelligendum, niſi aliena retuliſſe. Quod uero ſequitur de Dauid,

ET egrediebatur & ingrediebatur in conſpectu populi.) Sic accipiendum eſt: Quando egrediebantur in pugnam, ipſe primus, more regio, egrediebatur in conſpectu eorum, & regrediebatur. DILEXIT autem Michol filia Saul altera Dauid. Et nunciatum eſt Saul, & placuit ei. Dixitq. Saul: dabo eam illi, ut fiat ei in ſcandalum, & ſit ſuper eum manus Philiſtinorum. et reliq.) Denique his duobus periculis, Saul Dauid putabat interimi poſſe, ſcilicet aut inſidiis filiæ ſuæ, a qua ſe uidebat multum amari, aut cauſa præputiorum Philiſtinorum, propter quæ adipiſcenda Philiſtæos bello erat aggreſſurus. Vnde & ait:

IN duabus rebus gener meus eris hodie. Et mandauit Saul ſeruis ſuis: Loquimini ad Dauid clam me, dicentes: Ecce places regi, & omnes ſerui eius diligunt te &c.) In duabus ergo rebus generum ſuum ſibi futurum dicit, quia iam attulerat præputia Philiſtinorum pro Merob, quam Saul dedit Hadrieli Molathite, & poſtea pro Michol ducenta. Et quamuis non aperte dicatur pro Merob Sauli præputia Philiſtinorum Dauid dediſſe, tamen qui præcedentia & ſubſequentia perlegerit & ſcrutatus fuerit, inueniet eum bis Sauli præputia Philiſtinorum dediſſe. Nam ſuperius dixerat Saul: Nō ſit manus mea in eo, ſed ſit ſuper illum manus Philiſtinorum.) In ſequentibus uero ait: NON habet neceſſe rex ſponſalia, niſi tantum centum præputia Philiſtinorum, ut fiat ultio de inimicis regis.) Et ſubiungit ſcriptura, PORRO Saul cogitabat Dauid tradere in manus Philiſtinorum. Cumq. renunciaſſent ſerui eius Dauid uerba quæ dixerat Saul, & reliq.) Ecce hanc ſententiā ita digeſſimus, prout opinio aliquorum commentatur: quam ſiquis recipere noluerit, non contradicimus, ſed ſi melius intellexerit, ſequi gaudenter gratulabundi decreuimus. Ceterum dicamus prout nobis uidetur. Bene ait: In duabus rebus gener meus eris hodie. Videlicet quia tam ingentem gigantem proſtrauerit, & in hoc dignus erat tantæ uirtutis, ut gener regis efficeretur: Et hæc eſt una res. Altera uero quam ei propoſuit, ſcilicet ſi centum præputia Allophylorum deferret, qui nō ſolum centum,

uerum-

uerumetiam ducenta attulit. Et unde creditur regio perire uoto, inde actus eſt glorioſiori trophæo. Ecce hiſtoria. Ceterum tropice, quod Saul callide ſimu lat Dauid offerre diſcrimini, & unde creditus eſt regio perire uoto, inde actus glorioſiori trophæo, intelligitur, quod Iudæi dum cõtra uoluntatem Dei, Chri ſtum interficere niſi ſunt, per id ſalutem gentium egerunt, per quod crediderunt extinguere. Quod enim Dauid alienigenarũ præputia attulit, & ſic denuo filiæ Saul nuptiis hæſit, ſignificabat quod Chriſtus non prius ſynagogam connu bio ſuo ſponderet, niſi glorioſus in gentibus fieret. Prius enim in nationibus re ſecauit carnis pollutionem in utroque ſexu, & poſtea copulatus eſt ſynagogæ. Poſtquam enim (ſicut ſcriptum eſt) introierit plenitudo, tunc omnis Iſrael ſaluus fiet. Dupla autem, ideſt ducenta præputia attulit, ſiue pro Iudæis & genti- *Rom. 11* bus acquiſitis, ſiue quia maior eſt numerus acquiſitionis populi gentium, quam credentium Iudæorum. Deinde odium Saul aduerſus Dauid intantum auxit, ut rex ob medelam ſui ſpiritus, Dauid more pſallentem, iaculo conaretur confige re. Quid eſt quod, dum Saulem ſpiritus aduerſus inuaderet, apprehenſa Dauid cithara, eius ueſaniam mitigabat? Per Saulem enim, Iudæorum elatio; per Da uid autem, humilitas Chriſti ſignificatur. Cum ergo Saul ab immundo ſpiritu arripitur, Dauid canente, eius ueſania temperatur: quia, cum ſenſus Iudæorum per blaſphemiam in furorem uertitur, dignum eſt, ut ad ſalutem mentes eorum, quaſi dulcedine citharæ, locutionis euangelicæ tranquillitate, reuocentur. Nam quod niſus eſt Saul configere Dauid lancea in pariete, & Dauid declinauit, & lancea caſſo uulnere perlata eſt in parietem, poſſumus iuxta quoſdam ita intelligere, quod, prædicante Chriſto euangelium, Iudæi meditati ſunt ei mortem inferre, ſed dum ille ab eis ad ſalutem gentium uiuus ſeceſſit, ſolam duritiam mentis illorum, malitia ſua læſit.

CAPVT XIX.

DIXIT Q. Ionathas ad Dauid: Ego autem egrediens ſtabo iuxta patrẽ meum in agro ubicumque fuerit, & ego loquar de te ad patrem meum, & quodcumque uidero, nunciabo tibi. et reliqua.) In hoc agro con ſiliandi cauſa Saul uenire conſueuerat, ubi etiam condictum fuerat, ut occideretur Dauid, quod & Ionathas Dauid indicauerat. MITTIT Saul cuſtodes ad domum Dauid, ut cuſtodirent eũ, & interficeretur mane. Quod cum annun ciaſſet Dauid Michol uxor ſua, dicẽs, Niſi ſaluaueris te nocte hac, cras morieris: depoſuit eum per feneſtram. Porro ille abiit, & fugit, atque ſaluatus eſt. Cumq. ueniſſent nuncii Saul, inuenerunt ſtatuam in lecto Dauid poſitam, & pellem piloſam caprarum ad caput eius.) Audiamus ergo quid hoc ſignificet, quod mi ſerit Saul ad cuſtodiendã domum Dauid, ut eum interficerent. Hoc non ad cru cem Domini, ſed tamen ad paſſionem eius pertinet. Crucifixus enim Chriſtus, & mortuus, & ſepultus eſt. Erat ergo illa ſepultura tamquam domus, ad quam cuſtodiendam miſit regnum Iudæorum, quando cuſtodes adhibuit ſepulchro Chriſti. Quomodo cuſtodita eſt domus, ſi Dauid figurabat Chriſtum, ut Chri ſtus interficeretur: dum non ſepultura Chriſtus, ſed in cruce ſit interfectus? Refertur ergo hoc ad corpus Chriſti: quia interficere Chriſtum, erat tollere nomen Chriſti. Neque enim crederetur in Chriſtum, ſi mendacium præualeret cuſtodum, qui corrupti ſunt ut dicerent: Quia dormientibus nobis, uenerunt diſci- *Matth. 28* puli eius, & abſtulerunt eum. Hoc eſt itaque uelle Chriſtum interficere, nomen reſurrectionis eius extinguere, ut mendacium euangelio præferretur. Sed ſicut

illud non ualuit Saul, ut interficeret Dauid, ſic nec hoc potuit regnum Iudæorũ efficere, ut memoriam Chriſti deleret. Iſti autem qui de uirtute Saul, ideſt, de regno Iudæorum in Chriſto præſumere uoluerunt, offenderunt in lapidem offenſionis, tamquam in ſtatuam, & hædus eis uiſus eſt agnus: Quia in quẽ peccatum non inuenerunt, quaſi peccatorem perſecuti ſunt. NVNCIATVM eſt Sauli a dicentibus: Ecce Dauid in Naioth in Rama.) Naioth locus eſt in Rama, ubi ſedit Dauid. Rama uero in tribu Beniamin ciuitas eſt Saulis, in ſexto milliario, ab Helia ad ſeptemtrionalem plagam contra Bethel. Alia eſt autem in tribu Aſer. Naioth interpretatur pulchritudo, & Rama excelſum. Bene ergo cõ ueniunt hæc nomina locorum, rebus in his expletis, qui prophetarum dicta, & celſitudinem habent ſcientiæ ac uenuſtatem locutionis. ET expoliauit ſe etiam ipſe ueſtimentis ſuis, & prophetauit cum ceteris coram Samuel, & cecinit nudus tota die illa & nocte. Vnde exiuit prouerbium: Num & Saul inter prophetas?) Quæſtio magna hic oritur, cum in præcedentibus legatur: Et non uidit Samuel Saulem, uſque in diem mortis ſuæ, & hic prophetaſſe coram Samuele dicatur. Quam quæſtionem duobus modis Hebræi ſoluunt: Aut non uidit eum, quia quando iunctus eſt Saul cuneo prophetarũ, abſcondit ſe Samuel ne uideretur ab eo: aut non uidit indutus habitu regio, quo indutus erat, ideoq. dictum eſt. Non uidit eum uſque in diem mortis ſuæ: ſubauditur, indutus habitu regio. Expoliaſſe uero ſe non omnibus ueſtimentis, ſed regalibus tantum intelligendum eſt. Idem quæritur, quo modo & illi qui miſſi eſſent ad tenendum hominem, & ad necem ducendum, tales Dei ſpiritu effici digni metuerunt. Et Saul ipſe qui miſerat, ueniens & ipſe ſanguinem innocentem quærens effundere, accipere meruit ſpiritum illum & prophetare. Quantum enim ad litteram attinet, non eſt mirum hominem reprobum ad momenta tranſitoria prophetaſſe, dum etiam multi ſimiles prophetiæ donum legantur habuiſſe: ſicut Balaam ille reprobus, quem non tacet ſcriptura iudicio diuino eſſe damnatum, ſed tamen prophetiam habebat. Nec illa uerba parum atteſtantur huic ſententiæ, quæ in euangelio ſcripta ſunt, multos dicturos in illa die, Domine domine, in tuo nomine manducauimus & bibimus, & in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo uirtutes multas fecimus. Quibus dicturus eſt: Non noui uos, diſcedite a me operarii iniquitatis. Myſtice autem exemplum huius Saul nunciorũq. eius, in hac ſententia qui prophetare cœperunt, qui ad perſequendum Dauid miſſi ſunt, quid aliud ſignificabant, niſi quoſdam hæreticos, qui aliquid boni de munere Spiritus ſancti habent, ſicut teſtamenta legis & euangelii, ſicut baptiſmi ſacramentum, ſed Chriſtum in membris ſuis perſequuntur? Qui enim ad Eccleſiam catholicam ueniunt, nõ eſt in eis ullo modo uiolandum, aut quaſi non habeant tradendum, ſed tamen eos non ideo debere ſalutem confidere, quia non improbamus quod illos accepiſſe credimus, ſed oportet eos cognoſcere unitatem & ſocietatem uinculo caritatis, ſine qua omnino quidquid habuerint, quamuis ſanctum atque uenerandum, ipſi tamen nihil ſunt. Qui tanto indigniores effecti præmio uitæ æternæ, quanto illis donis non bene uſi ſunt, quæ in uita, quæ tranſitoria eſt, acceperunt. Poſſunt etiam in hoc loco Iudæorum non incongrue geſtare perſonam, qui, dum aduerſa cupiunt Chriſto, habent in ore ſacramenta legis, & prophetarum ad teſtimonium Chriſti, & cum Eccleſia, quaſi cum prophetis, de ſcripturis diſputant, ſicut illi cum prophetis uaticinabantur. Quem, Saul perſequens & prophetans, præfigurauit, niſi ſcribas & phariſæos Iudæorum, qui ſacramenta legis & prophetarum, quæ de Chriſto ſunt pronunciata, ad teſtimonium eius in ore portantes, cum eccleſiaſticis uiris de ſcri-

ſcripturis ſanctis diſputant? Quod autem Saul ſe ſpolians, nudus uaticinatus eſſe dicitur, hoc præfiguraſſe non eſt ambiguum, quod populus Iudæorum, (cuius perſonam idem Saul geſtauit,) ab indumento fidei atque ſacerdotii dignitate nudatus, & gloria regni ſpoliatus, uerba legis & prophetarum, quæ de Chriſto teſtimonium perhibent, in ore portans, eundem Chriſtum dominum, de quo non intelligens prophetat, malitiæ ſuæ liuore excæcatus, perſequitur.

CAPVT XX.

ET ait Ionathan ad Dauid: Sit Dominus tecum, ſicut fuit cum patre meo. Et, ſi uixero, facies mihi miſericordiam Domini.) Quod enim ait: Sit Dominus tecum, ſicut fuit cum patre meo, Mihi uidetur ita poſſe intelligi, ac ſi aperte diceret: Permaneat ſpiritus Domini tecum, ſicut fuit prius in patre meo: Et ſic ſublime faciat regnum tuum, ſicut ſublime fecit patris mei regnum. ET, SI uixero, facies mihi miſericordiam Domini,) ut ſcilicet ſecundus ſim in regno tuo. SIN uero mortuus fuero, non auferes miſericordiam tuam a domo mea uſque in ſempiternum,) Quod uero ſubiungitur, Quando eradicauerit Dominus inimicos Dauid unumquemque de terra.) Et poſt pauca ſubiunxit, ET requiſiuit Dominus de manu inimicorum Dauid.) Per anticipationem utique fecit, prius hiſtoriam interferendo, quia multo poſt tempore factum eſt, cum interfecto Saule, regnum ad domum Dauid tranſlatum eſt. Et qui innocentem eum iniuſte perſequebantur, iuſta ſunt diuinitus ultione multati. Tunc enim requiſiuit Dominus de manu inimicorum, quare uirum ſanctum affixerint. tunc cogebantur rationem reddere odiorum, quibus contra illum tanto tempore ſeruierant, quæ & de Abſalom & de Siba filio Bochri, & de ceteris hoſtibus Dauid poteſt intelligi. Aliter: Si ſcire uis quod de manu inimicorum Dauid requiſierit Dominus, poteſt (niſi fallor) a ſuperiori ſententia, qua dictum eſt, quia fœdus pepigerit Ionathas cum domo Dauid, intelligi. quia hoc de manu inimicorum Dauid requiſierit. Ideſt, quare non & ipſi fœdus cum eo pacis inire uoluerint, cum quo eſſe Dominum uiderunt. Iccirco autem ſcriprura hic ſententiam hanc præoccupando interponere uidetur, ut teſtimonium Ionathæ quod dixerat, quando eradicauerit inimicos Dauid unumquemque de terra, uerum eſſe comprobaret, quia uidelicet eradicati ſunt inimici Dauid de terra, non ipſo Dauid ſe de aduerſariis ulciſcente, ſed iudicante Domino pro illo. Bene autem ſubiungitur: ET addidit Ionathas deierare Dauid, eo quod diligeret illum. Sicut enim animam ſuam, ita diligebat eum.) Vt ille nimirum, qui tam perfecto iuxta legem Dei amore complectebatur Dauid, a perditione inimicorum eius oſtenderetur immunis. Qui etſi iſta morte præuentus, regnum cum eo, ut ſperabat, terrenum habere nequiuit commune, abſque ulla tamen contradictione, regni cæleſtis conſortium cum eo (quem gloria uirtutum tantiſper dilexit, cum eſſet & ipſe uirtutum amator) accepit. VENIT Ionathas in agrum iuxta placitum Dauid, & reliqua.) Quid eſt quod Ionathas Dauid ſeruare uolens, cum ille lateret in agro, iuxta lapidem ad ſignum duas iecit ſagittas, quas puer paruulus, ignorans quid fecerit, collegit, & in ciuitatem retulit, niſi quod Deus pater filium ſuum unigenitum, quem ad ſalutem humani generis mittendum decreuerat, in littera legis, Iudæis neſcientibus, abſconditũ habuerat? Dauid ergo abſconditus eſt in agro, Chriſtus celatus eſt in mundo. In mundo (inquit Ioannes) erat, & mundus eum non cognouit. Iuxta lapidem ſedebat, quia in tabulis legis ſcriptus erat. Nam Ioan.1

Saul

Saul odio habens, & inter epulas ſedens, filium mortis eũ iudicabat: & Iudaica plebs, in paſchæ epulis conuiuans, de nece Chriſti tractabat. C V M ergo illuxiſſet mane, uenit Ionathas in agrum iuxta placitum Dauid, & puer paruulus cum eo.) Iecit unam ſagittam, iecit & aliam: & Deus pater illuceſcente mane crudelitatis, primum teſtimonium legis de Chriſto protulit, deinde prophetas miſit, qui de aduentu eius teſtificarentur. Vnde Habacuc ait, In lumine iacula tua ibunt, & reliq. Collegit autem puer Ionathæ ſagittas, & attulit ad Dominũ ſuum: & quid ageretur penitus ignorabat. Sic & Iudaicus populus, libros legis, & propbetarum portans, quaſi diuinitus conſcriptos ignorabat, ſed eum quem Moyſes & prophetæ figurauerant, præſentialiter inter ſe manentem non cognouerat.

CAPVT XXI.

V ENIT autem Dauid in Nobe ad Ahimelech ſacerdotem, & obſtupuit Ahimelech eo quod ueniſſet Dauid ſolus, & reliq.) Ahimelech ipſe eſt Aia filius Achitob, filii Phinees, filii Heli. Ahimelech interrogat, utrũ Dauid, num pueri ſui, quos in illum & illum locum condixiſſe dixerat, mundi eſſent? Dauid uero ænigmatice pluraliter de ſeipſo reſpondit, dicens: ET fuerunt uaſa puerorum ſancta) ſcilicet a concubitu coniugali. Quod uero ait, P O R R O uia hæc polluta eſt) Et in Hebræo legitur, Porro uia laica eſt: ſic intelligendum eſt, ac ſi diceret: In lege præceptum eſt, ut extraneus non comedat ex eis; & tu interrogas utrum mundi ſint pueri? Qui etiam ſi mundi eſſent, nequaquã eis ueſci deberent. Iccirco uia eſt laica, quia tu laicaliter interrogas. S E D & ipſa hodie ſanctificabitur in uaſis.) Ipſa utique in uaſis, ideſt, mentẽ ſua, ſanctificari dicit, quia niſi neceſſitate corporis & periculo uitæ urgente, nequaquam ueſceretur eis. Non tamen aperte eoſdem legitur Dauid panes comediſſe, ſicut Hebræi tradunt. Sed lege euangelium, ubi Dominus de hac ſententia Iudæis loquitur, dicens: Numquam legiſtis quid fecerit Dauid, quando neceſſitatem habuit, & eſuriit ipſe, & qui cum eo erant, quo modo introiit domum Domini ſub Abiathar principe ſacerdotum, & panes propoſitionis manducauit, quos non licebat manducare niſi ſacerdotibus, & dedit eis, qui cum eo erant? Sed requirendum, quid eſt quod hic Ahimelech ſacerdos legitur, a quo Dauid panes accepit, & Dominus in euãgelio Abiathar nominat? Quod enim Dominus Abiathar principem ſacerdotum pro Ahimelech appellat, nihil habet diſſonantiæ. Ambo etenim fuerunt illic, cum ueniens Dauid panes petiit & accepit, Ahimelech uidelicet princeps ſacerdotum & Abiathar filius eius. Occiſo autem Ahimelech a Saule cum uiris domus ſuæ generis ſacerdotalis L X X X V, fugit Abiathar ad Dauid, & comes factus totius exilii eius. Poſtea, regnante eo, ſummi ſacerdotii & ipſe gradum accepit, ac toto tempore regni illius in pontificatu perſeuerans, multo maioris excellentiæ, quam pater ſuus, effectus eſt. Ideoq. dignus fuit cuius memoriam Dominus, etiam uiuente patre, quaſi ſummi ſacerdotis, faceret. Sed hoc quod ait ſuperius, Via hæc polluta eſt, ſed ſanctificabitur in uaſis, ita nonnulli ediſſerunt. Mentiendo enim iter polluitur, dum a rege miſſum me fingo, & hoc neceſſitate mortis, ſed ſanctificabitur in illis, quorum cauſa etiam fugio, quia illorum, non ſolum mei periculi, cauſa mentior: nã ipſi huius rei cauſa ſaluabuntur. Hactenus hiſtoriam. Nunc ſpiritalem intelligentiam tangamus: Dauid fugiens Saul ad Ahimelech ſacerdotem: qui interpretatur, frater meus rex uenit: ſimiliter Chriſtus Iudæorũ perſecutionẽ declinans, quorum

quorum typum Saul tenuit, ad apoſtolos tranſiens: quibus interpretatio nominis Ahimelech congruit, quos Dominus, rex regum, fratres uocare dignatus eſt, dicens: Ire nunciate fratribus meis, cum quibus & deſideratum cibum ſum Matth.28 pſit: Deſiderio enim deſideraui hoc paſcha manducare. Dauid ad Ahimelech Luc. 22 ſolus uenit, & Chriſtus in paſſione ſua, ſolus relictus eſt. Quod autem ait Dauid, Illo & illo in loco condixi pueris meis: hoc indicabat, quod Dominus apoſtolos ſuos ante paſſionem ſuam informans ait: Poſtquam reſurrexero, præcedam uos in Galilæam. Dauid ad Ahimelech quinque panes quæſiuit, ſed unum Matth.26 accepit: quia in quinque libris Moſaicæ legis unitas retinetur. Dauid Goliath gladiũ ſuſtulit, quia & Chriſtus dominus diaboli arma abſtulit: Fortis enim ſpolia ipſe diripuit. Dauid per uiam pollutã ſe ueniſſe ad Ahimelech profeſſus eſt, Matth.12 quia & Chriſtus dominus inter immundas Iudæorum actiones, impollutus pertranſiuit. Quod autem ait, SED & ipſa hodie ſanctificabitur in uaſis meis) hoc indicabat quod ſancti apoſtoli, qui Domini uaſa erant, a contagione Iudæorum, fide purgante, corda ſanctificarentur. INTEREA Dauid cum fugeret Saul, latere uoluit apud regem quendam Geth, nomine Achis. Sed cum gloria eius fuiſſet commemorata, ne per liuorem, ad quem confugerat, aliquid ad eum machinaretur, finxit inſaniam: & quaſi furore correptus, mutauit os ſuum, defluebantq. ſaliuæ in barbam eius, collabebaturq. in manibus eorum, & procidebat ad oſtia portæ. Et dixit Achis rex: Quid huc mihi adduxiſtis iſtũ? Numquid deerant nobis furioſi? Et ſic eum dimiſit.) Achis interpretatur, quo modo eſt, per quod ſignificatur ignorantia, & uerbum mirantis & non agnoſcentis, quod in gente Iudæorum impletum eſt: qui dum uiderunt Chriſtum, non agnouerunt, coram quibus mutauit os ſuum & abiit. Erant enim ibi præcepta legis carnalia, erat & ſacrificium ſecundum ordinem Aaron: & poſtea ipſe de corpore & ſanguine ſuo inſtituit ſacrificium, ſecundum ordinem Melchiſedech. Mutauit ergo os ſuum in ſacerdotio, mutauit in præceptis, dans aliud teſtamentum, euacuata carnali operatione, atque inde collapſus eſt in manibus eorum, quando eum comprehendentes crucifixerunt: & procidebat ad oſtium portæ: hoc eſt, humiliauit ſe: hoc eſt, procidere uſque ad oſtium fidei noſtræ: oſtium enim portæ, initium fidei. inde incipit Eccleſia, & peruenit uſque ad ſpeciem. Vt cum credit ea quæ non uidet, mereatur perfrui, cum eum uidere facie ad faciem cœperit. Quod enim in illo quaſi furore, ſaliuæ decurrebant ſuper barbam eius, (Apoſtolus hæc aperit, dicens: Iudæi ſigna petunt, & Græci ſapientiam 1.Corin. 1 quærunt. Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum: Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam: ipſis uero uocatis Iudæis & Græcis, Chriſtum dei uirtutem & Dei ſapientiam. Quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.) non tamquam ſaliuam attende, ſed artende, quia ſuper barbam decurrunt. quo modo enim in ſaliuis infirmitas, ſic in barba uirtus oſtenditur. Texit ergo uirtutem ſuam, corpore infirmitatis ſuæ: & quod forinſecus infirmabatur, tamquam ſaliua apparebat. Intus autem diuina uirtus, tamquam barba tegebatur.

CAPVT XXII.

FVGIT Dauid in ſpeluncam Odollam, ubi cum omnes fratres eius, & omnis domus patris eius uiſitauerunt: et conuenerunt ad eum omnes, qui erant in anguſtia conſtituti, & oppreſſi ære alieno, & amaro animo, & factus eſt eorum princeps.) Quid eſt quod, manente Dauid in ſpelunca, uenerunt

nerunt ad eum omnes fratres eius, & omnis domus patris eius, niſi quod redem ptor noſter, peracta paſſione ſua, ac redemptione humani generis, de plebe Iſrae litica in Iudæa primum Eccleſiam collocauit, & de gente in qua carnem aſſume re dignatus eſt? Vbi fratres eius, ideſt, apoſtoli, & domum patris eius, ideſt, illi qui ex ſynagoga in eum crediderant, uenerunt ad illum, & conuenerunt ad eum omnes qui erant in anguſtia conſtituti & oppreſſi ære alieno, hoceſt quod
Matth. 11 ipſe ad ſe uenire inuitans dixit: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis; & ego reficiam uos. Ceterum omnes, qui ſe agnoſcunt in anguſtia conſtitu tos uitiorum, nec habent latitudinē charitatis, & oppreſſi ſunt ære alieno, hoc-
Rom. 6 eſt, cenſu peccatorum, quē exoluebant diabolo, quando exhibuerunt membra ſua ſeruire iniquitati ad iniquitatem: neceſſe eſt, ut amaro ſint animo, hoceſt, ut digne pænitentiam gerant a delictis ſuis præteritis, & uenient ad Dauid, ad deſideratum uidelicet noſtrum, quatenus fiat eorum princeps, quia ipſe eſt qui
Act. 10 conſtitutus eſt a Deo iudex uiuorum & mortuorum. Deus fortis, pater futuri
Iſaia 9 ſæculi, princeps pacis, cuius regni non erit finis, & dominabitur a mari uſque ad mare poteſtas eius, poteſtas æterna, regnum eius alteri non dabitur.

DIXITQ. Gad propheta ad Dauid: Ne moteris in præſidio, ſed uade in ter ram Iuda.) Miro modo hic introducitur Gad propheta, cum in præceden tibus eius nulla facta fuerit mentio. Sic itaque hic introducitur, ſicut Elias propheta in loco ubi dicitur: Et dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad. Ex ore itaque Domini Gad propheta Dauid dixit, ut non moraretur inter gentes, & in terra polluta, ſed in terram Iudam rediret, & ibi, iuxta uoluntatem Domini, perſecutionem inimicorum ferret. DIXITQ. Doeg Idumæus ad Saul: Vidi Dauid filium Iſai in Noba, & reliq.) Quantum ad ſpiritalem intelligentiam pertinet, in Doeg Idumæo, qui uoto ſe obligauerat (ſicut in Hebræo legitur, prout Iudæi tradunt) ut aliquantiſper in tabernaculō Domini immoraretur, & orationi uacaret, Iudæ proditoris perſona conſiſtit, quem iſta operatus eſt Zabulus, ut eius proditione facta in CHRISTO, poſtea perſecutionem eccleſia pateretur, & occiderentur quamplurimi diſcipuli Chriſti & ſacerdotes, & pro nomine eius perſecutiones grauiſſimas perferrent. His ergo, quibus receptus eſt Chriſtus, tribulationes induxit diabolus & mor-
2.*Timo.* 3 tem. Omnes enim, ut ait Apoſtolus, qui in Chriſto pie uolunt uiuere, perſecu
Ioan. 15 tionem patiuntur. Et Dominus ait: Si me perſecuti ſunt, & uos perſequentur. Poteſt enim Doeg, qui interpretatur motus, & Idumæus terrenus, ſiue ſanguineus, quod nomen in præfiguratione futurorum accipiens, eorum uidelicet perſonam ſignificare, qui terrena ſapientes, atque carnaliter uiuentes, Chriſtum in ſuis membris perſequuntur.

CAPVT XXIII.

PORRO eo tempore, quo fugerat Abiathar filius Aimelech ad Dauid, in die illa ephod ſecum habens, deſcenderat &c.) Ephod illud erat quod Moyſes, iubente Domino, fecerat, ſicut & rationale, in quo erat doctrina & ueritas, in quo etiam conſuluit Dauid Dominum, & ait: SI tradent me uiri Ceilæ in manus Saul, & ſi deſcendet ipſe ſicut audiuit ſeruus tuus? Et ait Dominus: Deſcendet, ac ſi diceret: Si hic ſteteris, deſcendet Saul, & tradent te uiri Ceilæ in manus eius, eorum uoluntatem ei indicabat. Et meritō uiri Ceilæ, ſicut qui ingrati beneficiis Dauid extiterant, cum eos ipſe de manibus Philiſtim erueret, ſignificabant infidelitatem ſeu inconſtantiam Iudæorum, qui,

redemptoris noſtri ſemper pietati ingrati exiſtentes, apud ſæculi poteſtates con-
tra eum inſidiando meditantur. Interpretatur autem Ceila, ad fundam iacta, ſiue
excellens ſibimet. Et in pſalmo ſcriptū eſt: In circuitu impii ambulant. Et alibi: *Pſalm.11*
Stultus ut luna mutatur. Vnde & ſequitur de Zipheis: PORRO Dauid *Eccli.27*
erat in deſerto Ziph in ſilua &c. uſque, Et uenerunt Ziphei ad Saul, dicentes:
Ecce Dauid latitat apud nos.) Ziph mons ſqualidus uel caligans, ſiue nebulo-
ſus, in quo ſedit Dauid propter Carmelium. qui in ſcripturis Carmelus appel-
latur. Sic enim appellatur uicus hodie Iudæorum: unde fuit Nabal Carmelus.
Sed & unus de poſteris Chaleb dictus eſt Ziph. lege Paralipomenon. Ergo ut di
ctum eſt ſuperius de uiris Ceilæ, ſic & Ziphæi, qui Dauid prodiderunt Saul, &
cum eo mortem eius meditati ſunt, qui interpretantur gemmantes ſeu floreſcen
tes. Significant Iudæos, qui, cum in regno terreno germinare appetebant, apud
principes ſuos tractabant de nece ſaluatoris; qualiter eum per diſcipulum ſuum *Matth.26*
proditum apprehenderent, & præſidi ad interficiendum traderent. Significant
etiam & perfidos quoſque, qui, dum proſpera requirunt, & proſperatur eis præ-
ſens ſæculum. Vnde bene interpretantur floreſcentes, quando dominum Chri
ſtum, in membris ſuis degentem, apud poteſtates ſæculi huius produnt.

CAPVT XXIIII.

DEHINC ſequitur: Quod in eremo Engaddi (cum perſequendum Da
uid Saul appeteret) ingreſſus eſt Dauid in ſpeluncam, & ibi latebat.
Sed rex, improuiſis exceptus inſidiis, in hoc, quod innocuo moliebatur,
inciderat. Scriptum eſt enim: Qui fodit foueam proximo ſuo, ipſe incidet in *Prouer.26*
eam. Dauid autem, bona pro malis retribuens, inimicum nō occidens, ſed pro *Eccls.10*
teſtimonio facti, oram chlamydis regiæ abſtulit: cum facilius eſſet exceptum in- *Eccli.27*
ſidiis aduerſarium perdere magis, quā fallere. Quid ergo eſt, quod iſte, fugiens
a facie Saul, in ſpelunca latuit? Quare autem latuit? niſi ut occultaretur & non
inueniretur. Quid eſt contegi ſpelunca, niſi contegi terra? Qui enim in ſpelun-
ca eſt, a terra tegitur, ne uideatur. Portabat autem terram Ieſus, carnem ſcili-
cet, quam acceperat de terra: & in ea ſe occultabat, ne a Iudæis inueniretur
Deus. Si enim cognouiſſent, numquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Qua- *1.Corin.2*
re ergo Dominum gloriæ non inuenerunt? Quia ſpelunca ſe texerat, id eſt, car-
nis infirmitatem, oculis obiiciebat: & maieſtatē diuinitatis, corporis in tegmi-
ne tamquā ſpeluncæ abdito, contegebat. Illi ergo, non cognoſcentes Deū, per-
ſecuti ſunt hominem: nec mori potuit, niſi in homine: nec crucifigi potuit, niſi
in homine: quia nec teneri potuit, niſi in homine. Oppoſuit ergo male quæren
tibus terram, ſeruauit male quærentibus Deum. Fugit ergo ſecundum carnem
in ſpeluncam a facie Saul, quia paſſus eſt: uſqueadeo ſe occultans Iudæis ut mo
reretur. Sed quare uſque ad mortem uoluit eſſe patiens, ut fugeret a facie Saul
in ſpeluncam? Etenim ſpelunca inferior pars terræ poteſt accipi, & certe quod
manifeſtum & notum eſt omnibus, corpus eius in monumento poſitū eſt, quod
erat exciſum in petra. Hoc autem monumentum, ſpelunca erat, quo fugit no-
ſter Dauid a facie Saul: Tamdiu enim perſecuti ſunt illum Iudæi, quoaduſque
poneretur in ſpeluncam. Sed quid eſt quod Saul perſecutor ad purgandum uen
trem ſpeluncam ingreditur? niſi quod Iudæi in Chriſtum conceptam mentis ma
litiam, quaſi odorem fœtidum emiſerunt: & cogitata apud ſe noxia, factis dete-
rioribus (dum Chriſtum perimunt) oſtenderunt. Sed tamen Dauid Saulem oc
cidere noluit. &, cum in abdito occultatus antro haberet in poteſtatem, ſeruare
potius, quā occidere, maluit. Ita & Chriſtus, dum eſſet in ſpelunca carnis, perſe
cutorem

cutorem populum in poteſtate habuit, & non occidit. Scriptũ enim erat de eis
Iezech 9 per prophetam, Ne occideris eos. Tantum denique Dauid ſummitatem chlamy
dis ſilenter abſcidit: ut oſtenderet, per prophetiam Chriſtum Iudæos non occi-
diſſe, ſed eis tantum regni gloriam abſtuliſſe. Chlamydis enim abſciſſio, regni
eſt amputatio. Hoc etiam alio loco idem Saul, cum per inobedientiam peccaſ-
ſet, oſtendit. Nam cum ueniam precaretur, & rogaret Samuelem ut reuertere-
tur cum illo ad placandum Deum, & noluiſſet, atque conuertens faciem ſuam
abiret, renuit Saul penulam ueſtimenti eius, & diſrupit eam. Et dixit ad eũ Sa-
muel: Diſrupit Dominus regnum Iſrael de manu tua hodie, & dabit illud pro-
ximo tuo, & diuidetur Iſrael in duos populos. Ergo Iſraelis perſonam figuratim
gerebat rex iſte: quia populus amiſſurus erat regnum, dum perſequitur Chri-
ſtum. Sed quia hanc ſententiam diffuſe ſuperius, prout doctores expoſuerunt,
digeſſimus, nunc breuiter replicabimus. Dauid perſecutionem Saulis declinans
in ſpelunca latuit: ſimiliter & Chriſtus dominus diuinitatem ſuam ſub ſpelunca
carnis celans, a Iudæorum cordibus receſſit. Saul cum uentrem purgaret, abſciſ
ſa chlamyde dehoneſtatus eſt. Similiter & populus Iudæorum, poſtquam nequi
tiam quam mente conceperunt, in Chriſtum dominum effuderunt, clamantes:
Crucifige, crucifige: ab indumento fidei & regali dignitate, atque ſacerdotio
expoliati ſunt: & tamen occiſi non ſunt: ſed reſeruati pro eis, qui de illo popu-
lo in fine mundi credituri ſunt Chriſto. Aliter iuxta moralem ſignificantiam:
quid per Saulem, niſi mali rectores? quid uero per Dauid, niſi boni ſubditi de-
ſignantur? Sauli enim uentrem purgare, eſt prauos præpoſitos cõceptam in cor
de malitiam, uſque ad operam miſeri odoris extendere: & cogitata apud ſe no-
xia, factis exterioribus exequendo, monſtrare. Quorum facta licet ſint teterri-
ma, ab humilibus ſubditis, oris gladio ferienda non ſunt: etiam cum recte re-
prehendenda iudicantur. Vnde Dauid ferire metuit: quia ipſæ ſubditorum men
tes, ab omni ſe peſte obtrectationis abſtinentes, præpoſitorum uitam, nullo lin
guæ gladio percutiunt: etiã cum de imperſectione reprehendunt. Qui & ſi quan
do propter infirmitatem ſe abſtinere uix poſſunt, ut extrema quædam atque ex-
teriora præpoſitorum mala reprehendant: ſed tamen humiliter colloquuntur,
quaſi oram chlamydis ſilenter incidunt: qui uidelicet, dum prælatæ dignitati ſal
tem innoxie & latenter derogant, quaſi regis ſuperpoſiti ueſtem fœdant. Sed ta
men ad ſemet ipſos redeunt, ſeq. uehementiſſime, uel de tenuiſſima uerbi lace-
ratione, reprehendunt. Vnde & bene illic ſcriptum eſt: POST hæc Da-
uid percuſſit cor ſuum &c.) Facta quippe præpoſitorum, oris gladio ferienda
non ſunt, etiam cum reprehendenda recte iudicantur. Si quid uero contra eos
uel in minimis lingua labitur, neceſſe eſt ut per afflictionem pænitentiæ compri
matur, quatenus ad ſemet ipſum redeat. Et cum præpoſitæ poteſtati detraxerit,
contra ſe iudicium eius, qui illi prælatus eſt, perhorreſcat: nam cum in præpoſi-
tis delinquimus, eius ordinationi, qui eos nobis prætulerit, obuiamus. Vnde
Moyſes quoque, cum contra ſe & Aaron conqueri populum cognouiſſet, ait:
Exod. 16 Nos enim quid ſumus? nec contra nos eſt murmur ueſtrũ, ſed contra Dominũ.

CATVP XXV.

ERAT autem uir quiſpiam in ſolitudine Maon, & poſſeſſio eius in car-
melo, &c.) Hiſtoria hæc myſticum (ut quibuſdam uidetur) poteſt ha
bere intellectum. Nabal enim uir durus & peſſimus & malitioſus, poteſt
tenere figuram populi Iudæorum: quorum nonnulli uua ſellis atque amaritudi-
nis botro inebriati, ceruice duri atque incircumciſi cordibus, (ut beatus Stepha

nus ait) ſemper Spiritui ſancto reſiſtentes, durum & carnalem ſenſum in legē *Act.7*
ſequentes, ſtolidi facti ſunt: quibus bene interpretatio nominis Nabal conue-
nit, qui interpretatur demens uel inſipiens (ut Abigail ait ad Dauid.) Quia
nimirum Chriſtum uenientem, & per apoſtolos ab eis refectionem fidei & bo-
næ operationis expetentem, reſpuerunt, dicentes: Hunc autem neſcimus un- *Ioan.9*
de ſit. Nos autem diſcipuli Moyſi ſumus. Abigail uero, mulier prudentiſſima
& ſpecioſa, typum habuit plebis illius, qui ex Iudæis ad fidem conuerſi, Deo
placere meruerunt. Interpretatur namque, patris mei exultatio. Vnde & Do- *Matth.11*
minus: Confiteor tibi pater cæli & terræ, quia abſcondiſti hæc a ſapientibus & *Luc.10*
prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Et illud: Gaudium erit in cælo ſuper uno
peccatore pænitentiam agente, & reliq. Hæc ſæpius in prophetis & in apoſtolis *Luc.15*
pro ſalute populi Iudæorum deprecans Dauid, uidelicet dominus noſter, acce-
ptabilem bonorum operum oblationem, & piæ deuotionis obtulit: quā ille poſt
mortem uiri ſui, qui demens in ſtultitia ſua periit, aſciuit in coniugium: & exhi-
buit ſibi ſponſam non habentem maculam aut rugam. Quod autem idem Nabal
ſtultus tranſactis diebus decem, ex quo Dauid exprobratus fuerat, mortuus
narratur: hoc intelligi datur: quia populus Iudæorum, cui dictum eſt, Au- *Ierem.5*
di popule ſtulte, poſtquam Dominum a ſe repulit, decalogum legis tranſgre-
diendo, in euangelio lapſus eſt, atque in peccato ſuo mortuus eſt. Sequitur:

AIT Abigail ad Dauid: Si enim ſurrexerit homo aliquando perſequens te &c. Pulcherrima comparatione, ſtatum iuſtorum, ac reproborum ſorte diſcernit. Horum quippe animas, ideſt iuſtorum, appellat uiuentes: ut reproborum econtrario ſpiritali morte præoccupatas inſinuet. Hos faſciculo, illos lapide fundæ aſſimulat. Faſciculus enim conſtringitur, ut integer maneat & conſeruetur. Lapis in funda expeditus ponitur, ut abiiciatur: ſic etenim, ſic in hoc ſæculo electi preſſuris tribulationum coanguſtantur: ut his admoniti, arctius ad inuicem mutua caritate connectantur, & coadunati ad inuicē manu ſui redemptoris in perpetuum conſeruentur. At uero reprobi, quanto latius in hac uita uoluptatibus propriis, uelut liberi dimittuntur: tanto longius in futuro a diuinæ uiſionis gloria proiiciuntur: ut de eis merito dicatur: Et quidem ipſi de manu tua expulſi ſunt. Mire autem omnipotentem prouidentiam deſcribit superni pectoris, cum dicit: Animam uiri ſancti quaſi in faſciculo uiuentium apud Deum eſſe cuſtoditam. Sicut enim facillimum eſt cuilibet faſciculum herbæ, uel feni ſua manu retentū conſeruare: ita uirtus Domini & ſaluatoris noſtri, omnes per orbem electos, ab initio uſque ad finē ſæculi, ne quis ex eis ulla ratione pereat, ſine labore conſeruat. Iuxta quod ipſe in euangelio, ſub figura ouium, de eis loquens: Et ſequuntur me (inquit) & ego uitam æternam do eis, & non peribunt *Ioan.10* in æternum. Non rapiet eas quiſquā de manu mea. Sicut faſciculus unus, quibuslibet uinculis alligatur: ita omnis ſanctorum cœtus, una eademq. fide, ſpe, & caritate ad inuicem conſtringitur, uno diuinæ protectionis munimine circundatur. Patet ſane ſenſus: quia anima Dauid a perſequentibus licet hoſtibus cuſtodita ſemper fuit in ſorte uiuentiū. Porro inimici eius inſiſtentibus ſibi aduerſitatibus, ſicut lapis funda circūactus, ſic inſtabili motu perturbandi, & ſuis eſſent expellendi de finibus, uel etiam ab humanis rebus auferendi. Moraliter uero, quid nobis Abigail renunciationis ſuæ diſpēſatione innuit, niſi quod iracundos melius corrigimus, ſi in ipſa iræ ſuæ commotione declinamus? Perturbati quippe quid audiant, ignorant: ſed ad ſe reducti, tanto libentius exhortationis uerba recipiunt, quanto ſe tranquillius tolerati erubeſcunt. Menti autem furore ebriæ, omne rectum quod dicitur, peruerſum uidetur. Vnde & recte

Nabal ebrio, culpam ſuam Abigail laudabiliter tacuit, quam digeſto uino laudabiliter dixit. Iccirco enim malum quod fecerat cognoſcere potuit, quia hoc ebrius non audiuit. Porro iuxta hiſtoriam quod ait Abigail ad Dauid, CVM ergo fecerit tibi Dominus Domino meo omnia quæ locutus eſt bona de te, & conſtituerit te ducem ſuper Iſrael, non erit tibi hoc in ſingultum & in ſcrupulum cordis.) ita intelligitur, Non erit tibi hoc in ſingultum, ideſt, ut modo effundas ſanguinem Nabal, & propter hoc flendum tibi ſit, & pænitendum.

SAVL autem dedit Michol filiã ſuam uxorẽ Dauid, Phalti filio Lais, qui erat de Gallim.) Vt Hebræi tradunt, non cognouit eam Phalti: quoniam ſi cognouiſſet, numquam Dauid ſibi eam poſtea ſociaſſet: quia in lege penitus huiuſcemodi prohibetur coitus. Phalti inquit de Gallim, ideſt de inundatione: Inundatio lex intelligitur. Legis enim doctor erat de Baurim, ideſt de electis. Quando enim a Saule Michol ei datur, Phalti euadens interpretatur: quando uero ipſi aufertur, Phaltihel, ideſt, euadens a Deo dicitur: uidelicet quia cuſtodiuit eũ, ne tangeret eam: ne fieret tranſgreſſor legis. Vnde, licet in ſequentibus legatur, Quod ibat Phalti, cum reduceretur ipſa ad Dauid, plorans: poſtea tamen, inquiunt, præ gaudio, eo quod liberaſſet eum Deus, ne tangeret eam, exultauit. Quod quia aſſertio Iudæorum uidetur, non in omnibus approbamus eam, ſed iudicio lectoris relinquimus.

CAPVT XXVI.

VENERVNT Ziphei ad Saul dicentes: Ecce Dauid latet apud nos.) Sed quid ſignificent, abunde ſuperius dictum eſt. Nam iter demonſtratum eſt, quando idem Dauid fugiens a facie Saul, ingreſſus eſt in caſtra regis, cum dormientem inueniſſet, non percuſſit, non occidit, ſed ſolam lanceam, quæ erat ad caput eius, & ſcyphum ſuſtulit, dormientibus cunctis.

EGRESSVS de caſtris tranſiuit in cacumen montis.) Quid ergo eſt hoc? Sequebantur namque Chriſtum Iudæi, ſed perſequendo dormiebant: quia nõ uigilabant corde: duritia enim cordis obdormitio eſt. Dormiunt in uita ueteri, nõ euigilant in nouam. Venit Chriſtus, non eos occidit, ſed tulit ab eis ſcyphũ aquæ, ideſt gratiam legis. Tulit ſceptrum regale, regni ſcilicet poteſtatem: quã pro magno habebant, & unde ſe protegebant temporaliter: & quam aduerſus Deum per incredulitatem gerebant. Deinde ingreſſus uictor Dauid noſter, in caſtris eorum. Et regreſſus tranſcendit in altitudinem montis cælorum.

CAPVT XXVII.

ET ASCENDIT Dauid & uiri eius, & agebant prædas de Geſſuri, & de Gezri, & de Amalechitis. Hi enim pagi habitabantur in terra antiquitus.) Hi non erant ſub poteſtate Achis. Habitati in terra dicuntur antiquitus, quia quieti & ſecuti habitati fuerant, & nullius hoſtis deprædationes perpeſſi.

CAPVT XXVIII. XXIX. XXX.

INTEREA fugiens Dauid, dum pergeret cum Achis rege Philiſtinorum in prœlium aduerſus Iſrael: inſurgentes Amalechitæ irruerunt in Siceleg. Et ſuccendentes eam, captiuauerunt omnia, quæ erant Dauid, & puerorum eius. Reuerſus ergo Dauid ad perſequendos Amalechitas, inuenit Aegyptium puerum

laſſe-

laſſeſcentem, quem Amalechitæ ægrotum in itinere reliquerant. Hunc autem Dauid inuentũ, cibo refecit, ducemq. ſui itineris fecit. Sicq. Amalechitas per ſequitur, epulanteſq. reperit, & funditus extinxit.) Amalechitæ quippe popu lus lambens uocantur, quibus mentes ſæcularium deſignantur: quæ terrena cun ƈta ambiendo quaſi lambunt, dum ſolis temporalibus delectantur. Quaſi enim populus lambens prædam fecit, dum terrena diligẽtes, lucra de alienis damnis exaggerant. Sed quid eſt quod Aegyptius Amalechitæ puer in itinere laſſatur? niſi quod amator præſentis ſæculi, peccati ſui nigredine opertus, ſæpe ab eodẽ ſæculo infirmus deſpectuſq. relinquitur, ut cum eo nequaquam currere ualeat, ſed fractus aduerſitate torpeſcat. Sed hunc Dauid inuenit: quia redemptor noſter ueraciter manu fortis, nonnunquam quos deſpectos a mundi gloria reperit, ſuo amore conuertit: cibo paſcit, quia uerbi ſcientia reficit: ducem itineris eligit, quia ſuum etiã prædicatorem facit: Et quia Amalechitas ſequi non ualuit, dux Dauid efficitur: quia is quem indignum mundus deſeruit, non ſolum con uerſus in ſua Deum mente recipit, ſed prædicando hunc etiam uſque ad aliena corda perducit. Quo uidelicet duce Dauid Amalechitam cõuiuantem inuenit, & extinguit: quia ipſis Chriſtum prædicantibus, mundi lætitiam deſtruit, eorũ ſcilicet, quos comites habere deſpexit. Ducenti illi uiri, qui ad torrentem laſſi cũ ſarcinis ſunt relicti, ſignificant quoſdam infirmos eccleſiæ, qui cum ceteris ſpiri talibus uiris, in uia Dei currere nequeunt, ſed ueram fidem retinendo, atque per actiuam uitam opus bonum ſeruando, a clementiſs. Dauid, hoceſt Chriſto domino, beatitudinis præmium cum reliquis perfectis percipiunt.

SAMVEL mortuus eſt, fleuitq. eum omnis Iſrael, & ſepelierunt eum in Ra ma urbe ſua.) Superius namque dicitur ſepultus fuiſſe in domo ſua in Rama. In domo ſua, in familia uidelicet & cognatione ſua. Quod enim hic mortuus ite rum dicitur (ut Hebræi uolunt) reſuſcitationis ſuæ cauſa repetitur: ut & damna tio Saulis, qui peccatis mortuus erat, & relicto Deo contra legem phitonem cõ ſulebat, iuſta eſſe manifeſtaretur. Sequitur, POST mortem autem Samuelis, congregati Philiſtim contra Iſrael, conſuluntq. Dominum & non reſpondit ei, neque per ſomnia, neque per ſacerdotes.) Hebræus habet, Neque per doctrinam, neque per prophetas. Reſpondebat Dominus per ſomnia, (ſicut Hebræi aſſerunt) eo quod ieiunando & orando poſcebant oraculum ſibi fieri di uinum, & Deus illis per ſomnia reuelabat ea, quæ futura erant: Quod in hoc lo co minime Saul feciſſe legitur. Per doctrinam, per ephod ſcilicet, quod ſacerdos in pectore portabat. Neque per prophetas, quia illis conſulentibus, Domi nus nequaquam reſpondebat. Hi prophetæ dicuntur fuiſſe diſcipuli Samuelis, quibus prophetantibus iunxit ſe Saul & prophetauit. QVAESIVIT autem Saul phitoniſſam, quæ ſuſcitaret illi Samuelem: Statimq. ſuſcitatus, ait ad eum: Quare inquietaſti me ut ſuſcitarer &c.) Quæritur ſecundum hiſtoriam, utrum phitoniſſa ipſum prophetam de inferno euocauerit, an aliquam imaginariam illuſionem fallacia dæmonum factam Sauli exhibuerit. De qua quæſtione, beatæ memoriæ Auguſtinus epiſcopus Simpliciano Mediolanenſi epiſcopo, ita ſcribit: Inquiris inquam, utrum potuerit malignus ſpiritus excitare animam iuſti, & tamquam de abditis mortuorum receptaculis reuocare, & ut uide retur & loqueretur cum Saul. Nonne maius mirandum ſit, quod ſatanas ipſum Dominum aſſumpſit, & conſtituit ſuper pinnam templi? Quolibet enim modo fecerit, factum eſt: ita ut Samuel excitaretur ſimiliter latet. Niſi forte quis dixe rit faciliorem diabolo fuiſſe licentiam ad Dominum uiuum, unde uoluit aſſumendum, & ubi uoluit conſtituendum, quam ad Samuelis defuncti ſpiritum. Auguſtinus

e ſuis ſedibus excitatũ. Quod ſi illud in euangelio nos ideo non conturbat, quia Deus uoluit atque permiſit, nulla diminutione ſuæ poteſtatis & diuinitatis id fieri: ſicut ab ipſis Iudæis, quamquam peruerſis atque immundis & facta diaboli fauentibus, & teneri ſe & uinciri & illudi & crucifigi atque interfici paſſus eſt. Et non eſt abſurdum credere ex aliqua diſpenſatione diuinæ uoluntatis permiſſum fuiſſe, ut non inuitus nec dominante magica potentia, ſed uolens atque obtemperans occulta diſpenſatione Dei, quæ phitoniſſam illam Saulemq. latebant, ſpiritus proferret ſancti Samuelis, ſeq. oſtenderet aſpectibus regis diuina ſententia perituri. Quanquam in hoc facto poteſt adeſſe alius facilior intellectus, ut nõ uere ſpiritum Samuelis excitatum a requie ſua credamus, ſed aliquid phantaſma & imaginariam illuſionem diaboli machinationibus factam, quam propterea ſcriptura nomine Samuelis appellat, quia ſolent imagines earum rerum nominibus appellari, quarum imagines ſunt. Sicut omnia quæ pinguntur atque finguntur, earũ rerum, quarũ imagines ſunt, nominibus appellantur. Sicut hominis pictura cum cernitur, proprium quodque nomen incunctanter adhibetur. Et dicitur, ille Cicero eſt, ille Saluſtius, ille Achilles, iſte Hector, hoc flumen Simois, illa Roma: cum aliud nihil ſint, quam pictæ imagines. Vnde & Cherubim cum ſint cæleſtes uirtutes, ficti tamen ex metallo, quo imperauit Deus poni ſuper arcam teſtamenti, magnæ rei ſignificandæ gratia, non aliud quam Cherubim, illa quoque figmenta, uocabantur. Iterumq. dum quiſque uidet ſomnium, non dicit, uidi imaginem Auguſtini, ſed uidi Auguſtinũ: cum eo tempore, quo aliquid tale aliquis uidit, ignoraret hoc Auguſtinus. Vſqueadeo manifeſtum eſt, non ipſos homines, ſed imagines eorum uideri. Et
Gen. 41 Pharao ſpicas ſe dixit uidiſſe in ſomniis & boues, non ſpicarum aut boum imagines. Si igitur conſtat liquido, nominibus earum rerum, quarum imagines ſunt, eaſdem imagines appellari: non mirum eſt quod ſcriptura dicit Samuelem uiſum: etiam ſi forte imago Samuelis apparuit, per ficta machinamenta, eius
2. Corin. 11 qui transfigurans ſe uelut angelum lucis, & miniſtros ſuos ſubornat uelut miniſtros iuſtitiæ. Iam uero ſi illud, inquit, uos mouet, quo modo a maligno ſpiritu Sauli prædicta ſunt: poteſt & illud mirum uideri, quo modo dæmones agnouerunt Chriſtum, quem Iudæi non agnoſcebant. Cum enim uult Deus etiam infirmos ſpiritus aliqua uera cognoſcere, temporalia dumtaxat, ad iſtam mortalitatem pertinentia: facile eſt & non incongruum, ut omnipotens & iuſtus ad eorum pœnam, quibus iſta prædicantur, (ut malum quod eis imminet, antequam ueniat, prænoſcendo patiantur) occulto apparatu myſteriorum ſuorum, etiam ſpiritibus talibus aliquid diuinationis impertiat; & quod audiunt ab angelis, prænuncient hominibus. Tantum autem audiunt, quantum omnium Dominus
Act. 16 atque moderator iubet uel ſinit. Vnde etiam phitoniſſa in Actibus apoſtolorum atteſtatur Paulo apoſtolo, & euangeliſta conatur eſſe. Miſcent tamen iſti fallacias, & uerum quod noſſe potuerunt, non docendi magis, quam decipiendi fine pronunciant: & forte hoc eſt, quod cũ illa imago Samuelis Saulem prædicaret moriturum, dixit etiam ſecum eſſe futurum. Quod utique falſum eſt: Magno
Luc. 16 quippe interuallo poſt mortem ſeparari bonos in euangelio legimus: cum inter ſuperbum illum diuitem, cum iam apud inferos tormenta pateretur, & illum qui ad eius ianuam hulceroſus iacebat, iam in requiem conſtitutum, magnum chaos interiectum eſſe teſtatur. Aut ſi propterea Samuel ei dixit, mecum eris, ut non ad qualitatem felicitatis, ſed ad parem condicionem mortis referatur: quod uterque homo fuerit, & uterque mori potuerit, iamq. mortuus, mortem uiuo prænunciabat. Secundum utrumque igitur intellectum habere exitum hæc lectio

ctio

ctio poteſt, qui non ſit contra fidem? Niſi forte profundiori inquiſitione inueniatur ad liquidum, uel poſſe uel nō poſſe animā humanam, cū ex hac uita migrauerit, magicis carminibus, euocari, & uiuorū apparere conſpectibus, etiam corporis liniamenta geſtantem: ut non ſolum uideri ualeat, ſed etiam agnoſci: et ſi poteſt, utrum etiam iuſti anima non quidem cogatur magicis ſacris, ſed dignetur oſtendi, occultioribus myſteriis ſummæ legis obtemperans: ut ſi fieri non poſſe claruerit, ut non uterque ſenſus huius ſcripturæ tractatione admittatur, ſed illo excluſo, imaginaria ſimilitudo Samuelis, diabolico ritu facta intelligatur. Sed quoniā ſiue illud fieri poſſit ſiue nō poſſit, tamē fallacia ſatanæ atque imaginum ſimulandarū callida operatio, decipiendis ſenſibus humanis multiformis inuigilat. Tacendum nunc quidē, ne inquiſitionibus diligētioribus præſcribamus, ſed potius exiſtimemus tale aliquid factum maligno ſpiritu phitoniſſæ illius miniſterio, quā diu nobis aliquid amplius excogitare, atque explicare non datur. Hæc ſunt quæ tunc de phitoniſſa, & Samuele ſcripſit beatiſſimus Auguſtinus. Sed quia hoc genus magicæ phantaſiæ crebro in hoc libro legitur, dicendum eſt unde nomen acceperit. Nonnulli enim ab Apolline Pythio repertum atque ab eius cognomine ſic dicunt eſſe uocatum. Sed & Hebræum nomen inquiunt cōgruit: qui phitonaabiſſi dicunt, unde & phitoniſſam & phitones legendum putant: quod & nos diligenter inueſtigātes, ſic in antiquis, immo & modernis uoluminibus ſcriptum reperimus. Alii uero a ſerpente, qui phyton dictus eſt, de cuius pelle diuinabant, dictum aſſerunt. unde & phytoniſſam & phytones legunt. Quod nos arbitrio prudentis lectoris derelinquimus, quid magis eligere placuerit. hæc enim ſententia iuxta hiſtoriam ſuperiori ſententiæ poſtpoſita eſt. Quod nos ideo fecimus, ut totum de Saule & phitoniſſa pariter negotium comprehendamus.

CAPVT XXXI.

IGITVR exorto prœlio, percuſſerunt Philiſtim Iſrael plaga magna, corruerūtq. in prœlio Saul & Ionathas &c. uſquequo ait, & armiger eius ipſe corruit ſuper gladium ſuum, & mortuus eſt cum eo.) Armigerum iſtum Hebræi Doeg Idumæum dicunt fuiſſe, qui cernens Saul mortuum, ſe ipſum ob metum Dauid interemit. MORTVVS eſt Saul & tres filii eius & armiger illius & uniuerſi uiri eius.) Viri iſti, pueri domeſtici eius intelligendi ſunt. Hi tres filii Saul cum eo interfecti ſunt, Ionathas, Abinadab, qui, & Ieſui & Melchiſua. Isboſeth autem domi erat, qui anno quo Saul rex conſtitutus eſt, natus fuiſſe dicitur, qui etiam XL annorū fuiſſe legitur cū regnare cœpiſſet: unde colligitur Saul XL annis regnaſſe. Quærendum cur alibi legatur Ieſui, & alibi Abinadab: Ieſui enim interpretatur æqualis. Aequalis ideo dicitur, quia æqualis meriti fuiſſe cum patre filii memorantur. Abinadab interpretatur pater meus ſponte: ſponte etenim ſua pater eius Saul male agendo acquiſiuit, ut taliter una cum filiis perimeretur.

ANGELOMI LEXOVIENSIS, IN LIBRI SECVNDI REGVM STROMATA,

PRAEFATIO.

VERVM quoniam fauente diuina gratia, quamquam fortaſſis indocte, primum librum huius hiſtoriæ digeſſimus: & quaſi unionē ſpiritalis intelligentiæ, quodammodo in conchulis maris, huius uidelicet uoluminis latitantem, uelut alta pelagi, lyntre noſtræ inueſtigationis, immergendo, ad lucem produximus: in quo quidem, euidentiſſime (utpote prælibauimus) immutatio ſacerdotii Iudæorum, ac repulſio ſynagogæ, in uerum Chriſti ſacerdotiū, & collectio ſanctæ Eccleſiæ ex gentibus, aliaq. plurima ſacramenta, quæ ſub allegoriarum figuris contineri probauimus. Nunc ipſo inſpirante, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ reconditi, ſecundum lib. præfatæ hiſtoriæ aggredimur: & lympida Chriſti Eccleſiæq. pandere ſacramenta conabimur: etſi ex tanta profunditate aurum producere ad lucem non poſſumus optimum: aut carbunculum ex Phiſon fluuio, non quimus abſtrahere lapidem magnificum, ſaltem quoque margaritum fulgens, poſſimus exhaurire de gurgite: aut ſi etiam ex gemmis renitentibus, non ualemus optimam fabricare coronam, quodammodo ex floribus, amœnitatis diuinarum ſcripturarum, tentabimus componere ſerta, ne ex paupertate ingenii, ingratus uidear a Domino, ſed potius ſua clementia, dum cernit ſtudium, adaugeat uires in pondere, ne fractus inueniar preſſusq. mole tantæ magnitudinis. Nam ſequitur.

CAPVT I.

FACTVM eſt autem poſtquam mortuus eſt Saul, ut Dauid reuerteretur a cæde Amalec, & maneret in Sicelec duos dies. In die autem tertio, apparuit homo Amalechites, ueniens de caſtris Saul, & reliq.) Homo iſte qui ad Dauid ueniens, mortem Saulis nunciauerat, qui etiam mentiens, Saul interfeciſſe ſe dixerat: præſertim cū ſuperius legatur irruiſſe Saul ſuper gladium ſuum, & mortuus eſſe, ipſe & armiger eius, in mōte Gelboe. Qui propterea a Dauid interfici iuſſus eſt, eo quod dixerit ſe interfeciſſe, & nō timuiſſe mittere manum ſuā in Chriſtū domini: qui & Amalechites dictus eſt. Hebræi, prout in quodā uolumine legi filium Doeg Idumæi tradunt fuiſſe. Amalechites enim & Idumæus, unū ſunt, ſicut reperi, quia filius primogenitus Eſau qui & Edō, Eliphaz fuit, & huius filius Amalec extitit. Vnde diadema & armilla quæ Dauid detulit, a patre Doeg commendata filio fuiſſe, nōnulli Hebræorum perhibent. Vnde inquiunt non eſſe credendum, ut Saul eā in prœlium detuliſſet, ſed Doeg amico ſuo commendauerat, a quo ipſe acceperat. At uero, ſi cui credibile uidetur, quod Saul in prœlium detuliſſet, & a capite eius, eo mortuo, & a brachiis abſtuliſſet, & Dauid cauſa adulationis & gratiæ detuliſſet, nō refragamus ac inhibemus, ſed potius ſuo arbitrio derelinquimus. Sed altiori intellectu repetamus quid eſt quod ille Amalechites, qui ſe finxit coram Dauid Saul regem interfeciſſe,

terfeciſſe, ab eo ultionis pœnam multatus accepit, niſi quod omnis qui proximo ſuo machinatur malum, uel de eius gaudet interitu, iuſtæ retributionis pœnam, a ſuperno iudice recipiet? Iuxta illud quod ſcriptum eſt: Omnis enim, qui fodit foueam, incidet in illam. Et qui percuſſerit gladio, gladio peribit. Et iterum: Os quod mentitur, occidit animam. His expletis, ſequitur hiſtoria quid Dauid egerit. Ait enim. PLANXIT autem Dauid planctum huiuſcemodi ſuper Saul & ſuper Ionathan filium eius. Et præcepit ut docerent filios Iuda carmen, ſicut ſcriptum eſt in libro iuſtorum &c.) In Hebræo & in ueris exemplaribus nõ habetur carmen, ſed arcum: quod noſtris doctoribus item melius uidetur. Nam quod ſcriptum eſt, quando plangebat interfectos Saul & Ionathan: et præcepit ut docerent filios Iuda arcum: hoc ideo fecit, quia Philiſtæos ſagittariis abundare, iam nouerat. Aliter: Præcepit Dauid ut docerent filios Iuda arcum, hoc eſt ut reges Iuda docerent fortitudinem: ſcilicet, ut fortes & intenti eſſent in timore Domini, & in præceptis Dei: ne per inobedientiam, a fortitudine & timore Domini ſicut Saul recederent: & eo modo quo ille perierat, perirent; & unde Saul maxime horum ictibus perierat, eandem bellandi artem & ſui milites ad reuincendos eos diſcerent. Quod uero ſequitur: Sicut ſcriptum eſt in libro iuſtorum: ipſum librum hodie nuſquam, neque apud ipſos Hebræos inueniri poſſe, aſſeuerant: ſicut nec librum bellorũ Domini, cuius in libro Numerorum mentio eſt, neque carmina Salomonis, neque diſputationes eius ſapientiſſimas de lignorum natura, herbarumq. omnium, totumq. iumentorum, uolucrum, reptilium, & piſcium. Vel quod in libro uerborum dicitur. Reliqua uero operum Salomonis priorum & nouiſſimorum, ſcripta ſunt in uerbis Nathan prophetæ, & in libris Ahiæ Silonitis, in uiſione quoque Iaddo uidentis cõtra Ieroboam filium Nabat, & multa huiuſmodi uolumina, quæ ſcriptura quidẽ fuiſſe probat, ſed hodie conſtat nõ eſſe. Vaſtata namque a Chaldæis Iudæa, etiã bibliotheca quæ eſt antiquitus cõgregata, inter alias prouinciæ opes hoſtili igne conſumpta eſt, ex qua pauci qui nunc in ſancta ſcriptura continentur libri, poſtmodum Ezræ pontificis, & prophetæ ſunt induſtria reſtaurati. Vnde ſcriptũ eſt de eo: Aſcendit Ezras de Babylone, & ipſe ſcriba uelox in lege Moyſi. Velox uidelicet, quia promptiores litterarum figuras, quã eatenus Hebræi habebant, reperit. Et in epiſtola regis Perſarum legitur: Artaxerxes rex regum Ezræ ſacerdoti, ſcribæ legis Dei cæli doctiſſimo, Salutem. Sunt tamen qui dicunt, hunc librum iuſtorũ intelligi debere ipſum librum Regum, ubi continentur prophetæ iuſti, Samuel uidelicet, Gad & Nathan, in quo ſcriptum eſt, qualiter Saul recedens a timore Dei per inobedientiam ſuam periit. INCLYTI tui Iſrael ſuper montes tuos interfecti ſunt.) in Hebræo habetur, ſuper excelſa tua. & eſt ſenſus: O Saul ſuper excelſa tua, glorioſi Iſrael interfecti ſunt: quia in peccato inobedientiæ tuæ, una tecum perierunt. Inobedientia namque pro idolis, ideſt excelſis, reputata eſt, ſicut eſt illud in libro Samuelis: Melior eſt enim obedientia, quam uictimæ, & auſcultare magis, quam offerre adipẽ arietum. Quoniam quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere. Sed quod ait. NOLITE annunciare in Geth, neque annuncietis in compitis Aſcalonis &c.) Obſtupeſcens propheta, ingemit ſubitaneũ caſum principum populi ſui, & prohibet ne ullus lætetur in tali caſu, neque fama hoc diuulget in ciuitates inimicorum. Geth enim & Aſcalon, urbes ſunt Allophylorum. Hactenus hiſtoriam, nunc quid allegorice ſignificet, ſubiungamus. Ait namque. ET præcepit Dauid ut docerent filios Iuda. et reliq.) Filii Iuda intelliguntur fideles in Eccleſia, Chriſtum Deũ confitentes: de quibus uerus Dauid, ideſt ma

Prouer.26
Eccls.10
Matth.26
Sapien.1
1.Para.9

nu

nu fortis, Dominus præcepit, ut arcũ diuinæ intelligẽtiæ ſint muniti: ne aut igno
rantiæ cæcitate decepti, in impietate ruant, aut certe ignaui ac diſſoluti in con-
ſpectu hoſtium ſuorũ, hoc eſt immundorum ſpirituum, per quodlibet uitium
decepti, ſuccumbant: & in perpetuo in mortem animæ irreparabiliter cadant.
NOLITE annunciare in Geth &c.) Geth quæ interpretatur torcular, ſigni
Math. 23 cat terrenã Hieruſalem ciuitatẽ, quæ occidit prophetas, & lapidauit eos qui ad ip
ſam miſſi fuerant. Cuius ciuibus, ideſt, Iudæis incredulis, mors Domini atque
ſanctorũ apoſtolorũ in deriſum fuit: & ob hoc præcipitur a uero Dauid, Chriſto
uidelicet Domino, ut paſſio eius per euangelicos prædicatores eis minime de-
beat annunciari, qui inſultatores crucis Chriſti maluerũt eſſe, quã ueneratores.
Sequitur: ET ait Dauid: Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia ueniat ſuper
uos. & reliq.) Propter caſum fortium, & ruinam populi ſui, quaſi indignans lo
quitur ad ipſum locum interfectionis, abominans factũ quod in eo fuerat geſtũ,
ſicut cuidam uidetur, tamen non ſine myſterio præſagandi, ſicut paulo poſt oſten
detur, beato papa Gregorio propalante. SAGITTA Ionathæ numquam
abiit retrorſum, & gladius Saul nõ eſt reuerſus inanis.) Hoc uult inſinuare, quod
Ionathas & Saul temporibus ſuis bellicoſiſſimi & fortiſſimi fuerint in prœliis.
SAVL & Ionathas amabiles & decori in uita ſua, in morte quoque nõ ſunt
diuiſi. Aquilis uelociores, leonibus fortiores. Laudat decorẽ formæ, laudat &
conſtantiam animi: adiungens per hyperbolen tropũ, ſimilitudinem aquilæ at-
que leonis. FILIAE Iſrael, ſuper Saul flete, qui ueſtiebat uos coccino in
deliciis, qui præbebat ornamenta aurea cultui ueſtro.) uidelicet & de prædis
hoſtium quas agebat. QVO MODO ceciderunt fortes in prœlio?) Subau
ditur in peccato ſuo, IONATHAS & Saul, in excelſis tuis occiſus es.) ſi-
cut ſuperius diximus. Ideo o Saul & Ionathan in excelſis tuis, hoc eſt, in pecca
to inobedientiæ tuæ occiſus, ſubauditur es. Ecce hiſtoriam. Ceterũ ſpiritaliter
quid eſt, quod Dauid qui retribuentibus mala nõ reddidit, cũ Saul & Ionathã
bello occumberent, Gelboe montibus maledicit, dicens: MONTES Gel-
boe, inquit, nec ros, nec pluuia, ueniant ſuper uos. Neque ſint agri primitia-
rum, quia ibi abiectus eſt clypeus fortium, clypeus Saul, quaſi nõ eſſet unctus
oleo.) Quid ergo montes Gelboe, Saul moriente, deliquerunt, quatenus in eis
nec ros nec pluuia caderet, & ab omni eos uiriditatis germine ſententiæ ſermo
ſiccaret? Sed quia Gelboe interpretatur decurſus, per Saul autẽ unctum & mor
tuum mors noſtri mediatoris exprimitur; nõ immerito per Gelboe montes, ſu-
perba Iudæorũ corda, ſignantur: quæ dum in huius mundi deſideriis defluunt,
in Chriſti, ideſt uncti, ſe morte miſcuerunt. Et quia in eis unctus rex, corporali
ter moritur, ipſi ab omni gratiæ rore ſiccãtur. De quibus & bene dicitur: Agri
primitiarum eſſe non poſſunt. Superbæ quippe Hebræorum mentes, primitii-
uos fructus non ferunt: quia in redemptoris aduentu, ex parte maxima, in per-
fidia remanentes, primordia fidei ſequi noluerunt. Sancta nãque Eccleſia in pri
mitiis ſuis, multitudine gentiũ fœcundata, uix in mundi fine Iudæos quos in-
uenerit ſuſcipit: & extrema colligens, eos quaſi pro reliquiis fruges ponit. De
Iſaia 10 quibus nimirũ reliquiis Iſaias dicit: Si fuerit numerus filiorum Iſrael quaſi arena
Rom. 9 maris, reliquiæ ſaluæ fient. Poſſunt namque iccirco Gelboe mõtes ore prophetæ
maledici, ut, dum fructus exareſcente terra moritur, poſſeſſores terræ ſterilitatis
damno ferientur: quatenus ipſi maledictionis ſententiam acciperent, qui apud
ſe mortem regis ſuſcipere, iniquitate ſua exigente, meruiſſent. Aliter uero
Dauid in perſona ſanctorum deplorat quoſdam de Eccleſia, qui per ſuperbiam
tumentes, atque cum labentibus, uitæ præſentis ſtadium decurrentes, ab ſpiritali

luce ſecluſi, lubricati, ideſt, excæcati ſunt: qui repugnantes dæmonibus, labuntur in ſæculo: quod eſt lubricum, (Gelboe enim montes, lubrici interpretantur, ſecundum hanc intelligentiam,) & ſpem recuperationis ſuæ omittentes, proprio mucrone, deſperatione uidelicet pernitioſa euadendi hoſtem antiquũ, ſemet ipſos interficiunt: ſicut Saul irruens ſuper gladium ſuum mortuus eſt. Cuius rei, Philiſtæi, hoc eſt maligni ſpiritus, de interfectis ſpolia uirtutum auferentes, propriæ fortitudini adſcribunt uictoriam: quæ iuſta permiſſione Dei, in talibus euenit. Sed Dauid noſter, in membris, hoceſt in electis & ſanctis uiris corruentium caſum gemit: nec lætatur in perditione morientium, ſed contradicit, ne urbibus Allophylorum talis fama prædicetur: hoceſt, præcipit fidelibus, ut caute ſe cuſtodiant, & ſcuto fidei undique ſe muniant, induti lorica iuſtitiæ, habentes galeã ſalutis, & gladium ſpiritus, hoceſt uerbum Dei, aduerſariis ſuis reſiſtant, ne forte ulterius ignominioſe ſuperati, gaudium inimicis ſuis faciant. *Ephes. 6*

CAPVT II.

A SCENDIT ergo Dauid & duæ uxores eius, Achinoem Iezraelites, & Abigail uxor Nabal Carmeli, ſed & uiros, qui erant cum eo, duxit Dauid ſingulos cum domo ſua, & manſerunt in opidis Hebron.) Aſcenſus iſte Dauid cũ duabus uxoribus ſuis in Hebron, ſignificat cõuocationes duarum plebium in Eccleſiam catholicam. Hebron enim interpretatur coniugium, & bene ſola ſancta Eccleſia cõiugium nominatur. Sola & una eſt ſponſa uidelicet cæleſtis regis, de qua in Canticis canticorum dicitur: Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta cõcubinæ, & adoleſcentularum quarũ nõ eſt numerus. Vna eſt columba mea, perfecta mea, una eſt matris ſuæ, electa genitrici ſuæ. Illuc duxit Dauid ſingulos uiros cũ domo ſua: quia unuſquiſque fideliũ in illam ſocietatẽ per prædicationẽ euangelii, cõuocatur. Non eſt ibi diſtinctio Iudæi & Græci, barbari & Scythæ, ſerui & liberi, ſed omnia & in omnibus Chriſtus. VENERVNTQ. uiri Iuda, & unxerunt ibi Dauid, ut regnaret ſuper domũ Iuda.) Vngunt uiri Iuda Dauid in regẽ, ut regnet ſuper domum Iuda, quia ſuperbis ac cõtemptoribus ſp ernẽtibusq. gratiã Dei abolitis, electi quique bona fama ſacræ prædicationis, & uirtutum ſtudio, rite confitentur Chriſtum eſſe regem in uniuerſo populo, ac ipſum eſſe, cui omnis poteſtas a patre data eſt in cælo & in terra, ut in nomine IESV omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Aliter: Poſt mortem Saulis ungitur Dauid, & regnat, transfertq. arcam teſtamenti in ciuitatem ſuam: ſicut in ſequentibus legitur, de qua in ſuo loco dicturi ſumus. Simili quoque modo poſt abolitionem regni Iudæorum, & ſacerdotii ceſſationem, uerus Dauid, ideſt Chriſtus, in Eccleſia ſua, quam ex gentibus elegit, regnum accepit, & arcam teſtamenti: hoceſt, ſacram ſcripturam in Eccleſiam, quæ eius eſt domus, tranſtulit. ET nunciatum eſt Dauid quod uiri Iabes Galaad, ſepeliſſent Saul, & reliq.) Hoc plenius in Paralipomenon lib. quo modo geſtum ſit, narratur. Cum audiſſent, inquit, uiri Iabes Galaad, omnia ſcilicet quæ Philiſtim fecerant ſuper Saul, conſurrexerunt ſinguli uirorum fortium: & tulerunt cadauera Saul & filiorum eius, attuleruntq. ea in Iabes, & ſepelierunt oſſa eorum ſubter quercum, quæ erat in Iabes, & ieiunauerunt ſeptem diebus. Mortuus eſt ergo Saul propter iniquitates ſuas, eo quod præuaricatus ſit mandatum Domini quod præceperat, & non cuſtodierit illud: ſed inſuper etiam phitoniſſam conſuluerit, nec ſperauerat in Domino: propter quod interfecit eum, & tranſtulit regnum eius ad Dauid filium Iſai. Quid eſt quod uiris Iabes Galaad Dauid

Cantic. 6
Coloſ. 3
Philip. 2
1. Para. 10

Dauid gratias refert, eo quod ſepelierunt oſſa Saul & filiorum eius? niſi quod redẽptori noſtro multum placet, quando quis praua opera malorum, qui in peccatis ſuis mortui ſunt, obliuioni damnando tradit: nec ea actione imitatur, quæ ſcit Deo diſplicuiſſe: ſed magis ea eligit facienda, quæ recordatur Dominum in mandatis dediſſe. ABNER autem filius Ner princeps exercitus Saul, tulit Isboſeth filium Saul, & circumduxit eum per caſtra, regemq. conſtituit ſuper Galaad, & ſuper Geſſuri, & ſuper Iezrael, & ſuper Ephraim, & ſuper Beniamin, & ſuper Iſrael uniuerſum.) In Hebræo habetur, Tranſduxit eum in Manaim, quæ interpretatur caſtra. Tranſduxit eum, intelligendum eſt ultra Iordanem: & in Manaim regem eum conſtituiſſet, ſuper Galaad, & ſuper Geſſuri. Hebræis Aſſuri, ideſt ſuper tribum Aſer. SOLA autem domus Iuda ſequebatur Dauid.) Quid autem eſt quod filius Saul Isboſeth, qui interpretatur uir confuſionis; Abner auxiliante, qui interpretatur patris lucerna, rex conſtituitur ſuper Iſrael uniuerſum: & domus Iuda ſola ſequebatur Dauid? niſi quod ſolis credentibus, & uere Deum confitentibus, ex priori populo, Dauid noſtrum Dominum uidelicet & ſaluatorem ſequentibus, in ceteris adhuc error confuſionis regnat, diabolo inſtigante: qui ſæpe ſe transfigurat in angelum lucis.

2.Corin.11 ET fuit numerus dierum quos commoratus eſt Dauid, imperans in Hebron ſuper domum Iuda, ſeptem annorum & ſex menſium.) Et bene Dauid ſeptem annis & ſex menſibus regnauit in Hebron: quæ interpretatur coniugium, ut ſupra diximus, aut uiſio ſempiterna: quia ſaluator noſter in Eccleſia catholica, quæ & ſponſa eius eſt, per omne tempus iſtius uitæ, quod ſenario dierum numero decurrit, regnat: ſecundum illud, Ecce ego, inquit, uobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad cõſummationem ſæculi. Et poſt expletionẽ ſenarii numeri, hoc eſt, perfectionem boni operis, omnes electos ſuos ad ſabbatũ uerum, ideſt, ad requiem ſempiternam, perducet: ubi & perfruentur Dei uiſione perpetua. Eſt autem Hebron ciuitas in tribu Iuda, quæ quondam uocabatur Arbae, licet male in Græcis codicibus habetur Arboe. Corrupte igitur in noſtris codicibus, Arboe ſcribitur, cum in Hebræis legatur Arbae, ideſt quattuor: ex eo quod ibi tres patriarchæ, Abraam, Iſaac, & Iacob ſepulti ſunt, & Adam magnus, ut in Geneſi libro ſcriptum eſt. Licet eum quidam conditum in loco Caluariæ ſuſpicentur, quod ſalſum eſt. Hæc eſt autem eadem Hebron olim metropolis Philiſtinorum, & habitaculum gygantum, regnumq. poſtea Dauid in tribu Iuda, ciuitas ſacerdotalis, & fugitiuorum. Diſtat ad meridianam plagam ab Elia millibus circiter uiginti duobus: ubi & quercus Abraam, quæ & Mambræ, uſque ad Conſtantii regis imperium monſtrabatur, & mauſoleum eius inpræſentiarum cernitur. Cumq. a noſtris ibidem Eccleſia iam extructa ſit, in circuitu a cunctis gentibus, Therebinthi locus, ſuperſtitione colitur, eo quod ſub ea Abraam angelos quondam hoſpitio ſuſceperit. Hæc ergo primum Arbae, poſtea Hebron ab uno filiorum Chaleb ſortita uocabulum eſt. Lege uerba dierum. Condita

1.Para.4.6 eſt autem ante ſeptem annos, quam Tamnes urbs Aegypti conderetur.

Hebron, Arbae, male in Græcis codd. Arboe.

EGRESSVS eſt Abner filius Ner, & pueri Isboſeth filii Saul, de caſtris in Gabaon. Porro Ioab filius Saruiæ, & pueri Dauid egreſſi ſunt: & occurrerunt eis iuxta piſcinam Gabaon. Et cum in unum conueniſſent, e regione ſederunt: hi ex una parte piſcinæ, & illi ex altera. Dixitq. Abner ab Ioab: Surgant pueri, & ludant coram nobis. Et reſpondit Ioab: Surgant. Surrexerunt ergo & tranſierunt numero duodecim de Beniamin, ex patre Isboſeth filii Saul: & duodecim de pueris Dauid. Apprehenſoq. unuſquiſque capite comparis ſui, defixit gladium in latus contrarii: & ceciderunt ſimul. Vocatumq. eſt nomen loci

illius

filius, ager robuſtorum in Gabaon. Et ortum eſt bellum durum ſatis in die illa.
& reliq.) Hunc locum Ioſephus ita exponit: Abner autem promouit electum ni *Ioſephus*
mis exercitum, ut congrederetur cũ tribu Iuda. Iraſcebatur enim aduerſus eos,
a quibus rex Dauid ſuerat ordinatus. Huic autem occurrit miſſus a Dauid Ioab,
filius Saruiæ ſororis eius, de patre Sar natus. Hic autem erat contra Abner, con
ſtitutus militiæ princeps. Cum quo etiam fuerunt ſui fratres, Abiſai, Aſael, &
omnes armati Dauid. Itaque ueniens ad quendam fortem in ciuitate Gabaa,
aciem conſtituit ad pugnandum. Dicente uero Abner ad eum, uelle ſe pro-
bare, quis eorum robuſtiorem exercitum haberet: conuenit inter utroſque,
ut duodecim uiros pugnatores mitterent, & procedentes inter medias acies,
qui ex utraque parte procul fuerunt a certamine, relictisq. gladiis uiri Dauid; &
tenentes capita hoſtium, eorũ lumbos & latera, ſuis gladiis perforarunt: donec
omnes, quaſi ex uno conſtituto, perimerent. His autem cadentibus, etiam reli
quus direptus eſt exercitus: & dimicatione fortiſſima procedente, Abner popu
lus uictus in fugam uertitur: Fugientes autem Ioab perſequi non ceſſabat: præci
piens armatis, ut poſt eorum ueſtigia feſtinarent, & nequaquam occidendo de-
ficerent: cuius etiam fratres deteſtati ſunt proniſſime. Inter quos clarior fuit præ
cipue iunior Aſael, qui tantam gloriam habuit in pedum uelocitate, ut non ſo-
lum homines, ſed etiam equos ad currendum ſuperaret. Is igitur perſequeba- Aſael
tur Abner recto greſſu, in neutramq. partem declinans. cumq. reſpexiſſet Ab-
ner, & conſideraſſet impetũ ſequentis & dixiſſet, ut, unius militis arma ſumens,
ab eius perſecutione quieſceret: & rurſus ille nequaquam a ſuo conamine peni-
tus abſtineret: monente illo denuo, ut recederet, ne coactus eum percuteret, &
ante eius fratrem ulterius fiduciam non haberet; uerba eius illo deſpiciente, fu-
giens poſt tergum lanceam emiſit coactus, eumq. repente mortali uulnero pene
trauit. Myſtice, Abner de tribu Beniamin, princeps exercitus regis Saulis,
pueros Dauid, qui erant cum Ioab principe exercitus Iuda, ad prœlium ſcribitur
prouocaſſe: & Aſaelem fratrem Ioab percuſſum in inguine interfeciſſe, ſic qui-
dem intelligi uolunt. Saulus, inquiunt, necdum adhuc apoſtolus, de tribu Be *Act.6*
niamin, priuſquam fuiſſet correptus a Domino, apoſtolos ad certamen legitur
prouocaſſe, ac neci interfuiſſe Stephani. Ceterum, quod locutus eſt Abner ad
Aſel, dicens: RECEDE, noli me ſequi, ne forte compellar confodere
te in terram, & leuare non potero faciem meam ad Ioab fratrem tuum. Qui au-
dire contempſit, & noluit declinare. Percuſſit ergo eũ Abner auerſa haſta in in-
guine, & transfodit, & mortuus eſt in eodem loco; omneſq. qui tranſibant per
locum illum, in quo ceciderat Aſael, & mortuus erat, ſubſiſtebant.) Moraliter,
cuius idem Aſael typum tenuit, niſi eorum quos uehementer arripit furor, & in
præceps ducit? Qui in eodem furoris impetu, tanto cautius declinantur, quan
to & inſanius rapiuntur. Vnde & Abner qui ſermone noſtro, patris lucerna, di-
citur, fugit, quia doctorum lingua, quæ ſupernum Dei lumen indicat, cũ per
abrupta furoris, mentem cuiuſpiam ferri conſpicit, cumq. contra iraſcentem,
diſſimulat uerborum iacula reddere, quaſi perſequentem non uult ferire. Sed
cum iracundi, nulla conſideratione ſe mitigant, & quaſi Aſael, perſequi & in-
ſanire non ceſſant: neceſſe eſt, ut ii, qui furentes reprimere conantur, nequaquã
ſe in furorem erigant, ſed quidquid eſt tranquillitatis oſtendant: quædam uero
ſubtiliter proferant, in quibus ex obliquo furentis animum purgent. Vnde &
Abner, cũ contra perſequentẽ ſubſtitit, non eum recta, ſed auerſa haſta transfo-
rauit. Ex mucrone quippe percutere, eſt impetu aperte increpationis obuiare,
Auerſa uero haſta perſequentem ferire, eſt furentẽ intranquille, ex quibuſdam
angere,

angere, & quaſi parcendo ſuperare. Aſael autem protinus occumbit, quia cōm
motæ mentes, dum & parci ſibi ſentiunt, & tunc reſponſorum ratione in inti-
mis ſub tranquillitate tanguntur, ab eo, quo ſe erexerant, ſtatim cadunt. Qui
ergo a feruoris ſui impetu, ſub lenitatis percuſſione reſiliunt, quaſi ſine ferro,
moriuntur. E T exclamauit Abner ad Ioab, & ait: Num uſque ad interne
cionem tuus mucro deſæuiet?) Hebræus, ut legi in cuiuſdam diſputatione, non
habet tuus. A N ignoras quod periculoſa ſit deſperatio?) In Hebræo ita habe
tur: An ignoras quod amarus erit finis? Et eſt ſenſus: Numquid ignoras quod
ad amaritudinem tibi proueniat, eo quod populum hunc delere niteris?

CAPVT III.

A C T A eſt ergo longa concertatio inter domum Saul, & domum Da
F uid. Dauid proficiens, & ſemper in ſe ipſo robuſtior; domus autem Sa
ul decreſcens quotidie.) Domus ergo Dauid, quæ eſt alia, quam ciui-
tas Dei? Hieruſalem uidelicet cæleſtis, quæ partim adhuc peregrinatur in terris,
partim iam cū Domino regnat in cælis. Et quæ eſt domus Saul ſuperbi & impii
regis, niſi Babylon illa confuſionis plena, quæ ſeducit & fornicari facit omnes
gentes, in proſtitutione ſua? Longa ergo concertatio inter domum Saul, & do
Apoc.14 mum Dauid eſt: quia perſequitur illa quæ ſecundum carnem eſt, eam quæ ſecun
Iſaiæ 21 dum ſpiritum. Sed domus Dauid eo magis profectu filiorum gaudebit ſuorum,
Hier. 51 quo magis domus Saul perſecutionibus contra eam ſæuit. Illa autem quotidie
deficiens, in iniquitate ſua tabeſcet: & ad extremum ſecundum merita ſua, ſi-
mul cum capite ſuo, in profundum abyſſi mergetur. N A T I quoque ſunt
filii Dauid in Hebron. Fuitq. primo genitus eius Amnon, de Achinoen Iezra-
helitide, & poſt eum Cheleab, de Abigail uxore Nabal Carmeli. Porro tertius
Abſalom, filius Maacha, filiæ Tholomai regis Geſſur. Quartus autem Adonias,
filius Aggith: & quintus Saphatia, filius Abital. Sextus quoque Ietram, de
Egla uxore Dauid. Hi nati ſunt Dauid in Hebron.) Quæritur, cum aliæ uxo-
res Dauid ſupra notatæ ſint, & non dicantur uxores Dauid, cur hic ſola Egla
uxor dicatur Dauid? Egla enim ipſa eſt Michol, quæ ideo uxor eius hic ſola uo-
catur eo quod in adoleſcentia primum ipſam ſortitus fuerat in uxorem: quæ
etiam partu occubuiſſe dicitur. Vnde & in ſequentibus ſcriptum eſt: Igitur Mi-
chol filiæ Saul non eſt natus filius, uſque ad diem mortis ſuæ, quia in ipſo par-
tu occubuit. Et quid ſeptem filii Dauid qui ei nati ſunt in Hebron, niſi perfectio
nem ſanctorum in fide, ſermone, & opere ſignificant? quæ ab Eccleſia matre,
ſponſo ſaluatori uidelicet noſtro, quotidie generantur: & coniugio ſpiritali,
per ſpiritus ſancti gratiam, in æternam uitam, quotidie filii lucis oriuntur.
R E S P O N D I T Abner iratus ad Isboſeth, Numquid caput canis ego ſum
aduerſum Iuda hodie, qui fecerim miſericordiam ſuper domum Saul patris tui,
& ſuper fratres & proximos eius? & non tradidi te in manu Dauid, & tu requiſi
ſti in me quod argueres pro muliere hodie? Et reliq.) Ac ſi diceret, Propter
te, & propter domum patris tui, dicor caput canis eſſe contra Iudam: eo quod
non reduco domum Iſrael ad Dauid, quem ſcio unctum eſſe regem, & regna-
turum fore ſuper uniuerſum regnum Iſrael. Caput canis ſe dicit eſſe, ideſt uilem,
eo quod a domo Iuda ſic haberetur, ſicut latratus canis; & eo quod princeps eſ-
ſet canum, ideſt, ſtultorum hominum. E T dixit Abner ad Dauid: Sur-
gam ut congregem ad te dominum meum regem omnem Iſrael, & ineam tecū
fœdus, & imperes omnibus ſicut deſiderat anima tua. Cum ergo deduxiſſet

Dauid Abner,& ille iſſet in pace.) Abner ueniens ad Dauid ut uniuerſum Iſrael, regno ipſius ſociaret, ab Ioab ignorante Dauid, in dolo occiſus eſt. De quibus latius in ſequentibus: & aliter dicturus ſum. Sic intelligunt: Abner, inquiunt, ueniens ad Dauid, ut uniuerſum Iſrael regno ipſius ſociaret, ſed a Ioab in dolo occiſus eſt. Et Paulus egrediens ad gẽtes,ut prædicatione ſua ad fidem eas Chriſti conuerteret, grauiſſimas Iudæorum pertuliſſe legitur perſecutiones. Sicut enim Ioab filius Saruiæ, æmulus Abner, uſque ad necem mortis inſidiatus eſt: ſic nimirum Iudæi filii uidelicet ſynagogæ, Paulo Apoſtolo ex eadem tribu Beniamin genito, tamdiu inſidiati ſunt, donec eum de Iudæa expellentes, ad gentes tranſire compulerunt. SERMONEM quoque intulit Abner ad ſeniores Iſrael, dicens: Tam heri quam nudiuſtertius quærebatis Dauid, ut regnaret ſuper uos. Nunc ergo facite, quoniam Dominus locutus eſt ad Dauid, dicens: In manu ſerui mei Dauid, ſaluabo populum meum Iſrael, de manu Philiſtim & omnium inimicorum eius &c.) Quid eſt ergo, quod Abner populum uniuerſum Iſrael exhortatur, ut, relicto Isboſeth filio Saul, ad Dauid, prompto ac deuoto animo, conueniat? niſi quod doctores ſancti, qui patris lucerna merito dicuntur, lumine fidei, & ſcientiæ pleniſſimi, in uniuerſis gentibus nomen Domini prædicant, & exhortantur: quatenus ſpreta idolorum cultura, & relicto errore confuſionis, cum auctore ſuo diabolo, ad Dauid noſtrum (qui uere manu fortis, & deſiderabilis eſt: qui deſideratus cunctis gentibus eſſe, a propheta deſcribitur) ſine mora feſtinent uenire, & ſub eius imperio perpetuo ſtudeant permanere. Nam & Ioab, qui Abner dolo loquens, & percutiens in inguine, interfecit, non alium, quam hoſtem antiquum, ſignificat: qui fictis ſuaſionibus quotidie fideles ſubuertere, ſatagit: & per libidinis noxiæ cogitationes, interficere molitur. Ioab enim inimicus, uel idem, frater interpretatur. Omnium inimicorum, diabolus eſt caput. unde & ſaluator talibus in Euang. dicit: Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris ueſtri uultis facere. Ab hac ergo perſecutione, Dauid noſter immunis eſt: quia Deus neminem tentat. Ipſe autem intentator malorum eſt: qui uult omnes homines ſaluos eſſe, & ad agnitionem ueritatis peruenire. Per inuidiam enim diaboli, mors intrauit in totum orbem terrarum: imitantur autẽ eum, qui ſunt ex parte eius. Poteſt nomen & perſona Ioab, non inconuenienter ad populum Iudaicum per ſignificationem transferri, qui inimici ſemper prædicatorum euangelii extiterunt, & fidem Chriſti, ubicumque potuerunt, perſequebantur. De quibus Paulus Theſſalonicenſibus ſcribens: Vos enim, ait, imitatores facti eſtis fratres eccleſiarum Dei, quæ ſunt in Iudæa, in Chriſto Ieſu: quia eadem paſſi eſtis & nos a contribulibus ueſtris, ſicut & ipſi a Iudæis: qui & Dominũ occiderunt Ieſum, & prophetas, & nos perſecuti ſunt: & Deo non placuerunt, & omnibus hominibus aduerſantur: prohibentes nos gentibus loqui, ut ſaluæ fiant: ut impleant peccata ſua ſemper. Peruenit enim ira Dei ſuper illos, uſque in finem. Aliter, ET percuſſit Ioab Abner in ultionem ſanguinis Aſael fratris eius &c.) Quid per Ioab, qui inimicus, uel frater interpretatur, niſi elatio Iudæorum, atque hæretici deſignantur? Quid uero per Abner, qui in latinum uertitur, patris lucerna, niſi ſpiritales uiri, & humiles Eccleſiæ doctores, exprimuntur? Ioab, Abner in porta dolo occidit: quia & inimici fidei, hoceſt, Iudæi & hæretici, quoſdam præſules Eccleſiæ ob defenſionem fidei, uſque ad necẽ mortis perſecuti ſunt. Pro qua re de domo patris Ioab (per quam ſignatur impia plebs) non deficit fluxum ſeminis ſuſtinens: hoceſt, immundis cogitationibus, atque ſordidis actibus, pollutus. Similiter quoque & leproſus ſuſtinens fuſum: per quod deſignantur hæretici, mendacii ſui cogita-

Ioan. 8

Iaco. 1

1. Teſſa. 2

tione corrupti. Qui hæretici dum fallaciam ſuam defendere nituntur, per ambitum uerborum rotantur: & uelut in confuſo locutionis ſuæ (mendacia inuoluendo) concluduntur. Et dum litigioſa lingua, infima Eccleſiæ membra uelut gladio oris ſui confodiunt, ipſi prius in eodem gladio impietatis ſuæ moriuntur. Et quia ſe ex mendacio ſuo paſcunt, a pane uerbi Dei uacui ieiunant. Vnde in ſequẽtibus dicemus, quid myſtice ſignetur: & iam aliter. PLANGENSQ. rex Iſrael Abner, ait: Nequaquam ut mori ſolent ignaui, mortuus es Abner.) Ideſt, non periſti in tua ſtultitia, ſicut ignaui perire ſolent: quia fraude deceptus es. MANVS tuæ non ſunt ligatæ, & pedes tui non ſunt compedibus aggrauati,) ſicut eorum manus ſolent ligari & pedes uinciri, qui in prœlio capi ſolent: dolo igitur non uiribus peremptus es. Quod autem Dauid, ſe excuſans de nece inſontis, dixit: MVNDVS ego ſum, & regnum meum apud Deum, uſque in ſempiternum, a ſanguine Abner filii Ner, & ueniat ſuper caput Ioab, & ſuper omnem domum patris eius, nec deficiat de domo Ioab fluxum ſeminis ſuſtinens, & leproſus, tenens fuſum, & cadens gladio, & indigens pane. Iudæorum denotat perfidiam atque miſeriam. Super caput enim Ioab, ideſt, ſuper principes & ſacerdotes ipſius populi, & ſuper omnem domum patris eius, ſynagogam uidelicet ſatanæ, atque conuentum malignantium, ueniet iniquitas impiorum, ut requiratur ab eis omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſu-
Matth.23 per terram, a ſanguine Abel iuſti, uſque ad ſanguinem Zachariæ filii Barachiæ. Nec deficiet de domo iſtius Ioab, fluxum ſeminis ſuſtinens, ideſt, uariis deſideriis diffluens: quia in uoluptatibus iſtius uitæ, tales totam ſpem ſuam ponunt:
2.Tim.4 ubi & leproſi ſunt tenẽtes fuſum, ideſt uariis erroribus maculati, inſtabilitatẽ hæreſum ac mundani luxus ſequentes: qui iuxta deſideria cordis ſui coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes quidem auribus, & a ueritate auditum auertentes: Ibi etiam non deficiet cadens gladio, & indigens pane, qui, cum pane illo qui de cælo deſcendit ſemper egent, & non refici ab eo merentur, futuræ ultionis gladium non euadent.

CAPVT IIII.

VENIENTES filii Remmon Berothiæ Rechab & Baana, ingreſſi ſunt feruente die domum Isboſeth, qui dormiebat ſuper ſtratum ſuum meridie. Ingreſſi ſunt autem domum, & oſtiaria domus purgans triticum obdormiuit. Aſſumẽtes ſpicas tritici latenter ingreſſi ſunt, & percuſſerunt eũ in inguine. & reliq.) Duo uiri iſti principes erãt ſuper expeditiones Isboſeth. Mortuo uero Abner (ut Hebræi tradunt) conciliati ſunt cum Miphiboſeth, ut una interficerent Isboſeth: & eundem Miphiboſeth conſtituerent regem: & eiuſdem conſilii delatorem, eundem Miphiboſeth extitiſſe, & iccirco hic idem Miphiboſeth, ſubintroducitur hoc modo: ERAT autem Ionathæ filii Saul, filius debilis pedibus: quinquennis enim fuit, quando uenit nuncius de Saul & Ionathan ex Iezrael. &c.) Videntes uero Banaa & Rechab, a Miphiboſeth, ſuum proditum eſſe conſilium, timore perterriti, fuga lapſi ſunt in Gethaim: fueruntq. ibi aduenæ uſque ad tempus illud. Tempus illud, intelligendum eſt: quando, inde reuerſi, domum Isboſeth, feruente die ingreſſi ſunt, aſſumentes ſpicam tritici, & percutientes eum in inguine. Spicas tritici quaſi cauſam primitiarũ tulerunt, ut honorem regi deferre uiderentur, & eorum dolus nequaquam deprehenderetur. Myſtice autem oſtiaria triticum purgat, cum mentis cuſtodia diſcernendo uirtutes a uitiis ſeparat. Quæ ſi obdormierit, in mortem proprii Domini ſui, inſidiatores

tores admittet: quia cum diſcretionis ſolicitudo ceſſauerit, ad inrerficiendum
animum, malignis ſpiritibus iter pandit. Qui ingreſſi ſpicas tollunt, quia mox
bonarum cogitationum germina auferunt. Atque in inguine feriunt, quia uir-
tutem cordis delectationes carnis occidunt. In inguine quippe ferire: eſt uitam
mentis, carnis delectatione perforare. Nequaquam uero Isboſeth iſte, inopina
ta morte ſuccumberet, ſi non ad ingreſſum domus mulierem, ideſt, ad mentis
aditum, mollem cuſtodiam deputaſſet: Fortis namque uigilq. ſenſus, præponi
cordis foribus debet: quem nec negligentiæ ſomnus opprimat, nec ignorãtiæ er
ror fallat. Vnde bene & Isboſeth appellatus eſt, qui cuſtode femina, hoſtilibus
gladiis nudatur. Isboſeth quippe, uir confuſionis dicitur: uir autẽ confuſionis
eſt, qui forti mentis cuſtodia munitus non eſt: quia dũ uirtutes ſe agere æſtimat,
ſubintrantia uitia neſcientẽ necant. Tota itaque uirtute, muniendus eſt aditus
mentis: nequando eam inſidiantes hoſtes penetrent, foramine neglectæ cogita
tionis. Hinc Salomon ait: Omni cuſtodia ſerua cor tuum, quia ex ipſo uita *Prouer. 4*
procedit. Virtutes ergo, quas agimus, dignum eſt, ut ſummopere ab intentio-
nis origine penſemus: ne ex malo ortu prodeant, etiam recta quæ oſtentant.

CAPVT V.

ET VENERVNT uniuerſæ tribus Iſrael ad Dauid in Hebron, dicen-
tes: Ecce nos os tuum & caro tua ſumus, & reliq.) Quid conuentus iſte
tribuum Iſrael ad Dauid ſignificat, niſi conuentum omnium gentium
ad Chriſtum? Quæ illi quaſi blandiendo dicunt: Ecce nos os tuum & caro tua
ſumus: cum in illo incarnationem, quam ex noſtra natura in uirginis utero ſu-
ſcipit, diligunt atque uenerantur: eiusq. ditioni ſubdere ſe appetunt, eiq. ſerui
re omni tempore deſiderant. Vnde Pſalmiſta dicit: Reminiſcentur & conuerten
tur ad Dominum uniuerſi fines terræ. Et adorabunt in conſpectu eius omnes pa
triæ gentium: quoniam Domini eſt regnum, & ipſe dominabitur gentium. *Pſalm. 21*
Venerunt quoque & ſenes de Iſrael ad regem in Hebron: cum prophetæ & apo-
ſtoli, una fide, & pari deuotione, ad mediatorem noſtrum concurrunt. De qui
bus ſcriptum eſt: Principes populi concurrunt in unum cum Deo Abraam. Et
alibi: In conſpectu ſenum ſuorum gloriabitur. FILIVS triginta annorum
erat Dauid, cum regnare cœpiſſet & quadraginta annis regnauit.) In Hebron
regnauit ſuper Iudam ſeptem annis & ſex menſibus: in Hieruſalem autẽ regnauit
triginta tribus annis, ſuper omnem Iſrael & Iudam. Quæritur, cur non in ſum-
ma quadraginta anni & ſex menſes annumerentur? quod ab Hebræis duobus
ſoluitur modis: Dicunt enim, quod Dauid ſex menſibus Abſalon filium ſuum
fugerit. merito igitur eoſdem ſex menſes, a ſumma regni illius eſſe excluſos. Di
cunt etiam aliter, quod ſex menſibus in Hebron Dauid quadã infirmitate cor-
poris laborauerit, & iccirco eoſdem ſex menſes, non ſupputari in regno eius. Ex
eo namque tempore, illum regnaſſe dicunt in Hebron, ex quo deuictis Amale
chitis, de ſpoliis eorum miſit dona ſenioribus Iuda: his qui erant in Hebron, &
his qui erant in Bethel, & reliquis, qui erant in his locis, in quibus cõmoratus
fuerat Dauid ipſe, & uiri eius. Myſtice autem quod Dauid triginta annorum
regnare cœpit, præfigurabat, quod Dominus noſter triginta annorum uenit ad
baptiſmum, & incipiebat euangelium regni prædicare: cuius regnum ſempiter-
num, & poteſtas eius alteri non dabitur. Quadragenarius enim numerus, qui
ex quaterdenis conſtat, plenitudinem temporũ, & rerum perfectionẽ ſignificat. *Luca 3*
VNXERVNTQ. Dauid ſuper omnem Iſrael regem. Et reliq.) Dauid bis
eſſe unctus dicitur, ſimiliter & dominus Ieſus Chriſtus prius in populo Iudæorũ

poſt hæc in populo gentium principatū ſumpſit. Dauid cum triginta eſſe anno-
rū, regno potitus eſt, & Dominus Ieſus Chriſtus eadem ætate, in Iordane fluuio,
a Ioanne baptizatus, diſcipulos habere cœpit. ET abiit rex & omnes uiri qui
erant cum eo in Ieruſalem ad Iebuſæum habitatorē terræ. Dictumq. eſt Dauid
ab eis: Non ingredieris huc, niſi abſtuleris cæcos & claudos, dicentes: non in-
gredietur Dauid huc. Cepit autem Dauid arcem Sion, hæc eſt ciuitas Dauid.
Propoſuerat enim Dauid in die illa præmium, qui percuſſiſſet Iebuſæum, & teti
giſſet domatum fiſtulas, & claudos & cæcos odientes animam Dauid. Iccirco di
citur in prouerbio: Cæcus & claudus non intrabunt in templum. Habitauit au-
tem Dauid in arce, & uocauit eam ciuitatem Dauid. Et ædificauit per gyrum a
mello & intrinſecus. & reliq.) Ait enim: Nō ingredieris huc, niſi abſtuleris cæ-
cos & claudos, &c. Ac ſi dicatur ab eis: Non ingredietur huc Dauid, donec
nos hinc auferat: quos inermes & imbecilles ſicut cæcos & claudos eſſe arbitra-
tur, & quos bello aggreſſurus, ſicut claudos & cæcos ſe triumphaturū putat. Ic-
circo dicitur in prouerbio: Cæcus & claudus non intrabunt templum. Ideſt,
Non intrabit quilibet domum claudorum & cæcorum, quamdiu cæcus & clau-
dus introfuerit: PROPOSVERAT enim Dauid in die illa præmium,
qui percuſſiſſet Iebuſæum, & tetigiſſet domatum fiſtulas, & cæcos & claudos odi
entes animam Dauid.) In Hebræo ita habetur: Et dixit Dauid in die illa: Qui
Paralipomenon. percuſſerit Iebuſæum, & tetigerit fiſtulas domus, erit primus. Et in Paralipome
non, Omnis qui percuſſerit Iebuſæū in primis, erit princeps & dux. Ideſt, Qui
tantæ fuerit audaciæ, & fortitudinis, ut ad murū ciuitatis uſque ueniat, & haſta
ſua fiſtulam, quæ in muro eſt, tangat: ipſe princeps erit. Aſcendit igitur primus
Ioſephus. Ioab filius Saruiæ, & factus eſt princeps. Hinc Ioſephus aperte deſcribit: Exurgēs
inquit, Dauid cum omnibus, uenit in Hieroſolymā, Iebuſæis habitantibus ciui-
tatem, (qui erant ex genere Chananæorum) & claudentibus eis portas, & cæ-
cos aſpectu, & claudos, omneſq. leproſos, ad deriſionem regis conſtituentibus
ſuper murum: dicentibus, quia prohiberent eum cæci ingredi in ciuitatē: quæ
tamen agebant deſpicientes eum pro maxima munitione murorum. Iratus rex
Ieroſolymam obſidere cœpit, & multo ſtudio & labore conari, ut eam caperet:
quatenus in ipſo principatus initio, ſuam fortitudinem demonſtraret: Intermi-
natus itaque & ipſis & aliis (ſi qui forte haberent aduerſus eum reſiſtendi cona-
men) inferiorem ciuitatem, magna uirtute cœpit. Cumq. adhuc arcem obtine-
re non poſſet, cœpit, honores & munera promittendo, rex pronus ad opus bel
li, commilitones prouocare: ut quicumque per ſubtus colles in arcem conſcen-
deret, eamq. caperet, principatum militia, totius populi poſſideret. Cunctis ita
que conſcendere feſtinantibus, & nullo labore pro muneris retributione tardan
tibus, Saruiæ filius Ioab præuenit uniuerſos: & aſcendens in cacumine, clama-
uit ad regem, exigens militiæ principatum. Expulſis itaque, rex, de ſumma ar-
ce Iebuſæis, & reædificans ciuitatem Hieroſolymam nuncupauit, & omni tem-
pore in ea ſui habitauit imperii. Sed quia in hoc uolumine, hic primum Hieruſa
lem ciuitas Iebuſæorum legitur, quæ in Geneſi Salem (ut tradunt Hebræi) & in
uolumine Iudicum Iebus legitur, & in multis ſcripturis, maxime in nouo teſta-
mento, Hieroſolyma appellatur: requirendum eſt, quare Hieruſalem legatur.
Sed dicamus, quid in dictis doctorum inuenimus: Iudæi, Inquiunt, aſſerunt Sē
filium Noe (quem dicunt Melchiſedec) primum ipſam ciuitatem inhabitaſſe,
dictamq. id temporis Salem, quam poſtea tenuerunt Iebuſæi, e quibus & ſorti-
ta eſt uocabulum Iebus: Sicq. duobus nominibus copulatis Iebus & Salem, uo-
Euſeb. li. 9 cata eſt Hieruſalē: quæ poſtea a Salomone Hieroſolyma, quaſi Hieroſalomonis,

hoceſt,

hoc eſt, ædes Salomonis dicta eſt. Hæc & corrupte a poetis Solyma nuncupatur: unde per tropum qui a grammaticis Tmeſis appellatur, diſiunctim a poeta in poemate ponitur: Iero, quem genuit, Solymis Dauidica proles, hoc eſt Hieroſolymis: quæ poſtea ab Aelio Hadriano uocata eſt Aelia. Sed nobis uidetur quod binis nominibus uocata, fit, ſicut nonnullæ ciuitates, quod in libro Iudicum oſtenditur: ubi legitur: Qui pergebat in montem Ephraim: uenitq. (inquit ſcriptura) cōtra Iebus, quæ alio nomine dicebatur Hieruſalē: De cuius nomine, plenius in libello, quem nuper in Geneſim edidimus, diſputauimus. His enim prælibatis, ad allegoticam ſignificationem ſtylum uertamus. Dauid arcem Sion cepit, ablatis prius cæcis & claudis, odientibus animā Dauid. Sic nimirum dominus Ieſus Chriſtus, poſt reprobationem ſcribarū atque phariſæorū, qui uere cæci & claudi ſunt appellati: odientes animam eiuſdem domini Ieſu Chiſti, id eſt, uitam eius auferre conantes, principatum in Eccleſia, quam ex gentibus acquiſiuit, obtinuit. Domatum uero fiſtulæ, falſam ſcientiam huius mundi, ſeu hæreticorum dogmata figuraſſe, non dubium eſt. Quæ omnia dominus Ieſus Chriſtus per prædicatores ſuos, uelut per Ioab percuſſit atque deſtruxit, & deſtruere in Eccleſia ſua non deſinit. Iebuſæus uero, qui interpretatur conculcans, populum ſignificat gentium, qui priuſquam crederet, diuina præcepta paruipendens conculcabat. Dicamus & aliter: In hoc quod Dauid Iebuſæum habitatorem terræ, de Hieruſalem eiecit, & ſuam ciuitatem fecit, ſignificabatur Dominum uenturum uerum Dauid, qui contrarias poteſtates de cordibus fidelium expelleret, & ſic in eis ſuam manſionem conſtitueret: Vnde per prophetam dicit: Et inhabitabo & inambulabo in illis, & ero eorum Deus, & ipſi erunt mihi populus. Iebuſæus enim iuxta hanc intelligentiam, non immerito poteſt interpretari calcatus. Etenim Dauid etiam Ioab, qui arcem cepit, principem & ducem conſtituit: quia Dominus redemptor noſter non ſolum per myſterium crucis omnem principatum diaboli deſtruxit, & ſibimet uictoriam gloriæ acquiſiuit: uerumetiam fidelibus ſuis ſuper omnem diaboli poteſtatem uirtutem tribuit: ſicut ipſe in euangelio diſcipulis ſuis ait: Ecce dedi uobis poteſtatem calcandi ſuper ſcorpiones, & ſuper omnem uirtutem inimici. Bene ergo dictum eſt, quod Dauid eiectis cæcis & claudis, qui odiebant animam Dauid, ceperit arcē Sion, ſuamq. ciuitatē eam uocauerit: quia ſaluator noſter malignos ſpiritus cū turba uitiorū, de anima qualibet expulerit, ſibiq. eam per illuminationē ſapientiæ uſurpauerit: merito arx Sion, id eſt ſpeculatio & uiſio pacis, ipſa uocabitur. Atque de ea recte per Pſalmiſtā dicitur: Notus in Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomē eius. Et factus eſt in pace locus eius, & habitatio eius in Sion. Ibi confregit cornua, arcū, ſcutum, gladium, & bellum. *Pſalm. 75* MISIT quoque Hiram rex Tyri nuncios ad Dauid, & ligna cedrina, & artifices lignorum, artificesq. lapidum ad parietes, & ædificauerunt domū Dauid.) Hiram qui interpretatur uiuens excelſo, prædicatores præfigurauit ex populo gentium, qui Dauid ex lignis cedrinis, Domino uidelicet ac redemptori noſtro, id eſt, ex mentibus incorruptis ac fortibus: & lapidibus, id eſt, ſanctis, perfectis, quattuor uidelicet uirtutibus: quadratis, id eſt, prudentia, Iuſtitia, fortitudine, temperantia perfectis: non ſolum per ſe, uerumetiam per ſolertiam diſcipulorum, tamquam artificibus ſuis, quibus dicitur: Et uos tamquam lapides uiui ſuperædificamini domus ſpiritales: domum, id eſt ſanctum Eccleſiam, ædificauerunt: Vnde etiam cognouit tunc Dauid, id eſt, Dominus, quoniam cōfirmaſſet eum Deus pater, regem ſuper Iſrael, & quoniam exaltaſſet regnum eius ſuper populum ſuum Iſrael: id eſt, ſuper cunctos credentes, ac mente uidentes Deum: non *1. Pet. 2*

ſolum Iudæorum, maxime etiam & gentium. de quibus repromiſerat ei pater,
Pſalm. 2 dicens: Poſtula a me,& dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionẽ tuam
in terminos terræ. Vnde & iure ſequitur, ACCEPIT ergo adhuc Da-
uid cõcubinas & uxores de Hieruſalem.) Sed forte quærit aliquis, ſi ipſe Dauid
imaginem Chriſti gerebat, quo modo multas uxores & concubinas habuiſſe di
catur: cum has rex Chriſtus & horreſcat & damnet? Sed figurate geſtum eſt.
Quod uero Dauid uxores plurimas habuiſſe dicitur, hoc ſine dubio præfigura-
batur: quod Chriſtus Ieſus ex multarum gentium nationibus, per fidem Eccle-
ſiæ, ſub ſeptenario numero ſacramenti copulaturus erat. Concubinæ uero eius
Iudæorum ſeu hæreticorum ſignificant conuentiones: quæ in ſeruitutem & non
in libertatem generant, & ſub titulo nominis Chriſti ſe manere gloriantur: ſed
quia propter carnalia lucra Chriſtum ſectantur, non immerito non coniuges,
ſed concubinæ uocantur. Denique nunc reges ſi plures habeant uxores uel con-
cubinas, in crimine reputatur: quia iam tranſierunt figuræ, pro quibus uxorum
uel concubinarum uenia concedebatur. At nunc quia figuræ tranſierunt, uenia
nulla datur. NATIQ. ſunt Dauid & alii filii & filiæ, & hæc nomina eorũ qui
nati ſunt ei in Hieruſalem: Samua & Sobab, & Nathan & Salomõ & Ibaar & Eli
ſua & Nepheg & Iaphia & Eliſama & Elida & Eliphelet.) Verũ quia hæc nomi-
na ſubiunximus, ratũ duximus interpretationes Iudæorũ ponere, ut ſuperiori
intellectui ſpiritales intelligentiæ, iuxta prudentiã prudentis lectoris, cõueniant.
Si enim aliquid ſpiritaliter ſermo hiſtoricus innuere noluiſſet, nequaquam ad-
dere curaſſet qui eſſent filii qui nati eſſent Dauid in Hieruſalem. Nã ſi idem Da
uid ſignificat ſaluatorẽ, ergo nõ immerito filii eius, credentes ſignificant, ex utra
que Ecclesia, Iudæorum ſcilicet & nationũ. Vnde & in Paralipomenon lib. quat
tuor fuiſſe ex Betſabee uxoris Vriæ Hethæi: Samua uidelicet & Sobab, Nathan &
Salomon, quæ typum geſſit Eccleſiæ gentium, ſicut in ſequentibus, Chriſto du
ce, latius dicturi ſumus. Porro Samua interpretatur, audacia: Sobab, conuer-
tens: Ibaar, elegit: Eliſua, Dei mei ſalus: Nepheg, applicans ori: Iaphia, illu
minat uel oſtendit: Eliſama, Deus meus audiens. Elida, Deus meus ſcit: Eli-
phelet, Deus meus ſaluans: quæ interpretationes apte (ut diximus) fidelibus
congruunt, qui diuina præcepta libenter audiunt, & ad operationem fidei con-
uertuntur. His igitur tactis, ad ea, quæ ſequuntur, ſermonem conuertamus.

ET addiderunt iterum Philiſtim, ut aſcenderent & pugnarent contra Dauid.
Conſuluit autem Dauid Dominum, qui reſpondit: Nõ aſcendas, ſed gyra poſt
tergum eorum, & uenies ad eos ex aduerſo pirorum. Et reliq.) Quamquam nõ-
nulli, ut in cuiuſdam uolumine legi, contendant non habere in Hebraica uerita
te: Ex aduerſo pirorum, ſed flentium, hoceſt, ut tradunt, ex aduerſo idolorum
ſuorum, ubi ſcilicet idola erant in quibus confidebant: quæ (ut inquiunt, pro-
ut ex traditione Hebræorum didicerunt) iccirco flentium uocantur, quia fletu
digna ſunt, & eos, qui ea colunt, ad fletum miſeriarũ perducunt. Vnde & ſub-
iungunt, ET cum audieris ſonitum gradientis in cacumine flentium.) Hoc
eſt ut ferunt: Cum audieris, a poteſtatibus angelicis eorum idola (in quibus o-
mnis eorum fortitudo eſt) conteri & conculcari. TVNC inibis prœlium,
quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam. Et reliq.) Ergo quia noſtram
interpretationem ueram credo, ſicut in præfatione noſter interpres in tribus lin
guis peritus, galeatum ponit exemplum, de arboribus ſimpliciter intelligit Al-
lophylorum. Sed quia hiſtoriam, didaſcalo conſentiente, propalauimus, de-
inceps compendioſo ſermone ſtrictim tangere aggredimur, quid allegorice ſigni
ficet. In hoc enim quod ait: CVM audieritis ſonitum gradientis in cacu-

Noster interpres in trib. linguis peritus. Galeati exempl. didascalo.

mine pirorum &c.) Aduentum Domini ſignificat ſuper celſitudinem propheta rum & apoſtolorum, uirtute diuinitatis ſuæ ſupergradientem, ſicut in Canticis canticorum ſcriptum eſt: Ecce iſte ueniet ſaliens in montibus, tranſiliens colles. Pirorum autem cacumina, arborum ſignificant ſummitates. Quid per arbores, niſi ſublimes patres intelliguntur? in quorum cacuminibus dum ſonitus auditur, ideſt, dum in ſublimitate uitæ ſonus, flante Spiritu ſancto, prædicationis, intonuit, Dauid noſter uirtute ſuæ diuinitatis, qua celſitudinem ſanctorũ tranſcendit, Philiſtæos, ideſt, immundos ſpiritus, ſuperauit. Cantic. 2

CAPVT VI.

CONGREGAVIT autẽ rurſum Dauid omnes electos Iſrael triginta millia, ut adducerent arcam Dei. &c. uſquequo ait. Iratusq. eſt indignatione Dominus, quia extendit Oza manum ad arcam & tenuit eam, quoniam calcitrabant boues contra Ozam, & percuſſit eum, & mortuus eſt) In hac hiſtoria beati regẽs & prophetæ Dauid, qui arcam Domini adduxiſſe narrantur, humilitas approbata, ſuperbia damnata, & temeritas uindicata monſtratur: quia & ipſe Dauid, qui coram arca Domini humiliter ſaltare non erubuit, mox promiſſionem filii Dei, ex ſua ſtirpe naſcituri, ſuſcipere promeruit: & coniunx quæ eandem illius humilitatem deſpexit, eius ſemine fecundari non meruit, ſed perpetuæ ſterilitatis pœnas luit. Sacerdos quoque, qui arcam inconſiderata temeritate tetigit, auſus ſui reatum immatura morte purgauit. Vbi intueri neceſſe eſt, quantum delinquat, qui ad corpus Domini reus acceſſerit. Si deuotus ille ſacerdos morte multatur, qui arcã illam, Dominici uidelicet corporis figuram, minori quam debuit ueneratione corripuit. Verum iuxta allegoriam Dauid Chriſtum, arca Eccleſiam ſignificat, uel ſacram ſcripturam. Quæ ſiuit autem Dauid arcam in ciuitatem ſuam adducere, ſed cauſa interneniente contraria, ad tempus eam alibi diuertit. Ac ſic deinceps, quod multum delectauerat, explicuit. Quia Dominus in carne apparens, euangelium filiis Iſrael, ſuæ uidelicet genti, prædicauit: ſed cæcitas ex parte contigit in Iſrael, Rom. 11 donec plenitudo gentium ſubintraret. Sed ut hæc pateant manifeſtius, per ſingula uideamus. Congregauit Dauid omnes electos ex Iſrael triginta millia, quia Dominus Eccleſiam primitiuam ex Iſrael inſtituit, non quidem omnem Iſrael ſed electos quoſque ſibi conſocians. Non enim omnes qui ex Iſrael, hi ſunt Rom. 9 Iſraelitæ, ſed filii promiſſionis deputantur in ſemine, qui triginta millia referuntur, ideſt, fidei operibus, & ſpei firmitate perfecti. Tria enim, propter confeſſionem ſanctæ trinitatis, ad fidem pertinent: decem propter decalogum legis, ad opera: mille propter ſui perfectionem, ad ſpem uitæ æternæ: quia ſuperius aliquid non eſt: ſicut numerus millenario maior nullus eſt. Etſi enim millia ſiue triginta millia, ſiue etiam mille millia dixeris, non ipſum mille numerando tranſcendis, ſed uel per ſe, uel per minores numeros ſæpius dicendo multiplicas. Tria ergo per decem multiplica, ne fides ſine operibus mortua ſit. Item triginta millia, per mille multiplica: ut fides quæ per dilectionem operatur, non alibi quam in cælis retributionem ſperet. Electi igitur ex Iſrael, populos recte credentes, operantes, ſperantes inſinuat. Viri autem Iuda qui erant cum Dauid, ipſos apoſtoloos & doctores, qui lateri Chriſti quaſi familiarius adhærebant, indicant: qui utroque ſtipatus exercitu, Dominus, arcam adducere, ideſt, Eccleſiam dilatare & in eorum qui non crediderunt cordibus fidem inſerere gaudet. Imponitur autem arca plauſtro nouo, ut noui teſtamenti gratia, renouatis in baptiſmo

Matth. 9 mentibus infundatur: uinumq. nouum, nonis utribus conſeruandum mandatur. Erat quidem prius arca in domo Abinadab, qui erat in Gabaa, quia eadem quæ nunc prædicatur Eccleſiæ fides, & ante incarnationis dominicæ tempus florebat in his qui patriarchum prophetarumq. ſunt deuotionem ſecuti. Abinadab enim, qui interpretatur pater meus ſpontaneus, uel Abraam patrem fidei, uel Moyſen legiſlatorem ſignificat: qui uterque in Gabaa cuſtodit arcam: quia ſublimi uirtutis exemplo, credentium pectora munit. Vnde & Gabaa collis interpretatur, qui eſt locus in ciuitate Cariathiarim. ELATA ergo foris arca, ludebat Dauid & omnis Iſrael coram Domino, diuerſis muſicorum generibus:) Quia mox inchoante nouæ gratiæ præconio, Dominus ad exhibendas Deo patri laudes humilitatis, omnes inuitat, dicens: Qui mihi miniIoan. 12 ſtrat, me ſequatur. Alii ſermonem ſcientiæ: alii dando per ſpiritum ſermonem
1. Corin. 12 ſapientiæ: alii genera linguarum: alii gratiam curationum, &c. Sed his atque huiuſmodi chariſmatum generibns, progrediente arca, ideſt, creſcente Eccleſia primitiua, uentum eſt ad aream Nachon, ideſt, aream præparatam, gentium uidelicet Eccleſiam fidei ueritate conſecrandam. De qua Ioannes ait: Et permun
Matth. 3 dabit aream ſuam. Vbi ſacerdos, qui arcam incautius quaſi corrigendo tetigit, mox a Domino percuſſus occubuit: quia Iudæorum populus dum gentibus inuidet, ſalutis ſe munere priuat: dum legem uult euangelio miſceri, utriuſque ſibi gratiam tollit. ET tenuit, inquit, arcam, quoniam calcitrabant boues.) Boues quipppe calcitrare, eſt prædicatores euangelii liberius circa fidem agere, neque ſecundum conſnetudinem legis ingredi: ſed ſabbata, neomenias, circumciſionem, uictimasque, ſpiritaliter interpretari: quos uelut errantes corrigere tentabant, qui deſcendentes de Iudæa docebant fratres: Quia niſi circuncidamini ſecundum morem Moyſi, non poteſtis ſalui fieri: & quibus Iacobus ad Paulum, Vides, inquit, frater quod millia ſunt in Iudæis, qui crediderunt, & omnes æmulatores ſunt legis? OB cauſam ergo ſacerdotis occiſi, Dauid noluit diuertere ad ſe arcam Domini, in ciuitatem Dauid: ſed tulerunt eam in domum Obededom Gethæi.) Quia reſpuentibus uerbum Iudæis, ne amplius audita, & non ſuſcepta prædicatio noceret, apoſtoli ab eis ablati, & ad gentes euangelio imbuendos ſunt miſſi. Videlicet locus areæ Nachon (quæ gentium fidem Domini gratiæ præparatam demonſtrat) percuſſio Oza nuncupatur: uidelicet quia illorum delictum, ſalus eſt gentibus. Obededom namque interpretatur ſeruiens homo: ille eſt utique de quo Dominus ad patrem: Conſtitues, inquit, me in caput gentium, populus, quem non cognoui, ſeruiuit mihi. Vbi & Iudæorum abiectionem quaſi Ozæ mortem præmittens, ait: Eripies me de contradictionibus populi. Nomen quoque urbis congruit, Geth enim interpretatur torcular: ſignificans crucem, in qua Chriſtus uitis uera calcari & exprimi dignatus eſt. A qua cunctus gentium populns merito Gethæus appellari poteſt, cum dicitur: Mihi autem abſit gloriari niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti. Tres autem menſes, quibus ibidem arca demoratur, fides, ſpes, & caritas eſt. Sicut enim diebus adimpletur menſis, ita ſingulæ uirtutes ſuis quæque paſſibus ad perfectionem perueninnt: Menſes, qnouſque pleſitudo gentiũ intret, currere nõ ceſſant. Tandem rediens Dauid arcam in ciuitatem inducit, qnia Dominus, Enoch & Elia prædicantibus, cõuertet corda patrum in filios: boues & arietes immolans: hoc eſt, eos qui aream Domini triturant, & ouium eius ducatum gerunt, martyrii ſanguine coronans, & ipſe quoque ſuæ incarnationis & paſſionis exemplum eouſque Iudæis non creditum, palam manifeſtans: hoc enim ſignificat, quod & ipſe Dauid accinctus erat Ephod lineo. Nam linum quod de

terra procreatum, multiplici labore ad candorem ueſtis peruenit, ueritatem humanæ carnis inter flagella triumphantis oſtendit: uerum cunctis exultantibus, & ad arcem cæleſtis introitus hymnos reſonantibus, ſola Michol filia Saul, ab arcam ducentibus abeſt, quinetiam ſpectaculis Dauid humiliatũ deſpicit: quia credentibus in mundi fine Iudæis, erunt nonnulli qui Chriſtum tantum profeſſione, ſed opere ſequentur Antichriſtum: quibus merito congruit, quod eadem Michol, quæ ob figurandam inſtabilitatem carnalium, a qua omnis uiri iniquitas procedit, præter morem non uxor Dauid, ſed filia Saul, appellatur: quia qui Chriſto fidetenus tantum ſeruiunt, non illius regno coronandi, ſed perſecutorum eius, quos imitati ſunt, anathemate damnandi. Verum licet praui ſuccenſeant, humilitatem eccleſiæ cõtemnant, nihilo minus arca Domini ſuum locum ingreditur: ponitur in medio tabernaculi, quod tetenderat ei Dauid: ideſt, fides eccleſiæ prædicatur, proficit, inſeritur cordibus omnium, quos Dominus ad uitam præordinauerat æternam. Offert Dauid holocauſta & pacifica coram Domino: & fidem deuotionemq. eccleſiæ commẽdat patri Chriſtus, qui eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Qui in exemplum Dauid, fideles, humileſq. benedicens, ſalutaris myſterii paſcit alimentis. PARTITVS ſingulis collyridam panis unã,) illius utique, qui de cælo deſcendit, & dat uitam huic mundo: ET aſſaturam bubulæ carnis unam) illius ſcilicet uituli ſaginati, qui pro reuertente ad patrem filio iuniore mactatus, & igne paſſionis aſſatus eſt, dicens: Exaruit uelut teſta uirtus mea. ET ſimilam frixam oleo) carnem uidelicet, a peccati labe mundiſſimam, ſed ob humanæ ſalutis cauſam uberrimam, delectationibus, crucis ſartagine coctam. Et merito una panis collyrida, una carnis aſſatura datur: quia unus Dominus, una fides, unum baptiſma, unus Dominus & pater omnium: Aliter hæc munera fideles accipiunt: quando unus panis & unum corpus multi ſumus in Chriſto, ſuæ carnis ſinguli laſciuiam caſtigantes, ac ſeruituti ſubiicientes, ſancti ſpiritus igne decoquunt: necnon & fructus operum bonorum, oleo miſericordiæ pinguiſſimos, compaſſione proximi feruere faciunt. At contra filia Saul, fruſtra cubiculum regis ingreſſa, nullos concepti ſeminis fructus dat: quia qui uerbũ Dei auretenus tantũ percipiunt, abſque boni operis prole, diem perpetuæ mortis expectant. Ceterum beatus papa Gregorius, dum de audacia ſubditorum contra rectores ſuos tractaret moraliter, ita loquitur: Sæpe, inquit, quia intelligi non ualent, deterioribus diſplicent uel facta uel dicta meliorũ: ſed & ab eis nõ temere reprehẽdenda ſunt, quia apprehendere ueraciter nequaquã poſſunt. Sæpe aliquid a maioribus diſſimulatorie agitur, quod a minoribus error putatur. Sæpe multa a fortibus dicuntur, quæ iccirco infirmi diiudicant, quia ignorãt. Quod bene bobus calcitrantibus inclinata illa teſtamenti arca ſignauit, quamquã caſuram credens, leuites erigere uoluit, mox ſententiam mortis accepit. Quid eſt namque mens iuſti, niſi arca teſtamenti? quæ geſtata bobus calcitrantibus inclinatur: quia nonnumquã etiam qui bene præeſt, dum ſubiectorum populorum confuſione concutitur, ad diſpenſationis condeſcenſionem, ex ſola dilectione permouetur. Sed hoc, quod diſpenſatiorie agitur, inclinatio ipſa fortitudinis, caſus putatur imperitis. Vnde & nonnulli ſubditi contra hanc manum reprehenſionis mittunt, ſed a uita protinus ipſa, ſua temeritate deficiunt. Leuites ergo quaſi adiuuans manum extendit, ſed delinquens uitam perdidit: quia dum infirmi quique fortium facta corripiunt, ipſa uiuentium ſorte reprobantur. Aliquando etiã ſancti uiri quædam in imis deſcendentes dicunt, quædam uero ſumma contemplantes proferunt: dumq. uim uel cõdeſcenſionis, uel altitudinis neſciunt, audacter hæc ſtulti reprehen-

reprehendunt. Et quid eſt, iuſtum de ſua condeſcenſione uelle corrigere, niſi inclinatam arcam, ſuperba reprehenſionis manu releuare? Quid eſt iuſtum de incognita locutione reprehendere, niſi motum eius fortitudinis erroris lapſum putare? Sed perdit uitam, qui arcam Dei tumide ſubleuat: quia nequaquã quis ſanctorum corrigere recte facta præſumeret, niſi de ſe prius meliora ſenſiſſet. Vnde & leuites idem, recte Oza dicitur, quod uidelicet robuſtus Domini interpretatur: quia præſumptores quique, niſi audaci mente robuſtos ſe in Domino crederent, nequaquam meliorum facta uel dicta, uelut infirma iudicarent.

HABITAVIT arca Domini in domo Obededom Gethæi tribus menſibus, & benedixit Dominus Obededom & omnem domum eius.) Obededom Gethæus ideo uocatur, eo quod in Geth pater eius habitauerit. Quod uero ſubiungitur: Benedixit eum Dominus & omnem domum eius, ſic nonnulli intelligi uolunt, eo quod omnes uxores eius & concubinæ, & nurus, & ancillæ, maſculos pepererint filios: necnõ & pecora & quadrupedes, geminos ei ediderint fetus. Deinde ſequitur, qualiter Dauid & omnis domus Iſrael in Hieruſalem reduxerunt arcam Domini. CVMQ. ille ſaltaſſet coram arca Domini, & Michol filia Saul deſpexiſſet eum. & reliq.) Dauid cum arcam Domini in Hieruſalem transferret, atque ante eam luderet, a Michol filia Saul uxore ſua, hoſtili irriſione ſubſannatus eſt. Sic nimirum dominus Ieſus Chriſtus, cum teſtamentum Dei in Eccleſiam ſuam transferre uoluit, hoceſt, ex ueteri teſtamento euangelica præcepta: uelut qui noua conderet, a plebe Iudaica comprehenſus, atque in cruce ſuſpenſus, ludibrium eis fuerit. In qua cruce uelut nudus eis apparuit, dum potentiam diuinitatis ſuæ illis abſcondens, infirmitatem tantum carnis oſtendit. Ancillas uero ſeruorum Dauid, de quibus ei Michol improperata eſt, perſonam geſtaſſe ſanctorum non dubium eſt. De quibus uerus Dauid, hoceſt manu fortis Dominus, poſt aſcenſionem ſuam in cælis, per euangelicam prædicationem, per uirtutum miracula, & ad extremum per martyrii triumphum, glorioſior effectus eſt in gentibus multo magis, quam in paſſione ſua Iudæis uiſus fuerat. IGITVR Michol non eſt natus filius.) Michol in typo ſynagogæ ſterilis permanſit. Ecce allegorice, deinceps moraliter intueri libet, quantum uirtutum munera Dauid perceperat: atque in his omnibus, quam forti ſe humilitate ſeruabat. Quem enim non extolleret? ora leonum frangere: urſorum brachia diſſipare: deſpectis prioribus fratribus eligi: reprobato rege, ad regni gubernacula ungi: timendum cunctis, uno lapide Goliath ſternere: a rege propoſita, extinctis Allophylis, numeroſa præputia reportare: promiſſum tandem regnum percipere: cunctumq. Iſraeliticum populum, ſine ulla cõtradictione, poſſidere? Ecce tamen, cum arcam Dei in Hieruſalem reuocat, quaſi oblitus prælatum ſe eſſe, omnibus admixtus populis, ante arcam ſaltabat. Et, quia coram arca ſaltare (ut creditur) uulgi mos fuerat, rex ſe in diuino obſequio, per ſaltum rotat. Ecce, quẽ Dominus cunctis ſingulariter prætulit, ſeſe ſubdidit Domino: & exæquando minimis, abiecta exhibendo contemnitur. Non poteſtas regni ad memoriam reducitur: nec ſubiectorum oculis ſaltando, uileſcere metuit: nõ ſe honore prælatum ceteris (ante eius arcam qui honorem deſiderat) recognoſcit. Coram Deo egit debilia uel extrema, ut illa ex humilitate ſolidaret, quæ coram hominibus geſſerat fortia. Quid de eius factis ab aliis ſentiatur, ignoro: ego Dauid plus ſaltantem ſtupeo, quam pugnantem. pugnando quippe hoſtes ſubdidit; ſaltando autem coram Domino ſemet ipſum, Quẽ Michol Saul filia adhuc ex tumore regii generis inſana, cum humiliatum deſpiceret, dicens:

QVAM glorioſus fuit hodie rex Iſrael, diſcooperiens ſe ante ancillas ſeruorum

rum ſuorum, & nudatus eſt, quaſi ſi nudetur unus de ſcurris. Protinus audiuit, Ante Dominum qui elegit me potius quam patrē tuum. Ac paulo poſt ait: Et ludam & uilior fiam pluſquā factus ſum, eroq. humilis in oculis meis. Ac ſi aperte dicat: Vileſcere coram hominibus appeto, quia ſeruare mihi coram Deo ingenium per humilitatem quæro. Sunt uero nonnulli qui de ſemet ipſis humilia ſentiunt, quia in honoribus poſiti, nihil ſe eſſe, niſi puluerem fauillamq. perpendunt: ſed tamen corā hominibus uiles apparere refugiunt: & contra hoc, quod de ſe interius cogitant, quaſi rigida exterius uenuſtate palliantur. Et ſunt nonnulli, qui uiles uideri ab hominibus appetunt: atque omne quod ſunt, ſe deiectos exhibendo, contemnunt: ſed tamen apud ſe introrſus, quaſi ex ipſo merito oſtenſæ uilitatis, intumeſcunt: & tanto magis in corde elati ſunt, quanto amplius in ſpecie elationem premunt. Quæ utraque unius elationis bella, magna Dauid circumſpectione deprehendit, mira uirtute ſuperauit: quia enim de ſemet ipſo intus humilia ſentiens, honorem exterius non quærens, inſinuat, dicens: Ludam & uilior fiam. Et quia per hoc quod uilem ſe exterius præbuit, nequaquam interius intumeſcit. Adiungit: Eroq. humilis in oculis meis. Ac ſi dicat, qualem me exterius diſpiciens exhibeo, talem me interius attendo. Quid ergo acturi ſunt, quos doctrina eleuat? ſi Dauid ex carne ſua uenturū redemptorem nouerat, eiuſq. gaudia prophetando nunciabat, & tamen in ſemetipſo ceruicem cordis, ualida diſcretionis calce deprimebat, dicens. Eroq. humilis in oculis meis.

CAPVT VII.

ACTVM eſt autem cum ſediſſet rex in domo ſua, & Dominus dediſ-
F ſet ei requiem, dixit ad Nathan prophetam: Videsne quod ego habitem in domo cedrina, & arca Dei poſita ſit in medio pellium? Dixitq. Nathan ad regem: Omne, quod eſt in corde tuo, uade fac, quia Dominus tecum eſt &c. Hoc enim Nathan ex ſe, non ex ſermone Domini, dixit: & ideo errauit de ſenſu ſuo præſumens: prius enim Deum interrogare debuit. Hic itaque demonſtratur, quod ſpiritus prophetiæ prophetarū mentes non ſemper irradiat: quia, ſicut de Spiritu ſancto ſcriptū eſt, ubi uult ſpirat. Hinc eſt etiam, quod Eliſæus, cum flentem mulierem cerneret, cauſamq. neſciret, ad prohibentē hanc puerum dicit: Dimitte eam, quia anima eius in amaritudine eſt: & Dominus celauit me, & non indicauit mihi. Quod omnipotens Deus ex magna pietatis diſpenſatione diſponit, quia, dum prophetiæ ſpiritum aliquando dat, & aliquando ſubtrahit, prophetantium mentes, & eleuat in celſitudine, & cuſtodit in humilitate: ut accipientes ſpiritum, inueniant quid de Deo ſint: & rurſum prophetiæ ſpiritum non habentes, cognoſcant quid de ſemetipſis ſint. Vnde propheta quod ex ſe dixit, propter uſum prophetiæ, & ſpiritu dixiſſe credebat. Ideoq. illud quod ſequitur ex ſermone Domini, dixit: NVMQVID tu ædificabis mihi domum? & reliq.) ac ſi diceret: Non poteris ædificare mihi domum, quia uir ſanguinum es, & multum ſanguinem effudiſti. Inde eſt quod in tentorio & tabernaculo ſe dicit habitaſſe, quia nec Moyſes, nec Ioſue potuerunt ædificare domum, quia uiri ſanguinum fuerunt. Vnde & in ſequentibus ait: NVMQVID loquens locutus ſum alicui iudici de tribubus Iſrael, cui præcepi, ut paſceret populum meū Iſrael, dicens: Quare non ædificaſti mihi domum cedrinam?) Iccirco a nullo iudicum ſibi ædificari domum cedrinam iuſſit, quia ab omnibus contra hoſtes pugnatum fuit, & omnes effuſores ſanguinū fuerunt.

Ioan. 3

Filius

Filius tamen tuus cui non inſtabunt bella hoſtium, & quia non erit uir ſanguinum, ipſe ædificabit mihi domum: Nam quod ſequitur, per cuncta loca, quæ tranſiui cum omnibus filiis Iſrael, intelliguntur Silo & Galgala & Nobee, & cetera loca, ubi tabernaculum, & arca collocata ſit. Porro, quod ſuperius ait: Numquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum &c. poteſt etiam altius intelligi. Omnipotens enim Deus qui incircumſcriptus ſpiritus eſt, in domibus manufactis itaque non habitat. Vnde & dicit, NEQVE enim habitaui in domo, ex qua die eduxi filios Iſrael de terra Aegypti, ſed ambulabam in tabernaculo & in tentorio.) Tabernacula enim ſiue tentoria, corda ſanctorũ figuraliter exprimuntur, in quibus Dominus habitare dignatur. Sed quid eſt quod uolente Dauid ædificare templum, a Domino prohibitus eſt? niſi quia hoc, ſcriptura præfigurante, demonſtratur: ut qui uir ſanguinum eſt, hoceſt qui adhuc carnalibus actibus incubat, templum Deo, ſanctam ſcilicet Eccleſiam, per prædicationis officium conſtruere non debet: ſeu etiam moraliter innuitur, quod mundus in ſe eſſe a nitiis debet, qui curat aliena corrigere: in terrena non cogitet, ut deſideriis infimis non ſuccumbat. quatenus tanto perſpicacius aliis fugienda præuideat, quanto hæc ipſe per ſcientiam & uitam uerius declinat. Nequaquam pure maculam in membro conſiderat oculus, quem puluis grauat: & ſuperiectas ſordes tergere non ualent manus, quæ lutum tenent. Vnde & Dauid, qui iuxta exteriora bella laborauit, dicitur: Non tu ædificabis mihi domum, quia uir ſangninum es. Dei templum ædificat, qui corrigendis inſtitutis proximorum mentibus uacat. Sed uir ſanguinum templum Dei ædificare prohibetur, quia, qui adhuc actibus carnalibus incubat, neceſſe eſt, ut inſtituere ſpiritaliter proximorum mentes erubeſcat. FECITQ. tibi nomen grande) uidelicet ut dicatur Deus Dauid, ſicut Abraam, Iſaac, & Iacob: ſicut feci Moyſi, & Ioſue, quorum nomina famoſiſſima ſunt in terra, ſic feci tibi.

ET ponam locum populo meo Iſrael.) Locum, quem Dominus populo ſuo præparaturum ſe pollicitus eſt, non de ſitu terrarum, neque de quolibet loco, ſed de cæleſti Hieruſalem intelligitur: quamquam de templo uideatur intelligi, & de temporibus Salomonis, quando filii Iſrael quodammodo ſub pace eſſent quieturi: & ipſe Salomon ſi quid deliquiſſet in uirga uirorum, & in plagis filiorum hominum, hoceſt non in gladio inimicorum & incommoditatibus corporum humanorum eſſet arguendus. Quod poſtea expletum legimus, in cæleſti Hieruſalem, ubi omnes electi poſt diem iudicii tranſlati, abſque ulla perturbatione ſub ipſo Domino uſque in æternum manebunt. PRAEDICITQ. tibi Dominus, quod domum faciet tibi Dominus &c.) Domus Dauid, Eccleſia eſt Chriſti. hoc de Salomone credere, abſurdum eſt: ille enim uiuente patre ſuo regnare cœpit. Hic autem dicit, CVM completi fuerint dies tui,

Matth. 1 & dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te) quod de Chriſto domino, qui ex ſemine eiuſdem Dauid ſecundum carnem naſci dignatus eſt, intelligere, & credere pium eſt: Cuius regnum in ſempiternum iugiter perſeuerat: cuius domus, hoceſt Eccleſia catholica, fidelis coram eo uſque in æternum permanet. QVI ſi inique aliquid geſſerit &c.) Non hoc de domino Ieſu

Iſaia 53 Chriſto accipiendum eſt, qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius; ſed de electis eius, qui membra ſunt ipſius, ex quibus ſine peccato nullus eſſe potuit. ET fidelis erit domus tua.) Domum Salomonis plenam fuiſſe mulieribus alienis, nullus, qui ſacras litteras nouit, ignorat. Domus igitur fidelis, ſancta eccleſia accipitur, quæ coram Domino uſque in æternũ permanet. Hanc enim domum & nos ædificabimus bene uiuendo, & Deus, ut bene uiuamus,

mus, opitulando: quia niſi dominus ædificauerit domum, in uanum laborant qui ædificant eam. Cuius domus cum uenerit ultima dedicatio, tunc fiet illud *Pſalm. 126* quod Deus hic per Nathan locutus eſt, dicens: E T ponam locum populo meo Iſrael, & plantabo illum, & inhabitabit ſeorſum, & non erit ſollcitus ultra, & non apponet filius iniquitatis humiliare eum ſicut ab initio, a diebus quibus conſtitui iudices ſuper populum meum Iſrael.) Hoc tam magnum bonum quiſquis in hoc ſæculo & in hac terra ſperat, inſipienter ſapit: aut quiſpiam putabit in pace Salomonis id eſſe completum, aut alicuius alterius regno? Nam temporibus iudicum humiliauit eum filius iniquitatis, hoc eſt hoſtis alienigena, per interualla temporum, & inueniuntur illic pacis tempora prolixiora, quam Salomon habuit: qui XL annos regnauit. nam ſub eo iudice, qui eſt appellatus Ahod, LXXX anni pacis fuerunt. Abſit ergo ut Salomoni hæc tempora, in hac promiſſione, promiſſa eſſe credantur. Locus ergo qui promittitur, tam pacatæ ac ſecuræ habitationis, æternus eſt, æternisq. debetur, in matre Hieruſalem libera: ubi erit ueraciter populus Iſrael, & ubi habitabit in æternum cum Deo & in Deo ſuo: & Deus cum populo, atque in populo ſuo: ita ut Deus ſit implens populum ſuum, & populus plenus Deo ſuo, & Deus erit omnia in omnibus: Ipſe in pace tribuit præmium, qui eſt uirtus in bello. I N G R E S S V S eſt *1. Corin. 15* autem rex Dauid, & ſedit coram Domino &c.) Sedere coram Domino, eſt be- eus.f.197. neficia eius in humilitate cordis confiteri. I S T A eſt enim lex Adam domine Deus.) Hoc eſt: iſta eſt enim lex hominis domine Deus, ut tibi in ſimplicitate cordis & puritate ſeruiat: & tu facias ei miſericordiam tuam, ſicut mihi dignatus es facere ſeruo tuo. T V enim ſcis ſeruum tuum domine Deus. Propter uerbum tuum, & ſecundum cor tuum feciſti omnia magnalia hæc, ita ut notum faceres ſeruo tuo.) Ac ſi diceret: Propter uerbum tuum quod promiſiſti Abraam, Iſaac, & Iacob, feciſti omnia mihi ſeruo tuo. Seu etiam uerbum patris unigenitus filius eſt, qui eſt benedictus in ſæcula. Propter myſterium enim incarnationis ipſius ex ſemine Dauid geſta ſunt multa in Dauid. Quod dicit, ſecundum cor tuum, intelligitur ſecundum miſericordiam tuam: Q V I A non eſt ſimilis tui, neque enim eſt Deus extra te, in omnibus quæ audiuimus auribus noſtris. Non eſt, inquit, Deus ſimilis tui, qui fecerit magnalia, hæc quæ audiuimus auribus noſtris &c. uſquequo ait: Q V I A tu Domine exercituum Deus Iſrael, reuelaſti aurem ſerui tui, dicens: Domum ædificabo tibi.) Aurem ſibi reuelare dicit, quia per prophetam prædicatum eſt, domum ſibi ædificandam a Domino. Q V A E eſt autem ut populus tuus Iſrael gens in terra?) Quæ eſt gens in terra alia præter populum electum, propter quem uenire dignatus eſt Deus Dei filius in hunc mundum, uelut in Aegyptum, ut, aſſumpta forma ſerui, commercio ſanguinis ſui, redimeret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum? Deum autem eiusdem populi electi, Dominicum hominem accipere oportet, quem de Aegypto, hoc eſt, ex hoc mundo per uterum uirginis aſſumpſit. E T domus ſerui tui Dauid erit ſtabilita coram Domino.) Domus Dauid, Eccleſia Chriſti ſine dubio eſt, de qua ſatis iam dictum eſt ſuperius. P R O P T E R E A inuenit ſeruus tuus cor ſuum, ut oraret te.) Cum ergo cogitatio per diſcretionis cuſtodiam reſtringitur, cor quod fugere conſueuit, inuenitur. Nihil quippe in nobis eſt corde fugacius, quod a nobis toties recedit, quoties per prauas cogitationes defluit. Sed Dauid cor ſuum inueniſſe dicit, id eſt, audaciam in corde ſuo, ut oraret Dominum oratione hac.

H CA-

CAPVT VIII.

ACTVM eſt autem poſt hæc percuſſit Dauid Philiſtim, & humiliauit F eos: & tulit Dauid frenum tributi de manu Philiſtim, & percuſſit Moab, & menſus eſt eos funiculo coæquans terræ. Menſus eſt autem duos funiculos, unum ad occidendum, & unum ad uiuificandum &c.) Frenum tributi, quinque erant ciuitates Philiſtinorum, quæ frequenter Iſrael ſibi tributarium faciebant: quas eis tulit Dauid, & humiliauit eas, fecitq. ſibi tributarias. Vnde & in Paralipomenon legitur: Humiliauit eos, tulit Geth & filias eius de manu eorum, & percuſſit Moab, & menſus eſt eos funiculo coæquans terræ. Quod uero ſcriptum eſt de Dauid, Et percuſſit Moab & menſus eſt eos funiculo, coæquans terræ, hyperbolice debet accipi: non enim fieri poterat, ut homines in terra degentes, intantum humiliarentur, donec ipſius terræ dorſo, funiculo ſuperextenſo comprobante, apparerent æquales: ſed immenſam humiliationem captæ & oppreſſæ gentis, uoluit ſcripturæ hoc uerbo accumulare: ut diceret ideo æquatos eos terræ, eo quod eſſent eiurati atque contempti, ita ut in nullo amplius homines in terra degentes poſſent eis nequitia coæquari. Huiuſmodi locutionis plura habes exempla in ſcripturis: quale eſt illud euangelij. Sunt autem & alia multa quæ fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundũ capere eos, qui ſcribendi ſunt, libros. Quo modo enim non caperet mundus libros, qui ſcribi potuiſſent in mundo? Sed ad inſinuandam magnitudinẽ, ac multitudinem operum Domini, tali uerbo uoluit uti ſcriptura. Et in planctu Dauid ſuper Saul & Ionathã, aquilis uelociores, leonibus fortiores. Cui ſimillimũ eſt illud etiam ſæcularium litterarum: Qui candore niues anteirent, curſibus auras. Quod autem menſus eos funiculo dixit; funiculum allegorice pro ſorte poſuit, eo quod funiculo ſoleant agrorum ſpatia metiri. Vnde ſcriptum eſt: Et ſorte diuiſit eis terram in funiculo diſtributionis. Significat autem, quia tam libera diſpoſitione Dauid regiones Moabitarum heredibus, quibus uellet, diuiſit, quaſi poſſeſſor quilibet agros proprios ad nutum ſuum, ducto huc atque inde funiculo, dirimit. MENSVS eſt autem duos funiculos, unum ad occidendum, & unũ ad uiuificandum.) Et hoc allegorice dictum eſt, ſignificans quod in ſua poteſtate, nullo utique contradicente, quos eorum neci daret cõtumaces, & quibus parceret ſubiectis. Nam quod ait, PERCVSSIT Dauid Philiſtim, & humiliauit eos, tulitq. frenum tributi &c.) poteſt allegorice intelligi: Dauid Philiſtim percuſſit, quia Chriſtus dominus de aereis poteſtatibus triumphans, frenum erroris, quod humano generi impoſuerat, confregit. Quod autem ait, Percuſſit Moab & menſus eſt duos funiculos, unum ad occid. & unum ad uiuifi. Occultam ipſius domini noſtri Ieſu Chriſti diſpenſationẽ ſignificat, per quam ex populo infideli, alios gratuita miſeratione uiuificans, ad æternam libertatem prædeſtinauit, alios uero occulto iudicio in ſua impietate derelinquendo, in perpetua mortue damnauit. Quod autem Dauid Moab (qui interpretatur de patre) & Syriam Damaſci, & ceteras regiones ditioni ſuæ ſubiugans fecit eſſe tributarias: myſtice ſignificant, quod Chriſtus omnes gentes ſub ſua dominatione tenens, facit penſum ſeruitutis ſibi reddere, dum ſingulæ quæque nationes in nominis eius confeſſione adunatæ, deuote cenſum bonorum operum illi exoluunt. Damaſcus enim nobilis eſt urbs Phœniciæ, eodem uocabulo quo & Meſeth ancillæ Abraam filius appellatus eſt: & Damaſcus interpretatur ſublimis, ſiue humecta. Et bene quæ prius humecta libidine, ſuperba ſpiritu, ſanguinem

nem humanum inexplebiliter ſitiebat: nunc mundata baptiſmate Chriſti, ſublimis profectu uirtutum, ſanguinis eius poculum deſiderat percipere. Quid autem ſignificat quod Dauid uaſa aurea & argentea atque ærea, quæ tulerat de uniuerſis gentibus, ſanctificauit Domino, niſi quod Chriſtus omnes, quos de uniuerſis gentibus conuocat ad fidem ſuam, alios auri loco, hoceſt ſenſus ſpiritali præclaros, alios argenti, hoceſt eloquentiæ nitore ſplendentes, alios uero prædicatione diuini honoris ſanctificat Domino; ut in eius tabernaculo fideliter deſeruientes, ipſius miniſterio in æternum decentiſſime perfungantur?

FECIT quoque ſibi Dauid nomen cum reuerteretur, capta Syria in ualle Salinarum, cæſis decem & octo millibus.) Feciſſe ſibi nomen dicitur, quia in ualle Salinarum cæſis decem & octo millibus, erexit ſibi fornicem triumphalem. Fecit etiam ſibi nomen, quia, uicta Syria Damaſci, & Syria Sobal, erexiſſe ſibi dicitur alteram fornicem triumpbalem. Et ſi quem mouet, quod in pleriſque Latinorum codicibus inuenitur, Dauid nõ decem & octo millia in ualle Salinarum, ſed duodecim cecidiſſe: nouerit hoc uitium ſcriptorum in eiſdem codicibus molitum eſſe. Veraciter tunc Dauid in eadem ualle Salinarum decem & octo millia cecidit, & Ioab uero duodecim millia, ſicut in titulo LVIII pſalm. ſcribitur. Ceterum allegorice quid in percuſſa multitudine a Dauid in Salinarum ualle ſignatur, niſi quia redemptor noſter ſuæ uidelicet diſtrictionis examine, in his qui de illo praue ſentiunt, ſtultitiam immoderati ſaporis extinguit? Vnde & per quendam ſapientem dicitur: Cor durum, male habebit in nouiſſimo: & qui amat periculum, in illo peribit.

CAPVT IX.

ET DIXIT Dauid: Putasne eſt aliquis de domo Saul, ut faciam cum eo miſericordiam Domini? Dixitq. Siba regi: Supereſt filius Ionathan debilis pedibus.) Dauid non immemor erat fœderis quod habuerit cum Ionathan & olim pepigerat, ſed miſericordiam quam ei promiſerat implere curauit, filiumq. eius requirit, & miſericordiam cum eo fecit. Non enim erat Dauid ex eorum ſocietate, de quibus alias ſcriptum eſt: Qui tollit ab amico ſuo miſericordiam, timorem Domini derelinquit. Quæ res & fidelitatem probauit ſecundum hiſtoriam in uiro, & ſacramentum iuxta allegoriam oſtendit in facto. Sæpe enim dictum eſt Dauid perſonam Chriſti figurare: necnon & in ſuperioribus commemoratum eſt, Ionatban, qui interpretatur columbæ donum, typum tenere gratiæ ſpiritus ſancti. Habuit ergo Ionathas filium paruulum nomine Miphiboſeth, utroque pede claudum, ut ſcriptura teſtatur, quem Dauid a ſe acceſiri iuſſit: cum prædeſtinatio & præſcientia Dei eum, quem ad ſæculi miniſteria & mundana negotia exercenda, ſermone & actione debilem conſpicit, ad diuinum miniſterium eligit: quia quem mundus per faſtum elationis ſpernit, hunc Deus propter deuotionem humilitatis acquirit. Interpretatur enim Miphiboſeth decor ignominiæ. Is ergo, cuius loquelam & præſcientiam ſuperbia mundi deſpicit, Dei dono utilis ad ſpiritale myſteriũ in eccleſia apparebit. Quid eſt ergo quod Dauid Sibam ſeruum Saul de ſtirpe Saul quærens, eo reuelante, Miphiboſeth inuenit, niſi quia redemptor noſter electorum numerum diſcutiendo inter eos, qui contempti mundum reliquerunt, ad ſe uenire fecit? Siba enim egreſſus, uenit in tempore. Interrogatus ergo Siba a rege, Miphiboſeth filium Ionathæ, in domo Machir filii Amiel in Lodobar eſſe reſpondit. Quæ res præſenti expoſitioni bene conuenit: interpretatur enim Machir, uendens uel de infirmi-

tate: Amiel, populus eius dicitur: Lodobar, ipſe uerbum. Denique Dauid noſter contemptibiles huius mundi, & ea quæ non ſunt eligens, ut ea quæ ſunt deſtruat, eos uendibiles mundo, & in infirmitate conſtitutos reperiendo, populo ſuo dignos uerbo prædicationis aſciuit, eisq. regium honorem inter filios habere conceſſit. Vnde & Dauid agros Saul ſeruituti Miphiboſeth donans, ipſum Miphiboſeth conuiuam ſuum ſuper menſam ſuam ſimul cum filiis eſſe præcepit: quia mediatoris noſtri gratia, quæ ſecundum Mariæ uocem,
Luc. 1 Depoſuit po. de ſede, & exaltauit hu. Et iuxta prophetiam Annæ: Suſcitans de
1. Reg. 2 puluere egenum, & de ſtercore erigens pauperem: ut ſedeat cum principibus,
Pſalm. 112 & ſolium gloriæ teneat. Contemptibiles perſonas de mundo auferens, poſſeſſores uirtutum efficit, & ſcientia ſpiritali ſuper menſam ſcripturarum ſanctarum quotidie ſecum reficit. Vnde euenit ut tales ſobolem gigant, qui uocetur Micha. Micha enim, quis eſt, latine reſonat: quia frequenter & in admirationem populi tales ueniunt: qui nuper e deſpectu mundi ablati, glorioſi in Eccleſia Dei dono apparebunt.

CAPVT X.

F ACTVM eſt autem poſt hæc ut moreretur rex filiorum Ammon, & regnaret Hanon filius pro eo. Dixitq. Dauid: Faciam miſericordiam cum Hanon filio Naas, ſicut fecit pater eius mecum miſericordiam. Et reliqua.) Quando fugit Dauid a facie Achis regis Geth, uenit ad Naas regem Ammon, qui fecit cum eo miſericordiam, multa impertiendo bona. De domo Naas itaque uenit in ſpeluncam Odollam, ubi uenerunt ad eum pater & mater & omnis domus eius. Inde uenit ad Moab, & dimiſit apud eum patrem & matrem, & omnem domum ſuam, & rediit ad Achis regem. Quo uiſo, dixit Achis rex Geth: Hiccine ingredietur domum meam? Abiit inde & fugit in ſpeluncã Odollam. Abiit inde, inquit, ſubauditur de domo Naas, & fungit ad eandem ſpeluncam. Si uero quæritur, prout longe ſuperius legitur, cur ad Achis Dauid redierit, ante cuius faciem fugerat; intelligendum eſt, quod iſte Achis filius fuerit. illius. Vnde & Achis cum quo Dauid in prœlium contra Saul deſcendebat, filius fuiſſe dicitur Maoch. Non enim a patre, hoc nomen patronymicum, ſed a matre ſumpſit, quæ Macha uocabatur: & iccirco non a patre hoc ſumpſit nomen, eo quod Dauid a ſe abiecerit. His enim enucleatis, ad ſpiritalem intelligentiam apoſtrophen faciamus. Ait enim, DIXITQ. Dauid: Faciam miſericordiam cum Hanon &c. uſque quo ait Tulit itaque Hanon ſeruos Dauid, raſitq. dimidiam partem barbæ eorum, & reliq.) Hanon qui interpretatur, dolor eorum: quis melius intelligi poteſt, quam diabolus, qui Ammonitarium ſpiritalium, ideſt, malignorum ſpirituum rector uidetur eſſe? Idem eſt & princeps huius mundi, populum uidelicet mæroris & ſemper in anguſtia conſtituti, qui comprimere uel coanguſtare homines deſiderat. Sicut enim Hanon rex Moab ſeruos Dauid, ad ſe miſſos, deturpauit, atque ludibriter fœdatos, ad eundem Dauid remiſit: ita & diabolus princeps huius mundi, pleroſque religioſos & prædicantes uerbi Dei conuerſationẽ, per ſubrepentia uitia deturpare conſueuit. Qui dum eorum latentia mala, in aperta & flagitioſa perpetrataq. luxuria detegit, quaſi eorum indumenta uſque ad nares abſciſa, nudoſq̃ dignitate caſtitatis derelinquit & in oculis hominũ turpia facta, quæ ipſi perſuaſerat, reuelat. Et dum priſtinam eorum ſortitudinem eripit, uelut barbam radit. Quos tamen uerus Dauid, Dominus ſcilicet & ſaluator noſter, clementi reſpectu, per pænitentiã, ab indulgentia non excludit: quos & in Iericho, hoceſt ſub anathemate pæniten-

pœnitentiæ & opprobio meliorum reſidere iubet: donec ſacramenta ſpiritalia & fortitudinem mentis, quam peccando perdiderant, ſatiſfaciendo recipiant, & ſic demum in conſpectu eius ſtare ualeant. Nec credendum eſt utique, quod Dauid noſter milites ſuos inultos eſſe patiatur, qui in hoſtes ſuos exercitu congregato procedit, ac uindicat ſuorum iniuriam: cum non ſolum aduerſarios ſuos, nunc per ſanctorum ſuorum uictoriam confudit, ſed etiam in extremo iudicio per iuſtam ſententiam, perpetuis ignibus cruciandos tradet.

CAPVT XI.

F ACTVM eſt autē uertente anno, eo tempore quo ſolent reges ad bella procedere, miſit Dauid Ioab & ſeruos ſuos cum eo &c.) In Hebræo ita legitur, Eo tempore quo reges ad bella proceſſerant, miſit Dauid Ioab &c. Hos reges dici, qui proceſſerunt contra Dauid in pugnam, ſcilicet regem Rohob & Iſtob & Soba & Maacha. Qui utique reges Syriæ fuerunt, & pugnare uoluerunt (conducti mercede a rege Moab) contra Dauid, a quo triumphati eſſe leguntur. ET ait Ioab Abiſai fratri ſuo: Si prævaluerint aduerſum me Syri, eris mihi in adiutorium: ſi autem filii Ammon prævaluerint aduerſum te, auxiliabor tibi.) Hoc eſt quod in Prouerbiis Salomon ait: Frater qui ad iuuatur a fratre, quaſi ciuitas munita, & iudicia quaſi uectes urbium. Prouer. 18

QVADAM die accidit, ut ſurgeret Dauid de ſtratu ſuo poſt meridiem, & deambularet in ſolario domus regiæ. Viditq. mulierem ex aduerſo ſe lauantem ſuper ſolarium ſuum. Atque poſt pauca ſubiungitur: MISIT itaque Dauid nuncios, & tulit eam. Quæ cum ingreſſa eſſet ad illum, dormiuit cum ea. & reliq.) In hac ſententia non ex noſtro aliquid ponimus, ſed ſanctorum doctorum dicta inſerere nitimur. Plerumque res quælibet per hiſtoriam uirtus eſt, per ſignificationem culpa ſicut aliquando res geſta in facto cauſa damnationis eſt, in ſcripto autem prophetia uirtutis. Quod uerum eſſe citius oſtendimus, ſi iſtud ſacræ ſcripturæ teſtimonium ad utraque probanda proferamus. Quis namque audiens, non ſolum fidelium, ſed ipſorum quoque infidelium, non ſtatim damnabit: quod Dauid in ſolario deambulans, Bethſabee Vriæ concupiſcit uxorem? Quem tamen a prœlio reuertentem, ire ad domum admonet, ac pedes lauare. Qui protinus reſpondit, dicens: Arca Domini ſub pellibus eſt, & ego in domo mea requieſcam? Quem Dauid ad menſam propriam ſuſcipit, eiq. epiſtolas, per quas mori debeat, tradit. Cuius autem Dauid in ſolario deambulans typum tenet: niſi eius de quo ſcriptum eſt: In ſole poſuit tabernaculum ſuum. Et quid Psalm. 18
eſt Bethſabee ad ſe perducere? niſi legem litteræ, carnali populo coniunctam, ſpiritali ſibi intellectu ſociare? Bethſabee enim puteus ſeptimus dicitur, quia nimirum per cognitionem legis infuſio ſpiritalis gratiæ, perfectaq. nobis ſapientia miniſtratur. Quem uero Vrias niſi Iudaicum populum ſignificat? cuius nomen interpretatum dicitur, Lux mea Dominus: Iudaicus autem populus, quia de accepta legis ſcientia extollitur, quaſi de Dei luce gloriatur. Sed huic Vriæ Dauid uxorem abſtulit, ſibiq. coniunxit; quia uidelicet manu fortis (quod Dauid dicitur) in carne redemptor apparens, dum de ſe ſpiritaliter loqui legē innotuit, per hoc quod iuxta litterā tenebratur, hanc a Iudaico populo extraneam demonſtrauit, ſibiq. coniugem: quia ſemper illam prædicari declarauit. Vriam tamen ad domum ire Dauid admonet, pedesq. lauare: quia incarnatus Dominus ueniens, Iudaico populo præcepit, ut ad conſcientiam redeat, & ſordes operum tergat fletibus, ut ſpiritaliter mandata legis intelligat: & poſt tantam duri-

tiam præceptorum, fontem baptiſmatis inueniens, ad aquam poſt laborem recurrat. Sed Vrias arcam Domini eſſe ſub pellibus meminit, reſponditq. quod domum ſuam intrare non poſſet: ac ſi Iudaicus populus dicat: Ego mandata Dei in ſacrificiis carnalibus uideo, & redire ad conſcientiam, per ſpiritalem intelligentiam non requiro. Quaſi enim arcam eſſe ſub pellibus dicit, qui præcepta Dei non niſi ad exhibendum miniſterium ſacrificii carnalis intelligit. Hunc tamen etiam redire ad domum nolentem, Dauid ad menſam uocat: quia quamuis Iudaicus populus ad conſcientiam redire contemnat, ei tamen redemptor
Ioan.5 ueniens, mandata ſpiritalia prædicat dicens: Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit. Legẽ itaque Iudaicus populus tenet, quæ eius diuinitatem loquitur, cui idem populus credere dedignatur. Vnde & Vrias ad Ioab cum epiſtolis, ex quibus occidi debeat, mittitur: quia idem ipſe Iudaicus populus legem portat, qua conuincente morietur. Dum enim mandata legis retinens implere renititur, ipſe nimirum refert iudicium unde damnabitur. Quid ergo per factum iſtud Dauid ſceleſtius? Quid Vria mundius dici poteſt? Sed rurſus per myſterium, quid Dauid ſanctius, quid Vria infidelius inuenitur? quando & ille per uitæ culpam, prophetiæ ſignat innocentiam: & iſte per uitæ innocentiam, in prophetia exprimit culpam. Virtus namque ſacri eloquii, ſic tranſacta narrat, ut uentura exprimat: ſic factorem approbat, ut ei in myſterio contradicat: ſic geſta damnat, ut hæc myſtice gerenda perſuadeat. Aliter Dauid interpretatur manu fortis, ſiue deſiderabilis, In figura Chriſti poſt meridiem in ſolario deambulans, uidit mulierem ſe lauantem, atque concupiuit. Sic nimirum Dominus, declinante iam mundo, uelut in ſolario deambulans, corpus quod aſſumere dignatus eſt, in ſole poſuit, quia cunctis patefecit. Vidit mulierem, hoc eſt Eccleſiam ex gentibus: ſuper tectum, in altitudine uidelicet contemplationis, per lauacrum regenerationis a ſordibus ſæculi ſe mundantem, & domum luteam ſpiritali contemplatione tranſcendentem, atque calcantem reſpexit: atque interfecto diabolo, eam per fidem indiſſolubili coniugio ſibi copulauit. Bethſabee quippe interpretatur puteus ſeptimus, ſeu puteus ſatietatis, ſanctam uidelicet præfigurans Eccleſiam: in qua eſt ſeptiformis gratia Spiritus ſancti, cuius dono omnes electi ſatiantur. Vrias uero, lux mea Dominus dicitur. Hethæus abſciſus interpretatur, perſonam in ſe exprimens diaboli: qui cum ſit tenebroſus, & de terra uiuentium abſciſus, transfert ſe in angelum lucis, & fingit ſe eſſe quod non eſt, audens de Deo dicere, lux mea, Dei eſt. Oderimus ergo peccatum, ſed prophetiam non extinguamus. Amemus illum Dauid quantum amandus eſt, qui nos a diabolo per miſericordiam liberauit. Amemus & iſtum pænitentem Dauid, qui tam graue in ſe uulnus iniquitatis, pænitentiæ & humilitatis confeſſione ſanauit. Ad hoc ergo in ſcriptura ſacra uirorum talium, ideſt, Dauid & Petri, peccata ſunt indicata: ut cautela ſit minorum, ruina maiorum. Ad hoc uero utrorumq. illic, & pænitentia inſinuatur, & uenia: ut ſpes pereuntiũ, ſit recuperatio perditorum. De ſtatu ſuo Dauid cadente, nemo ſuperbiat: de lapſu etiam ſuo Dauid ſurgente, nemo deſperet. Sed fortaſſe quis dicat, ſi Dauid imaginem Chriſti gerebat, quo modo multas uxores, & concubinas habuiſſe ſcribitur, cum has res Chriſtus exhorreſcat & damnet? Hoc enim per figuram fiebat. Multæ enim uxores Dauid, multarum gentium & nationum imaginem indicabant: quæ per fidem, Chriſti conſortio iungerentur. Concubinæ uero eius, ſignificant hæreticorum eccleſias, quæ ſub Chriſti nominis titulo, manere ſe gloriantur: ſed quia propter carnalia lucra ſectantur Chriſtum, non coniuges ſed concubinæ uocantur. Denique nec reges ſi plu

res habeant uxores uel concubinas, crimen eſt: quia iam tranſierunt figuræ, pro quibus uxorum uel concubinarum uenia concedebatur: at nunc, quia figuræ tranſierunt, uenia nulla datur.

CAPVT XII.

MISIT ergo Dominns Nathan ad Dauid, qui cũ ueniſſet ad eum, dixit ei: Duo uiri erant in ciuitate una &c.) Sciendum eſt quod Nathan propheta ad Dauid regem, non ſtatim, quando in Bethſabee ipſe Dauid peccauit, a Domino miſſus eſt, ſed poſtquam eandem mulierem in domum ſuã introduxit, atque filius ex ea natus eſt: ut obſtinatio peccati occaſionem non haberet defenſionis. Cum autẽ a præpoſitis Eccleſiæ huius ſæculi potentes arguuntur, prius per quaſdam ſimilitudines uelut de alieno negotio requirendi ſunt. Et cum rectam ſententiam quaſi in alterum contra ſe ipſi protulerint, tunc modis congruentibus de proprio reatu feriendi ſunt. & ut mentes temporali potentia tumidæ, contra corripientem neqnaquam ſe erigant, quæ ſibi ſuo iudicio proprii oris ligant. QVAMOBREM non recedet gladius de domo tua uſque in ſempiternum.) Nota quo modo de domo Dauid, hoc eſt populi Iudæorum, ultionis gladius uſque in æternum non recedet. ET dixit Dauid ad Nathan: Peccaui Domino. Dixitq. Nathã ad Dauid: Dominus quoque transtulit peccatum tuum, Non morieris. Veruntamen quoniam blaſphemare feciſti inimicos nomen Domini propter uerbum hoc, filius qui natus eſt tibi, morte morietur.) Hic conſiderare poſſumus quantum ualet apud Deum humilis & uera pænitentia, ſi ex corde fuerit. Nam Dauid nihil aliud dixit, poſtquam peccatum ſuum increpatus a propheta cognouit, niſi uno uerbo confeſſus eſt, dicens: Peccaui Domino, & ſtatim ueniam conſecutus eſt, teſte propheta qui ait: Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum, non morieris. Hoc eſt quod ſcriptum eſt, ſi confeſſus ingemueris ſaluus eris. Et illud: Nolo mortem peccatoris, ſed potius ut cõuertatur & uiuat. Hinc iterum ſcriptũ eſt: Peccator in quacũque die *Iezech.18* conuerſus fuerit, omnia peccata eius in obliuione erunt corã me. Sic nimirũ Petrus reſpectus a Domino, fleuit, & peccatũ negationis flendo deleui. Sic latro in *Matth.26* momento in extremitate uitæ, cõfitendo Deum, & peccatũ ſuum cognoſcendo, dicens: Nos digna factis recipimus, paradiſum promeruit. Sed quia exigente *Ioan.23* cauſa, Dauid ad mediũ deducto in ordine hiſtoriæ, tanti facinoris memoriã fecimus, lectoris fortaſſe animus mouetur: cur omnipotens Deus eos quos in perpetuum elegit, quos ad bonorũ quoque ſpiritalium culmen aſſumit, illæſos a corporalibus uitiis nõ cuſtodit? Vnde quia ſatisfieri citius credimus, breuiter reſpõdemus: Nonnulli enim per accepta dona uirtutum, per impenſam gratiã bonorum operum, in ſuperbiæ uitium cadunt: ſed tamen quo ceciderãt, non agnoſcunt. Proinde cõtra eos hoſtis antiquus, qui iam interius dominatur, etiã exterius ſæuire permittitur: ut qui in cogitatione elati ſunt, per carnis luxuriã proſternantur. Scimus autẽ quia aliquando minus eſt, in corporis corruptionẽ cadere, quã cogitatione tacita ex deliberata elatione peccare. Sed cũ minus turpis ſuperbia creditur, minus uitatur: luxuriam uero eo magis erubeſcunt homines, quo ſimul omnes turpẽ nouerunt. Vnde fit plerumque, ut nõnulli poſt ſuperbiã in luxuriam corruentes, ex aperto caſu, malũ culpæ latentis erubeſcant: & tunc etiam maiora, corrigunt, cũ proſtrati in minimis grauius confunduntur. Reos enim ſe inter minora conſpiciunt, qui liberos inter grauiora crediderunt. Pia ergo Domini diſpenſatione laxatos, nonnumquam malignus ſpiritus de culpa ad culpam

culpam trahit, & dum plus percutit, inde eum quẽ ceperat, amittit: atque unde prius uiciſſe cernitur, inde ſeparatur. Conſiderare libet inter munitum gratiæ ſinum, quanto Deus miſericordiæ fauore nos cõtinet. Ecce qui de uirtute ſe extulit, per uitium ad humilitatem redit: Qui uero acceptis uirtutibus extollitur, non gladio ſed (ut ita dixerim) medicamento uulneratur. Quid enim eſt uirtus, niſi medicamentum? Et quid eſt uitium, niſi uulnus? quia ergo nos de medicamento uulnus facimus, facit ille de uulnere medicamentum: Vt qui uirtute percutimur, uitio curemur. Sed inter hæc ſciendum quod plerique hominum, qui in multis corruunt, arctius ligantur. Cumq. eos antiquus hoſtis ex uno uitio percutit ut concidant, ex alio quoque ligat ne ſurgant. Conſideret itaque homo, cum quo aduerſario bellum gerat, & ſi iam ſe in aliquo deliquiſſe perpendit, ſaltẽ ad culpam protrahi ex culpa pertimeſcat: ut ſtudioſe uitentur uulnera, quibus frequenter interficit: quia ualde rarum eſt, quod hoſtis noſter electorum ſaluti, etiam uulneribus ſeruit. Erudiendos enim (ſicut diximus) electos ſuos Dominus ſæpe tentatori ſubiicit, ſicut poſt paradiſi clauſtra, poſt tertii cæli ſecre-

2.Corin.12 ta, ne reuelationum magnitudine Paulus extolli potuiſſent, ei ſatanæ angelus datus. Sed (ut præfati ſumus) ipſa hac tentatione diſponitur, ut qui elati perire poterant, humiliati a perditione ſeruẽtur. Secreto ergo diſpenſationis ordine, unde ſæuire permittitur iniquitas diaboli, inde pie perficitur benignitas Dei: quia aduerſarius noſter, ideo obtemperat nutibus ſupernæ gratiæ, unde exercet iram nequiſſimæ uoluntatis ſuæ. Sed notandum eſt, quia ad hoc in ſcriptura ſacra uirorum talium, ideſt Dauid & Petri, peccata ſunt indita, ut cautela minorum, ſit ruina maiorum. Ad hoc uero utrorumque ilico, & pænitentia inſinuatur & uenia, ut ſpes pereuntium, ſit recuperatio perditorum. De ſtatu ergo ſuo, Dauid cadente, nemo ſuperbiat: de lapſu etiam ſuo, Dauid cadente, nemo deſperet. Ecce quam mirabiliter ſcriptura ſacra eodem uerbo ſuperbos premit, quo uerbo humiles leuat: unamq. rem geſtam retulit, & diuerſo modo ſuperbos quidem ad humilitatis fortitudinem, humiles uero ad ſpei fiduciam, reuocauit. O inæſtimabile noui generis medicamentum, quod uno eodemq. ordine poſitum, & premendo tumentia exiccat, & ſubleuando arentia infundit. De maiorum nos lapſu terruit, ſed de reparatione roborauit. Sic quippe ſemper ſic nos diuina miſericordia, ſuperbientes reprimit, & ne ad deſperationem corruamus fulcit. Sed requirendum eſt, ſi peccatum Dauid tam deteſtabile Dominus tranſtulit, quid eſt quod omnia quæ de eodem peccato per prophetam ei a Domino dicta ſunt, poſtmodum tolerauit? Sed proculdubio Dominus delet illud, ſed ſine ultione non deſerit. Aut enim ipſe hoc homo in ſe pænitentem punit, aut hoc Deus cum homine uindicans percutit. Nequaquam igitur peccatum parcitur, quod nullatenus ſine uindicta laxatur. Sic enim Dauid audire poſt conuerſionem meruit: Dominus tranſtulit peccatum tuum, & tamen multis poſt cruciatibus afflictus fugiens, reatum culpæ quam perpetrauerat exoluit. Sic nos ſalutis uindicta, a culpa primi parentis exoluimur, ſed tamẽ reatum eiuſdem culpæ diluentes, abſoluti quoque adhuc carnaliter obimus: quia delicta noſtra, ſiue per nos ſeu per ſemetipſum reſecat, etiam cum relaxat. Ab electis enim ſuis iniquitatum maculas ſtudet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non uult uidere. ET ieiunauit Dauid ieiunio & ingreſſus ſeorſum iacuit ſuper terram &c.) Dauid ſeptem diebus recubans pro facinore ſuo donec infans moreretur, perfectam geſſit pænitudinem, cunctis uidelicet delinquentibus, formam relinquens pænitentiæ: ut quoties quiſpiam noſtrorum in quolibet labitur facinore, tamdiu fletu inſiſtere debeat, donec peccati deſiderium in uoluntate no-

ſtra

ſtra funditus aboleatur. Septem uero diebus, ſeptiformem ſancti ſpiritus gratiam
ſignificaſſe non dubium eſt, ſine cuius dono, nullus pænitens indulgentiam pec
catorum conſequi poteſt. ET conſolatus eſt Dauid Bethſabee uxorem ſuam,
ingreſſusq. ad eam dormiuit cum ea, quæ genuit filium, & uocauit nomen
eius Salomon, & Dominus dilexit eũ. Miſitq. eum in manu Nathan prophetæ,
& uocauit nomen eius amabilis Domino, eo qnod dilig. & reliq.) In Hebræo
habetur, Et uocauit nomen eius Dida, ideſt, dilectus Domini. Propter Domi-
num dicitur dilectus, propter ſnam ſcilicet miſericordiam gratuitam: qua eum
diligere dignatus eſt. Cum utique eius dilectione & miſericordia indignus exi-
ſteret, quem conſtabat mamzer eſſe. IGITVR pugnabat Ioab contra Ra
bath filiorum Ammon, & reliq.) Notandum quod in Hebræo quando cũ adie
ctione ponitur nominum, Rabath ſcribitur, ſicut eſt hic. Quando uero ſine
adiectioue nominum non Rabath, ſed Raba ſcribitur. CONGREGAVIT
itaque Dauid omnem populnm & profectus eſt aduerſum Rabath. Cumq. dimi
caſſet, cepit eam & tulit diadema regis eorum de capite eius, poudo auri talen-
tum, &c.) In Paralipomenon libro ita habetur: Tulit, inquit, Dauid coronam
Melchom de capite eins, & inuenit in ea auri pondo talentum, & pretioſiſſimas
gemmas, fecitq. diadema inde. Melchom quippe non eſt nomen proprium re-
gis, ſed idolum fuit: & interpretatur rex eorum. Cnius diadematis, aurum &
gemmas conflaſſe & pnrgaſſe dicitur Dauid ſecundum legem: feciſſe ſibi diade-
ma, quod hic poſitum ſuper capnt eius dicitur. SED & prædam ciuitatis
aſportauit multam ualde. Populnm quoque eins adducens ſerrauit, & circum
egit ſuper eos ſerrata carpenta. Diuiſitq. cultris & transduxit in typo laterum.)
Ideſt, ſerranit ſerratis carpentis corpora hominum, & diuiſit cultris ferreis, ſi-
cut lateres dinidi ſolent, qui ex paleis & luto conficiuntur. Victoria autem hæc
Danid in Ammonitis, quam dux ſuus bellando inchoauit, ſed rex ipſe perfecit:
quid ſignificat niſi regis noſtri uictoriam in cunctis gentibus? Dux enim Dauid
contra hoſtes bellum agit, cum ordo ſanctorum prædicatorum, contra mundi
potentes, ſcutum fidei opponit. Sed finis certaminis & triumphus belli ad re-
gem Chriſtum ſolummodo defertur; quia ipſi omnis poteſtas, & potentia regni
adſcribitur. Deus eſt enim (ſecundnm Apoſtolum) qui operatur in nobis, &
uelle & perficere, & ipſe triumphat nos ſemper in Chriſto Ieſu. Coronam ergo
regis populi hoſtilis, Danid de capite tulit, & ſibi diadema inde formauit: cum
redemptor noſter ex contraria poteſtate regnum auſerens, ſibimet inſigne deco-
rnm parauit. Quæ autem melins corona Dauid intelligitur, quam conuentus
populi catholici? quæ caput noſtrum, regem uidelicet Chriſtum, corde credu-
lo nobiliter ambit, & digne conuerſans deceuter coronat? Omnis enim ſancto-
rum labor, & certamen atque uictoria, ad honorẽ cæleſtis regis refertur: quia
ipſe eſt cui omne genu flectitur, cæleſtium, & terreſtrium, atque infernorum: *Philip. 2.*
& omnis lingua confitetur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris
Rabath ergo ciuitas eſt regni Ammon, quæ nunc Philadelphia uocatur, cuius
meminit & Hieremias propheta: interpretatur ergo Rabath, multi: & ſaluator *Hier. 49*
in euangelio dicit: Quia multi uenient ab oriente & occideute, & recumbent
cum Abraam & Iſaac & Iacob in regno cælorum. Verum iuxta hiſtoriam hinc *Marc. 9*
uerba dierum ita narrant: Manubias quoque urbis plurimas tulit, populum au-
tem qui erat in ea eduxit, & fecit ſuper eos tribulas & trahas, & ferrata carpenta
tranſire: ita ut diſſecarentur, & contererentur. Sic fecit Dauid cunctis urbibus
filiorum Ammon, & reuerſus eſt cum omni populo in Hieruſalem. Iccirco iſta
ſubnectere curaui, ut hiſtoriam lucidius propalarem.

CA-

CAPVT. XIII.

DEINDE ſequitur, qualiter exoſam habuit Amnon ſororẽ ſuam Thamar, poſt peccatum, magno odio nimis, &c. Amnon Thamar ſororem ſuam cauſa offenſionis Dauid patris ſui, inceſtauit: hoc enim fuit initium ſcandali domui eius. Quod autem poſt perpetrato ſcelere, exoſam eam habuiſſe legitur, eorum perſonam expreſſit, qui poſt admiſſum quodliber facinus, maius odio habent quam ante perpetrationem illud dilexerant: & ob hoc citius ueniam conſequuntur, quam illi qui faciunt & diligunt: ſi tamen in aliud malũ denuo non offendunt. Sicut Amnon, qui poſt admiſſum ſtuprum in ſorore ſua ob hoc mortem non euaſit: quia ebrietatem, quæ fomes eſt luxuriæ, non uitauit. Moraliter uero monemur hoc facto, ut ſemper caute ac prudenter agamus, ne forte dominentur in nobis uitia, & princeps peccati, qui falſam pacem periclitantibus ſpondet, nos imparatos inueniens atque improuiſos, trucidet: ſicut Abſalom Amnon fratrem ſuum, propter ſtuprum Thamar incautũ necauit. Abſalom pater pacis, ſiue patris pax, interpretatur: Amnon donans, & Thamar amaritudo. qui enim membra ſua donat libidini, & ſemet ipſum tradit ſeruire iniquitati ad iniquitatẽ, in peccati amaritudinẽ cadit: licet inimicus ſe quaſi patrẽ pacis oſtentet, & proſpera pro talibus factis prouenire falſo promittat. Neceſſe eſt enim ut cito ad pænitentiam poſt ſcelus redeamus, ne forte diabolus, ſi adhuc ebrietati inſeruierimus, & in luxum ſæculi reſoluamur, per obtemperantes ſibi malignos ſpiritus, in necem noſtram conſpiret, ac morti perpetuæ tradat.

PORRO Abſalom fugiens, abiit ad Tholomai filium Ammiud regem Geſſur &c. uſquequo ait: Ceſſauitq. Dauid rex perſequi Abſalom, eo quod conſolatus eſſet ſuper Amnon interitu.) Tradunt enim Hebræi, ſicut a quibuſdam didici, quod Tholomai pater fuit Maacha matris Abſalom, quam Dauid in prœlio cepit: & Cæſareæ, ut inquiunt, unguibus præciſis ſecundum legem, accepit uxorem, & ex ea genuit Thamar, & Abſalom: & ideo ad eum fugiſſe perhibent. Nam quod ſequitur: Ceſſauitq. Dauid perſequi Abſalom, in Hebræo, ut iidem Hebræi ferunt, legitur: Ceſſauit itaque rex exire, ideſt uoluiſſe idem Dauid exire ut reduceret Abſalom, ſed pertractans in corde ſuo, quod quoties eum uideret, toties dolorem mortis Amnon ei ad memoriam reduceret, iccirco ceſſaſſe dicitur exire poſt Abſalom: ſubauditur, ut eum ad propria reuocaret. Illud etiã quod ſubinſertur: Conſolatus eſt Dauid ſuper Amnon interitu: ita intelligi uolunt: uidelicet poſtquam noluit exire poſt Abſalom, ut reduceret eum & uideretur ab eo, cœpit conſolari ſuper morte Amnon. Quamdiu enim putabatur reduci Abſalom, ut uideretur a Dauid, ſemper mors Amnon filii ſui animo eius occurrebat. Siue conſolatus eſt ſuper eius interitu, ſicut nobis uidetur, eo quod nouerit eum flagitioſum & dignum morte, meritoq. periſſe.

CAPVT XIIII, & XV.

INTELLIGENS autem Ioab filius Saruiæ, quod cor regis uerſum eſſet ad Abſalom, miſit Thecuam, & tulit inde mulierem ſapientem, dixitq. ad eam: Lugere te ſimula, & induere ueſte lugubri, & ne ungaris oleo, ut ſis quaſi mulier plurimo iam tempore lugens mortuum.) Cor regis uerſum eſſe ad Abſalom, uidiſſe dicitur Ioab, eo quod uiderit eum per Abſalom ſuſpirare, & in eo intellexit quod cor eius uerſum eſſet ad Abſom. Miſit Thecuam

& tulit inde mulierem ſapientem. Thecua ciuitas eſt, de qua fuit Amos propheta. Putatur autẽ eadem uidua auia fuiſſe eiuſdem Amos prophetæ. Quæ reſpondit: HEV mulier uidua ego ſum: Mortuus eſt autem uir meus, & ancillæ tuæ erant duo filii, qui rixati ſunt aduerſus ſe in agro, nullusq. erat, qui eos prohibere poſſet, & percuſſit alter alterum & interfecit. Et ecce conſurgens uniuerſa cognatio aduerſus ancillam tuam, dicit: Trade eum qui percuſſit fratrem ſuum.) In ueritate autem, ut Hebræi tradunt, hæc mulier uidua, duos filios habere poterat: qui rixati ſunt in agro ſuper hereditate patris ſui, & alterum ab altero interemptum. Sed ſe ipſa tamen eadem uidua in perſona Dauid poſuit, & duos filios ſuos in perſona Amnon & Abſalom. Cognationem uero quæ conſurrexit aduerſus filium ſuum, in perſona ceterorum filiorum Dauid. Dixitq. mulier: IN me Domine mi rex iniquitas & in domo patris mei, rex autem & domus eius ſit innocens.) ac ſi diceret, Pro eo quod alter filius in alterum conſurrexerit, in me ſit iniquitas, quia abſque culpa es, in eo quod illi duo fratres inter ſe conflixerant. Et ſicut ergo abſque culpa ſum, pro eo quod duo filii mei conſurrexerunt aduerſum ſe, & interfectus eſt alter ab altero, ita & tu abſque culpa es, pro eo quod Abſalom Amnon dignum morte Interfecit. QVAE ait: Recordetur rex Domini Dei ſui, ut non multiplicentur proximi ſanguinis ad ulciſcendum, & nequaquam interficient filium meum) Recordatio hic pro iuramento poſita eſt, ac ſi aperte diceretur: Recordetur rex promiſſionis ſuæ, immo iuramenti, quo mihi per dominum Deum ſuum pollicitus eſt, ut non multiplicentur proximi ſanguinis ad ulciſcendum. DIXITQ. mulier, quare cogitaſti iſtiuſmodi rem contra populum Dei, & locutus eſt rex uerbũ iſtud ut peccet, & non reducat eiectum ſuum.) Ex hoc loco demonſtratur illud quod ſuperius dictum eſt: Ceſſauit Dauid rex exire poſt Abſalom, ideſt, ceſſauit ut non exiretur ab aliquo, & non reduceret Abſalom. Inde ait mulier: Et locutus eſt rex uerbum iſtud, ut peccet, & non reducat eiectum ſuum? Quod uero ait, Quare cogitaſti iſtiuſmodi rem contra populum Dei? Populum Dei uocat eundem Abſalom, ſiue eos qui cũ illo erant: qui quaſi captiui & eiecti erant, & quod non reducerentur ad hereditatem Dei, ne forte coacti diis alienis in terra aliena ſeruirent. NEC uult perire Deus animam, ſed retractat cogitans ne pereat penitus qui abiectus eſt.) ac ſi diceret, Deus peccatores qui a diabolo captiui detinentur, ut ad ſe conuertantur, uocat: & tu qui eum imitari debes, cur non eo modo agis? ET quando tondebat capillum: ſemel autem in anno tondebatur.) In Hebræo ita legitur: Et quando tondebatur caput eius, ſtatuto tempore tondebatur, & reliq. Non enim ſemel in anno (ut Latini codices habent) tondebatur, ſed ſtatuto tempore, ideſt, in triginta diebus. Sed nos hanc opinionem aliquorũ omittentes, ſimpliciter, ſicut apud nos legitur, uidelicet quando tondebat caput (ſemel autem in anno tondebatur) legere decreuimus: quia hanc translationem ex Hebraico fonte hauſtam credimus. Porro autem quod ait, NAM ſicut Abſalom uir nõ erat pulcher in omni Iſrael & decorus nimis. a ueſtigio pedis uſque ad uerticem, non erat in eo ulla macula. qui etiam poſtea fecit ſibi currus & equites, qui & iudicium patris, ſtans in porta, reprehendebar.) Poteſt figuraliter intelligi: Abſalom ipſe filius Dauid (qui interpretatur patris pax: de qua interpretatione dicturi ſumus in ſeq.) figuram geſtauit populi Iudæorum: qui bene decorus eſſe dicitur, quod ad eundem populum figuraliter refertur, propter regnum & ſacerdotium, atque cetera dona, quæ olim ei a Deo collata fuerant. Qui pacem cum noſtro Dauid, Domino ſcilicet ſaluatore habere noluit. Ait enim idem Abſalom, QVIS me conſtituat iudicem ſuper terram?

tam? &c.) Simulata humilitas in Abſalom demonſtrata eſt. Nihil enim eſt deterius, quam per hypocriſim falſas uirtutes quempiam exaggerare, & per elationem cordis maiorum acta, & fortia reprehendendo diffamare. Sicut & Abſalom patris ſui iuſta iudicia auſu temerario coram omni populo reprehendere non timuit. POST quadraginta autē annos dixit Abſalom ad regem: Vadam, & reddam uota mea quæ uoui Domino in Hebron.) Quadrageſimus agebatur annus ex eo tempore, quo Saul Nobe ciuitatem cum ſacerdotibus LXXXV propter Dauid interemit: & iccirco hic idem quadrageſimus annus ponitur, ut monſtretur diuinam ultionem ſuſcitari ſuper Dauid, eo quod Ahimelech ſacerdotem fefellerit, & propter eum ſacerdotum cædes facta fuerit. Caue lector pleroſque mendoſos codices, in quibus ſcriptum inuenitur, poſt quattuor, non poſt XL, annos: in uetuſtioribus uero codicibus, & in hebraica ueritate, non quattuor, ſed XL ſcribuntur anni. Si uero quis contentioſus eoſdem quattuor annos aſtruere uoluerit, ab eo tempore quo Abſalom Amnon fratrem ſuum interfecit, uſque ad illud tempus quo patri dixit: Vadam, & reddam uota mea, quæ uoui Domino in Hebron: perſpicue ſe errare, ſi diligenter perſcrutatus fuerit, inueniet: cū utique Amnon interfecto, Abſalom ingreſſus apud Tholomai regem tribus annis, & in Hieruſalem inde reuocatus, non uiſo patre duobus moratus annis, fuerit, & ſexto anno faciem patris uiderit, & contra eū perduellionem præparauit. Votum namque ſe uouiſſe mentiendo dixit, ideſt, orationem facturus in loco, quo requieſcunt Abraam, Iſaac, & Iacob. VENIT autem & Sadoc & uniuerſi leuitæ cum eo, portantes arcam fœderis Domini: & depoſuerunt arcam Dei. et aſcendit Abiathar donec expletus eſſet omnis populus qui egreſſus fuerat de ciuitate.) Ideo arcam Dei depoſuiſſe dicuntur, ut Dominus ab Abiathar ſacerdote cóſuleretur, quo uerſus Dauid ire deberet. Aſcendiſſe autem Abiathar dicitur, ideſt, oraſſe: & quia oraculum diuinum nō ei reſponſum eſt, iccirco in ſubſequentibus dixit Dauid, ut reportaretur arca Dei in urbem.

CAPVT XVI.

ET uenit Dauid uſque Bahurim. Et ecce egrediebatur inde uir de cognatione Saul nomine Semei, filius Gera, & maledicebat Dauid. Abiſai autem dixit: Vadam & amputabo caput eius, & reliq. uſquequo ait: Quid mihi & uobis filii Saruiæ? dimittite ut maledicat.) Hebræus non habet, dimittite ut maledicat, ſed tantum male. Abiſai ſolus dixerat: Vadam & amputabo caput eius. & Dauid ad Abiſai & Ioab reſpondit, dicens: Quid mihi & uobis filii Saruiæ? ac ſi diceret: Numquid uultis interficere iſtum, ſicut interfeciſtis Abner? DOMINVS enim præcepit ei, ut malediceret Dauid. Et quis eſt qui dicat, quare ſic fecerit?) ſubauditur: Quare ſic fecerit, non Dominus, ſed Semei Semei. qui maledixit Dauid, ipſe eſt ut Hebræi dicunt Nabath pater Ieroboam: qui filius Iemini dicitur, & in zelo domus Saul maledicebat Dauid. Nomen uero aui eius Semei fuit, & ipſe Semei ex tribu Ephraim filii Ioſeph extitit. Vnde & idem Semei ad Dauid dixit: Primus quoque ueni hodie de omni tribu Ioſeph. CVM autem ueniſſet Chuſai Arachites amicus Dauid ad Abſalom, locutus eſt ad eum: Salue rex. Ad quem Abſalom: Hæc eſt, inquit, gratia ad amicū tuum?) In Hebræo legitur, Hæc eſt, inquit, miſericordia ad amicum tuum, quod non affirmando, ſed negando pronunciandum eſt: & eſt ſenſus, Miſericordia eſt aut dici debet, quod Dauid amicum tuum dimiſiſti, & cum eo non iſti.

CA-

CAPVT XVII.

DIXIT igitur Achitophel ad Abſalom: Eligam mihi duodecim millia uirorum, & conſurgens perſequar Dauid hac nocte: & irruam ſuper eum, quippe qui laſſus eſt, & reſolntis manibus percutiam eum. Cumq. fugerit omnis populus, qui cum eo eſt, percutiam regem deſolatum; & reducam uniuerſum populum quo modo omnes reuerti ſolent.) Scilicet ſicut reuerti ſolent hi qui amiſſo in prœlio rege reuertuntur: ſic uniuerſus populus Iſrael reuertetur ad te. ET, CVM ceciderit unus quilibet in principio, audiat, quicumque audierit & dicet: Facta eſt plaga in populo qui ſequebatur Abſalom. Et fortiſſimus quiſque, cuius cor eſt quaſi leonis, pauore ſoluetur.) In Hebræo ita habetur, Et fortiſſimus ipſe, cuius cor eius eſt quaſi leonis, pauore ſoluetur. Quod non affirmando, ſed negando, pronunciandum eſt. Fortiſſimus iſte Dauid intelligendus eſt, quod & ſequentia declarant.

SCIT enim omnis Iſrael fortem eſſe patrem tuum, & robuſtos omnes, qui cum eo ſunt.) Sed, quid iſte Achitophel ſignificet, dicemus in poſterum.

IONATHAS autem & Achimaas ſtabant iuxta fontem Rogel. Abiit ancilla & nuciauit eis, & illi profecti ſunt.) Hæc ancilla quaſi lauandi gratia cum pannis ad fontem Rogel ierat, ut penitus res non deprehenderetur. Puer autem, qui rem indicat Abſalom, filius eiuſdem ancillæ paruulus dicitur fuiſſe. Prius enim paulatim hiſtoriam continuando hic tangere decreuimus, ut poſtmodum, quid myſtice continuat, indagando propalemus. Sed quia de Abſalom hiſtoria prætergreditur, ſecundum allegoriam conſiderare libet, quid illud ſignificet, quod particida filius, patrem inſequitur. Primo, pater eius declinans fugit ante faciem eius, ſecurus de uictoria: quia ſciebat impium perire, quem etiam fleuit magno luctu, & defleuit exitum parricidæ. Scribitur enim fugiſſe Dauid a facie bellantis aduerſum ſe filii. Et alibi ſcriptum eſt de populo Hieruſalem, Do- *Iſaia* 1
mino dicente: Filios enutriui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me. Filius ergo eius impius, tropice accipi poteſt populus Iudaicus, qui eum tradidit. Abſalom autem (ſicut ante iam dictum eſt) intelligitur patris pax. Quod mirum uidetur in hiſtoria, patris pax quemadmodum poſſit intelligi, qui patrem bello eſt perſecutus. Sed, qui diligenter allegoriam intendunt, inſpiciunt Abſalom eſſe Hieruſalem: quæ etiam & ipſa pax interpretatur. A cuius facie in Galilæam fugit Chriſtus uidelicet, qui eam patiendo deſerens, in gentibus per fidem receſſit. Alii Abſalom, Iudam traditorem accipiunt, quem non bonum tanta etiam miranda patientia, Chriſtus pertulit, tamquam bonum, cum eius cogitationes non ignoraret. Cum adhibuit, conuiuium in quo corporis & ſanguinis ſui figuram diſcipulis commendauit, & tradidit: quod denique in ipſa traditione & oſculum accepit. Bene intelligitur pacem Chriſtum exhibuiſſe traditori ſuo, quauis ille ſceleratæ cogitationis interno bello uaſtaretur. Et ideo Abſalom patris pax dicitur, quia pater habuit pacem, quam ille non habnit. Hanc enim poſteriorem ſententiam non commentando protulimus, ſed de dictis beati Auguſtini ex titulo uidelicet tertii pſalmi: in quibus tamquam clariſſima tuba diſputando reſonans ediſſerit, decerpſimus. Achitophel igitur, qui recedens a Dauid ad Abſalom transmigrauerat, hæreticos ſignificat, qui, recedentes a tramite ueritatis, ſe ſociant hoſti antiquo, & ſubſequuntur errorem: Interpretatur autem, Frater meus cadens; Gilonites uero transmigratos. Contra quos propheta increpans, dicit: In Domino confido, quo modo dicitis animæ meæ, transmigra in *Pſalm.* 10

I montem

montem ſicut paſſer? Et merito tales laqueo diaboli, atque malitiæ ſuæ uitam propriam finiunt: qui alienam prauis ſuaſionibus corrupere ſatagunt. Sicut ipſe in propria domo ſuſpendio interiit, qui alienæ uitæ, hoc eſt Dauid inſidiatus
Prouer.26 eſt. Vnde ſcriptum eſt; Qui fodit foueam, incidet in illam. Sed, quid aliter ſigni
Eccls.10 ficet, dicemus in poſterum. Venit autem & Sadoc & uniuerſi leuitæ cum eo, portantes arcam fœderis Dei, & depoſuerunt arcam Dei. Et aſcendit Abiathar, donec expletus eſt omnis populus, qui egreſſus fuerat de ciuitate. Ex dixit rex ad Sadoc: Reporta arcam Dei in urbem. Si innenero gratiam in oculis Domini, reducet me, & oſtendet mihi eam, & tabernaculum ſuum. Si autem dixerit, Non places. Et reliqua. Iam enim quod ſecundum hiſtoriam iſta ſignificent inculcauimus. Ceterum, quantum ad altiorem intelligentiam pertinet, Sadoc ſacerdos (qui interpretatur iuſtus) qui arcam Domini reportauit in urbem, perſonã geſtauit ſanctorum: & eorum uidelicet, qui tempore paſſionis Domini, licet corpore in breui ab eo diſceſſerunt, fide tamen & dilectione minime ſeparati ſunr.

ET dixit Dauid ad Chuſai Arachiten: Si ueneris mecum, eris mihi oneri. &c.) Nam & iſte etiam Chuſai amicus Dauid (qui interpretatur feſtinans, qui & ab eo in Hieruſalem reuertens, conſilium Achitophel diſſipauit) perſonam geſtauit eorum, qui occulte erant ex populo Iudæorum diſcipuli Domini, ſicut fuit Nicodemus & Ioſeph ab Arimathæa, nel ceteri huiuſmodi. Poteſt etiã ſignificare credentes ex gentibus, qui, licet cum Abſalom aliquando fuiſſe uiſi ſunt, tamẽ prauis eius operibus nõ erant communicantes, nec Achitophel iniquis ſuggeſtionibus umquam conſentientes: ſed cum Dauid fidelirer permanſerunt. Interpretatur autem Chuſai, Aethiops; Arachites, longitudo mea. Hinc quo-
Ierem.13 que in propheta ſcriptum eſt: Mutauit Aethiops pellem ſuam. Et illud: Aethiopia, inquit, feſtinet manus dare Deo. Quia gentilis populus poſtquam ſe nigredine peccatorum exuit, numquam a tergo Domini receſſit: & qui erat longe, factus eſt prope in ſanguine Chriſti.

CAPVT XVI.

DEINDE ſequitur, qualiter occurrit Danid Siba puer Miphiboſeth, cum duobus aſinis oneratis, & mẽtitus eſt de Domino ſuo; & propterea ei Dauid, TVA ſint omnia, quæ fuerunt Miphiboſeth.) Hinc enim demonſtratur, quia ſpiritus prophetiæ (ſicut ſuperius diximus) prophetis non ſemper adeſt, nec e proximo tanguntur. Nã Dauid ſeruũ Miphiboſeth, Siba uidelicet, ſi contra Dominũ ſuum mentientem non intellexit, & ideo omnia Domini ſui ei cõceſſit. Cui ſi ſpiritus prophetiæ adeſſet, mentientẽ deprehenderet. Verum e proximo tactus non fuerat, cum ſuperius Amaſæ promiſerat, dicens: Hæc faciat mihi, & hæc addar, ſi non magiſter militiæ fueris coram me omni tempore pro Ioab, uidelicet quid ſequeretur ignorans. Quia Amaſa idem nõ ſolum principatum militiæ pro Ioab nõ ſuſciperet, ſed etiã poſt Ioab paululum uitam finiret. Et cũ templum Deo cõſtruere uoluit, quod e uicino ſequeretur neſciens, prophetam alterum requiſiuit. VENIT ergo rex Dauid uſque Bahurim. Et ecce egrediebatur inde uir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, & maledicebat Dauid &c. uſquequo ait, Quid mihi & uobis filii Saruiæ, cur efficimini mihi hodie in ſatan? Dimittite eũ.) Perfecta patientia illa eſt, eum libenter ſuſtinere, cui facile quis reddere talionem poteſt: ſicut in Dauid oſtenſa eſt, qui blaſphemantem ſe Semei magis ſtuduit patienter ferre, quam ulciſci: cum eum tot uitiis urgeret, & armati proceres ulciſci contenderent, ait:

Quid

QVID mihi & uobis filii Saruiæ? Dimittite eum ut maledicat iuxta præceptum Domini, ſi forte reſpiciat Dominus ad afflictionem meam, & reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna.) Quibus profecto uerbis indicat, quia pro perpetrato Bethſabee ſcelere, exurgentem contra ſe filium fugiens, reduxit ad animum malum quod perpetrauit, & æquanimiter pertulit quod audiuit: & contumelioſa uerba non tam conuicia quam adiutoria credidit, quibus ſe purgari, ſibiq. misereri poſſe indicauit. Tunc enim illata conuicia bene toleramus, cum in ſecreto mentis ad male perpetrata recurrimus. Leue quippe uidebitur quod iniuria percutimur, dum in actione noſtra conſpicimus, quia peius eſt quod meremur. Sicq. fit ut contumeliis gratiæ potius, quã iræ reddi iubeantur, quarum interuentu Deo iudice pœna grauior declinari poſſe confiditur. Et ait Dauid, Cur efficimini mihi hodie in ſatan? Huic ſimile Petrus apoſtolus, licet infirmitate mentis, non tumore cordis, ſicut Abiſai, audita futura paſſione Domini ipſe reſpondiſſe in euangelio legitur, dicens: Abſit a te Domine, non fiet iſtud. Cui Dominus e contrario, ſicut & Dauid Abiſai, increpando reſpondit: Vade poſt me ſatana, quia non ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum. *Marc. 8* ET ait Achitophel ad Abſalom: Ingredere ad concubinas patris tui &c.) Concubinas Dauid quas Abſalom filius eius nefarie polluit, figuram habuiſſe Iudaicæ plebis non dubium eſt: quas magiſtri erroris, ſcribæ uidelicet & phariſæi, uanis ſuperſtitionibus ſuis, atque per prauam doctrinam corrumpentes, a domino Ieſu Chriſto eam alienam fecerunt: ſicut & hæretici crebro facere non uerentur: dum apoſtata angelus quoſdam qui uidentur regere & cuſtodire populum Dei, tamquam concubinas domum Dauid, hæretica prauitate seducendo, decipit per eos. Ad quas tamen Dauid ultra non ingreditur, ſed in cuſtodia poſitis alimenta præbet: ipſæq. in uiduitate uiuentes, clauſæ ſunt uſque ad diem mortis ſuæ: quia dum decepti ab hæreticis a uia ueritatis aberrantes, denuo ad eam redire diſſimulant, non ſunt digni cohabitatione Chriſti, ſed clauſi, ideſt ſeparati, & a conſortio eius alieni permanent. Sed clemens ille, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, non renuit beneficiis ſuis paſtum talibus in hoc mundo præbere, ut per collata beneficia occaſionem tribuat cõuertendi. *Matth. 5*

CAPVT XVII.

DIXIT igitur Achitophel ad Abſalom: Eligam mihi duodecim millia uirorum, & conſurgens perſequar Dauid hac nocte.) Achitophel qui aduerſus Dauid peſſimum dedit conſilium, Iudæ proditoris geſtauit perſonam, qui Iudæis aduerſus Chriſtum dedit conſilium proditionis. Achitophel quippe interpretatur ruina fratris, quod ipſi Iudæ proditori proculdubio congruit: qui ruina extitit illius, qui dignatus eſt dicere, Narrabo nomen tuum fratribus meis. Qui & diſpoſita domo ſua, poſtea ſuſpendio interiit. Hoc & Iudas in euangelio ſimiliter, ut Achitophel, feciſſe legitur. Hinc ſequitur qualiter Ionathas & Achimaas ad explorandum conſilium Abſalom, & Dauid renunciandum derelicti ſunt, & fugientes declinauerunt in domum cuiuſdam uiri in Bahurim: qui habebat puteum in ueſtibulo ſuo, & deſcenderunt in eum. Tulit autem mulier & expandit uelamen ſuper os putei quaſi ſiccans ptiſanas, & ſic res latuit. Significant autem iſti duo iuuenes, Ionathas uidelicet, qui interpretatur columbæ donum: & Achimaas, frater meus: eos qui per gratiam ſancti ſpiritus renati, & in numero fratrũ ſunt adſcripti. Qui recedentes ab Abſalom fugiunt, cum malignos ſpiritus euadere quærunt. Hi ergo ſtabant iuxta fontem Rogel,

qui interpretatur triſtis uel deorſum: cum triſtitiam & deſpectum in hoc mundo appetunt habere, propter cæleſtis regni deſiderium. Declinant ergo concito gradu fugientes in domum cuiuſdam uiri in Bahurim: qui locus interpretatur electus ſiue iuuenis, cum adoleſcentiæ tempora in memoriam reducunt. Deſcendunt in puteum qui erat in ueſtibulo, cũ patientiæ ſe humiliter ſubiiciunt: quæ cunctis neceſſaria eſt, ante finem ſcilicet præſentis uitæ. Expandit mulier uelamen ſuper os putei, cum Eccleſia precum aſſiduitate delicta iuuentutis & ignorantiæ ſuorum filiorum abſcondere certat, quaſi ſiccans ptiſanas; cum carnis laſciuiam per continentiæ rigorem conſtringit. Sic & res latet tranſgreſſionis uidelicet humanæ uitæ, quia per aſſiduitatem precum in compunctione lacrymarũ, & per caſtigationem corporis omnia delicta abſconduntur, ac homines a perſecutione antiqui hoſtis protecti liberantur. CVMQ. ueniſſet Dauid in caſtra Sobi filius Nahas de Rabath filiorũ Ammõ, & Machir filius Amihel de Lodabar, & Berzellai Galaadites de Rogelim, obtulerunt ei ſtratoria & tapetia, &c.) Caſtra ubi Dauid uenit, hebraice Manaim leguntur, ſicut ſupra innuimus. hic eſt locus ubi obuii fuerunt Iacob angeli Dei, ſicut in Geneſi legitur. unde ibi ſcri-
Gen.32 ptum eſt: Vocauit Iacob nomen loci Manaim, ideſt, caſtra. Sobi namque quieuit ibi cum muneribus ad Dauid, filius fuit Nahas regis, cum quo pugnauit Saul: quo mortuo, dicit Dauid: Faciam miſericordiam cũ Ammon ſicut fecit pater eius Nahas mecum. Interempto uero a Dauid Ammon, qui ei inde cauandis ſeruis ſuis iniurias fecerat, conſtitutus eſt ab eodem Dauid, in loco fratris ſui, Sobi. Ceterum ſpiritaliter obſequium eius, uel ceterorum Galilæorum Dauid delatum, fidem prætendebat populi gentium in dominum Ieſum Chriſtum. Nam ſicut Dauid perſecutionem declinans filii ſui, ab Hieruſalem receſſit, atque a Galilæis benigne ſuſceptus eſt: ſic nimirum dominus Ieſus Chriſtus ob impietatem Iudæos deſerens, a populo gentium ſuſceptus eſt: qui multos fidelium uarietate uirtutum & doctrinarum ornatos, contulit Domino.

CAPVT XVIII.

ET præcepit rex Ioab & Abiſai & Ethai, dicens: Seruate mihi puerũ Abſalom.) Quod autem Abſalom pater eius Dauid puerum appellat, non utique ætate carnis, ſed paruitate ſenſus, hoc eſt ſtultitia, non mole corporis, dicit. FVIT autem ibi prœlium diſperſum ſuper faciem omnis terræ, & multo plures erant, quos ſaltus conſumpſerat de populo, quam hi, quos uorauerat gladius in bello.) Saltus hic qui plures conſumpſiſſe dicitur, quam gladius uoraſſe, beſtias ferociſſimas, quæ in ſaltu erant, Hebræi autumant: a quibus plures conſumpti, quam gladio uorati fuerunt. ACCIDIT autem ut occurreret Abſalom ſeruis Dauid, ſedens mulo &c.) Abſalom mulo cui inſederat pertranſeunte, ipſe quercui inhærens, inter cælum & terram ſuſpenſus eſt. Sic nimirum ſcribæ & phariſæi principes Iudæ corũ, in ligno crucis, in quo dominum Ieſum Chriſtum affigentes ſuſpenderunt, occulto iudicio in eodem ligno damnati ſunt: atque eundem populum Iudæorum qui carnali ſenſui, uelut irrationabili mulo præſidere uidebantur, in diſperſionem gentium pertranſeuntes, ipſi principatum pariter & populum amiſerunt. Dicamus & manifeſtius: quod Abſalom mulo fugiens in quercu per cæſariẽ capitis ſui ſuſpenſus eſt, hoc ſignificabat quod Iudæi ſtultitiæ carnalis ſenſus incumbentes, propter ſuperſtitioſitatem phariſaicam legem corrumpentes, per ipſam, quam ad correctionem uitæ perceperant, mortis occaſionem habuerant. Vnde & ſaluator in euang. di-

xit ad eos: Nolite arbitrari quod ego accuſaturus ſim uos apud patrem meum. Moyſes enim, in quem uos confiditis, ille uos accuſat. Ioab uero in cor Abſalom tres lanceas infigit: cum antiquus hoſtis ſuperbiam, auaritiam, & inuidiam, ſeu perfidiam in cor Iudaici populi immiſit, quæ illis maxime perditionis cauſa erant. Superbi fuerunt, qui in contemptu Dei idola fabricauerunt. Cupidi fuerunt, qui res tranſitorias uirtutum deliciis præponebant. Perfidi uero & inuidi, qui non ſolum dictis legis & prophetarum repugnabant, ſed etiam ipſius ſaluatoris præſentiam ſpernebant, & beneficiis eius ingrati extiterant. Hinc & in paſſione ſua blaſphema uoce ad Pilatum dicebant: Non habemus regem niſi Cæſarem. Ingrati extiterant, dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris. Ab ſalom quoque poſt interitum in foueam grandem miſſus eſt: cum iniquus quiſque poſt obitum carnis in lacum inferni mergitur. Super quem aceruus lapidum congeritur: cum duritia mentis ſuæ illi exprobratur. Dauid extinctum quidem plorauit: cum interitum populi Iudaici Dominus fleuit, ſicut in euangelio legitur: Videns ciuitatem Hieruſalem, fleuit ſuper illam. Cuius miſeriæ intantum compaſſus eſt, ut etiam uſque ad mortem crucis, in eruditione eius & cura ſalutis ſuæ permanſerit. CVRRENS ergo Achimaas per uiam compendii, tranſiuit Chuſi.) Achimaas filius Sadoch, qui poſterior cœpit & prior ipſe præcucurrit: alacritatem quorundam ſanctorum præfiguraſſe non dubium eſt. Qui cum ſint conuerſione nouiſſimi, plurimos tamen ex eis, qui illos præire uidebantur, fide & dilectione atque feruore ſpiritus antecedunt.

Ioan.5 *Ioan.19* *Luc.19*

CAPVT XIX.

V ENITQ. uniuerſus populus coram rege.) Ille uidelicet, qui cum Dauid permanſerat. Quod uero ait, ISRAEL fugit in tabernacula ſua.) Hi intelligendi ſunt, qui cum Abſalom per duellionem rebelles extiterant. MIPHIBOSETH quoque filius Ionathæ, deſcendit in occurſum regis illotis pedibus.) In Hebræo non, lotis, ſed infectis legitur pedibus. Fecerat namque ſibi (ut Hebræi tradunt) ligneos pedes, quibus uti quaſi pro naturalibus ſolebat: ſicut ſolent facere claudi, quemadmodum & ille erat. AIT autem rex ad Miphiboſeth: Quid ultra loqueris? Fixum eſt quod locutus ſum. Tu & Siba diuidite poſſeſſiones. In hebræo, agrum, legitur. Quia in hoc loco Dauid immemor amicitiæ fuit & fœderis, immo iuramenti quod habuit cũ Ionathan: & tam crudele dedit iudicium, dicens: Tu & Siba diuidite agrum: iccirco Roboam & Ieroboam (ut aiunt) diuiſerunt eius regnum. Miphiboſeth enim in Samuelis libro legitur, ideſt, Miphiboſeth interpretatur litigans cum altiſſimo. Litigans enim cum altiſſimo, ideſt, Deo fuiſſe dicitur, eo quod reduxiſſet Dauid cum pace. Vnde quod ait regi: ETIAM cuncta accipat poſtquam reuerſus eſt Dominus meus rex in domum ſuam pacifice) Non hoc dixiſſe ſuſpicatur gratulanti animo, ſed inſultanti, & quaſi contra Deum murmuranti, eo quod Dominus Dauid in pace reduxiſſet. ET ait Berzellai ad regem: Eſt autem Chamaam ſeruus tuus, ipſe aſcendat tecum.) Chamaam interpretatur ſuſpirans. quamdiu enim cum patre permanſit, ſuſpirans uocatus eſt. poſtquam uero in doctrinam Dauid tranſiit, non Chamaam, ſed Chama quod interpretatur fidelis appellatus eſt.

CAPVT XX.

A CCIDIT autem ut ibi eſſet uir Belial, nomine Seba, filius Bochri, uir iemineus &c.) Seba uir Belial, qui Iſraeliticum populum a domo Dauid diuidere conatus eſt, figuram geſtauit hæreticorum: qui plebem Dei ſcindere uolentes, in ipſa ſua praua intentione prius damnati ab Eccleſia moriuntur, quam hoc, quod cœperant, implere poſſint. de quo plenius dicemus in poſterum. DIXIT itaque Ioab ad Amaſam: Salue mi frater. et tenuit manu dextera mentum Amaſæ quaſi óſculans eum. Porro Amaſa nõ obſeruauit gladium quem habebat Ioab: qui percuſſit eum in latere, & effudit inteſtina eius in terram. Quid eſt quod Ioab Amaſæ mentum dextera tenuit, ſed ſiniſtram ad gladium latenter mittens, eius uiſcera effudit, niſi hoc quod patenter datur intelligi? Dextera namque mentum tenere eſt, quaſi ex benignitate blandiri. Sed ſiniſtram ad gladium mittit, qui latenter ex malitia percutit. Sic Ioab quoque blande & benigne locutus eſt, ſed ex malitia in dolo occidit.

ET exclamauit mulier ſapiens de ciuitate ad Ioab, dicens: Sermo (inquit) dicebatur in ueteri prouerbio: Qui interrogant, interrogent in Abela, & ſic proficiebant. Nonne ego ſum quæ reſpondebo ueritatem Iſrael, & tu quæris ſubuertere ciuitatem? & reliq.) Ait enim: Sermo, inquit, dicebatur in antiquo prouerbio, qui interrogant, interrogent &c. Ac ſi aperte diceretur: Hæc ciuitas urbs conſilii extitit, & qui aliquod cõſilium requirebant, hic interrogabant: Et tu quæris tantam deſtruere ciuitatem, & matrem conſilii euertere in Iſrael? Dicamus conuenientius. Ait enim: Sermo dicitur in ueteri prouerbio &c. In Hebræo non habetur, prouerbio. Iſte ſermo, ſermo legis eſt, in qua iubetur a Domino per Moyſen, ut quando ingreſſuri eſſent terrã Chanaan & gentes deleturi, primum pacem offerrent: & ſi pax ab eis reciperetur, pacem recipientes tributarii eorum efficerentur: & ſi pacem non reciperent, tunc a filiis Iſrael delerentur. Idcirco exclamaſſe mulier ſapiens de ciuitate fertur: Nõne ego ſum quæ reſpondebo ueritatem in Iſrael, & tu quæris ſubuertere ciuitatem? Quare præcipitas hereditatem Domini? Ac ſi diceret: Cur uis deſtruere ciuitatem hanc antequam pacem interrogando offeras, ſicut in lege iubetur? Cur etiam non eandem legem in nobis Iſraelitis ſeruas, quæ in alienigenis olim ſeruata eſt?

FVIT autem Ioab ſuper omnem Iſrael.) Reditus itaque Iſraelitici populi ad Dauid poſt interfectionem Abſalom, reditum prioris populi ad Chriſtum poſt interitum prauorum magiſtrorum ſignificat. Seba ergo filius Bochri, qui populum ſeducendo ad Dauid auertebat, errorem ſignificat, qui in ſynagoga Iudæorum diutius dominabatur, & a ueritatis auditu populum ſubuertebat. Interpretatur autem Seba ſecta, a ſecando, non a ſectando. Bochri autem interpretatur, primogenitus meus. Iſrael ergo de quo ſcriptum eſt: Filius meus primogenitus Iſrael quem eduxi de Aegypto, Sebam, ideſt errorem ſecutus reſequeſtra-
Michea 6 bat a domo Dauid, & Eccleſiam ſemet ipſam ſeparabat, cum eius conuentum execrando negabat. Hi ergo poſtquam per mulieris ſapientis ſuggeſtionem, & & ſpiritalis doctrinæ eruditionẽ caput Seba abſciderant, ideſt diabolum a corde ſuo abiecerant, mox ad Dauid reuertuntur, cum Chriſtum filium Dei corde credulo uenerantur.

CA-

CAPVT XXI.

HIC ſequitur qualiter fames facta eſt in diebus Dauid tribus annis. Et cum conſuliſſet Dominum, reſponſum eſt: Quod propter Saul & domum eius & ſanguinem, quia occidit Gabaonitas. Et reliq.) Filii Saul qui cum Doeg Idumæo, dum adhuc pueri eſſent, ſacerdotes & Gabaonitas in Nobe occiderant, hi ſunt Armoni & Miphiboſeth, quos peperit ei Reſpha filia Ahia, & quinque filii Michol filiæ Saul, quos genuit Adrieli filio Berzellai, qui fuit de domo Lathi. Quæritur, cur filii Michol dicuntur, cũ nõ Michol, ſed eius ſoror Merob uxor fuerit Adrieli filio Berzellai? Quod ita ſoluitur. Merob quippe eos naturaliter genuit, & Michol uxor Dauid quæ & Egla dicitur, eos in loco filiorũ nutriuit, & ſibi in filios adoptauit, iccirco eius filii dicuntur. Filii enim Iſrael (ut ſcriptura refert) iurauerũt Gabaonitis, ſed Saul uoluit percutere eos zelo quaſi pro filiis Iſrael & Iuda, eo quod eoſdẽ uiuere Ioſue gratis quodam modo permiſerit, & abſtulerit a filiis Iſrael prædam eorũ iniuſte. Huius ultionis cauſa in Gabaonitas Abimelech ſacerdos extitit, & ideo fames exorta eſt. Fames itaque hæc ſignificat ſterilitatẽ bonorum operũ in plebibus, propter negligentiã doctorum, dum inſeruiunt cupiditatibus terrenis, & nõ procurant paſtũ impendere prædicationis. Necantur ergo Gabaonitæ, cũ ſtudium rectæ conuerſationis, & reſtauratio pænitentiæ, poſt lapſum ab incautis per hæreticos ſeu per malignos ſpiritus ſubtrahitur. Gabaon enim collis mæroris interpretatur. Et bene Gabaonitæ interfecti dicũtur, cum deſidioſi quique poſt perpetrata ſcelera, uana ſpe ſecuritatis a diabolo deluduntur, qui dicunt: faciamus mala, ut ueniant nobis bona: quorũ damnatio iuſta eſt. Sed Reſpha quæ interpretatur curſus, filia Aiæ, quæ interpretatur frater eius, tollens cilicium, ſubſtrauit ſibi ſuper petrã, donec ſtillaret aqua ſuper eos de cælo: & nõ dimiſit aues lacerare eos per diẽ, neque beſtias per noctẽ: cũ pia ſolicitudo ſanctorũ, talibus ſuccurrens rigore ieiunii, atque inſtantiæ precũ incumbit, donec miſericordiã Dei impetret ſuper eos de cælo: cõpeſcens uidelicet prauos homines, necnõ & malignos ſpiritus, prauis ſuggeſtionibus eorũ uitã ulterius corrumpere. FACTVM eſt autẽ rurſum prœlium Philiſtinorũ aduerſus Iſrael. Et reliq. uſquequo ait: Tertiũ quoque bellum fuit in Gob contra Philiſtæos, in quo percuſſit Adeodatus filius ſaltus polymitarius Bethlehemites Goliath Gethæum.) Multi igitur requirunt quis fuerit iſte Adeodatus, filius ſaltus, polymitarius, Bethlehemites. Sed Hebræus ſæpe dictus, ita exponit: Adeodatus, inquit, ipſe eſt Dauid. Iccirco dicitur Adeodatus, quia a Deo electus eſt in regnũ. Filius ſaltus, quia de ſaltu, ubi oues paſcebat, eductus eſt. Polymitarius uero, quia de genere Beſeleel mater eius fuit. Bethlehemites, quia de Bethlehẽ ciuitate extitit. Nã Noemi & Ruth tempore ubertatis, ex quibus Dauid ortus eſt, reuerſæ ſunt in Bethlehem. Et quia cauſa panis Ruth Booz nota eſt: iccirco idẽ locus, domus panis uocatus eſt. Vnde Gog, in quo fuit bellum, ut idem Hebræus tranſtulit, lacus interpretatur: iccirco quia ſicut in lacum leonũ quis mittitur & præceps labitur, ita Dauid ſemetipſum cõtra Goliath fortiter ad pugnandum oppoſuit. Quem etiã ſenſum uidelicet quod ab eo datus Dauid intelligitur, ſequentia declarant, ubi, expletis prœliis, ſubiungitur: Hi quatuor nati ſunt de Arapha in Geth, & ceciderunt in manu Dauid & ſeruorũ eius. Iudæi quoque hanc Arapham, matrem gigantum; Orphan, nurum Noemi eſſe arbitrantur. Nam & taliter nos etiam in cuiuſdam uolumine ſcriptũ reperimus. Ioſephus in duobus prœliis concordat cũ ſcriptura regum: de tertio prœlio ait:

Rom. 3

quod

quod apparuit fortis, mittente Dauid exercitum nomine Ephan, cognatus eius. Sed utrum ipſum Adeodatum Ephan appellauerit, uel alium quemlibet hoc nomine notauerit, incertum eſt. QVARTVM bellum fuit in Geth. Et reliq. uſquequo ait, Hi quatuor nati ſunt de Arapha in Geth, & ceciderunt in manu Dauid & ſeruorum eius.) Quatuor iſta bella contra Palæſtinos, bellum ſignificant Chriſti, quod omni tempore iſtius uitæ in membris ſuis contra perfidos quoſque iſtius ſæculi, & contra ſpiritales nequitias inceſſanter agit. Licet enim faſtus mundanus, uel propter uitas malignorum ſpirituum, ſe erigat contra Eccleſiam Chriſti, omnis tamen principatus aduerſariorum, uero Dauid, hoc eſt rege Chriſto imperante, ac prœlia ſeruorum ſuorum diſponente cedit, & omnes aduerſarii uincuntur. Vnde Pſalmiſta ex perſona eccleſiæ confidenter di-
Pſalm. 59 cit: In Deo faciemus uirtutem &c.

CAPVT XXII.

LOCVTVS eſt autem Dauid Domino uerba carminis huius, in die qua liberauit eum Dominus de manu omnium inimicorum ſuorum, & de manu Saul. Et ait: Dominus petra mea &c.) Quæritur, cur ſolus ſeptimusdecimus pſalmus tantummodo in libro Regum reperiatur conſcriptus? Nec immerito pſalmus iſte in Regnorum libris ſolus inuenitur, quia regnum illud ſignificat, ubi aduerſarium nullum habebimus. Et hoc eſt, quod in prætitulatione pſalmi huius ſcribitur, In die qua eripuit eum Dominus de manu omniũ inimicorum ſuorum, & de manu Saul. Et ait Dominus petra mea & refugium meum. Quis enim figuratur in Dauid, niſi ille qui uenit ſecundum carnem ex ſemine Dauid? Qui utique in corpore ſuo, quod eſt eccleſia, adhuc patitur inimi-
1. Corin. 15 cos, quod corpus non eripitur de manu inimicorum, niſi cum & illa nouiſſima inimica deſtruetur mors, ut perueniatur ad regnum Dei. Nam pſalmus hic uni tantum non poteſt conuenire perſonæ, ſed quattuor diuiſionibus ſubiacebit. Id eſt, primo ordine propheta loquitur, qui gratias agit, quod eum de grauibus periculis diuina pietas liberare dignata eſt. Secundo, eccleſia, eo quod per multas calamitates Chriſtianum populum ad Baptiſmum de orbis uniuerſitate collegit. Tertio, uox ſaluatoris illabitur, ubi pulcherrimis alluſionibus, uirtus eius & poteſtas deſcribitur. Quarto, iterum eccleſiæ dicta proferuntur, & cõceſſa munera Chriſti laudantur. Et exaudiet de templo ſancto ſuo Templum Dei, filius Dei. Et cõtremuit terra: Terra, peccatores. Fundamenta montium: Spes ſuperborũ. Quoniã iratus eſt eis: Quia recognouerunt iram Dei. Fumus: Cõpunctio pænitentium. Carbones ſuccenſi ſunt ab eo. Corda hominum inflammata ab
Pſalm. 18 ſpiritu ſancto. Inclinauit cælos: Quia ipſos de quibus dictus eſt, Cæli enarrant gloriam Dei, de aduentu ſuo nuncios miſit, & deſcendit, formam ſerui ſuſcipiendo. Cherubim, ſcientiæ plenitudo. Pennas uentorum, ſcientiæ ſanctorum. Tonauit de cælis Dominus, ideſt, de apoſtolis. Miſit ſagittas ſuas, Sagittæ euangeliſtæ. Fulgura, miracula ſanctorum. Fundamenta terræ, Fides eccleſiæ manifeſta. Miſit de cælo & aſſumpſit me, Ideſt, filium ſuum pater miſit, & aſſumpſit eccleſiam ſuam. Liberauit me de inimico meo pontentiſſimo, Ideſt, ex diabolo. Et eduxit me in latitudine, hoc eſt, in caritate. Retribuet mihi ſecundum iuſtitiam meam Ideſt, ſecundum innocentiam fidei, & bonorum operum & actuum. Cum ſancto ſanctus eris. Ad Dominum dicitur, qui cum ſancto utique ſanctus, et cum electo electus eris, & cum peruerſo peruerteris. Ob hoc quod eis non ſapet, peruerſus eſſe uidetur: quia ſuperbis reſiſtit, humilibus

humilibus dat gratiam. In Deo meo tranſiliam murum. Murum itaque illum, quem humano generi inter Deum & hominem erexerant peccata. Coæquans pedes meos ceruis. Ceruos ſpirituales uiros appellat, propter alacritatem uelocis curſus. Spinas & ueptes, hoc eſt implicamenta ſæculi huius tranſilientes. Perſequar inimicos meos & conteram, & non reuertar donec conſumam eos. Chriſtus Iudæos atque omnes infideles conſumit, ſimiliter & anima electa uitia ſua per augmenta uirtutū cōſumit. Inimicos meos dediſti mihi dorſum. Hoc quod alibi ſcriptum eſt: Sede a dexteris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Saluabis me a contradicentibus populi mei. Vox Chriſti a contradictione Iudæorum, per patris ſui potentiam ſaluatus, atque in caput gentiū conſtitutus. Filii alieni reſiſtent mihi. Filii alieni Iudæi ſunt, quibus dictum eſt: Vox ex patre diabolo eſtis. Deus qui das uindictas mihi. Hoc eſt in futuro iudicio, cum eis cœperit reddere quod merentur. A uiro iniquo liberabis me. Hoc eſt, Eccleſiam ſuam de poteſtate diaboli erepturus eſt. Et faciens miſericordiam Chriſto ſuo Dauid. Dauid Chriſtum ſignificat, ſemen eius omnes electos.

Pſalm. 109

Ioan. 8

CAPVT XXIII.

HAEC ſunt uerba nouiſſima Dauid filii Iſai.) Verba nouiſſima Dauid non finienda dicit, ſed perficienda: non conſumenda, ſed quæ cunctis fidelibus perfectionis plenitudinem conferant: & ideo ultimam confeſſionem laudis ſignificant: quam, ſuperato hoſte, & peracta uictoria mortis, laudem ſancti in æternum Deo cantabunt. DIXIT uir cui conſtitutum eſt de Chriſto dei Iacob: egregius pſaltes Iſrael.) Ideſt, nobilis pſalmiſta, qui uidelicet & propheta luculento ſermone & manifeſtiſſime de Chriſto filio Dei Iacob, & de incarnatione eius, ac redemptione humani generis prophetauit.

SPIRITVS Domini locutus eſt per me, & ſermo eius per linguam meam. Deus Iſrael mihi locutus eſt, fortis Iſrael dominator hominum iuſtus.) Spiritus enim Domini, qui eſt Spiritus ſanctus, & ſermo Domini, qui eſt filius Dei, ea, quæ propheta uaticinauerat, per gratiam ſuam ueraciter proferre donauerat.

IPSE enim ſpiritus Dei Iacob dominatur in timore Domini, ſicut lux auroræ oriente ſole, mane abſque nubibus rutilat.) Aurora, Eccleſia: oriente ſole, Chriſto reſurgente a mortuis, abſque nubibus rutilat, ideſt abſque peccato infidelitatis, reſplendet in miraculis. Pluuia, euangelica prædicatio: herba, crescentem ſignificat populū, terra uero Eccleſiam. Poteſt moraliter intelligi aptius. Qui enim in timore Domini dominationem in ſubditis exercet, lucis opera per ſolem iuſtitiæ illuminata profert: nec in eis aliquid remanebit obſcurum, ſed imbre cæleſtis gratiæ irrigatus, germina uirtutum in carne uiuens fructificat.

NEC tanta eſt domus mea apud Deum, ut pactum æternum iniret mecum firmum in omnibus atque munitum. Cuncta enim ſalus mea & omnis uoluntas, nec eſt quidquam ex ea quod non germinet.) Hinc idem propheta in pſalmis dicit, quod beatus uir, qui in lege Domini meditatur die ac nocte, ſit tamquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo: & folium eius nō defluet, & omnia, quæcumque faciet, proſperabuntur. PRAEVARICATORES autem quaſi ſpinæ euellentur uniuerſi, qui nō tolluntur manibus: et ſi quis tāgere uoluerit eas, armabitur ferro lanceato, igneq. ſuccenſæ comburentur uſque ad nihilum.) Quod poteſt & iuxta ſuperiorem ſenſum, de Iudæis & de hæreticis (qui uelut ſpinæ, de Eccleſia, quæ eſt terra uiuentium euulſi, atque æterno incendio traditi) ſpecialiter intelligi.

Pſalm. 1

intelligi. Poteſt & generaliter de omnibus reprobis intelligi, iuxta quod in euangelio dicitur: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur &c. Et ite-
Matth. 3 rum: Filius, inquit, hominis mittet angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem, & mittet eos in caminum ignis, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Ille ſcilicet quaſi tangens ſpinas armabitur ferro & ligno lanceato, qui communicans peccatis alienis propter duritiam cordis ſui iniquitatum pondere premitur, & iaculis peccatorum confodietur: cuiusq. opera æternis gehennæ ignibus digna ad nihilum redigentur. HAEC nomina fortium Dauid: ſedens in cathedra ſapientiſſimus princeps inter tres: ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni uermiculus: qui octingentos interfecit impetu uno.) Quod dicitur de ſapientiſſimo principe fortium Dauid, cuius quidem nomen in Regum libro tacetur, at uero in libro Paralipomenon Ieſbaam nominatur. Ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni uermiculus. Virtus in hoc bellica, ſimul & modeſta uiri deſignatur ciuilitas: quia uidelicet ſicut uermiculus ligni, tener quidem & fragilis toto ſuo corpore, necnon & permodicus apparet, nihilominus tamen fortiſſimum ligni robur exedens conſumit, & ſcabroſum & carioſum reddit. Vnde & a terendo ligna teredonis nomen habet. Sic ille affabilis omnibus domi, & quietus atque humilis uidebatur: at in certamine publico robuſtum ſe atque intolerabilem hoſtibus exhibebat. Sed hunc principem Hebræus ipſum ſuſpicatur eſſe Dauid. Ecce hiſtoriam tetigimus, ſed quid ſpiritaliter ſignificet, breuiter indagemus. Ait enim: Ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni uermiculus. Dauid ligni uermiculus fuiſſe ſcribitur, quod utique Dominico homini ſpecialiter congruit: ex cuius perſona Pſalmographus cecinit: Ego autem ſum uermis & non homo. Quemadmodum enim lignum ex ſe uermiculum procreat, ita quo-
Pſalm. 21 que beata Maria uirgo, uidelicet de radice Ieſſe, abſque opere nuptiali, florem protulit Dominum & ſaluatorem: qui octingentos interfeciſſe impetu uno dicitur. quia ut euangeliſta pronunciat de homine uno, qui uniuerſarum gentium typum præferebat, Vno impetu, ideſt, ſermonis imperio, legionem expulit dæmonum. POST hunc Semma filius Age & Arari. Et cógregati ſunt Philiſtim in ſtatione, &c.) Semma audiens, Age meditans ſiue loquens, Ararites montanus. Semma filius Age, perſonā geſtauit Domini & ſaluatoris noſtri, ſiue ſanctorum prædicatorum eius: qui in agro Eccleſiæ ſtans, infirma membra illius de aduerſariis poteſtatibus uelut hordeum tuetur: uel certe uerecundiam caſtitatis incontinentibus, quaſi lentes gladio ori ſui, contra luxuriam defendit.

NECNON & ante deſcenderant tres, qui erant principes in triginta, & uenerunt tempore meſſis ad Dauid in ſpeluncam odollam.) Tres iſti fuerunt, Abiſai filius Saruiæ, & ſub hoc Hai Vſatites, & Ionathan filius Samaa fratris Dauid. HI etiam tres irruperunt caſtra Philiſtinorum, & hauſerunt aquā de ciſterna Bethlehem. Et de tribus iſtis Abiſai quoque frater Ioab filius Saruiæ, princeps erat de tribus iſtis nominatis, in tribus illis & inter tres nobilior. Deſiderauit igitur Dauid & ait. Siquis mihi daret potū de ciſterna quæ eſt in Bethlehem iuxta portam. Irruperunt ergo tres fortes caſtra Philiſtinorum, & hauſerunt aquam. At ille noluit bibere, ſed libauit illam Domino.) Qui fuerint hi tres fortiſſimi, iam ſuperius inculcauimus. Ceterum ſpiritaliter quē in hoc deſiderio ipſe Dauid præfigurauit, niſi omnes ſanctos patres, qui ante legē uel ſub lege fuerunt, qui aduentum ſaluatoris præſtolantes, ad eius præſentiam peruenire nequiuerunt? Illum uidelicet fontem ſitientes, in quo eſt remiſſio peccatorum: non qui periculis quæreretur alienis, ſed qui aliena pericula deleret. Verum moraliter ex hoc facto cogitandū ſummopere eſt, ut qui ſe illicita meminit commi-

commiſiſſe, a quibuſdam etiam licitis ſtudeat abſtinere, quatenus per hoc conditori ſuo ſatisfaciat: ut qui commiſit prohibita, ſibimetipſi abſcindere debeat etiam commiſſa, & ſe reprehendat in minimis, qui ſe meminit in maximis deliquiſſe. Nimia ſunt, quæ loquor, ſi hæc ex ſacri eloquii teſtimonio non affirmo. Lex certe ueteris teſtamenti, alienam uxorē concupiſci prohibet: At regem uero fortia iubere militibus, uel deſiderare aquam non pœnaliter uetat. Et cuncti nouimus, quod Dauid concupiſcentiæ mucrone transfixus, alienam coniugem appetiuit & abſtulit, cuius culpam digna uerbera ſunt ſecuta: & malum quod perpetrauit, per pænitentiæ lamenta correxit. Qui cum, longe poſt, contra oſtium ſederet, aquam bibere ex eorum ciſterna, ex deſiderio uoluit: Cuius electi milites, inter cateruas aduerſantium medias erumpentes, aquam, quam rex deſiderabat, illæſi detulerant. Sed uir flagellis eruditus, ſemetipſum protinus cum periculo militum aquam deſideraſſe reprehendit, eamq. Domino fundens libauit, ſicut illic ſcriptum eſt: Libauit eam Domino, in ſacrificium quippe Domini effuſa aqua conuerſa eſt, quia culpam concupiſcentiæ mactauit, per pænitentiam reprehenſionis ſuæ. Qui ergo quondam concupiſcere alienam cōiugem nequaquam timuit, poſt etiam, quia aquam concupiuerat, expauit. Quia enim illicita perpetraſſe meminerat, contra ſemetipſum iam rigidus, etiam a licitis abſtinebat. Sic agamus pænitentiam, ut ea, quæ cōmiſimus, perfecte defleamus. Verum iuxta hiſtoriam, quod oblatam aquam bibere noluit, ſed eam Domino libauit, exemplum præbuit militibus ſuis fortitudinis & conſtantiæ. Vicit ergo naturam, ut ſitiens non biberet, ut ſuo exemplo omnis exercitus tolerare ſitim diſceret. ABISAI quoque frater Ioab filius Saruiæ, princeps erat de tribus. Ipſe leuauit haſtam ſuam contra trecentos, quos interfecit, nominatus in tribus, & inter tres nobilior, eratq. eorum princeps, ſed uſque ad tres primos non peruenerat.) Sciendum eſt, quod iſti tres primi (ad quos Abiſai, qui erat inter tres nobilior & princeps, non perueniſſe dicitur) neque in hoc uolumine, neque in Paralip. lib. qui fuerint, leguntur: Necnon etiam feruenti aſtu, libros Antiquitatū Ioſephi perluſtrantes, minime inuenire potuimus: niſi forte illi intelliguntur, (ſicut Hebræi tradunt) quos ſuperius iam nominauimus: aut illi, quos Ioſephus narrat, aquam Dauid de ciſterna Bethlehem attuliſſe, quos nominat Ieſbaam filium Accamoni, quem alibi Euſebius filium Achimei nuncupat, & Eleazarum filium Ochoi, quem dicit eſſe filium Dodim, atque Semma filium Age, quem appellat alibi filium Heli, de quibus ſacra ſcriptura nil loquitur. Vnde nonnulli non ſolum Hebræorum, uerumetiam Latinorum, tropice tres primos, tres uirtutes Dauid, intelligi uolunt, ſapientiam uidelicet, humilitatem, & fortitudinem, ſicut in præcedentibus dicitur: Sedens in cathedra ſapientiſſimus, ecce ſapientiam. Ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni uermiculus, ecce humilitatem. Qui octingentos interfecit impetu uno, ecce fortitudinem. Ad has tres uirtutes nemo fortium Dauid peruenit, ideoq. ipſe eſt princeps fortium ſuorum. Verum, ſi quis aliam expoſitionem inuenerit, promulgare ſtudeat, & nos libenter ei obſequium dabimus, qui profecto aliam inuenire nō potuimus: his enim expletis, quid ſpiritaliter ſignificet, innuamus. Iſte enim Abiſai, qui leuauit manum ſuam contra trecentos, figuram prætendiſſe ſaluatoris, ſiue ſanctorum prædicatorum non dubium eſt: qui uexillo crucis, atque haſta prædicationis, inimicos fidei, uelut trecentos uiros, conuincunt, atque proſternunt.

ET Banaias, filius Ioiade, uiri fortiſſimi, magnorum operum de Capſeel. Ipſe percuſſit duos leones Moab, & ipſe deſcendit & percuſſit leonem in medio ciſternæ diebus niuis. Ipſe quoque interfecit uirum Aegyptium, uirum dignum ſpectaculo,

ctaculo, habentẽ in manu haſtam. Itaque, cum deſcendiſſet ad eum in uirga, ui
extorſit haſtam de manu Aegyptii, & interfecit eum haſta ſua.) Notandũ, quod
inHebræo non habetur, (ſicut in cuiuſdam uolumine reperi) Magnorum ope-
rum, ſed Magiſter operum. Capſeel enim interpretatur, congregatio Dei: Ma-
giſter enim erat de congregatione & legione Dei, ideſt Cerethi & Pherethi, qui
interpretantur, occidentes & uiuificantes. Ipſe enim percuſſit duos leones Mo-
ab, quos nonnulli intelligi uolunt, duos potentes ac fortiſſimos uiros in regno
Moab: In quo etiam intellectu, uir quidam doctus in ſcripturis, & ſolers in amo
re ſapientiæ, qui me in ſacris litteris erudire conſueuit, conſentire uidetur.
Quos Paralipomenon, duos Ariel Moab nominat. Vnde & Ariel uel uiri poten
tes Moab, uel leones nuncupantur. Ariel enim interpretatur leo Dei. Quos Ba
naias, dum prouocatus eſſet ab illis, ſuperatos interfecit: Quando enim Dauid
eoſdem Moabitas bello aggreſſus eſt, & fecit tres funiculos, duos ad mortifican
dum, & unum ad uiuificandum, iſti potentes Moabites tuebantur. Quod dici-
turde Banaia: Et ipſe deſcendit, & percuſſit in media ciſterna diebus niuis leo-
nem; quomodo ſit factum, Ioſephus narrat apertius: quia uidelicet ciſterna fue
rit nimium profunda, qua tempore hiemis cum eſſent omnia niuibus plena,
ipſa quoque nimio niuium aggere, fuerit coæquata: Quã cum leo ſuperueniens
periculi neſcius incidiſſet, ibidemq. concluſus, grandi rugitu clamaret, accur-
rebant homines uidere, quid eſſet: Et dum cum aliis ad tale ſpectaculum adueni
ret & Banaias, deſiliit ſtatim in ciſternam: & aggreſſum mediis in niuibus, per-
cuſſit & interfecit leonem. Spiritaliter Banaias, qui interpretatur ædificator Do
minus, perſonam in ſe expreſſit ſaluatoris, de quo propheta uaticinauerat, quia
Pſalm.146 per eum ædificanda Eccleſia eſſet, dicens: Aedificans Hieruſalem Dominus.
Pſalm.101 Et iterum: Dominus ædificabit Sion: quam Paulus cõſtrui uidens aiebat: Dei
1.Corin.3 ædificatio eſtis: Qui de cælis deſcendit in lacũ ſæculi iſtius; qui calentes aquas,
hoc eſt mentes hominum, in malitia feruentes, niue & frigore infidelitatis, in
aqua prædicationis ſuæ, ſiue fluɛto baptiſmatis, refrigerauit: Et interfecit leo
nem, hoc eſt, diabolum, gladio uerbi ſui.: Ipſe enim eſt auricularius Dauid,
Dei ſcilicet patris: cui uera diuinitas omnem ſcientiam, atque intelligentiam cõ
tulit. HAEC fecit Banaias filius Ioiade, & ipſe nominatur inter tres ro-
buſtiſſimos, qui erant inter triginta nobiliores. Verumtamen uſque ad tres non
peruenerat.) Intelligitur, quia ipſe nominari dignus eſſet inter robuſtos, ideſt,
Abiſai & Subochai & Ionathan, quippe qui uiribus eis æquari poſſet, qui etiam
erant inter triginta. Notandum, quod quidam Hebræorum leonem hunc quẽ
Banaias interfecit, Ioab intelligi uolunt: qui in media ciſterna, ideſt, in domo
Domini, ubi cornua altaris tenebat, occiſus eſt. Et puta altare ciſternam ſignifi
care: uidelicet quia, inquit, ſicut aqua ciſternæ munditiem affert, ita nihilomi
nus ſanctuarium Domini, peccata expiabat. In diebus niuis, quia per mortẽ
Pſalm. 50 expiauit peccatum, iuxta illud Pſalmiſtæ: Lauabis me: quod impletũ eſt in me-
dia ciſterna: & ſuper niuem dealbabor: quod impletum eſt in eo quod ait, Die
bus niuis. De eo autẽ, quod ſubſequenter narratur, Ipſe quoque interfecit ui-
rum Aegyptium, uirum dignum ſpectaculo. Virum iſtum Aegyptium, Semei
filium Iera eſſe arbitrantur, qui maledixit Dauid. Sciendum eſt, quod idẽ Semei
de Bahurim fuerit ideo Aegyptius dictus, quia opera illius Aegyptii, Deum
blaſphemantis (quem Moyſes, iubente Domino interfecit in heremo) imitatus
fuit. Ille enim blaſphemauit Deum, & iſte maledixit prophetam, & regem. Vi-
rum dignum ſpectaculo. Spectabatur enim, ut, ſi egrederetur Hieruſalem, inter-
ficeretur. Habentẽ in manu haſtam, ideſt, legẽ Dei, quam ſi meditatus fuiſſet
perma-

permanendo in Hieruſalem, non perimeretur: Quia ergo præceptum regis irritum fecit, exeundo foras Hieruſalem, iccirco in eum a Banaia, In uirga, ideſt, rectitudine iuſtitiæ, deſcenſum eſt: & haſta, quam iam non rectam tenebat, ui ab eo extorta eſt: quem ſenſum non refragamus, ſed diligenti lectori relinquamus. Deſcriptus enim ex parte catalogus uirorum fortium in figuram ſanctorũ: qui quamuis uirtutum ſublimitate proficiant, tamen uſque ad excellentiam diuinæ trinitatis, nequaquam attingant. Inde eſt quod ibi ſcriptum eſt de Ioab, uſque ad tres nõ peruenit. Quis enim æquabitur Domino, aut quis ſimilis erit inter filios Dei? Ac per hoc uera poteſt illa ſolutio eſſe, quã ſuperius de tribus primis fortiſſimis, uidelicet tribus uirtutibus Dauid, deſcripſimus: ad quas nemo fortium peruenire potuit: Et ideo tropice ſermo diuinus, in figuram ſaluatoris ita protulit dicens, ſed uſque ad tres primos non peruenerat. ASAEL frater Ioab inter triginta. Eleanan filius patrui eius de Bethlehem. Semma de Arai. Elica de Harodi. Heles de Phalti. Hiri filius Acces de Thecua. Abiezer de Anathoth. Mobonnai de Huſati. Selmon Adhohites. Macharai Netophatites. Heleb filius Baama, & ipſe Netophatites. Itai filius Ribai, de Gebeeth filiorũ Beniamin. Banaian Pharathonites. Hedai de torrẽte Gaas. Abialbõ Arbathites. Azmauet de Berhomi. Eliaba de Saalboni. Filii Iaſen, Ionathã, Semma de Horodi. Ahiã filius Sarar Ararites. Eliphalet filius Ahasbai. Filii Maachati, Eliã filius Achitophel Gilonites, Heſrai de Carmelo, Pharai de Arbi, Igaal filius Nathan de Soba, Bonni de Gaddi. Selech de Ammoni, Naharai Berothites, armiger Ioab filii Saruiæ. Hira Iethrithes, & reliqua uſque quo ait: Omnes triginta ſeptem.) Notandum eſt, quia cum his triginta, etiam ſeptem fortiores, & nominati in hoc calculo cõprehenduntur, Dauid uidelicet, qui appellatus eſt Adeodatus, Abiſai & Subochai, Ionathan, Eleazar, & Semma, & Banaias: Ecce ſeptem. Triginta hi ſunt: Aſael, Eleanan, Semmade, Arari, Elica, Heles, Hira, Abiezer, Mobonnai, Selmon, Macharai, Heleb, Itai, Banaian pharathonites, Hebai, Abialbon, Azmauet, Elihaba, Semma de Herodi, Ahiam, Eliphelech, Eliaam, Heſrai. Pharai, Igaal, Bonni, Selec, Naharai, Hirai, Hira, Gareb, Vrias Hethæus. Ideo ergo Vrias Hethæus ultimus ponitur, propter id quod ſequitur in ſequentibus. ET addit furor Domini iraſci contra Iſrael.) Iam enim ultio facta fuerat in Dauid & in domo eius. In populo uero qui noluit reſiſtere Dauid in pereundo Vria, & hæc nondum ultio diuina facta fuerat: iccirco hic ultimus ponitur, ut ultio magni eius peccati monſtraretur. Ceterum in hoc numero omnis perfectio ſanctorum deſignatur. Denarius numerus ad decalogum legis pertinet, ternarius uero ad fidem ſanctæ trinitatis, ſeptenarius autem ad ſeptiformem gratiam Spiritus ſancti. ter deni, triginta fiunt.

CAPVT XXIIII.

ET ADDIDIT furor Domini irraſci contra Iſrael, commouitq. Dauid in eis, dicentem: Vade, numera Iſrael & Iudam. Dixitq. rex ad Ioab principem exercitus ſui: Perambula omnes tribus Iſrael a Dan uſque Berſabee, & numera populum. & reliqua.) Faſtu enim ſuperbiæ tactus, & repentino tumore elationis inflatus pro culpa populi, maxime qui eum in proditione Vriæ non redarguit, occulto iudicio Dei contra uoluntatem Domini eundem populum numerare compulit: culpa enim illius punita fuerat, ſed peccatũ populi (ut dictum eſt) inultum manebat. DEDIT ergo Ioab numerum deſcriptionis populi regi, & inuenta ſunt de Iſrael octingenta millia uirorum 2.Corin.3

K fortium

fortium, qui educerent gladium. Et de Iuda, quingenta millia pugnatorum.)
Paralip.
Notandum autem, quod in Paralipomenon legitur, mille millium centum mil-
lia de Iſrael. De Iuda quadraginta ſeptuaginta millia, quos quidem ab Ioab nu-
meratos eſſe, ſed ſummam eorum noluiſſe oſtendere Dauid, niſi tantum, quan
Samuelis liber
tum in Samuelis libro ſcribitur. PERCVSSIT autem cor Dauid poſt-
quam numeratus eſt populus, & dixit Dauid ad Dominum: Peccaui ualde in
hoc facto: ſed precor Domine ut transferas iniquitatē ſerui tui, quia ſtulte egi ni
mis. & reliq.) In libro quoque Exodi, præcepit Dominus Moyſi, dicens: Quan
do tuleritis ſummā filiorum Iſrael, iuxta numerū dabunt ſinguli pretium pro ani
Exod. 30 mabus ſuis Domino, & non erit plaga in eis cum fuerint recenſiti. Hoc autē da
bit omnis qui tranſit ad nomen dimidium ſicli, iuxta menſuram templi. Siclus
ſiclus uiginti hab. obolos.
uiginti habet obulos. Media pars ſicli offeretur Domino, qui habetur in nume-
ro, a uiginti annis & ſupra dabit pretium: diues non addet ad medium ſicli, &
pauper nihil minuet. Suſceptamq. pecuniam quæ collata eſt a filiis Iſrael, trades
in uſus tabernaculi teſtimonii, ut ſit monumentum eorum coram Domino, &
propitietur animabus eorum. Hoc ergo oblitus eſt Dauid facere, iccirco offen-
dit Deum, & ab hoc plaga uenit in Iſrael. CVMQ. ueniſſet Gad ad Da-
uid, nunciauit ei, dicens: Aut ſeptē annis ueniet tibi fames in terra tua, &c.)
Sed myſtice hic intelligi poteſt fames ſeptem annorum, &c. ſi cui placuerit. Se-
ptem annis Infideles Iudæi famem ſuſtinent, quia ſeptiformis gratia Spiritus ſan
cti, pane uerbi Dei eos nequaquam paſcit. Ipſi enim tribus menſibus inimicis
ſuis ſe perſequentibus cedunt, quia ob hoc in nomine ſanctæ trinitatis, per laua
crum regenerationis innouati non ſunt: hoſtibus, hoc eſt immundis ſpiritibus re
ſiſtere non ualentes, terga dant. Ipſos denique angelus percutiens, quaſi tribus
diebus flagellat: quia negantes patrem & filium & Spiritum ſanctum, ex cuius
fide uiuere poterant, in impietate ſua increduli moriuntur. IMMISITQ.
Deus peſtilentiam in Iſrael, de mane uſque ad tempus conſtitutum, & mortui
ſunt ex populo, a Dan uſque Berſabee, ſeptuaginta millia uirorum.) Et hoc qua
Joſephus.
liter geſtum ſit, Ioſephus refert uerbis plurimis, dicens: Prophetis itaque decla
rantibus Dauid, quod ei Deus iraſceretur, ſupplicare cœpit, eumq. rogare, ut
propitius eſſet, & ueniam peccati concederet. Tunc ergo Gad prophetam miſit
ad eum Deus, tres ſupplicii condiciones portantem, ut earum, quam proba-
ret, eligeret, utrum uellet famem in prouincia generari ſeptem annis, aut tri-
bus menſibus pugnando uinceretur ab hoſtibus, aut certe morbus & languor ac
cideret tribus diebus Hebræis. Cumq. ille eſſet in anxietate & uehementer ani-
mo confuſus, & propheta diceret, hoc omni modo imminere, & reſponſum ue
lociter exigeret, ut electam ab eo condicionem renunciaret Deo: cogitans rex,
quia, ſi famem eligeret, contra alios hoc facere uideretur, quando ipſe quidem
habens multa frumenta, non pateretur inopiam, reliquis uero eſſet anguſtia.
Item ſi eligeret trium menſium uictoriam hoſtium, ipſe quidem habens circa ſe
uiros fortiſſimos & cuſtodes, nihil omnino metueret: neci uero eius exercitus
ſubiaceret. Inter hæc autem cōmunem potius paſſionē & regum & ſubiectorum
elegit, in qua timor omnibus eſt æqualis, dicens: Quia multo melius in manus
Dei, quā in hoſtium manus incidere. Hæc audiens propheta, renunciabat Deo:
qui morbū & interitū miſit in exercitū Hebræorum. Moriebantur enim (ut idem
hiſtoriographus ait) nō uno modo, ut facile languor potuiſſet agnoſci, facile pe-
ribant. alius enim ſuper alium moriebatur. alii ſuper mortuos quos ſepeliebant,
ipſi quoque moriebātur. Sic diuerſis morbis (ſicut ille refert) interibāt. Incipiē-
te itaque peſtifero languore eos ab hora matutina perimere uſque ad horā prā-
dii,

dii, conſumpta ſunt ſeptuaginta millia. Hic enim nihil aliud dicere ualemus, niſi quod papa Gregorius moraliter, egregius tractator in hoc facto Dauid protulit. Ait enim: Pro qualitatibus ſubditorum, diſponuntur acta regentium: ut ſæpe pro malo grege, etiam uere boni delinquat uita paſtoris. Ille enim, Deo atteſtante, laudatus, ille ſupernorum myſteriorum conſcius Dauid propheta, tumore repentinæ elationis elatus, populum numerando peccauit: Dei tamen uindictam populus, Dauid peccante, ſuſcepit. Cur hoc? quia uidelicet ſecundum meritum plebium, diſponuntur corda rectorum. Iuſtus uero iudex peccantis uitium ex ipſorum animaduerſione corripuit, ex quorum cauſa peccauit. Sed quia ipſe ſua ſcilicet uoluntate ſuperbiens, a culpa alienus non fuit, uindictam culpæ etiam ſuſcepit. Nam ira ſæuiens quæ corporaliter perculit, rectorem quoque populi intimo cordis dolore proſtrauit. Certum uero eſt, quod ita ſibi inuicem & rectorum merita connectantur & plebium, ut ſæpe ex culpa paſtorum deterior fiat uita plebium, ut ſæpe ex merito plebium, mutetur uita paſtorum: Sed quia rectores habent iudicem ſuum, magna cautela ſubditorum eſt, non temere uitam iudicare regentium. Neque enim fruſtra per ſemetipſum Dominus æs nummulariorũ fudit, & cathedras uendentium columbas euertit: nimirum ſignificans, quia per magiſtros quidem uitam iudicat plebium, ſed per ſemetipſum facta examinat magiſtrorum. Quamuis etiam ſubditorum uitia, quæ a magiſtris modo uel diſſimulantur iudicari, uel nequeunt, eius proculdubio iudicio reſeruantur. Igitur dum ſalua fide res agitur, uirtutis eſt meritum, ſi quidquid prioris eſt, toleratur: debet tantummodo humiliter ſuggeri, ſi fortaſſe ualeat quod diſpliceat emendari. Sed curandum ſummopere eſt, ne in ſuperbiam tranſeat iuſtitiæ inordinata defenſio: dum enim rectitudo incaute diligitur, ipſa magiſtra rectitudinis humilitas amittitur: ne eum ſibi præeſſe quiſque deſpiciat quem fortaſſe contingit ut in aliqua actione reprehendat. Contra hunc tumorem ſuperbiæ ſubditorum, mens ad cuſtodiam humilitatis edomatur, ſi infirmitas propria inceſſanter attenditur. Has uires noſtras ueraciter examinare negligimus, & quia de nobis fortiora credimus, iccirco eos, qui nobis prælati ſunt, diſtricte iudicamus. Quo enim noſmetipſos minus agnoſcimus, eo illos, quos reprehendere nitimur, plus uidemus: ſingula hæc mala ſunt, quæ a ſubditis ſæpe in prælatos, ſæpe a prælatis in ſubditos committuntur: quia & omnes ſubditos hi, qui præſunt ſapientes minime arbitrantur: et rurſum, qui ſubiecti ſunt, rectorum ſuorum actiones iudicant: etſi ipſos regimen tenere contingeret, ſe potius agere putant melius. Vnde plerumque ſicut & rectores minus prudenter ea quæ agenda ſunt uideant, quia eorum oculos ipſa nebula elationis obſcurat. Et nonnumquam is qui ſubiectus eſt, hoc, cum prælatus fuerit, facit, quod dudum fieri ſubiectus arguebat: & pro eo, quod illa, quæ iudicauerat, perpetrat, ſaltem quæ iudicauit, erubeſcat. Igitur ſicut prælatis curandum eſt, ne eorum corda æſtimatione ſingularis ſapientiæ locus ſuperior extollat: Ita ſubiectis prouidendũ eſt, ne ſibi rectorum facta diſpliceant. Si autem magiſtrorum uita uere reprehenditur, oportet utique ſubditi, etiam cum diſplicet, magiſtrum uenerentur. Sed & hoc ſolerter intuendum eſt, ne aut quem imitari deſpicis, uenerari contemnas. Subtilis etenim uia tenenda eſt rectitudinis & humilitatis, ut ſic reprehenſibilia magiſtrorum facta diſpliceant, quatenus ſubditorum mens a ſeruanda magiſterii reuerentia non recedat. ERAT autem angelus Domini iuxta aream Areuna Iebuſæi. Dixitq. Dauid ad Dominum, cum uidiſſet angelum cædentem populum: Ego ſum qui peccaui, & ego inique egi: iſti qui oues ſunt, quid fecerunt? Vertatur obſecro manus tua contra me, &c.) In Paralipomenon ita ſcri-

Luc. 19

Papa Greg. egregius tractator.

Paralip.

ptum eſt: Porro angelus Domini ſtabat iuxta arem Ornan Iebuſæi. Leuansq. Dauid oculos ſuos uidit angelum Domini ſtantẽ inter cælum & terram, & euaginatum gladium in manu eius, & uerſum cõtra Hieruſalem. Et reliqua. Area Areuna, uel area Ornam, ipſa eſt uidelicet Hieruſalem. VENIT autem Gad ad Dauid, & dixit ei: Aſcende, conſtitue Domino altare in area Areuna Iebuſæi. Et aſcendit Dauid iuxta ſermonem Gad, quem præceperat ei Dominus. Conſpiciensq. Areuna, animaduertit regem & ſeruos eius tranſire ad ſe, & egreſſus adorauit regem prono uultu in terram, & ait: Quid cauſæ eſt, ut ueniat Dominus meus rex ad ſeruum ſuum? Cui Dauid ait: Vt emam a te areum, & ædificem altare Domino, et ceſſet interfectio quæ graſſatur in populo. Et ait Areuna ad Dauid &c.) Areuna namque interpretatur arca, & Ornan latine reſonat, lumen nobis. Bene ergo cum Deum pro offenſo quo peccauit placare uellet, altare iubetur in area Areuna uel Ornan conſtruere, ut inde unuſquiſque coniiciat, quia aliter diuinitas ab homine placari non poteſt, niſi in arca cordis, per lumen rectæ fidei, & ueræ dilectionis, altare illi deuotæ humilitatis conſtituat, in quo ſacrificium piæ confeſſionis ac laudis Deo acceptabile offerat. Quod recte per eundem prophetam in pſalmis manifeſtatur, ubi dicitur ex perſona Domini: Sacrificium laudis honorificabit me. Et iterum: Sacrificium, inquit, Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit. EMIT ergo Dauid aream & boues argenti ſiclis quinquaginta. Quod in Paralipomenon ita legitur: Dedit ergo Dauid Ornan pro loco ſiclos auri iuſtiſſimi ponderis ſexcentos. Intelligendum namque eſt, boues argenti ſiclis quinquaginta, aream uero ſexcentis aureis emiſſe. ET ædificauit ibi Dauid altare domo, & obtulit holocauſta & pacifica. Et repropitiatus eſt Dominus terræ, & cohibita eſt plaga ab Iſrael.) Hinc quoque uerba dierum ita narrant. Tabernaculum autem Domini quod fecerat Moyſes in deſerto, & altare holocauſtorum ea tempeſtate erat in excelſo Gabaon, & non præualuit Dauid ire ad altare, ut ibi obſecraret Dominum. nemo enim timore fuerat perterritus, uidens gladium angeli Domini. Dixitq. Dauid: Hæc domus Domini, & hoc altare in holocauſtum Iſrael. Et præcepit ut congregarentur omnes proſelyti de terra Iſrael, & conſtituit ex eis latomos ad cædendos lapides & poliendos, ut ædificaretur domus Domini. In illo ſiquidem loco, ut Hebræi autumant, aliquando contigerat Abraam offerre filium ſuum Iſaac, quando, cum iam paratus eſſet occidere filium, & in holocauſtum exhibere, improuiſo aries apparuit, & altare circumſtitit, quem Abraam pro filio immolauit. Poteſt uero area Areuna, ubi Dauid altare conſtruxit, altius intelligi. Quid per aream Areuna Iebuſæi, niſi Eccleſiam ex gentibus collectam ſignificat? In qua Eccleſia poſtquam altare fidei uerus Dauid, hoc eſt, ſaluator noſter erexit, confeſtim mors impietatis, quæ in populo Dei graſſabatur, ceſſit. Hanc arcam Dauid quinquaginta argenti ſiclis emit: quia & dominus Ieſus Chriſtus Eccleſiam ſuam pretioſo ſanguine ſuo emptam, ac per ſeptiformis gratiam Spiritus ſancti a cunctis ſuis delictis purgatam, in domum ſibi ſempiternam ſanctificauit.

ANGELOMI LEXOVIENSIS,

IN LIBRI TERTII REGVM STROMATA,

PRAEFATIO.

EXPLETIS duobus libellis Regum uoluminis, diuina uidelicet immeriti auxiliati clemētia, tamquam quodam modo ex theſauris diuitum, ſanctorum ſcilicet doctorum, duo minuta abſtrahentes, quæ, ut potuimus, in gazophylacium Domini cōtulimus, ne ingrati ex noſtræ paupertatis ingenio fortaſſis uideremur a Domino, ne talentum etiam id ipſum frugalitatis collatum, rure defoſſum inueniretur abſconditū, & damnationis pœna multaremur acerrime. ubi admodum uaſtum tranſiuimus æquor, auxiliati uidelicet cunctipotentis ope, qui imperat uentis ne noceant rati. Nunc ſiquidem quamquam pauidi, tertium aggredi conabimur librum: in quo maxime flatu indigemus quidem diuini ſpiraminis, ne noſtra carina, tandem fracta, ueniat in ſcopulis, & ſyrtim illiſa demerſa remaneat in reumate gurgitum; ſed ipſo afflante ac dignanter opitulante, portum quietudinis ouans obtineat: ut Dominica quodammodo commercia illæſa permaneant, & ex tanta profunditate uoluminis, ac theſauro diuini gazophylacii, ſaltem ualeamus cum magis auri & thuris & myrrhæ Domino conferre donaria. Quoniam ſi in omnibus egemus Spiritus ſancti iuuamine: nunc quoque in hoc ſacro uolumine præmaxime indigemus diuino ſuffragio, quia multis obſcuritatibus abditus uidetur in allegoriarum ſententiis, præſertim in templi ædificiis & prophetarum myſteriis, ut ipſo adminiculante, qui dedit Salomoni ſapientiam plurimam, ualeamus cœptū opus explere ſagaciter, unde iam eius freti auxilio, ad eum deſcribendum uertamus articulos.

CAPVT I.

ET rex Dauid ſenuerat, habebatq. ætatis plurimos annos. et reliq.) Senectus Dauid humani generis figurauit uetus teſtamentū, in quo quia fides defecerat, uelut in Dauid dilectio Dei friguerat. Veſtimenta eius quibus adopertus calefieri non poterat, typum habuiſſe Iudaicæ plebis non dubium eſt. quæ ante aduentum ſaluatoris per cognitionem legis, uelut ueſtimenta Domino adhæſerant. Sed quia eadem plebs, ut Apoſtolus dicit, ſeruitutis ſpiritum, & non libertatis habuit, in amore diuino minime caluit. Virgo uero ſpecioſa quæ in cunctis finibus Iſrael quæſita eſt, ac per ſeruos Dauid ad eum perducta, quæ in ſinu eius dormiens eum calefecit, & uirgo permanſit, haud dubiū quin ſanctæ Eccleſiæ perſonam geſtauit, quæ de cunctis gentibus per apoſtolos ad Chriſtum peruenit: & tanto ardore fidei in eius dilectione caluit, ut propter illius amorem uariis periculis ſe ultro committeret, & ad ultimum pro eius nomine mori non recuſaret. De qua plenius dicemus in ſubditis. ADONIAS 2.Corin.3

autem filius Hagith eleuabatur, dicens: Ego regnabo. et reliq.) Adonias enim iſte qui ſuperbia elatus gratis regnare uoluit, qui a Salomone interfectus eſt, figuram geſtauit ſuperbiæ Iudæorum: qui propterea quod regnum terrenum obtinere uoluit a Salomone; uidelicet Chriſto, & regnum amiſit, & uitã perdidit. De quo hic prælibando prædiximus, ſed in ſequentibus uberius indagabimus. REX autem ſenuerat nimis, & Abiſag Sunamitis miniſtrabat ei.) Quæritur itaque quid in hoc facto ſignificet; quod Dauid annos natus ſeptuaginta, bellicoſus quondam uir, ſenectute frigeſcente, non poterat calefieri. Et propterea quæritur iſta puella ſpecioſa, quæ cum rege dormiret, & ſenile corpus calefaceret, & miniſtraret regi. Si enim occidentem ſequimur litteram, uidetur quaſi figmentum eſſe de mimo, eo quod frigidus ſenex obuoluitur ueſtibus, & niſi complexu adoleſcentulæ non tepeſcit. Viuebat adhuc Bethſabee, & ſupererat Abigail, & reliquæ uxores & concubinæ, quæ a ſcriptura omnes quaſi frigidæ repudiantur: & in unius tantum adoleſcentulæ grandæuus calefit amplexibus. Abraam multo Dauid ſenior fuit, & tamen, uiuente Sara, aliam non quæſiuit uxorem. Iſaac duplices Dauid annos habuit, & cum Rebecca uetula numquam refrixit. Taceo de prioribus ante diluuium uiris, qui poſt annos quingentos, non dico ſenilibus, ſed pene iam carioſis artubus, nequaquam puellares quæſiuere complexus. Certe Moyſes, dux Iſraelitici populi, centũ uiginti annos habebat, & Sephoram non mutauit; Quæ eſt igitur iſta Sunamitis uxor & uirgo, tam feruens ut frigidum calefaceret, & tam ſancta ut calentem ad
b. Hieronymus. libidinem non prouocaret, niſi ſapientia (ut beatus Hieronymus ait) quæ in ſenibus feruere ſolet: licet, ſicut ſuperius innuimus, ſanctæ eccleſiæ liniaſſet perſonam? Hanc exponat ſapientiſſimus Salomon, patris ſui delicias & pacificas bellatoris uiri narret amplexus: poſſide ſapientiam, poſſide intelligentiam: ne obliuiſcaris eam, & ne declinaueris ab ipſa. ne derelinquas eam, & apprehendet te: ama illam., & ſeruabit te. Principium ſapientiæ, poſſide ſapientiam: & in omni poſſeſſione tua, acquire intelligentiam. et reliqua. Iſta quidem ſapientia, licet frigeſcentibus membris; tamen ſenis feruenti dilectione, & ſummo ſtudio caritatis amplectitur, & ſpirituales etiam delicias adminiſtrat. Omnes pene uirtutes corporis mutantur in ſenibus; &, creſcente ſola ſapientia, decreſcunt cetera, ieiunia, chameuniæ, & eleemoſynæ, huc illucq. diſcurſus, peregrinorum ſuſceptio, defenſio pauperum, inſtantia orationum & perſeuerantia, uiſitatio languentium, labor manuum unde præbeantur eleemoſynæ. Et ne ſermonem longius traham, cuncta quæ per corpus exercentur facta, corpore ſenili minora fiunt: ſola ſapientia non dico in iuuenibus, ſed etiam in ſenibus (qui in lege Domini meditati ſunt die ac nocte) permanet, & dulciſſimos fructus ſtudiorum metit. Vnde Abiſac merito interpretatur, patris mei gaudium, uel patris mei rugitus. Quod in præſenti loco uirtutem ſonat, quod amplior in ſenibus & redundans eſt, ac larga ſapientia. Et bene rugitus, quod maris flnctus reſonat; & (ut ita dicam) de pelago ueniens fremitus auditur, ex quo oſtenditur abundantiſſimum & ultra humanam uocem in ſenibus dinini ſermonis tonitrum commorari. Sunamitis uero, coccinea in lingua noſtra ſonat. Vt ſignificet calere ſapientiam, diuinaq. lectione feruere. Quod licet Dominici ſanguinis indicet ſacramentum, tamen & feruorem oſtendit ſapientiæ. Hinc Domi-
Luc. 12 nus noſter in euang. ait: Ignẽ, inquit, ueni mittere in terram, & quid uolo niſi ut ardeat? Qui diſcipulorũ corda ſuccendens, cogebat dicere: Nonne cor noſtrũ ardens erat in nobis dum loqueretur in uia, & aperiret nobis ſcripturas. Hanc ſiquidem puellam amplecti ac diligere debemus, quæ ſapientiam ſignificat ſenum

ampliorem:

ampliorem: non pueriles declamationes, & ſapientium floſculos dialecticorum, ac uerborum lenocinia, & cetera huiuſmodi ex humana ſapientia figmentisq. poetarum: neque curas iſtius ſæculi, aut honores huius mundi: ſed ſapientia tāquam Abiſac cum Dauid, quæ numquam ſeneſcit, in noſtro requieſcat ſinu. Impolluta enim eſt uirginitatis perpetuæ, & in ſimilitudinem Mariæ, cum quotidie generet ſemper quæ parturiat, incorrupta eſt. Si enim Cato, Romani generis diſertiſſimus, (ut quidam doctorum protulit) centenarius iam & ſenex Græcas litteras nec erubuerit, nec diſcere deſperauerit: etſi certe, ut aiunt, Homerus refert, quod de lingua Neſtoris, iam uetuli & pene decrepiti, dulcior melle oratio fluxerit: et ſapiens quidam Græciæ cum completis centum & ſeptem annis ſe cerneret mori, dixiſſe fertur: dolere quod tunc egrederetur e uita quando ſapere cœpiſſet: Plato etiam octogeſimo anno, ſcribens mortuus eſt: Socrates ſeptuaginta & nouem annos in docendi ſcribendiq. labore compleuit: quanto magis caleſcente corporis iuuentute, inter bella corporis, & inter incentiua uitiorum ſapientiam ediſcere debemus: ut in ſenectute etiam frigeſcentibus membris, in ſinu mentis noſtræ requiſcat & foueat, dormiatq. nobiſcum, imò cibum ſpiritalis intelligentiæ nobis miniſtret? Poteſt nimirum etiam iſta mulier contemplatiuæ uitæ geſtare figuram, quam omnes perfecti incredibili amore complectentes, in eius dilectioni flammeſcunt. ADONIAS autem filius Hagith eleuabatur, dicens: Ego regnabo. Fecitq. ſibi currum & equites, & quinquaginta uiros qui ante eū currerent. Nec corripuit eum pater ſuus aliquando, dicens: Quare hoc feciſti? Et reliqua.) Quod autem Adonias filius Dauid maior, in regnum pro patre ſuccedere uoluit, per faſtum ſuperbiæ, non per uirtutem diſciplinæ, quid ſignificat? niſi quod Iudaicus populus, qui quaſi maior natu filius uidetur eſſe, cum prior legem ſuſcepit, gentilem populum qui per gratiam Dei poſterior uocatus eſt ſpernens, ſolum ſe cum Domino æſtimabat regnatur. Vnde & bene nomen Adoniæ, qui dominator Dominus interpretatur, typum expreſſit: qui ſolum ſe dominare cum Domino arbitratus eſt. Sed Eccleſiæ populus cum uero Salomone, ideſt pacifico noſtro, cuius ipſe corpus eſt, per diuinam ordinationem in regnum ſubſtituitur. De quo merito perfidiæ maior filius, ideſt, prior populus, præcipitatus eſt. Hic ergo Adonias, Bethſabee interueniente, quæ interpretatur filia ſaturitatis, Abiſac Sunamiten corrumpere geſtiuit: quia Iudaicus populus per obſeruantiam cærimoniarum legis, quia ſatur & pleniſſimus erat, ueram ſapientiam ſpiritalis ſenſus, quæ Dauid noſtro coniuncta eſt, ſtuprare uolens, non meruit eius conſortium, cuius uiolare appetiuit immaculatum thorum. Quod autem Dauid Salomoni filio ſuo præcepit de inſta retributione eorum, qui ſibi ſolatio fuerunt, uel iniuſte nocuerunt, licet ipſe patientiſſime eos regnans toleraret: quid melius ſignificare poteſt, quam futuram retributionem iudicii uenturi, in qua impii pro mercede pœnam perpetuam, iuſti autem æternam beatitudinem percipient? In præſenti quoque tempore, patientia Dei ſæpe bonos tribulari atque anguſtari permittit, & e contrario reprobos deliciis temporalibus & proſperitate terrena uti concedit. Quibus tamen utriſque, per iudicem uirorum & mortuorum præmia certa in futuro reſtituet, quando his qui ad dexteram eius ſunt, dicturus erit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod uobis paratum eſt ab origine mundi. Illis autem qui ad ſiniſtram eius erunt, dicet: Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius: & ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in uitam æternam. INCLINAVIT ſe Bethſabee, & adorauit regem.) At uero Bethſabee, quæ in latinum transfertur filia iuramenti, *Matth. 25*

antiquæ

antiquæ Eccleſiæ quæ & ſanctis patribus ſnb lege conſtitutis fuerat, imaginem hoc in loco prætulit, de cuins ſtirpe uerus Salomon, ideſt pacificus noſter, naſci promiſſus eſt. ET nunciauerunt regi, dicentes: Adeſt Nathan propheta.) Nathan qui interpretatur donum, figuram ueteris prophetiæ geſtaſſe manifeſtum eſt. DIXITQ. rex Dauid: Vocate mihi Sadoc ſacerdotem.) Sadoc interpretatur iuſtus, figuram in ſe gerens Domini & ſaluatoris noſtri: qui eſt uerus ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech. ET imponite Salomonem filium meum ſuper mulam meam.) Mulam Dauid, alii Eccleſiam, alii uero ſynagogam, propter infecunditatem figuraſſe dixerunt.

CAPVT II.

DIXITQ. Dauid ad Salomonem: Tn quoque noſti quæ fecerit mihi Ioab filius Saruiæ, quæ fecerit duobus principibus Abner, filio Ner, & Amaſe filio Iether &c.) Dauid qni præcepit Ioab interfici ſeu Semei, figuram neteris prophetiæ geſtabat, quæ iudicauit atque præcepit, quid de inimicis Chriſti & ſanctorum eius, ſcribis uidelicet atque phariſæis, necnon & hæreticis, in futuro fieri oporteat. Sicut hoc quod Dauid de Ioab & Semei fieri præcepit, Salomon uero impleuit. SALOMON autem ſedit ſuper thronum Iſrael) Salomon qui patri ſuo Dauid ſucceſſit, Chriſti fignram ſine dubio geſtauit: in eo ſcilicet quod templum ædificauit, ficut & Chriſtus Eccleſiam: & in eo, quod regnum in pace adminiſtrauit, & pacem habuit ſecundum nomen ſuum. ſic & Dominus rex pacis eſt dictus, ac per hoc illius uocabulum illi ueriſſime congruit, per quem mediatorem, ex inimicis, accepta remiſſione peccatorum, reconciliamur Deo. etenim cũ inimici eſſemus, recõciliati ſumus Deo per mortem filii eius. Idem ipſe eſt ille pacificus, qui fecit utraque unum & medium parietem maceriæ ſoluens, inimicitias in carne ſua, legemq. mandatorũ decretis euacuans, ut duos conderet in ſe in unum nouum hominem, faciens pacem his qui longe, & pacem his qui prope. ipſe in euangelio dicit: Pacẽ meam do uobis, pacem relinquo uobis. His & multis aliis teſtimoniis dominus Ieſus pacificus eſſe monſtratur. In ſapientia quoque & diuitiis atque gloria ipſius Domini ſaluatoris typum geſtaſſe, non dubium eſt. ET ait Adonias Bethſabee: Precor ut dicas Salomoni regi, ut det mihi Abiſac Sunamiten uxorem.) Adonias dum in typo Iudæorum Chriſti Eccleſiam, quæ eſt uirgo incorrupta, temerare uoluit, iuſto iudicio mortem, quam meruit, incurrit. VENIT ergo Bethſabee ad regem Salomonem, ut loqueretur pro Adonia.) Bethſabee quæ apud Salomonem pro Adonia interuenire uoluit, nec tamen quippiam profuit, figuram legis hoc in loco prætendiſſe non dubium eſt: quam Iudæi ſibi adiutricem apud Deum eſſe opinantur. ABIATHAR quoque ſacerdoti dixit rex: Vade in Anathot in agrum tuum.) Abiathar qui ſacerdotio expulſus, non tamen occiſus eſt, ſignificat populum Iudæorum: quorum licet ſacerdotium ſit abolitum, ipſi tamen propter eos, qui in fine mundi ex ipſis credituri ſunt, deleti penitus non ſunt. FVGIT ergo Ioab in tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris. nunciatumq. eſt regi Salomoni, quod fugiſſet Ioab in tabernaculum Domini, & eſſet iuxta altare. miſitq. Salomonem Banaiam filium Ioiadæ, dicens: Vade interfice eum. Et reliqua.) Ioab qui ad altare fugiens, iubente Salomone, ibidem interfectus eſt, ſignificat ſcribas & phariſæos, ſeu magiſtros, peruerſi dogmatis hæreticos: qui ob hoc quod

proximos ſuos, uidelicet eccleſiaſticos, per inſidias perimunt, ſicut & ipſe Ioab Abner atque Amaſæ feciſſe legitur, ab altario fidei expulſi, perpetua morte puniuntur. DAVID autem & ſemini eius & domui & throno illius ſit pax uſque in ſempiternum a Domino.) Hoc eſt, abolitis Iudæis, extirpatisq. hæreticis, & omnibus Chriſti inimicis deletis, thronus Dauid, ideſt Eccleſia, æterna pace fruens maneat in æternum. DIXITQ. Salomon ad Semei: Nonne teſtificatus ſum tibi per Dominum, & prædixi tibi, quacumque die egreſſus ieris huc & illuc, ſcito te eſſe moriturum?) Præcipitur nobis a uero Salomone, ſicut & Semei a Salomone rege, ut habitemus in Hieruſalem, nec umquam egrediamur ex ea. Quod ſi fugerit nos, id quod nobis fuerat ante ſubiectum, & ierit ad Allophylos, non egrediamur muros ciuitatis noſtræ, nec ſequamur fugitiuorum ueſtigia: ne, dum uolumus ſaluare fugientes, ipſi pereamus. quin potius dimittamus, ut mortui ſepeliant mortuos ſuos: & ſcandalizantem oculum, manum, & pedem, dum licet, eruamus & abſcindamus a nobis.

CAPVT III.

ACCEPIT namque Salomon filiam Pharaonis, regis Aegypti.) Filia Pharaonis quam Salomon in cōiugio copulauit, Eccleſiam ex gentibus figuraſſe non dubium eſt. APPARVIT Dominus Salomoni per ſomnium nocte, dicens: Poſtula quod uis ut dem tibi. Et ait Salomon: Tu feciſti cum ſeruo tuo Dauid patre meo miſericordiam magnam. Et reliqua.) Gratia Dei liberum hominis exquirit arbitrium. ET dixit Dominus Salomoni: Quia poſtulaſti uerbū hoc, & non petiſti dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorū tuorum, ſed poſtulaſti tibi ſapientiam ad diſcernendum iudicium.) Quicumque uult orationē ſuam ante Deū non fruſtrari, hoc ab eo poſtulet, quod Salomon quæſiuit, ideſt, ſapientiam, & ſcientiam, atque intelligentiam. Diuitias uero & gloriam temporalem, atque animas inimicorum, ſeu dies plurimos uitæ præſentis, reproborum eſt quærere, non electorum. SI autem ambulaueris in uiis meis, & cuſtodieris præcepta mea, longos faciam dies tuos.) Hic præcipue patet, quia ſapientiam & diuitias ſeu gloriam temporalem etiam reprobi hic in præſenti uita habere poſſunt: longos uero dies, ideſt, æternam beatitudinem, abſque obſeruatione mandatorum Dei adipiſci nemo poteſt.

TVNC uenerunt duæ mulieres meretrices ad regem Salomonem, ſteteruntq. coram eo. quarum una ait: Obſecro mi Domine, ego & mulier hæc habitamus in domo una. &c.) Duæ mulieres inter quas Salomon primum iudicium ſuum exercuit, quarum una dilectione ardebat, in altera ſimulatio ſurripiebat, Eccleſiam atque hæreticam prauitatem figuraſſe non dubium eſt: inter quas dominus Ieſus Chriſtus ſpiritu oris ſui, dum id, quod iuſtum eſt, dirimit, unicuique, quod debetur, reſtituit. Et bene per hanc mulierem hæreticorum uel ſynagogæ etiam impietas generatur: quæ & ſuos nequiter nutriendo interimunt, & alienos quouſque perdant, illiciendo perſuadent. Sed quia ſolent poſt uirtutes uitia ſuboriri ut corda hominum tentando probentur, ne animus in culmine uirtutum conſiſtens, tamquam Salomon in regno ex ſe ipſo glorietur: & hoc permittente Deo, qui lucis ſuæ illuſtratione illuſtrare dignetur. Vt ergo ea firmitatis dona habeat, & infirmitatem ſuam humiliter agnoſcat, per acceſſum gratiæ ad alta ſuſtollitur, & per receſſum quid ex ſe ipſo ſit probatur. Quod in ipſo demonſtratur, qui diuinitus accepit ſapientiam: & tamen poſt acceptam eandem ſapientiam, duarum meretricum quæſtione pulſatus eſt. quia nimirum ſæpe cum

cum mentem noſtram cõceſſis uirtutibus, reſpectus intimæ largitatis illuminat, hanc protinus etiam lubricæ cogitationes turbant: ut quæ ſubleuata immenſo munere exultat, etiam tentatione pulſata quid ſit inueniat. Iccirco quid iſtæ duæ meretrices, quas prælibando tetigimus ſecundum quod in dictis doctorum inue nimus, plenius ſignificent, pandere decreuimus. Ait enim ſacræ hiſtoriæ contextus: TVNC uenerunt duæ mulieres meretrices ad regem Salomonem, ſteteruntq. coram eo. Et reliq.) In illo ergo iudicio Salomonis, Chriſti figura fuit, ubi mulier illa improba, plebs ſcilicet ſynagogæ uel hæreticorum, uere matris, hoc eſt, Eccleſiæ, filium appetebat: quem non ut ſeruaret, ſed reuera ut interimeret, cupiebat. Sed ſicut, gladio dirimente Salomonis, propriæ matris gemitu, uerus repertus eſt partus: ita & ſpiritu Ieſu Chriſti docente, plerumque hi qui a matre ſeducti & capti ſunt errore hæreticorum, nonnumquam merentur pro ſemetipſis gementes, recognoſcere Eccleſiã matrem. Vnde & ſatis conuenienterq. apparet, hanc mulierem ſynagogæ uel hæreticorum figuraſſe impietatem: quæ ſuos nequiter nutriendo interimit, & alienos quouſque perdat illicien do perſuadet. Item alio modo, quantum ad ſimplicem hiſtoriam pertinet, perſpicuum eſt: quod puer annorum duodecim contra ætatis ſuæ menſuram, de intimo humanæ naturæ iudicaret affectu. Vnde bene admiratus eſt, & pertimuit illum omnis Iſrael: quod ſcilicet eum manifeſta non fugerent, qui tam prudenter abſcondita deprehendiſſet. Quantum ad typicos pertinet intellectus, di-
1.Corin.10 cente Apoſtolo: Hæc omnia in figura contingebant illis. Scripta ſunt autem de nobis, in quos fines ſæculorum deuenerunt. Quidam Græcorum autumant ſuper ſynagogam & Eccleſiam ſentiendum, & ad illud tempus cuncta referenda, quando poſt crucem & reſurrectionem, tam in Iſrael quam & in gentium populo, uerus Salomon, ideſt pacificus, regnare cœperit. Quod autem adulteræ & meretrices, ſynagoga & Eccleſia, in ſcripturis dicantur, nulla dubitatio eſt: & hoc prima fronte uidetur eſſe blaſphemum. Ceterum ſi recurramus ad prophe-
Oſee 1 tas, Oſee uidelicet, qui accepit uxorem fornicariam, & generauit filios fornica-
Iezech.16 rios, & deinde adulteram; & ad Iezechiel, qui Hieruſalem quaſi meretricem arguit, quod ſecuta ſit amatores ſuos, & diuaricauerit omni tranſeunti pedes, lupanarq. in loco celebri extruxerit: animaduertimus Chriſtum iccirco ueniſſe, ut meretrices donaret matrimonio, & duobus gregibus unum ouile faceret, me dioq. pariete deſtructo in eaſdem caulas, oues prius morbidas congregaret. Hæ
Zachar.11 ſunt uirgæ quæ iunguntur in Iezechiel, & de quibus per Zachariam Dominus refert: Et aſſumpſi mihi duas uirgas, unam uocaui decoram, & alteram uocaui funiculum, & paui gregem. Mulier quoque illa meretrix in euangelio, quæ Ieſu pedes lacrymis lauit, crine detergit, & cui peccata omnia dimittuntur, manifeſte ſignificat Eccleſiam de gentibus congregatam. Hæc iccirco in prima fronte replicaui, ne cui uideatur incongruum ſi meretrices dicantur, quarum una Salomonis iudicio filii poſſeſſione donata eſt. Prudens quærat auditor, quo modo meretrix ſignificet Eccleſiam, quæ non habet maculam neque rugam. Non dici mus Eccleſiam permanſiſſe meretricẽ, ſed fuiſſe. Nam & Simonis leproſi domo ſaluator ſcribitur iniiſſe conuiuium: utique non quia leproſus erat eo tempore, quo habebat hoſpitem ſaluatorem, ſed quia leproſus ante fuerat. Matthæus quoque in catalago apoſtolorum, publicanus dicitur: non quo permanſerit publicanus poſt apoſtolicam dignitatem, ſed quod prius fuerat publicanus: ut ubi abundauit peccatum, ſuperabundaret gratia. Simulq. cõſidera quid dicat Eccle ſia contra ſynagogam calumniatricem. EGO & mulier hæc habitabamus in domo una.) Poſt reſurrectionem enim Domini ſaluatoris, una de utroque populo

pulo congregata eſt. Et quameleganter Eccleſia: PEPERI, inquit, apud
eam in cubiculo.) Eccleſia enim de gentibus, quæ non habebat prius legem &
prophetas, peperit in domo ſynagogæ, nec egreſſa eſt de cubiculo, ſed ingreſſa.
Vnde dicitur in Cantico canticorum: Introduxit me rex in cubiculum ſuum. Et
iterum: Equidem non ſpernentem aſſumens, introducam te in domum matris *Cantic. 3.8*
meæ, & in cubiculum eius quæ concepit me. TERTIA autem die poſt-
quam ego peperi, peperit & hæc.) Si conſideres Pilatum lauantem manus atque
dicentem: mundus ego ſum a ſanguine iuſti huius: ſi centurionem ante patibu
lum confitentem: Vere hic erat filius Dei: ſi eos, qui ante paſſionem per Philip *Matth. 27*
pum, Dominum uidere deſiderant: haud ambigis primam peperiſſe Eccleſiam,
& poſtea natum populum Iudæorum, pro quo Dominus precabatur, Pater igno
ſce illis, quod enim faciunt neſciunt: Vnaq. die crediderunt tria millia, & alia
quinque millia. ERAMVS ſimul,) Multitudinis autem credentium *Act. 4*
erat anima una, & cor unum. NVLLVSQ. alius in domo nobiſcum,
exceptis nobis duabus.) Non blaſphemantium Iudæorum, non gentilium ido-
lis ſeruientium. MORTVVS eſt enim filius mulieris huius nocte.) Dum
enim legis ſequitur obſeruantiam, & gratiam euangelii iugo Moſaicæ doctrinæ
copulat, tenebrarum errore cooperta eſt. OPPRESSITQ. eum dor-
miens mater ſua.) Quæ non poterat dicere, ego dormio & cor meum uigilat. *Cantic. 5*
Media nocte conſurgens, tulit filium de latere Eccleſiæ dormientis, & in ſuo col
locauit ſinu. Relege totam Apoſtoli ad Galatas epiſtolam, & animaduertes,
quo modo filios Eccleſiæ, ſuos facere feſtinet ſynagoga: et dicat Apoſtolus: Fi- *Gal. 4*
lioli mei quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in uobis.

VIVVM tulit.) non ut poſſideret, ſed ut occideret: Non enim amore fe-
cit hoc filii, ſed æmulæ odio: & ſuum mortuum per legis cærimonias in ſinu Ec-
cleſiæ ſuppoſuit. Longum eſt ſi uelim per ſingula currere, quo modo per Apo-
ſtolum Paulum, & alios eccleſiaſticos uiros, intellexerit Eccleſia non eſſe ſuum
filium qui tenebatur in lege, & in luce cognouerit, quem in tenebris non uide-
bat. Inde iurgium ortum eſt, præſente rege, altera dicente. FILIVS tuus
mortuus eſt, meus autem uiuit. Altera reſpondente mentiris: filius quippe meus
uiuit, filius tuus mortuus eſt.) Atque in hunc modum contendebant coram re-
ge. Tunc rex Salomon (qui manifeſte ſaluator accipitur, ſecundum pſalmum
ſeptuageſimum primum, cuius titulus Salomoni inſcribitur: ubi nulla dubita-
tio eſt, quin cuncta quæ dicantur, non Salomoni mortuo, ſed Chriſti conue-
niant maieſtati.) ſimulat ignorantiam, & humanos, pro diſpenſatione carnis,
mentitur affectus. Sicuti & in alio loco. Vbi poſuiſtis Lazarum? Et ad mulierem
fluentem ſanguine: Quis me tetigit? Gladium poſtulat de quo dixerat, Nolite *Marc. 2*
putare, quod uenerim pacem mittere in terram: Non ueni mittere pacem, ſed *Matth. 10*
gladium. Veni enim diuidere hominem contra patrem ſuum, & filiam contra
matrem ſuam, & nurum contra ſocrũ ſuam, & inimici hominis domeſtici eius:
Et tentat naturam naturæ Dominus: uultq. ſecundum utriuſque uoluntatem, nae Dominus
uiuentem filium in legem gratiamq. diuidere: nõ quo hoc probet, ſed quo eam
adarguat, & uiuentem non niſi per baptiſmum liberari oſtendat. Libenter uo-
luit diuidi puerum, non ut poſſideat, ſed ut interficiat. Eccleſia quem ſcit ſuum
eſſe libenter concedit æmulæ, dum uiuat ſaltem apud aduerſarium, ne inter le-
gem diuiſus & gratiam, ſaluatoris mucrone feriatur. Vnde dicit & Apoſtolus:
Ecce ego Paulus dico uobis, quod ſi legẽ obſeruatis, Chriſtus uobis nihil pro- *Galat. 5*
deſt. Item alio modo: Quid in hac ſententia melius per matrũ lactantium nomi-
na, niſi doctorum ordo? Quid uero per earum filios, niſi diſcipulorum perſona
ſignifica-

ſignificatur? Nam magiſtri nimirũ uigilantes quidem ſcientia, ſed uita dormientes, auditores ſuos quos per uigilias prædicationis nutriunt, dum quod dicunt facere negligunt, per ſomnũ teporis occidunt, & negligendo opprimunt: quos alere uerborum lacte uidebantur. Vnde plerumque dum ipſi reprehenſibiliter uiuunt, & habere diſcipulos uitæ laudabiles nequeunt, alienos ſibi attrahere conantur, quatenus dum bonos ſe habere ſequaces oſtendunt, apud iudicia hominum excuſent mala quæ agunt: & quaſi ſubditorum uita mortiferam teganr negligentiam. Vnde & illic mulier quæ filium extinxit proprium, quæſiuit alienum. Sed ueram matrem, Salomonis gladius inuenit: quia uidelicet, cuius fructus uiuat, uel cuius intereat, extremo examine, ira diſtricti iudicis demonſtrat. Ibi & illud eſt ſolerter intuendum, quod filius uiuens prius diuidi præcipitur, ut ſoli poſtmodum matri reddatur. Quia in hac uita quaſi partiri conceditur uita diſcipuli, dum ex illa nonnumquam alter apud Dominum meritum, alter apud homines laudem habere permittatur. Sed falſa mater eum quem non genuit occidi non metuit: quia arrogantes magiſtri & caritatis ignari, ſi pleniſſimum nomen laudis ex alienis diſcipulis conſequi nequeunt, eorum uitam crudeliter inſequuntur. Inuidiæ enim facibus ſuccenſi, nolunt alios uiuere, quod ſe conſpiciunt non poſſe poſſidere. Vnde & illic peruerſa mulier clamat: Nec meus ſit nec iſtius. Vt enim diximus, quos ſibi obſequi non uidenr ad gloriam temporalem, eos aliis inuident uiuere per ueritatem. Vera autem mater ſatagit, ut eius filius ſaltem apud extraneam ſit, & uiuat. quia concedunt ueraces magiſtri diſcipulis, ut ex eorũ diſcipulis alii quidem magiſterii laudem habeant, ſi tamen inregritatem uitæ idem diſcipuli non amittant. Per quæ pietatis uiſcera, hæc eadem mater uera agnoſcitur omnino: quia magiſterium in examine caritatis approbatur: & ſola totum recipere meruit, quæ quaſi totum ceſſit. quia fideles præpoſiti, pro eo quod ex bonis diſcipulis ſuis, non ſolum aliis laudem non inuident, ſed utilitatem eis etiam profectus exorant: ipſi & integros & uiuentes filios recipiunt, quando in ſupremo examine ex eorum uita perfectæ retributionis gaudia conſequuntur.

CAPVT IIII.

E NVMERATIS ergo principibus Salomonis, qui in regno eius uariis officiis deputati fuerant, ſeu diuerſis prouinciis præerant, ſequitur ſcriptura dicens: SALOMON autem erat in ditione ſua, habens omnia regna a flumine terræ Philiſtim, uſque ad terminum Aegypti, offerentiũ ſibi munera, & ſeruientiũ ei cunctis diebus uitæ eius.) Et quis in hoc melius ſignificatur quam pacificus noſter, quem præfigurabat idem Salomon? Ipſe enim omnia regna terræ a ſolis ortu uſque ad occaſum, in ditione ſua habet, & dominatur, ſcriptura teſte, a mari uſque ad mare, & a flumine uſque ad terminos orbis
Pſalm. 71 terræ. Ipſi ſeruiunt omnes populi, & tribus & linguæ, offerenres ei ſcilicet munera rectæ fidei & bonorũ operum. Reges, inquit, Tharſis, & inſulæ munera offerent:
Micheæ 4 reges Arabum & Saba dona adducent. Et adorabunt eũ omnes terræ, omnes gen
Daniel. 4 tes ſeruient ei. Quod autem ſubditur: Cunctis diebus uitæ eius, hoc eſt in ſæculum ſæculi, quia ipſe permanebit ſemper, & regni eius non erit finis: eiusq. poteſtas, poteſtas eſt æterna, cuius anni non deficient. ERAT autem cibus Salomonis per ſingulos dies triginta chori ſimilæ, & ſexaginta chori farinæ, decem boues pingues, & uiginti boues paſcuales, & centum arietes, excepta uenatione ceruorum, caprearum, atque bubalorum, & auium altilium. Ipſe enim obtinebat

obtinebat omnem regionem, quæ erat trans flumen, quaſi a, Thapſa, uſque &c.) Quid ergo cibus iſte Salomonis ſignificat, niſi refectionem regis noſtri Ieſu Chriſti? qui bene paſcitur recta fide & operibus bonis, quæ illi quotidie offeruntur ab eccleſia catholica. Triginta ergo chori ſimilæ, poſſunt exprimere fidem ſanctæ trinitatis, iuxta quod in lege Domini ſcriptum continetur: & ſexaginta chori farinæ, profectionem bonorum operum: Decem boues pingues, doctores decalogi: Et uiginti boues paſcuales, prædicatores noui teſtamenti: qui quaſi geminatum decalogum in ſe habent, cum nouum & uetus teſtamentum æqualiter prædicant, pleni dilectione Dei & proximi: Centum arietes, quos melius ſignificant, quam eos qui in grege Domini bene dominantes, ſimul cum ſibi ſubditis æternæ beatitudinis gloriam conſequi feſtinant? Venatio quoque diuerſorum animalium, non inconuenienter accipi poteſt acquiſitio hominum, qui ex diuerſis gentibus quotidie retibus euangelii per ſpiritales uenatores capiuntur, & in paſtum ſaluatoris noſtri rediguntur. HABEBATQ. pacem Salomon ex omni parte in circuitu. Habitauitq. Iuda & Iſrael abſque timore ullo, unuſquiſque ſub uite ſua, & ſub ficu ſua, a Dan uſque Berſabee, cunctis diebus Salomonis.) Iſaias quoque de redemptore noſtro ita dicit: Multiplicabitur eius *Iſaia 9* imperium, & pacis non erit finis, ſub cuius defenſione uerus Iuda & uerus Iſrael, abſque timore ullo habitant: cum cordibus erectis ad Dominum, cuncta terrena deſpiciunt, nec hoſtium minas pertimeſcunt: ſed in laudibus Dei iugiter perſeuerant: delectantes in gratia Dei, & dulcedine caritatis, quam inceſſanter habent ad Dominum, & ad proximum. HABEBAT Salomon quadraginta millia præſepia equorum currilium, & duodecim millia equeſtrium: nutriebantq. eos ſupradicti regis præfecti.) Quid per quadragenarum numerum, niſi tempora legis priſcæ deſignantur? Quia & Moyſes illam accepturus, quadraginta diebus ieiunauit, & populus Iſraeliticus, qui per eam inſtruebatur, quadraginta annis in heremo manſit. Duodenarius uero numerus, præſens tempus ſignificat, in quo apoſtolica doctrina noui teſtamenti populum nutrit. Bene quoque per quadragenarium, ſiue duodenarium numerum, præſepia equorum Salomonis numerantur, quia in utroque populo, legali uidelicet & euangelico, illi, qui minus intelligentes fuerunt, ad præſepia ſanctarum ſcripturarum inuitantur: ut pabulum ibi ſacræ doctrinæ acciperent, quatenus equitatui ſummi regis habiles fierent: Nutriebantq. eos, ſupradicti regis præfecti; cum unuſquiſque doctorum, ſermone fidei & exemplo bonæ operationis, ſatagit paſtum illis ſalubrem conferre: unde ſubſequens ſcriptura de eis dicit, SED & neceſſaria menſæ regis Salomonis, cum ingenti cura præbebant tempore ſuo. Hordeum quoque & paleas equorum & iumentorum deferebant in locum, ubi erat rex iuxta conſtitutum ſibi.) Quia ne quid deſit iis, qui in domo regis manent, totus ordo ſanctorum prædicatorum, ſcribendo ſcilicet & loquendo laborat, ut menſa Domini abundet in copia librorum, & decentem paſtum inde habeant quique fidelium. DEDIT quoque Deus ſapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis, quaſi arenam quæ eſt in litore maris. Et præcedebat ſapientia Salomonis, ſapientiam omnium orientalium, & Aegyptiorum, & erat ſapientior cunctis hominibus. Sapientior Ethan Ezraite, & Heman, & Chalcal, & Dorda filiis Mahol, Dedit itaque Deus Salomoni noſtro ſapientiam & prudentiam, ultra omnes homines, & omnem creaturam rationabilem: De quo Ioannes dicit: Quem enim miſit Deus, uerbum Dei loquitur: *Ioan. 3* Non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum: Pater diligit filium, & omnia dedit *Ioan. 5* in manu eius. Et alibi ipſa ueritas dicit: Sicut enim pater habet uitam in ſemet *Coloſ. 1*

L ipſo,

ipſo, ſic dedit & filio uitam habere in ſemet ipſo: & poteſtatem dedit ei iudiciū facere, quia filius hominis eſt. Hinc Paulus Apoſtolus ait de ipſo Domino Chriſto: Qui eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ: quia in ipſo condita ſunt uniuerſa, in cælis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia, ſiue throni ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates. Omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant, & ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principium primogenitus ex mortuis, ut ſit ipſe in omnibus primatum tenens. Quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem diuinitatis inhabitare corporaliter, & in ipſo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Omnibus ergo ſapientia ueri Salomonis antecellit: quia multum diſtat inter eos qui participatione ſapientiæ ſapientes ſunt, & illum qui eſt fons ſapientiæ & origo uirtutum. Hinc eſt illud quod ſequitur: ET

Act. 4 erat nominatus in uniuerſis gentibus per circuitum.) Quia nomen eius prædicatur in uniuerſo mundo: nec eſt nomen aliud ſub cælo datum hominibus in quo oporteat nos ſaluos fieri. LOCVTVS eſt quoque Salomon tria millia parabolarum, & fuerunt carmina eius quinque millia.) Quid enim per tria millia parabolarum, niſi plenitudo fidei in lege & in euangeliis a Chriſto tradita deſignatur? Quia dum tota multipliciter per allegoriarum ſenſus ſub myſterio trinitatis diſſeritur, quaſi tria millia parabolarum nuncupantur. Carmina autem eius quinque millia per quinque ſenſus corporis intelliguntur, quos qui in diuerſis uirtutibus bene regit, beatus eſt, & per eos quaſi quinque millia Domino carminum canit. DISPVTAVIT autem Salomon a cedro uſque ad hyſſopum.) Cedri nomine, celſitudo gloriæ in electis accipitur: unde propheta teſtatur, dicens: Iuſtus ut palma florebit, & ſicut cedrus quæ eſt in Libano

Hyssopus. *Pſalm. 91* multiplicabitur. Hyſſopus autem herba eſt humilis ſaxo hærens, qua ſignatur humilitas Chriſti. Redemptor quippe noſter a cedro uſque ad hyſſopum diſputauit: quia ab alta excellentia gloriæ cæleſtis uſque ad carnis humilitatem deſcendendo peruenit. ſiquidem & cedri nomine prauorum ſuperba elatio deſignatur.

Pſalm. 28 Sicut & per Dauid dicitur: Vox Domini confringentis cedros. A cedro itaque Chriſtus uſque ad hyſſopum diſputat, quia ipſe ſuperborum corda, & humilium iudicat. Super ligna autem diſputauit, dum in cruce pependit. Tunc enim in cedro ſæculi arrogantiam indicauit. Quam etiam uſque ad hyſſopi humilitatem, ideſt, uſque ad crucis ſtultitiam, ad contemptibilem ſermonē deduxit fidei. Hinc Paulus ait: Verbum enim crucis pereuntibus quidem ſtultitia eſt, his

1. Corin. 1 autem qui ſalui fiunt, ideſt, nobis uirtus Dei eſt. Scriptum eſt enim: Perdam

Iſaiæ 29 ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Et paulo poſt: Nam quia in Dei ſapientia non cognouit mundus per ſapientiam Deum, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. ET diſſeruit Salomon de iumentis & uolucribus & reptilibus & piſcibus.) Diſſeruit Salomon noſter de ſingulis ſpeciebus animalium: quia omnia nuda & aperta ſunt oculis eius: nec eſt ulla creatura inuiſibilis in conſpectu eius: ipſe nouit omnes cogitationes hominum, ipſe numerat multitudines ſtellarum, ipſi patet abyſſus, & infernus non eſt abſconditus coram eo. Quaſi enim diſputare ipſius eſt, cum ſingulorum rationem nobis proponit, & in ſcripturis ſuis manifeſtat ſacramenta quæ fuerunt abſcondita a ſæculis & generationibus: ut conſideremus beatitudinem angelorum, utilitatem hominum, & calliditatem malignorum ſpirituum: ſicq. quod malum eſt, reprobantes, quod bonum eſt, eligamus: & ipſum ſectemur ſemper inuicem & in omnes. ET VENIEBANT de cunctis populis ad audiendam ſapientiā Salomonis, & ab uniuerſis regibus

regibus terræ, qui audiebant ſapientiam eius.) Hinc propheta Iſaias ait: Erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini in uertice montium, & eleuabitur ſuper colles, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite Aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos uias ſuas, & ambulabimus in ſemitis eius, quia de Sion exibit lex & uerbum Domini de Hieruſalem. *Iſaie 2*

CAPVT V.

A EDIFICAVIT domum Domini.) Domus Domini, quam ædificauit rex Salomon in Hieruſalem, in figurã facta eſt ſanctæ uniuerſalis Eccleſiæ, quæ a primo electo uſque ad ultimum, qui in fine mundi naſciturus eſt, quotidie per gratiam regis pacifici, ſui uidelicet redemptoris, ædificatur: quæ partim adhuc peregrinatur ab illo in terris, partim, euaſis peregrinandi ærumnis, cum illo iam regnat in cælis: ubi peracto ultimo iudicio, tota eſt regnatura cum illo. Ad hanc domum pertinent electi angeli, quorum nobis ſimilitudo in futura uita promittitur: dicente Domino: Illi autem, qui digni habebuntur ſæculo illo & reſurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores, neque enim ultra mori poterunt, æquales enim angelis ſunt, & filii ſunt Dei, cum ſint filii reſurrectionis. Ad hanc pertinet ipſe mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, ipſo atteſtante, cum ait: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod exponens euangeliſta, ſubiunxit: hoc autem dicebat de templo corporis ſui. Dicit Apoſtolus de nobis: Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in uobis? Si ergo ille templũ Dei, per aſſumptam humanitatem, factus eſt, & nos templum Dei, per inhabitantem ſpiritum eius in nobis, efficimur: conſtat utique quia figuram omnium noſtrorum, & ipſius uidelicet Domini, & membrorũ eius, quæ nos ſumus, templum illud materiale tenuit: ſed ipſius tamquam lapidis angularis ſingulariter electi & pretioſi, in fundamento fundati: noſtri autem tamquam lapidum uiuorũ ſuperædificatorum, ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarum, hoc eſt, ſuper ipſum Dominum. Deſignat eandem Dei domum ſpiritalem, etiam tabernaculum quondam factum in heremo per Moyſen. Verum quia illa domus in itinere quo ad terram repromiſſionis ueniebatur, hæc autem ædificabatur in ipſa terra repromiſſionis, & in ciuitate Hieruſalem: illa ut de loco ad locum crebro Leuitarum miniſterio portata, tandem in terram promiſſæ hereditatis induceretur, hæc ut mox in patria ipſa, & in ciuitate regia cõſtructa, in uiolabili ſem per fundamento conſiſteret: donec indicatum ſibi futurũ cæleſte munus impleretur. Poteſt in illa, præſentis Eccleſiæ labor & exiliũ, in hac futura quies, & beatitudo figurari. Vel certe quia illa ſolis filiis Iſrael, hæc autem a proſelytis etiam & gentibus facta eſt. Poſſunt in illa principaliter patres, & ueteris teſtamenti antiquus ille Dei populus, in hac autem congregata de gentibus Eccleſia figuraliter exprimi. Quamuis ædificium utriuſque domus enucleatius ſpiritali ſenſu, excurſum & labores præſentis Eccleſiæ quotidianos, & præmia in futuro perennia, gaudiaq. regni cæleſtis, & electionem primæ de Iſrael Eccleſiæ, & ſalutem omnium gentium, in Chriſto multis modis oſtendatur inſinuare figuris. Narrat autem hiſtoria, quia Salomon domum Domini ædificaturus, quæſierit auxilium ab Hiram rege Tyri, qui erat amicus Dauid omni tempore, & cum ipſo quoque Salomone, poſtquam regno potitus eſt, pacem habere iam cœperat, promptumq. mox ad adiuuandum ſe in omnibus eius inue-

Luc. 20 *Ioan. 2* *1. Corin. 6*

uerit amicum, ita ut artifices illi, & ligna, & aurum, prout opus habebat, dederit. Cuius beneficii gratia Salomon ei per annos ſingulos plurimos tritici & olei choros in cibum domui eius dabat. Nulli autem dubium, quod Salomon, qui interpretatur pacificus, & ipſo nomine & ſereniſſimo regni ſui ſtatu, illum ſignificet, de quo dixit Iſaias: Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis. Hiram uero qui latine dicitur excelſe uiuens, credentes ex gentibus & uita ſimul cum fide glorioſos, figuraliter exprimit. Neque aliquid prohibet, quin Hiram, (quia rex erat, regaliq. potentia Salomonem in ædificio domus Domini iuuabat) conuerſos ad fidem ipſos rerum Dominos typice denunciet, quorum opera conſtat Eccleſiam ſæpius adiuuatam, ac nobiliter augmentatam, & contra hæreticos, ſchiſmaticos, & paganos, principalibus erectam eſſe decretis. PETIIT ergo Salomon in opere templi auxilium ab Hiram.) Quia cum ueniens in carne Dominus, dilectam ſibi domum, uidelicet Eccleſiam, ædificare diſponeret, non de Iudæis tantummodo, uerum etiam de gentibus adiutores elegit: nam de utroque populo miniſtros ſermonis aſſumpſit. MISIT Hiram Salomoni præciſa de Libano ligna cedrina & abiegna, quæ in domo Domini ponerentur.) Quia conuerſa gentilitas miſit ad Dominum uiros quondam & ſecundum ſæculum claros, ſed ſecuri Dominicæ increpationis, de monte ſuæ ſuperbiæ iam deiectos & humiliatos, qui ad normam euāgelicæ ueritatis inſtituti, in ædificatione Eccleſiæ pro ſuo quiſque merito uel tempore, collocarentur. MISIT etiam artifices.) Quia conuerſos ad ueram ſapientiā philoſophos, qui gratia eruditionis populis quoque regendis iure præponerentur, Domino gentilitas obtulit: qualis fuit ipſis apoſtolorū temporibus Dionyſius Areopagita, qualis deinceps doctor ſuauiſſimus & fortiſſimus martyr Cyprianus, aliiq. quāplurimi. Miſit & aurum, quod in eadem pene ſignificatione accipitur, quia nimirum uiros ſapientia & ingenio præclaros oſtendit: pro quibus cunctis oblationibus gentilitas a Domino dona expectat gratiæ cæleſtis. Conuenit autem apte rebus Eccleſiæ, quod auxilium operis ſancti flagitans ait ad Hiram Salomon: PRAECIPE igitur ut præcidant mihi cedros de Libano, & ſerui mei ſint cum ſeruis tuis, mercedem autem ſeruorum tuorum dabo tibi quamcumque petieris. Scis enim quo modo non eſt in populo meo uir, qui nouerit ligna cædere ſicut Sidonii. Cum ergo audiſſet Hiram uerba Salomonis, lætatus eſt ualde, & ait: Benedictus dominus Deus hodie, qui dedit Dauid filium ſapientiſſimum, ſuper populum hunc plurimum. Et miſit Hiram ad Salomonem dicens: Audiui quæcumque mandaſti mihi. Ego faciam omnem uoluntatem tuā in lignis cedrinis & abiegnis. Serui mei deponent ea de Libano ad mare, & ego componā ea in ratibus in mari uſque ad locum quē ſignificaueris mihi, & applicabo ea ibi, & tu tolles ea. Præbebisq. neceſſaria mihi, ut detur cibus domui meæ. Itaque Hirā dabat Salomoni ligna cedrina & ligna abiegna iuxta omnem uoluntatem eius. Salomon autē præbebat Hiram uiginti millia choros tritici in cibum domui eius, & uiginti choros puriſſimi olei. Hæc tribuebat Salomon Hiram per annos ſingulos. Dedit quoque Dominus ſapientiam Salomoni ſicut locutus eſt ei, eratq. pax inter Hiram & Salomonem, et percuſſerunt ambo fœdus.) Serui quippe Hiram, qui præcidebant Salomoni cedros de Libano, doctores ſunt electi de gentibus, quorum officii eſt, eos qui in hoc mundo rebus & gloria lætabantur, a ſuperbiæ faſtu corrigendo ſternere, atque ad obſequium ſui redemptoris eorum uota transferre. Cum quibus uidelicet ſeruis erant & ſerui Salomonis, ac pariter memorato inſtabant operi: quia primi doctores ex gentibus neceſſe habebant ipſorū apoſtolorū, qui a Domino didicerant,

rant, eruditione in uerbo fidei inſtituti: ne ſi abſque magiſtris docere inciperent, magiſtri exiſterent erroris. Iccirco etenim Salomon ſeruos Hiram cædere ſibi uoluit ligna de libano, quia doctiores erant ſeruis ſuis ad cædendum. Sed iccirco etiam ſeruos ſuos ſimul adeſſe uoluit, ut oſtenderent cædentibus cuius menſuræ ligna fieri deberent. Cuius rei figura in promptu eſt: Quia nimirum apoſtoli certius uerbum euangelii, quod a Domino audiere, nouerunt, ſed gentiles ab errore conuerſi, atque ad ueritatem euangelii transformati, melius ipſos gentium errores nouerant. Et quo certius nouerunt, eo artificioſius hos expugnare atque euacuare didicerunt.

ELEGITQ. rex Salomon operarios de omni Iſrael, & erat indicio triginta millia uirorum. Mittebatq. eos in Libanum decem millia, per menſes ſingulos uiciſſim, ita ut duobus menſibus eſſent in domibus ſuis.) Vbi primo notandum, quod non fruſtra Salomon operarios de omni Iſrael elegit, neque erat ulla portio populi, de qua non digni tanto opere uiri aſſumerentur. Quia nimirum non nunc de una ſtirpe Aaron ſacerdotis eligendi, ſed de omni ſunt eccleſia quærendi, qui ædificare domum Domini uel exemplo ſuo uel dicto ſufficiant: & ubicumque inuenti fuerint, mox in officium doctorum abſque ulla perſonarum acceptione promouendi. Tales qui cum ad erudiendos infideles in collegium eccleſiæ uocandos ordinantur, quaſi ad cædendas in Libano templi materias, uiri ſtrenui atque electi mittuntur. Et quidem numerus triginta millium, quo idem lignorum cæſores recenſebantur, poteſt ad eorum figuram apte referri, qui in fide ſanctæ trinitatis ſunt perfecti, quod doctoribus maxime congruit. Verum quia triginta millia ita erant ordinata, ut dena millia per menſes ſingulos operi inſtarent, magis denarii numeri ſacramentũ perpendere debemus. Dena namque millia uirorũ de Iſrael ad cædenda ligna in opus domus Domini mittuntur, quia quicumque doctores atque inſipientium eruditores ſunt ordinandi, decẽ præcepta legis per omnia & ipſi obſeruare, & auditoribus ſuis debent obſeruanda monſtrare, ſed & præmia in cælis futura, quæ denario ſolent figurari, & ipſi ſperare, & auditoribus ſuis ſperanda debent ſemper intimare. Terni autem menſes, quorum diſtantia ſingulis erat lignorum cæſoribus impoſita, perfectionem trium uirtutum euangelicarũ typice denunciat, eleemoſynæ uidelicet, orationis, & ieiunii. Per eleemoſynam namque comprehenduntur omnia quæ ad dilectionem proximi explendam beneuole in fratres operamur. Per orationem, omnia quibus per internam compunctionem noſtro conditori cõiungimur. Per ieiunium, omnia, quibus nos a contagione uitiorum, & illecebris ſæculi obſeruamus, ut libera mente, & corpore caſto dilectioni ualeamus inhærere ſemper noſtri conditoris & proximi. Et iſti ſunt tres menſes operariorum templi. Nam quia menſis plenitudine dierum lunaris circuli perficitur, recte per illum plenitudo uirtutis cuiuſque ſpiritalis oſtenditur, in qua mens fidelium a Domino quotidiana illuſtratione, quaſi luna a ſole reſpicitur. Vnus uero menſis quo ligna ad opus templi cædebant, eleemoſyna eſt, ideſt, opus miſericordiæ, qua erga ſalutem proximi, ut in unitatem ſanctæ Eccleſiæ bene proficiendo perueniant, docendo, caſtigando, temporalia commoda imp[...]ndendo, uitæ exempla monſtrando laboramus. Duo autem reliqui menſes, quibus in domibus ſuis manere, ac ſuis neceſſitatibus ſunt uacare permiſſi, oratio eſt & ieiunium, quibus præter ea quæ erga neceſſitatem fratrum foris operamur, noſtræ ſalutis propriæ curam intus conuerſi ad Dominum mente gerimus. Et quo modo illi ſolum perfecte uel ſuæ uel fraternæ ſalutis curam gerunt, qui ſe in tuitione diuinæ gratiæ humiliter ſubdunt, recte ſequitur: ET Adoniram erat ſuper

tres virtutes euangelicę.

huiuſcemodi indictionem.) Adoniram quippe qui latine dicitur, Dominus
meus excelſus: quem melius quam ipſum quem nomine imitatur inſinuat, Do-
minum uidelicet ſaluatorem? Et tunc Adoniram operariis templi præponitur,
ut ſua prouiſione rite ordinet, quibus menſibus ſinguli ad operandum exeant,
quibus denuo ad curandam domum ſuam redeant, cum Dominus & ſaluator
noſter mentes ſanctorum prædicatorum, ſua familiarius illuſtratione informat
ad diſcernendum, quando oporteat ædificandi Eccleſiam opus inire, prædican-
do uel alia pietatis officia præſtando, & quando rurſum conueniat ad ſuam ipſo-
rum conſcientiam examinandam, quaſi ad inſpiciendam domum ſuam reuerti,
& hanc orationibus ac ieiuniis, superno inſpectore ac uiſitatore, dignam red-
dere. FVERVNT itaque Salomoni ſeptuaginta millia eorum qui onera
portabant, & octoginta millia latomorum in monte abſque præpoſitis, qui præ-
erant ſingulis operibus, numero trium millium trecentorum præcipientium po-
pulo, & his qui faciebant opus.) Latomi dicuntur lapidum cæſores: idem au-
tem lapidum cæſores, quod & lignorum cæſores figurate deſignant, hoc eſt, ſan-
ctos prædicatores, qui mentes inſipientium dolabra uerbi Dei exercent, eosq.
ab ea qua nati ſunt tortitudine ac deformitate transmutare contendunt, ac re-
gulariter inſtitutos unitate fidelium, ædificationi uidelicet domus Dei a-
ptos reddere curant. Quod autem & ligna & lapides in monte cæduntur, &
cæſa ac præparata utraque materies ad montem domus Domini transfertur:
patet ſenſus, quod omnes in monte ſuperbiæ nati ſumus, quicumque autem
gratia Dei præordinati ſumus ad uitam, excidimur catechizando & ſacra-
menta fidei percipiendo de monte ſuperbiæ, & in montem domus Domi-
ni transferimur: quia eruti de poteſtate tenebrarum, ad arcem uirtutum, quæ
eſt in unitate ſanctæ Eccleſiæ, perueniemus. Notandum autem, quod iidem ope
rarii ita erant diſtributi, ut pars in monte lapides cæderent, pars item onera por
tarent. Diuerſa namque ſunt dona ſpiritus, & quidam maiorem dicendi ac pro-
teruos arguendi, conſtantiam habent: quidam mitiores ad conſolandos puſilla-
nimes & infirmos ſubleuãdos exiſtunt: quidam utriuſque uirtutis munere præ-
diti, ad opus domus Domini conueniunt. Quales fieri uoluit eos quibus lo-
quitur Apoſtolus, dicens: Corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſu
1.Theſſa. 5 ſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes. Præpoſiti autem qui præerant ſingu-
lis operibus, ipſi ſunt ſacræ conditores ſcripturæ, quorũ magiſterio in omnibus
erudimur, quo modo inſcios docere & contemptores corripere, quo modo nos
Galat.6 inuicẽ onera noſtra portare, ut impleamus legem Chriſti, conueniat: Recte præ-
fati operarii ſeptuaginta millia, & octoginta millia eſſe perhibentur. Septua-
ginta millia uidelicet propter ſabbatiſmum animarum: ſeptimus enim dies in
ſabbatum, id eſt, requiem conſecratus eſt. Octoginta millia propter ſpem reſur-
rectionis, quæ octaua die, id eſt, poſt ſabbatum in Domino præceſſit, & in no-
bis quoque octaua die ſimul & octaua ætate futura ſperatur. Præpoſiti autẽ erant
tria millia trecenti, propter fidem nimirum ſanctæ trinitatis, quam per ſancta no
bis eloquia prædicant. Quod uero pro tribus millibus trecentis præpoſitis, in li-
2. Paral. 2 bro Paralipomenon tria millia ſexcenti ſunt ſcripti, ad eandem prorſus ſubli-
mium uiuorum perfectionem reſpicit. Nam quia in ſenario numero, Dominus
mundi ornatum compleuit, recte in eo perfecta bonorum ſolent opera figurari.
Et quia ſancta ſcriptura cũ fide ueritatis, opera iuſtitiæ docet habenda, recte præ
poſiti operum templi tria millia & ſexcenti fuiſſe perhibentur. Nec prætereun-
dum quod hæc ſeptuaginta millia & octoginta millia portantium onera, & lato-
morum cum præpoſitis ſuis, non fuere de Iſraël, ſed de proſelytis, id eſt, aduenis

qui

qui morabantur inter eos. Scriptum namque eſt in libro Paralip. Numerauit igitur Salomon omnes uiros proſelytos, qui erant in terra Iſrael, poſt dinumerationem quam dinumerauit Dauid pater eius, & inuenti ſunt centum quinquagintatria millia & ſexcenti. Fecitq. ex eis ſeptuaginta millia, qui humeris onera portarent, & octoginta millia qui lapides de montibus cæderent: tria autem millia & ſexcentos præpoſitos operum populi &c. Proſelyti autem uocabantur græce, qui ex aliis nationibus progeniti, in fidem & conſortium populi Dei, accepta circumciſione, tranſierunt. Fuerunt itaque operarii domus Domini de filiis Iſrael, fuerunt de proſelytis, fuerunt de gentibus. De filiis uidelicet Iſrael triginta millia eorum qui ad præcidendas de Libano cedros miſſi ſunt. De proſelytis iſtis, de quibus nunc locuti ſumus, lapidum cæſores. De gentibus, Hiram ipſe & ſerui eius, qui cum ſeruis Salomonis ligna cædebant de Libano. Omne igitur hominum genus, per quos ædificanda erat Eccleſia, in ædificatione templi præceſſit. Iudæi namque & proſelyti, & gentiles conuerſi ad ueritatem euangelii, unam eandemq. Chriſti Eccleſiam, ſiue recte uiuendo, ſiue etiam docendo conſtruunt. PRAECEPITQ. rex ut tollerent lapides grandes, lapides pretioſos in fundamentum templi, & quadrarent eos.) Fundamentum templi nullum eſt aliud intelligendum myſtice, quam illud quod oſtendit Apoſtolus, dicens: Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, qui eſt Chriſtus Ieſus. Qui propterea fundamentum domus Domini *1. Corin. 3* poteſt recte uocari, quia, ſicut ait Petrus, non eſt aliud ſub cælo datum nomen *Act. 4* hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri. In quod fundamentũ lapides grandes & pretioſi tolluntur, cũ præcipui factis ac ſanctitate uiri, familiari mentis ſanctitate ſuo adhærent conditori, ut quo firmius in illo ſpem ſuam ponunt, eo fortius aliorum uitam dirigere, quod eſt latitudinẽ parietis portare, ſufficiant. Lapides ergo qui in fundamentũ templi ad portandum ædificium omne ponebantur, proprie ſunt prophetæ & apoſtoli, qui uerbum & ſacramenta ueritatis, ſiue uiſibiliter, ſiue inuiſibiliter ab ipſa Dei ſapientia perceperunt. Qui bene lapides primo quadrari ac ſic in fundamentum poni iubentur. Quadratum namque omne, quocumque uertitur, fixum ſtare conſueuit. Cui nimirum figuræ corda aſſimulantur electorum, quæ ita in fidei firmitate conſiſtere didicerunt, ut nulla occurrentium rerum aduerſitate, nec ipſa etiam morte a ſui rectitudine poſſint ſtatus inclinari. QVOS dolauerunt cementarii Salomonis, & cementarii Hiram.) Dolantur namque lapides pretioſi, cum electi quique præcedentium ſanctorum inſtructione & inſtantia, quidquid in ſe habent noxium & inane relinquunt, atque ante conſpectum ſui creatoris, ſolam inſitæ ſibi iuſtitiæ regulam, quaſi ſtabilem quadraturæ formam oſtendunt. Dolauerunt autem hos lapides non ſolum cementarii Salomonis, ſed & cementarii Hiram, quia ex utroque populo doctores fuere ſanctæ Eccleſiæ. PORRO Biblii præparauerunt ligna et lapides ad ædificandam domum.) Giblos eſt ciuitas Phœnicis, cuius meminit Iezechiel, dicens: Sapientes tui Tyre facti ſunt gubernatores tui, ſenes Giblii & prudentes eius &c. Pro qua in Hebræo continetur, Gobel, ſiue Iabal, *Iezech. 27* quod interpretatur definiens, ſiue diſterminans: quod uocabulum apte conuenit eis, qui corda hominum ad ædificium ſpiritale, quod ex uirtutibus animæ conſtruitur, parant. Sic etenim ſolummodo ſuos auditores fidem & opera iuſtitiæ docere ſufficiunt, dum ipſi prius ſacris paginis edocti diligenter quæ ſit fides tenenda, quo uirtutum calle incedendum, certa definitione ueritatis didicerint. Nam fruſtra officium ſibi doctoris uſurpat, qui diſcretionem catholicæ fidei ignorat. Neque ſanctuarium Domino, ſed ruinam ſibi ædificant, qui docere

cere alios regulam, quam ipſi non didicere, conantur. In ædificanda ergo domo Dei, primo ſunt ligna & lapides cædendi de monte: quia eos quos in fide ueritatis inſtituere quærimus, primo neceſſe eſt, ut abrenunciare diabolo, ac de ſorte primæ præuaricationis, in qua nati ſunt, doceamus renaſcendo erui. Denique quærendi ſunt lapides pretioſi & grandes, atque in fundamentum templi ponendi, ut meminerimus, abdicata conuerſatione priori, eorũ in omnibus uitam moresq. inſpicere, eos noſtris auditoribus imitandos proponere, quos per uirtutẽ humilitatis ſpecialiter Domino adhærere nouerimus. Addendus eſt in altũ paries operum bonorum, & quaſi ſuperimpoſitis ſibi inuicem ordinibus lapidum, ambulandum eſt ac proficiendum de uirtute in uirtutem. Vel certe lapides fundamento grandes, pretioſi & quadrati, primi ſunt (ut ſupra diximus) Eccleſiarum magiſtri, qui ab ipſo Domino uerbum audiere ſalutis. Superpoſiti autem lapides ordinum ſiue lignorum ſequentes ſunt ſuo quique tempore ſacerdotes ac doctores, quorum uel prædicatione ac miniſterio fabricatur Eccleſia, uel ordinatur uirtutibus. Quales autem colore fuerint lapides quibus factum eſt templum, in libro Paralipomenon aperte declaratum eſt, dicente Dauid ad Salomonem, cum ei impenſas templi, quas præparauerat, oſtenderet: Omnem pretioſum lapidem & marmor Parium abundatiſſime præparaui. Marmor autem Parium, marmor candidum dicitur: quale eadẽ inſula gignere conſueuit. Vnde Poeta de illa:

1. Para. 29

Olearon, niueamq. Paron, ſparſaſq. per æquor
Cycladas, & crebris legimus freta concita terris.

Virg. 3 Aenei.

Niueã ergo Paron dicitur, eo quod candidiſſimi marmor generis mittat. Eſt autem una de Cycladibus, quo uidelicet lapide templum fuiſſe factum, & Ioſephus inſinuat, dicens: Eleuauit itaque templum uſque ad cameram, ex lapide albo conſtructum. Altitudo fuit ſexaginta cubitorum, &c. Nec myſterii ſenſus in abdito eſt, cuius etenim patet, quia marmor candidum, ex quo domus Domini conſtructa eſt, mundam electorum actionem ſimul & conſcientiam ab omni næuo corruptionis caſtigatam deſignat. Quales eſſe uoluit ſapiens ille architectus eos quos ſuper fundamentum Chriſti locabat lapides pretioſos, auro argentoq. redimitos. Cariſſimi, inquit, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & Spiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei.

2. Corin. 7

CAPVT VI.

F ACTVM eſt igitur quadringenteſimo et octogeſimo anno egreſſionis filiorum Iſrael de terra Aegypti, in anno quarto, menſe Zio, ipſe eſt menſis ſecundus regis Salomonis ſuper Iſrael, ædificare cœpit domum Domino.) Quod dicitur, in anno quarto, menſe Zio, ipſe eſt enim menſis ſecundus regis Salomonis ſuper Iſrael: ordo ſenſus eſt, in anno quarto regis Salomonis ſuper Iſrael, menſe Zio, ipſe eſt menſis ſecundus. Menſem autẽ ſecundũ Maium dicit: namque Aprilis quo paſcha celebrabatur principium menſium, apud Hebræos primus erat in menſibus anni. Ex quo manifeſte patet, quia mox peracto paſcha, cœpit ædificare domum Domino, & conſecratus myſtica ſollemnitate populus, manus ad myſticum opus miſit. Fit autem commemoratio egreſſionis ex Aegypto, quando tabernaculum ædificari cœptum eſt, ut admoneatur lector, quot annorum tempus inter ædificationem utriuſque domus tranſierit, & huic quoque ſummæ temporis ſacramentum ineſſe ſpiritale cognoſcat. quater namque centeni, & uiceni, quadringentos & octoginta faciunt. Quatuor autem euangelicæ perfectioni apte conueniunt, propter ipſum

Aprilis principiũ mensiũ apud Heb. Maius 2. ſ. Zio.

euangeliſtarum

euangeliſtarum numerum: centum uiginti, legali doctrinæ, propter annos legiſlatoris totidem. In quo etiam numero uirorum, gratiam ſancti ſpiritus primitiua ſuſcepit Eccleſia: patenter oſtendens, quia qui lege legitime utuntur, ideſt, qui Chriſti in ea gratiam cognoſcentes amplectuntur, iure ſpiritus eius gratia replentur, quia in caritate eius amplius ignéſcunt. Diximus autem per tabernaculum quod fecit Moyſes & filii Iſrael in deſerto, ſynagogam: per templũ uero, quod Salomon & filii Iſrael cum proſelytorum & gentilium auxilio conſtruxit, Eccleſiam gentium poſſe deſignari. Permanſit autem cultus & religio tabernaculi annos quadringentos & octoginta, ac ſic ab eo templum ædificari incipit. Quod autem quarto anno regis Salomonis ædificari cœpta eſt domus Domini: poteſt ad eos referri myſtice, quod poſt expletam diſpenſationem Dominicæ incarnationis, quæ in quattuor euangelii libris ſcripta eſt, miſſo de cælis Spiritu ſancto, Eccleſiæ ſtructura cœperit. Et quod menſe ſecundo cœpta eſt, poteſt ad electionem gentium, quæ ſecundo loco poſt Iſrael ædificationem in ſe ſui ſuſcepere creatoris. Vnde & ſecundus menſis in lege conceſſus eſt ad faciendum paſcha, quia immundi ſuper animam hominis uel in uia procul poſiti ad faciendum in primo menſe paſcha, occurrere nequirent. Vbi nos apertiſſime deſignati ſumus, qui immundi ſuper mortem animæ noſtræ, & procul adhuc poſiti a populo Dei, non potuimus primum paſcha facere, quod in carne & ſanguine agni fiebat. Celebramus autem hodie paſcha, ſecundum quod in corpore & ſanguine redemptoris noſtri, a quo quæſiti & mundati ſumus, actum eſt. In quo autem loco templum fit ædificatum, manifeſtius in libro Paralipomenon oſtenditur, ubi ſcriptum eſt: Et cœpit Salomon ædificare domum Domini in Hieruſalem, in monte Moria, qui demonſtratus fuerat Dauid patri eius, in loco quem parauerat Dauid in area Ornan Iebuſæi. Aedificatur ergo domus Domini in Hieruſalem, hoceſt, in uiſione pacis: qua dilatata per totum orbẽ Eccleſia in una eademq. fide, & ueritatis catholicæ ſocietate conſiſtit. namque in ſciſſura mentium Deus non eſt: ſed factus eſt in pace locus eius, & habitatio eius in Sion. Aedificatur in monte, uidelicet in ipſo Domino ſaluatore, de quo Iſaias ait: Et erit in nouiſſimis diebus præparatus domus Domini in uertice montium. Et ipſe de ſe in euangelio: Non poteſt (inquit) ciuitas abſcondi ſuper montem poſita. Ipſe eſt enim mons montium, qui de terra quidem per originem aſſumptæ carnis ortus eſt: ſed omnium terrigenarum potentiam ac ſanctitatem ſingulari culmine dignitatis tranſcendit. In quo nimirum monte ciuitas, ſiue domus Domini, conſtructa eſt: quia niſi Sion in illo radicem figat, ſpes & fides noſtra nulla eſt. Qui recte mons Moria, ideſt, uiſionis uocatur: quia electos ſuos, quos ad æternam ſuæ claritatis uiſionem conſeruat, in hac interim uita laborantes uidere & adiuuare dignatur. Qui demonſtratus fuerat Dauid patri eius. Oſtenſus namque erat Dauid, ſicut & ceteris prophetis, uenturus in carne Dominus: Bene idem locus area erat Ornan Iebuſæi, quia & Eccleſia areæ ſolet uocabulo deſignari, dicente Ioanne de Domino: Cuius uentilabrum in manu ſua & permundabit aream ſuam. Ornan qui interpretatur illuminatus, & erat natione Iebuſæus, natione quidem gentiles ſignificat. Hos autem eoſdem illuſtrandos a Domino, atque in filios Eccleſiæ cõmutandos oſtendit: quibus merito dicit Apoſtolus: Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Iebus eadem eſt ciuitas, quæ & Hieruſalem. Et Iebus quidem interpretatur conculcata: Hieruſalem autem pacis uiſio. In qua quamdiu Ornan gentilis regnabat, Iebus dicta eſt, etiam cum in ea Dauid locum holocauſti emeret: cum uero Salomon in ea templum Domino ædificaret, non iam Iebus, ſed Hieruſalem uocata eſt. quia nimirum

2.Paral.3 · Pſalm.75 · Iſaie 2 · Matth.5 · Marc.3 · Epheſ.5

nimirum gentilitas quamdiu diuini cultus neſcia perdurabat, conculcabatur, & illudebatur ab immundis ſpiritibus, ad ſimulacra muta, prout ducebatur, ſequens: cum uero illam gratiam ſui conditoris reſpexit, continuo pacis in ſe & locum inuenit, & nomen. DOMVS autem, quam ædificabat rex Salomon Domino, habebat ſexaginta cubitos in longitudine, & uiginti cubitos in latitudine, & triginta cubitos in altitudine.) Longitudo domus, longanimitatem deſignat Eccleſiæ, quia in exilio peregrinationis huius, patienter aduerſa quæque tolerat, donec ad patriam, quam expectat, perueniat. Latitudo inſinuat caritatem, qua dilatatio ſinu mentis, non ſolum amicos in Deo, ſed & inimicos diligere gaudet propter Deum: donec ueniat tempus, quando ſiue ad pacem ſuam conuerſis, ſiue funditus omnibus extinctis inimicis, cum ſolis gaudeat amicis in Deo. Altitudo ſpem denunciat futuræ retributionis, cuius intuitu libenter infima quæque, ſiue quæ demulcent, ſiue quæ aduerſantur contemnit: uſque dum utriſque transcenſis, ſola mereatur uidere bona Domini, in terra uiuentium. Vbi notandũ, quod triginta cubiti altitudinis, non uſque ad tectum templi, ſed uſque ad cænaculum inferius pertingebant. namque in lib. Paralipomenon aperte ſcriptum eſt, quod altitudo centum uiginti cubitorum erat. De quo poſt hæc dicturi ſumus. PORTICVS erat ante templum uiginti cubitorum longitudinis, iuxta menſuram latitudinis templi, & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi.) Templum namque erat conuerſum ad orientem, ſicut & tabernaculum; habebatq. oſtium porticus ab oriente, contra oſtium templi, iuxta quod hiſtoricus Iudæorum Ioſephus apertiſſime docet ita ut ſol æquinoctialis oriens, directis radiorum ſuorum lineis, per oſtia tria, porticus uidelicet, & templi & oraculi, arcam teſtamenti perfundere poſſet. Quia uero templum ſanctam Eccleſiam deſignat, porticus quæ erat ante templum, & propior lucem ſolis accipere ſolebat, quid apertius quam illam eius partem, quæ dominicæ incarnationis tempora præceſſit, typice denunciat? In qua ſunt patriarchæ & prophetæ, qui orientem huic mundo ſolem iuſtitiæ primi ſuſceperunt, & naſcenti in carne Domino teſtimonium ſiue uiuendo, ſiue prædicando, ſiue naſcendo, ſiue etiam moriendo præbuerunt. Oſtium uero templi, Dominus eſt: quia nemo uenit ad patrem, niſi per ipſum.

Ioan. 14 Et ſicut alibi dicitur: Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur.

Ioan. 10 Oſtium porticus, ſermo eſt propheticus, qui quaſi recto calle ingredientes, in oſtium templi perducebat: quia gratiam Domini ſaluatoris, qua mundum erat redempturus, aperte prædicabat. Factura ergo porticus tota, fideles illius temporis ſignificat. Oſtiũ uero in porticu, doctores qui ceteris lucẽ uitæ ianuamq. intrandi ad Dominũ pandebant, exprimit. Et bene unum oſtium propter conſonam in omnibus ſanctis fidem, ac dilectionem ueritatis. Quæ uidelicet porticus iuxta latitudinem templi uiginti cubitis longa erat, quia nimirum antiqui iuſti per longanimitatem deuotæ mentis, deſiderabant uenire ad dilationem Eccleſiæ, in caritate Dei, quæ eſt in Chriſto domino noſtro. FECITQ. in templo feneſtras obliquas.) Feneſtræ templi, doctores ſancti ſunt & ſpiritales quique in Eccleſia, quibus mente excedentibus, Deo arcana ſecretorum cæleſtium ſpecialius ceteris uidere conceditur. Qui dum ea quæ in occulto uident, publice fidelibus pandunt; quaſi ſuſcepto lumine ſolis, feneſtræ iuncta templi penetralia replent. Vnde bene eædem feneſtræ obliquæ, ideſt intus latiores fuiſſe perhibentur: quia nimirum neceſſe eſt, ut quiſquis iubar ſupernæ contemplationis uel ad momentum perceperit, mox ſinum cordis amplius caſtigando dilatet, atque ad maiora capeſſenda ſolerti exercitatione ſe præparet. ET ædificauit

AEDIFICAVIT ſuper parietem templi tabulata per gyrũ in parietibus comus, per circuitũ templi & oraculi, & fecit latera in circuitu. Tabulatũ quod ſuperetat, quinque cubitos habebat latitudinis: & medium tabulatũ, ſex cubitorum latitudinis: & tertium tabulatũ, ſeptem habens cubitos latitudinis.) Hæc tabulata in euangelio ubi Dominus tentatur a diabolo, pinnacula templi uocantur. Sed & Iacobum fratrem Domini apoſtolum, in pinnaculum templi, unde ad populum concionaretur, leuatum eſſe legimus. Vtrum autem moris fuerit doctoribus, ut his ſedentes tabulatis ad circumſtantem inſerius turbam fecerint ſermonem, nuſquam ſcriptum inuenimus. Patet uero ratio ſacramenti, quia tabulata hæc tria totidem fidelium gradus, coniugatorum uidelicet, continentium. & uirginum deſignant, diſtinctos quidem altitudine profeſſionis, ſed ſocietate fidei, & ueritatis eiuſdem, omnes ad domum Domini pertinentes, eiq. fixa mente inhærentes. Vbi pulchre dicitur, quia tabulatum quod ſuperetat quinque cubitos habebat latitudinis, medium ſex, tertium ſeptem. Supernum ergo tabulatum erat ceteris anguſtius, medium ſuperno latius, ſed infimo erat factum anguſtius. quia nimirum altior profeſſio uirtutis, arctiorem debet uitam tenere uiuendi. Singula autem tabulata, habebant in circuitu latera, ideſt turriculas, ne facile quis in eiſdem tabulatis conſiſtens ſiue reſidens, poſſet ad inferiora decidere: quod Ochoziæ regi contigiſſe in Samaria, legimus. Quæ nimirum latera non incongrue, quotidiana diuinæ protectionis erga nos munimina, deſignant. De quibus Pſalmiſta: Immittet, inquit, angelum Dominus, in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Aſcendit quidem in cœnaculum Ochozias rex Samariæ, qui ſe a domo Dauid ſeparauerat, ſed per cancellos decidit. Quia etſi hæretici, ſiue ſchiſmatici, aliquam bonæ actionis arcem conſcendere uidentur, quia tunc compagem eccleſiaſticæ unitatis non habent, quaſi patentibus & non ſolidis laterum præſidiis, ſemper ad uitiorum infima relabuntur, dum diuino deſtituti auxilio, ſuæ pertinaciæ faſtu intereunt. Qua autem arte præfata tabulata parietibus templi ſunt affixa, declaratur cum ſubditur, TRABES autem poſuit in domo per circuitum forinſecus, ut non hærerent muris templi.) Trabes ergo quæ intrinſecus domum muniebant & ornabant, tantæ erant longitudinis, ut capita eorum forinſecus prominerent; in infimo quidem ordine cubitorum ſeptem, in medio ſex, in ſupremo quinque, atque in eiſdem capitibus, earum tabulata componerentur, nequaquam muris templi infixa, ſed iuxta muros trabibus, quæ de muris exierant, ſuperpoſita. Quid itaque per trabes domus, quæ tabulata portabant, niſi prædicatores ſancti ſunt typice deſignati? qui dum ipſi ſublimem atque honorabilem in Eccleſia Dei locum tenent, infirmiores quoſque ac fragiles, ſuis prædicationibus ab infirmorum appetitu ſuſtollunt, atque ad cæleſtia deſideranda ac ſperanda ſuſpendunt: ſuis etiam interceſſionibus, ut incœptis perſiſtant, adiuuant. Legimus autem in libro Paralipomenon, quod trabes templi, ſicut & cetera eius interiora, fuerint auro ueſtitæ. Quod ita factum eſſe non dubium eſt, ut illæ trabium partes, quæ intus in templo erant, aureis eſſent laminis tectæ; quæ uero foris apparebant, hæ minime deauratæ, ipſam cedri ſpeciẽ formamq. cunctis oſtenderent, in qua tamen impoſita ſibimet tabulata, geſtabant. Quod ergo extrinſecus eminebat trabium, uitam ſanctorũ quæ nobis in terris innoteſcere potuit, deſignat. Quod intus in templo deauratum fulgebat, claritatem illam qua in cæleſti patria in aſpectu ſui gaudent creatoris, figurate denunciat. DOMVS autem cum ædificaretur, lapidibus dedolatis atque perfectis ædificata eſt, & malleus & ſecuris & omne ferramentum non ſunt audita in domo, cum ædificaretur. Hæc ad illam Eccleſiæ partẽ,

quæ

quæ poſt huius ſæculi labores & certamina, ad æterna præmia meruit introduci, propriæ pertinent. Ibi etenim perfecti ſolũmodo, & immaculati, atque ab omni labe iniquitatis caſtigati, ingrediuntur. Non enim intrat in illam ciuitatem aliquid coinquinatum, faciens abominationem & mendacium: ſicut in Apocalypſi ſcripſit Ioannes. Vbi malleus, & ſecuris, & omne ferramentum non auditur. quia hic tundimur aduerſitatibus, & diſciplina ueritatis exercemur, ut illic locis iuxta meritum congruis diſponamur, & caſtigatione ceſſante, ſolo amoris glutino (quo ad inuicem copulemur) uno impleti ſpiritu perfundamur.

Apoc.21

OSTIVM lateris medii, in pariete erat domus dextræ, & per cochleas aſcendebant in medium cænaculum, & a medio in tertium.) Quidam, hunc locum male intelligentes, putant oſtium templi a meridie fuiſſe, non attendentes, quia ſi hoc ſignificare uoluiſſet, ſcriptura non ita diceret: Oſtium lateris medii, in parte erat domus dextræ, ſed ita potius ſimpliciter: & habebat domus oſtium ad meridiem. Nunc autem longe aliud ſignificat: Pars namque domus dextræ, latus templi meridianum dicitur, in cuius parte orientale oſtium erat in ipſo angulo factum iuxta terram, in quod introeuntes, ſtatim ad altiora gradatim aſcendebant. Habentes uiam aſcenſus per ipſa parietis interiora, donec aſcenderent ad medium cænaculum, & a medio peruenirent ad tertium. Nec dubitandum, quam libet hoc ſcriptura non dicat: quia ſic aſcendentes creberrimas habebant a meridie feneſtras, quarum luce per omnia, & ſine offenſione iter agerent: qui nimirum locus, proprie ad corpus dominicum, quod de uirgine ſumpſit, reſpicit. Oſtium namque lateris medii, in parte erat domus dextræ, quia defuncto in cruce Domino, unus militum lancea latus eius aperuit. Et bene in parte domus dextræ, quia ad dextrum eius latus a milite apertum, ſancta credit eccleſia. Vbi apto etiam uerbo uſus eſt euangeliſta, ut non diceret, percuſſit latus eius, aut uulnerauit, ſed aperuit, uidelicet quaſi oſtium lateris medii, per quod nobis iter ad cæleſtia panderetur. Denique ita ſubiunxit: Et continuo exiuit ſangius & aqua. Aqua ſcilicet, quo abluimur in baptiſmo, & ſanguis quo conſecramur in calice ſancto. Per hoc namque oſtium nobis eſt aſcenſus in medium cænaculum, & a medio in tertium, quia per fidem & myſteria noſtri redemptoris, de præſenti eccleſiæ cõuerſatione, ad requiem animarum poſt mortem aſcendimus, rurſumq. de requie animarum (adueniente die iudicii) ad immortalitatem quoque corporum, quaſi in tertium cænaculum, ſublimiori profectu penetrabimus, ex quo in magna amborum, & corporis uidelicet & animæ beatitudine, perpetuo uiuamus. Quo quidẽ iter inuiſibiliter agebatur, ita ut ſoli hoc qui intrauerant noſſent, quãuis ipſum oſtiũ etiam foris poſiti uiderent: quia nimirũ actus in hoc ſæculo, & celebrationes ſacramentorum, etiam reprobi poſſunt intueri, uerum arcana fidei intimæ, gratiã dilectionis, nullus (niſi qui per hæc Domino duce ad cæleſtia ſcandit) agnoſcit. Qui enim dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non cuſtodit, mendax eſt. Notandũ ſane, quod triginta cubiti altitudinis, de quibus ſupra legitur, uſque ad mediũ cænaculũ addebantur, quo uſque porticus, quæ erat circa templum ab auſtro, & aquilone, & occaſu, tectum perueniebat: ut Ioſepho narrante didicimus. Denique, uſque ad ſupremum templi tectum, alii ſexaginta cubiti numerabantur, & ſic tota altitudo domus iuxta librũ Paralipomenon, in centum uiginti cubitos conſummata eſt. Porticus quoque, quæ erat ante frontem templi ad orientem, iuxta fidem præfati uoluminis, eandem cubitorum ſummam in altitudine habebat: qui uidelicet liber, illas de quibus prædiximus porticus circa templum, cellaria uocat, & cubicula. Dedit autẽ (inquit) Dauid Salomoni filio ſuo deſcriptionem porticus templi, & cellario-

Ioan.19

1.Ioan.2

2.Para.3

1.Paral.28

rum

rum & cænaculi & cubiculorum in abditis, & domus propitiationis. Vbi etiam exteriorum domorum, quæ erant extra atrium ſacerdotum in circuitu templi, fecit mentionem, cum protinus adiunxit: Necnon & omnium quæ cogitauerat, atriorum & exedrarum per circuitum, in theſauris domus Domini, & in theſauris ſanctorum. Quod autem omnis altitudo templi centum uiginti fuit cubitorum, ad idem ſacramentum reſpicit, quod ex primitiua Hieroſolymis Eccleſia, poſt paſſionem, reſurrectionem, & aſcenſionem Domini in cælos, in hoc numero uirorum, gratiam Spiritus ſancti accepit. Quindecim namque, quæ ex ſeptem & octo conſtant, ſolent nonnumquam ad ſignificationem referri uitæ, quæ nunc in ſacro baptiſmo geritur animarum fidelium: perficietur autem in fine ſæculi, reſurrectione corporum immortalium. Ipſa autem quindecim, in trigonum ducta, ideſt cum omnibus ſuis partibus annumerata, centum uiginti efficiunt: quapropter apte numero centenario & uicenario, magna electorum beatitudo in futura uita deſignatur. Apte etiam in hoc tertium domus Domini cænaculum conſummatur: quia poſt præſentes fidelium labores, poſt acceptam in futuro requiem animarum, plena totius Eccleſiæ felicitas in reſurrectionis gloria complebitur. ET AEDIFICAVIT domum, & conſummauit eam. Texit quoque domum laquearibus cedrinis.) Laquearia quid ſunt? laquearia ſunt tabulata, quæ magno decore compoſita & ornata, ab inferiore parte trabibus affiguntur: & quia ter geminæ altitudinis domus Domini facta erat, terna nimirum habebat laquearia. Quid autem aptius per laquearia, quam ſublimiores quoſque in ſancta Eccleſia iuſtos, ſignificari credamus? Quorum opus & doctrina cunctis in exemplo propoſita, quaſi longius in alto præeminent, quoſq. ſuis interceſſionibus & exhortationibus animos infirmorum, ne in tentationibus deficiant, protegunt. Quæ nimirum laquearia recte cedrina eſſe deſcribuntur. Cedrus namque arbor eſt imputribilis omnino naturæ, odoris iucundi, aſpectus nitidi, ſerpentes accenſa nidore fugans ac perimens. Quæ uniuerſa perfectis quibuſque conueniunt, quorum inſuperabilis eſt patientia, fama uirtutum eximia, præſentia cunctis gratiſſima, in bonis, auctoritas, ad reuincendos, confutandoſq. eos, qui ueritati reſiſtunt, conſtantiſſima: qui & in hac uita & in futura, ſingulari præ ceteris ſanctis eminentia, fulgent. ET AEDIFICAVIT tabulatum ſuper omnem domum, quinque cubitis altitudinis.) Loriculas ſignificat, quæ in ſupremo domus tecto per circuitum erant factæ, ne quis ad altiora perueniens, repente laberetur ad ima: quod in omni domo quam quiſque ædificaret, Moyſes fieri præcepit: Cum ædificaueris, inquiens, domum nouam, facies murum tecti per circuitum, ne fundatur ſanguis in domo tua, & ſis reus labente alio & in præceps ruente. Hæc autem tabulata ſiue loriculæ, ſupra ſunt latera uocata: ubi cum dictum eſſet, Deut. 22

ET AEDIFICAVIT ſuper parietem templi tabulata per gyrum, in parietibus domus per circuitum templi & oraculi: Continuo ſubiunctum eſt:

ET FECIT latera in circuitu.) In quibus nimirum lateribus intelleximus diuina eſſe præſidia deſignata, quæ nos, in hoc adhuc ſæculo laborantes, ac pro captu noſtro ad ſuperiora nitentes, quotidie ne deficiamus adiuuant. Bene autem hoc ſupremum tabulatum, in tecto domus Domini, quinque cubitis altum eſſe memoratur, quia nimirum ita nos in illa patria diuinæ præſentiæ claritas adimplet, ut nihil aliud uiſus noſter, nihil auditus, nihil olfactus, nihil guſtus, nihil tactus dulce habeat, niſi diligere Dominum Deum noſtrum ex Matth. 22 toto corde, tota anima, tota uirtute, diligere & proximum tamquam noſmet Deut. 6 ipſos. ET OPERVIT domum lignis cedrinis.) Supremum ipſum

M domus

domus tectum dicitur, ideſt, tabulatum illud, quod ſupremis trabibus ſuper-
poſitum erat. Non enim habebat templum culmen in ſuperioribus, ſicut nec ta
bernaculum, ſed erat æquale: quo modo omnibus in Palæſtina & Aegypto do
mus ædificantibus, facere moris eſt. Idipſum autem hoc tabulatum, quo oper-
ta eſt domus: quod & laquearia deſignat, ideſt, eximios quoſque in reſurrectio
nis gloria uiros, & ſingulari ſanctitate, ad ipſum uirtutis apicem peruenientes:
Matth.11 de quorum uno dicitur, Inter natos mulierum, non ſurrexit maior Ioanne ba-
ptiſta, cuius hic compar eſt magnitudinis ſcire uis? audi quid patri ipſius, ange
lus ait: Et ipſe præcedet ante Dominum, in ſpiritu & uirtute Eliæ.

Luc.1 . ET AEDIFICAVIT parietes domus, intrinſecus tabulatis cedrinis, a
pauimento domus uſque ad ſummitatem parietum, & uſque ad laquearia ope-
ruit lignis cedrinis intrinſecus.) Intrinſecus quidem, domus cedro erat ueſti-
ta: Nam forinſecus tanto nitore lapis ipſe, de quo facta fuerat, fulgebat, ac ſi cal
culo eſſet candido tecta. Iuxta ſenſus uero myſticos, parietes templi, ſunt fide-
lium populi, ex quibus ſancta uniuerſalis conſiſtit Eccleſia, quorum dilatationē
per orbem, latitudo deſignat parietum: ſpem uero & intentionem omnem ad
cæleſtia erectam, longitudo. Vel certe altitudo parietis. quæ ex ordinibus lapi-
dum ſuper inuicem poſitis conſtat, præſentis ſtatum Eccleſiæ ſignificat, ubi ele-
cti ſuper fundamentum Chriſtum omnes ædificati, ſibi inuicem in ordine, per
temporum curricula ſuccedunt, ſeſeq. inuicem portantes, legem Chriſti, quæ
eſt caritas, adimplent. Dum enim qui nunc a præcedentibus erudiuntur magi-
ſtris, rurſum ipſi alios erudiunt, quaſi ſuper inuicem poſitis ordinibus, quique
lapidum uiuorū in domo Dei, ſic ab aliis fixa conſtāntia portantur, ut ad portan
dos alios & ipſi ſufficiant, uſque ad ultimos qui in fine mundi naſcituri ſunt iu-
ſtos: qui quaſi in ſummo domus Dei cacumine locati, docentur quidem & por
tantur ab aliis. Sed quos doceant, quorumue fragilitatem tolerent, ipſi non ha
bent. Qui uidelicet parietes intrinſecus tabulatis cedrinis operiuntur, cum cor
da fidelium amore uirtutum redundant. Sicut enim cedri natura, perfectos ho-
mines, ut ſupra docuimus, typice denunciat: ita etiam locis opportunis celſitu
dinem uirtutum, quibus ad eandem perfectionem uenitur, non immerito deſi-
gnat. Teguntur autem omnia lignis a pauimento domus, uſque ad ſummitatem
parietum, & uſque ad laquearia: cum electi a primis fidei rudimentis, uſque ad
perfectionem bonæ actionis, & uſque ad ingreſſum patriæ cæleſtis, a bonis inſu
dare non deſiſtunt operibus: cum a primis iuſtis uſque ad ultimos in conſumma
tione ſæculi, omnes uirtutibus ſtudent, quarum merito uere ualeant proteſta-
2.Corin.2 ri, quia Chriſti bonus odor ſumus, Deo in omni loco. ET texit pauimen
2.Paral.3 tum domus tabulis abiegnis.) Hoc quo modo factum ſit, plenius in lib. Paralipo
menon explicatur. ubi ſcriptum eſt: Strauit quoque pauimentum templi, pre-
tioſiſſimo marmore decore multo. Vnde patet, quia tabulas abiegnas quibus pa
uimentū tegeret, nequaquā in terra poſuit, ſed primo illud marmore prætexit,
ac deinde tabulas marmori ſuperpoſuit, ac tertium his duobus auri ueſtitum ſu
peraddidit, ut in ſequentibus legitur. Sicut autem latitudo parietis, in altum
exurgens, atque uſque ad laquearia perueniens, profectus uirtutum quibus ele
cti ad regnum cæleſte perueniunt, uel certe ipſos electorum choros, ſibimet per
tempora uaria ſuccedentes, ſignificant: ita æqualitas pauimenti cōcorditer eo-
rundem humilitatem, qua in temporali adhuc uita poſiti, ſocialiter inuicem ca
ritate dictante conuerſantur, non immerito demonſtrat. Quod uidelicet paui-
mentum pretioſiſſimo erat marmore ſtratum, decore multo. Idemq. marmor in
hoc tabulis tectum abiegnis, quia nimirum uita iuſtorum, primo fidei firmitate
præmu-

præmunienda in corde, ac deinde ſpiritualium uirtutum latitudine, adornanda eſt in opere: Alioquin quid utilitatis habebat decus marmoris pretioſiſſimi lignorum tabulis obtectum, ſi non myſticum aliquid tacite ſignabat? hoc eſt bonorum amplitudinē operum, fortitudine fidei inremeratæ ſuffulciendam docebat? Abies uero propter altitudinem ſui, & robur diu durabile, mentem electorum infima quæque deſideria ſpernentem, & cæleſtium contemplationi ſemper intentam, uirtute quoque patientiæ ſingulariter excellentem, non incongrue demonſtrat: Auri autem laminæ marmori ac tabulis abiegnis ſuperpoſitæ, ipſa eſt latitudo caritatis, de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta, quæ, ſicut aurum aliis pretioſius eſt metallis, ita ceteris eximior uirtutibus, in templo Dei ſingulari luce refulget. AEDIFICAVIT quoque uiginti cubitorum ad poſteriorem partem templi tabulata cedrina, a pauimento uſque ad ſuperiora: & fecit interiorem domum oraculi in ſanctum ſanctorum.) 1.Tim.1

Poſteriorem partem templi, occidentalem dicit: Ab ortu enim ſolis ingreſſum habebat templum, & ab occaſu domum interiorem, hoceſt ſanctum ſanctorum ingrediebatur. Quod autem tabulata, quæ interiorem domum ab exteriore ſeparabant, a pauimento uſque ad ſuperiora eſſe dicuntur ædificata, non uſque ad laquearia, (quæ triginta cubitis erant in ſublime a pauimento ſuſpenſa, ut ſupra iam dictum eſt) ſed tantum uſque ad cubitos uiginti altitudinis, ut in ſequentibus aperte legitur, intelligendum eſt: reliquum uero erat ſuper hæc tabulata apertum & inane uſque ad laquearia, cubitorum decem altitudinis, & cubitorum uiginti longitudinis, iuxta latitudinem domus: per quam nimirū ianuam, fumus incenſorum de altari thymiamatis, ſolebat in ſancta ſanctorum aſcendere, atque ad arcam Domini operiendam penetrare. In qua diſtinctione domus Domini, patet figura myſterii: & Apoſtolo exponente luce clarior eſt, quia prior domus, in quam ſemper introibant ſacerdotes ſacrificiorum officia cōſummantes, præſens eſt Eccleſia, ubi quotidie piis inſiſtentes operibus, Domino ſacrificia laudis offerimus. Interior uero domus, quæ ad poſteriorem partem templi erat facta, ipſa eſt promiſſa nobis uita in cælis. Exterior quidem hæc conuerſatio noſtri exilii: interior uero eſt, quæ in præſentia regis ſummi, ubi perpes beatorum & angelorum & hominum ſolemnitas agitur. Vnde de ea, benemerito ſeruo, dicitur: Intra in gaudium Domini. Sed hæc poſterior eſt tempore, quia poſt huius ſæculi labores, ad illius ingreſſum perducimur. Tabulata autem quæ utramque domum ab inuicem diuidunt, ipſa ſunt clauſtra cæli, quorum nobis apertionem quotidie ſuſpiramus: & quantum Dominus donauerit, pia ſemper inſtantia, donec aperiantur & intrare liceat, pulſamus. Vbi etſi necdum ante ſolutionem corporum intrare permittitur, apertam tamen habemus ianuam diuinæ pietatis, qua orationum noſtrarum, eleemoſynarum, ieiuniorum, ceterorumq. operum bonorum thymiamata, præmittamus. Hinc eſt enim quod parietibus cedrinis domus interioris ædificata, ianuam habet in ſuperioribus per totum, ubi fumus incenſorum intraret, quia oculi Domini aperti ſunt ſuper domum eius nocte ac die, & aures eius in orationes ſeruorum ſuorum intendentes: & hoc per totam latitudinem diffuſæ per orbem Eccleſiæ: Altare namque thymiamatis, quod in domo quidem exteriori, ſed prope oſtium ſtabat domus interioris, typus fuit perfectorum, qui carne quidem adhuc in mundo retenti, ſed omni deſiderio ſunt ad cæleſtia ſuſpenſi: & uelut incenſo thure, fumum aſcendentem in ſancta ſanctorum emittunt, quia ſuperno amore flagrantes, crebris orationum uocibus aures ſui pulſant au-

Hebr.9 · Matth.25 · 3.Reg.7

ctoris. apertaq. late ianua fumus incenſorum in ſuperioribus uenit: quia quanto mundiores quique in terris, & quaſi uiciniores cæleſti patriæ commorantur, tanto citius cuncta quæ poſcunt, accipiunt. Bene autem interior domus uiginti cubitis longa facta eſt, propter myſterium ſcilicet geminæ dilectionis, (de quo & ſupra diximus) quæ in hac interim uita ex parte maxima electorum mentes illuſtrat: ſed in illa patria, ceſſantibus aliarum uirtutum operibus, ſola perpetuo regnat. PORRO quadraginta cubitorum erat ipſum templum pro foribus oraculi.) Diximus ipſum templum pro foribus oraculi præſentis Eccleſiæ typum geſſiſſe. Vnde recte quadraginta fuit cubitorum, qui numerus ſæpe in ſignificatione ponitur præſentis fidelium laboris, quo modo quinquagenarius in ſignificationem futuræ quietis & pacis. Denario namque numero continentur præcepta, quorum obſeruatione ad uitam peruenitur. Donario æque ſignificatur ipſa, quam deſideramus & pro qua laboramus, uita perennis. Quadratus uero eſt mundus, in quo pro acquirenda eadem uita certamus: Vnde Pſalmiſta congregandam Eccleſiam de gentibus præuidens, aie-

Pſalm. 106 bat: De regionibus congregauit eos, a ſolis ortu & occaſu, ab aquilone & mari. SED & cedro omnis domus intrinſecus ueſtiebatur, habens tornaturas ſuas, & iuncturas fabrefactas, & cælaturas eminentes.) Diximus de cedro quod inſuperabilem uirtutum uenuſtatem ſignaret: quo nimirum ligno omnis domus Domini intrinſecus ueſtiebatur, cum corda iuſtorum ſolo bonorum operum amore niteſcunt. Habetq. domus in tabulis cedrinis tornaturas ſuas & iuncturas fabrefactas, cum idem electi ſeſe adinuicem pulcherrima caritatis copula connectuntur: ita ut cum innumera ſit multitudo fidelium, unum tamen cor, unam habere animam, pro communis fidei ac dilectionis ſocietate, merito dicantur: Namque tornaturæ, quæ iuncturis tabularum apponebantur, ut unum ex omnibus fieret tabulatum, ipſa ſunt officia caritatis, quibus adinuicem fraternitas ſancta copulatur, atque in unam Chriſti domum toto terrarum orbe componitur. Quæ etiam domus habet cælaturas eminentes, cum opera uirtutum ſancti nequaquam occulto tegunt, ſed manifeſta expreſſione foris omnibus quales ſint ipſi, quid agant, in exemplum uiuendi proferunt.

OMNIA cedrinis tabulis ueſtiebantur, nec omnino lapis apparere poterat in pariete.) Et lapides parietis ſiue pauimenti, & tabulæ, & aurum, ſanctorum in Eccleſia uitam omnia deſignant, ſed ea utique diſtinctione, cum pariter ponuntur, ut lapides uiui ſint ſancti, fortitudine fidei in una eademq. regula ſibimet adglutinati. Tabulæ cedrinæ ſiue abiegnæ, ſunt ſancti, latitudine uariarum uirtutũ ſecundum donationes Spiritus ſancti, in una eademq. ſibimet fide alterutrum connexi. Auri laminæ ſunt ſancti ſupereminentẽ ſcientiæ caritatem habentes, huiusq. fulgore gratiſſimo adinuicem congaudentes: Quæ tria bea-

Galat. 5 tus Apoſtolus una ſententia complexus eſt, dicens: Nam in Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid ualet, neque præputium, ſed fides quæ per dilectionem operatur. Fidei namque inuictæ, lapis figuram tenuit; Cedrus actionis odoriferæ; Aurum, tranſcendentis omne dilectionis. Veſtiturq. lapideus paries tabulis cedrinis, cum profeſſio fidei bonis ornatur operibus, ne otioſa iudicetur eſſe, aut mortua. Verum quia lex in lapide ſcripta, doctrina uero euangelii, per lignum eſt Dominicæ paſſionis confirmata: unde & populus ille lapide circumcidebatur in præputio, nos ſigno crucis conſecramur in fronte. Poſſunt non incongrue parietes templi lapidei, ſiue pauimentnm pretioſiſſimo marmore ſtratum, eorum, qui in lege fideliter ac perfecte uixerunt,

typum

typum tenere. Tabulæ uero cedrinæ ſiue abiegnæ, noui teſtamenti iuſtos indi-
care, qui uolentes poſt Dominum uenire, abnegant ſemet ipſos, &, ſumpta cru-
ce ſua quotidie, ſequuntur illum. Et quo utriuſque temporis iuſtos, commu-
nis gloria ſupernæ manet retributionis, lapidibus ac lignis pretioſis tertia eſt ſpe
cies aurearum adiuncta laminarum. Nec contrarium debet uideri, quod ſupra
diximus, porticum, quæ erat ante templum, antiquorum figuram geſtare fide-
lium, ipſum uero templum, eorum qui poſt incarnationis Dominicæ tempus in
mundum uenerunt: porro domum interiorem, regni cæleſtis gaudia, quæ utriſ-
que iuſtis dantur figurare. Nunc autem dicamus parietes lapideos antiquum
Dei populum, tabulata cedrina nouum, aureas laminas utriuſque in cælis præ-
mia deſignare: cum iidem parietes templi & in porticu, & in ipſo templo, & in
ſanctis ſanctorum pari fuerint modo, de lapidibus & lignis & auro compacti.
Multiplex namque eſt in diuerſis rebus earundem repetitio figurarũ. Sed & hoc
dicendum, quia fuerunt & in lege & ante ſcriptam legem plurimi qui legaliter
Domino deſeruirent, non occidentes, non fornicantes, non furtum facientes,
non falſum teſtimonium contra proximum loquentes, honorantes patrẽ & ma-
trem, & diligentes proximos ſicut ſe ipſos, hi ad parietes porticus lapideos per-
tinebant. Fuerunt alii, qui maiori perfectione; relictis mundi negotiis, & aſſum
pta cruce ſua, ſequebantur Dominum: quod Apoſtolus ſcribit: Ludibria & uer Hebr. 11
bera experti, inſuper & uincula & carceres, lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt,
in occiſione gladii mortui ſunt. Circumierunt in melotis, in pellibus caprinis,
egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. Hi qui ante mani
feſtata tempora euangelii, uitam duxere euangelicã, non aliter atque ante ingreſ
ſum templi tabulata cedrina in porticu fulgebant. Quos utroſque quia idem re
gnum cæleſte communiter, quamuis in manſionibus diſcretis, recipit, quaſi
porticus templi, poſt lapides & cedrum, intrinſecus eſt auro cooperta. Sunt in
hoc tempore perplures qui legalibus contenti præceptis (quæ ſupra commemo
rauimus) ſufficere ſibi credunt tantum, ſi ad uitam uenire mereantur. Sunt alii,
qui ad perfectionem non deſides, uenditis quæ habent omnibus, ſequuntur Do
minum: memores promiſſi illius, quod talibus in reſurrectione non ſolum uitã,
ſed & ſpecialem prædixit honorem eſſe tribuendum: Amen dico uobis, quod Matth. 19
uos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maie
ſtatis ſuæ, ſedebitis & uos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus
Iſrael. Hi ad parietem templi albo de lapide factum, illi figuraliter ad cedrina per-
tinent tabulata: utrique præmia a Domino perpetuæ lucis, quaſi auri laminas
quibus decorentur expectant. Sunt in adytis lapides pretioſi, ſunt tabulæ ligni
aromatici, utraque auro cooperta, quia & illi qui in lege Domini immaculati
ambulauerant, & qui gratiam euangelii perfecte ſuſceperant, pariter æterna uita
perfruuntur. ORACVLVM autem in medio domus in interiori parte
fecerat, ut poneret ibi arcam fœderis Domini.) Hoc ſuperius præoccupando
expoſitum eſt, quia uidelicet interior domus ſecreta patriæ cæleſtis, arca fœde-
ris Dominum ſaluatorem, in quo ſolo fœdus pacis apud patrem habemus, deſi-
gnaret: qui poſt reſurrectionem ſuam aſcendens in cælum, carnem, quam de uir
gine ſumpſerat, in patris dextera collocauit. PORRO ORACVLVM
habebat uiginti cubitos longitudinis, & triginta cubitos latitudinis, & uiginti
cubitos altitudinis.) Quod dicitur uiginti cubitos altitudinis, parietem ſi-
gnificat cedrinam, qui oraculum, ideſt, ſancta ſanctorum ab æde exteriori ſegre
gabat: ſicut & ſupra diximus. Oraculum uero, ubi erat arca, habebat uicenos cu
bitos in longitudine, & latitudine, & altitudine, ideſt, per quadrum: quia in

ſuperna illa patria ubi regem in decore ſuo uident oculi ſanctorum, ſola caritatis diuinæ ac fraternæ negotia per omnia fulgent: quod ſequentibus quoque uerbis aſtruitur, cum dicitur: ET operuit illud atque ueſtiuit auro puriſſimo.) Quod eſt aperte dicere, quia ſupernæ mœnia ciuitatis, gratia caritatis impleuit. SED & altare ueſtiuit cedro.) Altare dicit thymiamatis quod erat ante oraculum. De quo paulopoſt ſubinfertur. SED & totũ altare oraculi texit auro.) Vnde intelligi datur, quod idem altare de lapide quidem fuerit factum, & cedro ueſtitum, ac deinde auro coopertum. ſignificat autem typice perfectorum uitam iuſtorum, qui quaſi in uicinia oraculi ſunt poſiti, quia, deſertis infirmis delectationibus, de ſolo regni cæleſtis ingreſſu curam omnem impendunt. Vnde bene in hoc altari non carnes uictimarum, ſed ſola incendebantur thymiamata, quia tales non adhuc peccata carnis, & illecebras cogitationum in ſe mactare opus habent, ſed tantum orationũ ſpiritualium & cæleſtium deſideriorum odoramenta, per ignem interni amoris in conſpectu ſui conditoris offerunt.

DOMVM quoque ante oraculum ueſtiuit auro puriſſimo, & affixit laminas clauis aureis.) Domum ante oraculum, præſentis Eccleſiæ typum tenere diximus, ubi ita redemptoris noſtri amore flagramus, ut necdum ipſum uidere facie ualeamus ad faciẽ. Vnde apte domus hæc auro quidem puriſſimo cooperta, ſed interpoſito erat medio pariete ab oraculo ſecreta. Oraculum namque uocatur, cum uel diuina hominibus, uel angelica allocutio cum ſecretorum quorumque reuelatione conceditur. Vnde bene oraculum in adytis, hoceſt in interiori domo factum eſt, quia ſuperna patria, & angelorum nobis uiſio atque allocutio, & ipſa Dei præſentia reuelabitur. Domus ergo ante oraculum, auro tecta eſt, quia perfecti quique iuſti in hac uita, ubi necdum palam de patre audire, ideſt necdum palam patrem uidere queunt, fidem & opus iuſtitiæ diuino ornant amore, per quem plenam Dei cognitionem mereantur attingere. Laminæ auri, quibus operta eſt domus, operationes ſunt multifariæ pietatis, quas in obſequium uel ſui creatoris, uel fraternæ neceſſitatis, amor caſtus exhibet. Claui autei quibus erant affixæ laminæ, ipſa ſunt præcepta caritatis, ſiue promiſſa æternæ claritatis, per quæ in exercitio ſtudioq. uirtutum ne deficiamus, donante
2.Paral.3 Chriſti gratia, continemur. Vnde bene de eiſdem clauis in libro Paralipomenõ ſcriptum eſt: Sed & clauos fecit aureos, ita ut ſinguli claui ſiclos quinquagenos appenderent. Quinquagenario namque numero ſolet in ſcripturis remiſſio peccatorum, & gratia Spiritus ſancti, & requies æterna figurari. Et quinquagenorum erant ſiclorum claui ſinguli, quibus laminæ auri affigebantur in parietibus domus Domini. Quia nimirum uerba cæleſtia, quibus in amore bonorum operum proficimus, & conſeruamur, ueniam nobis promittunt peccatorum, gratiam ſancti Spiritus, & ſabbatiſmum in futuro pollicentur æternum. Et hi quidem ſunt claui dilectionis. Sunt uero alii claui timoris, quibus incipientes quique & necdum ad perfectionem peruenientes, illecebras uitiorum, carnaliumq. uoluptatum mortificant. Illi uidelicet ſermones ueritatis, quorum inſtitutione carnem noſtram crucifigere cum uitiis & concupiſcentiis docemur: quos habere
Pſalm. 118 deſiderabat Propheta, cum ait: Confige clauis a timore tuo carnes meas, a iudiciis enim tuis timui. Qui rurſum ad perfectiora perueniens, dicit de clauis di-
Pſalm. 72 lectionis: Mihi autem adhærere Deo, bonum eſt. NIHILQ. erat in templo quod non auro tegeretur. Sed & totum altare oraculi texit auro.) Deaurata eſt quippe porticus ante templum, quia patres ueteris teſtamenti, Deo per caritatem placuerunt. Deauratũ eſt ipſum templum, quia eadem ipſa caritas Dei
Rom. 5 diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Deau-

rata eſt domus interior, quia in ſuperna patria ſola caritas regnat: ſed ibi eo uerius & ſecurius, quo præſens ipſe Deus, qui eſt caritas, uidetur: ibi eo certius, quo ipſe mediator Dei & hominum, qui ſolus paternorum eſt conſcius ſecretorum, uelut arca teſtamenti ſemper aſpicitur. Quod autem cænacula quoque tecta ſunt auro, ad eundem ſenſum reſpicit. Sicut enim interior domus ſancta ſanctorum ubi erat arca, internam ſanctorum uitam in conſpectu ſui conditoris & redemptoris ſignificabat, iuxta illud Pſalm. Abſcōdes eos in abſcondito uultus *Pſalm. 30* tui, a conturbatione hominum ita cænacula in alto, eandem uitam, boceſt in cælis eſſe, & non in hoc mundo deſignat, dicente Apoſtolo: Quæ ſurſum ſunt *Coloſ. 3* quærite, ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens: quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. ET fecit in oraculo duos Cherubim de lignis oliuarum decem cubitorum altitudinis.) Cherubim, ſicut propheta Iezechiel aperte declarat, angelicæ dignitatis uocabulum eſt: numeroq. ſingulari Cherub dicitur, plurali Cherubim. Vnde aperte in figuris, Cherubim qui erant in oraculo facti, angelica miniſteria quæ conditori ſuo in cælis ſemper aſſiſtunt, poſſunt intelligi. Qui recte de lignis oliuarum facti eſſe perhibentur, quia nimirū uirtutes angelicæ gratia Spiritus ſancti, ne umquam ab amore Dei areſcant, unctæ ſunt. Decem autem ſunt cubitorum altitudinis, quia denario uitæ æternæ ſtruuntur, habentes inuiolatam in ſe ſui conditoris imaginem ſeruatam, perpetuæ ſanctitatis ex iuſtitia & ueritate, quā in prima condicione perceperunt. Denarius nāque decem obolis conſtat, & continere in ſe nomen regis & imaginem conſueuit. Quapropter & figuræ regni cæleſtis aptiſſime congruit, ubi & angeli ſancti ad imaginem ſui conditoris ad quā facti ſunt ſemper manent, & electi homines imaginem, quā peccando amiſerant, recipiunt. QVINQVE cubitorum ala Cherub una, & quinque cubitorum ala Cherub altera, ideſt decem cubitos habentes a ſummitate alæ uſque ad alæ alterius ſummitatem.) Alæ cū in ſanctorū hominum figura ponuntur, uirtutes ſignificant eorum, quibus ad cæleſtia ſemper uolare, atque in his conuerſationem delectantur habere. Cum uero in ſignificationem angelorum ponuntur alæ, quid aptius quam gratiam demonſtrant perpetuæ & indeſectiuæ felicitatis eorum, qui ſemper in cæleſtibus in miniſterio ſui perſiſtunt auctoris? Vel certe, quia leuitate ſpiritalis naturæ ſunt præditi, ita ut ubicumque uoluerint ſtatim quaſi uolando perueniant, & bic cum alis figurati, & prophetis ſunt cum alis oſtenſi. Bene autem dicitur, Quia quinque cubitorū fuerit ala Cherub una, & quinque cubitorum ala Cherub altera: quoniam uirtutes angelicæ legem Dei quæ in quinque libris deſcripta eſt, indefeſſa deuotione cuſtodiunt, diligendo uidelicet Dominum Deum ſuum ex omnibus uiribus ſuis, & proximos tamquam ſe ipſos. Plenitudo enim legis, caritas eſt. *Rom. 13* Proximi autem eorum, & ipſi adinuicem, ſunt angelici ſpiritus, & homines electi eorum æqui conciues. Cherub unus & utraque ala, eiuſdem menſuræ perhibetur: quia uidelicet eadem ipſa deuotione qua ſeſe alterutrū in Deo diligunt, noſtram quoque ad ſe aſcendentium ſocietatem deſiderant. Sicq. ſimul alæ decem cubitos complent, cum in geminæ caritatis exhibitione, angeli de conditoris ſui præſentia lætantur. DECEM quoque cubitorum erat Cherub ſecundus menſura pari, & opus unum erat in duobus Cherubim, ideſt altitudinem habebat unus Cherub decem cubitorum, & ſimiliter Cherub ſecundus.) Duo eranr facti Cberubim, propter, conſortium eiuſdem, de qua loquimur, caritatis ſignificandum, quia minus quam inter duos caritas ſtare non poteſt. Vnde & ſaluator binos ad prædicandum diſcipulos mittere curauit, ut tacite doceret eos, qui uerbum fidei prædicarent, uirtutem dilectionis ante omnia eſſe te-

nendam. Vniusq. menſuræ & operis erant duo Cherubim, quia diſparilitas uoluntatum ſiue cogitatuum in ſuperna patria nulla eſt: ubi una omnes eademq. Dei præſentis uiſione & gloria illuſtrantur. POSVITQ. Cherubim in medio templi interioris. Extendebant autem alas ſuas Cherubim, & tangebat ala una parietem, & ala Cherub ſecundi tangebat parietem alterum: alæ autem alteræ in media parte templi ſe inuicem contingebant.) Manifeſtum eſt ex his quæ prædicta ſunt, quare Cherubim in medio templi interioris ſint poſiti: quorum habitatio eſt ſemper in cælis. Extendebant autem alias Cherubim quaſi ad uolandum, quia ſpiritus angelici ſemper habent animum, ad obſequium diuinæ uoluntatis paratum. Quod uero ala una tangebat parietem, & ala Cherub ſecundi alterum parietem, ad illam caritatis adminiſtrationem quam nobis exhibent angeli pertinent. Quod alæ alteræ in medio templi ſe inuicem contingebant, eam dilectionis gratiam qua ſe alterutrum complectuntur exprimit. Bene autem ſequitur, TEXIT quoque Cherubim auro, & omnes parietes templi per circuitum ſculpſit uariis cælaturis & torno. Et fecit in eis Cherubim & palmas & picturas uarias, quaſi prominentes de pariete & egredientes. Sed & pauimentum domus texit auro intrinſecus & extrinſecus. Et in ingreſſu oraculi fecit oſtiola de lignis oliuarum, poſtesq. angulorum quinque, & duo oſtia de lignis oliuarum. Et ſculpſit in eis picturam Cherubim et palmarum ſpecies, & anaglypha ualde prominentia, & texit ea auro, & operuit tam Cherubim quam palmas & cetera auro. Fecitq. in introitu templi poſtes de lignis oliuarum quadragulatos, & duo oſtia de lignis abiegnis altrinſecus, & utrumque oſtium duplex erat, & ſe inuicem tenens aperiebatur. Et ſculpſit Cherubim & palmas, & cælaturas ualde eminentes, operuitq. omnia laminis aureis opere quadro ad regulam. Et reliq. Texit (inquam) Cherubim auro, quia & naturam eorum conditor immortali claritate ſublimauit, & mentem uera dilectionis atque humilitatis luce repleuit. Notandum ſane quod Moyſes, dum tabernaculum faceret, fecit & duos Cherubim aureos, quos poſuit in propitiatorio, quod erat ſuper arcam. Salomon autem addidit alios duos multo maiores quos in templo poneret, ſub quorum alis arcam in medio poneret cum propitiatorio, & Cherubim prioribus. Sicq. factum eſt, ut in tabernaculo quidem eſſent Cherubim duo, in templo autem quattuor: ad unam uero eandemq. ſignificationem utrique pertinent. Sed repetitum eſt opus, atque auguſtius factum per Salomonem, ut typice doceretur, quia multiplicata poſt incarnationem Dominica Eccleſia, latius eſſet gentibus ſublimitas cæli ciuium pandenda: qui ſic conditorem de collato ſibi munere beatitudinis collaudant, ut de noſtra quoque ereptione atque ad eandem beatitudinem introductione congaudeant. EXTENDVNT enim alas ad inuicem ſuper arcam.) Cum ad laudem Domini ſaluatoris referunt bonum omne quod acceperunt. EXTENDVNT alteras alas ad parietes oraculi.) Cum ſanctos etiam homines ſecum uidere lætantur, eosq. quos uolunt alarum ſuarum ſummitatibus tangunt, quos conſortes atque imitatores fuiſſe in hac uita ſuæ puritatis exultant: DVOS autem æque parietes alis ſuis tangunt,) quia fideles utriuſque populi; Iudæi ſcilicet & gentilis, poſſeſſores ſecum habent aulæ cæleſtis: non quod in illa patria diſtinctio localis inter utrumque populum, ſed quia maior fiat feſtiuitas internæ beatitudinis, de conſortio adunatæ in Deo fraternitatis. EXTENDVNT ergo Cherubim ad utrumque parietem oraculi alas ſuas,) quia lætantes in cæleſti patria iuſtos utriuſque plebis, uiſione quoque ſuæ gloriæ ad laudem ſui creatoris excitant. non ſolum de illorum quos ſecum intus habent hominum iuſtorum felicitate lætantur agmina cæleſtia, ue-

rum etiam

rum etiam noſtri qui foris adhuc poſiti de profundis ad Dominum clamamus, curam gerunt ſedulam. Vnde bene de eiſdem Cherubim in libro Paralipomenon ſcriptum eſt: Ipſi autem ſtabant erectis pedibus, & facies eorum uerſæ erant ad exteriorem domum. Quia nos ab huius ærumna peregrinationis ereptos, ad ſuum deſiderant perucnire conſortium. SIC ergo pedibus ſtant erectis, ſic alas ſuas auro tectos ad oraculi parietes extēdunt, ut facies habeant ad domum uerſas exteriorem,) quia ſicut angeli ſuam perpetuo innocentiam conſeruanr, ſic dc animarum ſanctarum in cælis beatitudine congaudent, ut eis quoque quos in terris adhuc peregrinari conſpiciunt electis opem ferre non deſinant, donec & illos ad cæleſtem patriam introducant. Omnes enim ſunt adminiſtratorii ſpirirus in miniſterium miſſi, propter eos qui hereditatem capiunt ſalutis. *Hebr. 1*

Poſſunt etiam per duo Cherubim, duo teſtamenta figurari, QVI nimirum Cherubim in oraculo ſunt facti,) quia in conſilio diuinæ prouiſionis nobis utique inacceſſibili atque incomprehenſibili, ante ſæcula diſpoſitum eſt quando & qualiter quibusue auctoribus, ſacræ ſcripturæ conderentur. DE lignis oliuarum ſunt facti,) quia lucem nobis ſcientiæ tribuunt, iuuante flamma caritatis Dei, qui per ſpiritum ſanctum diffunditur in cordibus noſtris.

DECEM cubitis ſunt alti,) quia per obſeruantiam decalogi legis Deo ſeruiendum prædicant, quia Deo fideliter ſeruientes denario, remunerandos eſſe regni perpetuitate oſtendunt. GEMINAS habent alas,) quia teſtamentis ſui conditoris per aſpera æque ut proſpera, indefeſſo ſuis auditoribus animo gradiendum eſſe demonſtrant. QVINQVE cubitorum ala Cherub una, & quinque cubitorum ala Cherub altera,) quia in omni labentium rerum uarietate, ſancti uniuerſos ſui corporis ſenſus in obſequium ſui conditoris extendunt. ET unum opus erat in duobus Cherubim,) quia utriuſque teſtamenti ſcriptores, una eademq. caſtitate operis, & caritatis deuotione Domino ſeruiebant, una & conſona Domini uoce ac fide prædicant. ALAE igitur Cherubim interiores ſuper arcam ſe inuicem conſtringebant,) quia teſtamenta pari de Domino atteſtatione conſentiunt. Item alis exterioribus iſte unum parietem, ille alterum contingebant, quia uetus teſtamentum proprie antiquo Dei populo ſcriptum erat, nouum uero nobis, qui poſt incarnationem Dominicam ad fidem uenimus. Et ſecundo parieti, hoc eſt ſeptemtrionali recte comparamur, quibus, poſt frigora ac tenebras idololatriæ, lucem ueritatis agnoſcete datum. VERSAS habent facies Cherubim ad exteriorem domum,) quia noſtri gratia, qui adhuc foris ſtamus, neque re ipſa, ſed ſpe ſalui facti ſumus, diuini ſunt libri conditi: quia ſcriptores eorum iam regnanres cum Deo, illum collaudant in cælis. curam noſtræ gerunt ſalutis, proq. noſtris erratibus apud eius pietatem interpellant. ET omnes parietes templi per circuitum ſculpſit uariis cælaturis & torno.) Omnes parietes templi per circuitum, omnes ſanctæ Eccleſiæ populi ſunt, quibus ſuper fundamentum Chriſti locatis, totius ambitum orbis repleuit. Cœptumq. fidei ædificium, quotidie noua membrorum ſuorum progenie, quaſi lapidum pretioſorum appoſitione, ſuper augmentare non deſiſtit. Qui nimirum parietes uariis cælaturis ſculpuntur, cum alii datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alteri fides in eodem ſpiritu, alii gratia curationum in uno ſpiritu, alii operatio uirtutum, alii prophetia, alii diſcretio ſpirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio ſermonum. Et ut ad illas ueniamus, quas omnes habere ualemus uirtutes, caritas, gaudium, pax, longanimitas, parientia, benignitas, bonitas, fides, modeſtia, continentia, & ceteri fructus ſpiritus, quid niſi cælaturæ ſunt parietum

1. Corin. 12

Epheſi 5

rietum templi? quia ornatus ſunt mentium populi Dei. Sculpuntur iidem parietes & ad patiendum, cunctaq. promittunt, dicentes ex animo per ſingula quæ occurrunt: Benedicam Dominum in omni tempore. Et, Paratum cor noſtrum Deus paratum cor meum, cantabo & pſallam in gloria mea Domino.

Pſalm. 33
Pſalm. 107

SCVLPVNTVR torno,) cum intantum uirtutibus operam impendunt, ut ab harum tramite nullis circumſtantium rerum contrarietatibus, nullis poſſint blandimentis auerti. Quia enim tornatura ceteris artibus uelocitate præcellit, & ipſa ſibi regulam qua ſine errore opus perficiat ſeruat: apte per hanc pia ſanctorum uita ſignatur, quæ & parata eſt ſemper ad obſequium diuinæ uoluntatis, & hoc abſque diuerticulo errandi complere, longo uirtutum didicit uſu exercitata. ET fecit Cherubim in eis & palmas & picturas uarias, quaſi prominentes de pariete & egredientes.) Cherubim namque in parietibus templi facit Salomon, cum electos ſuos Dominus ad regulam ſcripturarum ſanctarum (in quibus eſt multitudo ſcientiæ) uitam ſuam dirigere donat. Cherubim facit, cum eos in hoc mundo caſtitatem angelicæ conuerſationis, pro modulo ſuo docet imitari: quod maxime uigiliis ac laudibus diuinis, dilectione ſincera conditoris & proximi geritur. Palmas facit, cum memoriam æternæ retributionis eorum mentibus infigit: ut eo minus ab arce iuſtitiæ labi queant, quo mercedem iuſtitiæ ſemper ante oculos habeant. Facit picturas uarias quaſi prominentes de pariete & egredientes, cum multifarias uirtutum operationes fidelibus tribuit. Verbi gratia: uiſcera miſericordiæ, benignitatem, humilitatem, patientiam, modeſtiam. SED & pauimentum domus texit auro intrinſecus & extrinſecus.) Intrinſecus & extrinſecus, in oraculo & in ipſo templo ſignificat. Texit ergo Salomon pauimentum domus auro intrinſecus & extrinſecus, quia rex noſter pacificus, & angelos atque animas iuſtorum in cælis perfecte ac plenarie dono dilectionis, a ceterorũ mortalium uiſione ſecreuit. ET in ingreſſu oraculi fecit oſtiola de lignis oliuarũ, poſteſq. angulorũ quinque, & duo oſtia de lignis oliuarum.) Quod primo dixerat, fecit oſtiola de lignis oliuarum, hoc ipſum uidetur apertius explicare uoluiſſe, cum adiunxit: Et duo oſtia de lignis oliuarũ. Vnus quippe erat ingreſſus oraculi: ſed idẽ ingreſſus duobus oſtiis claudebatur. Rurſumq. reſeratis eiſdem aperiebatur: ſicut etiã templum. Sicut porticus ante templum, unum nõ amplius habebat introitũ. Certi utrique cauſa myſterii, quia unus Dominus, una fides, unũ baptiſma, unus Deus. Vnus in ſæculum præſens per baptiſma, unus in regnũ cæleſte per opera fidei eſt ſperãdus introitus. Nam quod unus eſſet ingreſſus oraculi, teſtatur hoc quod inferius de arca ſcriptũ eſt: Cumq. eminerent uectes, & apparerent ſummitates eorũ, foris ſanctuarium ante oraculum, nõ apparebant ultra extrinſecus, qui & fuerunt ibi uſque in præſentẽ diem. In arca autẽ non erat aliud, niſi duæ tabulæ lapideæ, quas poſuerat in ea Moyſes in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Iſrael, cũ egrederentur de terra Aegypti &c. Vbi patenter (ni fallor) oſtenditur, quod unus erat ingreſſus oraculi: & hic e regione factus arcæ, quæ in medio eiuſdem ſtabant oraculi. Cuius ingreſſus oſtiola, per ſignificationem multifarie poſſunt accipi. Nam & angelicos ſpiritus quorum miniſterio inhabitationem patriæ cæleſtis introducimur, aptiſſime deſignant. Et apoſtolorum æque, apoſtolicorumq. uirorum, quibus claues regni cælorum ſunt datæ, tenent figuram: qui, accepta a Domino poteſtate ligandi atque ſoluendi, & dignos intra regni ianuam admitunt, & contumaces, impuros, ac ſuperbos, excommunicando, ſiue anathematizando, ab ingreſſu uitæ perennis eliminant: Sed & opera iuſtitiæ, quorum merito ad regnum cæleſte peruenitur, recte per oſtia (per quæ in ſancta ſanctorum pontifex ingrediebatur)

Epheſ. 4
3. Reg. 8

ingrediebatur) poſſunt typice deſignari, iuxta hoc quod in lib. Sapientiæ ſcri-
ptum eſt: Cuſtoditio autem legum, conſummatio incorruptionis eſt: Incorru- Sapien. 6
ptio autem facit eſſe proximum Deo. Concupiſcentia itaque ſapientiæ, dedu-
cet ad regnum perpetuum. Quibus omnibus apte congruit, quod eadem oſtio-
la de lignis fiunt oliuarum, quia nimirum & angeli, & homines perfecti, fructu
miſericordiæ & operibus lucis, ſeſe in domo Dei glorioſos exhibent: immo
omnes electi per arma lucis & pietatis, aditum ſibi patriæ cæleſtis aperiunt. Duo
autem ſunt oſtiola, ſiue quia Deum ac proximos diligunt & angeli & omnes ſan
cti, neque ullus ianuam uitæ, niſi per geminam hanc dilectionem poterit intra-
re: ſeu quia utriuſque populi fidelibus, & Iudæi ſcilicet & gentilis, eadem uitæ
ianua reſeratur. Poſtes angulorum quinque, quia non ſolum animas electorum
aula cæli recipit, ſed & corporibus immortali gloria præditis, in iudicio ſuas
fores aperit. ¶ ET ſculpſit in eis picturam Cherubim & palmarum ſpecies,
& anaglypha ualde prominentia, & texit ea auro, & operuit tam Cherubim, quã
palmas, & cetera auro.) Anaglypha græce, quæ latine dicuntur cælaturæ:
quia uirtutum operibus (quæ per totum orbem Eccleſia in ſanctis ſuis ac perfe-
ctis exercet) illi præcipue, quibus fidelium cura commiſſa, & claues regni cælo
rum ſunt datæ, omni debeant ſolertia inſiſtere, ut, quantum gradu præeminent
ceteris, tantum & merito præcellant bonæ actionis. Habent namque in ſe pictu-
ram Cherubim ſculptam, cum angelicam in terris uitam (quantum mortalibus
poſſibile eſt) & mente imitantur, & opere. Habent palmarum ſpecies, cum dona
ſupernæ retributionis fixa ſemper intentione meditantur. Palma namque, ma-
nus uictricis ornatus eſt. Habent anaglypha ualde prominentia, cum certiſſima
bonorum operum documenta, & quæ nemo in ſiniſtram partem interpretari ul-
latenus ualeat, cunctis ſeſe intuentibus oſtendunt. Et hæc omnia ſunt auri lami
nis operta, cum (ſicut ſæpe dictum, & ſemper dicendum eſt) ceteris uirtutum flo
ribus ſpecialius in magnis Eccleſiæ membris, fulgor ſupereminet amoris. His
oſtiolis etiam uelum fuiſſe additum, uerba dierum narrant: Fecit quoque uelum 2. Paral. 3
(inquit) ex hyacintho, purpura, cocco, & byſſo, & intexuit ei Cherubim: quod
decoris quidem gratia factum eſt, ut inter parietes deauratos etiam holoſericum
fulgeret. Sed in eiuſdem myſterii, cuius & oſtiola, congrua ſignificatione, an-
te arcam atque ingreſſum oraculi appenſum, ut ſicut oſtiola congruis horis ape-
riebantur, licet uelum reuelaretur quoties aduenirent, quibus in ſancta ſancto-
rum eſſet ingrediendum. Huius ergo ueli ſedula reuelatio, ſecundum legem aper
tionem ſignificat regni cæleſtis, quæ nobis per incarnationẽ Domini & ſaluato-
ris noſtri donata eſt. Vnde & baptizato eo, cæli aperti ſunt, ut oſtenderetur, quia
per baptiſma quod nobis ipſe conſecrauit, ianuam patriæ cæleſtis deberemus in-
gredi. Et moriente illo in cruce, idem uelum ſciſſum eſt medium, a ſummo uſ- Math. 3
que deorſum, ut aperte doceretur, quia figuræ legales iam tunc ad finem ueniſ-
ſent, ac ueritas euangelii arcanaq. cæleſtia & ipſe cæli ingreſſus, non adhuc pro-
phetandus ac figuraliter ſignificandus, ſed iamiamq. eſſet proxime omnibus ape
riendus, qui ab initio mundi uſque ad id temporis in fide ueritatis de mundo
tranſierunt. Bene idem uelum, ſub quo in oraculum intrabatur, ex hyacintho,
purpura, cocco, & byſſo factum eſſe, ei quoque Cherubim intexti eſſe memo-
rantur. Hyacinthus quippe, qui cæli colorem imitatur, ſupernorum deſideriis
apte comparatur. Purpura, quæ ſanguine conchyliorum conficitur, & ſanguineã
ipſam præfert ſpeciem, non immerito ſacramentum dominicæ ſignificat paſſio-
nis: quod nos intueri crucem noſtram portando debemus. Cocco, quod rubeo
colore flammeſcit, congrue uirtus exprimitur amoris. De quo mirantes dixere,
qui

Luc. 24 qui cum Domino ambulauerant diſcipuli, Nonne cor noſtrum ardens erat in no bis, dum loqueretur in uia, & aperiret nobis ſcripturas? Byſſus quæ de terra uirenti germine naſcitur, & longo artificum exercitio natiuum exuit uirorem, atque ad albentem perducitur ſpeciem, congrue caſtigationem carnis noſtræ inſinuat: cuius quaſi humorem ingentem exiccari iubet Apoſtolus, dicens: Colos. 3 Mortificate membra ueſtra quæ ſunt ſuper terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam, & auaritiam, quæ eſt ſimulacrorum ſeruitus. Ad quantam uero candoris gratiam hanc uelit perduci, alias oſtendit, dicens: Roma. 12 Obſecro uos fratres per miſericordiam Dei, ut exhibeatis corpora ueſtra, hoſtiam uiuentem, ſanctam, Deo placentem, rationabile obſequium ueſtrum. Intexuntur Cherubim eidem, quod quattuor eximiis coloribus conficitur, cum uniuerſa, quæ pie agimus, a uenenatis dæmonum telis per angelica præſidia Domino donante protegimus. Intexuntur uero Cherubim, cum in bonis quæ agimus, multitudine ſcientiæ indeſinenter utimur, reſpicientes ſemper ad eloquia diuina: & ne forte a uirtutum calle aberremus, horum intuitu continuo ueſtigia noſtra regimus. FECITQ. in introitu templi poſtes de lignis oliuarum quadrangulatos, & duo oſtia de lignis abiegnis altrinſecus: & utrumque oſtium duplex erat, & ſe inuicem tenens aperiebatur.) Sicut ingreſſus oraculi, quo ad arcam Domini Cherubimq. perueniebatur, introitum ſignificat regni cæleſtis, quo ad uiſionem noſtri conditoris ſupernorumq. ciuium uos introduci ſperamus, ac deſideramus: ita introitus in templum, primordia noſtræ ſtructuræ ad Deum conuerſionis, quando in præſentem Eccleſiam ingredimur, typice demonſtrat. Iſte ingreſſum noſtrum ad fidem, ille deſignat ad ſpeciem. Vnde apte poſtes huius introitus quadrangulati ſunt facti, ſiue propter quattuor ſancti euangelii libros, quorum doctrina in fide ueritatis erudimur, ſeu propter totidem uirtutes principales, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, iuſtitiam, quarum ueluti fundamine quodam firmiſſimo, omnis bonorum actuum ſtructura innititur. Prudentia eſt namque, qua diſcimus quid nos agere, qualiter uiuere deceat. Fortitudo, per quam ea quæ agenda didicimus, implemus. Quas uno uerſiculo uirtutes Propheta breuiter complectitur, dicens: Psalm. 26 Dominus illuminatio mea & ſalus mea. Illuminatio uidelicet, ut quæ agere debeamus, doceat: Salus uero, ut ad hæc nos peragenda confirmet. Temperantia eſt, qua diſcernimus, ne plus aut minus iuſto prudentiæ ſiue fortitudini operam dare inueniamur. Et quia quiſquis prudentia ac fortitudine temperanter utitur, abſque ulla contradictione iuſtus eſſe probabitur; Virtus quarta poſt prudentiam, fortitudinem, & temperantiam, iuſtitia ſequitur. Duo oſtia quæ in hoc ingreſſu facta ſunt, dilectio eſt Dei & proximi. Quæ bene altrinſecus facta eſſe dicitur, quia ad inuicem reſpiciunt, adeo ut una ſine altera nequaquam poſſit haberi. 1. Ioan. 5 Omnis enim qui credit, quoniam Ieſus eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt. Et omnis qui diligit 1. Ioan. 4 eum qui genuit, diligit eum qui natus eſt ex eo. Et ſicut iterum dicitur: Qui non diligit fratrem ſuum quem uidet, Deum, quem non uidet, quo modo poteſt diligere? Vnde recte oſtium exterius dilectio fraterna, interius eſt dilectio intelligenda diuina, quia illa prior tempore, hæc diuinitate ſublimior. Et per illam ad hanc intratur, quia in amore proximi diſcitur, qualiter amari conditor debeat. Notandũ ſane quod in ingreſſu oraculi duo quidem fuiſſe oſtia dicuntur. ſed hæc duplicia fuiſſe non dicuntur. In templi uero, ideſt, domus prioris introitu, ita erant duo oſtia, ut duplex eſſet utrumque. Quia nimirum in præſenti Eccleſia, talem nos ingredi ac ducere uitam neceſſe eſt, in qua dilectionem Dei & proximi per fidem, & operationem, per patientiam, & benignitatem ſeruemus. In

In futura autem uita, ubi Deum & proximos in luce æternæ beatitudinis uidebimus, eandem utique dilectionem gemina, abſque ullo prorſus labore, immo in magna multitudine diuinæ dulcedinis fruemur. Vnde apte introitus interioris domus, duo quidem oſtia: ſed hæc ſimplicia habebat. Non enim ibi fides neceſſaria eſt, ubi ea quæ nunc credimus ac ſperamus, omnia manifeſta luce uidebimus. Non labor operum neceſſarius, ubi mercede perpetua eorum quæ hic laboramus donabimur. Non neceſſaria patientia, ubi nemo aduerſi aliquid irroget. Non munificentia benignitatis, ubi nemo indiget, opus eſt.

Hæc de oſtiorum figura pro modulo noſtro, ſequentes patrum ueſtigia diſſeruimus. Verum iuxta formam ipſius operis, decoris gratia prouiſum eſt, ut in uno eodemq. templi ingreſſu duo eſſent oſtia. Neceſſe etenim erat parietes domus, quæ centum uiginti cubitos habebant in altitudine, nonnullos etiam groſſitudinis cubitos habere, in cuius nimirum groſſitudinis extrema parte oſtia erant affixa, ita ut æquale parieti eſſet oſtium utrumque, & ſiue intus ſiue foris templum quiſque poſitus oſtium inſpiceret, unus ei per omnia paries eſſe uideretur. Similiter & cedrinus paries cum uicenorum in longitudine, & altitudine eſſet cubitorum, non paruam & ipſe debuit habere groſſitudinem. Quapropter & huius ingreſſu duo facta ſunt oſtia, ut uidelicet ab utroque latere, hoc eſt, & intus & foris æquale parieti oſtium pareret: & quo per eaſdem picturas oſtiorum quas & paries habebat, ueraciter unus per omnia & continuatim extentus paries uideretur: unum decoris gratia prætendens, aliud miniſterii, diſpenſationem perfigurans. Quod uero de ſcriptis templi oſtiis ſequitur: ET ſculpſit Cherubim & palmas, & cælaturas ualde eminentes, operuitq. omnia laminis aureis, opere quadro ad regulam.) Quia nimirũ eadem arcana fidei, ſpei, & caritatis, quæ ſublimes quique ac perfecti ſublimiter capiunt, quæq. omnes electi plene diuina uiſione percipiunt, etiam catechizandis rudibus pro ſuo cuique captu diſcenda & confitenda traduntur: quatenus ſacris initiati myſteriis, quandoque etiam ad capienda ea, quæ pie credidere, perueniant. ET ædificauit rex Salomon atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, & uno ordine lignorum cedri.) De interiori atrio breuiter loquitur, de exteriori prorſus tacere uidetur. Verum in uerbis dierum utriuſque fit mentio, ubi ita ſcriptum eſt: Fecit etiam atrium ſacerdotum, & baſilicam grandem, & oſtia in baſilica quæ texit ære. Atrium uero interius, quod uocatur ſacerdotum, eo quod ſacerdotes & leuitæ in eo miniſtrarent, ex omni parte erat templo circumdatum. Sed ab oriente eiuſdem templi erat ingreſſus multo longius a templo, quam a ceteris tribus plagis ſecretus: quia nimirum in ea plaga, ideſt, in facie templi, fiebant miniſteria ſanctorum, ibi altare æneum ad hoſtias Domino offerendas, ibi decem luteres ad lauandas eaſdem hoſtias, ibi mare æneum erat poſitum ad lauandas manus pedeſq. ſacerdotum. Habebat autem hoc atrium trecentos cubitos altitudinis (ut Ioſephus narrat) quatenus ab ingreſſu templi ceteros prohiberet, & ſolis ſacerdotibus hoc licere ſignificaret. Eratq. ei ianua ad orientalẽ plagam, ad quam uſque populus hoſtias ſuas & ſacrificia inferebat, inde ſuſcipienda a ſacerdotibus atque ad altare proferenda. De exteriori uero atrio, quod uerba dierum baſilicam grandem uocant, ita ſcribit Ioſephus: Extrinſecus autem huius templi, aliam ædificauit aulam quadranguli ſchemate factam, erigens maximas porticus atque latas, & portas excelſas & amplas per quattuor mundi partes in eo conſtituens, quarũ ſingulæ ad unumquẽque uentũ quattuor angulis attendebant, ubi aureas ianuas collocauit. Et pauloipoſt: In hoc ergo ſacrarium omnes populi quibus purgatio & obſeruatio legitimorum inerat, introibant. Has ue-

2.Para.4

N ro

ro porticus Caſſiodorus ſenator in pictura templi quam in pandectis poſuit (ut
ipſe in pſalmorũ expoſitione cõmemorat) triplici ordine diſtinxit, Primum ui-
delicet ordine ponens, extra atrium ſacerdotũ ex omni parte per quadrũ. Secun
dum, eodem modo extra intimas porticus, undiqne uerſum in gyro. Extremũ,
ſimiliter ex omni latere priorum porticum in circuitu. Sicq. templum triformi
ædificiorum præſidio ab omni erat parte munitum: facto pauimento ſub diuo,
inter ædificia ſingula de marmore & parietibus domorũ interioribus, hoceſt, eis
qui ad templum reſpiciebant factis in columnis, exterioribus uero ſolidis. Sicq.
fiebat, ut omnis ſtructura templi per graduum eſſet uarietatem rationabiliter di
ſtincta. Namque in ſancta ſanctorũ ingrediebatur pontifex, in ipſum templum
ſacerdotes purificati: in atrium ſacerdotum, ſacerdotes purificati & non purifi-
cati una cum leuitis & cãtatoribus: in intimũ atrinm baſilicæ maioris uiri Iudæi
purificati ſtantes & orantes ſub dino, ſi ſerenum eſſet: ſi tempeſtas, in porticus
proximas ſeſe recipientes. In exterius atrium mulieres uiduæ purificatæ. In extre
mum atrium gentiles & Iudæi, qni nuper nenerant ex gentibus uſque ad ſextum
purificationis diẽ. Hæc ut in pictura Caſſiodori diſtincta reperimus breuiter an
notare curauimus: rati eum ab antiquis hæc Iudæis didiciſſe, neque uirũ tam eru
ditum uoluiſſe exemplum legendi proponere, quæ nõ ipſe prius uera eſſe cogno
uiſſet. Hæc ſunt loca, quorũ meminit ſupremus graduum pſalmus, qni ita inci
Pſalm. 133 pit: Ecce nunc benedicite Domino omnes ſerui Domini, Qui ſtatis in domo
Domini, in atriis domus Dei noſtri. In his porticibus Ieremias & prophetæ alii,
in his Dominus & apoſtoli, uerbum populo prædicabant. In horũ aliqua Domi
nus ſedebat docens, quando a tentãtionibus phariſæis mulier illa adultera iudi-
Ioan. 8 canda oblata eſt. In his inuenit uendentes & ementes oues, boues, & columbas:
Matth. 21 hosq. cũ ſuis mercimoniis eliminauit e templo. Et his Petrus & Ioannes claudũ
Act. 3 inuenientes ſanarunt, ac ſecũ ingredientes interius adorandum duxerunt. In his
Luc. 1 orabat omnis multitudo populi, quando incenſum ponẽti Zachariæ angelus ad
altare thymiamatis apparuit, eumq. de præcurſoris Domini natiuitate perdo-
cuit. Non autẽ hæc atria cũ porticibus ſuis aſpectum templi de longe aſpectanti
bus abſcondere potuerunt: quia locus, in quo templum erat ſitũ, multum ſubli-
mior erat, quã ubi fundatæ porticus fuere. Nam ſicut Ioſephus ſcribit, extremæ
attiorũ fabricæ, cum in quadringentis cubitis eſſent erectæ, tantum ad uerticem
uſque mõtis, in quo templum ædificatũ eſt, peruenerunt. Hæc quidem de ſtructu
ra templi, ſtudioſo lectori credidimus intimãda, uerũ in eis quæcumque ſcriptu
ra ſacra referre cõmodum duxit, figuras myſteriorum quæramus, ceteris pro hi
ſtoriæ cognitione ſimpliciter utamur. Aedificium ergo templi intra atrium ſacer
dotum, perfectorũ in ſancta Eccleſia & ſubliminm uitã exprimit uirorum, eorũ
uidelicet qui & excellentia uirtutum Domino appropinquare, & aliis uerbo at-
que opere ducatum ſolent oſtendere ſalutis. Sacerdos namque ab eo latine no-
men accepit, quod ſacrum præbere ducatum minoribus debeat: quo nomine in
Scripturis myſtice nõ ſolum altaris miniſtri, epiſcopi uidelicet & presbyteri, ſed
& omnes utique cenſentur, qui altitudine rectæ cõuerſationis, ac doctrinæ ſalu-
taris eminent: nec ſibimet ipſis tantummodo, ſed & pluribus proſunt: qni dum
Rom. 12 corpora ſua hoſtiã uiuentem, ſanctã, Deo placentem, exhibent, ſacerdotes tale
profecto miniſterium ſpiritualiter exercent. Neque enim epiſcopos ſolum & pre
1. Pet. 2 sbyteros, uerũ omni Dei Eccleſiæ loquebatur apoſtolus Petrus cũ ait: Vos autẽ
genus electũ, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis. Cuius ho
nore dignitatis etiã antiquus populus Dei erat inſignitus, dicente ipſo ad Moy-
Exod. 19 ſen: Hæc dices domui Iacob, & annunciabis filiis Iſrael. Et paulo poſt: Et uos

eritis mihi regnum ſacerdotale, & gens ſancta. Baſilica uero grandis quæ erat extra atrium ſacerdotum, in quo omnis populi multitudo adorare, ſiue ad uerbum audiendum confluere ſolebat, carnalium in ſancta Eccleſia uitam moreſq. figuraliter inſinuat. Qualibus dicit Apoſtolus, Et ego fratres non potui uobis loqui quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus: tamquam paruulis in Chriſto, lac uobis potum dedi, non eſcam. Qui bene per baſilicā grandem deſignantur, quia abſque ulla dubietate multo maior eſt in ſancta Eccleſia talium quam perfectorum numerus. ſed quantum numero præſtant, tantum ſuccumbunt merito. *1.Corin.3*
Vnde apte baſilica hæc grandis etſi plurimos capit, non eos tamen in interiora templi deaurati, non ad altaris officium, non in ipſum ſaltem atrium ſacerdotū intromittit: quia carnales quique atque infirmi adhuc in Eccleſia, etſi ob meritum caſtæ fidei ac pietatis Domino deuotæ ad electorum ſortem pertinent, longe tamen abeſt ut illis æquentur, qui cum fiducia proloquuntur. Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non efficit Chriſtus in obedientiam gentium, uerbo & factis. Et iterum: Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: De cetero repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. Accedebat quidem uulgus uſque ad atrium ſacerdotum, hoſtias ſuas aduſque huius ianuam deferebat, ſuſceptas a ſacerdotibus, atque in altari oblatas, oculis proſequebatur. In ipſum etiam templum, cum aperiebatur, intuitū ſuum a longe dirigebat, nec tamen atrium ſacerdotum intrandi facultatem habebat. Verum de inferioribus clamabat ad Dominum, quia nec carnalium in Eccleſia ſimplicitas a Domino deſpicitur, quando fideliter ea quæ ualent illi uota pietatis offerunt. Dirigunt enim uiſus a longe in templum Dei, cum uitam ſublimium diſcere, & admirari ſedulo gaudent: & quos uirtutis imitatione ſequi nequeunt, piæ uenerationis complectuntur affectu. Vident hoſtias ſacerdotum in altari igne ſacro ſanctoq. conſumi: quia magnorum opera cognoſcunt a Domino per ſpiritum ſanctum dignanter accipi. Afferunt & ſuas hoſtias ad atrium ſacerdotum, offerendas Domino pro illis: dum bona quæ præualent operantes, maiorum ac doctorum & confirmantur exhortatione & interceſſione Domino commendantur. *Rom.15* *2.Timot.4*
Offerunt etiam tunc hoſtias ſuas ſacerdotibus per eos Domino cōmendandos, cum ſanctis quibuſque egentibus neceſſaria mundi huius, quibus ipſi abūdant, ſummæ mercedis intuitu, Domino tribuunt admonente ac dicente: Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut, cum defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Bene atrium ſacerdotum tribus ordinibus lapidum politorum, & uno ordine lignorum cedri ædificatum eſſe, memoratur. Tres quippe ordines ſunt lapidum politorum, fides, ſpes, caritas. Et recte politorum, quia certa neceſſaria eſt diſcendi ſolertia, qua quiſque, quo modo credere, quid ſperare, ſiue diligere debeat, dignoſcat. unus autem ordo lignorum cedri, ipſa eſt bona operatio, ac ſine corruptione ſimulationis exhibita, ſine cuius ſuperadditione fides, ſpes, caritas, uera eſſe non ualet. Dictum namque eſt ſæpius, quod ligna cedri propter odoris gratiam & imputribilem ſuæ naturæ potentiam, perſeuerantiam famamq. piæ deſignant actionis. Ad hoc atrium uſque uniuerſi conſcendunt electi, qui fide, ſpe, dilectione, atque opere Deo placere appetunt. hoc alta meritorum gratia tranſcendunt perfecti, cum in tanto uirtutū culmine proficiunt, ut dicere ſuis auditoribus poſſint: Imitatores noſtri eſtote, ſicut & nos Chriſti: glorianturq. & dicunt, Neſcitis quoniam angelos iudicabimus, quanto magis ſæcularia? ANNO quarto fundata eſt domus Domini, in menſe tertio, & in anno undecimo menſe Bul, ipſe eſt menſis octauus, perfecta eſt domus in omni opere ſuo, & in uniuerſis utenſilibus, ædificauitq. *Luc.16* *1.Corin.4* *1.Corin.6*

eam annis ſeptem.) Patet allegoriæ ſenſus, quare domus Domini ædificata ſit
annis ſeptem, quia nimirum ſancta Eccleſia toto huius ſæculi tempore, quod
ſeptem dierum circuitu peragitur, ex electis conſtituitur animabus, & in fine ſæ
culi ſuum quoque crementum ad finem ipſa perducit: uel certe, ſeptem annis
ædificatur, ob ſignificationem gratiæ ſpiritalis, per quam Eccleſia ſolum ut ſit
Eccleſia percipit. ſeptem quippe dona Spiritus ſancti enumerat Iſaias, ſine qui-
bus nemo uel fidelis effici, uel fidem ſeruare, uel merito fidei ad coronam po-
teſt peruenire iuſtitiæ. Quod autē in octauo anno, & in octauo eius menſe, per-
fecta eſt domus in omni opere ſuo, & in uniuerſis utenſilibus, ad futurum ſæcu-
lum diemq. iudicii pertinet: quando ad tantam iam perfectionem ſancta Eccle-
ſia perueniet, ut quod ei amplius addici poſſit, inueniri nō poſſit: habebit enim
Iom.14 tunc quod pius ille deſiderator ſupplex a Domino quærebat, dicens: Domine
oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Sed non contemnenda naſcitur quæſtio,
quo modo dicatur domus Domini in menſe octauo perfecta in omni opere ſuo,
& in uniuerſis utenſilibus, cum in ſequentibus legatur, menſe ſeptimo dedica-
tionem eſſe eius completam. Neque autem credibile eſt, quod ſeptem quidem
annis templum ædificauerit Salomon, octauo menſe octaui anni perfecerit, ſed
uſque ad ſeptimum annum noni menſis dedicationem perfecte diſtulerit. Vnde
potius uериſimile uidetur domum ſeptem annis, ac ſeptem menſibus ædificatā,
ita ut eodem menſe ſeptimo, dedicationis ſit celebrata ſollemnitas, ac die uice-
ſimo tertio ipſius menſis (ut uerba dierum narrant) populos Salomon ad taber
nacula ſua dimiſerit; ſicq. poſt unam ſeptimanā adueniente menſe octauo perfe
cta inuenta ſit domus Domini, & operibus uidelicet eius in uniuerſis, & ipſa de-
dicatione prius completa. Niſi forte putandum eſt, prædicto templo, aliquid
adhuc utenſiliorum in miniſteria eius additum fuiſſe: uſq. ad ingreſſum octa-
ui menſis, accelerante rege, ut omnino menſe ſeptimo, qui erat totus ſollemnis,
templum dedicaretur: atque ita uerum reperiatur utrumque, & templum uide-
licet octauo menſe in opere ſuo atque utenſilibus perfectum, & in ipſo ſeptimo
menſe dedicatum.

CAPVT VII.

MISIT quoque rex Salomon, & tulit Hirā de Tyra, filium mulieris uiduæ
ex tribu Neptali, patre Tyrio, artificem ærarium, plenum ſapientiæ, &
intelligentiæ & doctrinæ ad faciendum omne opus ex ære. Qui cum ue-
niſſet ad regem Salomonē fecit omne opus eius.) Et hoc myſterii gratia factum
eſt. Artifex quippe Tyrius quem adiutorem Salomon ſui aſſumpſit operis, ele-
ctos de gētibus uerbi miniſtros ſignificat. Qui uidelicet artifex pulchre dicitur,
quia filius erat mulieris uiduæ de Iſrael, in qua perſona ſolet nonnumquam præ
ſentis temporis Eccleſia figurari: pro qua uir ſuus uidelicet Chriſtus morte gu-
ſtata reſurrexit, atque in cælos aſcendens, eam interim peregrinantem a ſe re-
liquit in terris. Non autem laborandum in explanando, quo modo huius ui-
duæ filii ſancti ſunt prædicatores, cum omnes electi ſe filios fateantur Eccleſiæ,
cum etiam de eis prædicatoribus noui teſtamenti ſpecialiter ei promittatur,
Pſalm. 44 dicente Propheta: Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii, conſtitues eos princi-
pes ſuper omnem terram. Fecit autem Hiram omne opus Salomonis, quia
nimirum doctores ſancti, dum miniſterio uerbi fideliter inſiſtunt, opus uti-
que Dei operantur. Quoniam illis loquendo foris uiam ueritatis aperiunt,
1.Corin.3 quos intus illuſtrando ipſe ad uitam præordinauit æternam. Ego, inquit,
plantaui

plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit Fecit. hoc opus ex ære, quia illis committere uerbum quærit doctor ſtrenuus, qui hoc pie ſuſcipere, ac perſeueranter cuſtodire deſiderant; quiq. etiam aliis prædicando latius diffamare, quæq. ipſi didicerint recta, ſatagunt. Aeris namque metallum ualde eſſe durabile conſtat, atque omnimodo ſonorum. ET finxit duas columnas æreas, decem & octo cubitorum altitudinis columnam utramque.) Hæ ſunt columnæ de quibus Paulus ait, Iacobus, & Cephas, & Ioannes, (qui ui debantur columnæ eſſe) dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis: ut nos in gentes, illi autem in circumciſionem. Quibus uerbis quaſi exponere uidetur myſterium columnarum materialium, & quid uidelicet figurauerunt, & quare duæ ſint factæ. apoſtolos namque, & doctores cunctos ſpirituales ſignificant, fortes nimirum fide atque opere, & contemplatione ad ſuperna erectos. Duæ ſunt autem, ut & gentes, & circumciſionem prædicando in Eccleſiam introducant. Stabant in porticu ante fores templi, & ingreſſum illius ſuo decore ac pulchritudine ex utraque parte mirabiliter ornabant. Oſtium autem templi, Dominus eſt, quia nemo uenit ad patrē niſi per ipſum. Et ſicut alibi dicitur: Ego ſum oſtium: per me ſi quis introierit, ſaluabitur. Cui uidelicet oſtio columnæ ab utroque latere coram poſitæ circumſtant, cum miniſtri ſermonis utrique populo introitū regni cæleſtis oſtendunt, ut ſiue a luce ſcientiæ legalis quiſque, ſiue ex rigore gentilitatis ad fidem euangelii uenerit, habent paratos eos qui ſibi iter ſaluis & uerbo demonſtrent & exemplo: uel certe quia de eiſdem columnis in libro Paralipomenon ita ſcriptum eſt: Ipſas quoque columnas poſuit in ueſtibulo templi, unā a dextris, & alteram a ſiniſtris. Ideo ſunt duæ factæ columnæ, atque ita diſpoſitæ, ut nobis & in proſperis, & in aduerſis, ingreſſum patriæ cæleſtis ante oculos mentis habendum eſſe doceant. Notandum ſane in hac ſententia Paralipomenon quam poſui, quod ea porticus templi, etiam ueſtibulum templi uocabatur, & quod in prophetis legimus, quia inter ueſtibulum & altare orabant ſacerdotes, inter porticū & altare debere intelligi. Bene autem utraque columna octodecim cubitos altitudinis habere memoratur. Ter etenim ſeni, decem & octo ſaciunt. Tria uero, ad fidem pertinent propter ſanctam trinitatem. Sex ad operationem, quod in eo dierum numero mundus ſit factus, luce clarius eſt. Et tria per ſex multiplicantur, cum iuſtus ex fide uiuit, cognitionemq. piæ credulitatis executione bonæ actionis accumulat. Columnaq. ante fores templi decem & octo cubitis alta eſt: cum prædicator quiſque egregius palam cunctis inſinuat, nō niſi per fidē & opera iuſtitiæ, nos ad ſuperna gaudia uitæ poſſe peruenire.

Gal. 2
Ioan. 4
Ioan. 10
2. Para. 3

ET linea cubitorū duodecim ambiebat columnam utramque.) Linea duodecim cubitorum norma eſt apoſtolicæ inſtitutionis: quæ nimirū linea ambit columnā utramque, cū quiſque doctor ſiue Iudæis ſeu gentilibus prædicare miſſus, ea tantum facere curat ac docere, quæ per apoſtolos accepit, ac didicit Eccleſia. Nam ſi quis aliter uiuere, ſiue prædicare uoluerit, & uel apoſtolica decreta ſpernere, uel pro ſuo libitu noua quælibet ſtatuere maluerit, non eſt talis columna templo Dei apta: quia dum apoſtolica ſtatuta ſequi cōtemnit, quaſi uel exilitate inertiæ ſuæ, uel elationis uitio, de groſſitudine duodecim cubitorū lineæ nō conuenit. DVO quoque capitella fecit, quæ ponerentur ſuper capita columnarū fuſilia ære, quinque cubitorū altitudinis capitellum unū, & quinque cubitorū altitudinis capitellū alterum.) Capita etenim columnarū, hoc eſt, ſuperna pars eorū, præcordia ſunt fidelium doctorū, quorū Deo deuotis cogitationibus ſicut capite membra, ita ipſorū omnia & opera diriguntur & uerba. Duo autem capitella quæ his capitibus erant ſuperpoſita, duo ſunt teſtamenta, quorum

meditationi atque obſeruantiæ doctores ſancti toto & animo ſubduntur & corpo
re. Vnde bene utrũque capitellum quinque cubitos habebat altitudinis, quia ni
mirum quinque libris ſcriptura Moſaicæ legis cõprehenſa eſt, & quinque etiã ſæ
culi ætates, tota ueteris inſtrumenti ſeries complexa eſt. Nouum uero teſtamen
tum non alia nobis prædicat, quã quæ Moyſes prædicanda per hoc eſſe prædixe
rat & prophetæ. ET quaſi in modum retis, & catenarum ſibi inuicem miro
opere contextarum, utrumque capitellum columnarum fuſile erat.) Quod in
2.Para.3 libro Paralipomenon ita ſcriptum eſt. NECNON & quaſi catenulas in
oraculo, & ſuperpoſuit eas capitibus columnarum.) Species namque catenarũ
& ſimilitudo retis in capitellis, uarietas eſt uirtutum ſpiritualium in ſanctis: de
Pſalm.44 qua Domino cantatur in pſalmis: Aſtitit regina a dextris tuis, in ueſtitu deaura-
to circumamicta uarietate: hoceſt in ueſtitu fulgidæ dilectionis, circumamicta
uarietate diuerſorum chariſmatum. Vel certe multiplex contextio catenarum, &
retis expanſio, multifarias electorum perſonas inſinuat: quæ cum uerbis ſancto-
rum prædicatorum fideliter auſcultando atque obediendo adhærent, quaſi co-
lumnarum capitibus ſuperpoſitæ retis & catenulæ, miraculum ſuæ connexionis
cunctis aſpectantibus præbent. SEPTENA uerſuum retiacula in capitel
lo uno, & ſeptena retiacula in capitello altero.) Septenario namque numero
Apoc.5 Spiritus ſancti ſolet gratia deſignari, Ioanne atteſtante in Apocalypſi, qui cum
uidiſſe ſe diceret agnum habentem cornua ſeptem & oculos ſeptem, mox expo-
nendo ſubiunxit, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei miſſi in uniuerſam terram. Quod
propheta Iſaias apertius explicat, cum de naſcituro in carne Domino loquens,
Iſaia 11 Et requieſcet (inquit) ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intelle-
ctus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum
ſpiritus timoris Domini. Septena ergo uerſuum retiacula erant in capitello utro-
que, quia patres utriuſque teſtamenti cognitionẽ per gratiam unius eiuſdemq.
ſpiritus ſeptiformis utique electi, acceperunt. ET perfecit columnas, &
duos ordines per circuitum retiaculorum ſingulorum, ut tegerent capitella.)
Duo quidem ordines erant retiaculorum in gyro capitelli, ſed uterque ordo ſe-
ptemplici uerſuum numero currebat, donec, circumacto capitello, rurſum in ſe
ipſum quaſi circulo facto rediret. Nec figura ſacramenti in abſcondito eſt, qua-
Matth.22 re duo ordines ſunt retiaculorum, cum conſtet geminæ diſcretionis eſſe uirtutẽ
dilectionis: quod uidelicet Domini ex toto corde, tota anima, tota uirtute, &
proximum tamquam noſmet ipſos amare præcipimur. Sed uterque ordo ille ſe-
ptem habet uerſuum retiacula, quia nec Deus abſque gratia Spiritus ſancti po-
teſt amari nec proximus. Facta ſunt autem retiacula hæc ut tegerent capitella,
hoceſt, undique in gyro circumdarent: quia omnis ſcripturæ ſanctæ pagina, cum
recte intelligitur, gratiam per omnia caritatis ſonat ac pacis. Capitella etenim
uolumina diuinorum eloquiorum, retiacula ſunt uincula mutuæ dilectionis. Et
retiaculis teguntur capitella, cum ſacra eloquia (ut ita dixerim) dono caritatis
undique probantur eſſe ueſtita: nam & in eis quæ in ſcripturis non intelligimus
caritas latet, & in eis quæ intelligimus caritas late patet. Bene autem de eiſdem
retiaculis ſiue capitellis adiungitur: QVAE erant ſuper ſummitatem ma
logranatorum.) Malogranata namque, quorum natura eſt, uno foris cortice,
multa interius grana circumdare, apte in figura ſanctæ ponuntur Eccleſiæ: quæ
catholico unius fidei munimine innumera electorum agmina ſolet includere.
Poteſt autem & uniuſcuiuſque iuſti uitam moreſq. deſignare, qui uelut plurima
uno cortice circumplectens, multa cogitationum uirtutumq. ſpiritualium inſi-
gnia, ne forte defluant, firma fidei & humilitatis curat uallare cuſtodia, & apto
prorſus

prorſus miniſterio. Capita columnarum malogranatis erant in gyro circumdata, quia doctores ſanctos neceſſe eſt, priorum uitam fidelium ad memoriam reuocare, eorumq. ſemper exemplis, actus ſuos ac ſermones omni ex parte cōmuniri, ne, ſi aliter forte quam illorum habet regula uixerint aut docuerint, errent: Cum uero dictum ſit de retiaculis ut tegerent capitella, quæ erant ſuper ſummitatem malogranatorum, uidetur iuxta ordinem operis ipſius, quia malogranata fuerint facta in circuitu capitellorum a parte inferiori, atque ex eiſdem malogranatis orirentur retiacula, quibus capitella ex parte aliqua tegerentur. Pateتq. figura myſterii, quia retiacula ſuper ſummitatem fuerint malogranatorum annexa, quæ ad unam pene ſignificationem, ſiue perſonarum, ſeu uirtutū pertinent ſpiritalium. Scimus enim uirtutes de uirtutibus naſci, & ſanctos ambulare de uirtute in uirtutem, donec uideatur Deus deorum in Sion: qua uirtute nulla poteſt maior dici. unde & Apoſtolus, Scientes, inquit, quia tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio uero ſpem. Rom 5

CAPITELLA autem quæ erant ſuper capita columnarum, quaſi opere lilii fabricata erant, in porticu quattuor cubitorum.) Quid enim per lilia, niſi ſupernæ claritatis patriæ, atque immortalitatis, floribus redolens, paradiſi deſignatur amœnitas? Quid per quattuor, niſi euangelicus ſermo, qui introitum nobis æternæ illius beatitudinis promittit, & iter quo ad hanc perueniatur reſpondit? Cū ergo ſancti doctores promiſſa nobis limina regni cæleſtis, in quattuor euāgelii libris oſtendunt, quaſi capita columnarū opus in ſe lilii quattuor cubitorū exhibent. Vbi notandum iuxta litterā, quia cum opus lilii in capitellis quattuor cubitorū eſſe memoratur, neque additur latitudinis aut altitudinis, lectoris utique iudicio, utrum in altitudine an in latitudine intelligi debeat, relictum eſt. Conſtat autē abſque ulla prorſus dubietate, quia columna quam duodecim cubitorum reſtis ambiebat, quattuor cubitos habebat groſſitudinis. omnis circulus quantum habet ſpatii in diametro, tantum habet ter in gyro. Denique mare æneum, quia diametrum habebat decem cubitorum, ut in ſequentibus legitur, conſequenter habebat triginta cubitos in gyro. Verum quia dicitur opus lilii quattuor fuiſſe cubitorum, ſiue latitudinem, ſeu deſignet altitudinem, nihilo minus ratio figuræ perſpicua eſt. quia non niſi per euangelium exoptatiſſima illa mundo uox inſonuit, Pænitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Quod uero ſequitur, ET rurſum alia capitella in ſummitate columnarum deſuper iuxta menſurā columnæ. ideſt, tantæ fuerunt amplitudinis, quantæ erat & columna, cuius tamen altitudo quanta fuerit, minime narratur. Hæc autem capitella, qualiacumque & quantacumque fuerint (non enim menſuram earum aperte ſcriptura deſignat) in ore liliorū uidentur eſſe appoſita. De quorum factura, ſi quid myſticum inquirere delectat, illam regni perennis ſublimitatem poteſt non incongrue deſignare, quā nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. Quæ nimirum, quia eadem ſupernorum ſocietas ciuium, utriuſque populi fidelibus tribuitur, recte ſubiungitur. MALOGRANATORVM autem ducenti ordines erant, in circuitu capitelli ſecundi.) Diximus enim malogranata uel totius ſanctæ Eccleſiæ, uel ſingulorum quorumque fidelium typum tenere. Centenarius uero numerus, qui ad dexteram manum primus peruenit, nonnumquam in æternæ beatitudinis figura poni conſueuit. Duplicatur autem hic numerus malogranatorū in circuitu capitelli ſecundi, ut inſinuetur myſtice, quod utriuſque teſtamenti populus adunandus in Chriſto, atque ad æternæ uitæ ſit introducendus coronā. ET ſtatuit duas colūnas in porticu templi. Cumq. ſtatuiſſet

Matth. 3

1. Corin. 2

ſtatuiſſet columnam dexteram, uocauit eam nomine Iachin,) quæ interpretatur firmitas. Similiter erexit columnam ſecundam & uocauit nomen eius Booz) hoc eſt in robore. Dextra columna (ut ſupra diximus) illorum exprimit figuram doctorum qui primitiuam in Hieroſolyma inſtituerunt Eccleſiam. Secunda eorum qui ad prædicandum gentibus deſtinati ſunt. Vel certe dextra columna eos ſignificat, qui uenturum in carne Dominum prophetando prædixerant. Secunda illos qui hunc iam ueniſſe, & mundum ſuo ſanguine redemiſſe teſtantur. Et apte ſimili uocabulo ambæ cenſebantur columnæ, cum una, firmitas, altera in robore, dicta eſt: ut una fidei & operis fortitudo cunctis ineſſe doctoribus monſtraretur, noſtriq. temporis inertia notaretur: ubi ſe nonnulli doctores, ſacerdotes, & columnas domus Dei uideri, atque appellari uolunt: cum nihil in ſe prorſus firmæ fidei & ad contemnendas ſæculi pompas, ac deſideranda bona inuiſibilia, nihil habeant roboris ad corrigendos, nil induſtriæ, ſaltem ad intelligendos eorum, quibus prælati ſunt, errores. FECIT quoque mare fuſile decem cubitorum, a labio uſque ad labium rotundum in circuitu.) Mare hoc fuſile in figuram lauacri ſalutaris, quo in remiſſionẽ peccatorum emundamur, factum eſt. Namque ſacerdotes in ea lauabantur, ut uerba dierum aperte

2.Paral.4 teſtantur. Sacerdotes autem conſtat omnes electos typice in ſcripturis uocari, eo quod ſint membra ſummi ſacerdotis domini noſtri Ieſu Chriſti. Et recte huic uaſi ſcriptura mare nomen indidit, in memoriam uidelicet maris rubri, in quo prius per extinctionem Aegyptiorum, & populi Dei liberationem, baptiſmi for

1.Corin.10 ma præceſſit: exponente Apoſtolo, ac dicente: Quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube & in mari. Sacramentum autem baptiſmi & uitæ nobis munditiem quærit in hoc ſæculo, & uitæ nobis æternæ gloriam promittit in futuro: quod utrumque in mari hoc æneo una ſententia deſignatur, cum eſſe decem cubitorum a labio uſque ad labium perhibetur. Decem namque præceptis in lege Dominus omnia quæ facere debeamus expreſſit. Denario autem mercedem benefactorum ſignauit, cum hunc in uinea laborantibus dandum eſſe prædixit. Erat ergo mare decem cubitorum a labio uſque ad labium: quia a primo baptizato in nomine Ieſu Chriſti, uſque ad ultimum, qui in fine ſæculi crediturus & baptizandus eſt, omnis fidelium chorus unã eandemq. uiam ueritatis ingredi, & communem debet a Domino coronam ſperare iuſtitiæ. Rotundum erat in circuitu, ut orbis uniuerſus in gyro, lauacro uitæ a ſorde peccatorũ deſignaretur eſſe mundandus. De quo bene ſubditur, quinque cubitorum altitudo eius: quia nimirum quidquid uiſu, quidquid auditu, quidquid olfactu, quidquid guſtu, quidquid tactu delinquimus, totum hoc nobis gratia Dei, per ablutionem uiuifici fontis, relaxat. Sed non ſufficit præteritorum remiſſio peccatorum, ſi non quiſque deinceps bonis ſtuduerit inſiſtere operibus: alioquin diabolus qui exierat de homine, ſi hunc a bonis uiderit uacare, multiplicius redit, facitq.

Matth.12 nouiſſima hominis illius peiora prioribus. Vnde apte ſubditur: ET reſticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum.) Per reſticulam namque diſciplinam præceptorum cæleſtium, qua a noſtris uoluptatibus reſtringamur, poteſt apte ſignari: ſcriptura dicente, quia funiculus triplex difficile rumpitur: quia

Eccls.4 nimirum obſeruatio mandatorum Dei, quæ in cordibus electorum fide & ſpe & dilectione ſupernæ retributionis firmata eſt, nullo temporalium rerum poteſt obſtaculo diſſolui. ET ſculptura ſubter labium circumibat illud, decem cubitis ambiens mare. Duo ordines ſculpturarum hiſtoriatarum erant fuſiles.) Cum prædictum ſit ſupra, quod reſticula triginta cubitorum mare circuierit, & nunc

Noſtri temporis inertia platorum.

Sacerdotes omnes electi uocari, eo quod sint membra summi sacerdotis domini nri.

nunc additur, quod ſculptura hoc ſubter labium poſita, decem cubitis ambierit, patet ex utraque relatione: quia uas erat in modum phialæ repandum ac diffuſum, quo triginta cubitis circuitus, quos habebat in labio, uſque ad decem cubitos coartatus ſit. Sculptura autem hiſtoriata eſt, quæ hiſtorias rerum aliquas imitatur. Vnde recte per ſculpturas hiſtoriatas, quibus mare circumdabatur, exempla ſunt priorum temporum deſignata, quæ neceſſe eſt nos ſolerter intueri: ut uideamus quibus operibus ſancti Deo placuerunt ab initio, qua obſtinatione in ſceleribus perdurarunt, quanta in felicitate ob ſcelera perierunt reprobi.

ET ſtabant ſuper duodecim boues. e quibus tres reſpiciebant ad aquilonem, & tres ad occidentem, & tres ad meridiem, & tres ad orientem.) Duodecim ergo boues, duodecim ſunt apoſtoli, & omnes qui uice eorum regendã in Chriſto ſuſceperunt Eccleſiam ſanctam. Qui nimirum boues mare ſibi ſuperimpoſitum portant, cum apoſtoli apoſtolorumq. ſucceſſores iniunctum ſibi euangelizandi officium prompta implere deuotione ſatagunt. Tres ad aquilonem, & tres ad occidentem, & tres ad meridiem, & tres ad orientem reſpiciunt, cum uniuerſis quadrati orbis partibus fidem prædicant ſanctæ trinitatis.

QVORVM poſteriora uniuerſa intrinſecus latitabant.) Quia qua mercede ſancti prædicatores in perpetuum donentur, in interni arbitris examine diſpoſitum eſt, ſed nobis qui adhuc foris ſumus manet omnimodo occultum: quibus tamen hoc eſſe occultum nullatenus poteſt, quod omnis qui lauacrum baptiſmi ad ſalutem accipit, & ueram fidem, ſpem, & caritatem debet habere, nec ſine his tribus uirtutibus quiſque aliquid iam operari, neque intrare ad uitam ualet: unde recte ſubiungitur: GROSSITVDO autem luteris trium unciarum erat.) Groſſitudo enim luteris, ideſt maris, firmitas eſt uirtutis in baptiſmo. Et trium unciarum eſt hæc groſſitudo, dum robore fidei, ſpei, & dilectionis, perceptio baptiſmi communitur. Neque aliter proficuum eſſe accipientibus oſtenditur, niſi harum firma certitudo uirtutum, mentem accipientium ſimul & opera confirmet. LABIVMQ. eius quaſi labium calicis, & folium repandi lilii.) Per labium quippe calicis, guſtum dominicæ paſſionis; per folium repandi lilii, patefacta claritas reſurrectionis ipſius exprimitur. DVO millia batos capiebat.) Millenarius namque numerus pro ſignificatione perfectionis ſolet poni in ſcripturis. Quia nimirum denarius numerus in quadratum ductus ſolidum facit. Decem quippe decies ducta, centum faciunt. quæ uidelicet figura iam quadrata, ſed adhuc plena non eſt. uerum, ut in altitudine ſurgat, & ſolida efficiatur, multiplica centum per decem, & fiunt mille. Quo profecto numero ſtabilis & inſuperabilis, & uelut conquadrata iuſtorum conſcientia deſignatur. Quocumque enim uerteris quadratum, ſtabit. Sic & animus nullo tentationum occurſu nouit a ſtatu ſuæ rectitudinis inclinari. Batus autem Hebræorum menſura eſt, quam ipſi, bat, nominant, habet modios quattuor, & ephi, quod illi epha nominant. Sed ephi ad menſuram pertinet uariarum frugum, tritici, ordei, leguminum. Batus uero eſt in ſpeciebus liquidis, uino, oleo, aqua. Itaque batus, quia certæ normæ menſura eſt, opera deſignat æquitatis & iuſtitiæ, quibus hi qui in remiſſionem peccatorum baptizantur, neceſſe habent inſtitui. Batos quippe mille capiebat mare, cum aqua baptiſmatis plebem Iudæorum abluens, ad regnum cæleſte tranſmiſit. Recipiebat & alios mille, cum etiam turbas nationum eodem fonte renatas, & operibus iuſtitiæ confirmatas, eiuſdem regni perennis fecit eſſe participes. ET fecit baſes decem æreas quattuor cubitorum longitudinis baſes ſingulas, & quattuor cubitorum latitudinis, & trium cubitorum altitudinis, & ipſum opus baſium interraſile.

Et

Et reliqua.) Multifarie & multis modis una eademq. noſtræ ſalutis ſacramenta præfigurantur. Namque iidem apoſtoli uiriq. apoſtolici, qui per boues mare portantes deſignati ſunt, deſignantur etiam per baſes quæ portandis erant luteribus præparatæ, quo modo ipſi luteres eiuſdem lauacri ſpiritalis, cuius, & mare, typum gerebant. ſiquidem & uerba dierum narrant: omnia in eis quæ in holocauſtum oblaturi erant lauabant: holocauſtum autem Domini, generaliter omnis electorum multitudo poteſt intelligi, quæ iuxta uocem præcurſoris baptizata eſt ab ipſo in Spiritu ſancto & igni. Sicut ergo ſacerdotes qui in mari lauabant, formam exprimunt eorum qui per baptiſma efficiuntur ſummi conſortes ſacerdotii, quod eſt in Domino Ieſu Chriſto, ita etiam holocauſta eorundem figuram aptiſſime prætendunt, cum poſt ablutionem baptiſmi, gratia ſancti ſpiritus implentur. Lauatur namque in lutere hoſtia, cum quis fidelium aqua baptiſmi perfunditur. Offertur uero in holocauſtum, cum, impoſitione manus epiſcopi, donum Spiritus ſancti accipiunt. Quod uero ad portandos luteres decem ſunt baſes factæ, poterat myſtice interprerari, qüia miniſtri lauacri uitalis ad æternæ gaudia beatitudinis (quæ denario ſolent numero figurari) eos quos imbuunt, uocēt. Verum quia dei iſdem luteribus diſtincte in ſequentibus ſcriptum eſt, quod uidelicet quinque ex his poſiti ſint ad dexreram partē templi, & quinque ad ſiniſtram, magis in eis quinarii numeri ſunt intuenda myſteria. In utraque etenim parte templi ſunt baſes luterum, ut utrique Dei populo ſacri fontis gratiam deſignarent eſſe pandendam. Et quinque ſunt in utraque parte: ut (ſicut in expoſitione maris, quod quinque cubitis altum eſt, iam diximus) demonſtraretur typice, uniuerſa fidelibus quæ per quinque ſenſus corporis deliquerant, per lauacrum baptiſmatis eſſe remittenda. Sicut ergo in uno mari duodecim bobus ſuperpoſito unitas exprimitur baptiſmatis, quæ per apoſtolos toto erat orbi prædicanda: ita etiam per duos ordines luterum myſtice oſtenditur, quia gentilitas cum Iudæa in unum fidei conſortium per baptiſmatis erat undā colligenda. Quod autem quattuor cubitorum longitudinis, & quattuor cubitorum latitudinis, & trium cubitorum altitudinis baſes ſingulæ fuere, facile intellectu eſt. Longitudo etenim ad patienriam longanimitatis, latitudo ad dilatarionē dilectionis, altitudo pertinet ad ſpem ſupernæ retributionis. Quattuor autem ſunt principales uirtures, quibus cerera uirtutum ſtructura imminet, prudentia ſcilicet, fortirudo, temperantia, iuſtitia. Et ideo quaternorum erat cubitorum lōgitudo & latitudo baſium, quia ſancti prædicatores ſiue aduerſa mundi & longitudinem exitus ad laborum præſentium foris tolerent, ſeu cor in dilectione ſui conditoris, ſuorumq. proximorū interna exultatione dilatent, ſemper operam dare uirtutibus curant, prudenter uidelicet inter bona & mala diſcernētes, fortiter aduerſa ſuſtinenres, cor ab appetitu uoluptatum temperantes, iuſtitiam in operatione tenentes. Trium uero cubitorum fit altitudo baſium, cum per exercitium uirtutum, quas compatientia malorum & dilectione bonorum exercent, continua intentione ad uiſionem ſanctæ trinitatis peruenire ſatagunt. ET ipſum opus baſium interraſile erat, et ſculpturæ inter iuncturas.) Iuncturas dicere uidetur eas, quibus ipſæ luterum tabulæ ſibimet inuicem connexæ ſunt: ut ſcilicet quattuor ſiue quinque tabulis una fieret baſis. Quales autem ſculpturas baſes inter has iuncturas, ideſt in ipſis ſuis lateribus ante & retro, dextra & ſiniſtra & ſupra quoque haberent, ſubdendo aperitur cum dicitur, ET inter coronulas & plectas, leones & boues, & Cherubim & in iuncturis ſimilirer deſuper.) Non ergo plana erat ulla ex parte ſuperficies baſium, ſed undique queuerſum myſticis ſculpta figuris, quia ſanctorū mentes, immo uniuerſa eorum

ſa eorum conuerſatio, uirtutũ in omnibus gratiam prætendit, neque aliqua il-
los hora inanis & uacua præteriit, in qua piis uacare operibus, uel ſermonibus,
uel certe cogitationibus deſiſtant. Coronulas quippe in ſe ſculptas habent, cum
inter deſideria uitæ cæleſtis quæ ſurſum eſt, numquam fraternæ ſocietatis quæ iu
xta eſt, uincula diſſoluunt. Habent inter coronulas & plectas leones, cum ita ad
ſperanda cæleſtia mentem erigunt, ita ad diligendos proximos dilatant, ut in
peccantes quoſque qui ſibi commiſſi ſunt, feruorem aſperæ inuectionis exercere
non tardent. Habent cum leonibus boues, quando ipſam inuectionem corripi-
endi, cum ſpiritu manſuetudinis exhibent, quando in feruore arguendi num-
quam fiſſam habere ungulam diſcretæ actionis ac loquelæ, numquam uerba di-
uinæ lectionis uelut ruminando in ore uoluere ceſſant. ET ſubter leones
& boues quaſi lora ex ære dependent,) quando ſancti doctores & in ſeueritate
diſtrictionis, qua peccantes iudicant; & in manſuetudine lenitatis, qua pæni-
tentibus remittunt, iudiciũ ſui timent auctoris: ne forte iniuſte ligando aut ſol-
uendo quempiã, iam iuſte ligari ipſi habeant, & eius iudicium qui errare nequit
mereantur. ET quattuor rotæ per baſes ſingulas & axes ærei; & per quat-
tuor partes quaſi humeruli ſubter luterẽ fuſiles, contra ſe inuicem reſpectantes.)
Quattuor rotæ, quattuor ſunt euangeliorum libri, qui aptiſſime rotis comparan
tur: quia ſicut uolubilitas rotæ citiſſimo curſu, quocumque ducitur, currit, ita
ſermo euãgelicus iubente Domino, per apoſtolos uniuerſas in breui mundi pla
gas impleuit. Sicut rota ſuperimpoſitum ſibi currum terra ſubleuat, ſubleuatum
quo auriga dirigit, portat: ita euangelica prædicatio mentes electorum a terrenis
cupiditatibus in cæleſtia deſideria ſuſpendit, ac ſuſpenſas ad profectũ bonæ actio
nis ſiue ad miniſterium prædicationis, quocumque adiuuans gratia ſpiritus uo-
luerit, ducit. Namque in ſequentibus dicit, QVIA tales erant rotæ qua-
les ſolent in curru fieri.) Legimus autem de ſanctis: Currus Dei decem millibus *Pſalm. 67*
multiplex millia lætantium. Si ergo baſes luterum ſancti ſunt doctores, qui laua
crum uitæ nobis miniſtrant, & rotæ quaternæ baſium, quattuor ſunt libri euan-
geliorum: quid axes rotarum qui baſes geſtant, niſi ipſa eorundem ſunt corda
doctorum? quæ dum in præceptis euangelicis ſedulo intendentia, eos ab infimo
rum appetitu diſſoluunt, uelut immiſſi rotis axes, altius baſim a terra ſubleuant.
Porro humeruli, qui rotis antepoſiti ne ab axibus delabi poſſent obſiſtebãt, præ-
conia ſunt prophetarum, quibus euangelica & apoſtolica ſcriptura, ne cui legen
tium in dubium forte ueniat, cõfirmatur. Bene autẽ dicitur, quod humeruli, qui
per quattuor partes ſubter luterem erant poſiti, contra ſe inuicem fuerunt reſpe-
ctantes, quia nimirum omnis ſcripturæ prophetia ſibmet inuicem cõſentanea eſt,
utpote uno Dei ſpiritu condita. Quattuor fuere per baſes ſingulas humeruli, ui-
delicet iuxta numerum rotarum: non quia quattuor ſunt tantum libri prophe-
tici: ſed quia in omnibus quæ locuti ſunt prophetæ & Moyſes, dictis quattuor
euangeliſtarum teſtimonium præbuere: ut ex conſenſu utriuſque teſtamenti,
una fides & dilectio Chriſti noſtra omnium corda firmaret. OS quoque
luteris intrinſecus erat in capitis ſummitate, & quod forinſecus apparebat, unius
cubiti erat, totum rotundum, pariterq. habebat unum cubitum & dimidium.)
Os quoque luteris unius erat cubiti, propter unitatem confeſſionis & fidei, quia
omnes in confeſſione patris & filii & Spiritus ſancti baptizamur, dicente Apoſto- *Epheſi 4*
lo: Vnus Dominus, una fides, unum baptiſma, unus Deus & pater omnium.)
Et ipſum os in capitis erat ſummitate, ut ad cæleſtia nobis regna per baptiſma
iter eſſe patefactum doceret. Ipſe uero luter in amplitudine cubitum habet unũ
& dimidium, per operis nimirum perfectionem, & initium contemplationis.

Integer enim cubitus in lutere perfectionem bonæ deſignat actionis, quam abſ-
Iob 1 que ulla dubietate habebat ille, de quo tentatori Dominus aiebat: Numquid
conſideraſti ſeruum meum Iob, quod non ſit ei ſimilis ſuper terram? homo ſim-
plex & rectus, ac timens Deum, & recedens a malo? Eſt uero alter cubitus diui-
næ uiſionis, qui ex parte nonnulla etiam in hac adhuc uita retentis fidelibus do-
nari conſueuit. ut idem Iob deuicto aduerſario cum Domino loquens, ait: Au
Iob 42 ditu auris audiui te, nunc autem oculus meus uidet te. Scriptum namque eſt in
ſequentibus: VNA ROTA habebat altitudinis unum cubitum & ſemis.)
Et paulo poſt. IN ſummitate autem baſis, erat quædam rotunditas unius
& dimidii cubiti, ita fabrefacta, ut luter deſuper poſſet imponi.) Lnterum quip-
pe menſura, unius erat cubiti & dimidii, quia nimirum ea fide in fonte nitæ la-
uamur, ut per opera iuſtitiæ ad uitam intrare ualeamus: quamuis ſine peccato
dum hic uiuimus eſſe nequimus. Ipſam uero uitæ cæleſtis dulcedinem guſtare
ex parte, ac diligere in hac interim uita, perfecte autem uidere nulla ratione ua
lemus. Rota quoque uno ac dimidio cubito menſuratur, quia ſcriptura lectionis
euangelicæ, qualiter ii, qui perfecti eſſe uelint, uiuere debeant oſtendit, ſpemq.
nobis æternæ retriburionis in præſenti demõſtrat: ipſam uero retributionis illius
qualitatem in futuro nobis pandendam, ſimul & donandam eſſe promittit. Ba-
ſes etiam ipſæ unum habebant cubitum ac ſemiſſem amplitudinis in ſummitate
ſui, ubi luteres reciperent: quia ipſi doctores ſummi, ac miniſtri lauacri ſalutaris,
opere quidem perfecti in hac uita fulſerunt, ſed luce contemplationis ex parte
1. Corin. 13 ſunt fruiti. Vnde & aiunt: Ex parte enim cognoſcimus, & ex parte propheta-
mus. Cum antem uenerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt.

IN hunc modum fecit decem baſes fuſura una, & menſura ſculpturaq. con
ſimili. Fecit quoque decem luteres æneos.) Quare decem ſint baſes factæ, toti-
demq. eis ſuperpoſiti luteres, ſupra iam dictum eſt. Quod uero una erat fuſura
menſuraq. & ſculptura conſimilis omnium baſium ſiue luterum, non in ea ſigni-
ficatione factum eſt, quod æqualia poſſint eſſe omnium merita doctorum, ſed
in ea potius quod una fides euangelii quo inſtituuntur, unum eſſe ſacramentum
baptiſmi quo abluuntur, unus idemq. ſpiritus quo omnes conſecrantur electi:
tametſi donationes habent diuerſas in ipſo ſpiritu, qui diuidit ſingulis prout
uult. QVADRAGINTA batos capiebat luter unus,) Quadragena-
rius numerus ſolet magnæ perfectionis typum tenere, quia nimirum quaterde-
ni faciunt quadraginta: decem autem ſunt præcepta quibus omnis noſtra opera-
tio in lege diuina præfixa eſt. Quattuor uero euangeliorum libri, in quibus per
diſpenſationem dominicæ incarnationis, cæleſtis patriæ nobis eſt patefactus in-
troitus. Et quia omnes qui ad myſterium baptiſmatis pertinent, cum fide & ſa-
cramentis euangelii fructum debent rectæ operationis oſtendere, apte luteres ſin
guli in quibus holocauſta lauabantur, quadraginta batos capiebant. Quod uero
ſequitur: ERAT Q. quattuor cubitorum.) ſiue in altitudine ſiue in lati-
tudine, quid ſignificet intellectus myſterii, in promptu eſt. luter enim unus
quattuor erat cubitorum, uel propter ſancti euangelii libros, in quibus forma
nobis baptiſmi præfixa eſt, uel propter quattuor cardinales uirtutes, quibus
quiſque fidelis, ſi nõ fruſtra fidelis eſt, debet inſtitui, uel certe propter quattuor
mundi plagas, quibus lauacrum ſalutis miniſtratur: dicente pſalmographo,
Pſalm. 106 Quos redemit de manu inimici, de regionibus congregauit eos. A ſolis ortu &
occaſu, ab aquilone & mari. Quod uero ſupra dixit: Pariterq. habebat unum cu
bitum: & neque ibi, altitudinem, an amplitudinem ſignificaret, adiecit, uidetur
quia fundum ipſius luteris unius eſſe amplitudinis uoluerit intelligi. quæ autem

eſt menſura (niſi fallor) baſis, in qua poſitus erat quiſque luter facillime coniicitur, quæ ita deſcribitur, IN ſummitate autem baſis, erat quædam rotunditas unius & dimidii cubiti, ita fabrefacta ut luter deſuper poſſet imponi, habens cælaturas ſuas uariasq. ſculpturas ex ſemet ipſa. Sculpſit quoque in tabulatis illis, quæ erant ex ære, & in angulis Cherubim & leones & palmas, quaſi in ſimilitudinem ſtantis hominis, ut non cælata, ſed appoſita per circuitum uiderentur. In hunc modum fecit decem baſes fuſura una, & menſura ſculpturaq. conſimili. Fecit quoque decē luteres æneos. Quadraginta batos capiebat luter unus, eratq. quattuor cubitorum. & reliq.) Latitudo ergo fundi in luteribus unius erat cubiti & dimidii, ipſa uero capacitas luterum, quattnor habebat cnbitos. Sed, utrum in altitudine, an in amplitudine, an in utroque dicat, quis nouerit?

ET conſtituit decem baſes, quinque ad dexterā partem templi, & quinque ad ſiniſtram.) Dexteram partem templi & ſiniſtram, non iſtos in ipſo templo, ſed ante templum dicitur: ad orientalem plagam uidelicet, in atrio introire, quod ſacerdotum proprie uocabatur. Vt autem poſuit ad dexteram partem templi, propter Iudæos, qui ſole iuſtitiæ per doctrinam legis antiquitus uti ſolebant. Et quinque ad ſiniſtram, propter nos, qui cæco diutius corde, ſeruituti adhærebamus eius, qui ait: Ponam ſedem meam ad aquilonem, quod eſt aperte dicere, illis in cordibus requieſcere deſidero, quæ a luce ueritatis, & flāmma diuinæ caritatis aliena eſſe conſidero. MARE autem poſuit ad dexteram partem templi contra orientem ad meridiem.) Et hoc in eodem atrio poſitum eſt ad orientem: Quod autem ad dexteram partem templi, hoc eſt quod repetit dicens, ad meridiem. Ingredientibus enim atrium ab oriente, primo diuertendum erat ad meridiem, ubi mare in ipſo angulo ſtabat ad lauandum ſacerdotibus paratū. Deinde progredientibus intro occurrebant luteres ad lauandas hoſtias ab utraque parte poſiti. Intra hos baſis erat ænea, quinque cubitorum longitudinis, & quinque cubitorum latitudinis, & trium cubitorum altitudinis, in qua ſtabat Salomon, & dedicabat templum. Deinde ultra progredientibus, occurrebat altare holocauſti contra medium atrii: Deinde porticus templi, ſiue ueſtibulum, in quo erant columnæ æreæ circa oſtium templi. Quod ergo mare poſuit ad dexteram partem templi, ſignificat nos per lauacrum baptiſmi ad regnum cæleſte, quod iure uocabulo dextræ figuratur, debere peruenire. Qui enim crediderit, *Mar. 16*
& baptizatus fuerit, ſaluus erit. Namque ubi dextera ſimul & ſiniſtra in bono accipiuntur, uel Iudæam & gentilitatē, ut in expoſitione baſium ſupra diximus, uel præſentem Eccleſiæ uitam & futuram, uel læta & triſtia, uel aliqua deſignat huiuſmodi. Vbi uero abſolute in bono ponitur dextera, æterna ſæpius gaudia demonſtrat. Quod uero contra orientem poſuit mare, ad eandem prope ſignificationem reſpicit, quod uidelicet per lauacrum ſacri fontis, ſplendor nobis internæ claritatis aperitur: Quod ad meridianum latus atrii, ſignificat fideles per acceptionem ſancti ſpiritus, ad flagrantiam ſolere ueræ caritatis accendi. Feruor etenim meridiani ſolis, conſueuit in ſcripturis, & ardorem dilectionis, & illuſtrationem ſignificare ſancti ſpiritus, per quem eadem dilectio diffunditur in cordibus electorum. OMNIA uaſa, quæ fecit Hiram regi Salomoni in domo Domini, de aurichalco erant. In regione Iordanis fudit ea rex in argilloſa terra.) Apte in regione Iordanis fuſa ſunt uaſa domus Domini; in quo uidelicet flumine, Dominus noſter baptizari dignatus eſt; eiusq. tinctus undis, aquarum nobis elementum in ablutione peccatorū cōuertit. Et, quia omne fidelium baptiſma, quo Domino conſecrātur, in exemplum celebratur baptiſmatis illius, quo ipſe aquas ſanctificat: recte in regione Iordanis uaſa ſunt domus Domini facta.

neque enim aliter uaſa electionis & miſericordiæ fieri poſſumus, niſi & in baptiſmo eius, quod illo in flumine ſubijt, reſpicientes, & ipſi uitali flumine ſatagimus ablui. Notandum autem quod non tantum in regione Iordanis, ſed in campeſtri regione illius facta dicuntur eadem uaſa, ſignificans multiplicationem fidelium, quæ non ſolum in Iudæa, ſed & in omnium nationum erat latitudine futura, expleta prophetia qua dicitur,

Pſalm. 95 Gaudebunt campi & omnia quæ in eis ſunt. Argilloſa autem terra, de qua factæ ſunt formæ ad fundenda uaſa Domini, quid melius quam ſcriptura ſacra, de qua regulam bene uiuendi accipimus, ualet intelligi? quaſi enim argilla ignibus durata, formā uaſis Domini, quanta & qualia fieri debeant, exhibet, cum nobis ſcriptura ſacra regulam iuſtitiæ quam ſequamur oſtendit, ſanctorumq. nobis exempla, qui igne tribulationum inuincibiles perſeuerarunt, in omnibus ſequenda præmonſtrat. Sed uaſa in domo Domini electa ac pretioſa eſſe conſpicimus, æsq. igne liquefactum quod argillæ formas ingreditur, qua uas poſſit aptum miniſteriis cæleſtibus effici, cum ipſi ſalubriter humiliati, & flamma ſiue diuinæ claritatis, ſiue etiam humanæ aduerſitatis emolliti, uiam patrum bene operando intramus, ut ad præmia patrum bene uiuendo perueniamus. FECITQ. Salomon omnia uaſa in domo Domini, altare aureum & menſam, ſuper quam ponerentur panes propoſitionis auream.) Altare aureum, corda ſignificat perfectorum iuſtorum, internæ caritatis & caſtitatis luce coruſca, quorum ſublimitati ſignificandæ etiam locus conuenit eiuſdem altaris. ſtabat enim ante oſtium ſancti ſanctorum, ut in factura tabernaculi manifeſte legimus. In quo uidelicet altari non hoſtiarum ſanguis, neque libamina, ſed thymiamata tantum incendebantur, quorum fumus ad ſuperiora aſcendens, operiebat arcam, atque oraculum odore ſuauitatis implebat. In quo figura exprimebatur ſanctorū, qui dum neglectis temporalium rerum cupiditatibus, tota intentione cæleſtia quærunt: in uicino oraculi ſunt poſiti, nec longe ſunt remoti a uelo, quo templum & ſancta ſanctorum dirimuntur, qui corpore terram incolunt, ceterum ſecundum interiorem hominem totam habent cōuerſationem in cælis. Aſcenditq. ab huiuſmodi altari fumus incenſorum intra ſancta ſanctorū, ubi arca eſt recondita, cum orationes ſanctorū, flamma caritatis excitatæ, ad cælum uſque perueniunt: ubi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens. non enim in hoc altari ſanguis hoſtiarum, ſed thymiama tantū incenditur, quia tales uiri non habent opera carnis & ſanguinis, quæ in ara ſui

2. Paral. 4 cordis immolantes Domino mactent, ſed ſolummodo lacrymarum & orationis ei uota, pro deſiderio regni cæleſtis offerunt. FECIT quoque altare æneū uiginti cubitorum longitudinis, & uiginti cubitorum latitudinis, & decem cubitorum altitudinis.) Et quidem altare thymiamatis Moyſes fecit in heremo, habens cubitum longitudinis, & alterum latitudinis, & duos cubitos in altitudine. Quantæ autem magnitudinis hoc ſuperius dictum altare Salomon fecerit, ſcriptura prædicit, ſed tamen quod altare aureum fecerit, dicit. Conſtat autem quia tantum facere non potuit, quantum fecit holocauſti, quia ſi uiginti cubitorū in longitudine & latitudine factum eſſet, totā templi latitudinem impleret. Quanto igitur exterius erat poſitum altare holocauſti quam incenſi, quantumq. genere oblationis, ac uilitate metalli ignobilius fuit, tantum quantitate menſu

Matth. 19 ræ & hoſtiarum frequentia præſtabat. Quia nimirum plures ſunt multo quibus dicatur, Si uis ad uitam ingredi, ſerua mandata; quam quos audire delectet, Si uis perfectus eſſe, uade, uende quæ habes, & da pauperibus. Nec tamen huius mēſura altaris myſtica ratione caret & numero. habet enim xx cubitos lōgitudinis, & totidē cubitos latitudinis, & decē cubitos altitudinis. De quo quidē numero

mero

mero ſupra in expoſitione tēpli & ueſtibuli eius diximus. Sed & nunc dicendū breuiter: Quia ſi altare holocauſti illorum in Eccleſia typum tenet, qui ſuū corpus & animā Domino cōſecrare per ignem amoris illius quærunt, perſeuerantia horum in bona operatione per longitudinem altaris, amplitudo in caritate Dei & proximi per latitudinem, ſpes in expectatione diuinæ uiſionis per altitudinē figuratur. Quod autem longitudo & latitudo altaris uicenorum erat cubitorū, magnam utique perfectionem deſignat eiuſdem indefeſſæ longanimitatis, ac ſinceræ dilectionis, quæ per utriuſque teſtamenti nobis obſeruantiā tribuitur, quater enim quini, uicenarium numerum complent. Quinque autem libri Moſaicæ legis, quattuor ſunt euangelicæ libertatis. Et cum ad intelligentiam atque cuſtodiam legis ſpiritalem, illuſtrante euangelii gratia, peruenimus, uicenariū profecto numerū perficimus. Fitq. idem numerus in longitudine & latitudine altaris, cum corda electorum, docente utroque teſtamento, & adiuuante ipſo uno utriuſque teſtamenti auctore, & perſeuerantiam boni operis, etiam in perſecutione ſeruant, in hilaritatē dilectionis, & etiā in eos, qui perſequuntur, exhibent. Denario autem numero, ſpes cæleſtium præmiorum ſolet deſignari, Domino affirmante, cum eos, qui in uinea magni patrisfamilias laborant, denario remuneratos eſſe teſtatur. Et idē altare quod in figura factum eſt electorum, ob ſignificandam eorum uitā perpetuam, decē erat cubitis altum. Cū uero dictum eſt, quia fecit Salomon altare aureum, additum eſt continuo, & menſam, ſuper quam ponerentur panes propoſitionis, auream. Menſa autē aurea, ſcriptura eſt ſacra, ſpiritalis intelligentiæ claritate fœcunda, de qua Pſalmiſta Domino, Paraſti, inquit, in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me. Ne enim nos aduerſarii tribulantes ad errorem flectant, menſam nobis conditor noſter ſcientiæ cæleſtis, per quā in fide ueritatis confortemur, parauit. Panes namque propoſitionis, ſancti ſunt doctores, quorū uel opera nobis, uel uerba ſalutaria, ad exemplum uitæ propoſita, ſemper in diuinis paginis, quiſquis bene quærit, inuenit. Vnde recte apteq. iidem panes in exodo duodecim fieri præcepti ſunt, uidelicet propter apoſtolos duodecim, per quorū miniſterium & nobis ſcriptura noui teſtamenti condita eſt, & inſtrumenti ueteris, donante Domino, reuelata myſteria. Quorum nimirum numero nō tantum iidem apoſtoli, ſed omnes ſunt deſignati, qui uerbum prædicando, pabulum uitæ fidelibus miniſtrant: quia omnes utique ipſam doctrinæ formam, quā a Domino apoſtoli accepere, ſequuntur. Quod uero in uerbis dierum legimus, quia fecit Salomon menſas decem, & poſuit eas in templo, quinque a dextris, & quinque a ſiniſtris, phialas quoque aureas centum: non has menſas tam ad panes propoſitionis quā ad uaſa Domini portanda factas eſſe credibile eſt, phialas uidelicet, quas pariter factas ſcriptura refert, thimiamateria, thuribula, & cetera quæ in ſequentibus leguntur. myſtice poſſumus nōnulla intelligere. Nam quod paulopoſt in eodē uerborum uolumine ſubinfertur. Fecit Salomō omnia uaſa domus Domini Dei, & altare æneū & menſas, & ſuper eas panes propoſitionis: uel pluralem numerū pro ſingulari poſuit, more ſcripturæ uſitatiſſimo, ut in Ieſu Naue. filii autem Iſrael præuaricati ſunt mandatum, & uſurpauerunt de anathemate, cum Achar ſolus & non plures filii Iſrael hoc fecerunt: uel, quia certe panes propoſitionis ſolebant ante ſabbatū coqui, ut ſabbato mox poni poſſent in menſam propoſitionis; potuit fieri ut panes noui nouiter cocti, mox illis menſis imponerentur, ibidemq. nocte illa ſeruarentur operti donec primo mane ablatis ueteribus ſuper mēſam propoſitiōis ponerentur calidi. Nō autē hæ menſæ decē a figura unius menſæ propoſitionis diſcrepant. nā ſicut una menſa duodecim panibus onuſta, unanimem totius ſcri-

Matth. 20

Pſalm. 22

2. Para. 4

Ioſue 7

pturæ cõcordiũ auctoritate apoſtolica munitã deſignat: ita ut nõ immerito decẽ
menſæ aureæ, diuinæ legis & prophetarũ eloquia figurate denunciant, quæ uel
refectionẽ nobis uerbi Dei quaſi panes propoſitionis offerũt, uel nobis exempla
fideliũ quaſi poſitorũ in ſe uaſorum Domini claritatẽ & miracula proponunt. Re
cte autẽ bis quinæ ſunr menſæ, non ſolũ quia legislator quinque nolumina ſcri-
pſit, uerum etiã quia tota ſeries teſtamẽti ueteris, quinque ætates ſæculi cõplecti-
tur. Geminatur uero numerus menſarum quinarius, & quinque a dextris, quin-
que a ſiniſtris ponuntur: cũ poſt incarnationẽ dominicam eadem ſcriptura ſiue
utrique Dei populo, Iudæo ſcilicet & gentili committitur, ſiue euangelicis ple
na figuris oſtenditur, quæ quondam antiquo Dei populo iuxta litteram ſolum
intelligenda eſſe putabatur. FECIT & hydrias & fuſcinulas & phialas &
mortariola & thuribula de auro puriſſimo.) Hydriæ enim, præcordia ſanctorum
ſignanr, aqua ſapientiæ, & uino compunctionis repleta. Fuſcinulæ quoque qui
bus carnes præparantur, iidem prædicatores, quorum uerba ſunt ut ſtimuli, &
uelut claui in altum defixi: qui ſuis auditoribus cibum ſpiritalis intelligentiæ ad
miniſtrant, præfigurantur: quorum uidelicet officium eſt corpus & ſanguinem
Domini credentibus diſtribuere, infidelibus abnegare, de quibus in ſequenti-
bus dicetur. Phialæ namque apoſtoli & doctores pleni uitalibus aquis. Mortario
la quippe, ſanctorum pænitentium labor, paſſioq. tolerantiæ, quibus mortifi-
cantur membra eorum ſuper terram. Thuribula autem figurantur uirtutes ope-
rum, uel ſcilicet orationes ſanctorum, quibus odor ſuauitatis aſcendit ad Deũ,
ex conſcientia pura, & fide non ficta. ET candelabra aurea quinque ad de-
xteram & quinque ad ſiniſtram contra oraculum ex auro puro, & quaſi lilii flo-
res, & lucernas deſuper aureas.) Sicut enim menſæ in typo ſanctæ ſcripturæ re-
cte ponuntur, quia & eſurientibns iuſtitiam, panem uerbi Dei miniſtrant; et
uaſa fuerunt miniſterii cæleſtis, ideſt iuſtorum nobis actus in exemplum propo-
nunt: ita etiam aptiſſime per candelabra eadem diuina eloquia figurantur, ui-
Pſalm. 118 delicet quia lucem ſapientiæ errantibus proferunt. Hinc etenim Pſalmiſta: Lu-
Prou. 16 cerna, inquit, pedibus meis uerbum tuum Domine, & lumen ſemitis meis.
Hinc etiam Salomon ait: Quia mandarum lucerna eſt, & lex lux. Quare autem
quinque a dextris, & quinque a ſiniſtris ſint poſita candelabra, ex iis, quæ de
menſis tractauimus, facillime patet. Cum uero dixiſſet, quinque a dextris &
quinque a ſiniſtris, conuenienter addidit, contra oraculum. Oraculum nãque
ubi erat arca, ut ſæpe dictum eſt, adytum deſignat patriæ cæleſtis, ubi Chriſtus
in dextera Dei ſedens, paternorum utique conſcius arcanorum. Et candelabra
templi aurea, contra oraculum ſunt poſita, quia diuina eloquia ſemper ad habi
tationem ſupernæ ciuitatis aſpectant, ut huius agnitionem ac deſiderium noſtris
cordibus infundanr: & eos qui originem carnis æternam habent, ad appetendã
promerendamq. in cæleſtibus ſedem perpetuæ manſionis accendanr. Si autem
quæris, quid inter candelabra & lucernas eorum typice diſtet: poſſumus recte
intelligere, lucernas eſſe uiros ſanctos, qui oleo Spiritus ſancti infuſi, & ipſi igne
dilectionis ardent in corde, & proximis lucem ſcientiæ præferunt in lingua. Can
delabra autem quæ has lucernas in ſublime tollunt, ut longe lateq. uideri poſ-
ſint in eccleſia, ſcripturam eſſe ſacram: quæ ſanctorum nobis uirtutes, & doctri
Ioan. 5 nam ſua lectione demonſtrant. Cui uidelicet interpretationi annuit ſermo Do-
mini, quo dicitur de Ioanne: Ille erat lucerna ardens & lucens. Poſſumus etiam
ita apriſſime dicere, quia lucernæ diuina ſunt eloquia, iuxta illud Pſalmiſtæ,
Pſalm. 118 quod & ſupra poſuimus: Lucerna pedibus meis uerbum tuũ Domine, & lumen
ſemitis meis. Candelabra autem harum lucernarum, ſancti ſunt omnes, qui ſua

& corda

& corda & corpora ferendis Domini mandatis, humili ſemper intentione ſuppo nunt. Quiſquis enim in nullo propriam ſequi curat uoluntatē, uerum in omnibus quæ ſcriptura ſancta dicat attendit, eiusq. ſe ſubiicere mandatis, eius ſatagit auſcultare promiſſis, quaſi candelabrum domus Dei aureum aureas eius geſtat lucernas: quia caſta corporis ſui membra, caſtas mentis cogitationes ad facienda quæ Deus iubet ſupponere contendit, & hoc tam fixa intentione, quam candelabrum. Neceſſe eſt enim firmiter ad ſuperna erectum impoſitas ſibi lucernas, non ſolum abſque ruina, ſed etiā abſque ulla ſtatus ſui motione ſeruare. Quod uero cum dixiſſet, ET candelabra aurea quinque ad dexteram, & quinque ad ſiniſtram contra oraculum ex auro puro) addidit, ET quaſi lilii flores, & lucernas deſuper aureas.). Videtur iuxta litteram, quia ſuprema pars candelabrorum in modum ſit lilii repandi deformata, quo modo in candelabro tabernaculi factum eſſe legimus, cuius eſt ſtipes medius, & calami ex ipſo procedentes, cum ſcyphis & ſperulis lilia ſcribuntur habuiſſe perplnrima. Flores autem lilii (ut ſæpe dictum eſt) amœnitatem ſemper uirentis terræ uiuentium deſignant: de qua dicit beatus Petrus regeneratos nos a Domino in ſpem uiuam, in hereditatem incorruptibilem & incontaminatam, & immarceſcibilem, conſeruatam in cælis. Et bene lilii flores aurei in candelabro ſunt facti domus Domini, quia ſcriptura diuina, ſpretis temporalibus gaudiis, ad appetenda nos bona patriæ cæleſtis prouocare conſueuit. Et quo modo erectum in altitudine candelabrum lilii flores, & lucernas habet aureas in capite, ita electi omnes qui in eadem ſcriptura ſacra continentur, erecto ad ſuperna ſenſu, cæleſtia bona a Domino quæſiſſe & percepiſſe probantur. ET cardines oſtiorum domus templi interioris ſancti ſanctorum, & oſtiorum domus templi ex auro erant.) Oſtia enim domus interioris ſancti ſanctorum, angelica ſunt miniſteria, quæ nobis de corpore egreſſis introitum uitæ cæleſtis reſerant. Et oſtia domus templi, doctores ſunt ſancti ac ſacerdotes, qui inſtruendo, baptizando, Domini corporis & ſanguinis myſteria communicando, prima nobis Eccleſiæ præſentis limina pandunt. Quid cardines utrorumque oſtiorum, niſi ſenſus & corda ſunt eorundem angelorum ſiue hominum ſanctorum, quibus immutabiliter contemplationi ac dilectioni ſui conditoris adhærent, ut eo miniſterium diuinitus ſibi delegatum recte compleant, quo a uoluntate illius, cui miniſtrant, numquam oculos auertunt: aperiuntur enim & clauduntur oſtia tempore congruo, ſed nullo ſuū cardinem tempore deſerunt: quia & angeli & omnes ſancti, ſiue in hac uita fidei, ſeu in illa ſpeciei fideles atque electos ſuſcipiant, ſemper animum in radice internæ dilectionis fixum tenent. Vnde bene iidem cardines ex auro eſſe facti perhibentur, propter uidelicet uel meritum propriæ claritatis, uel illius quam habent in Deum caritatis. ET perfecit omne opus quod faciebat rex Salomon in domo Domini.) Perfecit Salomon opus quod faciebat in domo Domini, cū rex pacificus noſter in die nouiſſima omnes electos reſurrectionis immortalitate glorificat. Alioquin quamdiu ſtatus huius ſæculi geritur, facit quidem opus domus Domini Salomon, ſed nondum perficit, quia corda electorum Dominus ut bona operentur inſpirat & adiuuat. Nullum tamen in hac dumtaxat uita commorantem abſque peccato eſſe tribuit: namque hoc donum futuræ uitæ beatitudinis reſeruat. Perficit uero omne opus templi ſui, & hoc dedicationi aptum reddit, cum translatos de hac uita electos ſuos æternum perducit ad regnum, quod bene ſignificatur etiam in eo quod templum quattuor annis ædificatum eſt, octauo autem perfectum ac dedicatum eſt. ſeptē namque diebus omne hoc tempus uoluitur. octaua eſt dies iudicii, & reſurrectionis futuræ: de qua pſalmi ſextus &

1. Petr. 1

ſpeciei [handwritten marginal note, partly illegible]

undecimus attitulati ſunt. Cui uidelicet tempori conuenit apte quod ſequitur:

ET intulit quæ ſanctificauerat Dauid pater ſuus, argentum, & aurum & uaſa, repoſuitq. in theſauris domus Domini.) Argentum namque ad nitorem eloquentiæ, aurum ad ſplendorem ſapientiæ, uaſa generaliter ad rationalem pertinent creaturam. Sanctificatq. Dauid pater Salomonis argenrum, cum Deus pater eloquentes quoſque gratia ſui ſpiritus ad loquendum uerbum euangelii confortat. Sanctificat aurum, cum naturali ingenio præditos ſuo replens ſpiritu ad conſiderandum in lege ſua mirabilia illuminat. Sanctificat & uaſa, cum omnibus generaliter Eccleſiæ filiis eiuſdem ſpiritus gratiā largitur, ad amanda illos,& appetenda perpetuæ ſalutis inflammat. Hoc autem argentum, hoc aurum, hæc ſanctificata uaſa Salomon infert in templum, cum Dominus noſter peracto uniuerſali iudicio omnes electos, & doctorum uidelicet, & ceterorum fidelium coetum, in gaudium regni cæleſtis introducit. Reponitq. uaſa diuerſi generis, argentea ſiue aurea in theſauris domus Domini, quando eos qui multitudine dulcedinis eius frui meruerint, abſcondit in abdito uultus ſui, a conturbatione hominum. Et apte multi ſunt theſauri, in quibus uaſa electionis reconduntur, ſed una domus Domini in qua idem ſunt facti theſauri, quia & una Eccleſia in qua omnes continentur electi, quantumlibet meritis diſtent, et una ac non diuerſa eſt patria illa cæleſtis, quæ electis promittitur omnibus, quamuis ſicut ſtella a ſtella differt in claritate, ita & reſurrectio mortuorum. Quod utrumque iudex
Ioan. 14 ipſe ac diſtributor præmiorum Dominus, una ſententia demonſtrauit, cum ait: In domo patris mei manſiones multæ ſunt.

CAPVT VIII.

ET INTVLERVNT ſacerdotes arcam fœderis Domini in locum ſuum, in oraculum templi, in ſanctum ſanctorum ſubter alas Cherubim. Siquidem Cherubim expandebant alas ſuper locum arcæ, & protegebant arcam, & uectes eius deſuper. Cumq. eminerent uectes & apparerent ſummitates eorum foris ſanctuarium ante oraculum, non apparebant ultra extrinſecus, qui & fuerunt ibi uſque in præſentem diem. In arca autem non erat aliud niſi duo tabulæ lapideæ, quas poſuerat in ea Moyſes in Horeb, quando pepigit fœdus Dominus cum filiis Iſrael cum egrederentur de terra Aegypti. &c.) Quod illata arca in ſancta ſanctorum dicitur: cumq. eminerent uectes, & apparerent ſummitates eorum foris ſanctuarium, non apparebāt ultra extrinſecus.
2.Para.5 hoc manifeſtius in Paralipomenon uolumine ſcribitur: Vectium, inquit, quibus portabant arcam, quia paululum longiores erant, capita parebant ante oraculum. Si uero quis paululum fuiſſet extrinſecus, eos uidere non poterat. Vbi notandum, quia etſi uectium capita accedentibus propius ac diligentius intuentibus parebant ante oraculum, non tamen eminerent. Quia nimirum neceſſe erat ut clauſo oraculo, & appenſo ante oſtia uelo, ipſi quoque uectes toti cum arca & Cherubim adducerentur interius, quod fieri non poterat, ſi prominentes ulterius uectes producendis ad claudendū oſtiis locum non darent. Quorum poſitionem uectium ſcriprura non ſine cauſa, ſed magis intuitu ſacramenti tam diligenter expedire curauit. Conſtat enim quia domus templi exterior peregrinantem in terris Eccleſiam, ſancta autem ſanctorum internam ſupernæ patriæ felicitatem deſignant. Item illata in ſancta ſanctorum arca, aſſumptam Chriſti humilitatem, & intra uelum regiæ cæleſtis inductam. Vectes uero quibus eadem arca portabatur, prædicatores uerbi, per quos ipſe mundo innotuit, typice nunciant.

ciant. Erat autem in arca urna aurea habens manna, quia in homine Chriſto habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Erat uirga Aaron quæ exciſa denuo floruerat, quia poteſtas omnis iudicandi penes eum eſt, cuius iudicium in humilitate paſſionis, uidebatur eſſe ſublatum. Eranr & tabulæ teſtamenti, quia in illo ſunt theſauri ſapientiæ abſconditi. Adhærebant ei uectes quibus portabatur, quia doctores, qui quondam laborarunt in uerbo Chriſti, nunc præſenti uiſione congaudent gloriæ Chriſti. Quod enim unus eorum de ſe dixit: Cupio diſſolui, & cum Chriſto eſſe: de omnibus utique ſui operis conſortibus, intelligendum reliquit. Apparebant ſummitates uectium foris ante oraculum, nõ ſemper, ſed cum oſtia eiuſdem oraculi aperiri contingeret. Neque hoc omnibus, ſed his ſolummodo qui propius accedentes attentius ea quæ intus erant ſatagebant intueri. Ipſa autem arca qualis & quo modo eſſet poſita, ſolis eis qui oraculum intraſſent, uidere licebat. Quia nullus ſanctorum in hac adhuc uita poſitus, tametſi in altitudine ſe mentis attollens, ſed ſoli illius patriæ ciues gloriam inibi ſui redemptoris plene conruentur. Sunt & uectes cum arca in oraculo conditi, quia abſconditi ſunt nunc perfecti quique electi, qui nos præceſſerunt de mundo, in abdito uultus Dei, a conturbatione hominum. Quorum tamen ſummitates uectium aperto oraculo his qui appropiant uiſuntur, cum perfectioribus quibuſque oculum ſui cordis tota intentione purificantibus, diuina gratia aliquid extremum de ſupernorum ciuium gaudio contemplandum, donauerit: quia nimirum contemplatio his qui paulo longius receſſerint, minime conceditur. quia quanto exterius mente uaga remanet, tanto minus quæ ſint interna gaudia uident. FACTVM eſt autem cum exiſſent ſacerdotes de ſanctuario, nebula impleuit domum Domini, & non poterant ſacerdotes ſtare & miniſtrare propter nebulam. Impleuerat enim gloria Domini domum Domini. & reliq.) Quod autem nebula impleuit domum Domini, & non poterant ſacerdotes ſtare & miniſtrare propter nebulam, hæc ſententia ſuperbos Iudæorum pontifices ac doctores inſinuat, qui dum natiuitatis Chriſti ſacramenta inueſtigare deſpiciunt, debitum fidei ſuæ miniſterium per erroris nebulam perdiderunt. Ita eorum mentes infidelitatis caligo repleuit, ut exigentibus propriis meritis non agnoſcant cultum credulitatis. Nebula ergo ſynagogam, id eſt domum Domini impleuit, & ſacerdotes propter nebulam miniſtrare non poterant, quia dum in teſtamento ueteri ſenſus myſticos litteræ uelamine coopertos, inter obſcuras allegoriarum caligines inueſtigare deſpiciunt, debitum fidei ſuæ miniſterium propter nebulam perdiderunt. Quibus & tunc in nebula doctrinæ ſuæ uocem Dominus protulit, cum de ſe etiam aperta narrauit. Quid eſt enim apertius quam, Ego, & pater unum ſumus? Quid apertius quam, Ante Abraham ego ſum? Sed quia auditorum mentes infidelitatis caligo compleuerat, quaſi emiſſum ſolis radium nebula interiacens abſcondebat. ET dedicauerunt templum Domini, rex filii Iſrael.) Templum Domini, ſancta eſt Eccleſia, ſicut ſupra oſtenſum eſt. hanc dedicauit rex Chriſtus quando eam ſanguine ſuo mundauit, & Spiritus ſancti gratia ſanctificauit, ac diuerſis uirtutum donis multiplicauit. hanc dedicant & filii Iſrael ſecum, quando unuſquiſque fidelium, ſecundum ſibi donum collatum a Deo, uerbo prædicationis & uirtutum operibus proximos ſuos quoſcumque ualet ad meliora & perfectiora conuertere, ſatagit. Templum enim Domini (ait Apoſtolus) ſanctum eſt, quod eſtis uos. Sed hanc ſanctificationem rex & populus, caput & membra, non æqualiter perficiunt, quia de Chriſto Ioannes ait: De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. Hinc Paulus dicit: Itaque neque qui plantat, eſt aliquid, neque

Coloſ. 2
Ioan. 10
Ioan. 8

neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Sed quantum ualeat hominis dedicatio, prædictus Apoſtolus ſubſequenter exponit dicens: Qui plantat autem & rigat, unum ſunt. Vnuſquiſque autem propriam mercedem accipiet ſecundum ſuum laborem. Dei enim ſumus adiutores, Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis, &c. Igitur ipſe ſanctificat ſuum templum quaſi Deus & Dominus inhabitando, nos autem digni habitationi eius conuerſando. Sequitur:

IN die illa ſanctificauit rex medium atrii, quod erat ante domum Domini. Fecit quippe ibi holocauſtum & ſacrificium & adipem pacificorum, quia altare æreum quod erat, coram Domino minus erat, & capere non poterat holocauſtum & ſacrificium & adipem pacificorum.) Quid ergo eſt quod Salomon ſanctificauit medium atrii, offerens ibi holocauſtum & ſacrificium: propterea, quia altare æneum quod iuxta conſtitutionem legis ante fores templi poſitum erat, non poterat totum capere? niſi quod Chriſtus ea quæ in lege propter infirmitatem eius perfici non poterant, nunc in Eccleſia catholica pleniter gerit. Ipſe eſt enim atriū domus Domini, per ipſum ingreſſus patet in domo Domini, in Hieruſalem uidelicet cæleſtem. Quia ergo holocauſta & ſacrificia omnia in altari typico ueteris teſtamenti nō poterant offerri, eo quod omnia ibi figuraliter fiebāt, rex noſter & ſacerdos erexit altare fidei in Eccleſia catholica, in quo pinguia holocauſta & ſacrificia acceptabilia quotidie ſpiritualiter Deo offeruntur. Hinc eſt quo Dominus reprobans uetus ſacrificium, per prophetam ait: Holocauſta & ſanguinem uictimarum nolui. Et item in pſalmis: Sacrificium laudis honorificabit me. Et illic iter quod oſtendam illi ſalutare Dei. FECIT ergo Salomon feſtiuitatem in tempore illo celebrē, & omnis Iſrael cum eo multitudo magna ab introitu Emath uſque ad riuum Aegypti coram Domino Deo noſtro.) Quod dicitur, quia fecit Salomon feſtiuitatem celebrem, & omnis Iſrael cum eo multitudo magna ab introitu Emath uſque ad riuum Aegypti coram Domino: per introitum Emath, ſeptentrionalem terræ repromiſſionis plagam, per riuum ſiue torrentem Aegypti coram Domino, ut uerba dierum nominant, deſignat auſtralem. De quibus aliqua latius ex uerbis ſancti Hieronymi ponere gratum puto eſſe lectori. Scriptum eſt in libro Numerorum, in quo omnis terra repromiſſionis per quattuor plagas breui ſermone diuiditur. Pars meridiana incipiet a ſolitudine Sin quæ eſt iuxta Edom, & habebit terminos contra orientem mare ſalſiſſimum, qui circuit auſtralem plagam per aſcenſum ſcorpionis, ita ut tranſeant in Senna, & perueniant in meridiem uſque ad Cadesbarne, unde egredientur confinia ad uillam nomine Adar, & tendent uſque ad Aſemona. Ibitq. per gyrum terminus ab Aſemona uſque ad torrentem Aegypti, & maris magni littore finietur. Pro quo in ultima uiſione prophetæ Iezechielis ita dicitur: Plaga autem auſtralis meridiana a Thamar uſque ad aquas Mariboth. Aquas Mariboth, ideſt, contradictionis. Cades quoque & torrentes uſque ad mare magnum, quod ſignificat latiſſimam ſolitudinem Sin, quæ eſt iuxta Edom. Et in mari rubro terminum circumire, & per aſcenſum ſcorpionis & Senna & Cadesbarne, & atrium ſiue uillam Adar, & a Semona peruenire uſque ad torrentem Aegypti, qui iuxta urbem Rinocoruram mari influit. Hic uero terminus plagæ auſtralis incipit a Thamar, quæ urbs in ſolitudine eſt, quam & Salomon miris operibus extruxit, & hodie Palmiram nuncupatur: Hebraicoq. ſermone Thamar dicitur, quæ in lingua noſtra palmam ſonat, uſque ad aquas contradictionis Cades, quam in deſerto eſſe, non dubium eſt, & torrens ingrediens mare magnum, hoc quod Aegypti Palæſtinæq. prætenditur littoribus. Sequitur in libro Numerorum: Plaga autem occidentalis a mari magno incipit, & ipſo fine clauditur

Num. 34 — S. Hieronym.

Iezech. 48

clauditur, hoc eſt, a mari uſque ad mare, a torrente uidelicet Rinocoruræ, qui in mare influit, uſque ad eum locum, ubi eſt Emath urbs Syriæ, cuius in hac plaga & nomen ponitur in Iezechiele. Et plaga, inquiens, mare magnum a confinio per directum donec uenias Emath, quæ nunc Epiphania nominatur, ab Antiocho, crudeliſſimo tyrannorum, nomine commutato. nam cognomentum habuit Epiphanes. Porro ad ſeptemtrionalem, inquit, partem a mari magno termini incipient, peruenientes uſque ad montem altiſſimum, quo ueniens in Emath uſque ad terminos ſedebat, ibuntq. confinia uſque ad Sephrona & uillam Enan. hi erunt termini in parte aquilonis. Dicunt Hebræi ſetemptrionalem plagam incipere a mari magno, quod Palæſtinæ, Phoenicis, & Syriæ, quæ appellatur Cele, Ciliciæq. prætenditur littoribus, & per Aegyptum tendit ad Libyam. Quod antem dicitur: Peruenientes terminos uſque ad montem altiſſimum: eundem Hebræi autumant uel Imaum montem ſignificari, uel Taurum: quod nobis uidetur uerius. Ibuntque, inquit, confinia uſque ad Sephrona, quam Hebræi hodie Zephuim, oppidum Ciliciæ, uocant. Quod autem ſequitur: Et uillam Enan: pro quo in Hebræo ſcriptum eſt Aſerenan, quod interpretatur atrium fontis, terminus eſt Damaſci. Vnde dicitur in Iezechiele: Et erit terminus a mari uſque ad atrium Enan, ſiue Aſer. Enan terminus Damaſci, & ab aquilone ad aquilonem plaga ſeptentrionalis de uilla Enan Sephama, & de Sephama deſcendent termini in Rebla contra fontem. Inde peruenient contra orientem ad mare Genezareth, & tendent uſque Iordanem, & ad ultimum ſalſiſſimo claudentur mari. A fine igitur ſeptentrionalis plagæ, hoc eſt, atrio Enan tendunt fines uſque ad Saphama, quam Hebræi Aphamiam nominant, Et de Aphamia deſcendunt termini in Reblata, quæ nunc Syriæ uocatur Antiochia. Et ut ſcias Rebla hanc ſignificare urbem, quæ nunc in Syria Celes nobiliſſima eſt, ſequitur: contra fontem, cui proprium eſt ſignificari Daphnem: de quo fonte ſupradicta urbs aquis abundantiſſimis fruitur. Inde, inquit, peruenient termini contra orientem ad mare Genezareth, id eſt, ad ſtagnum Tiberiadis. Mare autem dicitur, cum habeat dulces aquas, iuxta idiomata ſcripturarum, quæ congregationes aquarum appellant maria. Et tendent, inquit, uſque Iordanem, & ad ultimum claudentur mari, uel mortuo, uel, ut alii putant, lingua maris rubri, in cuius littore Abila poſita eſt. QVOD autē ſequitur in libro Regum, quod ſeptem diebus & ſeptem diebus, id eſt, quattuordecim diebus, prædicta feſtiuitas a Salomone & filiis Iſrael celebraretur, & in die octauo dimiſit populos.) Intuendum eſt quomodo in uerbis dierum de eadem re ſcriptum ſit. Fecit ergo Salomon feſtiuitatem in tempore illo ſeptem diebus, & omnis Iſrael cum eo, Eccleſia magna ualde ab introitu Emath, uſque ad torrentem Aegypti. Fecitq. die octauo collectam, eo quo dedicaſſet altare ſeptem diebus, & ſolennitatem celebraſſet diebus ſeptem. Igitur uiceſimo tertio menſis ſeptimi dimiſit populos ad tabernacula ſua. ſed puto non aliud hic uelle intelligi, niſi quod expletis diebus ſeptem dedicationis templi, ſubſecuti ſunt dies ſcenopegiæ, quæ a decimoquinto die menſis ſeptimi ſecundum legē inchoabantur, & in die uigeſimoſecundo finiebantur. Vtriuſque ergo feſtiuitatibus rite peractis, & ſenophegiarum octaua die finita, dimiſit rex Salomon populos ad ſua:

LAETANTES atque gaudentes ſuper bona quæ fecerat Dominus Dauid & Salomon & Iſrael populo ſuo.) Cui ſenſui uidetur Ioſephus ſuffragari, ita dicens: Dimiſit ergo Salomon Eccleſiam, cum ſacrificia celebraſſet pro ſe & pro uniuerſis Hebræis, id eſt, uitulos quidem uiginti duo, oues autem uiginti centum. Tunc enim prius in templo ſacrificia celebrata ſunt, & in eo epulati

ſunt

ſunt omnes Hebræi cum uxoribus ſuis & filiis. Inſuper etiam & feſtiuitatem, quæ uocatur ſcenopegia, faciens ante templum clare nimis & magnifice diebus quatuordecim, & rex cum omni populo ſuo pariter epulatus eſt. Cumq. hæc fuiſſent ſufficienter exhibita, nihilq. deeſſet circa pietatis diuinæ culturam, dimiſſi a rege ſinguli ad propria remearunt, agentes gratias regi, propter prouidentiam quam habuiſſet & opera quæ feciſſet, & orantes Deum, ut eis regem præberet longæuo tempore Salomonem. Agebant cum gaudio reuertentes ſublimiter, & cũ delectatione hymnos decantantes, ita ut in ea iucunditate ſine labore ad propria remearent. Myſtice autem hoc quod Salomon completo opere templi feſtiuitatem celebrem fecit, ficut quibuſdam uidetur, & omnis Iſrael cum eo multitudo magna, ab introitu Emath uſque ad riuum Aegypti coram Domino Deo, ſignificat internum gaudium ſanctorum, quod cum rege ſuo Chriſto, uero uidelicet pacifico, perpetualiter habent. Necnon & loca ipſa quibus termini terræ Iſrael deſcripti ſunt, Emath uidelicet & riuus Aegypti, huic ſignificationi non contradicunt. Emath enim interpretatur Domini ueritas. Et per riuum ſiue torrentem Aegypti, quem melius intelligere poſſumus, quam mortem temporalem? quia hanc in Aegypto, ideſt, in tenebris iſtius mundi conſiſtens, nullus euadere poteſt, Propheta atteſtante, qui ait: Quis eſt

Pſalm. 88 homo qui uiuit, & non uidebit mortem? Vnde de ipſo mediatore Dei, & ho-

Pſalm. 109 minũ, in pſalmo ſcriptum eſt: De torrẽte in uia bibet, propterea exaltauit caput. Torrens fuit turbulenta Iudæorum perſecutio, de qua Dominus Chriſtus bibit in uia, ideſt, in hac uita, dum corpore pertulit. Sed dum in uia dicitur, labor interius oſtenditur, & uelociſſimus tranſitus indicatur, per quam itinerantes uehi ſolent ad aliam manſionem: Chriſto enim propter glorioſæ meritum paſſio-

Philip. 2 nis, datum eſt nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine eius omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorũ. Omnis ergo Iſrael a riuo Aegypti uſque Emath, feſtũ celebre cũ Salomone faciunt, quando ſancti poſt finem præſentis uitæ, ueraciter æternis gaudiis cũ domino Chriſto perfruuntur. Quod autem ſeptem diebus & ſeptem diebus eandem feſtiuitatem celebrabant, ſignificari poteſt, quod electi per ſeptiformem Spiritus ſancti gratiam illuminati, modo in hac uita, quæ ſeptenario numero dierũ diſcurrit, gaudent in ſpe, & tunc in ſabbato uero, hoc eſt, in futura animarum requie gaudebunt in ipſius ueritatis perceptione. Quod autem ſequitur: In die octauo Salomonem dimiſiſſe populum, qui benedicentes regi, profecti ſunt ſinguli in tabernacula ſua, lætantes alacri corde ſuper omnibus bonis quæ fecerat Dominus Dauid ſeruo ſuo, & Iſrael populo ſuo: ſignificare poteſt finem iſtius uitæ, qui erit poſt ſabbatiſmum animarum ſanctarum, quo nunc quieſcunt ante diem iudicii. In octaua ætate, hoc eſt, in die reſurrectionis ſanctos recepturos corpora immortalia, & in mãſionibus cæleſtibus quoſque ſecundum meritorum qualitates collocandos, ubi ſemper alacri corde lætentur, gaudentes & laudantes Deum, ſuper omnibus bonis, quæ in Domino Chriſto pater omnipotens contulit omni populo Chriſtiano.

CAPVT IX.

DEDIT rex Salomon Hiram uiginti oppida in terra Galilææ. egreſſuſq. eſt Hiram de Tyro ut uideret oppida quæ dederat ei Salomon, & non placuerunt ei, & ait, Hæccine ſunt ciuitates quas dediſti mihi frater? et appellauit eas terram Chabul uſque in diem hanc.) De hoc Ioſephus narrat: Multum aurum & argentum Tyri rex ad ædificium contulit, inſuper & ligna cedrina, &

drina, & cypreſſina, quem Salomon quoque magnis compenſationibus redonauit, mittensq. ei per annos ſingulos triticum, uinum, & oleum, quibus maxime rebus (eo quod habitaret in inſula, ſicut prædiximus) indigebat. Adhæc autem & ciuitates Galilææ regionis, uiginti numero, non procul a Tyro poſitas condonauit. Quas dum circumiſſet atque conſideraſſet, diſplicuiſſetq. ei donum, mittens ad Salomonem, dixit ſe ciuitatibus non egere, & extunc hæ appellatæ ſunt terra Gabalon. etenim interpretatum lingua Phœnicia, diſplicere ſignificat. Sed Chabul quaſi germen interpretatur, ut in libro Hebræorum nominum inuenimus. Quo modo autem hoc nomen diſplicere ſignificet, non inuenimus, niſi forte per ironiam dictum ſit quaſi germen, cum plenitudinem fructuum non afferret. AEDIFICAVIT ergo Salomon Bazer & Bethoron inferiorem, & Baalath, & Palmiram in terra ſolitudinis. et omnes uicos, qui ad ſe pertinebant, & quæ erant abſque muro muniuit &c.) Vrbes uero quas ædificaſſe Salomon dicitur, hoc eſt Mello, & murum Hieruſalem, Hezer, Mageddo, & Gazer, Bethoron, Baalath, & Palmiram, ſanctæ Eccleſiæ decorem ſignificant: quam uerus Salomon iucunditate regni ſui ad laudem & ſempiternam lætitiam ſibi præparauit. Interpretatur autem Mello adimpletio: Hezer, ſeparatus, uel ſanctificatus: Mageddo, cenaculum eius: Gazer, præciſio, uel diuiſio: Bethoron, domus montium: & Baalath, aſcendens interpretatur. Sancta ergo Eccleſia, ipſa ciuitas Dei uiui eſt, ubi impletur quotidie Dei uoluntas. Hæc, ſuperato omni errore infidelium, ſanctificata eſt in fide & bonis operibus. Ibi refectio uirtutum eſt, hæc diſcernit mundum ab immundo, uirtutes a uitiis. Et domus eſt montium, ideſt, habitatio ſanctorum. Et fructus iuſtitiæ, ſicut palma florens, aſcendit de uirtute in uirtutem, ut uideat Deum deorum in Sion. *Pſalm. 83* Omnes uicos qui ad ſe pertinebant, & qui erant abſque muro, muniuit Salomõ. Quia Chriſtus cœtus fidelium ſuorum gratiæ ſuæ protectione ita muniuit, ut hoſtibus ſpiritalibus inſuperabiles ſemper exiſterent. VNIVERSVM populum qui remanſerat de Amorræis, & de Hethæis, & Pherezæis, & Heuæis, & Iebuſæis, qui non ſunt de filiis Iſrael. Horum filios qui remanſerant in terra, quos ſcilicet non poterant filii Iſrael exterminare, fecit Salomon tributarios uſque in diem hanc. De filiis autem Iſrael non conſtituit Salomon ſeruire quenquam, ſed erant uiri bellatores & miniſtri eius, & principes & duces, & præfecti curruum, & reliq.) Vniuerſum populum qui non fuerat de filiis Iſrael, fecit pacificus noſter tributarios, cum eos, qui non ſunt in filiorum numero, ſed in ſeruili condicione poſiti, in poteſtate ſua continet, & ſingulis utitur ad propriũ ſeruitium. Siue enim Iudæi, ſiue gentiles, ſiue hæretici, in eius dominatione conſiſtunt, quia ipſe uniuerſorũ dominator eſt, & eis utitur ad ſuam utilitatẽ, in cuius uoluntatẽ uniuerſa ſunt poſita; & non eſt qui poſſit reſiſtere uoluntati eius. Tales licet in multis aduerſentur, tamen frequenter uſibus ſeruiunt Eccleſiæ, cum in præſenti tempore neceſſaria tribuunt, & de rebus ſuis ſolatia præbent. De filiis autem Iſrael, hoceſt, qui non ancillæ filii ſunt, ſed liberæ, quos ipſe filius Dei ſanguine ſuo liberauit, non conſtituit Salomon noſter ſeruire quempiam: quia neminẽ cogit ritu gentili uiuere, neminem cærimonias ueteris legis temporibus noui teſtamenti ſeruare; ſed uiros bellatores eſſe qui contra ſpiritales nequitias ſcuto fidei, & gladio ſpiritus dimicent, & miniſtros ſuos fieri, hoceſt, ſpiritale obſequium in bonis operibus ſibi præbere. Et principes & duces ſcilicet, ut bene ſibi principentur, & carnis laſciuiam doment, ſiue ut ſubditos ſibi bene regant, & in ſemita iuſtitiæ ducant. Quod autem ſequitur, ERANT autem principes ſuper omnia opera Salomonis præpoſiti quingenti quin-

quinquaginta, qui habebant ſubiectum populum, & ſtatutis operibus imperabant.) Quid ſignificat, niſi quod hi qui Spiritus ſancti gratia legis Domini ſcientiam habere merentur, ipſi & ſemet ipſos & alios bene regere poſſunt? Quinquageſimo ergo die poſt Paſcha in ueteri teſtamento, lex in monte Sina tributa eſt. Et in nouo ſuper apoſtolos, & eos, qui cum ipſis erant, ſpiritus paracletus uenit.

OFFEREBAT quoque rex Salomon tribus uicibus per annos ſingulos holocauſta & pacificas uictimas ſuper altare, quod ædificauerat Domino, & adolebat thymiama coram Domino.) Offert quoque pacificus noſter tribus uicibus per annos ſingulos holocauſta Domino in membris, cum per ſanctæ trinitatis fidem hoſtiam acceptabilem exhibet Deo. Offert enim unuſquiſque fidelis holocauſta Domino, cum corpus ſuum caſtigando macerat, & tota deſideria carnis igne Spiritus ſancti conſumere feſtinat. Offert pacificas hoſtias, cum bonorum operum munus exhibet. Offert uictimas, cum uota labiorum ſuorum in laudem Domini expendit. Et hæc omnia ſuper altare quod ædificauerat Domino offerre debet, quia in ara cordis, ubi decet ignem diuinum ſemper ardere, hoceſt, flammam caritatis ſemper feruere, quidquid in abſtinentia, quidquid in bona operatione, quidquid in gratiarum actione elaborat, iuſtum eſt, ut totum ſuauitate Spiritus ſancti offerat Deo. Sicq. adolebit thymiama coram Domino, quando orationem puram in cordis ſecreto præparat Deo, & ea, quæ ſunt Deo digna, & placita poſtulat. Ceterum, qui tranſitoria poſcit, & quæ ad luxum ſæculi pertinent, non coram Domino adolere thymiama dicitur, quia non in pura conſcientiã orare comprobatur. CLASSEM quoque fecit rex Salomon in Aſiongaber, quæ eſt iuxta Haylam in litore maris rubri, in terra Idumæa. Miſitq. Hiram in claſſe illa ſeruos ſuos uiros nauticos, & gnaros maris, cum ſeruis Salomonis. Qui cum ueniſſent in Ophir, ſumptum inde aurum quadringentorum uiginti talentorum detulerunt ad regem Salomonẽ.) Aſiongaber fertur eſſe inſula haud procul ab Hayla in rubro mari, ubi claſſis Ioſaphat ui tempeſtatis attrita eſt. Ophir autem nomen prouinciæ, ex Ophir uno de poſteris Eber nominatam, ex cuius ſtirpe ueniens a fluuio Cophne, uſque ad regionem Indiæ, quæ uocatur Hieriã habitaſſe referuntur, ut Ioſephus narrat. Claſſis itaque, quam fecit Salomon in Aſiongaber, quæ feſtinantes, aut fortes, ſiue uiriliter interpretatur, non aliam eſſe puto, quã Eccleſiam fidelium, quæ, in mari iſtius mũdi poſita, ſtudium impendit theſauros ſapientiæ, & ſciẽtiæ, opesq. uirtutum acquirere, ubi ſunt ſerui Hiram nautici, & gnari maris cum ſeruis Salomonis, dum gentiles ſæculari ſapientia eruditi, cũ his, qui in lege Moyſi periti ſunt, in unitate fidei ſociantur. Hos ergo Salomon noſter in Ophir (quæ interpretatur infirmans) mittit, ut ſumptum inde aurum ad ſe deferant, eum in utilitate litteræ ſenſum pretioſum habet quærere. Et ſic accepta ſumma quadringentorum uiginti talentorum auri ad regem deferunt, cum ſenſum pretioſum hiſtoriæ allegorice & tropologice exponunt, atque anagogen in duobus teſtamentis inueniunt, & eum ſapientiæ, & conſilio diuino aſcribentes tribuunt.

CAPVT X.

SED et regina Saba, audita fama Salomonis, in nomine Domini uenit tentare eum in ænigmatibus. Et, ingreſſa Hieruſalem cum multo comitatu & diuitiis, camelis portantibus aromata, & aurum infinitum nimis, & gemmas pretioſas, uenit ad Salomonem, & locuta eſt ei uniuerſa, quæ habebat in corde ſuo.) Regina autem Auſtri, quæ a finibus extremis, excitata ueniens,

Salomonis audire ſapientiam concupiuit, iam tuncuenturam de gentibus Eccleſiam deſiderantem Chriſtum figurabat, quæ iuxta prophetiam circumamicta eſt uarietate in ueſtitu deaurato, & populi ſui & paternæ domus oblita curre bat, barbara gente non animo, quæ in aperto peregrina fuit, ſed in loco culto ſanctorum fieri ciuis optabat. Vnde nō ſolum cæleſti præmio reſurrectionis bea ta, ſed etiam poteſtate apoſtolica, de Iudæis adulteris iudicandis, ipſius iudiciis digna cenſetur, quia Chriſtum in Salomonem mirata, uerum reginæ cæleſtis affectum imagine myſtica Eccleſiæ prouidentis impleuerat. Hinc ipſa regina Saba uiſo Salomone & gloria eius, ſtupens ſuper prudentiam eius, dixit: Pſalm. 44

VERVS eſt ſermo, quem audiui in terra mea ſuper ſermonibus tuis & ſuper ſapientia tua, & non credebam narrantibus mihi, donec ipſa ueni, & uidi oculis meis, & probaui quod media pars mihi nunciata non fuerit. Maior eſt ſapientia tua & opera tua, quam rumor quem audiui.) Quod bene conuenit ſanctæ Eccleſiæ, quæ, auditis miraculis Chriſti, prouocata eſt ad quærendum eum. Sed poſtquam ad ipſum peruenit per baptiſmum & fidem, conſideratis ſanctæ ſcripturæ teſtimoniis, diuinitatis eius potentiam agnoſcens, parum ei uidetur eſſe omne quod ſibi antea de eo narratum eſt, in comparationem perceptæ gratiæ. Vnde & admirando in laudem eius erumpit, dicens:

BEATI uiri tui, & beati ſerui tui qui ſtant coram te ſemper & audiunt ſapientiam tuam. Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui complacuiſti, & poſuit te ſuper thronum Iſrael, eo quod dilexerit Dominus Iſrael in ſempiternum, & conſtituit te regem, ut faceres iudicium & iuſtitiam. His quoque ſimilia & Pſalmiſta in deſiderio regni cæleſtis exardeſcens ex perſona eorum protulit, dicens: Quam amabilia ſunt tabernacula tua Domine uirtutum, concupiſcit & deficit anima mea in atria Domini. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum. Et paulo poſt: Beati, ait, qui habitant in domo tua, in ſæculum ſæculi laudabunt te. Illi uero beati ſunt, quorum rex eſt Chriſtus: & quia æterna uiſione eius perfrui merentur, & gloriam eius quam habet cum patre & Spiritu ſancto conſpicere, & ſapientiā per quam ipſe mundus corde dignatur ſe oſtendere, perpetualiter percipere lætantur. Sicq. probabunt uerū eſſe hoc quod ſcriptū eſt: Quia nec oculus uidit, nec auris audiuit nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe. REX autē Salomon dedit reginæ omnia quæ uoluit, & petiuit ab eo exceptis his quæ ultro obtulerat ei munere regio.) Quia pacificus noſter ueræ reginæ, Eccleſiæ uidelicet ſuæ, omnia quæ petit, dabit. De quo ſcriptū eſt: Deſideriū cordis eius tribuiſti ei, & uoluntate labiorū eius nō fraudaſti eam. Et in euang. ipſe dicit: Quæcumque petieritis patrem in no. meo, dabit uobis. Nō ſolum autē ea quæ petimus, immo etiam illa quæ humana fragilitas aut neſcit, aut nō præſumit petere, gratuita munere largitur. FECITQ. rex de lignis tinis fulcra domus Domini, & domus regiæ & citharas lyraſq. cantoribus. Non ſunt allata huiuſcemodi ligna tina, neque uiſa uſque in præſentem diem. De quo Ioſephus ita narrat: Eodē uero tempore delati ſunt regi a terra, quæ nocatur aurea, lapides pretioſi, & ligna tina, quibus uſus eſt ad fortitudinem templi domnumq. regalium, & ad inſtrumenta muſicorum, fecitq. citharas & nablas, ut dicerent hymnum Deo leuitæ. Omnium uero rerum quæ fuerunt quocumque tempore regi delatæ, ea quæ illo die delata ſunt, magnitudinem & pulchritudinem præcellebant. Nullus igitur arbitretur, quia ligna tina quæ nunc propter pretiū uendentinm ſic appellantur, illis uicina ſint. Illa ſiquidem uiſione rotunda quaſi pinea ſunt,

Margin references: Pſalm. 83 (beside "protulit, dicens"); 1.Corin.2 (beside "de dignatur ſe oſtendere"); Pſalm.20 (beside "ei munere regio"); Ioan.14 (beside "& uoluntate labiorū").

ſed multo candidiora & ualde fulgentia. Hoc autem dixi, ut nullus naturã ueræ
f. thyinus pinus ignoraret. ſunt enim, ſicut in cuiuſdã uolumine legi, impurribilia & ſpi-
noſa, in ſimilitudinã albæ ſpinæ, & uſque hodie Iudæis incognita. Bene autem
dicitur, quod rex Salomon de lignis pretioſis nimis fecerit fulcra domus Domi
ni & domus regiæ, & citharas lyrasq. cantoribus: quia conditor noſter ligna
pretioſa, hoceſt, doctores ſanctorum, quorum uiror numquam decreſcit fidei,
nec folia uerborum decidunt: ſed qui fructum bonorum operum reddunt tem-
poribus ſuis, ad munimen domus Dei & domus regiæ, hoceſt ad confirmatio
nem Eccleſiæ ſuæ ponit, ut eorum undique uallata doctrinis & exemplis, rui-
nam eorum ſcelerum non ſentiat. Talesq. uiri merito ut citharæ & lyræ ad lau-
dandum Dominum fabricati dicuntur: quoniam quæcumque fecerint, proſpe
rabuntur: & laudem Domini inter aduerſa & proſpera, corde, ore, ſimul & ope
re pronunciare non ceſſant. Hi quidquid agunt in uerbo aut opere, omnia in
Iſaia 6 gloriam Dei faciunt. De quibus ex perſona Domini per prophetam dicitur:
Super muros Hieruſalem conſtitui cuſtodes, tota die & tota nocte non tacebunt
laudare nomen Domini. FECIT quoque Salomon ducenta ſcuta de au
ro puro. Sexcentos auri ſiclos dedit in laminas ſcuti unius & trecentas peltas ex
auro probato. Trecentæ enim minæ auri unam peltam ueſtiebant. Poſuitq.
1. Petr. 9 eas rex in domo ſiluæ Libani.) In uerbis quoque dierum ita ſcriptum eſt: Fecit
igitur rex Salomon ducentas haſtas aureas de ſumma ſexcentorum aureorum,
qui in haſtis ſingulis expendebantur. Trecenta quoque ſcuta aurea trecento-
rum aureorum, quibus tegebantur ſcuta ſingula. Poſuitq. ea rex in armamen-
tarium, quod erat conſitum nemore. Scuta ergo ſimul & haſtæ aureæ quibus
utebantur, ſicut in ſequentibus oſtenditur, duces qui excubabant ante oſtium
domus regis, quid ſignificant niſi armaturam ſpiritualem, quam habent prædi-
catores ſancti, qui cuſtodiunt domum Domini, & excubant ad oſtia eius, ut
callidis inſidiatoribus intercludant aditum, ne decipiant innocentes: de qui-
Cantic. 3 bus in Cantico canticorum ſcriptum eſt: Lectulum Salomonis ſexaginta fortes
ambiunt ex fortiſſimis Iſrael, omnes tenẽtes gladios & ad bella doctiſſimi, quia
& præſentem Eccleſiæ quietem ac pacem prædicatores ſancti, contra hæretico-
rum tuentur incurſus, & internam cæleſtis patriæ requiem perfectiores quoque
fixa intentione ſpeculantur. Bene autem iterando adiungitur: Ex fortiſſimis
Iſrael. Iſrael quippe, uir uidens Deum interpretatur. Omnes quidem, qui ad di
uinæ uiſionis gaudia tendunt, recte Iſrael nomine cenſentur. Sed fortiſſimi, in-
quit, in eis ſunt utique illi, qui ſiue cæleſtis dono ſpeculationis ſublimantur,
ſeu prædicationis miniſterium rite peragendum ſuſcipiunt. Qui & apte ſexage
nario ſunt numero deſignati, quia tales nimirum denarium æternæ retributio-
nis pro perfectione bonæ operationis expectant. Omnes tenentes gladios & ad
Epheſ. 6 bella doctiſſimi. Illos tenentes gladios, de quibus dicit Apoſtolus: & galeam
Epheſ. 6 ſalutis aſſumite, & gla. ſpiritus, quod eſt uer. Dei. Ad illa bella doctiſſimi, de
quibus idem admonet, dicens: Induite uos armaturã Dei, ut poſſitis ſtare ad-
uerſus inſidias diaboli. Quia non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem &
ſanguinem, ſed aduerſus principes & poteſtates &c. Et recte doctiſſimi: quia
bellandi magna arte indigent, qui carne incluſi, in terris poſiti, contra ſpirita-
lia nequitiæ in cæleſtibus certant. Magna arte, immo magna Dei gratia in-
digent, cum contra archangelum, tot millibus annorum ad bella exercita-
tum, carnis fragilitas pugnat. Recte ergo ducentæ haſtæ de ſumma ſexcen-
torum ſiclorum factæ ſunt, quia utriuſque teſtamenti doctrina & operatione
perfecti

perfecti eſſe noſcuntur, cum quidquid ſermone docuerint bonis exemplis probauerunt. Necnon & ducenta ſcuta, quorum ſingula trecenti aurei ueſtiebant, perfectam fidem eorum ſignificant, quam in ſanctæ trinitatis confeſſione habebant. Bene ergo cuſtodes domus Dei haſtas & ſcuta aurea portant; quia ſancti prædicatores, qui ſunt Eccleſiæ ſanctæ cuſtodes, claritate ſupernæ ſapientiæ ſplendentes, & uerborum iaculis inimicos confodiunt, & ſcuto ſacræ fidei tela nequiſſimi ignea repellentes extinguunt. Quod autem adiungitur,

POSVIT ea rex in domo ſiluæ libani,) apte huic myſterio congruit. Quid ergo ſilua libani, niſi gentium Eccleſiam ſignificat, quæ de faſtu ſuperbiæ abſciſa, in fabrica domus Dei conuenienter aptatur? Vnde & per Pſalm. dicitur, Ecce audinimus eam in Ephrata, inuenimus eam in campis ſiluæ &c. *Pſalm. 131*

FECIT ergo rex Salomon thronũ de ebore grandem, & ueſtiuit eum auro fuluo nimis, qui habebat ſex gradus. Et ſummitas throni rotunda erat in parte poſteriori, & duæ manus hinc atque inde tenentes ſedile, & duo leones ſtabant iuxta manus ſingulas: & duodecim leunculi ſtantes ſuper ſex gradus hinc atque inde.) Solium ergo, quod rex Salomon fecit, bene Eccleſia ſancta eſſe intelligitur, in qua pacificus noſter regnãs, iudicia ſua facere dignoſcitur: quia anima *Sapien. 7* iuſti, ſedes eſt ſapientiæ. Et bene de ebore illud factum eſſe memoratur, quod non ad ſolas diuitias intelligamus aptatum, ſed quoniam elephas, cuius hæc oſſa ſunt, nimiæ caſtitatis aſſeritur, qui inter quadrupedia & ſenſu plurimum ualet, & temperanter miſcetur feminæ ſuæ: & coniuge ſecunda non utitur. Hoc pudicis animabus decenter aptatum eſt, quia illæ ebnr fuiſſe noſcuntur, quæ per caſtitarem Chriſti domini præcepta ſecutæ ſunt. Hanc ueſtiuit auro fuluo nimis, quia ſplendorem gloriæ ſuæ in ea clareſcere fecit, cum per ſigna & miracula maieſtatis ſuæ potentiam oſtendit. Habebat autem thronus iſte ſex gradus. Quid *Gen. 1* per ſenariũ numerũ, niſi bonorũ operum perfectio deſignatur? Sex diebus perfecit mundi ornatũ, & ſeptimo requieuit ab operibus ſnis. Siquidẽ & ſenarius primus eſt numerus, qui ſuis partibus perfectus eſſe dignoſcitur: Habet enim medietatem tria, tertiã partem duo, ſextam unũ: unum uero, duo, & tria, ſex fiunt. Igitur quia, & ſex ætatibus mundns conſtat, in quibus licet operari quiſquis ad cæleſtem patriã peruenire deſiderat, bonis operibus aſcendere feſtinet, quia niſi bonis actibus aſcendatur, illuc minime peruenitur. ET ſummitas throni rotunda erat in parte poſteriori.) Quid enim rotũnditas throni in parte poſteriori, niſi requiẽ æternam, quæ poſt hanc uitam ſanctis futura eſt, ſignificatur? ubi quiſquis hic bene laborat, mercede operis ſui remuneratus, perenni quiete perfruetur. Vnde & in Cantico canricorũ de hoc ipſo throno ſub alio exemplo commemoratur, ubi dicitur, Ferculum fecit ſibi rex Salomon de lignis libani, colum- *Cantic. 3* nas eius fecit argenteas. Reclinatorium aureum, aſcenſum purpureum media caritate conſtrauit. Ferculum inde dictum, quod uel reſidentium & diſcumbentium ln conuiuio corpora ferat, uel ipſum de loco ad locum ſoleat pro temporis opportunitate circumferri. Cui merito ſancta Eccleſia comparatur, quæ credentes ad æternæ uitæ refectionẽ prædicatorum ſuorum myſterio circumfert. Ferculum itaque regis noſtri, ſancta Eccleſia eſt, quæ de fortibus patribus, quaſi lignis cedrinis, imputribilibus mẽribus eſt cõſtructa. Quæ recte Ferculum dicitur, quia ipſe fert quotidie animas ad æternum conuiuium conditoris ſui. Cui ferculo columnæ argenteæ factæ ſunt, quia prædicatores ſancti, eloquii luce reſplendent. Eſt autẽ columnis argenteis reclinatorium aureum, quia per hoc, quod a ſanctis prædicaroribus lucide dicitur, mentes audientium fulgorẽ claritatis intimæ, in qua reclinentur, inneniunt. Item teclinatorium in ferculo fecit, cum

Matth. 11 ſpem perpetuæ quietis fidelibus promiſit: Tollite, inquit, iugum meum ſuper
uos, & diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiem ani
mabus ueſtris. Et hoc reclinatorium fecit aureum, quia requiem nobis æter-
nam diuinæ ſuæ uiſionis gloria coruſcam præparauit. Et non niſi purpureus ad
hor ferculū aſcenſus inuenitur, quia nullus Eccleſiā, niſi ſacramentis dominicæ
paſſionis imbutus, ingreditur. Vnde ipſe ait: Niſi manducaueritis carnem filii
hominis, & biberitis eius ſanguinem nō habebitis uitam in uobis. Qui mandu
cat meam carnem, & bibit meum ſanguinē, habet uitam æternā, & ego reſuſci-
tabo eum in nouiſſimo die. Media caritate conſtrauit propter filias Hieruſalem.
Ea ipſa uidelicet caritate, qua pro nobis paſſus eſt. Maiorem enim hac carita-
tem nemo habet, ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis. Et hoc eſt, quod
addidit, Propter filias Hieruſalem, ideſt propter animas, cæleſtium deſiderio fla
grantes. Quanto enim maiorem Deus caritatem ſuam nobis pro nobis patien-
do commendauit, tanto plures ad ſe reclamandum, ac pro ſe patiendum accen-
dit. ET DVAE manus hinc atque inde tenentes ſedile,) Quid ergo duæ
manus tenentes ſedile Salomonis ſignificant, niſi ſolatia diuinæ gratiæ, quæ ſan
ctam Eccleſiam ad cæleſte regnum prouehunt? Et hæc apte per binarium nume
rum deſcripta ſunt, quia in utroque teſtamento hoc prædicatur, hoc maxime
commendatur, quia non niſi per diuinum adiutorium aliquid boni perfici po-
Ioan. 15 teſt. Vnde ipſa ueritas dicit: Sine me nihil poteſtis facere. ET DVO leo
nes ſtabant iuxta manus ſingulas,) Quid per leones, niſi patres utriuſque teſta-
menti, figurantur, qui per fortitudinem animi & ſibi, & aliis dominari bene didi
cerunt? Duo ergo leones iuxta manus ſtabant, quia in lege, & in euang. ſancti pa
Pſalm. 113 tres quidquid boni fecerunt, non ſibi, ſed Deo deputauerunt. Vnde & Pſalm.
dicit: Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. Super miſe
ricordia tua & ueritate tua. Et Apoſtolus: Gratia, inquit, Dei ſum, id quod
ſum. Et item, Qui gloriatur, in Domino glorietur. ET duodecim leun-
culi ſtantes ſuper gradus ſex hinc atque inde.) Quid per duodecim leunculos,
niſi prædicatorum ordo, qui Apoſtolicam doctrinam ſequitur, ſignificatur? Hi
ergo ſupra ſex gradus hinc atque inde ſtant, quia bonorum operū greſſus hinc
& inde, ſuis doctrinis atque exemplis munire certant, ne plus labor bene inci-
pientium in operando uacillet, ſed rectitudinē habeat ingreſſu uirtutum. Hinc
ſcriptum eſt: Fortitudinē & decor indumentū eius, & ridebit in die nouiſſimo.
Surrexerunt filii eius & prædicauerunt, beatiſſimā uir eius, & laudabit eā. Mul-
tæ filiæ cōgregauerunt diuitias, tu ſupergreſſa es uniuerſas. Sequitur, SED
& omnia uaſa, de quibus portabat rex Salomō, erant aurea, & uniuerſa ſupellex
domus ſaltus libani de auro puriſſimo: non erat argentū, nec alicuius pretii pu-
tabatur in diebus Salomonis.) Omnia uaſa, quæ pacifici noſtri miniſterio fungun
tur, aurea fiunt: quia omnes animæ ſanctorum quæ ſunt uaſa Dei, ut uoluntati
deſeruiant diuinæ, ſplendore ſapientiæ & dilectionis nitentes, continent potum,
qui uitæ eſt, & fit in eis fons aquæ ſalientis in uitam æternam. Nec alicuius pre-
tii argentum putabatur in diebus Salomonis, quia ſecundum Apoſtolum: Non
eſt in ſermone uerbum Dei, ſed in uirtute. Et prædicatio euangelii non in per-
ſuaſibilibus humanæ ſapientiæ uerbis conſiſtit, ſed in oſtenſione ſpiritus, & uirtu
tis, ut fides noſtra nō ſit in ſapientia hominū, ſed in uirtute Dei. Vnde ipſa ueri
tas ait: Non omnis, qui dicit mihi, Domine Domine, intrauerit in reg. cæ. &c.
Matth. 7 Et item, Qui ſoluerit unum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines,
Matth. 5 minimus uocabitur in regno cælorū. DEFEREBANT ergo Salomoni aurū
de Tharſis & argentum, dentes elephantorum, & ſimias, & pauos.) Quid au-
rum

rum argentumue ſignificet, notum eſt. Ceterum dentes elephantorum poſſunt doctores, fortes, propter nitorem ſapientiæ, deſignari. De quibus ſponſæ dicitur, Collum tuum ſicut turris eburnea. Per ſimias uero, qui actus humanos imitari uidentur, ſed beſtialiter uiuunt, eos, qui ad fidem ex gentibus ueniunt, qui fidem tenere uidentur, & operibus fidem negant. Per pauos quippe, quorum caro ſi ſiccata fuerit, imputribilis permanere dicitur, qui pennarum pulchritudine ueſtiuntur, perfectos igne tribulationis decoctos, adeo ut uariis uirtutibus decorentur, & incorruptionem fidei, ac mentis retineant. Quamquam, ſi ad uirgines referri uelint, accipere poſſumus hæ de Tharſis fortiter conſeruet. Quod autem ſubditur, NON eſt factum tale opus in uniuerſis regnis,) apte ſanctæ Eccleſiæ conuenit. de qua ſcriptum eſt, Videlicet de ſalſis amariſq. fluctibus huius ſæculi ad Salomonem noſtrum deferuntur. Tharſis, exploratio gaudii dicitur. MAGNIFICATVS eſt rex Salomon ſuper omnes reges terræ diuitiis, & ſapientia, & uniuerſa terra deſiderabat uidere uultum Salomonis, ut audiret ſapientiam eius, quam dederat Deus in cor eius. Et ſinguli deferebant ei munera, uaſa argentea & aurea, ueſtes, & arma bellica &c.) Bene ergo dictũ eſt, quod magnificatus ſit rex Salomon ſuper omnes reges terræ: quia pacificus noſter ſuper omnem celſitudinem ſanctorum, qui reges uere dicuntur, exaltantur; & nullus ei coæquari poteſt. Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino, aut quis ſimili erit Deo inter filios Dei? Deus qui glorificatur in cõſilio ſanctorum, magnus & metuendus ſuper omnes, qui in circuitu eius ſunt. Et item: Magnus Dominus noſter, & magna uirtus eius, & ſapientia eius nõ eſt numerus. Vnde & Ioannes dicit: Et uidimus gloriam eius, gloriam quaſi unigeniti a patre, plenum gratia & ueritate. Et uniuerſa terra deſiderat uidere uultum regis noſtri: quia uniuerſa Eccleſia ſanctorum hoc ſolummodo appetit, ut ad cõſpectum glo riæ eius perueniat. Cum per prophetam dicitur, Tibi dixit cor meum, quæſiui uultum tuum, uultum tuum Domine requiram. Et alibi: Sicut ceruus, inquit, deſiderat ad fontes aquarum, ita deſiderat anima mea ad te, Deus. Et ſinguli deferunt ei munera, dum unuſquiſque ſecundum id, quod uires ſibi ſuppetunt, in uerbo ſeu factis, obſequium ſtudent præſtare Deo.

Ioan. 1

Pſalm. 41

Pauonum caro si sic-cata fuerit, imputri-bilis permanere di.

CAPVT XI. & XII.

REX autem Salomon amauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, Idumæas, & Sidonias, & Hethæas, de gentibus, ſuper quibus dixit Dominus filiis Iſrael: Non ingrediemini ad eas, neque, de illis ingredientur ad ueſtras. Et reliq.) Iam porro de ceteris operibus Salomonis, quid dicam, quem uehementer arguit ſancta ſcriptura, atque condemnat: nihilq. de pænitentia eius, uel de indulgentia Dei omnino commemorat, nec prorſus occurrit, quid ad ſalutem in allegoria boni ſignificet, hæc eſt, flenda uorago ſubmerſionis. Niſi forte dicat quis mulieres alienigenas, quarum amore exarſerat, ſignificare eccleſias, electas ex gentibus. Poſſet hoc fortaſſe non abſurde intelligi, ſi illæ propter Salomonem deſererent Deos ſuos, & colerent Deum eius. Cum uero ipſe propter illas offendit Deum ſuum, & coluit Deos earum, non eſt, quid inde boni coniectari poſſit. Nec tamen nihil arbitror ſignificare, ſed malum, ſicut de uxore, filiabuſq. Lot diximus. Apparet enim in perſona Salomonis mira excellentia, & mira ſubmerſio. Quod igitur in illo diuerſis temporibus extitit, prius bonum & poſterius malum: hoc in eccleſia in iſto adhuc ſæculo ſimul uno tempore oſtenditur. Nam bona illius,

bonos Eccleſiæ: mala autem illius, malos Eccleſiæ ſignificare puto, tamquã in unitate illius areæ. Sicut in illo uno homine bonos in granis, malos in paleis: aut in unitate unius ſegetis, bonos in tritico, malos in zizaniis. FACTVM eſt igitur in tempore illo, ut Ieroboam egrederetur de Hieruſalem, & inuenit eũ Ahias Silonites propheta in uia, opertus pallio nouo. Erant autem duo tantum in agro. Apprehendensq. Ahia pallium ſuum nouum, quo opertus fuerat, ſcidit in duodecim partes, & ait ad Ieroboam: Tolle tibi decem ſciſſuras. Hæc enim dicit Dominus Deus Iſrael: Ecce ego ſcindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus. Porro una tribus remanebit ei propter ſeruũ meum Dauid, & Hieruſalem ciuitatem, quam elegi ex omnibus tribus Iſrael &c.) Illud quod poſt mortem Salomonis decem tribus a domo Dauid, & a templo ſeparatæ
Rom. 9. 11 ſunt, & duæ relictæ, ſatis indicat quod de tota illa gente Apoſtolus ait: Reliquiæ propter electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Ieroboam uero, qui decem tribus a domo Dauid & a templo Dei ſeparans ad idololatriam perduxit, ſignificat hæreticos, qui diſſenſionem amant, & unitatem fidei catholicæ hæreſibus ſcindunt, ac ſic cultui malignorum ſpirituum ſubſequentes tradunt. Interpretatur Ieroboam, diiudicans populum. Nã & hæretici diiudicare populum uidentur, cum erroris ſui ſequacẽ faciunt. Cui rei bene conueniunt uerba prophetæ Ahiæ Silonitis, qui miſſus eſt ad Ieroboam, ita dicens: Tolle tibi decem ſciſſuras. Hæc enim dicit Dominus Deus Iſrael: Ecce ego ſcindam regnum Salomonis, & dabo tibi decem tribus. Porro una tribus remanebit ei propter ſeruum meum Dauid, & Hieruſalem ciuitatem, quam elegi ex omnibus tribubus Iſrael. Decem enim ſciſſuras Ieroboam accepit, cũ legis præcepta uiolanda corripuit. Et una tribus cum ſobole Dauid remanſit, dum ſors electorum iuxta Apoſtolicam do-
Ephes. 4 ctrinam, in regula fidei catholicæ permanſit. Quia unus Dominus, una fides, unum & baptiſma. Denique Roboam filius Salomonis, qui utili ſeniorũ con
3. Reg. 14 ſilio relicto, adoleſcentium conſilium ſecutus eſt, licet de domo Dauid fuerit, tamen in uia eius non gradiebatur. Fecit enim Iudas, ſcriptura teſte, in illis diebus malum coram Domino, & irritauerũt eum ſuper omnibus, quæ fecerant patres eorum in peccatis ſuis, quæ peccauerant. Aedificauerunt autem & ipſi ſibi aras & ſtatuas & lucos ſuper omnem collem excelſum, & ſubter omnem arborẽ frondoſam. Sed & effeminati fuerunt in terra, feceruntq. omnes abominationes gentium, quas attriuit Dominus ante faciem filiorum Iſrael. Significat ergo malos rectores in Eccleſia, qui terrenis cupiditatibus dediti, negligunt curam habere ſubditorum, & delectantes in multitudine ſibi obſequentium, nec tamẽ condignam habent ſolicitudinem ſibi commiſſorum. Interpretatur autem Ro-
Matth. 7 boam latitudo populi. Et bene latitudo populi nominari poſſunt, qui latam & ſpatioſam uiam gradientes, per quam multi uadunt ad mortẽ, anguſtam uiam, quæ paucorum eſt, & ad æternam uitam ducit, ingredi detrectant: relictoq. ſanctorum patrum conſilio, quorum dicta & exempla ad celſitudinem tendunt perfectionis, eligunt iuuenum obtemperare præceptis, hoceſt, eorum, qui iuuenilibus deſideriis mancipati laudibus iniquis & adulationibus eos grauant, & fit
Eccli. 10 in eis, quod per prophetam dicitur, Qualis populus, talis eſt & ſacerdos. Omnes enim a minimo uſque ad maximum auaritiæ ſtudent, & cæci cæcis ducatũ præbentes, in foueam perditionis pariter cadunt. Quibus comminatur ſapientia Dei, dicẽs: Væ tibi terra cuius rex puer eſt, & cuius principes mane comedunt. Et econtrario de ſanctorum populo, & rege eorum Chriſto laudando ſubſequitur, dicens: Beata terra, cuius eſt rex nobilis, & cuius principes ueſcuntur in tempore ſuo, quia omnia, quæcumque fecerint, proſperabuntur.

CA-

CAPVT XIII.

ECCE uir Dei uenit de Iuda in ſermone Domini in Bethel, Ieroboam ſtante ſuper altare, & thus iaciente. Et exclamauit contra altare in ſermone Domini, & ait: Altare altare, hæc dicit Dominus, Ecce filius naſcetur domui Dauid, Ioſias nomine, & immolabit ſuper te ſacerdotes excelſorũ, qui nunc in te thura ſuccendunt, & oſſa hominũ incendet ſuper te. Et reliqua.) Igitur propheta, qui a Deo miſſus fuerat in Bethel, ut increparet Ieroboam ſuper idololatria, quam geſſit, & a falſo propheta ſeductus, comedit ibi & bibit contra præceptum Domini, & propterea a leone in uia occiſus eſt: quid ſignificat niſi qui in proſperis eleuatur corde? ita ut præcepta Domini contemnat, a leone qui circuit rugiens quærens quem deuoret, dente perſuaſionis malignæ laniatus, per conſenſum peccati interficitur: ac per hoc neceſſarium eſt ſemper quærere auxilium omnipotentis Dei, atque defenſionem ipſius, ex toto corde ſperare in miſericordia eius. Quid enim eſt homo cuiuslibet ſit meriti, ſi conditoris ſui protectione deſeratur? Quæ nimirum protectio minus neceſſaria creditur, ſi ſemper habeatur: ſed utiliter plerumque ſubtrahitur, ut ſibimet ipſi homo, quam ſine illa nihil ſit oſtendatur. Manus igitur Dei aliquando nos nobis per aduerſa inſinuat, quæ neſcientes nos in proſperis portat, quia deſtituti dum cadere incipimus, & tamen adiuti retinemur, & doctrina fit, quod in lapſu trepidamus, & cuſtodia, quod in ſtatu permanemus. Nemo ergo ſe alicuius uirtutis æſtimet, etiam cum quid fortiter poterit: quia, ſi diuina eum protectio deſerat, ibi repente eneruiter obruitur, ubi ſe ualenter ſtare gloriatur. Quid eſt enim, quod uir Dei contra altare Bethel ad propherandum directus, præſente rege, auctoritatem liberæ uocis exercuit, eiuſdemq. regis extenſum brachium in rigore mirabiliter aſtrinxit, quod tamen mox miſericorditer ſaluti reſtituit, cuius in domo inuitatus comedere noluit: quia, ne in uia comederet, prohibitionis Dominicæ præcepta ſeruauit. Qui tamen in eadem uia & ſeductus comedit, & paſtus interiit. Qua in re quid ſubtili conſideratione colligimus, quid (ut ita dixerim) formandum ſuſpicamur, niſi quod forſitan apud ſemet ipſum tacitus, & pro præceptis Dominicis regem ſe contempſiſſe gloriatus, ab interna mox ſoliditate quaſſatus eſt, & inde ei in opere culpa ſurripuit, unde ſibi gloria in corde ſurrepſit? ut prophetæ falſi uerbis deceptus diſceret, quia nequaquam propriæ fortitudinis fuerit, quod ad regis uerba reſtitiſſet. Bene autem & eius ore mortis ſententiam accepit, cuius ſeductione a uitæ præceptis deuiauit, ut inde pœnam ueraciter ſumeret, unde culpam negligenter admiſiſſet. Hic autem manifeſte oſtenditur, quod peccatũ inobedientiæ in ipſa fuerit morte laxatum, quia idem leo, qui uiuentem præſumpſit occidere, auſus contingere non eſt occiſum. Qui enim occidendi habuit poteſtatem, de occiſi cadauere comedendi licentiam non accepit. Quia is, cui culpa in uita fuerit punita, erat iam iuſtus ex morte. In hoc facto oſtenditur, quod nemo ſe alicuius uirtutis æſtimare debet, etiam cum quid foriter (ſicut dictum eſt) poterit. Iſte enim, quia præceptis Dominicis regem contempſiſſe gloriatus, corruit, ut prophetæ falſi uerbis deceptus diſceret: quia non propriæ fortitudinis fuerit, quod regi reſtitiſſet.

1. Petr. 5

CA-

CAPVT XIIII.

IN quinto autem anno regni Roboam, aſcendit Seſac rex Aegypti in Hieruſalem, & tulit theſauros domus Domini, & theſauros regios, & uniuerſa diripuit. Scuta quoque aurea, quæ fecerat Salomon, pro quibus fecit rex Roboam ſcuta ærea, & tradidit ea in manum ducum ſcutariorum, & eorum, qui excubabant ante oſtium domus regis. Cumq. ingrederetur rex in domum Domini, portabant ea qui præeundi habebant officium, & poſtea reportabant ad armamentarium ſcutariorum. Et reliq.) De quo rege in libro Pa-
2. Paral. 12 ralipomenon plenius narratur, ubi hoc modo legitur: Anno autē quinto regni Roboam, aſcendit Seſac rex Aegypti in Hieruſalem, quia peccauerunt Domino, cum mille ducentis curribus, & ſexaginta millibus equitum. Nec erat numerus uulgi qui uenerat cum eo ex Aegypto, Libyes ſcilicet, & Trogloditæ Aethiopes, Cepitq. ciuitates munitiſſimas in Iuda, & uenit uſque Hieruſalem. Semeias autem propheta ingreſſus eſt ad Roboam, & principes Iuda, qui congregati fuerant in Hieruſalem fugientes Seſac, dixitq. ad eos: Hæc dicit Dominus, Vos reliquiſtis me, & ego reliqui uos in manu Seſac. Conſternatiq. principes Iſrael, & rex dixerūt: Iuſtus eſt Dominus. Cumq. uidiſſet Dominus, quod humiliati eſſent, factus eſt ſermo Domini ad Semeiam, dicens: Quia humiliati ſunt, non diſperdam eos: Daboq. eis pauxillum auxilii, & non ſtillabit furor meus ſuper Hieruſalem per manum Seſac. Verumtamen ei ſeruient, ut ſciant diſtantiam ſeruitutis meæ, & ſeruitutis regni terrarum. Receſſit itaque Seſac rex Aegypti ab Hieruſalem, ſublatis theſauris domus Domini, & domus regis, omniaq. ſecum tulit, & clypeos aureos, quos fecerat Salomon, pro quibus fecit rex æneos, & tradidit illos principibus ſcutariorum, qui cuſtodiebant ueſtibulum palatii. Quid ergo per figuram hoc inſinuat, quod propter peccatum Roboā Seſac rex Aegypti de domo Domini theſauros abſtulit, & theſauros regios, niſi quod mali rectores propter negligentiam ſuam regem Aegypti, hoceſt, principem tenebrarum in Hieruſalem typicam prouocant in Eccleſiam, uidelicet ſibi commiſſam: ubi ipſi ad tempus dominari uidentur, qui theſauros domus Domini, & theſauros regios aufert, cum ſcientiam ſanctarum ſcripturarum ſimul & operam uirtutum ab incautis & deſidioſis abſtrahit? Seſac ergo, byſſus cilicii, ſiue gaudium cilicii, interpretatur. Et, quia byſſus ſubtilitatem ſignificat: cilicium uero, quod de caprarum ſetis conficitur, peccata: quid melius in byſſo cilicii, quam uerſutia fraudis diabolicæ, in perſuaſione peccatorum accipi poteſt? Seſac enim Hieroſolymitanas opes aufert, cum diabolus, qui callide decipit, & gaudet in multitudine peccatorum, eccleſiaſticos quoſque a ſcientia ſpiritali, & opere uirtutū deprędat, eoſque, qui uidebantur in Eccleſia decori eſſe, ſpoliatos ſecum in barathrum perditionis ſuæ, demergit: necnon & illud, quod idem rex ſcuta aurea, quæ fecerat rex Salomō, abſtulit, pro quibus fecit rex Roboam ſcuta ærea, & tradidit ea in manu ducū ſcutariorū, ad eundem ſenſum reſpicit. Salomon enim ſcuta aurea condens cuſtodibus domus ſuæ dedit, cū redemptor noſter ſpiritalem ſcientiam per duo teſtamenta doctoribus Eccleſiæ ad tuendam plebem ſuam commendauit. Hanc antiquus hoſtis, per incuriam rectorum abſtrahit, quia cum intenti ſunt rebus terrenis, minuſq. curant de cæleſtibus, officio priſtino & ſcientia denudatos, quaſi in domo propria opibus ſpoliatos, dereliquit. Denique tales, cum ſenſu ſpiritali priuatos ſe conſpiciunt, per eloquentiam uerborum copiam quærunt, quatenus eorum ſonoritate, uelut ſcutorum

æreorum

æreorum firmitate, tamen contra hoſtes pro ſubiectis ſibi opponant. Sed, quanto æs eſt uilius metallo auri, tanto inferior eſt uana eloquentia, ueræ eloquentiæ fructu. Vnde per quendam ſapientem de eloquentia dicitur: Vbi plurima uerba, ibi freqenter egeſtas: Et in Pſalmis ita legitur: Vir linguoſus prædirigetur ſuper terram. Nam de ſapientia ita ſcriptum eſt: Sapientia pretioſior eſt cunctis opibus, & omnia, quæ deſiderantur, non ualent ei cōparari. Longitudo dierum in dextera eius, in ſiniſtra illius diuitiæ, & gloria. Qui uero opportunā defenſionē Eccleſiæ uult exhibere cōtra hæreticos, & contra omnes inimicos ſapientiæ, utique adminiculo hoc debet perficere. Nec eloquentia aliquid adhoc ſine ſapientia proficit, immo plurimū nocet. Porro, quod legitur in ſequētibus, quod bellum fuerit inter Roboam & Ieroboam, & Aſa regem Iuda, atque Baaſa regem Iſrael cunctis diebus eorum, non aliud ſignificare puto, quam quod ſancta Eccleſia, quæ in unitate fidei perſiſtit, bellum habeat ſemper cum hæreticis, & ſchiſmaticis, & omnibus, qui uiolare contendunt fidem catholicam. Omnes enim (ut ait Apoſtolus) qui pie uolunt uiuere in Chriſto, perſecutionem patientur: quia draco antiquus perſequitur mulierem inſidians calcaneo eius, & ipſa conterit caput eius. Aſa enim tollens, ſiue ſuſtollens, & Baaſa confuſio, uel ſiccitas interpretatur. Et bene Eccleſiæ populus tollens, ſiue ſuſtollens dicitur, qui, mentem ſuam ad ſuperna deſideria ſuſpendens, confuſionem terrenarum cupiditatum, cum earum ſuggeſtore diabolo, ſpernit, ac, uelut ſicca, & inutilia, contemnit.

Prou. 8

2. Tim. 3

CAPVT XVI.

F ACTVS eſt autem ſermo Domini ad Iehu filium Anani contra Baaſa, dicens: Pro eo, quod exaltaui te de puluere & poſui ducem ſuper populum meum Iſrael, tu autem ambulaſti in uia Ieroboam, & peccare feciſti populum meum Iſrael, ut me irritares in peccatis eorum. Ecce ego demetam poſteriora Baaſa, & poſteriora domus eius, & faciam domum tuam ſicut domum Ieroboam filii Nabath. Qui mortuus fuerit de Baaſa in ciuitate, comedent eum canes, & qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum uolucres cæli.) Hæc uerba contra omnes peccantes, & contra omnes hæreticos, & paganos, maxime prolata ſunt. Quippe qui peccatis priſtinis, peccata ſemper noua adiiciunt, & malorum exemplis deprauatis uiſceribus peiores fiunt. Demetam, inquit, poſteriora Baaſa, & poſteriora domus illius, & faciam domum eius ſicut domum Ieroboam filii Nabath. Demetit Dominus poſteriora Baaſa, cum peccata iniquorum poſt finem uitæ ulciſcitur. Demetit & poſteriora domus eius, cum imitatores illorum æternis cruciatibus damnat. Et faciet domum Baaſa ſicut fecit domum Ieroboam filii Nabath. Cū peccatores in iniquitate ſua perſeuerantes, ſimul cum diabolo & angelis eius, inferni cruciatibus tradet. Baaſa enim, ut diximus, confuſio, uel ſiccitas interpretatur: Ieroboam uero diiudicans populum: & Nabath, ſpontaneum reſonat. Qui ergo confuſiones errorum & peccatorum ſequitur, & uirorum gratiam ſpiritalem habere negligens, in ariditate peccatorum uſque ad finem uitæ perſeuerat, poſteriora eius uelut diaboli demetuntur, qui propria uoluntate ſuperbiendo ſibi mortem generat. Et tunc populum perditorum uelut diiudicare uidetur, cum non iudicium æquitatis, ſed damnationis in eis exercere dignoſcitur. Tunc enim peccatorū, atque omnium iniquorū poſteriora demetentur cum capite ſuo diabolo, quando iudex uirorum, & mortuorum in fine ſæculi, dicturus eſt iis, qui ad ſiniſtram eius ſtabunt, Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo & ſociis eius. Et ibunt

Matth. 25

ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in uitam æternam. Qui mortuus, inquit, fuerit de Baaſa in ciuitate, comedent eum canes, & qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum uolucres cæli. Quid eſt ergo, mortuum eſſe in ciuitate, niſi quemlibet fidetenus in Eccleſia perſeuerantem, criminibus capitalibus obnoxium eſſe? In ciuitate ergo moritur, qui intra Eccleſiam Dei, opera prauitatis exercet. Ille enim ore canum laceratur, cum ſententiis ſanctorum doctorum increpatur, arguitur, atque damnatur. De quibus, uidelicet canibus,
Pſalm.58 in pſalmo ſcriptum eſt, Vt canes circuibunt ciuitatem. Canes enim a canendo
Canes, à canendo dicti. dicti ſunt. Canum enim conſuetudo eſt, illa loca defendere, in quibus ſe norunt alimoniam reperire. Ciuitas autem illa, quam canes iſti circumeunt, Hieruſalem eſt, uniuerſaliter per mundum diffuſa: hanc ergo circuiſſe Paulum, ſalutares generis humani teſtantur epiſtolæ, quæ per uniuerſas gentes uelut ſacra diuina tonnerunt. O canem iſtum beatum, qui populos perſequitur infideles, fures abigit, & ouilia ſancta cuſtodit, cuius latratus per totum mundum quaſi grauiſona tuba concrepuit. Qui enim moritur, ait, ex Baaſa in regione, comedent eũ uolucres cæli. Illi enim ex Baaſa, hoc eſt, ex corpore diaboli, cõfuſione pleniſſima in regione moriuntur, qui extra Eccleſiã ſeparati idololatriæ, aut hæreſibus ore, atque opere nefario deſeruiunt. hos enim uolucres cæli comedunt, illæ uidelicet
Matth.13 uolucres, de quibus in euang. Dominus dicit, in parabolas ſementis, ſecus uiã ſemem ſparſum, uolucres cæli comediſſe. Tunc enim iſtæ uolucres eos comedunt, quando onuſtos peccatis ſecum ad æternũ rapiunt interitum. ANNO triceſimo primo Aſa regis Iuda, regnauit Amri ſuper Iſrael duodecim annis. In Therſa regnauit ſex annis. Emitq. montem Samariæ a Somer duobus talentis argenti, & ædificauit eum, & uocauit nomen ciuitatis quã extruxerat nomine Somer Domini montis Samariæ.) Hoc quo modo factum ſit, Ioſephi uerba mani-
Ioſephi uerba. feſtant, in quibus ita ſcriptum eſt: Triceſimo autem anno regis Aſa, Ambri ſuſcepit imperium, & tenuit annis duodecim. Quorum ſex quidem annis fecit in Therſa, reliquos autem in ciuitate, quæ Marecon appellabatur, a Græcis autem Samaria. Hic uero nominauit eam Samareton a Samaro quodam, qui ei montem uenumdederat, in quo conſtituerat ciuitatem. In nullo autem differrebat prioribus regibus, niſi quod peior erat. ET addidit Achab in opere ſuo irritans Dominum Deum Iſrael, ſuper omnes reges Iſrael, qui fuerant ante eum. In diebus eius ædificauit Ahiel de Bethel Iericho. & reliq.) Quod ſcriptum eſt de temporibus regni Achab. IN diebus eius ædificauit Ahiel de Bethel Iericho. In Abiram primogenito ſuo fundauit eam, & in Segub nouiſſimo ſuo poſuit portas eius.) Patet ſenſus, quia, cum præfatæ conditor urbis fundamenta illius ponere inciperet, primogenitus eius, qui uocabatur Abiram, mortuus eſt. Et cum urbe ædificata portas munire tentaret, nouiſſimum filiorum ſuorum cognomento Segub amiſit. Quod ita futurum Ioſue cum eam deſtructam ana-
Ioſue 6 themati traderet imprecando prædixit. Maledictus, inquiens, uir coram Domino, qui ſuſcitauerit & ædificauerit ciuitatem Iericho. In primogenito ſuo fundamenta illius iaciat, & in nouiſſimo liberorum ponat portas eius. Quia uero Ahiel de Bethel deſtructa a Ioſue atque anathematizata Iericho mœnia reſtaurat, cum quis eorum, qui in Eccleſia habitum religionis aſſumpſerat, ad agenda ſcelera, quæ ei Dominus Ieſus in die baptiſmatis condonauerat, redit: quasq. ipſe anathematizauerat diaboli pompas, luxurioſe uiuendo repetit: cum errorum dogmata, uel gentilium fabulas, ueritati eccleſiaſticæ, qua imbutus eſt, quaſi de Bethel egrediens, ruinas Iericho reſuſcitat. Meritoq. talis coram Domino maledictus, & primum filiorum in fundatione nefariæ ciuitatis, & nouiſſimum in
portarum

portarum poſitione amittit, quia & fundamenta fidei, a quibus bona ædificia inchoare, & clauſtra bonæ actionis, quibus perfici debuerat, perdit.

CAPVT XVII.

ET dixit Elias Theſbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Viuit Dominus Deus Iſrael, in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros & pluuia, niſi iuxta oris mei uerba. Et factum eſt uerbum Domini ad eum, dicens: Recede hinc & uade contra orientem, & abſcondere in torrente Carith qui eſt contra Iordanem, & ibi de torrente bibes, coruisq. præcepi ut paſcant te ibi. Abiit ergo & fecit iuxta uerbum Domini: cumq. abiſſet ſedit in torrente Carith qui eſt contra Iordanem. corui quoque deferebant ei panem & carnes mane, ſimiliter panem & carnes ueſperi, & bibebat de torrente. Poſt dies autem aliquantos ſiccatus eſt torrens, non enim pluerat ſuper terram.) Priuſquam allegorice quid iſta ſignificent differamus, libet inquirere iuxta moralitatem, quid eſt quod ait: Viuit Dominus in cuius conſpectu ſto. Sciendum eſt quod duobus modis in conſpectum Domini uenimus, cum in extremo iudicio ante tribunal eius aſſiſtimus. Nam quoties conditoris noſtri potentiam ad ſenſum reducimus, toties in conſpectu illius ſtamus. Vnde recte nunc per uirum Dei Eliam dicitur: Viuit dominus Deus Iſrael, in cuius conſpectu ſto. hic iuſtus in conſpectu Domini ſtat, ut fideliter uiuat, illic ut ueraciter coronam uitæ accipiat. Theſbi igitur unde Elias Theſbites dicitur, ciuitas eſt Galaaditis regionis. Ceterum ſpiritaliter Elias rectius Dei filio aſſimilatus eſt, cui & auctoritas & nomen ueri Dei congruit: Elias enim dominus Deus interpretatur, ſiue fortis Deus, quod nomen ſubſtantialiter Dei filio ineſt, auctoritatem ſibi uidelicet faciendi quid uelit naturaliter uindicans. De quo per Pſalmiſtam dicitur: Fortis Dominus potens in prœlio. Theſbites autem captiuans ſiue conuertens, interpretatur: ſicut & de Domino ſcriptum eſt: Conuerte Domine captiuitatem noſtram. Et ſicut Melchiſedec in ſcripturis (qui utique typum geſſit ſaluatoris) origo tacetur: ita & Eliæ, in illius enim præfiguratione genus minime narratur, cum ſubito nomen illius introducit, ex qua tribu uel familia ortus ſit, minime profertur. Torrens Ciſon, qui & Carith, interpretatur cognitio, ſiue conciſio, uel diuiſio, Iudaico populo congruere certiſſimum eſt. Panes uero & carnes ex quibus Elias miniſtrantibus coruis paſtus eſt, opera pietatis & obſequium, quod eidem Domino a fidelibus ex populo Iudæorum exhibitum eſt, præfiguraſſe non dubium eſt. Siccatio torrentis abolitionem ſignificat legis, quam, adueniente ſaluatore, in carnalibus obſeruationibus defeciſſe certum eſt. Nõnulli uolunt aliter intelligi, quod nobis diſſonum eſſe uidetur, quibuſdam in locis. Abſconditus eſt, inquiunt, Elias noſter in torrente Carith, qui interpretatur caluus, & ibi de torrente bibit, cũ in caluariæ loco, ubi abſcõdita eſt uirtus gloriæ eius, de torrente mortalitatis noſtræ Dominus guſtauit. Corui autem paſcebant Eliam deferentes ei panem & carnes mane & ueſperi, cum gentilitas de nigredine peccatorum ueniens, Chriſto domino, ſalutem noſtram eſurienti, panem fidei & ſpem reſurrectionis, per gratiam eius illuminata, offert, mane uidelicet, euangelicæ prædicationis. Et item panem & carnes ueſperi ſimiliter defert, cum eandem fidem uſque ad finem mundi ſeruans incontaminatam, cum carnis reſurrectione uenienti iudici præſentat. Poſt dies autem aliquantos ſiccatus eſt torrens, quia conſummato curſu præſentis uitæ, abſorpta erit mors in uictoria: etiam ultra mors non erit, neque luctus, neque clamor, quæ prima abierunt. Hanc etenim intelligentiam

Pſalm. 23
Pſalm. 125
1. Corin. 15
Apoc. 21
Iſaia 25

gentium prudenti lectori relinquimus, ſi hanc ſibi eligere uoluerit, quia nobis de coruorum refragare uidetur intellectu. FACTVS eſt igitur ſermo Domini ad eum dicens: Surge & uade in Sarepta Sidoniorum & manebis ibi. præcepi enim ibi mulieri uiduæ, ut paſcat te.) Mittitur Elias paſcendus ad alienigenam uiduam. hæc igitur uidua gentium deſignat Eccleſiam, quæ a ſuo diutius conditore deſerta, populum, fidei ueræ, & rectæ ueritatis neſcium, quaſi pauperem filium egena ſtipe nutriebat, ideſt, uerbi fructu ex parte docebat, donec ad ueniēs ſermo propheticus, qui exiccato uellere Iſraelis, utpote clauſa cæli ianua, fame periclitabatur in Iudæa, paſceretur ibi, ſimul & paſceret, & receptus uide licet a credentibus, & reficiens ipſe credentes. Vnde bene hæc eadem uidua, in Sarepta Sidoniæ dicitur eſſe morata. Sidonia quippe inutilis uenatio, Sarepta uero incendium, uel anguſtia panis interpretatur, quia ubi abundauit pecca-

Rom. 8 tum, ſuperabundauit & gratia. Vbi rebus ſuperuacuis acquirendis, quaſi occu pandi cura impendebatur, ubi diræ ſitis incendium panisq. ſpiritalis antea fiebat anguſtia, ibi farina oleumq. ore prophetico benedicitur. QVAE uolebat duo ligna colligere priuſquam moreretur.) Non hic ſolo ligni nomine, ſed etiam numero lignorum, ſignum crucis exprimitur, quo nobis eſt panis uitæ præparatus æternæ. Benedicitur farina eius & oleum, hoceſt, gratia corporis dominici & chriſmatis unctio, ſiue fructus & hilaritas caritatis, quæ cum impenditur, nō

1. Corin. 9 defeciſſe dicitur: Hilarem enim datorem diligit Deus. Vidua autem iſta quam Dominus non frumenti, ſed uerbi pane paſcebat, eadem ipſa eſt, de qua dicitur

Pſalm. 131 in pſalm. Viduam eius benedicens benedicam, & reliq. Illam ſcilicet, de qua & Paulus ait: Mortuo uiro, quibus uolet nuptiis libera eſt, quia deſinente legis littera, cuius finis Chriſtus eſt, ad gratiæ libertatem tranſitum faciens Eccleſia uidelicet ad Chriſtum, quaſi uidua legis nupſit. Huius nunc in uaſis oleum gratiæ & benedictionis farina non deficit, in omnibus fere gentibus fame manente, quarum cibus uitæ eſuriem ac fidei trinitatis inediam congrue præfigurauit illa quondam triennio fames. FACTVM eſt autem poſt uerba hæc, ægrotauit filius mulieris matris familias: & erat languor eius fortiſſimus, ita ut non remaneret in eo halitus. Dixit ergo ad Eliam: Quid mihi & tibi uir Dei? Ingreſſus es ad me, ut rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meū? Et ait ad eam: Da mihi filium tuum. Tulitq. eum de ſinu illius & portauit in cænaculum ubi ipſe manebat, & poſuit ſuper lectum ſuum. & reliq.) Hic actus Eliæ, de ſuſcitato mortuo filio uiduæ, apud quam hoſpitabatur, & cuius benedixit farinæ & oleo, bene exprimit actum redemptoris noſtri, in reſurrectione populi ad fidem conuerſi. Quæ enim hæc uidua melius intelligi poteſt, quam ſynagoga Iudæorum, quæ Moyſi morte uiduata filium nutriebat paruulum, hoceſt, populum carnalem Iudæorum. Hic ergo ad ingreſſum Eliæ, hoceſt, ſaluatoris noſtri infirmabatur, quia in eum non credendo ſed ſpernendo, ualida febre infidelitatis ægrotauit. unde & mater ipſa conquerendo de infirmitate pueri, ad prophetam dicit: Quid mihi & tibi uir Dei? Ingreſſus es ad me ut rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meum? Cum ſynagoga Iudæorum de aduentu ſaluatoris conqueritur, quaſi ipſe eſſet cauſa interfectionis populi Iudaici. Hinc eſt, quod Caiphas conſpirans de nece Chriſti, ad turbā ait: Expedit enim ut unus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum. Et uenient Romani, & tollent noſtrum locum & gentem. Sed ſicut propheta Dei, uerbis uiduæ non exaſperatus, quin potius miſertus ait ad eam: DA mihi filium tuum: Tulitq. eum de ſinu illius & portauit in cænaculum ubi ipſe manebat, & poſuit ſuper lectum ſuum, & expandit ſe,

atque menſus eſt ſuper puerum tribus uicibus, clamauitq. ad Dominum & ait: Domine Deus meus reuertatur oro anima pueri huius in uiſcera eius.) ita & redemptor noſter non exaſperatur malitia Iudæorum, ſed miſertus populi credentis, tulit eum de ſinu matris, cum eum tulit de carnali obſeruantia legis. Et poſuit ſuper lectum ſuum, hoceſt, demonſtrauit ei uitam habere in morte ſua. Expanditq. ſe tribus uicibus, atque menſus eſt ſuper puerum, cum trinitatis fidem illi prædicando & faciendo inſinuabat. Et clamans ad patrem, dixit: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Et item: Pater, inquit, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te, Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, ut omne, quod dediſti ei, det eis uitam æternam. Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum, Deum uerum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. *Ioan.17*

EXAVDITVS eſt autem Elias, & reuerſa eſt anima pueri intra eum, & reuixit: tulitq. illum & reddidit matri ſuæ) cum Dominus noſter populum ſaluans credentem, ſigna & miracula oſtendebat incredulis, ut agnoſcerent ueraciter illum uiuere, qui credit in nomine eius. Et ſic eueniet, ut uerba mulieris admirantis de ſuſcitato puero, plebs Iudaica, ueritate ſuperata, præclamet ad Chriſtum ac dicat, NVNC in iſto cognoui, quoniam uir Dei es tu, & uerbum Domini in ore tuo uerum eſt.

CAPVT XVIII.

POST dies multos uerbum Domini factum eſt ad Eliam in anno tertio dicens: Vade & oſtende te Achab, ut dem pluuiam ſuper faciem terræ.) Tres anni famis, ſcientiam ſanctæ trinitatis populo Iudæorum uel in toto mundo defuiſſe præfigurabant. Sex uero menſes ad opus bonū pertinent, quod penitus deſierat ab illis, de quibus propheta dicit: Non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum. *Pſalm.13* Abdias princeps exercitus Iſrael, cuius nomen interpretatur ſeruus Domini, illos quodammodo præſignabat, qui ex principibus Iudæorum crediderant & erant occulti diſcipuli Domini, ut Nicodemus & ceteri. Nam quod ait ad populum: VSQVEQVO claudicatis in duas partes? ita poteſt intelligi: Illi enim utroque pede claudicant, qui Deo pariter & diabolo obſequium præſtare cupiunt. IVIT ergo Elias ut oſtenderet ſe Achab. Erat autem fames uehemens in Samaria. Vocauitq. Achab Abdiam diſpenſatorem domus ſuæ. et reliq.) QVOD autem Elias congregans uniuerſum Iſrael, contra prophetas Baal diſceptabat, illisq. fruſtra nitentibus, ipſe altare Domini curauit quod deſtructum fuerat, & tulit duodecim lapides iuxta numerum tribuum filiorum Iacob, ad quem factus eſt ſermo Domini, dicens: Iſrael erit nomen tuum: & ædificauit de lapidibus altare in nomine Domini. Fecitq. aquæductum quaſi per duas aratiunculas in circuitu altaris, & compoſuit ligna diuiſitq. per membra bouem, & poſuit ſuper ligna, & ait: Implete quattuor hydrias aqua, & fundite ſuper holocauſtum & ſuper ligna. Rurſumq. dixit: Etiam ſecundo hoc facite. Qui cum feciſſent ſecundo, ait: Etiam tertio id ipſum facite: feceruntq. & tertio. Et currebant aquæ circa altare, & foſſa aquæductus repleta eſt. & reliq.) Quid cōuenientius figurare poteſt, quam quod redemptor noſter contra mundi principē eiusq. ſatellites decertans ac ſuperans, altare Domini, quod deſtructū fuerat, hoceſt, fidelium ſuorū corda ab omni labe iniquitatis purgans, arā Deo dedicat? Quæ ex duodecim lapidibus conſtructa eſſe memoratur, quia ex his qui propheticā & apoſtolicam fidem ſeu doctrinam ſequuntur, gratiſſima Deo ara conſtruitur, in qua quotidie ſacrificiū

laudis in odorē ſuauitatis offertur. FECITQ. aquæductū quaſi per duas ara tiunculas in circuitu altaris, ex cōtrito uidelicet corde, & humiliato ſpiritu: flumina producendo lacrymarum pro timore gehennæ, & deſiderio uitæ æternæ. Ibi & cōpoſuit ligna, quia & ſanctorum dicta & facta ad exemplum credentibus conſtituit. Diuiſitq. per membra bouē, & poſuit ſuper ligna, cum omnes actus ſuos ad exemplum ſanctorū patrū fideles formare docuit. Iuſſitq. ſuper holocauſtum & ſuper ligna ſemel, iterū, atque tertio aquā infundere: quia omni tempore neceſſe eſt nobis uerba, cogitatus, atque opera noſtra, in pura oratione atque cōpunctione lacrymarū mundare: & non prius ceſſare, quā foſſæ aquæductus repleantur, ideſt, donec futurū gaudium, præſenti memoriæ ſuccedens, perfecte cōpleatur. Sicq. erit iuxta id quod ſequitur: IGNIS de cælo cadēs ad inuocationē Eliæ, uorauit holocauſtum, ligna & lapides, pulúerē quoque & aquam quæ erat in aquæductu lambens. Quod cū uidiſſet omnis populus, cecidit in faciem ſuā & ait: Dominus ipſe eſt Deus, dominus ipſe eſt Deus.) Quando diſcrimen ſuperni iudicis dicta & facta, ac totā uitam noſtrā perfecte examinans, probandos nos ſicut igne probatur argentum, immortales ac beatos factos in ſede collocabit perpetua: ut ad inſtar uirorū Iſraelitarum in æternum gratulando canamus: Dominus ipſe eſt Deus, ipſe fecit nos & non ipſi nos. Nos autem populus eius & oues paſcuæ eius. Mundato itaque altari Domini, &, conſumptis holocauſtis, dixit Elias propheta Dei ad populū: APPREHENDITE omnes prophetas Baal, & ne unus quidem fugiat ex eis. Quos cum cōprehendiſſent, duxit eos Elias ad torrentem Ciſon, qui interpretatur duritia eorum, & interfecit eos ibi.) Sic quoque redemptor noſter, adueniente die iudicii, mittet angelos ſuos, & colligent omnia ſcandala de regno eius, & eos qui operantur iniquitatem, & mittent eos in ſtagnum ignis & ſulphuris, ubi eſt beſtia & pſeudoprophetæ, ubi & miſſus eſt diabolus qui ſeducebat eos, & cruciabuntur ibi ſecundum duritiam & impænitens cor eorum, die ac nocte in ſæcula ſæculorum. POST hæc Elias aſcendit in uerticem Carmeli, & protinus in terram poſuit faciē inter genua ſua, & dixit ad puerū ſuum: Aſpice & aſcende contra mare: Qui cum aſcendiſſet & contemplatus eſſet, ait: Non eſt quidquā. Et rurſum ait illi: Reuertere ſeptem uicibus. In ſeptima autem uice, ecce nubecula parua quaſi ueſtigiū hominis aſcendebat de mari. et reliq.) Quid in hac re ſignificatur, niſi quod naſcente Chriſto Dei filio inter homines, & teneritudinem carnis noſtræ accipiente, poſtquam mortē guſtauit, & uictor de mundo ad cælos aſcēdit, imbrem gratiæ diuinæ per ſeptiformē ſpiritum de ſupernis ad terras miſit, qui nos a peccato mundaret, & ſpiritales fructus gignere faceret.

CAPVT XIX.

TIMVIT Elias & ſurgens abiit quocumque eum ferebat uoluntas. uenitq. in Berſabee Iudæ, & dimiſit ibi puerum ſuum, & perrexit in deſertum uiam unius diei. cumq. ueniſſet & ſederet ſubter unam iuniperum, petiuit animæ ſuæ ut moreretur, & ait, Sufficit mihi Domine, tolle animam meam, neque enim melior ſum quam patres mei. Proiecitq. ſe, & obdormiuit ſub umbra iuniperi. Et reliq.) Sancti uiri, qui ſubleuante ſpiritu, ad ſumma rapiuntur, quamdiu in hac uita ſunt, ne aliqua elatione ſuperbiant, quibuſdam tentationibus reprimuntur, ut nequaquam tantum proficere ualeant, quantum uolunt. Sed ne extollantur ſuperbia, etiam ſit in eis ipſarum quædam menſura uirtutum. Hinc eſt enim quod Elias dum tot uirtutibus in alta profeciſſet, quadam menſura ſuſpenſus eſt, dum Iezabel poſtmodum, quamuis reginam,

reginam, tamen mulierculam fugit. Perpendo quippe hunc miræ uirum uirtutis ignem de cælo trahere, & ſecundo quinquagenarios uiros cum ſuis omnibus petitione ſubita concremare, uerbo cælos a pluuiis claudere, uerbo cælos pluuiis aperire, ſuſcitantem mortuos, uentura quæque præuidentem: & ecce rurſus animo occurrit, quo pauore ante unam mulierculam fugit. Conſidero, uirum timore perculſum, de manu Dei mortem petere nec accipere, de manu mulieris mortem fugiendo uitare. quærebat enim mortem, dum fugeret, dicens: Sufficit mihi, tolle animam meam, neque enim melior ſum quam patres mei, & obdormiuit ſub umbra iuniperi. Vnde ergo ſic potens, ut tot illas uirtutes faciat? unde ſic infirmus, ut ita feminam pertimeſcat? niſi quia diſpenſationes ſuperni nutus, menſura occulti libraminis appenduntur, ut ipſi ſancti homines & multũ ualeant per potentiam Dei, & rurſum quadam menſura moderati ſint per infirmitatem ſuam. In illis uirtutibus Elias quod de Deo acceperat, in iſtis infirmitatibus, quid de ſe poterat, agnoſcebat. Illa potentia uirtus fuit, iſta infirmitas cuſtos uirtutis. In illis uirtutibus oſtendebat quod acceperat, in iſtis infirmitatibus hoc, quod acceperat, cuſtodiebat. In miraculis monſtrabatur Elias, in infirmitatibus ſeruabatur. ET ecce angelus tetigit eũ, & dixit illi: Surge, comede. Reſpexit, & ecce ad caput ſuum ſubcinericius panis, & uas aquæ. Comedit ergo & bibit, & rurſum obdormiuit. Reuerſusq. eſt angelus Domini ſecundo, & tetigit eum, dixitq. illi: Surge, comede. grandis enim tibi reſtat uia. Qui cum ſurrexiſſet, comedit & bibit: & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus, uſque ad montem Dei Horeb. & reliq.) Quid ergo hic Elias bis paſtus ab angelo exprimit, niſi naturæ infirmitatem? Quibus non ſufficit ſimplex paſtus, ſed duplex, quatenus ad ſuperna ualeamus aſcendere. Sicut enim corpus ſine alimento corporali ſubſiſtere nequit, ita nec anima uiuere poteſt ſine uerbo Dei. Angelus enim qui Eliam pauit, quem congruentius quam ipſum ſummi cõſilii angelum ſignificat, cuius ope tam in corporali quam etiã in ſpiritali natura ſubſiſtimus? Ambulauit enim Elias poſtquam ſurrexerat a ſomno, & comedit & bibit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus, uſque ad montẽ Dei Horeb. Sic & nos dum inertiæ ſomnum a nobis excutimus, neceſſe eſt ut diuino ſolatio confortati, greſſum bonorum operum per omne tempus uitæ præſentis ſummopere continuemus, feſtinemusq. aſcendere in montem Dei, & in locum ſanctum eius, ut ibi requiem inueniamus æternam. CVMQ. ueniſſet illuc, manſit in ſpelunca. Et ecce ſermo Domini ad eum, dixitq. illi: Quid hic agis Elia? At ille reſpondens ait: Zelo zelatus ſum pro domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Iſrael. Altaria tua deſtruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam ut auferant eam. Et ait ei: Egredere, & ſta in monte corã Domino. Et ecce Dominus tranſiit, & ſpiritus grandis & fortis ſubuertens montes, & conterens petras ante Dominum. Non in ſpiritu Dominus. Et poſt ſpiritum commotio. Non in commotione Dominus. Et poſt commotionem ignis: Non in igne Dominus. Et poſt ignem ſibilus auræ tenuis. Quod cum audiſſet, Elias operuit uultum ſuum pallio, & egreſſus ſtetit in oſtio ſpeluncæ, & ecce uox ad eum, dicens: Quid hic agis Elia? Et ille reſpõdit, Zelo zelatus ſum pro domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filii Iſrael, altaria tua deſtruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam ut auferant eam. Et ait Dominus ad eum: Vade, & reuertere in uiam tuam per deſertum in Damaſcum. cumq. perueneris

corpus sine alimento corporali, ita nec anima sine uerbo Dei uiuere potest

illuc, unges Hazael regem ſuper Syriam, & Iehu filium Namſi unges regem ſuper Iſrael: Eliſæum autem filium Saphat, qui eſt de Abelmehula unges prophetam pro te. & reliq.) Spiritus autem Domini montes euertit, & petras conterit, quia pauor, qui ex aduentu eius irruit, & altitudinem cordis noſtri deiicit, & duritiam liquefacit. Sed ſpiritu commotionis & ignis, non eſſe Dominus dicitur: eſſe uero in ſibilo auræ tenuis non negatur, quia nimirum cum mens contemplationis ſublimitate ſuſpenditur, quidquid perfecte conſpicere præualet, Deus non eſt: cum uero ſubtile aliquid cōſpicit, hoc eſt, quod de incōprehenſibili ſubſtantia æternitatis audit. Quaſi enim ſibilum tenuis auræ percepimus, cum ſaporem incircūſcriptæ ueritatis contemplatione ſubita ſubtiliter degustamus: tunc ergo uerum eſt, quod de Deo cognoſcimus, cum plene nos aliquid de illo cognoſcere non poſſe ſentimus: Vnde bene illic ſubditur: Quod cum audiſſet Elias, operuit uultum ſuum pallio, & egreſſus ſtetit in oſtio ſpeluncæ, & ecce uox ad eum, dicens: Quid hic agis Elia? &c. Poſt auræ tenuis ſibilum uultum ſuum propheta pallio operuit, quia in ipſa ſubtiliſſima contemplatione ueritatis, quanta ignorantia homo tegatur, agnoſcit. Vultui namque pallium ſuperducere, eſt, ne altiora mens quærere audeat, hanc conſiderationem propriæ infirmitatis uelare: ut nequaquam intelligentiæ oculos ultra ſe præcipitanter aperiat, ſed ad hoc quod apprehendere non ualet, reuerenter claudat. Qui hæc agens, in ſpeluncæ oſtio ſtetiſſe deſcribitur. Quid namque ſpelunca noſtra eſt, niſi hæc corruptionis habitatio, in qua adhuc ex uetuſtate retinemur? Sed cum aliquid percipere de cogitatione diuinitatis incipimus, quaſi iam in ſpeluncæ noſtræ oſtio ſtamus. Quia enim progredi perfecte non poſſumus, ad cognitionē tamen ueritatis inhiantes, iam aliquid de libertatis aura captamus. In ingreſſu ergo ſpeluncæ ſtare, eſt, repreſſo noſtræ corruptionis obſtaculo, ad cognitionē ueritatis incipere exire. Vnde & nube in tabernaculo deſcendente, Iſraelitæ e longinquo cernentes, in papilionum ſuorum oſtiis ſtetiſſe memorantur, quia hi aduentum diuinitatis utcumque conſpiciunt, quaſi iam ex habitaculo carnis procedunt: Et ecce uox ad Eliam, dicens: Quid hic agis Elia? Et ille reſpondens ait: Zelo zelatus ſum pro domino Deo exercituū, quia dereliquerunt pactum tuum filii Iſrael. Altaria tua deſtruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animā meam ut auferant eam. Et ait ei: Egredere, & ſta in monte coram Domino. Et ecce Dominus tranſiit, & ſpiritus grandis & fortis ſubuertens montes, & cōterens petras ante Dominū. Non in ſpiritu Dominus. et poſt ſpiritum commotio. Non in cōmotione Dominus. et poſt commotionem ignis. Non in igne Dominus. et poſt ignem ſibilus auræ tenuis. Quod cū audiſſet, Elias operuit uultum ſuū pallio &c. Certum eſt quod cordis ſui oculum per elationis tenebras extinguit, qui cum recta agit, cōſiderare meliorum merita negligit. At contra, magnæ humilitatis radio ſemet ipſum illuminat, qui aliorum bona ſubtiliter penſat, quia dum ea quæ ipſe fecerit facta foris & ab aliis uidet ac conſpicit, eum qui de ſingularitate intus erumpere nititur ſuperbiæ tumorē premit. Hinc eſt quod uoce Dei ad Eliam, ſolum ſe æſtimantem, dicitur: RELIQVI mihi ſeptem millia uirorum, qui non curuauerunt genua ante Baal: ut cū non ſolum ſe remanſiſſe cognoſceret, elationis gloriam quæ ei de ſingularitate ſurgebat, inclinaret.) Propheta nempe erat, & ſæpe myſteria ſuperna cognouerat, quid ergo difficile fuit agnoſcere in hoc mundo fideliter Deo famulos remāſiſſe? ſed hinc ſolerter intuendū eſt, oculum cordis elatio quā nequiter claudat, quādo qui humilis & occulta Dei nouerat, elatus & aperta neſciebat. ET ait Dominus ad Eliā: Vade & reuertere in

uiam tuam per deſertũ Damaſci. Cumq. perueneris, unges Hazael regẽ ſuper Sy-
riam, & Iehu filiũ Namſi unges regem ſuper Iſrael: Eliſæum autẽ filium Saphat,
qui eſt de Abelmehula unges prophetam pro te. Et erit quicumque fugerit gla-
dium Hazael, occidet eum Iehu. et quicũque fugerit gladium Iehu, interficiet
eum Eliſæus. Et reliq.) Hoc non ita accipiendum eſt, quod propheta Dei Eli-
ſæus homicida futurus ſit & tyrannus, ſed magis ſpiritaliter intelligendum, quia
iuſtitia diuina quæ ſingulis reddit ſecundum opera ſua, punit peccata hominũ,
aliquando manifeſta ultione, aliquando occulto iudicio. Vindicat per reges &
duces, uindicat per prophetas & ſacerdotes, cum alios nocentes facit plecti mu
crone, alios tranſuerberat gladio linguæ. Vnde Dauid & Salomon, & ceteri re *Oſee 6*
ges pœnam æris exigebant, cum eos trucidari iubebant. Et item alibi ſcriptum
eſt de ſuperborum & inobedientium pœna: Dolaui eos, inquit, in prophetis,
& occidi eos in uerbis oris mei. PROFECTVS ergo inde Elias, repe-
rit Eliſæum filium Saphat arantem in duodecim iugis boum, & ipſe in duode-
cim arantibus unus erat. Cumq. ueniſſet Elias ad eum, miſit pallium ſuum &c.)
Igitur profectus Elias, reperit Eliſæum filium Saphat arantem in duodecim Iu-
gis boum, cum redemptor noſter deſcendens de cælo, diuino iudicio acquiſi-
uit populum adhuc terrenis operibus inhiantem, in quo ſalutem fecit, cũ eum
ad fidem conuertit. Elias enim interpretatur, ut iam diximus, dominus Deus:
Saphat, iudicantis: & Eliſæus Dei mei ſalus. Iam mirabiliter ſuper quem pro-
pheta pallium ſuum miſit, cum illum Dominus fide catholica induit. Omnes,
ait Apoſtolus, qui in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. AT ille
ſtatim, relictis bobus, cucurrit poſt Eliam & ait: Oſculer oro te patrem meum & *Gal. 3*
matrem meam, & ſic ſequar te.) Quia mox ut electorum chorus audiuit loquen
tem per euangelium Dominum: Qui non renunciauerit omnibus quæ poſſidet, *Luc. 14*
non poteſt meus eſſe diſcipulus, ſtatim ceſſauit terrenis lucris inhiare, ſæcula-
ribus deſideriis deſeruire, totum ſe contulit ad ſeruitium Chriſti, nec tamen
aliis uerbum uitæ prædicare deſinit. Hoc enim oſculari patrem & matrem cum
quoſcumque poſſit, ſiue de Iudæis ſiue de gentibus uelle ſermone corrigere.

TVLIT itaque Eliſæus par boum & mactauit illud, & in aratro boum co-
xit carnes & dedit populo, & comederunt.) Cum populus Chriſtianus carna
lia deſideria mactans, totum exercitum ſuum in opus euangelizando conuertit,
unde ſufficientem paſtum auditoribus ſuis præbere poſſit. Ipſe uero ſequitur no
ſtrum Eliam & miniſtrat ei, qui ueſtigia eius ſequens, hoc eſt, mandata illius fi-
deliter obſeruans, miniſterium ei bonorũ operum condigne exhibere ſatagit.

CAPVT XX.

PORRO Benadab rex Syriæ congregauit omnem exercitum ſuum, &
triginta & duos reges ſecum & equos & currus, & aſcendens pugnabat
contra Samariam, & obſidebat eam. & reliq.) Quod Benadab rex Sy-
riæ obſidens & impugnare incipiens Samariam, ait: HAEC faciant mi-
hi dii, & hæc addant ſi ſuffecerit puluis Samariæ pugillis omnis populi qui ſe-
quitur me.) Hunc habet ſenſum. Samaria, neceſſe eſt, iuxta morem ciuitatum
ut haberet terram interius propter muros, ipſis pene muris æqualem, ne uide-
licet eos ſine ſubſidio terræ adiacentis erectos, creber inſiſtente manu hoſtili de-
iiceret ictus arietis. Extrinſecus autem murorum altitudo longe ſuperficiẽ terræ
tranſcenderat, maxime cum in montis uerticem, ut ſcriptura refert, fuerit urbs
eadem poſita. Ait ergo rex ſuperbus obſeſſam terrens ciuitatem, quod tantam

haberet ſecum exercitus multitudinem, ut etiã ſi quiſque militum eius, unum ſolummodo lapidem, uel ceſpitem, uel ſtipitem ad cõſtruendum contra urbem aggerem apportaſſet, agger exurgeret qui ſuperficiei ciuitatis ipſius, quæ erat intra muros, eſſe uideretur æqualis, ita ut ex æquo pugnantes contra ciuitatem, tela uel faces mittere poſſent. Cuius temeritatem arrogantiæ, modeſto ſermone compeſcens, rex Iſrael ait: DICITE ei, Ne glorietur accinctus æque ut diſcinctus.) Aliud eſt enim accinctus, aliud diſcinctus, aliud non accinctus. Accinctus namque eſt qui cingulo circumdatus incedit. Diſcinctus, qui cingulum nuper depoſuit. Verbi gratia balneum intraturus, uel lectũ aſcenſurus, uel ad terrã forte tunicam induturus. Non accinctus qui nuper tunica indutus, necdum ſe addita zonæ circumpoſitione muniuit. Sic ergo in expeditione caſtrenſi, qui poſitus eſt, recte accinctus nominatur, ideſt armis indutus: Qui pugna confecta uictor domum rediit, iure diſcinctus uocatur: quia nimirum depoſitis armis optatæ pacis otium gerit. Qui uero necdum pugnare, neque ſe ad certamen parare iam cœperat, merito non accinctus eſſe dicitur: Ait ergo rex Iſrael, regi Syriæ glorianti, quaſi iam cepiſſet Samariam, quam obſidere cœperat: Ne glorietur accinctus, æque ut diſcinctus. Ac ſi aperte dicat: Noli gloriari quaſi iam uictor bellici diſcriminis, qui, adhuc in acie poſitus, quẽ uictoria ſequatur, ignoras. Et uerum profecto dicebat. Nam mox inito certamine, Benadab non uictis aduerſariis triumphans, ſed cæſo ſuo exercitu fugiens domum rediit. Myſtice autẽ Benadab hoſtis Iſrael, ſignificat diabolum omniũ bonorum inimicum, qui diuerſos exercitus malignorum ſpirituum ad ſubuertendum populum Dei, contrahit. Sed per pueros principũ Iſrael uincitur, cum per bonos auditores ſanctorum doctorum, quidquid aure audiunt, factis implere nituntur. Antiquus hoſtis in fugam uertitur, omnisq. ſuus exercitus a militibus Chriſti proturbatur. Qui bene ducenta millia & triginta duo eſſe dicuntur, quia hi qui utriuſque teſtamenti ſcientiam perfecte tenent, & trinitatis fidem cum gemina caritate Dei uidelicet & proximi conſeruant, apti per omnẽ modum militiæ ſummi regis eſſe comprobantur. FVGIT quoque Benadab rex Syriæ in equo cum equitibus. Necnõ egreſſus rex Iſrael percuſſit equos & currus, & percuſſit Syrum plaga magna.) Quid eſt quod Benadab rex Syriæ in equo cum equitibus fugere deſcribitur, niſi quod princeps omnium iniquorum diabolus, quorum oculi ſublimes ſunt. Syrus enim interpretatus ſublimis, in equo ſuæ ſuperbiæ confidens, cum equitibus ſuis, ſcilicet omnibus ſuperbis, quia ipſe eſt caput ſuper omnes filios ſuperbiæ, ab exercitu Chriſti, hoceſt, humilibus & Deum timentibus ſuperatus, in fugam uertitur: Et rex Iſrael percutit equos & currus: quia de ipſo rege regum ſcriptum eſt,
Exod.15 quod currus Pharaonis & exercitum eius, equũ & aſcenſorem eius ſubmerſit in rubro mari: dum nequitias ſpiritales cum uero Pharaone, antiquo uidelicet hoſte, aquis baptiſmatis obruit, humani generis delendo peccata.

ACCEDENS autem propheta ad regem Iſrael, dixit ei: Vade & confortare, & ſcito & uide quid facias. Sequenti enim anno rex Syriæ aſcendet contra te. Serui uero regis Syriæ dixerunt ei: Dii montium ſunt dii eorum, ideo ſuperauerunt. & reliqua.) Quod Benadad rex Syriæ ſemel uictus, iterum inſtaurat prœlium contra Iſrael, ſignificat diabolum, a malitiæ ſuæ intentione numquam ceſſare. Qui licet a ſanctis uiris ſæpius uincatur, tamen iterum inſtaurat prœlium contra illos. Et, dum uno modo uincitur, alio ſtatim uincere conatur. Hinc eſt, quod ſerui regis Syriæ dixerunt ei: DII montium ſunt dii eorum, ideo ſuperauerunt nos. Sed melius eſt, ut pugnemus contra eos in campe-

campeſtribus, & obtinebimus eos.) Quia maligni ſemper doloſe ſentientes, ſi in ſpiritualibus uincuntur, in corporalibus bellum præparare contendunt. Hoc quoque diabolus, hoc & totus exercitus eius maxime ſatagunt, ut animas hominum de ſupernis ad ima præcipitent, quo facilius eos uincere poſſint. Si uiderint eos cæleſtia deſiderare, terrena & caduca ad amandum ingerunt. Si uiderint illos proſperitate conceſſa Deo gratias agere, ſtudent, ut per aduerſa frangantur. Sed ſicut regis Syriæ & ſeruorum eius non conuenit dictio cum opere: quia, ubi ſe ſuperare poſſe confidebant, ibi ſuperati ſunt: ita & princeps mortis ſæpe ibi uincitur, cum exercitu ſuo, ubi ſe æſtimat uincere poſſe. Quia infirma mundi elegit Deus, ut confunderet fortia: & ea, quæ non ſunt, ut ea, quæ ſunt, deſtrueret. Tentabat igitur antiquus hoſtis beatum Iob, & dum ſibi ſubſtantiam eius & filios tradi a Domino expeteret, ut per hoc eius animum ſubuerteret, nec tamen in hoc præualeret ad extremum, ut in ipſum ſibi poteſtas daretur, poſtulauit. Quo conceſſo, quaſi mox uictor exiſteret, carnem eius graui ulcere uulnerauit. Sed, quo uehementius de proſperitate in dolore eum depoſitum perſequebatur, eo ualidius per patientiam ipſius proſternebatur. Et Paulo Apoſtolo datus eſt ſtimulus carnis ſuæ angelus ſatanæ, ut eum colaphizaret: quatenus uirtus in infirmitate perficeretur. TVNC uir quidam de filiis prophetarum, dixit ad ſocium ſuum in ſermone Domini: Percute me. At ille noluit percutere. Cui ait: Quia noluiſti audire uocem Domini. Ecce, recedes a me, & percutiet te leo. Cumq. paululum receſſiſſet ab eo, inuenit eum leo, atque percuſſit. Sed & alterum conueniens uirum, dixit ad eum: Percute me. Qui percuſſit eum & uulnerauit. Abit ergo propheta, & occurrit regi in uia, & mutauit aſperſione pulueris oculos ſuos. Cumq. rex tranſiſſet, clamauit ad regem, & ait: Seruus tuus egreſſus eſt ad prœliandum. et reliqua.) Porro hoc de hac eadem re Ioſephus taliter refert. Interea quidem propheta, nomine Micheas, accedens ad unum Iſraelitarum, petiit, ut eum in capite pro uoluntate Domini percuteret. Cui nolenti prædixit ei: Eo quod inobediens eſſet Deo, eiusq. præcepto, leone occurrente perimeretur. Quod dum illi homini contigiſſet, acceſſit propheta rurſus ad alium, &, idem ut faceret, imperauit. Qui dum percuſſiſſet eum, & eius uerticem cruentaſſet, alligato capite acceſſit ad regem, dicens ei, Quod dum eſſet in exercitu conſtitutus, accepiſſet a quodam tribuno ſeruandum captiuum, ſibiq. ab eo dictum, ut, ſi captiuus fugeret, ipſe moreretur. Quo fugiente, is, qui eum tradiderat, mortem ei minaretur inferre. Dum reſpondente Achab mortem ei imminere iuſtiſſimam, ſoluit caput, & agnitus eſt Micheas eſſe propheta. Hac enim parabola utebatur propter ſermones quos erat ei dicturus. Ait namque, quo modo Deus ei conceſſiſſet, ut ſupplicium hoſtis euaderet, ipſe inimicum eius Benadad, qui Deum blaſphemauerat, dimiſiſſet: & propterea Deus decreuiſſet, ipſum quidem ab illo perimi, populum uero ab exercitu inuaſione conſumi. Iratus uero Achab prophetam illum quidem clauſum ſeruari iuſſit. Confuſus autem Micheæ ſermonibus ad ſuam domum remeauit. Secundum leges uero tropologiæ maxime prouidendum eſt ſeruis Dei, ne ſecundum exemplum Achab regis Iſrael, pernicioſa ſecuritate ſibi blandiantur quamdiu hoſtis uiuit, ne, dum ſe quaſi uictores perpetuos arbitrentur, per fraudem diaboli, pacem promittentis, citius elidantur. Quia, ſicut tunc propheta prædicto regi, pro inconſiderata pietate, pronunciauit citius iuſtam affore ultionem, ita nunc propheticus ſermo prænunciat, ſi paciſcamur cum diabolo, æternam nobis pro hoc imminere pœnam.

1. Corin. 1

2. Corin. 12

CA-

CAPVT XXI.

POST uerba autem hæc, uinea erat Naboth Iezraelitæ qui erat in Iezrael, iuxta palatium Achab regis Samariæ. Locutus eſt ergo Achab ad Naboth, dicens. Da mihi uineam tuam, ut faciam mihi hortum holerum, quia uicina eſt & prope domum meam. daboq. tibi pro ea uineam meliorem, aut, ſi commodius tibi putas, argenti pretium, quanto digna eſt. Cui reſpondit Naboth: Propitius ſit mihi Dominus, ne dem hereditatem patrum meorum tibi. Venit ergo Achab in domum ſuam indignatus & frendens ſuper uerbo, quod locutus fuerat ad eum Naboth Iezraelites, dicens: Non dabo tibi hereditatem patrum meorum. Et reliq.) Narrat ſcriptura quod Achab rex cõcupiuerit uineã Naboth Iezraelitæ, quæ erat in Iezrael iuxta palatium regis, ut faceret ſibi in ea hortum holerum. Quo nolente eam illi dare, per conſilium impiiſſimæ uxoris eius, uidelicet reginæ Iezabel, idem Naboth, ſubintroductis falſis teſtibus, lapidatus eſt, & mortuus, eiusq. uinea direpta a rege, & poſſeſſa eſt. Quis ergo iſte Naboth Iezraelita fuerit, & quæ eius uinea, conſideremus. Interpretatur ergo Naboth, conſpicuus, ſiue poſſeſſio: Iezrael, honeſtas Dei, ſiue ſemen Dei. Et quem melius honeſtatem, uel ſemen Dei dicere poſſumus, quam filium Dei, qui eſt ſplendor gloriæ, & fictura ſubſtantiæ eius, quem conſtituit Deus heredem uniuerſorum per quem fecit & ſæcula. Ad quem Pſalmiſta deprecans, ait: Qui ſedes ſuper Cherubim manifeſtare coram Ephraim, Beniamin, & Manaſſe, Excita potẽtiam tuam & ueni, ut ſaluos facias nos. Iſte Naboth habuit uineam, de qua Iſaias pleniſſime per canticum loquitur ad extremum inferens. Vinea Domini ſabaoth, domus Iſrael eſt. Et in Pſalmo: Vineam, inquit, de Aegypto tranſtuliſti, eiecisti gentes, & plantaſti eam. Cui ſepem circumdedit, ut in euangelio legitur, ideſt, uel murum urbis, uel angelorum auxilia. Et fodit in ea torcular, aut altare, aut illa torcularia, quorum & tres pſalmi titulo prænotantur, ideſt octauus & octogeſimus ſextus. Et ædificauit turrim hanc, hauddubium quin templum. de quo dicitur per Micheam: Et turris nebuloſa filia Sion. Et locauit eam agricolis, quos alibi uineæ operarios appellauit uel colonos. Hanc uineam concupiuit Achab, qui interpretatur, frater patris, populus uidelicet Iudaicus, de quo Chriſtus carnem aſſumere dignatus eſt, ut feciſſet in ea hortum holerum, hoceſt, ut ubi uirgultum gratiæ ſpiritalis germinare debuit, ibi fragilia quæque dogmata per phariſaicam ſuperſtitionem tranſplantaret. Sed Naboth hanc uineã dare nolenti, ideſt Chriſto phariſæorum ſuperſtitionibus non conſentienti, impia uxor Iezabel inſidiata eſt, quæ interpretatur cohabitatrix, ſiue fluxus uanus: quod bene conuenit ſynagogæ, quæ habitare uidebatur in domo Domini, ſed per uaria deſideria uanitatis defluebat. MISIT ergo Iezabel litteras ad maiores natu & ad optimates qui erant in ciuitate, ut ſubintroductis falſis teſtibus teſtimonium falſum contra Naboth ponerent, quod benedixiſſet Deum & regem, & ſic eductum de ciuitate lapidarent ut moreretur.) Cum ſynagoga per pontifices, ſcribas, & phariſæos meditata eſt mortem Chriſti. De qua ſcriptum eſt in euangelio: Principes autem ſacerdotum, & omne concilium quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, ut eum morti traderent, & non inuenerunt, cum multi falſi teſtes acceſſiſſent. Nouiſſime autem uenerunt duo falſi teſtes, & dixerunt: Hic dixit, Poſſum deſtruere templum Dei, & poſt triduum reædificare illud. Duo ergo falſi teſtes contra Naboth falſum teſtimoniũ dicebant, quod benedixiſſet Deũ & regem, & Iudæi per duos falſos teſtes Chriſto opponebant, quod

Pſalm. 79 · *Pſalm. 79* · *Michea 4* · *Math. 26*

quod potentiam & naturā ſibi diuinitatis aſcriberet. Vnde Pilato ad Iudæos ita
dicente: Accipite eum uos, & crucifigite; ego enim non inuenio in eo cauſam:
Reſponderunt ei Iudæi: Nos legem habemus, & ſecundum legem debet mori:
quia filium Dei ſe fecit. LAPIDATVS eſt itaque Naboth extra ciuitatem, inſtigante Iezabel, ut, eo mortuo, Achab uineam eius poſſideret.) Sic &
ſaluator extra portam paſſus eſt, crucifixus uidelicet in loco Caluariæ, excitante
per zelum ſynagoga populum, ut peterent mortem Chriſti, quatenus, eo occiſo,
ſecurius uiuerent. Vnde, quaſi ſibi conſulentes, aiebant: Ecce mundus totus
poſt eum abiit. et, ſi dimittimus eum ſic, omnes credent in eum. Hereditas Ioan.12
ergo Chriſti Eccleſia eſt, cunctis ei data de gentibus, quam non moriens illi pater reliquit, ſed ipſe ſua morte mirabiliter acquiſiuit, quia reſurgendo poſſedit.
Hanc autem, occiſo eo, mali coloni præripere moliebantur, cum crucifigentes
eum Iudæi, fidem quæ per eum eſt, extinguere, & ſuam magis quæ ex lege eſt,
iuſtitiam præferre, ac gentibus imbuendis conabantur inſerere. Extra uineam Matth.21
hæres uineæ trucidatur: quia Ieſus, ut ſanctificaret per ſuū ſanguinem populum,
extra portam paſſus eſt. Et bene conuenit huic myſterio, quod in loco hoc quo
linxerunt canes ſanguinem Naboth, ſecundum prophetæ ſententiam lambebunt
etiam ſanguinem Achab. Et in agro Iezrael canes comederunt carnes Iezabel,
quia cum canes illi, de quibus ſcriptum eſt: Circumdederunt me canes multi, Pſalm.21
ſanguinem redemptoris noſtri lingua uenenata expetebant: ipſi etiam a canibus illis, de quibus item ſcriptura dicit: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, Matth.15
& mittere canibus: ut nequiſſimi raptores & ſceleſtiſſimi poſſeſſores uineæ Domini, in eodem loco, quo Dominus paſſus eſt, trucidabantur, & carnes eorum
beſtiis & uolucribus comedendæ tradebantur. Et ita impia gens illa, quæ in paſſione Domini prophana uoce clamabat: Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros: ibidem ſanguinē ſuum fœtidiſſimum meruit fundi, ubi ſaluatorem ſuum Matth.27
expetebat occidi. Refert quidem Ioſephus, quod ex omni Iudæa populi in die
ſollemni paſchæ Hieroſolymam uelut exitiali quadam manu cogente conuenerunt, quos tricies centena millia hominum dicit fuiſſe, iuſto ſcilicet Dei iudicio
tempore hoc ultionis electo: ut qui in diebus paſchæ ſaluatorem ſuum & ſalutare Chriſtum Domini cruentis manibus & ſacrilegis uocibus uiolauerant, in ipſis
diebus uelut in unum carcerem omnis multitudo concluſa, feralis pœnæ exitium, quod merebatur, exciperet.

CAPVT XXII.

VOCAVIT ergo rex Iſrael eunuchū qnendam, & dixit ei: Feſtina adducere Micheam filium Iemla. Rex autem Iſrael & Ioſaphat rex Iuda ſedebant, unuſquiſque in ſolio ſuo ueſtiti cultu regio. Et reliq.) Quod autem Micheas uocatus ad regem Iſrael, ita dicens: VIDI Dominum ſedentem ſuper ſolium ſuum, & exercituum cæli aſſiſtentem ei a dextris & a ſiniſtris eius. Et dictum eſt: In quo decipiam Achab, nt aſcendat & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit alius ita, & alius aliter. Et egreſſus unus, dixit: Ego decipiam eum. Et dictum eſt: Inqno decipies? Qui reſpondit, dicens: Egrediar, & ero mendax ſpiritus in ore omnium prophetarum eius.)
Quid per ſolium Domini, niſi angelicas poteſtates accipimus? quarum mentibus

tibus Deus altius præſidens, inferius cuncta diſponit. Et quid exercitus cæli, niſi miniſtrantium angelorum deſcribitur? Quod eſt ergo, quod exercitus cæli a dextris & a ſiniſtris eius ſtare perhibetur? Deus enim qui ita eſt intra omnia, ut etiam ſit extra omnia, nec dextra, nec ſiniſtra concluditur. Sed dextra Dei, pars angelorum electa: ſiniſtra autem Dei, pars angelorum reproba deſignatur. Non enim Deo ſolummodo boni qui adiuuent, ſed etiam qui redire nolentes grauant. Nec quod cæli exercitus dicitur, angelorum pars reproba, intelligi poſſe prohibetur. Quas enim ſuſpendi in aere nouimus, aues cæli nominamus. Et de eiſdem ſpiritibus Paulus dixit, Contra ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus: quorum caput enuncians, ait: Secundum principem poteſtatis aeris huius. A dextra ergo & ſiniſtra angelorum exercitus ſtat, quia & uoluntas electorum ſpirituum diuinæ pietati concordat, & reproborum ſenſus ſuæ malitiæ ſeruiens iudicio diſtrictionis eius obtemperat. Vnde & mox fallax ſpiritus in medium proſiluiſſe deſcribitur, per quem Achab rex exigentibus meritis decipiatur. Neque enim fas eſt credere, bonum ſpiritum fallaciæ deſeruire uoluiſſe, ut diceret, Egrediar & ero mendax ſpiritus in ore omnium prophetarum eius. Sed quia Achab rex peccatis præcedentibus dignus erat, ut tali debuiſſet deceptione damnari, quatenus qui ſæpe uolens ceciderat in culpam, quandoque nolens caperetur ad pœnam, occulta iuſtitia, licentia malignis ſpiritibus datur: uolentes ut quos in peccati laqueo ſtrangulant, in peccati pœnam etiam nolentes trahant. Denique is, qui uitam reprobam non mutat, & a perpetrandis peccatis animum non auertit, cum a propheta aliquid requirit, illa audit Deo diſponente, quæ merebatur audire damnandus. Ecce enim, ut unum uel duo ex multis loquamur, ab omnipotentis Dei cultu domus Iſrael ſub idolorum ſeruitute receſſerat, & tamen ad prophetas, a quibus decipi conſueuerat, ſæpe ueniebat, proſpera requirens. cum ex ore prophetarum, peruerſa agens, proſpera audire merebatur; quid aliud ſuperna iudicia agebant, niſi ut peccator populus in ſuo corde caperetur, quatenus qui perfidiam ſequendo deliquerat, ſic prophetarum ſuorum blandis ſermonibus deciperetur, ut iam nec pertimeſceret, quia deliquiſſet, & tanto poſt durius raperetur ad pœnam, quanto nunc ſecurius uiueret in culpa? Sed ecce iam largiente omnipotenti Deo, ab idolorum cultura motum eſt quamplurimum genus humanum, ueram fidem publice fatetur, ſubdi lignis, & lapidibus, uel cuilibet creaturæ in adoratione renuit. Securus iam prophetam quilibet in fide poſitus conſulit, quia hoc auditurus eſt, quod audire fidelem decet. Fidenter dicam, ſi ab immunditiis aliis atque a pra-
Philip. 5 uis actibus receſſiſſet, ſecurus eſſet. Nam cum Paulus egregius prædicator cla-
Coloſ. 3 met, Et fugite auaritiam in qua eſt idolorum ſeruitus: quiſquis adhuc auaritiæ ſubiectus eſt, a cultu idolorum liber non eſt. Si ergo is qui auaritiæ æſtibus anhelat, in fide quidem poſitus eſſe uidetur, ſed aliena ambit accipere, honores mundi deſiderat comprehendere, habere temporalem gloriam concupiſcit, atque de hac eadem gloria prophetam conſulit: iuſtum ualde eſt, ut, ex culpæ ſuæ merito, a prophetæ ore proſpera audiat, quatenus, qui uerba Dei audire in ſacro eloquio noluit, ut terrena deſpiceret, cæleſtia ambiret, illud iudice Deo ex prophetæ ſui ore audiat, unde amplius obligatus cadat, dum ſpe terrenæ gloriæ delectatus, paſcitur ſuis deſideriis, ad ima ſemper ducatur. Neque enim bonus fuit ille ſpiritus, qui mendax eſſe appetiit in ore prophetarum. Vnde & præmiſſum eſt, quia exercitus cæli ſtetit a dextris & ſiniſtris eius. Deus enim qui incircumſcripta eſt ueritas, in illa æterna beatitudine, quæ dextera eius dicitur

tur, ſiniſtram non habet, quia nihil eſt quod diſplicere poſſit. Sed quia ſimul omnia contuetur, ſimul cuncta aſpicit, ea ui, in qua & bonos ſpiritus, & malos uidet · exercitus cæli a dextris & a ſiniſtris habere deſcribitur, ut per dexteram intelligamus angelos electos, per ſiniſtram uero ſpiritus reprobos. Nec mouere debet quod exercitus cæli etiam repulſi angeli uocantur, quia & ipſi quamuis ab æthereo cælo expulſit ſint, adhuc tamen in aereo cælo demorantur, ſicut Paulus ait: Contra ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus. *Epheſ. 6*

ANGELOMI LEXOVIENSIS,

IN LIBRI QVARTI REGVM STROMATA,

PRAEFATIO.

TANDEM aliquando, Domino cooperante, quartum quodam modo nauigando appulimus librum, quo ualeat quandoque requiem noſtra habere manus, quæ ducit oblique remos per æquora quæque doctorum. Vaſtum enim ceu tranſiuimus mare, proſperantibus zephyrorum flabris ſuperioris libelli, & Domino flante quodam modo, ut quidam ait, Carmina ſyrenarum ſurda trãſnauigamus aure, nautas, immo naucleros, ſcilicet gnaros maris, qui afflante Spiritu ſancto, pelagus huius itineris crebro tranſiere freti. Sed iam nunc, licet a longe, quaſi portum littoris cernimus. Perpendimus, inquam, quid tranſiuimus, perpendimus quoque quo appropinquamus, & gratulamur, & quaſi tranſductis poſt tergum oculis dum conſideramus, qualiter undoſum gnauiter per freta nauigando compreſſimus æquor, fit certius illud quod adhuc reſtat tranſnare ad littus. Sed quamquam paruum uideatur ſpatium, quod debeamus carpere maris, uerum eſt nobis neceſſarium, ut aquilone diſcedente leniter flabris aſpiret proſperantibus auſter, qui ſuſpenſa uela impellit, ut proſperetur nauis. Nam aſſolet fieri, ut dum incaute cupiunt nonnulli abſque flatu ſpiritus ſummi tranſire cærula ponti, incidant in ſaxa, immo offendant in montẽ, & non inueniant portum, ſed potius planctum: Ideoq. eſt nobis caute deducere puppim, leniter quo currat tuta mare per altum, quo portus accipiat, ipſam de gurgite tandem, & ſedere ualeat, fixa in littore gaudens, ut ſaltem commercia uel paruulis congeſta, poſſit conferre doctorum, & licet ſuperioris libri myſteria Chriſti & Eccleſiæ pandunt, uerũ iſte præ omnibus paſſionem immo aſcenſionẽ demonſtrar Saluatoris. Vnde iſti libri regnorum, non immerito præfigurauerunt libros quattuor euangeliorum, ubi euidenter quod in figura in eiſdem geſtum eſt, in ueritate ſunt expleta. Iccirco uolo ſtylum illuc reuertere ouans, abdita diutius ne maneant myſtica dona. Sed ex dictorum doctorum decerno congerere plura, & in modum libelli cupio, Domino fauente, concludere noſtrum opus, compendioſo uidelicet ac breui ſermone; ne uidear libelli ſtromatum excedere modum. Ait ſacra hiſtoria:

CAPVT I.

PRAEVARICATVS eſt autem Moab in Iſrael, poſtquam mortuus eſt Achab. Ceciditq. Ochozias per cancellos cænaculi ſui, quod habebat in Samaria,& ægrotauit. Miſitq. nuncios dicens ad eos: Ite conſulite Beelzebub Deum Accaron, utrum uiuere queam de infirmitate mea hac. Angelus autem Domini locutus eſt ad Eliam Thesbiten, dicens: Surge aſcende in occurſum nunciorũ regis Samariæ, & dicens ad eos: Nũquid non eſt Deus in Iſrael, ut eatis ad conſulendum Beelzebub Deum Accaron? quamobrem hæc dicit Dominus: De lectulo ſuper quem aſcendiſti non deſcendes, ſed morte morieris. Et reliq.) Mortuo quoque impiiſſimo rege Achab, impius heres ſucceſſit, filius utique eius Ochozias, de quo ſcriptura narrat, quod fecerat malum in conſpectu Domini, & ambulauerit in uia patris ſui & matris ſuæ, & in uia Ieroboam filii Nabath qui peccare fecit Iſrael. Seruiuit quoque Baal & adorauit eum, & irritauit dominum Deum Iſrael, iuxta omnia quod fecerat pater eius. Sed non diu proſpere egit, quia per cancellos cænaculi ſui, quod habebat in Samaria, cecidit, & ægrotauit. Miſitq. nuncios ad Beelzebub Deum Accaron, ut conſulerent eum utrum uiuere poſſet de hac infirmitate. Cui cum Elias nunciis ſuis obuians de morte uicina reſpondiſſet, miſit ad eum quinquagenarium principem, cum militibus ſibi ſubiectis, ut eum adducerent. Sed his igne cæleſti cõſumptis, iterum miſit alium quinquagenarium, qui ſimiliter cum ſuis combuſtus eſt. Miſit & iterum, qui reſeruatus eſt. Itaque rex iſte populum Iudæorum, & maxime principes ſignificat, qui peccatis & uitiis dediti, ueritatem a ſe repellebant, immo perſequebantur. Vnde legitur in euangelio: Quia miſerunt principes & phariſæi miniſtros ut apprehenderent Ieſum. Et item: Quærebant ergo eum apprehendere, & nemo miſit in eum manus, quia nondum uenerat hora eius, & fugit in montem ſolus orare. Et iterum: Cogitauerunt ut interficerent eum. Ieſus ergo non palam ambulabat iam apud Iudæos, ſed abiit in regionem intra deſertum, in ciuitatem quæ dicitur Ephraim. Domus ergo Ochoziæ ſynagoga eſt Iudæorũ, quæ legalibus præceptis, quaſi cancellis cænaculi, undique circumdata erat. Sed ſicut Ochozias qui per cancellos quibus tueri debuit ruens, ægritudinem nimiam incurrit, ita & populus Iudæorum, legis cuſtodiam excedens, in languorem deſperabilem peccatorum cecidit. ubi quia diuina præſidia dereliquit, ſalutis remedia inuenire non meruit. Confugit enim ſicut rex impius fecit, ad falſorum deorum præſidia, a quibus magis læſus quam adiutus eſt. Et ideo de prophetico ore corripitur, & de eius uicina morte prædicitur. Hinc per Iſaiam dicitur: Cum dixerint ad uos, quærite a phytonibus, & a diuinis, qui ſtridunt in incantationibus ſuis. Numquid non populus a Deo ſuo requiret pro uiuis ac mortuis, ad legem magis & ad teſtimonium? Quod ſi non dixerint iuxta uerbum hoc non erit eis matutina lux. et qui tranſierit per ea corruet & eſuriet, & cum eſurierit iraſcetur, & maledicet regi ſuo, & ſuſpiciet ſurſum, & ad terram intuebitur Et ecce tribulatio & tenebræ, diſſolutio, anguſtia & caligo perſequens, & non poterit auolare de anguſtia ſua. Mittit rex impius duos quinquagenarios cũ ſubditis ſibi militibus, ut exhibeant Eliam, qui diuino igne conſumpti ſunt: tertius autem miſſus ſaluatur. Quinquagenarius namque numerus, confeſſio pænitentiæ eſt, quo declaratur remiſſio peccatorum. Iudæi ergo nolentes Chriſtum Deum eſſe perfectum nec principem pænitentiæ, dicunt ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraam noſti? In futuro diuino igne

incenduntur

incenduntur & extinguuntur. Tertius autem quinquagenarius, quia conuerſus ad fidem trinitatis, pœnitentiæ ſacramenta cognouit, indulgentiam meruit.

CAPVT II.

ACTVM eſt autem, cum leuare uellet Dominus Eliam per turbinem
F in cælum, ibat Elias & Eliſæus de Galgalis. Dixitq. Elias ad Eliſæum: Sede hic, quia Dominus miſit me uſque ad Bethel. Cui ait Eliſæus: Viuit Dominus, & uiuit anima tua, quia non derelinquam te. & reliq.) Quid eſt, quod Elias ad cælum raptus dicitur? numquid eum adhuc in hac carne corruptibili poſitum, ad illud ſummæ quietis cælum ante reſurrectionem aſcenſionemq. Domini credimus eſſe perductum? Sed aliud eſt cælum aerium, aliud ætherium. Cælum quippe aerium terræ eſt proximũ. Vnde & aues cæli dicimus, quia eas uolitare in aere uidemus. In cælum itaque aerium Elias ſubleuatus eſt, ut in ſecretam quandam terræ regionem repente duceretur, ubi magna iam carnis & ſpiritus quiete uiueret, quouſque ad finem mundi redeat & mortis debitum ſoluat. Subleuatus namque Elias, aſcenſionem Dominicam deſignauit. Ille enim mortem diſtulit, non euaſit. Redemptor autem noſter, quia non diſtulit, ſuperauit. Eamq. reſurgendo conſumpſit, & reſurrectionis ſuæ gloriam, aſcendendo declarauit. Notandum quoque eſt, quod Elias in curru aſcendiſſe legitur, ut uidelicet aperte monſtraretur, quia homo purus adiutorio egebat alieno. Per angelos quippe illa facta & oſtenſa ſunt adiumenta, quia nec ad cælum quidem aerium per ſe aſcendere poterat, quem naturæ ſuæ infirmitas grauabat. Redemptor autem noſter, non curru, non angelis ſubleuatus legitur, quia is, qui fecerat omnia, nimirum ſuper omnia ſua uirtute ferebatur. Illuc enim reuertebatur, ubi erat, & inde redibat, ubi remanebat: quia eum per humanitatem aſcenderet in cælum, per diuinitatem, & terram pariter continebat, & cælum. Sicut autem Ioſeph a fratribus uenditus, uenditionem redemptoris noſtri figurauit: ſic Enoch translatus, atque ad cælum aerium Elias ſubleuatus, aſcenſionem Dominicam deſignauit. Aſcenſionis ſuæ Dominus prænuncios & teſtes habuit, unum ante legem, alium ſub lege, ut quandoque ueniret ipſe, qui ueraciter cælos penetrare potuiſſet. Vnde & ipſe ordo in eorũ quoque utraque ſubleuatione, per quædam incrementa diſtinguitur. Nam Enoch translatus, Elias uero ad cælum ſubuectus eſſe memoratur, ut ueniret poſtmodum, qui nec translatus, nec ſubuectus, cælum ætherium, ſua uirtute penetraret. Qui nobis in ſe credentibus, carnis quoque munditiem largiretur, & ſub eo per incrementa temporum, uirtus caſtitatis excreſceret. In ipſa quoque eorum translatione, qui aſcenſionem Dominicam, ut uidelicet famuli deſignauerunt, & in ipſo ſe, qui ad cælum aſcendit, Dominus oſtendit: Nam Enoch quidem uxores & filios habuit, Elias uero neque uxorem, neque filios legitur habuiſſe. Penſate ergo quo modo per incrementa creuerit munditia caſtitatis, quod & per translatos famulos, & per aſcendentis Domini perſonam patenter oſtenditur. Translatus namque eſt Enoch, per coitum genitus, & per coitum generans. Aſſumptus eſt uero Dominus, neque per coitum generans, neque per coitum generatus. Quæritur autem, quo modo Eliſæus cum ſuus magiſter Elias locum poſtulandi ei offerret, duplicem ſpiritum Eliæ poſtulauerit, cum Dominus dicit in euangelio: Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, perfectus autem omnis erit, ſi ſit ſicut magiſter eius. Cui petitionis myſterium ſi conſideretur, non importuna, ſed

Matth. 6

Gen. 37

Matth. 10

neceſſaria poſtulatio eſſe decernitur. DIXIT ERGO Elias ad Eliſæum:
Poſtula quod uis ut faciam tibi antequam tollar a te. Dixitq. Eliſæus: Obſecro
ut fiat ſpiritus tuus duplex in me. Qui reſpondit, Rem difficilem poſtulaſti.
attamen ſi uideris me quando tollar a te, erit quod petiſti: ſi autem non uideris, non erit.) Quem enim hoc loco ſignificat Elias, niſi caput noſtrum, Dominum ſcilicet redemptorem? Et quem Eliſæus niſi corpus eius quod eſt Eccle-
Matth. 7 ſia? Dat locum poſtulandi Elias noſter, cum in euangelio dicit: Petite & dabi-
Ioan. 16 tur uobis. Et item, Petite, inquit, & accipietis, ut gaudium ueſtrum plenum
ſit. Hac ergo fiducia accepta a Domino, poſtulat Eliſæus, hoceſt, populus chri-
ſtianus, ut fiat ſpiritus Chriſti duplex in eis, hoceſt, duplex gratia Spiritus ſan-
cti, in remiſſionem utique peccatorum, & collationem uirtutũ. Redemptor igi-
1. Pet. 2 tur noſter, qui non habuit peccatum, neque peccatum fecit, nec dolus inuen-
tus eſt in ore eius, remiſſione peccatorum non eguit, qui peccatum nullum ha-
buit. Opera autem uirtutum in Spiritu ſancto fecit, ſicut ipſe in euangelio dicit
Matth. 12 Iudæis: Si ego in digito Dei eiicio dæmonia, profecto peruenit in uos regnum
Dei. Inſeparabilia ſunt igitur opera ſanctæ trinitatis, ideſt, Patris & Filii & Spi-
ritus ſancti, ueritate atteſtante quæ ait: Quia quæ pater facit, hæc eadem ſimili-
1. Corin. 12 ter & filius facit. Et Apoſtolus: Hæc omnia operatur unus atque idem ſpiritus,
diuidens ſingulis prout uult. Bene quidem poſtulat Eccleſia, ut ſpiritum dupli-
cem accipiat Chriſti, quia & remiſſione peccatorũ indiget, qua non eguit Chri-
ſtus, & munere uirtutum quas ex plenitudine ſua per Spiritum ſanctum tribuit
Epheſ. 4 Chriſtus, qui aſcendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona ho-
minibus, illis uidelicet hominibus, qui ſpem ſuam firmiter in illum ponunt.
Hinc eſt quod Elias dicit ad Eliſæum: Si uideris me quando tollar a te, erit quod
petiſti: ſi autem non uideris, non erit. Quia niſi quis recte fidei oculos in illum
ponat, & credat fideliter paſſionem, reſurrectionem, & aſcenſionem eius ad pa-
trem, petitionis ſuæ fructum non capiet, quod ſubſequens ratio deſignat.

ELIAS ENIM ſecum comitante Eliſæo ad ripam Iordanis ueniens, tulit
pallium ſuum & inuoluit illud, & percuſſit aquas, quæ diuiſæ ſunt in utramque
partem, & tranſierunt ambo per ſiccum. Cumq. Elias raptus eſſet, Eliſæus leua-
uit pallium Eliæ, quod ceciderat ei. reuerſusq. ſtetit ſuper ripam Iordanis, &
pallio Eliæ quod ceciderat ei, percuſſit aquas, & non ſunt diuiſæ, & dixit: Vbi
eſt Deus Eliæ etiam nunc? percuſſit aquas, & diuiſæ ſunt hucatque illuc, &c.)
Quid ſignificat pallium Eliæ, niſi incarnationem Domini, per quam redemptor
noſter lethi fluuium diſrumpit, nobiſq. tranſitum ad uitam præparauit? Hoc er-
go pallium Eliſæus poſt tranſitum Eliæ retinuit, quia fidem incarnationis Chri-
ſti Eccleſia poſt aſcenſionem eius ad cælos reſeruauit, per quam præſentis uitæ
fluctus tranſire ſatagit. Sed ſicut Eliſæus percutiens pallio fluuium, aquas non
diuiſit, antequam dixit: Vbi eſt Deus Eliæ etiam nunc? & ſic percuſſit aquas
& diuiſæ ſunt: ita Eccleſia niſi per inuocationem nominis Domini, uirtutes ul-
Ioan. 15 las facere non poteſt: Quia ſicut ipſe dixit: Sine me nihil poteſtis facere, nihil
Philip. 2 eſt enim humanum ſtudium, niſi adſit diuinum adiutorium. Vnde Apoſtolus
Pſalm. 43 dixit: Deus eſt qui operatur in nobis & uelle & perficere pro bona uoluntate.
Et propheta ad Dominum, ait: In te inimicos noſtros uentilabimus cornu,
& in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nos, &c. DIXERVNT
quoque uiri ciuitatis ad Eliſæum: Ecce habitatio ciuitatis huius optima eſt,
ſicut tu ipſe Domine perſpicis, ſed aquæ peſſimæ ſunt & terra ſterilis. At ille
ait: Afferte mihi uas nouum, & mittite in illud ſal.) Poſtulabatur Eliſæus a po-
pulo,

pulo, ut aquas Iericho malignas & ſteriles ſanaret. Accepit uas nouum fictile, & iecit in illud ſal, & demerſit illud in flumen, & ſtatim fluminis aquæ ſanatæ ſunt, quo facto prænunciabat propheta, quia uerbum caro fieret, & habitaret in nobis. Inde in ſimilitudinem uerbi ſal, ideſt, ſapientiam, dedit in uas fictile, in corpus ſcilicet humanum, & immittens in aquam demerſit. Quod quidem ſignificabat, quia omnes populi qui ſub figura aquarum in toto mundo ſteriles erant, per Chriſti incarnationem fœcunditatem & benedictionem accepturi eſſent. ASCENDIT AVTEM inde in Bethel, cumq. aſcenderet per uiam, pueri parui egreſſi ſunt de ciuitate, & illudebant ei, dicentes: Aſcende calue, aſcende calue. Qui cum poſt ſe reſpexiſſet, uidit eos & maledixit eis in nomine Domini. Egreſſiq. ſunt de ſaltu duo urſi, & lacerauerunt ex eis quadraginta & duos pueros.) Eliſæus quoque propheta, ſicut ſæpe diximus, figuram Chriſti geſſit. Denique uocabulum illud, ſalus Dei, interpretatur. Salus autem Dei quis eſt alius niſi filius eius, qui & ſaluator ubique uocatur? Paruuli uero illi illudentes ſaluti Dei, ideſt, Eliſæo, Iudæorum habuere perſonam, qui ad crucem Domino ſaluatori ſubſannabant, qui dicuut, *Matth. 27* Aſcende calue, aſcende calue: quia in Caluariæ loco Chriſtus aſcenſurus erat in crucem. Quod uero conuerſus maledixit Eliſæus, & exierunt duo urſi de ſilua, & interfecerunt quadraginta & duos pueros blaſphemantes: ita & Chriſtus poſt paſſionem & reſurrectionem ex mortuis, poſtquam aſcendit in cælos, ſicut Eliſæus aſcendit in Bethel, ideſt, in domum Dei, conuerſus maledixit Iudæis, & quadrageſimo ſecundo anno aſcenſionis ſuæ, immiſit duos urſos de ſiluis gentium, Veſpaſianum ſcilicet & Titum, qui eos crudeli ſtrage deiecerunt.

CAPVT III.

PORRO Meſa rex Moab nutriebat pecora multa, & ſoluebat regi Iſrael centum millia agnorum, & centum millia arietum cum uelleribus ſuis, cumq. mortuus fuiſſet Achab, præuaricatus eſt fœdus quod habebat cũ rege Iſrael. et reliq.) Igitur poſt hæc bellum gerebatur per tres reges, hoceſt, regem Iſrael, regem Iuda, & regem Edom, contra Moab. Conſultusq. ab eis Eliſæus propheta, poſt alia hæc ſubdidit dicens: FACITE alueum torrentis huius foſſas & foſſas. Hæc enim dicit Dominus: Non uidebitis uentum neque pluuiam, & alueus iſte replebitur aquis, & bibetis uos & familiæ ueſtræ & iumenta ueſtra. Parumq. hoc eſt in conſpectu Domini, inſuper tradet etiam Moab in manus ueſtras, & percutietis omnem ciuitatem munitam, & omnem urbem electam, & uniuerſum lignum fructiferum ſuccidetis, cunctosq. fontes aquarum obturabitis, & omnem agrum egregium operietis lapidibus.) Quid ergo ſignificant tres iſti reges contra Moab bellum gerentes, niſi rectores fidelium, qui per ſanctæ trinitatis fidem, contra mundi principem, & contra popnlum eius, hoceſt, philoſophos, hæreticos, ſchiſmaticos, atque omnes iniquos, cum ſcuto fidei atque armis ſpiritalibus confligunt? Moab ergo qui de inceſto natus eſt, & interpretatur de patre, bene illis conuenit, ad quos Dominus dixit: Vos de diabolo nati eſtis, & uultis facere uoluntatem patris ueſtri. Hi ergo aduerſantur Eccleſiæ partim minis, partim perſecutionibus, partim dolo ac falſis fictionibus: *Ioan. 8* ſed per Chriſti uirtutem, qui caput eſt populi Chriſtiani, ſuperantur atque effugantur. Quibus ait propheta Domini: Facite alueum torrentis huius foſſas & foſſas. non uidebitis uentum neque pluuiam,

& alueus iſte replebitur aquis, & bibetis uos & familiæ ueſtræ. et reliq. Ecce propheta Domini, populo ſiti fatigato, per miraculum factum a Domino conſu lit. ſic & prophetæ dicta conſilium præbent fidelibus, qualiter ſpiritali doctrina ſitim ſuam extinguant, atque animum reficiant. Iubet ergo foſſas facere in torrentis alueo, & ita prædicit, abſque uentis & pluuia aquarum largitatem. Quid eſt foſſas in alueo torrentis facere, niſi profunda myſteria in ſacris ſcripturis in bono ſtudio quærere? quæ abſque pluuia & uento aqua replentur, quia ſæpe abſque humano ſolatio ſapientiam confert ſuis inueſtigatoribus potentia diui-
1. Ioan. 2 na. Vnde dicit Ioannes apoſtolus: Non neceſſe habetis, ut aliquis doceat uos, ſed ſicut unctio eius docet uos de omnibus. Vnde bibunt homines & iumenta, ideſt, doctrinam accipiunt ingenioſi quique & ſimplices, quia quantum idonea eſt anima accipientis, tantum ibi inueniet documenti ſuæ ſalutis. Sequitur: Parumq. hoc eſt in conſpectu Domini, inſuper tradet etiam Moab in manus ueſtras &c. Non enim ſufficit ſeruis Dei, abdita myſteria ſcire, quinetiam aliis prædicare, & contradicentes redarguere, quibus promiſſa eſt certa de hoſte uictoria. Vt percutiant omnem ciuitatem munitam, & omnem urbem electam, &c. Ciuitates munitas & urbes electas, poſſumus ſæcularem prudentiam intelligere, in quam maxime philoſophi & hæretici confidunt. Hæ ergo per prædicato-
2. Corin. 10 rem ſancti euangelii ſubuertuntur. Vnde dicit Apoſtolus: Arma militiæ noſtræ, non carnalia ſunt, ſed potentia Deo ad deſtructionem munitionum, conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe, aduerſus ſcientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti, & in promptu habentes ulciſci omnem inobedientiam. Vniuerſa li-
Matth. 3 gna fructifera ſucciduntur. non illa ligna quæ faciunt fructum bonum, ſed quæ mortiferum generant paſtum, quæ radicibus ſecuri examinis ſucciſa pabulum fient ignis æterni. Cunctiq. fontes aquarum obturantur. cum hæreſiarchæ, ſimul cum ſuis ſequacibus, per catholicos doctores damnantur. Et omnes agri egregii lapidibus operiuntur. cum uenuſtas locutionis hæreticæ atque philoſophicæ anathematis pondere obruitur. Nihilq. remanebit in terra Moab, niſi muri tantum fictiles, hoceſt, falſæ rationes fragilium doctrinarum, quæ a fundibulariis, ideſt, ſanctis prædicatoribus Eccleſiæ circundatæ, maxima ex parte refutantur, & ad nihilum rediguntur. Quod autem Moabitæ, orto ſole ex aduerſo aquarum uidere contra aquas rubras, quaſi ſanguinem gladii exiſtimauerunt, dicentes, quod tres reges, qui contra ſe uenerunt ad pugnam, inuicem ſe occidiſſent, & ſic deluſi ſunt; ita & philoſophi, uerbum crucis Chriſti ſtultitiam exiſtimantes, derident paſſionem Chriſti, & Eccleſiæ martyrium dementiam exi-
1. Corin. 1 ſtimant. Sed ſecundum Apoſtolum, Quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt ho-
Rom. 8 minibus, & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus: Quoniam prudentia carnis mors eſt, prudentia autem ſpiritus uita & pax. Ad probandum autem quod Moab in præſenti loco ſuper philoſophorum intelligatur ſuperbia, de quibus dicitur: Perdam ſapientiam ſapientium, & intelligentiam intelligentium reprobabo: pauca de prophetis exempla replicanda ſunt. Amos loquitur. Hæc dicit Dominus; Super tribus impietatibus Moab, & ſuper quattuor non aduerſabo eum, pro eo quod combuſſit oſſa regis Idumææ in cineres Vere enim quidquid in ſæculo dogmatum peruerſorum, quidquid ad terrenam ſapientiam pertinet, putatur eſſe robuſtum. Hoc dialecticum ſubuertitur, & inſtar incendii in cineres fauillasq. diſſoluitur, ut probetur nihil, quod putabatur eſ-
Iſaiæ 16 ſe fortiſſimum. Sed & Iſaias ſuperbiam Moab arguit, dicens: Audiuimus con
Hiere. 48 tumeliam Moab, contumelioſus eſt nimis, ſuperbiam eius abſtuli. Ieremias

quoque

quoque contra omnes uaticinans nationes, proprie loquitur ad Moab, quod confidebas in munitionibus tuis, & poſt pauca, habens fiduciam in gloria tua. Et iterum: Quoniam dicitis fortes ramos. Ac deinde: Iuxta eſt dies Moab ut ueniat,& malitia eius nimis. Et manifeſtius dicit: Quo modo contritus eſt baculus glorioſus, uirga magnificentiæ? Et iterum: Contritum eſt cornu Moab. Hæc autem dicuntur ſub nomine Moab, ut ſtulta ſæculi, & in cælum ſemper ferens malitia conteratur.

CAPVT IIII.

MVLIER autem quædam de uxoribus prophetarum clamabat ad Eliſæum dicens: Seruus tuus uir meus mortuus eſt, & tu noſti, quia ſeruus tuus fuit timens Dominum, & ecce creditor uenit, ut tollat duos filios meos ad ſeruiendum ſibi. Cui dixit Eliſæus: Quid uis ut faciam tibi? Dic mihi quid habes in domo tua. At illa reſpondit: Non habeo ancilla tua quidquam in domo mea, niſi parum olei quo ungar. Cui ait: Vade pete mutuo ab omnibus uicinis tuis uaſa uacua non pauca, & ingredere & claude oſtium tuum, cum intrinſecus fueris tu & filii tui, & mitte inde in omnia uaſa hæc, & cum plena fuerint tolles. Iuit itaque mu. et reliqua.) Quid per hanc mulierem niſi ſancta Eccleſia deſignatur? duorum populorum, ideſt, Iudaici & gentilis, quaſi duorum filiorum mater, quæ prius ex peruerſo opere, conſentiendo callidi ſpiritus perſuaſioni, quaſi quendam peccati nummũ a creditore acceperat, & duos quos in fide genuit, amittere filios timebat. Sed prophetæ uerbis, ideſt, ſacræ ſcripturæ præceptis obediens, ex paruo quod habebat olei, uacua uaſa infundit, quia dum ab unius ore doctoris, parum quidem amoris diuinitatis, multorũ uacuæ mentes hauriunt, exuberante autem gratia ungnentorum diuini amoris, uſque ad ſummum replentur. Etiam nunc corda multorum, quæ prius fuerant uacua uaſcula, unguento ſpiritus plena ſunt, quæ ex paucitate olei ſolummodo infuſa uidebantur. Quod cum aliis atque aliis datur, & ab auditoribus fides accipitur, erepta mulier, uidelicet ſancta Eccleſia, ſub creditoris ſui iam debito non tenetur. FACTA eſt autem quædam dies, & tranſibat Eliſæus per Sunã. Erat autem ibi mulier magna, quæ tenuit eum ut comederet panem. Cumq. frequenter inde tranſiret, diuertebat ad eam ut comederet panem. Quæ dixit ad uirum ſuum: Animaduerto quod uir Dei ſanctus eſt iſte, qui tranſit per nos frequenter. Faciamus ei cænaculum paruum, & ponamus ei in eo lectulum & menſam & ſellam & candelabrum, ut cum uenerit ad nos, maneat ibi. Facta eſt igitur dies quædam &c.) Mulier autem iſta quæ prophetam hoſpitio ſuſcepit, bene poteſt originem inſinuare populi Iſraelitici quæ fuit in patriarchis. unde ſicut iſta Eliſæum prophetam ita & illa Dominum prophetarum hoſpitio ſuſcipere meruit. nam Abraam & Sara tres uiros iuxta uallem Mambre ſuſcipere, & paſcere meruerunt. Huic mulieri non habenti filium, propheta promiſit, dicens: IN TEMPORE iſto & in hac eadem hora, ſi uita comes fuerit, habebis in utero filium. Cui illa reſpondit: Noli quæſo Domine mi uir Dei, noli mentiri ancillæ tuæ. Et concepit mulier, & peperit filium in tempore, & in hora eadem qua dixerat Eliſæus. Creuit autem puer: & cum eſſet quædam dies, & egreſſus iſſet ad patrem ſuum ad meſſores, ait patri ſuo: Caput meum, caput meum doleo. At ille dixit puero: Tolle, & duc eum &c.) His quoque ſimilia Dominus ad Abraam retulit, dicens: Reuertens ueniam ad te, tempore iſto, uita comite, & habebit Sara filium uxor tua. Quo audito, Sara riſit poſt oſtium Gen. 18

tabernaculi, occulte dicens, Poſtquã conſenui, & Dominus meus uetulus eſt, uoluptati operam dabo? Viſitauit autem Dominus Saram ſicut promiſerat ei, & impleuit quæ locutus eſt, concepitq. & peperit filium in ſenectute ſua, tempore quo prædixerat ei Deus. Igitur poſtquam creuit puer, tactus dolore capitis immenſo, circa meridiem defunctus eſt. Cum populus Iſraeliticus poſtquam in Aegypto excreuit, & per Moyſen in deſerto eductus, Domini uocem audierat in igne & caligine, quando lumine ſcientiæ debuit illuſtrari, mox animo ad idololatriam recurrens, mortuus eſt. ET ait Eliſæus ad Gihezi puerum ſuum: Accinge lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu tua, & uade. Si occurrerit tibi homo, non ſalutes eum: et ſi ſalutauerit te quiſpiam, non reſpondeas illi. Et pones baculum meum ſuper faciem pueri. Porro mater pueri ait: Viuit Dominus, & uiuit anima tua, non dimittam te. Surrexit ergo & ſecutus eſt eã. Gihezi autem præceſſerat ante eos &c.) Quid autem ſignificat, quod puer ab Eliſæo miſſus cum baculo non reſuſcitat? per ſemet ipſum uero Eliſæus ueniens, ſeq. ſuper mortuum ſternens, atque ad eius membra ſe colligens, huc illucq. deambulans, & in ore mortui ſepties aſpirans, hunc ad rediuiuam lucem protinus per miniſterium compaſſionis animauit, niſi quod auctor humani generis Deus quaſi mortuum puerum doluit, cum extinctos nos iniquitatis aculeo miſeratus aſpexit? Et quia per Moyſen terrorem legis protulit, quaſi per puerum uirgam miſit. Per legem quippe Deus uirgam tenuerat, cum dicebat: Si quis hæc uel illa fecerit, morte moriatur. A peccatis igitur morte nos ſuſcitare non ualuit, ſed ad ſtatum uitæ aſpitata manſuetudinis gratia erexit, Sed puer cum baculo ſuſcitare mortuum non ualuit, quia, Paulo atteſtante, Nihil ad perfectũ adduxit lex. Ipſe autem per ſemet ipſum ueniens, & ſuper cadauer humiliter ſe ſternens, & exæquenda ſibi mortui membra ſe collegit: quia cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemet ipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo. HVC illucq. deambulabat,) quia & Iudæam iuxta & longe poſitas gentes uocat. SVPER mortuum ſepties inſpirat.) quia per apertionem diuini muneris, gratiam ſeptiformis ſpiritus, in peccati morte iacentibus aſpirat. MOXQ. uiuens erigitur.) quia is quem terroris uirga ſuſcitare non potuit, per amoris ſpiritum puer ad uitam redit. ERAT autem fames in terra, & filii prophetarum habitabant coram eo, dixitq. uni de pueris ſuis: Pone ollam grandem, & coque pulmentum filiis prophetarum.) Erat inquit fames in terra, non fames utique panis, nec ſitis aquæ, ſed audiendi uerbum Domini: Et filii prophetarum habitabant coram Eliſæo. cum filii eorum prædicatorum, qui ambulabant in legem Domini, & ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirentes eum, in præſentia Domini ſaluatoris ſemper uiuunt. EGREDITVR puer in agrum ut colligat herbas agreſtes, quatenus inde coquat pulmentum, inuenitq. quaſi uitem ſilueſtrem, & collegit ex ea colocyntidas agri. quas concidens in ollam, pulmentum facit.) Cum quis litteræ legis intentus, uel philoſophicis diſciplinis ſtudioſus, paſtum uerbi quærens, amaritudinem litteræ legalis, uel mortiferum quiddam in philoſophorum libris inueniens, intermiſcet ueritati euangelicæ, & in olla cordis ſui coquens tale pulmentum, hoceſt documentum, præparat ad refectionem auditoribus ſuis. Dicit enim Apoſtolus: Littera enim occidit, ſpiritus autem uiuificat. Et item: Prudentia, inquit, carnis, mors eſt: prudentia autem ſpiritus, uita & pax. Hoc itaque ſentientes fideles populi mortem in olla exclamant, cum talem doctrinam quaſi deceptionem animarum deteſtantes uociferantur. Sed iubente Eliſæo

farina in ollam mittitur, cum ſcientia ſpiritualis in tale documentum intromittitur, ut excluſa omni amaritudine prauitatis, paſtus fidelibus præparetur ſalubris. VIR autem quidam uenit de Baalſaliſa deferens uiro Dei panes primitiarum, & uiginti panes hordeaceos, & frumentum nouum in pera ſua. At ille dixit: Da populo ut comedat. Reſponditq. miniſter eius. Quantum eſt hoc ut opponam coram centum uiris? Rurſum ille, Da, ait, populo ut comedat. Et reliq.) Denique uir de Baalſaliſa uenire deſcribitur, deferens uiro Dei panes primitiarum, & uiginti panes hordeaceos, & frumentum nouum in pera ſua. Quem autem uirum iſtum accipere melius poſſumus, quam cœtum ſanctorum patrum, qui uirtute animi & bonorum operum pollent? Qui bene de Baalſaliſa ueniſſe dicitur. Baalſaliſa enim habens tertium interpretatur. Recte ergo de Baalſaliſa eſt, qui ternarium numerum in credulitate & confeſſione ſanctæ trinitatis ſeruat. Hic ergo uiro Dei panes primitiarum offert, cum redemptori noſtro, per gratiam eius inſpiratus, offert libros de origine creaturam compoſitos. Offert uiginti panes hordeaceos, hoc eſt decalogum legis in Moyſi & prophetarum ſcriptis comprehenſum. Offert frumentum nouum in pera ſua, cum nouum teſtamentum poſt mediatoris noſtri aduentum, in ſancti euangelii & apoſtolorum ſcriptis profert. Iubet ergo Eliſæus noſter miniſtris ſuis, ſanctis uidelicet prædicatoribus, ut hanc oblationem populo fidelium diſpenſent, ut ſecundum illud euangelii, de theſauro ſuo uelut ſcriba doctus in regno cælorum proferant noua & uetera, quatenus pabulo diuini uerbi reficiantur. Quod myſterium in euangelio iteratum legimus, cum in fractione quinque panum quinque millia hominum, & item ſeptem panum quattuor millia hominum ſatiata eſſe commemorantur: & ſatiatis turbis, collegerunt duodecim cophinos, ſiue ſeptem ſportas fragmentorum, quia nullus eſt qui ſacramenta diuinæ ſcripturæ per omnia capere poſſit, quin ſibi ſatiato ſupererit iuxta uerbum Domini. Matth. 13. 14.15

CAPVT V.

NAAMAN princeps militiæ regis Syriæ, erat uir magnus apud dominum ſuum, & honoratus. per illum enim dedit Dominus ſalutem Syriæ. Erat autem uir fortis & diues, ſed leproſus.) Iſte autem Naaman qui princeps militiæ regis Syriæ eſſe deſcribitur, quem melius ſignificare poteſt, quam populum gentilem? qui in orbe triquetro per uirtutem bellorum principatum gerebat, ac rerum decore fruebatur, quod in nominis eius interpretatione exprimitur. Interpretatur autem Naaman decus ſiue commotio eorum. Sed iſte uir, licet fortis & diues fuerit, tamen leproſus eſſe memoratur, quia quamuis per potentiam regni, ac rerum abundantiam dominari uideretur, tamen per erroris nequitiam, & idololatriæ lepram fœdus apparuit. PORRO de Syria egreſſi fuerant latrunculi, & captiuam duxerant de terra Iſrael puellam paruulam, quæ erat in obſequio uxoris Naaman. Quæ ait ad dominam ſuam: Vtinam fuiſſet Dominus meus ad prophetam qui eſt in Samaria, profecto curaſſet eum a lepra quam habet.) Latrunculi quippe de Syria, quæ interpretatur ſublimitas, egreſſi ſunt, cum cupiditate ducti, & diuerſis negociis impliciti, ſperantes in incerto diuitiarum, gentiles per totam terram uagabantur. Hinc & ad terram Iſrael uenientes, captiuam mulierculam duxerunt, quæ in captiuitate poſita, de propheta in Iſrael teſtabatur, quia fama de Iſrael per negotiatores gentium tranſlata in toto orbe curioſitati hominum, quam uxor Naaman ſignificat, uerum prophetam & ſaluatorem omnium in Iudæa manere patefecit.

INGRESSVS eſt itaque Naaman ad dominum ſuum, & nunciauit ei,
dicens: Sic & ſic locuta eſt puella de terra Iſrael. Dixitq. ei rex Syriæ: Vade, &
mittam litteras ad regem Iſrael. Qui cum profectus eſſet & tuliſſet ſecum decem
talenta argenti, & ſex millia aureos, & decem mutatoria ueſtimentorum, detu-
lit litteras ad regem Iſrael in hæc uerba: CVM acceperis epiſtolam hanc,
ſcito quod miſerim ad te Namaan ſeruum meum, ut cures eum a lepra ſua.)
Cum hi ad quos notitia uerbi Dei peruenit, his, qui ſibi præſunt, ſuggerunt ſci-
entiæ ſpiritualis magnitudinem. Mittit rex Syriæ litteras ad regem Iſrael pro ſa-
lute ſerui ſui. Cum primatus gentiũ audiens Deum eſſe in Iſrael, quia notus in Iu
Pſalm. 75 dæos, in Iſrael magnum nomen eius, ſalutem ſuorum præuidens legationem in
Act. 10 Iudæam mittit, ut per apoſtolicam doctrinam ſaluatoris fidem accipiat. Vnde
Act. 16 Cornelius centurio de Cæſarea in Ioppen ad Petrũ Miſit. Et Paulo per uiſionem
uir Macedo apparuit, qui eum exhortabatur, ut ueniens adiuuaret eos, qui in
Macedonia erant, ſicut in actibus apoſtolorum legitur. CVMQ. legiſſet
rex Iſrael litteras, ſcidit ueſtimenta ſua, & ait: Numquid Deus ego ſum, ut oc
cidere poſſim & uiuificare? quia iſte miſit ad me ut curem hominem a lepra ſua.
Animaduertite, & uidete, quod occaſiones quærat aduerſum me. Quod cum
audiſſet Eliſæus uir Dei, ſcidiſſe uidelicet regem Iſrael ueſtimenta ſua, miſit ad
eum, dicens: Quare ſcidiſti ueſtimenta tua?) Quid ſignificat rex iſte Iſrael, qui
audita legatione Syriæ, de ſalute a propheta Iſrael quærente expauit, niſi ſacer
dotes, ſcribas, & phariſæos, rectores Iudæorum? qui conſiderantes quod undi-
que plebes ad redemptorem noſtrum ſalutis ſuæ cauſa ueniebant, quaſi bla-
ſphemiam exiſtimantes, ueſtimenta ſua ſcindebant, ſicut in euangelio princi-
Matth. 26 pem ſacerdotum, audita Chriſti prædicatione, feciſſe legimus. Sed licet rex
Iſrael in tali auditu pertimeſcat, tamen propheta Dei, quos ad ſe migraſſe co-
gnouerat, ad ſe peruenire perſuadebat, dicens: VENIAT ad me, &
Rom. 8 ſciat eſſe prophetam in Iſrael.) Et Dominus noſter, quos præſciuit, hos & uo-
cauit: & quos uocauit, illos & iuſtificauit. VENIT ergo Naaman cum
equis & curribus, & ſtetit ad oſtium domus Eliſæi. miſitq. ad eum Eliſæus nun-
cium, dicens: Vade; & lauare ſepties in Iordane, & recipiet ſanitatem caro tua,
atque mundaberis. Iratus Naaman, recedebat, dicens: Putabam quod egrede
tetur ad me, & ſtans inuocaret nomen domini Dei ſui, & tangeret manu ſua lo-
cum lepræ, & curaret me. numquid non meliores ſunt Abana & Pharphar flu-
uii Damaſci omnibus aquis Iſrael, ut lauer in eis & munder?) Veniens quidem
gentilis populus ad domum Eliſæi noſtri, ſanctam uidelicet Eccleſiam, per miſ-
ſum ab eo nunciũ accepit, ut ſe in Iordane ſepties lauaret, & ſic ſanitatẽ reciperet,
atque mundaretur: quia per euãgelicos prædicatores Dominus dicit, Niſi quis
Ioan. 3 renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, nõ poteſt introire in regnũ Dei. Et itẽ,
Marc. 16 Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: Qui uero non crediderit, condẽna
bitur. Iordanis itaque aquæ ſacrum baptiſma ſignificant, quia in eis ſaluator no
ſter baptiſmum nobis conſecrauit. Quod autem Naaman indignatus de tali re-
ſponſo, lauationem aquæ iordanicæ deſpexit, ſimplicitatem ſignificat rudium,
qui ſpiritualem non potuerunt intelligere efficaciam: quia animalis homo non
percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. CVM ergo uertiſſet ſe & abiret indignans,
1. Corin. 2 acceſſerunt ad eum ſerui ſui, & locuti ſunt ei: Pater, etſi rem grandem dixiſ-
ſet tibi propheta, certe facere debueras: quanto magis quia nunc dixit tibi, la-
uare & mundaberis? Deſcendit & lauit in Iordane ſepties, iuxta ſermonem uiri
Dei, & reſtituta eſt caro eius, ſicut caro pueri paruuli, & mundatus eſt.) Bene
ergo ſerui Naaman meliore conſilio, ad perficiendum illud mandatum prophe-

ticum

ticum, perſuaſerunt: quia ſæpe Dominus iuniori reuelat quod melius eſt. Et ſe- *Matth.11*
cundum Petri uocem, perſonarum acceptor Deus non eſt, ſed in omni gente *Rom.2*
qui timet Deum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi. Abiit & lauit ſepties iu- *Act.10*
xta ſermonem uiri Dei, & reſtituta eſt caro eius ſicut caro pueri paruuli: quia mundatus aquis baptiſmatis, per inuocationẽ ſeptiformis ſpiritus quiſque uerã recipiet ſanitatem, & ad innocentis uitæ infantiam redigatur, ut uitæ æternæ ingreſſum percipere mereatur. Vnde ipſa ueritas ſuis diſcipulis ait: Niſi conuerſi *Matt.18*
fueritis & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.

DENIQVE reuerſus Naaman ad uirũ Dei cũ uniuerſo comitatu ſuo, uenit & ſtetit coram eo, & ait: Vere ſcio quod non ſit Deus in uniuerſa terra, niſi tantum in Iſrael.) Hæc eſt enim catholica profeſſio, quod Deus Abraã, Deus Iſaac, & Deus *Marc.12*
Iacob non eſt mortuorum, ſed uiuentium. Quoniam omnes dii gentium dæmo- *Pſalm.96*
nia, Dominus autem cælos fecit. Et ut cuncta hic baptiſmi ſcires ſacramenta præmonſtrata, in quo abrenunciare ſatanæ, ac fidem Domini confiteri præcipimur, negat ſe Naaman ultra diis alienis litaturum, ſoli per omnia Domino ſeruiturum. Partem quoque terræ ſanctæ ſecum tollere gaudet: quia baptizatos oportet Dominici quoque corporis participatione confirmari. DIXITQ. Gihezi puer uiri Dei, Pepercit Dominus Naaman Syro iſti, ut non acciperet ab eo quæ attulit. Viuit Dominus quia curram poſt eum, ut accipiam aliquid ab eo. Et reliqua.) Poſt hæc autem ſcriptura narrat, quod Gihezi puer uiri Dei concupiuerit de pecuniis, quas prædictus Syrus homini Dei attulerit, ſed eo nolente aliquid accipere, inde ipſe per mendacium turpe acquiſiuit, quod ſuus magiſter accipere per fidem renuit. Gihezi quoque qui interpretatur, præruptum uidens, ſiue uallis uiſio, ſignificat Iudaicum populum, qui aliquando puer uiri Dei, propheta atteſtante, uocabatur, ſicut Oſee dicit: Puer Iſrael & dilexi eum. Sed poſtquam, ſpreto euangelio, & crucifixo filio Dei, ſemet ipſum de tali dignitate in foueam auaritiæ præcipitans, cupiditatem ſecutus eſt terrenam, quam filii Dei per baptiſmum renati ſpreuerunt, per ſententiam iuſti iudicis Dei, lepram erroris, quam credentes depoſuerant, ipſe ſibi conſciuit, necnon & omnes qui poſt baptiſmum & emendationem uitæ ad priſtina uitia reuertentur, ſordibus, quibus ſe exutos ſperabant, iterum impliciti inuoluntur. Vnde ſcri- *Prouer.26*
ptum eſt: Canis reuerſus ad uomitum ſuum, & ſus lota in uolutabro luti, ſic ſtultus qui iterat ſtultitiam ſuam.

dominici corporis partici patione confirmamur.

CAPVT VI.

DIXERVNT autem filii prophetarum ad Eliſæum: Ecce locus, in quo habitamus coram te, anguſtus eſt nobis. Eamus uſque ad Iordanem, & tollant ſinguli de ſilua materias ſingulas, & ædificemus nobis ibi locum ad habitandũ. Qui dixit, Ite. Et ait unus ex illis: Veni ergo & tu cũ ſeruis tuis. Reſpondit ego ueniam. Et abiit cum eis. Cumq. ueniſſent ad Iordanem, cædebant ligna. Accidit autem, ut cum unus materiam ſuccidiſſet, caderet ferrum ſecuris in aquam. exclamauitq. ille, & ait: Heu heu heu Domine mi, & hoc ipſum mutuo acceperam. Dixit autem homo Dei, Vbi cecidit? At ille monſtrauit ei locum. Præcidit ergo lignum, & miſit illuc. Natauitq. ferrum, & ait: Tolle. Qui extendit manum, & tulit illud.) Hæc itaque actio bene redemptori noſtro conuenit per ſignificationem. Cum igitur ſecuribus ligna cæderentur, de ligno ferrum exiliens in profundum fluminis merſum eſt, atque in lignum deſuper ab Eliſæo proiectum, reuerſum eſt: ita etiam cum impios Iudæos, per corpus

corpus operata præſentia Chriſti, tamquam infructuoſas arbores cæderet, quia
Matth. 3 de illa Ioannes dixerat: Ecce ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Ab eis inter
ueniente paſſione corpus ipſum deſeruit, profunda deſcendit, quod in ſepultu-
ra depoſitum, tamquam ad manubrium, ſpiritu redeunte, reſurrexit. Aliter:
Ferrum in manubrio, donum intellectus in corde eſt. Ligna uero per hoc cæde-
re eſt, praue agentes increpare. Quod nonnumquam dum fluxe agitur, dum
lapſus uanæ gloriæ in accepta eadem ſcientia non uitatur, ferrum in aqua perdi-
tur, quia ex diſſoluto opere intelligentia fatuatur. Quam profecto intelligen-
tiam ad hoc nouimus dari, ut ante dantis oculos ex bona debeat actione reſti-
tui. Vnde & recte is qui ferrum amiſerat, clamabat: Heu heu heu Domine mi,
& hoc ipſum mutuo acceperam. Habent enim hoc electi proprium, ſi quando
eis in ſua ſcientia furtiue uanæ gloriæ culpa ſurrepit, ad cor uelociter redeant: &
quidquid in ſe ante diſtricti iudicis oculos damnabile inueniunt, lacrymis inſe-
quuntur. Qui flentes non ſolum caute inſpiciunt, quæ mala commiſerunt, ſed ex
accepto munere quæ reddere etiam bona debuerunt: quia nimirum tanto ſe am
plius peccatores ſentiunt, quanto ex neglectis bonis quæ agere poterant debito-
res tenentur. Recte ergo qui ferrum perdidit, clamat: Heu heu heu & hoc ipſum
mutuo acceperam. Ac ſi dicat: Illud per diſſolutionē negligentiæ perdidi, quod
ut per bona opera redderem ex gratia creditoris accepi. Sed numquam Deus
mentem deſerit, quæ in peccatis ſe ueraciter agnoſcit. VNDE & mox Eli
ſæus ueniens, lignum deorſum miſit, & ferrum in ſuperficiem attulit,) quia ui-
delicet redemptor noſter pie nos reſpiciens, cor peccatoris humiliat, & eam,
quam amiſerat, intelligentiam reformat. Lignum erigit & ferrum in ſuperficiem
attulit, quia uidelicet redemptor noſter, & ſcientiam reparat, & cor elatum in
cogitatione humiliat. Vnde bene in alia tranſlatione dicitur: Quod confregit
lignum atque iactauit, & ſic ferrū ſuſtulit. Lignum namque confringere eſt, cor
ab elatione conterere. Lignum ad ima iactare eſt, eleuatum cor in cogitatio-
ne, ut diximus, propriæ infirmitatis humiliare. Atque illico ferrum ad ſuperfi-
ciem redit, quia ad uſum exercitationis priſtinæ intelligētiæ recurrit. Igitur quo-
niam donum intellectus quod accipitur, uix cum tot difficultatibus cuſtoditur,
curandum ualde eſt, ne otio torpeat, curandum ne incitatione operis uitio ela-
tionis euaneſcat. Sancti namque uiri minime exultant, cum cognoſcunt quæ fa
ciunt. ſed cum faciunt quæ cognouerunt, etſi intelligendo largius congaudent
a munere largitoris, mærentes tamen conſiderant debitum operis: ut uidelicet
actione perſoluant, quod eis prærogatum eſt in cognitione. Stultus namque eſt
debitor, qui gaudens pecunias mutuas accipit, & tempus quo reddere debeat
non attendit. Moderatur autem lætitia accipiendi, quando ſolerti prouidentia
etiam conſtitutum tempus reddendi cogitatur. REX autem Syriæ pugna
bat contra Iſrael, conſiliumq. iniit cum ſeruis ſuis, dicens: In loco illo & illo po
namus inſidias. Miſit itaque uir Dei ad regem Iſrael, dicens: Caue ne tranſeas
in locum illum, quia ibi Syri in inſidiis ſunt. Miſit itaque rex Iſrael ad locum
quem dixerat ei uir Dei, & præoccupauit eum, & obſeruauit ſe ibi. et reliqua.)
Quem cōgruentius hic rex Syriæ, quam poteſtatem ſignificat terrenam? quæ ſæ-
Matth.10 pe ſuperbe ſentiens populum Dei, hoc eſt filios lucis, perſequitur, ſed ipſi per
ueri Eliſæi, Domini uidelicet noſtri, doctrinā inſidias inimicorū præcauere edo
centur. Vt eſt illud, Eſtote, inquit, prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ut
Matth.7 columbæ. Et item: Cauete autem ab hominibus. Et alibi: Attendit, ait, a fal-
ſis prophetis. Hoc quippe agnoſcens mundana potentia, ipſum prophetam in-
terficere diſponit, cum Chriſtum in cordibus electorum extinguere feſtinant.

MISIT ergo illuc rex Syriæ equos & currus & robur exercitus. Qui cum ueniſſent nocte, circundederunt ciuitatem.) Omnis ergo, qui nequitiæ armis confidens, Chriſti famulis inſidias præparat, nocte perfidiæ excæcatus, bellum contra Eccleſiam gerit. CONSVRGENS autem diluculo, miniſter uiri Dei egreſſus eſt. Viditq. exercitum in circuitu ciuitatis & equos & currus: nunciauitq. ei dicens: Heu heu Domine mi, quid faciemus?) Hæc ſententia de notat illos, qui propter puſillanimitatem cordis ſui, pœnas uerentur corporales, quibus propheta reſpondit: Noli timere, plures enim nobiſcum ſunt, quam cum illis. Et ſaluator diſcipulis ait: In mundo preſſuram habebitis, ſed confidite, quia ego uici mundum. Et itē: Nolite timere eos, inquit, qui occidunt corpus, & poſt hæc nō habent quid faciant uobis: quinpotius eum timete, qui poteſt & animā & corpus perdere in gehennā. & Petro Dominus in paſſione ſua ait: An putas quia non poſſum rogare patrem meum, & exhibebit mihi plus quam duodecim legiones angelorum? CVMQ. oraſſet Eliſæus, ait, Domine aperi oculos huius, ut uideat. Et aperuit Dominus oculos pueri, & uidit: & ecce mons plenus equorum & curruum igneorum in circuitu Eliſæi.) Et ualde neceſſe eſt ut Eliſæus noſter aperiat oculos cordis noſtri, ut conſideremus & agnoſcamus, quia omnes qui confidunt in illum, non confundentur. PORRO Eliſæus orauit Dominum, dicens: Percute obſecro gentem hanc cæcitate. Percuſſitq. eos Dominus ne uiderent iuxta uerbum Eliſæi.) Bonum ergo illis eſt, quos oculus ſuus ſcandalizat, ut eruatur & proiiciatur ab eis, quatenus intuitus malitiæ & ſuperbiæ obturetur, & oculus ſane fidei ac ſimplicitatis aperiatur. Vnde dicit Apoſtolus: Siquis inter nos uidetur ſapiens eſſe, ſtultus fiat ut ſit ſapiens. DIXITQ. rex Iſrael ad Eliſæum cum uidiſſet eos: Numquid percutiam eos pater mi? Et ille ait: Non percuties. Neque enim cepiſti eos gladio, aut arcu tuo ut percutias. Sed pone panem & aquam coram eis ut comedant & bibant, & uadant ad domum ſuam. Et reliq.) Poſtquam ergo Eliſæus hoſtes adduxit in Samariam, non eos occīdi permiſit, ſed refectionem magnam ciborum illis præparans, dimiſit eos in pace. Et Saulum diu contra ſtimulum calcitrantem, primum Dominus excæcauit, deinde ſcientia ſpiritali magnifice repleuit, atque ad prædicandum ſuis euangelium in gentibus direxit. nobisq. præcepit, ita dicens: Diligite inimicos ueſtros, benefacite his qui oderunt uos, ut ſitis filii patris ueſtri, qui in cælis eſt. FACTVM eſt autem poſt hæc congregauit Benadad rex Syriæ uniuerſum exercitum ſuum, & aſcendit & obſidebat Samariam, factaq. eſt fames magna in Samaria &c.) Narrat ſcriptura quod Benadad rex Syriæ obſideret Samariam: facta autem fame, afflictus eſt populus ualde, ſed Domino miſerante, reuelatum eſt Eliſæo uerbum Domini, & prædixit populo ſolatia uentura, ita dicens: Hæc dicit Dominus.

Margin: *2.Para.32* · *Ioan.16* · *Matth.10* · *Matth.26* · *Pſalm.24* · *Matth.5* · *1.Corin.3* · *Act.9* · *Matth.5*

CAPVT VII.

IN TEMPORE hoc, cras modius ſimilæ uno ſtatere erit: & duo modii hordei, ſtatere uno in porta Samariæ. Quod cū non crederet, unus de ducibus ſuper cuius manum rex incumbebat, homini Dei ait: Si Dominus fecerit etiā cataractas in cælo, numquid poterit eſſe quod loqueris? Qui ait: Videbis oculis tuis, & inde non comedes.) Poteſt hoc loco Benadad cum ſuo exercitu, diabolus myſtice accipi, quia corda iniquorū per inuidiam contra Eccleſiam bellum gerere excitat. Sub hoc quidem rege, ſunt modo falſi Iudæi, de quibus in Apocalypſi ſcriptum eſt, qui dicunt ſe Iudæos eſſe, & non ſunt, ſed *Apoc.2*

ſunt

phetæ uerbis diffidebat, conſtitutum ad portam, conculcauit turba in introitu, & mortuus eſt, iuxta quod locutus fuerat uir Dei.) Dux iſte typū tenet ſcribarū & phariſæorum, qui habentes clauem ſcientiæ, nec ipſi introierunt per fidem in Eccleſiam catholicam, & eos qui introire uolebant, prohibuerant. Ad quos ipſa ueritas ait: Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum ante homines, uos enim non intratis, nec alios introeuntes ſinitis intrare. Quem conculcauit turba in porta: quia inutiliter ante oſtium fidei ſtabat, & greſſum introeuntium impediebat. Vnde merito conculcatus, hoc eſt, examine iuſti iudicis damnatus, perpetuas mittetur in tenebras. Nam & Dominus in euangelio ait: Si ſal euanuerit, ad nihil ualet ultra, niſi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.

Matth. 23

Matth. 5

CAPVT IX.

E LISAEVS autem prophetes, uocauit unum de filiis prophetarum, & ait illi: Accinge lumbos tuos, & tolle lenticulam olei in manu tua, & uade in Ramoth Galaath. cumq. ueneris illuc, uidebis Iehu filium Ioſaphat, filii Namſi. Et ingreſſus ſuſcitabis eum de medio fratrum ſuorū, & introduces in interius cubiculum, tenensq. lenticulam olei, fundes ſuper caput eius, & dices: Hæc dicit Dominus: Vnxit te in regem ſuper Iſrael. et reliq.) Dehinc refertur in hiſtoria hac Regum, qualiter Iehu Dominus ordinauerit ad extirpandam domum Achab, & ſacerdotes Baal interficiendos. Qui & percuſſit Ioram regem Iſrael, & Ahaziam regem Iuda, & Iezabel impiiſſimam reginam de palatio in Iezrael præcipitari fecit. Iehu enim typice poteſt deſignare principatum gentium, quem Dominus ac redemptor noſter deſtinauit, ut in ſacrilega ciuitate, quæ prophetas & ipſum Dominum prophetarum occidit, & apoſtolos eius perſecuta eſt, iudicia exerceret, & eam ultione iuſta perimeret, atque ſacerdotium uanum, quod poſt Chriſti aduentum inaniter habuerat, deſtrueret, templumq. ſubuerteret, necnon & impiam ſynagogam, quæ ſanguinem ſanctorum ſemper ſitiebat, de regni culmine præcipitaret, ac rectores illius interficeret.

CAPVT XI.

A THALIA uero mater Ahaziæ, uidens mortuum filium ſuum, ſurrexit & interfecit omne ſemen regium. Sed Ioſaba filia regis Ioram, ſoror Ahaziæ, Ioas filium Ahaziæ tollens, furata eſt de medio filiorum regis qui interficiebantur, & abſcondit eū a facie Athaliæ, ut nō interficeretur, eratq. cum ea in domo Domini clam ſex annis, quia Ioſaba uxor erat Ioiadæ pōtificis.) Athalia igitur hæc, quæ ſemen Dauid extinguere moliebatur, & regiam ſtirpem delere, bene impietatem exprimit ſynagogæ, quæ per nequitiam mentis, ſeminis Dauid, hoc eſt, Chriſti inſidiatrix erat, & odium contra eum ſemper in corde gerebat, quæ aliquando regnare uidebatur, cum legis cærimonias temporaliter obſeruabat. Interpretatur Athalia temporalis Domini. Sed Ioſaba ſtrenuitate, quæ interpretatur ſaturitas Domini, id eſt Eccleſiæ, in qua ueræ ſunt deliciæ, ſeruatur Ioas, qui interpretatur memoria Domini, Chriſtus uidelicet in quo memoria eſt nominis Domini, ne per crudelitatem ſæuientis hoſtis interimatur in cordibus electorum, magisq. nutritur in domo Ioiadæ pontificis, qui dilectus Domini ſonat, de quo patris uox ait: Hic eſt filius meus dilectus, in

Matth. 3 quo mihi bene complacuit. Cuius domus eſt ſancta Eccleſia, ubi in ſancta fide
electorum manens, quotidie facit augmentum corporis ſui, donec tempore iu-
dicii, ſceptrum regni & potentiam aduerſus eos extollet, qui eum deprimere co
gitabant, & interfectricem ſanctorum, æternis deputauerit pœnis.

ANNO autem ſeptimo miſit Ioiada, & aſſumens centuriones & milites,
introduxit ad ſe in templum Domini, pepigitq. cum eis fœdus. Et adiurans in
domo Domini eos, oſtendit eis filium regis, & præcepit illis, dicens: Iſte eſt
ſermo, quem facere debetis. Tertia pars ueſtrum introeat ſabbato, & obſeruet
excubitum domus regis. Tertia autem pars ſit ad portam Seir, & tertia pars ad
portam, quæ eſt poſt habitaculum ſcutariorũ; & cuſtodietis excubitum domus
Meſſa. Duæ uero partes e uobis, omnes egredientes ſabbato, cuſtodiant excu-
bias domus Domini circum regem, & uallabitis eum habentes arma in mani-
bus ueſtris. Si quis autem ingreſſus fuerit ſeptà templi, interficiatur. Eritisq.
cum rege introeunte & egrediente: Et fecerunt centuriones iuxta omnia quæ
præceperat eis Ioiada ſacerdos. Et aſſumentes ſinguli uiros ſuos, qui ingredie-
bantur ſabbatum, cum his qui egrediebantur a ſabbato, uenerunt ad Ioiada ſa
cerdotem; qui dedit eis haſtas & arma regis Dauid, quæ erant in domo Domi-
ni. Et ſteterunt ſinguli habentes arma in manu ſua à parte templi dextra, uſque
ad partem ſiniſtram altaris & ædis circum regem. Hæc autem quo modo facta
ſint, & in quibus locis, ſi quis ea quæ ſuperius de atriis domus Domini dicta
ſunt, bene commemorauerit, ita intelligere poteſt. Sed ne faſtidium faciamus
lectoribus, omiſſis quæ iam expoſita ſunt, ad illud quod de diuiſione turbæ di-
ctum eſt, ueniamus. Cuius rei ratio talis eſt. Erant autem ſortes uiginti quat-
tuor & ſacerdotum & leuitarum & ianitorum, qui per totidem ſeptimanas ſibi
ex ordine ſuccederent. Sabbato noua turma intrante ad officium, & poſt ſabba-
tum quæ proxima ſeptimana miniſtrauerat domum redeunte. Sed hic pontifex
propter neceſſitatem agendi circa nouum regem exercitus, & eos, qui intrandi
ſeptimanam ordinem habebant, ſuſcepit; & illos, qui iam ſuã ſeptimanam mini
ſtrando impleuerant, ne abirent, retinuit: qui alios quoque leuitas de cunctis ur
bibus Iuda, ſimul & principes familiarum Iſrael, miſſis in hoc centurionibus Hie
roſolymam, congregauerat, ut uerba dierum narrant: quos educturus filium re
2. Para. 23 gis, tali ratione diſtinxit: ut omnes, qui impleuerant ſabbatũ, & egreſſuri erant,
in duas diuiſi partes, regem in interioribus atrii locis, armati circumſtarent.
Reliqua uero multitudo, ideſt, hi qui non erant de ſtirpe Leui, exteriores a-
triorum ianuas contra furorem reginæ, ſiquid forte aduerſi moliretur, cuſtodi-
rent. Porro hi, qui nuper ad ſabbatum uenerant ſacerdotes, leuitæ, & ianitores,
in tres diuiſi partes, domum regis, ideſt, palatium obſeruarent, ne uel hoc re-
gina collecto exercitu, contra regem defenderet. Seruarent & portam ſcutario-
rum habitaculi, per quam de templo ad palatium deſcendebatur, ſicut infra di-
citur. Duxeruntq. regem de domo Domini, & uenerunt per uiam portæ ſcuta-
riorum in palatium, & ſedit ſuper thronum regum, ubi & porta Seir & domus
Meſſa, quæ cum porta ſcutariorum nominantur, eſſe uidentur. Scutarios au-
tem tutores regis appellat, teſtante libro Paralipomenon: qui, cum Roboam
ſcuta ærea pro aureis commemoraſſet, adiecit, Et tradidit illos principi-
bus ſcutariorum, qui cuſtodiebant ueſtibulum palatii. In quo, uidelicet
libro, diſtinctius hæc cuncta replicantur. Tertia pars ueſtrum, qui ueniunt
ad ſabbatum ſacerdotum & leuitarum & ianitorum, erit in portis. Tertia ue
ro pars ad domum regis, & tertia in porta, quæ appellatur fundamenti.
Omne uero reliquum uulgus, ſit in atriis domus Domini. nec quiſquam
alius

alius ingrediatur domum Domini, niſi ſacerdotes, & qui miniſtrant de leuitis. Ipſi tantummodo ingrediantur, quia ſanctificati ſunt, & omne reliquum uulgus obſeruet cuſtodias Domini, leuitæ autem circumdent regem, habentes ſinguli arma ſua.&c.) Quod ſequitur de eodem:

PRODVXITQ. filium regis, & poſuit ſuper caput eius diadema, & teſtimonium.) In diademate, inſigne capitis regiũ, in teſtimonio deſignat decreta legis Dei, quibus quid agere rex debeat, qualiter uiuere, præcipiatur. Denique in libro uerborum dierum apertius: Et impoſuerunt, inquit, ei diadema & teſtimonium, dederuntq. in manu eius tenendam legem, & conſtituerunt eum regem. Magnæ utique erat ſalutariſq. prudentiæ, ut poſt tyrannicæ impiæq. necem reginæ, ſuccedenti in regnum filio regis legitimi, cum ipſo regni habitu ſimul diſciplina legis Dei ſeruanda committeretur, & qui ſe prælatum populo regendo uideret, ipſe ſe regendum diuinis legibus ſubdi debere meminiſſet. *2.Para.23*

CAPVT XII.

DIXITQ. Ioas ad ſacerdotes: Omnem pecuniam ſanctorum, quæ illata fuerit in templum Domini a prætereuntibus, quæ offertur pro pretio animæ, & quam ſponte & arbitrio cordis ſui inferunt in templum Domini, accipiant illam ſacerdotes iuxta ordinem ſuum, & inſtaurent ſarta tecta domus, ſi quid neceſſarium uiderint inſtaurationi.) Mandat rex noſter doctoribus ſuis, ut accipiant omnẽ pecuniam quæ a prætereuntibus offertur in templum Domini, pro pretio animæ & uoto cordis ſui: cum quidquid a prætereuntibus in iſtis ſcientiæ ſpiritualis, uel bonorum exemplorum, in theſaurum Domini collatũ eſt, per ſacerdotum, hoc eſt, prædicatorum officia, ad inſtaurationem templi ſpiritualis conferatur: quatenus quodcumque ſciſſum ibi per errorẽ, uel per uitia inuenerint, reſtaurent: ne forte per negligentiam magiſtrorũ depereat multitudo auditorum. Quod autẽ ſequitur: IGITVR uſque ad uiceſimumtertium annum regis Ioas non inſtaurauerunt ſacerdotes ſarta tecta templi.) Significat, quod ante aduentum ſaluatoris, licet doctrina legis in gente Iudaica fuerit, tamen per doctorum negligentiam in multis corrumpebatur, donec ueniret ipſe qui legem dedit, & per ſanctæ trinitatis fidem, decalogum legis, in Moyſi, & prophetarum ſcriptis ſpiritualiter obſeruandum, doceret. VOCAVITQ. rex Ioas Ioiada pontificẽ & ſacerdotes, dicens eis: Quare ſarta tecta non inſtauratis templi? Nolite ergo amplius accipere pecuniam iuxta ordinem ueſtrum, ſed ad inſtaurationem templi reddite eam. et reliq.) Sic & Dominus noſter in euangelicis doctoribus mandans, ait: Leuate oculos ueſtros, & uidete regiones quia albæ ſunt iam ad meſſem. Rogate Dominum meſſis ut mittat operarios in meſſem ſuam. Et item: Euntes, inquit, in mundum uniuerſum prædicate euangelium omni creaturæ. Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eiicite, gratis accepiſtis gratis date. ET tulit Ioiada pontifex gazophylacium unum, aperuitq. foramen deſuper, & poſuit illud iuxta altare ad dexteram ingredientium domũ Domini.) Altare uidelicet corpus Domini eſt, iuxta quod gazophylacium poſitum eſt, cum Eccleſia Chriſto coniuncta eſt, ad dexteram ingredientium in domũ Domini: quia hæc eſt intentio electorũ, qui per fidem ingrediuntur Eccleſiam, ut ad æternã beatitudinem, quã dextera ſignificat, perueniant. Iſtud ergo mittunt ſacerdotes, qui cuſtodiunt oſtia templi, omnem pecuniam quæ defertur ad templum Domini, cũ prædicatores ſancti qui *Ioan.4* *Matth.9* *Marc.16* *Matth.10*

ſeruant introitū fidei, offerunt uota fidelium in uerbis & operibus,& in Eccleſia rite precibus commendant Deo. ASCENDEBAT ſcriba regis & pontifex, effundebantq. & numerabant pecuniam quæ inueniebatur in domo Domini, & dabant eam iuxta numerum atque menſuram in manu eorum qui præerant cementariis domus Domini. qui impendebant eam in fabris lignorum, & cementariis his qui operabantur in domo Domini. et reliq.) Scribam regis & pontificem appellat ſummos doctores, qui pecuniam collatam iuxta numerū atque menſuram illis tribuebant, qui præerant fabris & cementariis, hoceſt, diſpenſatoribus uerbi diuini, qui euangelici tritici menſuram conſeruis ſuis his qui operantur in domo Domini, & uirtutum opera in ædificio diuino componunt, tribuebant. Quid ergo aliud fecerunt apoſtoli, quos principes in Eccleſia electio diuina conſtituit, quando per ſubiectos ſibi diſcipulos, uerbi diuini ſemina per totum orbem ſparſerunt, quatenus operarios uoluntatis Dei idoneos in auditoribus ſuis præficerent: quorum alii fabricant ligna, cum ſemet ipſos & eos, qui ſibi obediebant, ligna fructifera in domo Domini parare ſtudebant: alii ſarta tecta templi faciebant, quando illa quæ per hæreſim & ſchiſmata rupta erant, reædificabant. Alii ſaxa cædebant, cum duros corde & incredulos, forti ter increpabant, ita, ut impleretur inſtauratio domus Domini, in uniuerſis quæ indigebant expenſa, ad domum Domini muniendam: iuxta illud utique Apo-
Ephes. 4 ſtoli quo ait: Vnicuique autem noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti. Et paulo poſt: Et ipſe, inquit, dedit quoſdam quidem apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios uero euangeliſtas, alios autem doctores & paſtores, ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti. Quod autem ſequitur: VERVMTAMEN non fiebant ex eadem pecunia hydriæ templi Domini, & fuſcinulæ, & thuribula, & tubæ, & omne uas aureum & argenteum, de pecunia quæ inferebatur in templum Domini.) Significat, quod alia debet eſſe ratio formandorum uaſorum in miniſterium Domini, alia parandorum lignorum & ſaxorū in ædificium domus. quia alia debet eſſe doctrina qua rudes imbuuntur ad fidem: & alia qua iam perfecti inſtruuntur ad ſcientiæ plenitudinem. Bene autem uaſa domus Domini illi poſſunt intelligi, qui iam apti ſunt ad capienda munera diuina, & habiles fiunt ad miniſterium Dei. Nam hydriæ eos ſignificare poſſunt, qui aquam ſapientiæ diuinæ in ſe continent. Fuſcinulæ quoque doctores ſpirituales, quorum officium eſt, corpus & ſanguinem Domini credentibus diſtribuere, infidelibus abnegare, necnon & ſpiritualem alimoniam uerbi cuique, prout conuenit, diſpartiri. Quia ſunt in uerbis Dei nonnulla, quæ noſtræ humilitati reuelate, ad noſtræ epulas refectionis concedere dignatus eſt. Sunt item alia tantæ profunditatis, quæ ſancti ſpiritus ſolummodo ſcientiæ pateant, noſtræ uero capacitatis per omnia menſuram tranſcendant. Thuribula autē illos figurate demonſtrant, qui mundam orationem ex conſcientia pura, & fide non ficta offerunt Deo, &
Pſalm. 140 cum propheta dicere poſſunt: Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum, in conſpectu tuo. Tubæ autem quid aliud ſunt quam prædicatores ſancti, qui in toto orbe terrarum uocem euangelicæ prædicationis emittunt? quorum perſonæ per
Eſaiæ 58 prophetam dictum eſt: Clama, ne ceſſes, quaſi tuba exalta uocem tuam, & an-
Pſalm. 18 nuncia populo meo ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eorum. Et Pſalmiſta: In omnem terram exiuit ſonus eorum: & in fines orbis terræ uerba eorum. Sequitur: ET non fiebat ratio his hominibus, qui accipiebant pecuniā, ut diſtribuerent eam artificibus, ſed in fide tractabant eam.) Deuotionem oſtendit eorum, de quibus ſermo eſt: Quia tantum ſtudii in religione habuerunt,

ut nullus dubitauerit, quin pecuniam Domini, ſine alicuius ſuſpitione fraudis tractarent; et hanc de ærario ſublatam, fideliter artificibus, ad muniendam domum, pro ut ſingulis opus eſſet, offerrent. Vnde neceſſe eſt, ut conſiderent hi qui ſpiritualem pecuniam uerbi Dei ad diſpenſandum conſeruis ſuis, operariis ſcilicet diuinis accipiunt, quanta fide quantaq. diſcretione illis opus eſt, quibus ratio de eadem pecunia reddenda eſt: ut ſtudeant non minus fideles in ſpiritalibus inuenire, quã iſti in corporalibus fuerant inuenti. PECVNIAM uero pro delicto, & pecuniam pro peccatis, non inferebant in templum Domini, quia ſacerdotum erat.) Hæc ſententia oſtendit, quod non quis proprio arbitrio facile ſe credere debet, ſed magis ſciat, quod confeſſio peccatorum & pænitentia, ſacerdotum iudicio peragenda eſt, qui habent ſcientiam diſcernendi inter mundum & immundum, & lepræ maculam diiudicare, & aut condemnare, aut mundum diſcernere.

CAPVT XIII.

ELISAEVS autem ægrotabat infirmitate, qua & mortuus eſt. Deſcenditq. ad eum Ioas rex Iſrael, & flebat coram eo, dicebatq. Pater mi, pater mi, currus Iſrael & auriga eius. Et ait illi Eliſæus: Affer arcum & ſagittas. Cumq. attuliſſet ad eum arcum & ſagittas, dixit ad regem Iſrael: Pone manum tuam ſuper arcum. Et cum poſuiſſet ille manum ſuam, ſuperpoſuit Eliſæus manus ſuas manibus regis, & ait: Aperi feneſtram orientalem. Cumq. aperuiſſet, dixit Eliſæus: Iace ſagittam. Et iecit. Et ait Eliſæus: Sagitta ſalutis Domini, & ſagitta ſalutis contra Syriam: percutiesq. Syriam in Aphec, donec conſumas eam. et reliq.) Quid eſt quod propheta regi Iſrael iubet arcum & ſagittam afferre, niſi quod redẽptor noſter rectoribus Eccleſiæ armis ſpiritualibus ſe indui, & contra hoſtem antiquum præcipit prœliari? Arcus enim nonnumquam in ſacro eloquio, pro ipſo ſacro eloquio poni ſolet, quod ex utroque teſtamento uelut ex cornu & chorda conſtat. Per uetus quippe teſtamentũ, figuratur cornu propter duritiam. Per nouum, quod incarnato Domino figuratum eſt, ſignatur chorda, & dum chorda trahitur, cornu curuatur, quia cum nouũ teſtamentum diſcutitur, a duritia litteræ uetus inclinatur, & ad intellectum ſpiritualem flectitur, quiã rigore eus duritiæ non tenetur. Sagittæ enim ſunt hæc ipſa uerba, quæ doctores proferunt. Vnde etiam bene de ſanctis doctoribus, per prophetam, gentilitatem ingredientibus, dicitur; Cum ſagittis acutis & arcu ingredientur illuc. Nos ergo cum ſcripturæ ſacræ dicta penſamus, arcum intendimus: cum uerba doctrinæ damus, ſagittas emittimus. *Iſaia 7* PONITQ. Eliſæus manus ſuper manus regis.) Cum exemplis ſuis Dominus actiones doctorum dirigit & conforrat, orientalem feneſtram aperire mandat, & iacere ſagittam, quia lumine ſcientiæ & ueræ doctrinæ, ſuos hortatur primum illuſtrari, & ſicut iacula uerborũ mittere: Et ait Eliſæus: Sagitta ſalutis Domini, & ſagitta ſalutis contra Syriam: percutiesq. Syriã in Aphec, donec conſumas eam. Sagittas ergo ſalutis Domini, eſt prædicatio ſancta, cum decenter exhibetur, & ſpiritualium hoſtium certiſſima interfectio, ſi perſeueranter agitur. Nec fas eſt ut aliquando diſpenſator uerbi Dei ſegniter torpeat, cui iuſſum eſt, ut gregis Dominici curã habeat, quia multum obeſt deuotis auditoribus, ſi inertia præualet doctoribus. Dicit enim propheta, Clama, ne ceſſes. *Iſaia 58* Et Apoſtolus ad Timotheum: Teſtificor, inquit, coram Deo & Chriſto Ieſu, qui iudicaturus eſt uiuos & mortuos, & per aduentum ipſius & regnum eius, prædica uerbũ, inſta opportune, importune. *2. Timot. 4*

argue, obſecra, increpa in omni patientia & doctrina. Vnde non debet doctor propter auaritiam negligere animarum curã, ſed magis per pietatem ad æternam pertendere requiem, quod ſignificabat Aphec, interpretatur enim, continebit uel apprehendet. Vnde idem Apoſtolus, enumeratis uitiis quæ auaritiam comi-
1.Timot.6 tantur, ad prædictum diſcipulum intulit, dicens: Tu autem homo Dei hæc fuge, ſectare uero iuſtitiam, pietatẽ, fidem, caritatem, patientiam, manſuetudinẽ, certamen bonũ, certamen fidei, apprehende uitam æternam in qua uocatus es.

E T ait Eliſæus ad regẽ: Tolle ſagittas. Qui cũ tuliſſet, rurſnm dixit ei: Percute iaculo terram. Et cum percuſſiſſet tribus uicibus, & ſtetiſſet, iratus eſt uir Dei contra eum, & ait: Si percuſſiſſes quinquies, aut ſexies, ſiue ſepties, percuſſiſſes Syriam uſque ad conſummationem. nunc autem tribus uicibus percuties eam.) Ecce propheta mandat regi, iaculo percutere terram, & cum percutit tribus uicibus & ſtat, iraſcitur contra eum quod non ſæpius terram percuteret. Ita & doctoribus præcipitur, prædicationis iaculo terram, hoceſt, carnales percutere. Sed qui hoc minus ſtudioſe agunt, merito increpatione diuina arguuntur. Quid eſt enim tribus uicibns terram iaculo percutere, niſi trinitatis fidem carnalibus per doctrinam inſinuare? ſed cum agit hoc ſatis doctor, hominesq. ad fidem perducit, neceſſe eſt ut adhuc inſtet uerbo, donec illos doceat quinque ſenſibus corporis imperare, bonisq. operibus, quæ per ſenarium numerum exprimuntur, ſtudium impendere, necnon & ſcientiam ſpiritalem inſtanter meditari, quam ſeptiformis ſpiritus gratia in ſcripturis ſacris conſtituit, atque ad ſalutem humani generis gemino teſtamento edidit. Qui autem ſolam fidem ſine operibus bonis & meditatione legis Dei, ſibi ſufficere credunt ad ſalutem, recte a pro-
Iaco.2 pheta arguuntur, quia, ſecundum Iacobi apoſtoli ſententiam, ſicut corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt. Et alibi ſcriptum eſt: Qui ignorat, ignorabitur. MORTVVS eſt ergo Eliſæus & ſepelierunt eum. Latrunculi quoque de Moab uenerunt in terram Iſrael in ipſo anno. Quidam autem ſepelientes hominem, uidentes latrunculos, proiecerunt cadauer in ſepulcrum Eliſæi. Quod mox ut tetigit oſſa Eliſæi, reuixit homo & ſtetit ſuper pedes ſuos.) Quid ſignificat hæc reſuſcitatio cadaueris mortui per contactatum oſſium Eliſæi, niſi uitam fidelium, quæ in morte Chriſti ueraciter conſtat? Quicumque ergo firma fide tangit mortem Chriſti, & ſpem ſuam ueraciter in ipſo collocat, ſine dubio particeps erit reſurrectionis eius. Dicit enim ipſa ueri-
Ioan.11 tas: Ego ſum reſurrectio & uita: qui credit in me etiamſi mortuus fuerit uiuet.
Num.21 Et omnis qui uiuit & credit in me, non morietur in æternum. Et alibi: Sicut
Ioan.3 Moyſes, inquit, exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filium hominis: ut omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat uitam æternam.

CAPVT XIIII.

QVOD dicitur de Amaſia rege Iuda: Ipſe percuſſit Edom in ualle Salinarum decem millia, & apprehendit petram in prœlio, uocauitq. nomen eius Iecthel uſque in præſentem diem.) Vallis ſalinarum erat, ubi ſal faciebant, uel fœno, uidelicet ſalſuginis, ut multis in locis deciſo, exiccato, & incenſo, uel aquis puteorum ſalſis feruefactis, & uſque ad ſalis firmitatem coquendo perductis, uel alio quolibet ordine, quo ſal fieri conſueuit. In quo etiam loco, & Ioab duodecim Idumæorum percuſſiſſe legitur. Nec prætereundum quod pro ualle Salinarum uetus editio quaſi nomen regionis Gemela poſuit. Petra autem ciuitas Arabiæ nobilis in eadem terra Edom, quæ in libro Nume-
rorum

vetus editio.
Petra ciuitas Arabiæ nobilis

rorum Recem dicitur, & a Syris hodie quæ ſic appellatur. Ieċthel uero quod Amaſias uiċtor ei nomen impoſuit, interpretatur cœtus Dei, uel auxilium Dei, a gente eo fideliter, ut perenni inderetur memoriæ, quod hanc uel cœtus populi Dei, uel Deo adiuuante cepetit.

CAPVT XV.

ANNO uigeſimoſeptimo Ieroboam regis Iſrael, regnauit Azarias filius Amaſiæ regis Iuda. Sedecim annorum erat cum regnare cœpiſſet, & quinquaginta duobus annis regnauit in Hieruſalem. Et reliq.) Azarias ipſe eſt Ozias, qui propter contemptum Domini, dum ſacrificare in templo uellet contra legem Moyſi, percuſſus eſt lepra a Domino iuxta altare aſtans, & holocauſta nitens offerre. Poteſt quippe Ozias rex leproſus ſignificare diabolum, cui lepra iniquitatis inſanabilis eſt. Qui cum ſuam menſuram non uellet cognoſcere, & maiora tentaſſet appetere, fœditate peſſimæ lepræ notabilis effeċtus, de domo eieċtus eſt, & perſeuerauit uſque in finẽ leproſus ſeparatus a populo Dei. Sub hoc uidelicet rege regnante, & quantũ in ſe eſt ſacerdotiũ diſſipante, Iſaias propheta uiſionem illam magnificam, qua uiderat Dominũ ſedentem ſuper ſolium excelſum, uidere non potuit. Quamdiu ille regnum tenuit in Iudæa, propheta oculos non leuauit ad cælum, non ſunt ei reſerata cæleſtia, non apparuit Dominus ſaboth, nec in myſterio fideliter ſanċti nomen auditum eſt. Quando ille mortuus eſt, uniuerſa, quæ ſubſequens ſermo monſtrauit, aperto ſeſe in lumine prodiderant. Tale quid & in Exodo ſcriptum eſt, Dum Pharao uixit, populus Iſrael ex luti & lateris & palearum opere non ſuſpirauit ad Dominũ. Dum ille regnauit, nemo quæſiuit Deum patrem Abraam, Iſaac & Iacob. Quando uero ille mortuus eſt, ſuſpirauerunt filii Iſrael, ut ſcriptura dicit, & aſcendit clamor eorum ad Dominum, cum utique iuxta hiſtoriam tunc magis gaudere debuerint, & ante ſuſpirare, cum uiueret. Iezechiele quoque prophetante, Phaltias, filius Banaiæ, occubuit, & poſt peſſimi ducis interitum, Cecidi, inquit, ſuper faciem meam & clamaui uoce magna, & dixi: Heu mi Heu mi adonai Deus, conſummationem tu facis reliquias Iſrael? Si ergo intelligas in Ozia & Pharaone & Phaltia & ceteris iſtiuſmodi contrarias fortutudines, uidebis quo modo, illis uiuentibus, nullus ueſtrorum uideat & ſuſpiret, & in pænitentiam corruet. Non regnet, ait Apoſtolus, peccatũ in mortali corpore ueſtro. Regnante peccato Aegyptiis extruimus ciuitates in cinere, uerſamur in ſordibus. Pro frumento paleas, pro ſolida petra, luti opera. Sed tamen quod dicitur de Ieroboam rege Iſrael, ipſe reſtituit terminos Iſrael ab introitu Emath, uſque ad mare ſolitudinis Emath, quæ nunc Epiphania dicitur, ſeptentrionalis erat terminus Iſrael. Mare autem ſolitudinis, quod Hebraice dicitur Araba, mare mortuum deſignat, quod in latitudine per ſtadia octoginta uſque ad Zearos Arabiæ, in longitudine centum quinquaginta uſque ad uicinia Sodomorum progreditur: cuius loci Ioſephus ita meminit, dicens: Anno autem quintodecimo regni Amaſiæ, regnauit in Iſrael filius Ios Ieroboam, in Samaria annos quadraginta. Hic autem rex circa Deum quidem iniurioſus & iniquus extitit uehementer, idola colendo & multa incongrua & opera extranea faciendo, populo autem Iſraelitarum multorum bonorum fuit occaſio. Huic quidem Ionas prophetauit, quia oporteret eũ Syrios uincere dimicando, & regnum proprium dilatare, in partibus quidem Aquilonis uſque ad Etham ciuitatem, a meridie uero uſque ad Aſphaltum. antiquitus enim termini Chananæi iſti fuerunt, ſicut princeps Ieſus ea loca determinat.

Marginal notes: *Iſaia 6* — *Exod. 5* — *Exod. 2* — *Rom. 6*

Handwritten: Azarias, ipſe eſt Ozias. — Epiphania, Mare ſolitudinis, Hebraice Araba, mare mortuum. Ioſephus.

terminat. Igitur Ieroboam caſtrametatus contra Syrios, omnem eorum prouinciam, ſicut Ionas prophetauerat, deuaſtauit.

CAPVT XVI.

ANNO ſeptimodecimo Phacee filii Romeliæ, regnauit Achaz filius Ioathan regis Iuda. Viginti annorum erat Achaz cum regnare cœpiſſet, & ſedecim annis regnauit in Hieruſalem. Non fecit quod erat placitum in conſpectu Domini Dei ſui ſicut Dauid pater eius, ſed ambulauit in uia regum Iſrael. Inſuper & filium ſuum conſecrauit, transferens per ignem, ſecundum idola gentium, quæ diſſipauit Dominus coram filiis Iſrael.) Hinc Ioſephus taliter narrat: Porro Ioathan mutauit uitam cum uixiſſet annis quadraginta unum, ex quibus regnauit duodecim. Sepultus eſt in regiis monumentis, uenitq. regnum ad eius filium Achaz, qui impius circa Deum exiſtens, & paternæ præuaricator legis, reges Iſraelitarum imitatus, in Hieroſolymis idolorum aras conſtituit, & ſuper ea ſacrificauit. in quibus etiam ſuum in holocauſtum obtulit filium more Chananæorum, & ſuper hæc multa alia ſcelera perpetrauit. Muſach quoque ſabbati quod ædificauerat in templo, & ingreſſum regis exterius, conuertit in templum Domini, propter regem Aſſyriorum. Legi in cuiuſdam libro, Muſach ſabbati, expoſitum locum quendam, uel ædificium quoddam eſſe poſitum in ueſtibulo templi Domini, ubi reges quando ſabbato orationis cauſa ad templũ ibant, pecuniam pro eleemoſyna mittebant. Et ita Muſach ſabbati, gazophylacium eſt regum, ſicut Corbanan eſt ſacerdotum. Videtur enim Achaz ipſum ædificium & ingreſſum regis exterius, non ideo conuertiſſe in templum Domini, quod in eo cultui ſeruiretur Diuino, ſed ut ſimul cum templo profanaretur, ſtudens ut

2.Paral.21 magis placeret regi Aſſyrio, quam Deo patrum ſuorum & Domino. Cui ſenſui uidetur liber Paralipomenon aſtipulari, ubi ita ſcriptum eſt. Igitur Achaz ſpoliata domo Domini, & domo regum & principum, dedit regi Aſſyriorum munera, & tamen nihil ei profuit. Inſuper & tempore anguſtiæ ſuæ, auxit contemptum in Dominum. Ipſe per ſe rex Achaz immolauit diis Damaſci uictimas percuſſoribus ſuis, & dixit: Dii regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo hoſtiis, & aderunt mihi cum e contrario ipſi fuerint ruina ei, & uniuerſo Iſrael. Direptis itaque Achaz omnibus uaſis domus Domini atque confractis, clauſit ianuas templi Domini, & fecit ſibi altaria in uniuerſis angulis Hieruſalem. In omnibus quoque urbibus Iuda extruxit aras ad cremandum thus, atque ad iracundiam prouocauit dominum Deum patrum ſuorum. Hæc ſicut ſcripta reperimus, hoc in loco ponenda eſſe cenſuimus, parati ſi qui aliquid inde certius expreſſerint, eorum ſententiam auſcultare. TVNC aſcendit Raſin rex Syriæ & Phacee filius Romeliæ rex Iſrael, ad prœliandum in Hieruſalem. cumq. obſiderent Achaz, non ualuerunt ſuperare eum. In tempore illo reſtituit Raſin rex Syriæ Ailam Syriæ, & eiecit Iudæos de Aila. Et Iudumæi uenerunt in Ailam. & reliq.) Rex impius qui dominum Deum patrum ſuorum dereliquit, & ſecutus eſt idola gentium, iuſte Domini auxilio derelictus eſt, & conſurrexerunt aduerſus eum Raſin rex Syriæ, ideſt Aram & Phacee filius Romeliæ rex Iſrael in Samaria, & uenerunt in Hieruſalem, ut expugnarent eam. Legimus in Paralip. lib. regem Raſin

Ibidem Damaſci, uicto Achaz, multos de Iudæa Damaſcum tranſtuliſſe, & Phacee filium Romeliæ regem decem tribuum, quæ appellabantur Iſrael, & regnabant in Samaria, una die centum uiginti percuſſiſſe de Iudæa hominum bellatorum, & ducenta mulierum puerorumq. & puellarum, cum infinita præda in Samariam duxiſſe

duxiſſe captiua. Rurſum ueniunt ad Iudæam, & Hieruſalem cupiunt debellare,
& non potuerunt, quia auxiliatus eſt ei Dominus, ut ſub occaſione misericor-
diæ, qua populum obſeſſum liberauit, filium ſuum nunciaret de uirgine naſci-
turum, ſicut Iſaiæ prophetæ liber commemorat. Huic non ſuo merito, ſed Do- *Iſaia 7*
mini gratiam oſtendendo, egredi in occurſum Iſaias iubetur, ad extremum a-
quæductus piſcinæ ſuperioris in uia agri fullonis, & dicere ad eum: Vide ut ſi-
leas. Noli timere, & cor tuum ne formidet a duabus caudis titionum fumigan-
tium iſtorum, in ira furóris Raſin regis Syriæ, & filii Romeliæ, eo quod conſi-
lium inierit contra te Syria peſſimum, & Ephraim & filius Romeliæ, dicentes:
Aſcendamus ad Iudam, & ſuſcitemus eum & euellamus eum ad nos, & pona-
mus regem in medio eius filium Tabeel. Hæc dicit dominus Deus: Non ſtabit
& non erit iſtud, ſed caput Syriæ Damaſcus, & caput Damaſci Raſin. Et adbuc
LX & V anni, & deſinet Ephraim eſſe populus. Duas autem caudas titio-
num, ideſt torrium fumigantium, uocat Raſin regem Syriæ, & Pbacee filium
Romeliæ regem Samariæ, eo quod in illis finitum ſit regnum Syriæ, ideſt Da-
maſci, & regnum Samariæ, ideſt decem tribuum, qui alio nomine appellaban-
tur Ephraim. Sexaginta autem & quinque anni, non a temporibus Achaz, ſed
ab Oziæ numerantur. Igitur Hebræi hunc locum ita ediſſerunt, ut Amos qui ſub
Ozia cœpit prophetare, quando & Iſaias prophetiæ ſuæ babuit exordium, pri-
mus prophetauit contra Iſrael, dicens: Iſrael autem captiuus ducetur terra ſua.
Titulus quoque prophetiæ eius contra Samariam ſit, propbetare cœperit in die-
bus Oziæ regis Iuda, ante duos annos terræmotus. Quem uolunt eo tempore ac
cidiſſe, quo ingreſſus Ozias in templum Dei, ibi ſacerdotium uindicabat, &
terra percuſſa eſt, & cineres altaris effuſi ſunt, & ipſe rex percuſſus lepra. Volunt
autem annum fuiſſe uiceſimum quintum Oziæ, quando hæc acciderunt, cuius
reliqui anni ſunt uigintiſeptem. Omnes enim regnauit annos LII. regnauit
Ioatham filius eius annis ſedecim, & huius filius Achaz aliis ſedecim. Poſt quem
regnauit Iezecbias, cuius ſexto imperii anno capta Samaria eſt, atque ita effi-
ci ſimul annos LXV. Scriptum eſt enim quod Theglathphalaſar rex Aſſyrio-
rum ſub rege Achaz aſcenderit in Damaſcū, & uaſtauerit eam, & tranſtulerit ha
bitatores eius Cyrenē, & Raſin interfecerit. Et quod tetenderit inſidias Phacee
filio Romeliæ Oſee filius Ela, & percuſſerit eum & interfecerit, & regnauerit pro
illo in Iſrael annis IX & quod uenerit Salmanaſar rex Aſſur & obſederit Sama-
riam, quæ nunc Sebaſten uocatur tribus annis, & nono anno regni Oſee cepe- *Oſee 8*
rit eam, uinctumq. Oſee in carcerem miſerit, & tranſtulerit Iſrael in Aſſy-
rios, poſueritq. eos in Hala & in Habor iuxta fluuium Gozan, in ciuitatibus, ſi-
ue, ut LXX tranſtulerunt, in montibus Medorum. Iuxta anagogem facilis in-
terpretatio eſt, quod regnante Acbaz rege impio, rex Aram, qui interpretatur
excelſus atque ſublimis, ut indicet arrogantiam ſapiētiæ ſæculi, & Phacee filius
Romeliæ, qui & ipſe iuxta Oſee prophetam & tribum Ephraim, de qua Ierobo-
am filius Nabath uitulos aureos in Bethel & Dan conſtituerat, & a domo Dauid
Dei populum ſepararat, refertur ad bæreticos, qui conſentiant ſibi, ut expu-
gnent Eccleſiam. Quod cum audierit domus Dauid, cui in Iezechiele paſtorem *Iezech. 34*
bonum legimus ſuſcitatum, & populus eius ſimpliciter credens in Dominum,
pertremiſcit. et ideo pertremiſcit, quia nō arboribus frugiferis, ſed infructuoſo
ſaltui comparatur. Eoſdem autem hæreticos atque gentiles contra domum Da-
uid, argumentorum & dialecticæ artis gladiis dimicare nulli dubium eſt, ut qui
inter ſe diſcrepant, in Eccleſiæ oppugnatione conſentiant: Iuxta illud quod He- *Ioan. 23*
rodes & Pilatus inter ſe diſcordantes, in Domini paſſione amicitia fœderantur. *Iſaia 7*

Impio

Impio regi in Iſaia iubetur occurrere, exiens de loco ſuo, non in principio aquæ ductus, ſed in extremis finibus piſcinæ ſuperioris, quæ erat in agro fullonis, ubi ſordes & purgabantur. Quamuis enim Achaz regnaret ſuper Iudam, tamen quia impius erat, in ſuperioris piſcinæ extremis finibus morabatur. Ergo Deus non tam regis miſeretur, quem indignum exiſtimabat ſalute, quam populi ſui. Duas autem caudas torrium fumigantiũ, ut prius diximus, uocat ſapientiã ſæcularem, hæreticumq. ſermonem, quorũ finis exuſtio eſt, qui fruſtra inierunt conſilium, ut aſcenderent contra Iudam, & quaſi negligentem & dormientem caperent, & ſuis erroribus copularent ponerentq. ſuper eum regem filium Tabeel, hoc eſt bonum Deum. Vterque enim aduerſarius apud ſeueritatem, apud ſe exiſtimat optimam eſſe doctrinam. Denique Marcion hæreticus boni Dei filium, hoceſt, alterius putat eſſe Chriſtũ, & non iuſti, cuius prophetæ ſunt, quem ſanguinariũ & crudelem iudicem uocat. Hæc illis dicentibus Dominus dominator, quod nõ eſt conſilium ipſorum, ſed interim quamdiu nunc iſte mundus ſtat, & ea quæ mundi ſunt, in ſuis finibus & in ſuis urbibus dominentur. Cum autem conſummationis tempus aduenerit, hoceſt LXV anni, & tam mundi res quæ in ſex diebus factæ ſunt, quã omnia quæ ad quinque ſenſus pertinent finẽ acceperint, tunc uniuerſa eſſe ſoluenda, quæ gentiles & hæretici futura non credunt, & propter infidelitatem non intelligunt quæ dicuntur.

CAPVT XVII.

IRATVSQ. eſt Dominus uehementer Iſrael, & abſtulit eos de conſpectu ſuo, & non remanſit niſi tribus Iuda tantũmodo, ſed nec ipſe Iudas cuſtodiuit mandata domini Dei ſui, uerumtamen ambulauit in erroribus Iſrael, quos operatus fuerat. Proiecitq. Dominus omne ſemen Iſrael, & afflixit eos, & tradidit in manu diripientium, donec proiiceret eos a facie ſua. Subuerſio autem Iſraelitarum, quæ ab Aſſyriæ regibus perpetrata eſt, quid ſignificat niſi miſerabilem & nimis deflendam ruinam populi eccleſiaſtici? quam rex Aſſyrius, hoceſt diabolus, cũ ſuo exercitu deuaſtando atque obſidendo quotidie efficit, cum eos, propter peccata commiſſa, de ſedibus propriis euellens, defert in terram alienam, quo magis lugere delectat, quam cantica lætitiæ proferre. Vnde & Pſalmiſta myſtico eloquio hoc idem commemorat dicens: Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion. In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra. quia illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos, uerba cantionum. et qui abduxerunt nos, hymnũ cantate nobis de canticis Sion. Quo modo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Quod dicitur de his quæ in Samariam adductæ ſunt a rege Aſſyriorum nationibus. ET unaquæque gens fabricata eſt Deum ſuum. Poſueruntq. eos in fanis excelſis, quæ fecerunt Samaritæ, gens & gens in urbibus ſuis, in quibus habitabant. Viri enim Babylonii fecerunt Sochoth Benoth, uiri autem Cutheni fecerunt Nergel, & uiri de Hemath fecerunt Aſima. Porro Euei fecerunt Nebaaz & Tharthac.) In libro quidem locorum legitur, quod Benoth & Nergel fuerint ciuitates quas conſtruxerunt in regione Iudææ Samaritani, qui de Babylonia tranſierant. Aſima quoque opidum ædificauerunt, qui ad eam uenerant de Hemath. Nebaaz & Tharthac ciuitates ſunt, quas Euei in eadem Iudææ terra condiderunt. Videtur autem iuxta conſequentiam ſermonis & idolorum, quibus hæ gentes prius in terra ſua ſeruierint, hic poſſe uocabula intelligi. quia cum dictum eſſet, Et una quæque gens fabricata eſt Deum

ſuum, quaſi ad expletionem ſententiæ ſubiunctum ſit, Viri enim Babylonii fece-
runt Sochoth Benoth. Et melius, ni fallor, faceret interpres, ſi Sochoth latine in
tabernacula uerteret, & nomen idoli Benoth abſolute poneret, & ſicut in ſequen
tibus manifeſte dicitur, HI autem qui erant de Sepharuaim, comburebant
filios ſuos igni Adramelech & Anamelech diis Sepharuaim.) Vbi oſtenditur A-
dramelech & Anamalech idola fuiſſe urbis Sepharuaim: ita uidetur conſequens,
ut & Nergel Cuthæorum, Aſima Hematheorum, Nebaaz & Tharthac idola fue-
rint Eueorum. Poſthæc ſcriptura narrat de ipſis Samaritanis, quod, cum Domi
num colerent, diis quoque ſuis ſeruirent iuxta conſuetudinem gentium, de
quibus tranſlati fuerant Samariam. & non multo poſt ſubſequitur, dicens:

FVERVNT igitur gentes iſtæ timentes quidem Deum, ſed nihilo minus
& idolis ſuis ſeruientes. nam & filii eorum & nepotes, ſicut fecerunt patres ſui,
ita faciunt uſque in præſentem diem.) Et, quia in Samaritanorum perſona hæ-
retici accipiuntur, in prædicta ſententia illorum nequitia conuenienter expri-
mitur. Habent enim hæretici quædam ſacramenta communia cum ſancta Eccle-
ſia, & quaſdam ſententias ſanctarum ſcripturarum rite intelligunt, ſed tamen
nihilo minus idolis immnndorum ſpirituum ſeruire non ceſſant. Videtur enim
eis timorem Dei rite ſe cuſtodire, cum ſecundum ſenſum ſuum ueritati ſe putant
fauere. Sed quia catholicæ fidei unitatem ſpernunt habere, malignorũ ſpirituũ
uoluntatibus ſe ueraciter manifeſtant obtẽperare, & non ſolum inuentores pri-
mi errorum, quos patres Samaritanornm ſignificant, hoc faciunt; ſed & ſequa-
ces eorum, quos filiorum nomine & nepotum expreſſos recte poſſumus intelli-
gere, ſimiliter agunt.

CAPVT XVIII.

ANNO tertio Oſee filii Ela regis Iſrael, regnauit Iezechias filins Achaz
regis Iuda. Vigintiquinque annorum erat cum regnare cœpiſſet, & ui-
gintinouem annis regnauit in Hieruſalem. Nomen matris eius Abia, fi-
lia Zachariæ. Fecitq. quod erat bonum coram Domino. iuxta omnia quæ fece-
rat Dauid pater ſuus. Ipſe diſſipauit excelſa, & contriuit ſtatuas, & ſuccidit lu-
cos, confregitq. ſerpentem æreum, quem fecerat Moyſes. Siquidem uſque ad
illud tempus filii Iſrael adolebant ei incenſum. Vocauitq. eum nomen eius Na-
haſthan. Et in Domino Dei Iſrael ſperauit.) Siquidem Nahaſthan interpreta-
tur æs eorum, ut quem illi pro nomine colebant, in dictis eius metallum eum
eſſe non Denm agnoſcerent. Et quia Iezechias in hoc quod excelſa diſſipauit,
& ſtatuas contriuit, atque ſuccidit lucos, necnon & omnia ſimulacra commi-
nuit, ſaluatoris typum tenet. Interpretatur enim Iezechias apprehendens Domi-
num uel fortitudo Domini. In eo ipſo utique quod ipſum ſerpentem æneum,
quem Moyſes fecit, comminuit, redemptoris figuram conuenienter tenet.
Non ſolum enim Dominus noſter ac redemptor, de quo per Prophetam dici-
tur, Dominus fortis, Dominus potens in prœlio, idola gentium contriuit, & Pſalm. 23
omnia ſimulacra eorum diſſipauit, quatenus Dei omnipotentis notitiam habe-
rent, eiusq. cultui digne manciparentur, quin ipſam litteram legis Moſaicæ, quã
ille populus legalis aſſidua lectione reſonabat, ac pro magno habebat, contri-
uit, ac ſenſum ſpiritualem in ea intelligere eos docuit. ANNO quarto-
decimo regis Iezechiæ aſcendit Sennacherib rex Aſſyriorum ad uniuerſas ciuita
tes Iuda munitas, & cepit eas. Tunc miſit Iezechias rex Iuda nuncios ad regem
Aſſyriorum in Lachis, dicens: Peccaui, Recede a me, & omne, quod impoſue
ris mihi, feram. Indixit itaque rex Aſſyriorum Iezechiæ regi Iudæ triginta talen-

ta

ta argenti, & triginta talenta auri. Deditq. Iezechias omne argentum quod repertum fuerat in domo Domini, & in theſauris regis, &c.) Clara eſt hiſtoria quæ in libris Regum necnon in Paralipomenon & in prophetia Iſaiæ pari modo deſcribitur. Iezechias uigintiquinque annorum erat cum regnare cœpiſſet, regnauit autem uigintinouem annis in Hieruſalem, & rebellauit contra regem Aſſyriorum, & non ſeruiuit ei. Hinc Sennacherib ingreſſus Iudæam, obſedit urbes eius munitas. et cum obſideret Lachis, miſit ad eum Iezechias trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri, fractis ianuis templi, & laminis eius detractis, quaſi ipſe affixiſſet. MISIT autem rex Aſſyriorum Tarthan & Rabſaris & Rabſacen cum manu ualida ad Hieruſalem. Egreſſus eſt autem ad eos Eliacin filius Helciæ præpoſitus domus, & Sobna ſcriba & Ioahe filius Aſaph a commentariis &c.) Iſte eſt Eliacim de quo Iſaias in uiſione uallis Sion dixit: Vocabo
Iſaiæ 22 ſeruum meum Eliacim filium Helciæ. & reliq. Qui fuit pontifex poſt Sobnam præpoſitum templi, quem tradunt Hebræi Rabſaces comminatione perterritum, ira dediſſe manus Aſſyriis, & prodidiſſe Hieruſalem, & excepta arce Sion & templo Aſſyrios totam urbem cepiſſe. Quem etiam Sobnam cum Eliacim ad Rabſacen exiſſe quidam putant. Rabſacen autem, qui hebraice locutus eſt, filium Iſaiæ prophetæ autumant, qui & ipſe proditor fuerat. Relictumq. filium Iſaiæ alterum uocatum Iaſub, qui latine, relictum ſonat. Alii autem putant eum Samaritem fuiſſe, & ideo hebraicam ſciſſe lingnam, & tam audacter & impie Deum blaſphemaſſe. quia quaſi quandam contraria fortitudo ſua arroganria imitabatur prophetas, qui dicebant, Hæc dicit Dominus. Iſte dixit, Hæc dicit rex magnus, rex Aſſyriorum. Ac primum, quia dixit, CONFIDIS ſuper Aegyptnm) falſum eſt. nulla enim narrat hiſtoria quod Iezechias Pharaonis auxilium poſtularit. Quodq. infert, SI reſponderis mihi, in Domino Deo cōfidimus,) uerum eſt. Sed ſubiungit rurſum mendacium ueritati, quod abſtulit Iezechias excelſa eius & altaria. Hæc enim non contra Deum, ſed pro Deo fecit, ut, deſtructa idololatria & cetero errore, iuberet Deum adorari in Hieruſalem, ubi fuit templum eius. Quique ut paucitatem obſeſſorum oſtenderet, duo millia equorum pollicetur, quorum aſcenſores Iezechias non haberet; non de imbecillitate populi uenit, quaſi equitandi ignari, ſed de obſeruatione præceptorum Dei, quia Moyſi præcepit, ne rex Iſrael equos & uxores ſibi multiplicaret. Si autem, inquit, me minimum ſeruorum regis Sennacherib ſuſtinere non uales, quo modo tantam illius potentiam ſuſtinebis? Ad id autem quod dixit, Si reſponderis mihi, in domino Deo confidimus, callide reſpondit, ſe non ſua uoluntate, ſed Domini ueniſſe præceptis. DIXIT Dominus ad me: Aſcende ſuper terram & diſperde eam,) & eſt argumentum. Certa enim ſine Domini uoluntate huc uenire non poteram. Cum autem uenerim, & multas urbes ceperim, & pars Hieruſalem maneat intacta, manifeſtum eſt me eius uoluntate ueniſſe.
DIXERVNT autem Eliacim filius Helciæ & Sobna & Iohae Rabſaci, Precamur ut loqnaris nobis ſeruis tuis Syriace, ſiquidem intelligimus hanc linguam, & non loquaris nobis Iudaice, audiente populo, qui eſt ſuper murum. Reſponditq. eis Rabſaces, dicens: Numquid ad Dominum tuum & ad te miſit me Dominus meus, ut loquerer ſermones hos, & non potius ad uiros qui ſedent ſuper murum ut comedanr ſtercora ſua, & bibant urinam ſuam nobiſcum &c.) Rapſacis accuſatio, Iezechiæ teſtimonium eſt, quia, captis Iudææ urbibus, in Domino confiſus ſit, & confortauit populum ut in Domino ſperaret. Vnde Rapſaces deſtruere uult quæ conſtrnxit, & dicit ad popnlum, NON ſeducat uos Iezechias, & non uobis tribuat fiduciam ſuper domino Deo.) Quod autem
Eliacim

Eliacim & Sobna & Ioahe, humiliter deprecantur Rabſacen, ut Syriace loqueretur, hunc ſenſum habet: Qui neceſſe eſt populum falſis terroribus commoueri, & uanam iactare uirtutem? LOQVERE linguam, quam populus non nouit. nam & nos linguæ tuæ habemus ſcientiam. Ad quod ille arroganter, Num ait ad Dominum tuum, & ad te miſit me Dominus meus? & reliq. uſquequo ait, & bibant urinam ſuam uobiſcum?) Per quod oſtendit fame eos & ſiti eſſe capiendos. Simulq. illecebra mitigat timorem, ut quos terrore non uicit, perſuaſione decipiat. Et dicit ex perſona regis: Facite mecum benedictionem, hoceſt, facite quod in ueſtram benedictionē proficiat, benedicite regi Aſſyrio, & eum Dominum confitemini, ut præmia conſequamini, donec reuertar de Aegypto uel capta Lobnam redeam, habitate in urbe ueſtra, & rebus ueſtris fruimini, & poſtea ducam uos in ſimilem terræ ueſtræ terram, quam tamen non nominauit, quia ſimilem ei inuenire non potuit, ſed ſimilitudinem ponit. Hoc enim unuſquiſque uult in quo natus eſt. Alii putant terram Mediæ eis repromitti, quæ terræ Iudææ ſimilitudinem habeat, tam in ſitu quam in fructibus. Quod ait Rapſaces inter alia quibus Deum plaſphemabat, clamans contra Hieruſalem: VBI eſt Deus Hemath & Arphad. Vbi eſt Deus Sepharuaim, Ana & Aua? Numquid liberauerunt Samariam de manu mea?) Oſtendit harum omnium ciuitatum ſiue gentium diis ſeruiſſe Samaritas, & quia non erant dii, ſed idola, merito cultores uanitatis, ut decebat, eſſe ſubuerſos. Eſt autem Hemath urbs Celeſyriæ, quæ nunc Epiphania dicitur, iuxta Emeſan, ut ſupra monuimus. Arphad urbs Damaſci, quā expugnatam a rege Aſſyriorum, & Ieremias ſcribit. Sepharuaim, quod numero plurali libros, uel litteras ſonat, nomen eſt locorum, de quibus Aſſyrii tranſmigrantes habitauerunt in Samaria, ut in locorum libris inuenimus. Verū in Iſaia hoc quoque uocabulum eſſe ciuitatis apparet, ubi aperte dicitur, Vbi eſt Deus urbis Sepharuaim? tametſi pluraliter dictum, ut Thebarum, Athenarum. Pro Ana & Aua, uetus editio, quaſi unius urbis nomē, Anetigauam poſuit. Et quidem in Hebræo ita ſcriptum eſt. Verum quia quinta ſyllaba, ti, quæ in medio nominis poſita eſt, cōiunctionem & apud eos ſignificat, poteſt & ita diſtingui, ut dicatur, ane & gaue, ut Aquila tranſtulit, ſiue Ana & Aua, ut noſter uertit interpres. Sinautem, ait, tantis diis præſentibus quinque tribus uicimus facile, quanto magis ſolam Hieruſalem uno Deo præſule uincemus? Vere iuſtus Iezechias omnia regens cum conſilio prohibuit ei reſpondere, ne eum ad maiores blaſphemias prouocaret.

VENITQ. Eliacim filius Helciæ præpoſitus domus, & Sobna ſcriba & Iohæ filius Aſaph acommentariis, ad Iezechiam ſciſſis ueſtibus, & nunciauerunt ei uerba Rapſacis.

CAPVT XIX.

QVAE cum audiſſet Iezechias, ſcidit ueſtimenta ſua, & opertus eſt ſacco, ingreſſusq. eſt domum Domini, & miſit Eliacim præpoſitū domus, & Sobnam ſcribam, & ſenes de ſacerdotibus, opertos ſaccis, ad Iſaiam prophetam filium Amos. Qui dixerunt ei: Hæc dicit Iezechias: Dies tribulationis, & increpationis, & blaſphemiæ dies iſte. Venerunt filii uſque ad partum, & uires non habet parturiens, &c.) Scindunt ueſtimenta ſua, quia Rapſacen audiunt blaſphemantem. Scidit & rex ueſtem ſuam, quia pro populi & ſuis eſſe peccatis credebat, quod Rapſaces uſque ad portam uenit Hieruſalem, & contra Dominum talia ſit locutus. Mira regis humilitas, & prudentia. dimiſſo regio cultu, obuolutus ſacco, ad templum pergit de palatio, principes ſacerdo-

tum, non ſtolis, ſed ciliclis mittit ad Iſaiam coopertos, & dixit: Dies hæc tribulationis noſtræ, correptionis Dei, blaſphemiæ hoſtium. Ponitq. ſimilitudinem parturientis feminæ & dolentis, quæ ad partum uſque peruenit, & generare nõ poſſit. SI QVO modo audiat dominus Deus tuus.) Non enim audemus dicere omnium noſtrum dominum, quo iraſcente tanta perpetimur, ſed tuum dicimus dominum, & hanc habemus ultionis fiduciam, quoniã uiuens Deus blaſphematur, a cultura idolorum mortuorum. LEVA ergo orationem

Iſaiæ 37 nem noſtram iacentẽ pro reliquiis populi quæ obſidentur.) Præuenit eos Iſaias, quia eo ſpiritu quo futura noſcebat, etiam abſentem regem audierat. Hæc inquit dicite Domino ueſtro. HAEC dicit Dominus: Noli timere uerba, quibus non tu, ſed ego ſum blaſphematus, nec dico omnia quæ regi Aſſyrio faciam, ne meam uidear iactare potentiam; ſed quia dandus ſit ei ſpiritus, non Dei, ſed aduerſarii. Et audito nuncio, reuertens ad terram ſuam, corruat gladio, ut duo pariter quæ optabat Iezechias audire, ſe ab obſidione liberandum, & inimicum in ſua terra moriturum eſſe. Reuerſus eſt igitur Rapſaces, & inuenit regem Aſſyriorum expugnantem Lobnam. Audierat enim quod receſſiſſet de Lachis. Cumq. audiſſet de Tharaca rege Aethiopiæ dicentes: Ecce ingreſſus eſt, ut pugnet aduerſum te, & iret contra eum, miſit nuncios ad Iezechiam, dicens: Hæc dicite Iezechiæ regi iudæ: Non te ſeducat Deus tuus, in quo habes fiduciam, neque dicas: Non tradetur Hieruſalem in manus regis Aſſyriorum.) Iuxta uoluntatem Dei Rapſaces deſeruit obſidionem Hieruſalem, & perrexit ad Dominum ſuum, quẽ uel capta uel deſerta Lachis inuenit oppugnantem Lobnam. Sennacherib autem occurrens regi Aetiopum, miſit ad Iezechiam nuncios & epiſtolas, ut eos, quos in uiribus non cepit, ſermone terreret. Pugnaſſe autem Sennacherib contra Aegyptios, & obſediſſe Peluſium, iamq. extructis aggeribus urbe capienda, ueniſſe Tharacam regem Aethiopum in auxilium, narrat Herodotus. ITAQVE cum accepiſſet Iezechias litteras de manu nunciorum, & legiſſet eas, aſcendit in domum Domini, & expandit eas coram Domino, & orauit in conſpectu eius, dicens: Domine Deus Iſrael qui ſedes ſuper Cherubim, tu es Deus ſolus omnium regum terræ, tu feciſti cælum & terram. Inclina Domine aurem tuam & audi, aperi oculos tuos Domine & uide, & audi omnia uerba Sennacherib, quæ miſit ut exprobraret nobis Deum uiuentem. & reliq. Prius Iezechias Domini timore perterritus, orare in templo non audebat, uel liberas fundere preces: nunc autem, quia audit Iſaiam dicentem: Ne

Iſaiæ 37 timeas a facie uerborum quæ audiſti, & reliq. audacter Dominum deprecatur.

MISIT autem Iſaias filius Amos ad Iezechiam, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Quæ deprecatus es me ſuper Sennacherib rege Aſſyriorum, audiui. Iſte eſt ſermo quẽ locutus eſt Dominus de eo: Spreuit te & ſubſannauit te uirgo filia Sion. Poſt tergum tuũ caput mouit filia Hieruſalem. Cui exprobraſti & quem blaſphemaſti? Contra quem exaltaſti uocem, & eleuaſti in excelſum oculos tuos? Contra ſanctũ Iſrael, & reliq. Denique Iezechias audacter Dominum deprecatur, nec miſit ad Iſaiam ut prius fecit, non ipſe propheta pergit ad eum, ſed nuncios miſit, qui Dei reſponſum deferant ad eũ: Virgo Sion, & filia Hieruſalẽ. Quæ ideo uirgo dicitur & filia, quia cunctis gentibus ſimulacra mortuorũ adorantibus, hæc ſola conſeruat caſtitatem religionis Dei, & unius diuinitatis cultum: & quæ ne ad maiorem blaſphemiam concitaret, præſenti non reſpondit: poſt abeuntẽ mouit caput ſuũ, certa de ultione, ſecura de pœna. In manu ſeruorũ tuorũ, nec ipſe per te, ſed per ſeruos tuos, ut maior eſt arrogantia, Dominum blaſphemaſti. Altitudo montiũ & iuga Libani excelſa cedri & abietes,

uel per

uel per metaphoram de cunctis gentibus accipiendum eſt, & principibus earum,
uel de Hieruſalem, quæ eſt cedrus Libani & abietes potenteſq. & optimates.
Altitudo ſummitatis & ſaltus Carmeli, templum eſt. Quodq. infert, EGO
fodi & bibi aquam, & ſiccaui ueſtigio pedis mei omnes riuos aggerum) uel ob
id dixit, quia pro multitudine exercitus omnia fluenta ſiccauerit, ut puteos ſi-
bi fodere compulſus ſit: uel quia omnes populos, quos aquæ ſignificant, ſuo ua-
ſtauit exercitu. NVMQVID non audiſti quæ olim fecerim ei? Ex diebus
antiquis plaſmaui illud, & nunc adduxi, & factum eſt in eradicationem collinm
compugnantium & ciuitatum munitarum. Habitatores earum breuiata manu
contremuerunt, & confuſi ſunt, facti ſunt ſicut fenum agri, & gramen paſcuæ,
& herba tectorum, quæ exaruit antequam matureſcet. Habitationem tuam &
egreſſum tuum & introitum tuum cognoui, & inſaniam tuam contra me. Cum
fureres aduerſum me, ſuperbia tua aſcendit in aures meas. Ponam ergo circu-
lum in naribus tuis, & frenum in labiis tuis, & reducam te in uiam per quam
ueniſti.) Hæc ex perſona Dei contra uerba Aſſyrii ſentienda ſunt, quod ad bla
ſphemiam eius ſic reſponderit Dominus: Num ignoras quod hæc, quæ feciſti,
mea feceris noluntate, & hæc ego futura prædixerim, aperte facienda man-
dauerim? itaque quod olim decreui, hoc expletum eſt tempore, ut colles,
ideſt, principes, qui inter ſe ante pugnabant, & ciuitates munitiſſimæ, me con-
trahente manum meam, nec ſolitum præbente auxilium, eradicarentur, & con
tremiſcerent ac perirent: & comparentur non oliuæ & uineæ, fructuoſiſq. arbo-
ribus, ſed feno & gramini herbiſq. domatũ, quæ frugibus impedimenta ſunt,
& ante marceſcunt, quam ad maturitatem perueniant. Itaque & ſeſſionem &
egreſſum & introitum tuum ego noui, & inſaniam quã contra me debacchatu-
rus eras, prophetis uaticinantibus, ſum locutus. Per quos olim dicturum eſſe
te noueram: In cælum aſcendam, ſuper ſidera cæli ponã thronum meum, ero
ſimilis altiſſimo. Itaque furor tuus & ſuperbia peruenit in aures meas, & nequa-
quam te ultra portabo, ut intelligas quod potuiſti, non tuis potuiſſe te uiribus,
ſed meo arbitrio. Merebantur enim impiæ gentes & infructuoſæ arbores, ut per
te quaſi ſecurim & ſerram meam ſuccíderentur & caderent. Itaque ponam circu
lum ſiue camum in naribus tuis, ut blaſphemantia ora conſtringam, & nequa-
quam nltra talia loqui audeas, frennmq. mittam in labiis tuis, quod tuam fero-
ciam domet, & te reducat in Aſſyrios. TIBI autem Iezechiæ hoc erit ſi-
gnum, Comede hoc anno quæ repereris, in ſecundo autem anno quæ ſponte
naſcuntur. Porro in anno tertio ſeminate, & metite. et reliq.) Notandum au-
tem quod in libro Iſaiæ, ubi uerba ipſius prophetæ ad regẽ Iezechiam deſcripta
ſunt, ita narrantur: Comede hoc anno quæ ſponte naſcuntur, & anno ſecundo Iſaiæ 37
pomis ueſcere. In anno autem tertio ſeminate & metite, & plantate uineas, &
comedite fructum earum, et mittet id quod ſaluatum fuerit de domo Iuda, &
quod reliquum eſt mittet radicẽ deorſum, & faciet fructũ ſurſum, quia de Hieru
ſalem exibunt rcliquiæ, & ſaluatio de monte Sion, zelus Domini exercituum fa
ciet iſtud. Nunc ad ipſum Iezechiam loquitur: Hoc erit, inquit, ſignum eorũ,
quæ futura prænuncio, quod hoc anno ea comedas, quæ ſponte naſcuntur, ſiue,
iuxta LXX, quæ prius ſeueras. Anno autẽ ſecundo, iuxta Symmachum, pomis
ueſcere, ſiue, iuxta eoſdem, quæ de præteritis ſegetibus & cadente in terram ſe-
mine pullulauerint. In anno autem tertio, fugato iam Aſſyrio, & obſidione
laxata, ſeminate & metite, plantate uineas, & fructum earum comedite.
Siquidem paruæ urbis huius reliquiæ, quæ nunc hoſtili uallantur exercitu, &
euaſuras ſe eſſe non credunt, tantam recipient rerum omnium abundantiam

ac felicitatem, ut inſtar arboris alta radice fundatæ, pomis denſiſſimis impleantur. De Hieruſalem enim & de monte Sion egredientur reliquiæ, & implebunt terram Iudæam, non ſuo merito, ſed Dei miſericordia, immo zelo, quod aduerſus impios zelatus eſt populum ſuum. PROPTEREA hæc dicit Dominus de rege Aſſyriorum: Non intrabit ciuitatem hanc, & non iaciet ibi ſagittam: nec occupabit eam clypeus, & non mittet in circuitu eius aggerem. In uia qua uenit, per eam reuertetur, & urbem hanc non ingredietur, dicit Dominus. Et protegam ciuitatem iſtam: & ſaluabo eam propter me, & propter Dauid ſeruum meum.) Propter futurorum ſpem, præſentem excutit metum. Dicit autem, quia non ſuo merito, ſed Dei clementia conſeruentur, immo patris eorum Dauid memoria. In quo monentur & ſuæ negligentiæ, & illius fidei, & iuſtitiæ, quia in tantum diligit Deus iuſtitiam, ut poſteros maiorum uirtute tueatur. FACTVM eſt igitur in nocte illa, uenit angelus Domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octogintaquinque millia. Cumq. diluculo ſurrexiſſet, uidit omnia corpora mortuorum, & recedens abiit.) Centum octoginta quinque millia fortiſſimorum uirorum ab uno angelo una nocte cæduntur, &, abſque uulneribus occiſorum, mors ſæua diſcurrit, excludens a corporibus animas, Domini uoluntate. *2.Para.32* Super quo in Paralipomenon legitur: Et miſit Dominus angelum ſuum qui percuſſit omnem uirum robuſtum, & bellatorem & principem exercitus regis Aſſyriorum. Reuerſusq. eſt cum ignominia in terram ſuam. Qui iccirco ſeruatus eſt, ut ſciret potentiam Dei, & blaſphemantia ora comprimeret, fieretq. teſtis illius maieſtatis, quē paulo ante contempſerat.

ET REVERSVS eſt Sennacherib rex Aſſyriorum, & manſit in Niniue. Cumq. adoraret in templo Neſrach Deū ſuum, Adramelech & Saraſar filii eius percuſſerunt eum gladio, fugeruntq. in terram Armeniorum, & regnauit Aſaraddon filius eius pro eo.) Pharao quoque in decē Aegypti ſeruatur plagis, ut nouiſſimus pereat, quod & iſte paſſus eſt. Cum enim reuerſus eſſet in Niniuen urbem primā regni ſui, & adoraret in templo Neſrach Deum ſuū, quaſi uictoriam de hoſtibus reportaret, & in delubrum idoli ſui triumphans, & gratulabundus incederet contemptor uiri Dei, in fano falſi nominis Dei trucidatur, nec angelico perit gladio, quod erat commune compluribus, ſed parricidio filiorū: qui cum fugiſſent in terram Ararath, quod intelligitur Armeniæ, ſucceſſit in patris locum Aſaraddon, quem ſcriptura teſtatur miſiſſe habitatores Samariæ, ne terra remaneret inculta. Ararath autem regio in Armenia in locis campeſtribus eſt, per quam Araxis fluit, incredibilis ubertatis, ad radices Tauri montis, qui uſque illuc extenditur. Ergo & arca, in qua liberatus eſt Noe cum liberis ſuis, ceſſante diluuio, non ad montes generaliter Armeniæ delata eſt, ſed ad montes Tauri altiſſimos, qui Ararath imminet campis.

CAPVT XX.

IN diebus illis ægrotauit Iezechias uſque ad mortem, & uenit ad eum Iſaias filius Amos prophetes, dixitq. ei: Hæc dicit dominus Deus: Præcipe domi tuæ: morieris enim tu & non uiues. Ne eleuaretur cor Iezechiæ poſt incredibiles triumphos, & de media captiuitate uictoriam, infirmitate corporis uiſitatur, & audit ſe eſſe moriturum; ut conuerſus ad Dominum flectat ſententiam eius. Quod quidem & in Iona propheta legimus, & in cōminationibus cōtra Dauid, quæ dicuntur futura, nec facta ſunt, nō Deo mutante ſententiam,

tentiam, ſed prouocante humanum genus ad notitiam ſui. Dominus pœnitens eſt ſuper malitiis, nulla, quæ in hoc mundo hominibus fiunt, abſque omnipotentis Dei occulto conſilio ueniunt. Nam cuncta Deus ſecutura præſens ante ſæcula decreuit, qualiter per ſæcula diſponantur. Statutum quippe iam hominibus eſt, uel quantum huius mundi proſperitas ſequitur, quantumne aduerſitatis feritas feriat, ne electos eius aut immoderata proſperitas eleuet, aut nimia aduerſitas grauet. Statutum quoque eſt, quantum in ipſa uita mortali temporaliter uiuatur, nam etſi annos quindecim Iezechiæ regi ad uitam addidit omnipotens Deus, cum eum mori permiſit, tunc præſciuit eſſe moriturum: qua in re quæſtio oritur, quo modo ei a propheta dicitur: Diſpone domui tuæ quia morieris tu & non uiues. Cui cum mortis ſententia dicta eſt, protinus ad eius lacrymas eſt uita addita. Sed per prophetam Dominus dixit, quo tempore mori ipſe merebatur, nec Dominica inſtituta cõuulſa ſunt, qui autem ex largitate Dei anni uitæ creſcerent, hoc quoque ante ſæcula præfixum fuit, atque ſpatium uitæ quod inopinatũ foris eſt additum, fine augmento præſcientiæ fuit intus ſtatutum.

QVI conuertit faciem ſuam ad parietem & orauit Dominum dicens.) Conuertitq. Iezechias faciem ſuam ad parietem, quia ad templum ire non poterat. Ad parietem autem templi iuxta quod Salomon palatium extruxerat: uel abſolute ad parietem, ne lacrymas ſuas aſſidentibus oſtentare uideretur. Aut certe iuxta Ieremiam ad cor ſuum, qui iccirco parietem cor appellat, ut tota mente Dominum deprecatetur. OBSECRO DOMINE, memento quo modo ambulauerim coram te in ueritate, & in corde perfecto, & quod placitum eſt coram te, fecerim.) Felix conſcientia quæ afflictionis tempore bonorum operum recordatur. Beati enim mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. *Matth.5*
Et quo modo alibi ſcriptum eſt: Quis gloriabitur purum ſe habere cor? quod *Prouer.20*
ita ſoluitur: perfectionem cordis in eo nunc dici, quod idola deſtruxerit, templi *1.Paral.29*
quoque ualuas aperuerit, ſerpentem æneum comminuerit, & cetera fecerit quæ ſcriptura commemorat. Plerumque aliquibus iuſti neceſſitatibus afflicti ſua opera coguntur fateri, ſed cum eorum dicta iniuſti audiunt, hæc per elationem potius, quam per ueritatem exiſtimant prolata. Ex ſuis enim cordibus uerba iuſtorum penſant, & dici humiliter poſſe uera bona non exiſtimant. Sicut grauis culpa eſt, ſibi hoc hominem arrogare quod non eſt, ſic plerumque culpa nulla eſt, ſi humiliter bonum dicat quod eſt. Vnde ſæpe cõtingit ut iuſti & iniuſti habeant uerba ſimilia, ſed tamen cor ſemper diſſimile longe, & in quibus dictis Dominus ab iniuſtis offenditur, in eiſdem quoque a iuſtis placatur. Nam phariſæus ingreſſus templum, dicebat: Ieiuno bis in ſabbato, decimas do omnium quæ poſſideo. ſed iuſtificatus magis publicanus quam ille exiit. Iezechias quoque *Luc.18*
rex cum moleſtia corporis afflictus ad extremitatem perueniſſet, in oratione cõpunctus dixit: Obſecro Domine, memento quo modo ambulauerim coram te in ueritate & in corde perfecto. Nec Dominus hanc confeſſionem perfectionis eius deſpexit aut renuit, quem mox in ſuis precibus exaudiuit. Ecce phariſæus ſe iuſtificauit in opere, Iezechias iuſtum ſe aſſeruit etiam in cogitatione. Atque unde ille offendit, inde iſte Dominũ placauit. Cur itaque hoc? niſi quia omnipotens Deus ſingulorum uerba ac cogitationes penſat, & in eius auribus ſuperba non ſunt quæ humili corde proferunt? FLEVITQ. Iezechias fletu magno. Et antequam egrederetur Iſaias mediam partem atrii, factus eſt ſermo Domini ad eum, dicens: Reuertere & dic Iezechiæ duci populi mei: Hæc dicit dominus Deus patris tui Dauid, Audiui orationem tuam, uidi lacrymam tuã, & ecce ſanaui te. Die tertio aſcendens templum Domini, & addam diebus

tuis quindecim annos. Sed & de manu regis Aſſyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, & protegam urbem iſtam propter me & propter Dauid ſeruum meũ.) Fleuit autem fletu magno propter promiſſionem Domini ad Dauid, quam uidebat in ſua morte perituram. eo enim tempore Iezechias filios non habebat, nã poſt mortem eius Manaſſes cum duodecim annorum eſſet regnare cœpit in Iuda. Ex quo perſpicuum eſt, poſt tertium annum conceſſæ uitæ, Manaſſen eſſe generatum. Ergo iſte omnis eſt fletus, quod deſperabat Chriſtum de ſuo ſemine naſciturum. Quamuis alii aſſerunt ſanctos uiros non terreri propter incertũ iudicii, & ignorationem ſententiæ Dei, quam ſedem habituri ſint, ſimulq. facti quæſtio ſoluitur, ac neceſſitatis uincula atque cauſarum quod nequaquam dies mortis ſingulis præſtitura ſit, ſed uoluntate Dei & ignotis mortalibus cauſis, uel uiuat aliquis uel moriatur; præſertim cum & ſtatuta nunc mortis neceſſitas differatur, & poſt mortem reſuſcitatos plurimos legamus. Reuertitur autẽ ad regem propheta Domini iuſſione, ut ipſe ſanaret qui percuſſerat, & uocatur Iezechias dux populi mei, & filius Dauid, cuius opera ſectabatur, feceratenim rectum iuxta omnia quæ fecerat Dauid pater eius, & auditur eius oratio, uidenturq. lacrymæ, quoniam ambulauerat coram Domino in ueritate, & in corde perfecto. Et fleuerat fletu magno, & quod placitum erat in oculis eius fecerat. Adiiciunturq. quindecim anni ad uitam, quos ille non poſtulauerat, & in ſuperuiuente illo, regni ſecuritas repromittitur. Sin autem, ut quidam putant, in corpore uiuere condemnatio eſt, & iuxta illud quod dicitur, Reuertere anima mea in requiem tuam. Et in alio loco: Educ de carcere animam meam: optanda eſt mors, ut de carcere liberemur, quo modo nunc donat pro beneficio, ut qui liberandus erat adhuc quindecim annis, uiuat in carcere. DIXITQ. Iſaias: Afferte maſſam ficorum, quam eum attuliſſent, & poſuiſſet ſuper hulcus eius curatus eſt.) Aiunt Hebræi uerbum ſchehin, quod prætermiſere Septuaginta, hulcus ſonare, non uulnus. Nam Aquila, Symmachuſq. & Theodotion ἕλκος interpretati ſunt, per quod morbum regium intelligi uolunt. Cui contraria putantur uel ſumpta in cibo, uel appoſita corpori, quæcumque ſunt dulcia. Ergo ut Dei potentia monſtraretur, per res noxias & aduerſas ſanitas reſtituta eſt. Alii ſchehin, nõ hulcus, ſed apoſtema ſuſpicantur, quando tumens corpus cocco & computreſcente pure impletur, & iuxta artem medicorum omnis ſanies ſiccioribus ficis atque contuſis in cutis ſuperficiem prouocatur. Ac per hoc, non ſpernendam eſſe medicinam, quæ uſu conſtet & experimento, quia & hanc fecerit Deus. DIXERAT autem Iezechias ad Iſaiam: Quod erit ſignũ, quia Dominus me ſanabit, & quia aſcenſurus ſum die tertio templum Domini? Cui ait Iſaias: Hoc erit ſignũ a Domino, quod facturus ſit Dominus ſermonẽ, quem locutus eſt. Vis ut aſcendat umbra decem lineis, an ut reuertatur totidem gradibus? & reliq.) Datur autem ſignum ut ſol decem gradibus reuertatur, quos nos iuxta Symmachum in lineas & horologium uertimus, quos gradus intellexit in lineis, ut manifeſtiorem ſenſum legentibus faceret: ſiue ita erant extructi gradus arte mechanica, ut umbra deſcendens horarum ſpatia terminaret. Erat autem hora diei decima quando hoc regi propheta loquebatur. Vis ergo, inquit, ut aſcendat umbra decem lineis procedente ſole ſupra terram per boreales plagas uſque ad orientem? quod ſubtus terram iuxta quotidianam conſuetudinem ſui curſus erat facturus: an ut reuertatur umbra totidem gradibus, cõuerſa retrorſum facie ſolis, ipſoq. per auſtralem plagam ad orientem regreſſo.

AT rex, Facile eſt, inquit, umbram creſcere decem lineis, nec hoc uolo fiat, ſed ut reuertatur retrorſum decem gradibus.) Vidit namque quia maioris miraculi

culi eſſe poterat, ſi ſol contrarium ſuo mori curſum ageret, quã ſi conſueto pro-
ceſſu incedens, tametſi multo altius, ideſt, ſupra terras elatus ad orientem,
quaſi ſecundi diei mane nulla interueniente nocte, facturus aduolaret. Nam &
hoc qui in inſula Thyle, quæ ultra Britanniam eſt, uel in ultimis Scytharum fi-
nibus degunt, omni æſtate diebus aliquot fieri uident: quia ſol cetero orbi in oc
caſu & ſub terra poſitus, ipſis nihilominus tota nocte ſupra terram appareat, &
quo modo a parte occidentis ad orientem humilis redeat manifeſte uideatur, do
nec tempore oportuno denuo toto orbi communi exortu reddatur: ſicut & uete
rum hiſtoriæ, & noſtri homines æui, qui illis de partibus adueniunt, abundan-
tiſſime produnt: numquam autem hi, qui interiora auſtri incolunt, uidere ſo-
lem per meridianas plagas ad orientem ab occaſu redire. Quod ſignum & præ-
ſentis temporis & futuri typus erat, ut quo modo ſol reuerteretur ad exordium
ſui, ita & Iezechiæ uita ad detextos annos rediret: nobiſq. in hebdomade & og-
doade uiuentibus per reſurrectionem Chriſti, uitæ ſpatia protelentur. Solent
ſanctorum locorum in hac prouincia monſtratores, intra conſepta templi oſten
dere gradus Iezechiæ domus uel Achaz, quod ſol per eos deſcenderit. Sed num-
quam ego credo, non dico Achaz qui rex impius fuit, ſed cuiuslibet regis iuſti
domum fuiſſe in templo Dei: cum Salomon iccirco Deum inter cetera offen-
diſſe dicatur, quod in ſublime ædificauerit Mello, unde atrium templi, deam-
bulans in turre palatii, reſpicere ſolitus ſit. Solent quidam hos decem gradus
linearum ad myſterium Chriſti transferre, ut umbras figurarum in deſcenſio-
nem Chriſti interpretentur, per quos iterum ſol iuſtitiæ Chriſtus poſt reſurre-
ctionem aſcendit. Primus itaque gradus deſcẽſionis de Deo in angelo fuit, quia *Iſaia 9*
magni conſilii nuncius erat. Denique & Iacob ſic alloquitur: Et dixit, inquit, *Gen. 31*
angelus Domini: Ego ſum Deus, cui iunxiſti titulum & nouiſti uotum: ut & an
gelum & Deum oſtenderet. Secundus gradus deſcenſionis de angelo in patriar-
chis fuit, quia in omnibus, ut ait Apoſtolus, ipſe eſt operatus. Tertius in legis *1. Corin. 12*
dationem, quia & in lege ipſe eſt locutus. Quartus gradus in Ieſu Naue, ut popu
lum in terram repromiſſionis induceret. Quintus in iudicibus, quia eundem po
pulum per eos ipſe regebat. Sextus, in regibus Iudæorum, quia in eis ipſe regna
bat. Septimus in prophetis, quia per eos annunciatur. Octauus in pontificibus,
quia ipſe eſt ſummus ſacerdos patris. Nonus in homine. Decimus in paſſione.
Per hos enim decẽ gradus, quaſi per umbram legis priſcæ Chriſtus aſcendit, ac
rurſus poſt reſurrectionem ſuam ſol iuſtitiæ Chriſtus per eoſdem gradus ſurſum
in cælum aſcendit, & omnem umbram legis ueritatis radiis illuſtrauit, obſcura
reuelans, clauſa reſerans, & omnia tecta denudans. IN tempore illo miſit
Berodach Baladan, filius Baladan, rex Babyloniorum, litteras & munera ad Ieze
chiam. audierat enim quod ægrotaſſet Iezechias. Lætatus eſt autem in aduen-
tu eorum Iezechias, & oſtendit eis domum aromatum, & aurum & argentum &
pigmenta uaria, unguenta quoque & domum uaſorum ſuorum, & omnia quæ
habere poterat in theſauris ſuis. Non fuit uerbum quod non monſtraret eis Ieze-
chias in domo ſua, & in omni poteſtate ſua.) Supra legimus decimo quarto an-
no regis Iezechiæ aſcendiſſe Sennacherib regem Aſſyriorum ſuper omnes ciuita *4. Reg. 18*
tes Iuda munitas, & cepiſſe eas, & poſtea obſediſſe Lachis, tranſiſſe Lobnam,
miſiſſe Hieruſalem partem exercitus ſui, cæſaq. per angelum centum octoginta
quinque millia exercitus eius, & ipſum fugiſſe Niniuen, interfectumq. a filiis in
fano Dei ſui, & regnaſſe pro eo Aſaraddon filium eius. Aegrotaſſe Iezechiam
& recepiſſe prophetæ nuncio ſoſpitatem, factum ſignum incredibile, ut ſol
horarum ſpatiis reuerteretur ad ortum ſuum, & pene duplex dies fieret. Nunc

legimus,

legimus, quod in tempore illo, hoceſt, in eodem anno quo hæc geſta ſunt omnia, miſerit Berodach Baladan, filius Baladan rex Babylonis, libros & munera ad Iezechiam, uon Aſaraddon, qui Sennacherib patri apud Syrios in regnũ ſucceſſerat, de cuius ſeu morte ſeu uita ſcriptura conticuit. Ex quo perſpicuum eſt, aliud fuiſſe tunc regnum Aſſyriorum, & aliud Babyloniorum. Denique Samariam, ideſt, ſex tribus cepere Aſſyrii, Iudam autem & Hieruſalem poſtea legimus cepiſſe Chaldæos, quorum rex Nabuchodonoſor fuit. Et quia apud eos aſtrorum obſeruantia eſt, ſtellarumq. curſus, longo uſu & exercitatione cognitus, quod & in Domini natiuitate monſtratur, intellexerunt ſolem reuerſum, dici ſpatia duplicata, ſeruiere ei, quem ſolum Deum, ideſt, ſolem putabant. Cumq. cauſas huius miraculi rationemq. perquirerent, fama per omnes gentes uolitante, didicerunt, propter ægrotationem regis Iezechiæ etiam curſum ſigni clariſſimi commutatum, quam non eſſe opinationem meam, ſed ſcripturæ ſanctæ fidem dierum uerba teſtantur, quæ dixere poſt alia, Ipſe eſt Iezechias qui obturauit ſuperiorem fontẽ aquarum Gihon, & auertit eas ſubter ad occidentem urbis Dauid. In omnibus operibus ſuis fecit proſpere quæ uoluit. Attamen in legatione principum Babylonis, qui miſſi fuerant ad eum, ut interrogarent de portento quod acciderat ſuper terram, dereliquit eum Deus ut tentaretur, & nota fierent omnia quæ erant in corde eius. Iccirco autem tentationi relictus eſt, quia poſt tantam uictoriam & ſolis regreſſum, & congratulationem regni potentiſſimi, cor illius eleuatum eſt. Denique in eodem uolumine ſcribitur: Multi deferebant hoſtias & ſacrificia in Hieruſalem Domino, & munera Iezechiæ regi Iuda. Qui exaltatus eſt poſt hæc coram cunctis gentibus. In diebus illis ægrotauit Iezechias uſque ad mortem, & orauit ad Dominum. Ex exaudiuit eum, & dedit ei ſignum, ſed non iuxta beneficia quæ acceperat, retribuit: quia exaltatum eſt cor eius. Et facta eſt contra eum ira, & contra Iudam, & Hieruſalem. Rurſumq. ſcriptura ſancta elationem cordis eius dicit pænitentia mitigatam, inferens: Et humiliatus eſt poſtea, eo quod exaltatũ eſſet cor eius, tam ipſe quam habitatores Hieruſalem, & iccirco non uenit ira ſuper eos Domini in diebus Iezechiæ. Lætatus eſt ergo in aduentum legatorum Berodach, quem patrem fuiſſe Nabuchodonoſor Hebræi autumant, & in datione munerum, & congratulatione ſanitatis ſuæ: oſtenditq. eis iuxta Septuaginta domum νεχωθὰ, pro qua Symmachus tranſtulit, aromatum ſuorum, & theſauros auri & argenti, & odoramentorũ & unguenti optimi, quod in hebraico ſcribitur olei boni, & omnes theſauros uaſorum gazæ, ſiue, ut ibi legitur, uaſorum ſuorum. Gaza autem lingua Perſarum, diuitiæ nuncupantur, nec eſt Hebræus ſermo, ſed barbarus.

NON fuit, inquit, uerbum.) quod iuxta Hebraicam conſuetudinem, pro re frequenter accipitur, quod non oſtenderet eis in domo ſua, & in omni poteſtate ſua. Vnde Dei ira iuſtiſſima, quoniam non ſolum theſauros ſuos atque palatii, ſed & templi oſtenderit, quod certe fuit poteſtatis eius, de cuius ualuis atrii laminas ante iam tulerat. INTRAVIT autem Iſaias propheta ad regem Iezechiam, & dixit ei: Quid dixerunt uiri iſti, & unde uenerunt ad te? Et dixit Iezechias: De terra longinqua uenerunt ad me de Babylone. Et dixit, Quid uiderunt in domo tua? Et Iezechias, Omnia quæcumque in domo mea ſunt, uiderunt. non fuit uerbum, ſiue res, quam non oſtenderim eis in theſauris meis. Et dixit Iſaias ad Iezechiam: Audi uerbum Domini exercituum: Ecce uenient dies, & auferentur omnia quæ in domo tua ſunt, & quæ theſaurizauerunt patres tui, uſque ad diem hanc in Babylonem. non relinquetur quidquam, dicit Dominus. Sed & de filiis tuis qui egredientur ex te, quos genueris, tollent, & erunt

erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.Et dixit Iezechias ad Iſaiam : Bonũ uerbum Domini quod locutus eſt. Et ait : Fiat tantum pax & ueritas in diebus meis. Reliqua autẽ ſermonum Iezechiæ, & omnis fortitudo eius, & quo modo fecerit piſcinã & aquæductũ, & introduxerit aquas in ciuitatẽ, nonne hæc ſcripta ſunt in libro ſermonum dierũ regum Iuda ? &c.) Tradunt Hebræi ideo ægrotaſſe Iezechiã,quoniam propter inauditã uictoriam, & Aſſyrii regis interitũ, non cecinerit laudes Domino, quas cecinit Moyſes Pharaone ſubmerſo, & Delbora interfecto Siſara, & Anna genito Samuele. Vnde commonitum eſſe fragilitatis ſuæ, rurſumq. poſt corporis ſanitatem, & ſigni magnitudinem, offerri aliquam occaſionem ſuperbiæ, quam ut prudens & Dei cultor uitare debuerat, nec monſtrare alienigenis diuitias ſuas, quas Deo tribuente poſſederat. Ex quo iuxta leges quoque tropologiæ diſcimus, non mittendas margaritas ante porcos, nec dandum ſanctum canibus. Qui enim fidelis eſt ſpiritu, abſcondit negotia : & quicumque hoc non fecerit, omnis uirtus illius eneruatur, peritq. poſteritas, &, amiſſo uirili robore, in muliebrem redigitur mollitudinem. Ingreditur ergo Iſaias ad regem, & quaſi neſcius ſciſcitatur, Quid dixerunt uiri iſti, & unde uenerunt ? Duo interrogat, quid locuti ſint, & unde uenerint. Ille ad unum reſpondit, altero prætermiſſo, quod cum emphaſi & ſupercilio legendum eſt. De terra lonquinqua uenerunt ad me de Babylone. Quod quanto terra longior ſit, unde uenerunt, tanto iſte glorioſior, propter quem uenerint. Et uenerunt, inquit, ad me. Qui debuerat dicere, Venerunt ad glorificandum Deum, pro ſigni magnitudine de Babylone, quæ urbs in toto orbe potentiſſima eſt.

RVRSVMQ. Iſaias : Quid, inquit, uiderunt in domo tua ? ET ille reſpondit ex parte uerum, quod omnia uiderint in domo illius, nec fuerit res quam non oſtenderit in theſauris ſuis eis : ſed alterum tacet, de quo uerebatur offenſam, quod oſtenderit eis cuncta quæ haberet in poteſtate ſua, hauddubium quin & templi ſupellectilẽ, propter quæ Iſaias Dei ſermone profert ſententiam.

AVDI uerbum Domini exercituum : Veniet tempus, quando omnia hæc, quæ in domo tua ſunt, & non tuo, ſed patrum tuorum labore quæſita ſunt, in Babylonem transferantur, & de ſemine tuo fiant eunuchi in aula regia.) Ex quo Hebræi uolunt, Danielem, Ananiam, Miſaelem, Azariam, qui fuere de ſemine regio, eſſe eunuchos, quos in miniſterio Nabuchodonoſor fuiſſe non dubiũ eſt. DIXITQ. Iezechias : Bonum uerbum Domini quod locutus eſt.) In quo ab Hebræis reprehenditur, cur non ſit imitatus bonitatem Moyſi, qui locutus ad Dominum eſt, Aut dimitte eis hanc noxam, aut, ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. Vnde & Apoſtolus anathema uult eſſe, a Chriſto pro fratribus ſuis, qui ſunt Iſraelitæ. Hæc itaque ſententia prophetæ ad Iezechiã myſtice contra hypocritas prolata accipi poteſt : qui poſt magnas uirtutes decreſcunt, quia cauere malignorum ſpirituum inſidias negligunt, & celari in eiſdem uirtutibus nolunt, bona ſua oſtendendo, hoſtium faciunt : & imprudentes ſubito amittunt, quidquid diutius ſtudentes operantur. Hinc per Pſalmiſtam dicitur : Tradidit in captiuitatem uirtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici. Virtus quippe & pulchritudo arrogantium, inimici manibus traditur, quia omne bonum, quod per concupiſcentiam laudis oſtenditur, occulti aduerſarii iuri mancipatur. Hoſtes namque ad rapinam prouocant, qui ſuas eorum notitiæ diuitias denudant : quouſque enim ab æternæ patriæ ſecuritate diſiungimur, in latronum inſidiantium itinere ambulamus : qui enim in itinere deprædari formidat, abſcondat neceſſe eſt bona quæ portat. O miſeri, qui affectant tes laudes hominum, in ſemet ipſis diſſipant fructus laborum. Cumq. ſe oſtendere

dere alienis oculis appetunt, damnant quod agunt: quos nimirum maligni ſpiritus, dum ad iactantiam prouocant, eorum, ſicut diximus, opera hoſtes denu

Matth. 6 dant. Hinc eſt enim quod per euangelium ueritas dicit, Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua, ut ſit eleemoſyna tua in abſcondito,& pater tuus qui uidet in abſcondito, reddet tibi. Hinc eſt quod de electorum Eccleſia per Pſalmiſtam di

Pſalm. 44 citur: Omnis gloria eius filiæ regis abintus. Hinc Paulus ait: Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Filia quippe regum, Eccleſia eſt, quæ bono opere ſpiritualium filiorum ſit prædicatione generata: gloriam intus habet, quia hoc agit, in oſtentatione iactantiam non habet. Gloriam ſuam Apoſtolus, teſtimonium conſcientiæ, commemorat, quia fauorem alieni oris non appetit, uitæ ſuæ gaudia extra ſemet ipſum ponere ignorat. Occultanda ſunt ergo quæ agimus, ne hæc in huius uitæ itinere incaute portantes, latrocinantium ſpirituum incurſione perdamus.

CAPVT XXI. XXII.

DORMIVITQ. Iezechias cum patribus ſuis, & regnauit Manaſſes filius eius pro eo. Duodecim annorum erat Manaſſes cum regnare cœpiſſet, & quinquaginta quinque annis regnauit in Hieruſalem &c.) Poſt mortem ergo Iezechiæ narrat ſcriptura Manaſſen filium eius regnaſſe in Hieruſalem. Qui cum ad idola colenda, & abominationes faciendas ſe conuerteret, relinquens Deum patrum ſuorum & bona exempla quæ in genitore ſuo Iezechia conſpexerat: LOCVTVSQ. eſt Dominus ad eum, & ad populum eius, & attendere noluerunt: Iccirco ſuperinduxit eis principes exercitus regis Aſſyriorum, ceperuntq. Manaſſen, & uinctum catenis atque compedibus duxerunt in Babylonem. Qui poſtquam coanguſtatus eſt, orauit dominum Deum ſuum, & egit pænitentiam ualde coram domino Deo patrum ſuorum. depreca tusq. eſt eum, & obſecrauit intente, & exaudiuit orationem eius, reduxitq. eum in Hieruſalem in regnum ſuum, & cognouit Manaſſes quod Dominus ipſe eſſet Deus.) Exemplar autem eſt hæc pænitentia Manaſſe, quod poſt commiſſa ſcelera nullus debet de Dei miſericordia deſperare, ſed magis per pænitentiam congruam ſpem habere ueniæ, ſi eam rite perfecerit. Poſt hunc regnauit filius eius Amon idololatra. Poſt quem Ioſias filius eius rex iuſtiſſimus regnauit, qui omnẽ ſpurcitiam idolorum, quam patres ſui fabricauerunt, emundauit, & ſe in Dei cultu ſtrenue exercuit. Et merito, quia longe ante hoc de illo prædictum eſt per prophetam. Interpretatur autem Ioſias, cuius eſt ſacrificium Domino, uel ſalus Domini, uel Domini ſortitudo. Quod autem ſequitur de eodem rege, quod audito libro legis Domini, quem Helchias ſacerdos inuenit in domo Domini, ſcidiſſet ueſtimenta ſua, & miſiſſet Helchiam ſacerdotem & ceteros qui ſubſequenter annumerantur, ad Oldam propheten uxorem Sellum, quæ habitabat in Hieruſalem in Secunda: quid ſignificet illud quod dicitur, in Secunda, in libro Paralip. declaratur, ubi ſcriptum eſt de præfato rege Iezechia. Aedificauit quoque agens induſtrie omnem murum, qui fuerat diſſipatus, extruxitq. turres deſuper, & forinſecus alterum murum. Meminit huius loci & Sophonias, dicens: Vox clamoris a porta piſcinæ & ululatus a Secunda: pro quo uetus editio quaſi proprium nomen loci tranſtulit, in Maſena. Maſena quippe interpretatur ſecunda. Quod ergo dicitur propheti ſſam habitaſſe in Secunda, in ſecundi muri parte intellige. Quod dicitur de Ioſia rege: CONTAMINAVIT quoque Thophet, quod eſt in conualle filii Ennom, ut nemo conſecraret filium

ſuum

ſuum aut filiam per ignem Moloch.) Frequens eſt in ſcripturis horum mentio locorum, maxime in libro Regum & Ieremia propheta. Eſt autem uallis Ennom, ſiue filii Ennom iuxta murum Hieruſalem contra orientem, in qua nemus pulcherrimũ Siloe fontibus irrigatur. Thophet autem ſiue Thophec, utrumque enim ſcribitur, erat locus in eadem conualle iuxta piſcinam fullonis, cuius meminit ſcriptura, & iuxta agrum Aceldema, qui uſque hodie monſtratur ad auſtralem plagam montis Sion. Solebant autem in Thophet, quia locus erat amœniſſimus, unde hodieq. hortorum præbet delicias, poſita ara ſacrificare dæmonibus, nefandoq. igne ſuos conſecrare liberos, ſiue holocauſtum offerre: ſicut in libro uerborum dierum de Achaz rege ſcriptum eſt: Ipſe eſt, quia adoleuit incenſum in ualle Benennon, & luſtrauit filios ſuos in igne. *2. Para. 28* Benennon ſiquidem, Ennon, ſignificat, uallis autem Ennon dicitur hebraice Benennon, cuius nomine in nouo teſtamento pœna inferorum gehenna cognominatur. *Matth. 5* Quia nimirum ſicut in conualle Ennon, qui idolis ſeruierunt, ita in ea, prophetis atteſtantibus, pænitentia peccatores ex his quæ peccauerunt æterna damnatione punientur. Denique Ieremias cum referret præcepiſſe ſibi Dominum ac dixiſſe, egredere ad uallem filii Ennon, quæ eſt iuxta introitum portæ fictilis; paulo poſt dicit: *Ierem. 19* & non uocabitur locus iſte amplius Thophet & uallis filii Ennon, ſed uallis occiſionis: & diſſipabo conſilium Iudæ & Hieruſalem in loco iſto, & ſubuertam eos gladio. Iſaias quoque manifeſtiſſime Thophet infernum appellat. *Iſaia 30* Qui cum perpetuum diaboli interitum, ſub nomine Aſſur, deſcriberet, dicens: A uoce enim Domini pauebit Aſſur uirga percuſſus, & erit tranſitus uirgæ fundatus, quam requieſcere faciet Dominus ſuper eum: ſtatim quo modo, & ubi eſſet periturus, ſubdidit, dicens: Præparata eſt enim ab heri Thophet, a rege præparata profunda, & dilatata. Pulchre ait, Et dilatata, quia Thophet dicitur latitudo. Nutrimenta, inquit, eius, ignis, & ligna multa, flatus Domini ſicut torrens ſulphuris, ſuccendens eam. Contaminauit autem Ioſias Thophet, uel oſſa mortuorũ ibi, ſicut in ſequentibus de aliis idolorũ locis feciſſe legitur, uel alia quælibet immunda diſpergẽs, quatenus abminationi potius, quã delectationi aptus omnibus, qui aſpicerent, locus appareret. Quod ſequitur de eodem rege Ioſia.

CAPVT XXIII.

ABSTVLIT quoque equos quos dederant reges Iuda, ſoli in introitu templi Domini.) Et paulo poſt, CVRRVS autem ſolis combuſſit igni.) Oſtendit omni gentium idololatrarum ſuperſtitioni, Iudæos eo tempore fuiſſe mancipatos, ita ut in uenerationem ſolis, quem more gentilium Deum eſſe credebant, ſimulacro eius quod fecerant, currus equosq. ſubdiderint, & hoc in atriis templi Domini. Sic enim ſolent gentiles pingere, uel facere ſimulacrum ſolis, ut puerum imberbem in curru ponentes, equos eidem, quaſi curſu cælum petentes, ſubiungant. Cui propterea pueri aptant imaginem, quia ſol uelut quotidie nouo ortu natus, in nullum plane ſenium incidit. Vt autem eidem currus & equos tribuant, de miraculo eſt ſumptum Eliæ prophetæ, qui a curru igneo, & equis igneis eſt raptus ad cælum, ut Ioannes Conſtantinopolis Epiſcopus exiſtimat. Quia enim græce ἥλιος dicitur ſol, ſicut & Sedulius, cum de Eliæ aſcenſu caneretur, dicens, oſtendit:

Quam bene fluminei prælucens ſemita cæli,
Conuenit Eliæ meritoq. & nomine fulgens.
Hac ope dignus erat, quoniam ſermonis Achiui
Vna per accentum mutetur littera, ſol eſt.

Audien-

Audientes Græci, ab Iſraelitis, quos diuinas habere litteras, fama prodebat, prædicari, quod Elias curru igneo, & equis ſit igneis ad cæleſtia translatus, uel certe hoc ipſum inter alia depictum in pariete uidentes, crediderunt, uicinia decepti nominis ſolis, hic tranſitum per cælos eſſe deſignatum; & miraculum diuinitus factum Dei, mutarunt in argumentum erroris, humana ſtultitia commentatum. Quos imitati ipſi Iudæi ſatagerunt, ne in aliquo gentilium ſtultiſſimis minus ſtulti apparerent. Quod paulo poſt de eodem rege dicitur: EXCELSA quoque, quæ erant in Hieruſalem, ad dexteram partem montis offenſionis, quæ ædificauerat Salomon rex Iſrael, Aſtaroth idolo Sidoniorum, & Chamos offenſioni Moab, & Melchom abominationi filiorum Ammon, polluit rex, & contriuit ſtatuas.) Luce clarius eſt, quod excelſa nominare ſolet ſcriptura, loca in collibus poſita frondentibus, in quibus uel dæmonibus immolabant; uel Domino, locorum amœnitate allecti, contra interdictum, relicto altari quod erat in templo, hoſtias offerebant. Vnde ſæpius in hoc libro de regibus, qui minus perfecte iuſti fuere, dicitur, uerumtamen excelſa non abſtulit. Montem autem offenſionis, montem idoli dicit, quia nimirum conſuetudinis eſt ſcripturarum, offenſionem, idola nuncupare, quia uel in illis offenditur Deus, uel offenſionem & ruinam ſuis afferunt cultoribus. Sicut in hac ipſa ſententia ſubſequenter intimatur, dum dicitur: Quæ ædificauerat Salomon rex Iſrael Aſtaroth idolo Sidoniorum, & Chamos offenſioni Moab, & Melchom abominationi filiorum Ammon, polluit rex. Vbi hoc quoque, ni fallor, palam oſtenditur, quod utinam non oſtenderetur, quia uidelicet Salomon de admiſſo idololatriæ ſcelere numquam perfecte pænituit: nam ſi fructus pænitentiæ dignos faceret, ſatageret ante omnia, ut idola, quæ ædificauerat, de ciuitate ſancta rollerentur, & non in ſcandalum ſtultorum, quæ ipſe, cum fuiſſet ſapiẽtiſſimus, erronea fecerat, quaſi ſapienter ac recte facta relinqueret. Meminit ſu-
3.Reg. 11 pra & huius loci ſcriptura, dicens: Tunc ædificauit Salomon fanũ Chamos idolo Moab in monte, qui eſt cõtra Hieruſalem, & Moloch idolo filiorũ Ammõ. Nec uideri contrariũ debet, quod ibi mons, in quo facta ſunt hæc idola, contra Hieruſalem, hic in Hieruſalẽ eſſe poſitus aſſeritur: quia nimirũ in tanta erat urbis uicinia poſitus, ut ad ipſam pertinere, & ipſam quoque ſordibus, quæ in eo cõgregabantur, attaminare uideretur. ET conuerſus Ioſias, uidit ibi ſepulcra quæ erant in monte, miſitq. & tulit oſſa de ſepulcris, & combuſſit ea ſuper altare, & polluit illud.) Cur autẽ Ioſias oſſa mortuorũ concremari iuſſit ſuper altare, niſi ut oſtenderet, quod profana fuerunt eorũ ſacrificia? & non ſolum pecudum hoſtias dæmoniis offerebant, ſed etiam ſemet ipſos per errorem idololatriæ in poteſtatem dæmonũ tradiderunt: qui iuſto Dei iudicio ſimul cũ altare, quod idolis ſabricauerant, diſſipandi erant. Myſtice autem ſignificant, omnes, qui diaboli ſeruitio mancipati, uitam ſacrilegam temporaliter finierant, æternis cruciatibus conſumendos, Deo illis retribuente ſecundum propria merita operum illorum. REVERSVSQ. eſt Ioſias Hieruſalem, & præcepit omni populo, dicens: Facite phaſe domino Deo ueſtro, ſecundum quod ſcriptum eſt in li-
2.Para.35 bro fœderis huius. &c.) Quod autem prædictus rex eiectis idolis de terra, nec-
3.Eſdr. 1 non phytonibus & ariolis, & omnibus immunditiis atque abominationibus ablatis, in octauodecimo anno regni ſui Domino phaſe celeberrimum feciſſe legitur, moraliter docet nos, ut purgemus primum terram cordis noſtri ab omnibus uitiis, & mundemus actus noſtros ab omni inquinamento peccatorum, & ab operibus mortuis, ut ſeruire poſſimus Deo uiuenti, ſicq. gratum Domino cele-
1.Corin. 5 bremus paſcha, Non utique in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſinceri-

ſinceritatis & ueritatis. Secundum autem allegoriam Ioſias iſte typum tenet Do
mini ſaluatoris, qui ſalus & fortitudo Domini merito dicitur, quia ipſe eſt, de
quo ſcriptura dicit: Dominus fortis, Dominus potens in prœlio. Et alibi: *Pſalm.23*
Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum a peccatis eorum. Ipſe quidem zelo
Dei mundat terram Iuda & Hieruſalem ab omnibus immunditiis & abomi-
nationibus, qui per prohetam dixit: Zelus domus tuæ comedit me. De quo *Pſalm.68*
& Ioannes ait: Cuius uentilabrum in manu ſua, & purgabit aream ſuam. De *Matt.3*
quo & Malachias dicit: Ecce uenit, dicit Dominus exercituum: Et quis poterit *Malach.3*
diem cogitare aduentus eius, & quis ſtabit ad uidendum eum? Ipſe enim quaſi
ignis conflans, & quaſi herba fullonum, & ſedebit conflans, & emundans ar-
gentum, & purgabit filios Leui. Et conflabit eos quaſi aurum & quaſi argentũ,
& erunt Domino offerentes ſacrificia in iuſtitia. Et placebit Deo ſacrificium Iu
da & Hieruſalem, ſicut dies ſæculi, & ſicut anni antiqui. Et accedam ad uos in
iudicio, & ero teſtis uelox maleficis, & adulteris & periuris, & qui calumnia-
bantur mercedem mercenarii, & humiliabant uiduas & pupillos, & opprimunt
peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum. Celebrat ergo Io-
ſias noſter uerum paſcha in octauo decimo anno regni ſui, quando in octaua æta
te generali reſurrectione perpetrata, ſanctos ſuos cum perfectione bonorum ope
rum, perducit ad æternæ beatitudinis denariũ accipiendum, eiectis prius omni-
bus ſcandalis de regno eius. De quo prædictus propheta ait: Ecce enim dies ue *Malach.4*
niet ſuccenſa quaſi caminus, & erunt omnes ſuperbi, & omnes facientes impie-
tatem ſtipula. Et inflammabit eos dies ueniens dicit Dominus exercituum, quæ
non derelinquet eis radicem & germen. Et orietur uobis timentibus nomen
meum ſol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius. Egrediemini & ſalietis quaſi uituli
de armento, & calcabitis impios cum fuerint cinis ſub planta pedum ueſtrorum.
Et recte dictum eſt quod non factum fuerit phaſe tale a diebus iudicum, qui iu-
dicauerunt Iſrael, & omnium dierum regum Iſrael, & regum Iuda, ſicut in octa
uo decimo anno regis Ioſiæ in Hieruſalem: quia ablatis figuris ueraciter in die
iudicii tranſibunt ſancti de morte ad uitam, de corruptione ad gloriam. Sicq. in
conſpectu conditoris ſui in cæleſti Hieruſalem in æternum gaudebunt: quia ui-
debitur Deus deorum in Sion, Et ciuitas illa non eget ſole neque luna ut luceant *Apoc.21*
in ea. Nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius eſt agnus, & ambu-
labunt gentes in lumine eius, & reges terræ afferent gloriam ſuam & hono-
rem in illa, Et portæ eius non claudentur per diem. nox enim non erit illic, &
afferent gloriam, & honorem gentium in illam, Nec intrabit in eam aliquid
coinquinatum, & faciens abominationem & mendacium, niſi qui ſcripti ſunt
in libro uitæ agni. Et nomen ciuitatis ex illa die Dominus ibidem, Benedi-
ctus Dominus, quoniam mirificauit miſericordiam ſuam in ciuitatem circum-
ſtantiæ. OCCISO itaque Ioſia rege in Mageddo, tulit populus ter-
ræ Ioachaz filium Ioſiæ, & unxerunt eum, & conſtituerunt eum regem pro pa-
tre ſuo. Quem Pharao Necho uinxit in Rebla, & duxit in Aegyptum. Et
impoſuit mulctam terræ centum talentis argenti, & talento auri, Regemq. con-
ſtituit Eliachim filium Ioſiæ pro Ioſia patre eius, eratq. nomen eius Ioacim.)
Quid autem interfectio Ioſiæ ſignificat, qui a Pharone Necho interemptus eſt in
Mageddo, niſi perſecutionẽ antiqui hoſtis aduerſus ſanctos prædicatores? quos
per inuidiam neci tradere molitur, & auferre de terra Eccleſiæ conatur, quatenus
facilius totam plebem diſſipare & inuadere poſſit: interpretatur Pharao, diſſipãs,
Necho percuſſio, Mageddo tentatio eſt. Permiſſus quippe diabolus conſurgere

uerſus ſanctos, hoc ſolummodo agit, hoc totis uiribus certat, quatenus tentan do gregem Domini percutiens diſſipet, eosq. primum auferat, quorum ſolatio adiuti contrá hoſtem dimicare debuerant: Tulitq. populus terræ Ioachaz filium Ioſiæ, & unxerunt eum, & conſtituerunt eum regem pro patre ſuo. Ioachaz qui interpretatur retentus, ſignat malos doctores, quos populus terræ, carnales uidelicet, terrenæ cupiditati dediti, ſecundum mores ſuos conſentientes uitiis ſuis perſonas eligunt. Quos Pharao in Rebla uinxit, & in Aegyptum duxit, cum diabolus per multitudinem adulatorum eneruans decipit corda prælatorū. Rebla enim multitudo interpretatur, ſicq. in ſpiritualis Aegypti uinctos catenis peccatorum tenebroſam mergit abyſſum. Porro Pharao quoque necho Ioachim regem conſtituens, impoſuit mulctam terræ centum talentis argenti, & talento auri. Cum malignus ſpiritus penſum ſeruitus ſui in populo prædictorum expetit, ut tam ſenſu quam eloquio eius per omnia parati ſint obſequio. Vnde Ioacim iuxta præceptum Pharaonis, unumquemque ſecundum uires ſuas exegit, ut daret tam argentum quam aurum, quatenus hoc redderet Pharaoni, quia diabolus per ſibi deditos uiros, ab unoquoque exigit ſecundum uires ſuas peccati cenſum ſoluere, ſicq. in nequiter prælatis, quotidie præparat perditionem ſubiectis.

CAPVT XXIIII.

IN DIEBVS illis aſcendit Nabuchodonoſor rex Babylonis, & factus eſt ei Ioacim ſeruus tribus annis, & rurſum rebellauit contra eū &c.) Cum ſemel quis cuilibet ſe manciparit uitio, non uno, ſed multis dominis obnoxius erit. Vnde Ioacim, quem Pharao ante cenſum ſibi ſoluere coegit, nunc Nabuchodonoſor rex Babylonis ſibi ſeruire tribus annis compellit. Sed quem Nabuchodonoſor alium intelligimus, niſi eundem quem Pharaonem eſſe diximus, principem uidelicet confuſionis, & rectorem tenebrarum harum? Ergo cum antiquus hoſtis aliquem ſibi cenſum peccati ſoluere perſuadet, mox totum in dominium ſuum redigere, & plenum ſeruitium expendere, admonet. Quid eſt ergo aliud, tribus annis regi Babylonis ſeruum eſſe, quam ſuaſione, delectatione, atque conſenſu, antiquo hoſti ſubditum fieri, & totum in uitiis deditum quaſi libere ab eo poſſideri? ſed ſæpe contingit, quod tales per Dei miſericordiam admoniti, rebellare contra nequam ſpiritum meditentur. Hinc eſt quod ſubditur: Rurſum rebellauit contra eum. Nec tamen ſufficit rebellare, ſi non perſeuerauerit in certamine. Qui enim ab antiqui hoſtis poteſtate ſe exuere deſiderat, neceſſe eſt, ut fortiter contra eum dimicet, & adiutorium a ſumma potentia aſſiduis precibus imploret, quatenus diuina gratia adiutus, hoſtem fortiſſimum ſuperare, & iugum durisſimum euadere queat.

POST IOACIM autem regnauit Ioachin, filius eius, pro eo. Et fecit malum coram Domino, iuxta omnia, quæ fecerat pater eius. In tempore illo aſcenderunt ſerui Nabuchodonoſor regis Babylonis in Hieruſalem, & circumdata eſt urbs munitionibus. Venitq. Nabuchodonoſor, rex Babylonis, ad ciuitatem cum ſeruis ſuis, ut oppugnarent eam. Egreſſusq. eſt Ioachin rex Iuda ad regem Babylonis, ipſe & mater eius, & ſerui eius, & principes eius, & eunuchi eius, & ſuſcepit eum rex Babylonis anno octauo regni ſui. Et protulit inde omnes theſauros domus Domini, & theſauros domus regiæ, & concidit uniuerſa uaſa aurea, quæ fecerat Salomon rex Iſrael in tem-

templo Domini, iuxta uerbum Domini. Et tranſtulit omnem Hieruſalem, & uniuerſos principes, & omnes fortes exercitus, decem millia in captiuitatem, & omnem artificem & cluſorem, nihilq. relictum eſt, exceptis pauperibus popu li terræ. Tranſtulit quoque Ioachin in Babylonem, & matrem regis, & uxores regis, & eunuchos eius, & iudices terræ duxit in captiuitatem de Hieruſalem in Babylonem, & omnes uiros robuſtos ſeptem millia, & artifices & cluſores mille, omnes uiros fortes & bellatores, duxitq. eos rex Babylonis captiuos in Babylonem.) Quod refertur de Nabuchodonoſor, quia tranſtulit omnem Hieruſalem, & uniuerſos principes, & omnes fortes exercitus decem millia in captiuitatem, addidit ſcriptura dicens: Et omnem artificem & cluſorem. Hoc eſt, quod ſupra populo Iſrael Philiſtim regnantes feciſſe narrantur, cum dicitur,

PORRO faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Iſrael. Cauerant enim Philiſtim, ne forte facerent Hebræi gladium, aut lanceam.) Sicut enim tunc illi cauerant ne habentes fabros ferrarios Hebræi, arma ad repugnandum facerent, ita nunc Chaldæi, deſtructa Hieruſalem, & uaſtata omni terra repromiſſionis, ſatagunt, ut nullus in ea remaneat artifex, nullus cluſor, qui uel fœdata urbis mœnia componere, uel poſſit reſarcire diſrupta, quinpotius quidquid apud gentem exterminatam artis inuenerant, totum Babyloniam transferunt, ut uel ad nihilum ualeat ultra, uel illius ciuitatis utilitatibus proficiat, cũ iuxta defendæ hiſtoriæ, quia multum negligentiæ noſtri temporis congruit, non opinor allegoriam eſſe reticendam. Cõſtat namque quia Hieruſalem & terra Iſrael, ciuitatem Chriſti, ideſt ſanctam Eccleſiam, Babylonii autem & Chaldæi, ſiue Philiſtæi, ciuitatem diaboli, ideſt omnem malignorum, ſiue hominũ, ſeu angelorum multitudinem deſignat. Seruitq. Iſrael Philiſtæis ſiue Chaldæis, cum fideles quique nomine tenus in Eccleſia conſiſtentes, ceterum ab immundis uel ſpiritibus uel hominibus decepti, aut auaritiæ, aut luxuriæ, aut alteri cuilibet peccato mentis colla ſubmittunt. Abducit autem Nabuchodonoſor regem Hieruſalem, & uniuerſos principes fortes exercitus decem millia in captiuitatem, cum & magiſtros populorum & eos qui inuincibili animo Domino ſeruire, ac decalogum legis fideliter uidebantur in dei ac proximi amore conſeruare, ſubito, ſiue illecebris mundi, ſeu aduerſitatibus ſubacti, aut maioribus ſe facinoribus polluunt, aut certe in hæreſim declinando, apertæ apoſtaſiæ notã incidunt. Arma uero quibus contra diabolum repugnantes libertatem a Deo nobis donatam defendamus, quæ ſunt alia niſi eloquia ſcripturarũ? in quibus & ipſius Domini & ſanctorum eius exemplis, quo ordine bella uitiorum ſuperari debeant, luce clarius diſcimus. Sed Philiſtæi filios Iſrael fabris armorum priuant, cũ maligni ſpiritus animos fidelium a meditatione ſacræ lectionis, ſæcularia illis negotia inſerendo, retardant: ne uel ipſi per huius exercitium reſiſtendi fiduciam ſumant, uel alios forte, qui legere neſciunt, ad reſiſtendum uitiis exhortando, aut corripiendo accedant. TOLLVNT fabros armorum,) cum eos qui ſacra eloquia norunt, intantum ſceleribus obruunt, ut dicere bona, quæ didicerant, prorſus erubeſcant. TRANSFERVNT omnem artificem & cluſorem de Hieruſalem in Babyloniam.) Cum eos qui multifaria uirtutum opera tione pluribus prodeſſe, & ciuitatem Dei contra corruptionis tentationum munire ſolebant, a propoſito deflectunt, atque ingenium, quod tuitioni ſanctæ Eccleſiæ impendere debuerant, ad uoluntatem potius regis uitiorum diſpenſare compellunt. Quod ſi cluſorem hoc loco, non oſtiorum, ſiue murorum, ſed auri potius gemmarumq. intelligere uoluerimus, ad unum profecto eundemq. ſpiritualis expoſitio finem reſpicit. Dictum quippe eſt de ſapientia, quia

aurum & multitudo gemmarum ei non ualeat comparari, atque ideo cluſores horum, non alios aptius quam doctores intelligere ualemus. Qui quandiu recte uiuunt ac docent, in ornatum ſanctæ ciuitatis induſtriam ſanctæ artis impendunt. At ſi forte errauerint, quid niſi a rege Chaldæorum captiui Babyloniam transferuntur? & quoniam artificem & cluſorem ab Hieroſolymis Babyloniam tranſmigrari, hoceſt, talentum uerbi cælitus acceptum in terra defodi, ideſt, ſcientiam ſpiritualem ad peccatorum opera conuerti, intelligendum eſt; omnesq. uiros fortes & bellatores ſimul in captiuitatem ductos, hoceſt, eos qui uidebantur uiri fortes eſſe & bellatores, aſtutia malignorum ſpirituum deceptos, atque in carcerem ſpiritualis Babyloniæ captiuatos; neceſſe eſt ut operam demus quatenus ſæuiſſimi regis poteſtatem euadamus, uigilemus & ſobrii ſimus, timorem Dei ſemper ante oculos ponamus, & mandatorum eius obliuionem omnino fugiamus. Conſtruamus nobis terram bonorum operum, & per

Ephe. 6 profectum uitæ in illam conſcendamus, induti lorica iuſtitiæ, & galea ſalutis, habentes ſcutum fidei, & gladium ſpiritus quod eſt uerbum Dei, cuſtodiamus portas ſenſuum noſtrorum, ne mors intret per feneſtras noſtras. Omni cuſtodia ſeruemus cor noſtrum, quia ex ipſa uita procedit, & ante omnia ſpem noſtrā in regis cæleſtis bonitate ponamus, petentes ut eius gratia a malis omnibus liberemur. ſicq. erimus ſemper immunes ab hoſtibus ſpiritualibus, quia Dominus fortitudo plebis ſuæ, & protector ſalutarium Chriſti ſui eſt, qui ſaluat omnes

Pſalm. 27 ſperantes in ſe. IGITVR Ioachin captiuato, conſtituit Nabuchodonoſor Mathaniam patruum eius pro eo, impoſuitq. nomen eius Sedeciam. Viceſimum & primum annum ætatis habebat Sedecias cum regnare cœpiſſet, & undecim annis regnauit in Hieruſalem. Fecitq. malum corā Domino iuxta omnia quæ fecit Ioacim.) Quid in Sedecia aliud intelligere poſſumus, niſi quod in Ioacim ante prædiximus, hoceſt, malos rectores in Eccleſia, qui munere & dono diuino abutuntur, & a falſo ſibi nomen iuſtitiæ uſurpant? Mathania autem interpretatur munus ſiue donum, Sedecias iuſtus Domini, qui undecim annis regnaſſe dicitur, quod ſignificat eum tranſgreſſorem legis fuiſſe, undenarius enim numerus, qui denarium ſupergeditur, exceſſionem decalogi ſignificat, nec rite rex dici poteſt, qui ſecundum mandata Domini ſemet ipſum & ſibi ſubiectos regere noluerit.

CAPVT XXV.

ACTVM eſt autem anno nono regni eius, menſe decimo, decima

F die menſis uenit Nabuchodonoſor, rex Babylonis, ipſe & omnis exercitus eius in Hieruſalem, & circumdederunt eam, & extruxerunt in circuitu eius munitiones. Et clauſa eſt ciuitas atque uallata, uſque ad undecimum annum regis Sedeciæ, nona die menſis. Præualuitq. fames in ciuitate, nec erat panis populo terræ. &c.) Nouenarius numerus qui minus habet denario, imperfectionem legis ſignificat, ſicut undenarius trangreſſionem, & recte dictum eſt quod Nabuchodonoſor in nono anno regni Sedeciæ obſederit ciuitatem, menſe decimo, & decima die menſis, quia mali paſtores, cum decalogi mandata, quæ ſcientia tenent, opere & doctrina perficere negligunt: neceſſe eſt ut plebem ſibi commiſſam antiquus hoſtis cum ſuo exercitu obſidione circumdet, & munitione erroris, ac uitiorum conſtructu, claudat uallando ciuitatem, ſicq. fames in ciuitate præualeat, fames utique uerbi Dei, cum non expenditur libere panis doctrinæ populo terræ. ET INTERRVPTA eſt ciuitas,

omneſq. uiri bellatores nocte fugerunt.) Interrupta quidem per deprædationes uarias malignorum ſpirituum cuſtodia populorum, hi qui debuerant armis ciuitatem defendere, nocte ignorantiæ & tenebris peccatorum uallati fugiunt, quia ſecundum ueritatis uocem, Mercenarius & qui non eſt paſtor uidet lupum uenientem, & dimittit oues, & fugit, & lupus rapit & diſpergit oues. Et Apoſtolus: Qui dormiunt, inquit, nocte dormiunt, & qui ebrii ſunt, nocte ebrii ſunt. Quod autem ſequitur, quod per uiam portæ quæ eſt inter duplicem murum ad hortum regis fugerint, latenter aperuit inertiam doctorum: qui inter duplicem murum duorum teſtamentorum conſtituti, non belligerare, ſed effugere quærunt, & in deliciis magis diffluere, quod hortus ſignificat, quam ſcuto fidei hoſtibus obſiſtere. PORRO Chaldæi obſidebant in circuitu ciuitatem. Fugit itaque Sedecias per uiam quæ ducit ad campeſtria ſolitudinis. Et perſecutus eſt exercitus Chaldæorum regem, comprehenditq. eum in planitie Iericho, & omnes bellatores qui erant cum eo diſperſi ſunt, & reliquerunt eum. & reliq.) Malignis ſpiritibus populum circumdantibus rector fugit, non ad montes, de quibus ſcriptum eſt, montes in circuitu eius, & Dominus in circuitu populi ſui: ſed ad campeſtria ſolitudinis, hoc eſt, ad dilectionem luxuriæ. Vnde ſcriptũ eſt: Anguſta & arcta eſt uia quæ ducit ad uitam, lata & ſpatioſa quæ ducit ad mortem. Comprehenditq. eum in planitie Iericho, & omnes bellatores qui erant cum eo diſperſi ſunt & reliquerunt eum. Recte ergo, cum uirtutes hominem deſerunt, quæ eum defendere debuerant, in planitie Iericho capitur, hoc eſt, in defectione carnalis ſenſus. Iericho enim interpretatur luna, & ſignificat defectum carnis. unde ille homo, qui de Hieruſalem deſcendebat in Iericho, in latrones incidiſſe deſcribitur.

Ioan. 10
1. Theſſa. 5
Pſalm. 124
Matth. 7

[handwritten margin note:] nox ignorantiæ, et tenebre peccatorum.

APPREHENSVM ergo regem adduxerunt ad regem Babylonis in Reblatha, qui locutus eſt cum eo iudicium, hoc eſt, iuſtum cum eo exercuit iudicium. Filios autem Sedeciæ occidit coram eo, & oculos eius effodit, unxitq. eum catenis, & adduxit in Babylonem.) Occidit rex Babylonis filios Sedeciæ in Reblatha coram eo, & oculos quoque illius eruit. Dum ſacra ſcriptura Sedeciæ captiuitatem narrat, ordinem captiuitatis internæ denunciat. Rex quippe Babylonis eſt antiquus hoſtis, poſſeſſor intimæ confuſionis: qui prius filios ante intuentis oculos trucidat, quia ſæpe ſic bona opera interficit, ut hæc ſe amittere ipſe, qui captus eſt, animus dolens cernat. nam gemit plerumque animus, & tamen carnis ſuæ delectationibus uictus, bona quæ genuit amans perdit, ea quæ patitur damna conſiderat, non tamen uirtutis brachium contra regem Babylonis leuat. ſed dum uidẽs nequitiæ perpetratione percutitur, ad hoc quãdoque peccati uſu perducitur, ut ipſo quoque rationis lumine priuetur. Vnde Babylonis rex extinctis prius filiis, Sedeciæ oculos eruit, quia malignus ſpiritus ſubductis prius bonis operibus, poſt & intelligentiæ lumen tollit, quod recte Sedecias in Reblatha patitur. Reblatha quippe multa hæc interpretatur: etenim quandoque & lumen rationis clauditur, qui prauo & iniquitatis ſuæ multitudine grauatur. VNDECIMO anno menſe quinto, ſeptima die menſis, (ipſe eſt annus nonus decimus regis Babylonis) uenit Nabuzardan princeps exercitus ſeruus regis Babylonis, Hieruſalem, & ſuccendit domum Domini, & domum regis, & domos Hieruſalem; omnemq. domum combuſſit igni, & murum Hieruſalem in circuitu deſtruxit, omnis exercitus Chaldæorum, qui erat cum principe militum. reliquam autem populi partem, quæ remanſerat in ciuitate, & perfugas qui transfugerant ad regem Babylonis, & reliquum uulgus tranſtulit Nabuzardan princeps militiæ. &c.) Congruit ergo temporis ordo cum ratione uindictæ.

[handwritten margin notes:] ordo captiuitatis internæ. — ipso quoque rationis lumine, ... peccati usu ... priuatur intelligentiæ lumen tollit ... lumen rationis clauditur.

uindictæ. Menſe quinto legitur uaſtata eſſe ciuitas, quæ pentateuchum legis ſeruare deſpexit, & ſeptima die menſis, quia ſabbati requiē nō cuſtodiuit,& omnia cōtraria præceptis diuinis egit fruſtra ſibi blandiens de ſecuritate pro ſanctorum locorū habitatione. Vnde per Ieremiā Dominus dicit: Nolite confidere in uerbis mendacii, dicentes: Templum Domini, templum Domini, templum Domini eſt? Quoniam ſi benedixeritis uias ueſtras, & ſtudia ueſtra, ſi feceritis iudiciū inter uirum & proximum eius, aduenæ & uiduæ, & pupillo non feceris calumniam, nec ſanguinem innocentem effuderitis in loco hoc, & poſt Deos alienos non ambulaueritis in malum uobiſmet ipſis, habitabo uobiſcum in loco iſto, in terra quam dedi patribus ueſtris, a ſæculo & uſque in ſæculum. Ecce uos confiditis uobis in ſermonibus mendacii, qui non proderunt uobis, furari, occidere, adulterari, iurare mendaciter, libare Baalim, & ire poſt Deos alienos, quos ignoratis. Et ueniſtis, & ſtetiſtis coram me in domo hac, in qua inuocatum eſt nomen meum, & dixiſtis, Liberati ſumus, eo quod fecerimus omnes abominationes iſtas. Et nunc quia feciſtis omnia opera hæc, dicit Dominus, & locutus ſum ad uos mane conſurgens, & loquens, & non audiſtis, & uocaui uos,& non reſpondiſtis, faciam domui huic in qua inuocatum eſt nomen meum, & in qua uos habetis fiduciam, & loco quem dedi uobis & patribus ueſtris,ſicut feci Silo, & proiiciam uos a facie mea ſicut proieci omnes fratres ueſtros uniuerſum ſemē Ephraim. Venit Nabuzardan, qui interpretatur uentilabrum, ſiue prophetia alieni iudicii, iuſti Dei iudicio ſuper peccatores, princeps utique exercitus regis Babylonis, Hieruſalem intelligibilem, & ſuccendit domum Domini, cum antiquus hoſtis, qui & rex confuſionis & princeps omnium iniquorum eſt, tam malignorum ſpirituum quam etiam impiorum hominum, plebem inuadit fideliū, & domum regis & domos Hieruſalem, ideſt rectores, & eos qui uidebantur in uiſione pacis manere, inflammatos cupiditate ſubuertit, omnemq. domum cōbuſſit igni, cum uniuſcuiuſque conſcientiā per flammam illiciti amoris perturbauit, & muros Hieruſalem in circuitu deſtruxit, cum intentionem orationis & uirtutum ſtudia,quæ contra ſe ualere nouit, & inde ſperantibus diſſoluit, ne per ſpem ueniæ ad diuina ſuccurrant auxilia, & correptioris uitæ apprehendant munimina. POPVLVMQ. in captiuitatem ducens, de pauperibus terræ reliquit uinitores & agricolas.) quia eos, qui utiles uerbo & exemplo eſſe poterant, per uitia captiuans, ſtultis & hebetibus commendat agriculturam, quatenus non uinum gratiæ ſpiritualis, & frumentū ſanæ doctrinæ in uineis & agris populorum fructificet, ſed ſpinæ magis & tribuli uitiorum excreſcant.

COLVMNAS autem æreas, quæ erant in templo Domini,& baſes,& mare æreum, quod erat in domo Domini,confregerunt Chaldæi, tranſtulerunt omne æs in Babylonem.) Columnas æreas & baſes, doctores poſſumus accipere, qui ſonoritate prædicationis & fidei firmitate debuerunt alios ſuſtentare. Mare æreū baptiſmi lauacrum, uel compunctionem lacrymarum ſignificat. Hæc quidem omnia Chaldæi ſpirituales per inertiam magiſtrorum de domo Domini auferre nituntur & confringere, ita ut non remaneat teſta, quæ poſſit igniculus fieri de incendio. OLLAS quoque æreas & trullas & tridentes & ſcyphos & mortariola & uaſa ærea in quibus miniſtrabant tulerunt.) Quia diuerſa officia in eccleſiaſticis ordinibus de Dei ſeruitio auferentes in ſuum uſum nequiſſimum uerterunt. NECNON & thuribula & phialas:) cum orationem qua diuinitas placari potuit, & poculum uerbi,quibus laſſi refocillari debuerant, impediendo ſubuertunt. QVAE aurea, aurea, & quæ argentea, argentea tulit princeps militiæ.) quia tam ſenſum pretioſum quam etiam eloquii uenuſtatem hoſtis

ſtis nequam de domo Domini auferre molitur & ſecum in confuſionem ducere.

TVLIT quoque princeps militiæ Saraiam ſacerdotem primum, & Sophoniam ſacerdotem ſecundum, & tres ianitores, & de ciuitate eunuchum unum, qui erat præfectus ſuper uiros bellatores, & quinque uiros de his qui ſteterunt coram rege, quos reperit in ciuitate, & Sopher principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terræ, & ſex uiros e uulgo, qui inuenti fuerant in ciuitate. Quos tollens Nabuzardan princeps militum, duxit ad regem Babylonis in Reblatha, percuſſitq. eos rex Babylonis & interfecit in Reblata in terra Hemath. Et translatus eſt Iuda de terra ſua.) Non ſolum enim populares, ſed & fortes & principes in Eccleſia diabolus decipere & peccatis captiuare ſatagit, unde de ipſo in Iob ſcriptum eſt: Eſcæ eius electæ ſunt. Tulit quoque Saraiam qui interpretatur uinctus. Sacerdotem primum. cum primum in Eccleſiæ ordinem, qui in epiſcopis eſt, amore uoluptatis terrenæ, & uitiorum catena conſtringit. Tulit quoque ſimiliter & Sophoniam, qui interpretatur abſconditus. Sacerdotem ſecundum. cum ſecundi ordinis uiros, hoceſt, presbyteros, qui talentum uerbi Dei, in terram fodientes, abſconderant, in ſuum Dominum ſubigit. Et tres ianitores. Illos ianitores uidelicet, qui oſtium fidei aperire debuerant, & tenentes clauem ſcientiæ, nec ipſi introierunt nec alios introire permiſerunt. Et de ciuitate eunuchum unum qui erat perfectus ſuper uiros bellatores. Eunuchus iſte ſignificat eos quos alibi ſcriptura ſacra ſtultas uirgines appellat, quæ uaſa oleo uacua in manibus tenebant, continentes uidelicet ſe a coitu corporali, nec tamen oleũ gratiæ & miſericordiæ in pectore ſuo habere uolebant. Qui fruſtra ſuper uiros bellatores conſtituuntur, cum arrogantiam præcauere non meditantur. TVLIT & quinque uiros de his qui ſteterant corã rege.) Illos profecto qui quinque ſenſibus corporis uoluptati ſeruientes, regi uitiorum ſemper aſſiſtebant. ET Sopher principẽ exercitus, qui probabat tyrones de populo terræ.) Sophar interpretatur diſſipans uel diuidens, ſignificans eos, qui rudes in Eccleſia quos ad militiam Chriſti nutrire debuerant, prauis exemplis diſſipantes, a cœtu fideliũ per errorẽ ſequeſtrant. ET ſex uiros e uulgo qui inuenti fuerãt in ciuitate.) hoceſt ſtultos operatores, qui merito uulgi nomine nuncupantur: quia utilitatẽ diuinorũ conſiliorũ diſcere & factis implere neglexerant. HOS ſcilicet omnes tollens Nabuzardan princeps militũ duxit ad regem Babylonis in Reblatha, percuſſitq. eos rex Babylonis, & interfecit in Reblatha in terra Hemath.) Quia antiquus hoſtis cum per nequitiam ſuam talem prædam ab Eccleſia euellens tollit, hoc uoto ambit, hoc toto ſtudio agit, ut ad perpetuæ mortis interfectionem eos perducat. Quos percutit rex confuſionis in Reblatha, hoceſt in multitudine ſcelerum & amore uoluptatum. Vnde ſcriptura dicit: Lata & ſpatioſa uia eſt, quæ ducit ad mortem, & multi ſunt qui intrant per eam. ET translatus eſt Iuda de terra ſua.) cum illi, qui confeſſionem nominis Dei in Eccleſia uidebantur habere, per ſcelera & peccata multiplicia de terra uiuentium translati, in regnum confuſionis & erroris abducuntur. Sub quo imperio quicumque nequiter ſeruientes perſeuerauerint, nec merebuntur per Ieſu ducatum regredi in terram Iuda, templumq. Domini ibidem reædificare. in poſterum namque præſentes uitæ tradentur in carcerem mortis perpetuæ, ubi uermis eorum numquam morietur, & ignis non extinguetur. Implebiturq. eis illa beati Petri apoſtoli ſententia qua dicit: Melius quippe erat illis non cognoſcere uiam iuſtitiæ, quam poſt agnitionem retrorſum conuerti ab eo, quod illis traditum eſt, ſancto mandato. Quia atteſtante ueritate, Seruus qui ſcit uoluntatem Domini ſui, & non facit, uapulabit multis: qui autem neſcit, & non facit, uapulabit paucis.

Luc. 11 *Matth. 23* *Matth. 7* *2. Pet. 2* *Luc. 12*

EXPLETO

EXPLETO tandem tam laborioſo opere, auxiliatus omnipotentis opē, in calce ſupplex lectorem exoro, ut, ſi dignum lectione, uel tranſcriptione eum duxerit, Domino gratias gratanter referat, qui eſt pater luminis luminis, a quo
Iaco.1 omne datum optimum, & omne donum perfectum datur: qui dat abundanter, & non improperat, qui mihi, licet indigno ac humillimo, iuxta ſolertiam docto
Pſalm.118 rum dedit & amorem & auxilium conſiderandi mirabilia de lege ſua. Quod ſi ſecus quam optabam eueniſſe reperit, ſimul exoret, ut meæ ignorantiæ, ac errori a Domino uenia tribuatur, & nullatenus litteratoriam urbanitatem & uenuſtatem eloquentiæ requirat, ſed potius ſenſum huius operis diligenter perluſtret: præſertim cum non res ac ſenſus propter litteras, ſed litteræ ad manifeſtationem rerum ſunt repertæ. Simul etiam uelut flexis poplitum genibus cernuus deprecor, ut tandem dignetur ſi aliquid utilitatis inuenerit, deuotus exorare diuinam clementiam, ut & liceat in peregrinatione huius labentis ſæculi, ueram commiſſorum meorum gerere pænitudinem, & poſt excurſum ſeptem dierum, uelut poſt ſeptuaginta annos huius captiuitatis, exutus ab omni poteſtate regis Babylonii & ſeruitute captiuantium, ualeam iuuante Spiritu ſancto, qui ſeptiformis dicitur, uiſionem pacis, cæleſtis uidelicet Hieruſalem ac ciuitatis Domini, de qua dicitur; Hieruſalem quæ ædificatur ut ciuitas; ingredi, & uultum condito-
Pſalm.121 ris regis noſtri per ſæcula contemplari, præſtante ipſo, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi, Amen.

Τέλος, καὶ τῷ θεῷ δόξα,

INDEX
STROMATVM ANGELOMI.

ABdias quos præfiguret. 181
Abelbethmacha ciuitas. 215
Abiathar expulſus a ſacerdotio, & non occiſus, Iudaicum populum apte deſignat. 116
Abiathar ſacerdos fugit cum Dauid. 56
Abies, electorum mentes apte demonſtrat. 135
Abigail, Iudæos ad fidem conuerſos denotat. 61
abiſag contemplatiuæ uitæ figuram gerere poteſt. 114
abiſai reprehendit Dauid. 99
abner ad præliandum egreditur, et quem myſtice ſignat, 71
abner interficitur. 73
abraam Domino loquitur. 12
abraæ uxor Sara diu ſterilis. 14
abraam filium offert. 112
abſalom inſedens mulo, ſuſpenditur. 100
abſalom mortuo, omnis Iſrael ad Dauid reuertitur, & quid deſignet. 102
abſalom fugit patrem. 94
abſalom ad concubinas patris ſui ingreditur. 99
abſalom uir pulcher & abſque macula. 95
abſalom Ieruſalem ciuitatem denotat. 97
abſalom, Iudaicum populum rite deſignat. 96
abſalom, Iudam traditorem interdum ſignat. 97
abſalom fratrem ob ſtuprum necat, & quid per hoc ſignificatur. 98
Achab a ſpiritu mendaci decipitur. 190
achab petit uineam Naboth, & quid myſtice præfiguret. 188
achaz regnat ſuper Iudam. 212
achaz impiis idolis ſacrificat. 212
accaron. 30
achimaas poſterior currere cœpit & prior peruenit, & quos deſignet. 101
achitophel ſuſpendio uitam finit. 99
achitophel perſequitur Dauid. 97.99
achitophel hæreticos denotat. 97
achitophel Iudæ proditoris gerit perſonam. 80
actiua uita qualis. 9
arma militiæ noſtræ, ſunt eloquia ſcripturarum. 231
Adonias Iudaicum populum apte deſignat. 115
adonias ſuperbe regnare uoluit, & quid ſignat. 82
adonias Sunamiten uult inceſtare, & quid ſignat. 115.116
adoniram dominum ſaluatorem præfigurauit. 126
adramelech erat idolum urbis cuiuſdam. 215
aduentus Chriſti. 79
Aemulus Heli, Sadoch. 23
æs, metallum ualde durabile, & quid per illud myſtice ſignificetur. 149
Afflictione temporali, electos purgat Deus. 92
Agar Aegyptia fecunda. 2
agag in fruſta conciditur. 47
Abias Silonites propheta ſcidit pallium nouum, & dedit decem partes Ieroboam. 174
abiel ædificat Iericho. 175
abimelech ſacerdos. 56
Alæ quid ſignificent. 174
allophyli, Philiſtim dicti. 39
altare a Saule Domino ædificatur. 43
altare aureum, perfectorum corda ſignificat. 158
altaris ænei, & holocauſtorum ſtructura, & ſignificatio. 158
altare fidei in Eccleſia erigitur. 164
altare thymiamatis ubi poſitum fuerat, & quid myſtice poteſt ſignificare. 135.138
altitudo domus Dei triginta cubiti, & quid per eam myſtice ſignificetur. 130
altitudo templi, & porticus centum uiginti cubitorum erat, & per quid hoc ſignificetur. 132
Amaſias percuſſit Edom in ualle Salinarum. 210
amaſa in dolo occiditur. 102
amelech & omnia eius interfici iubentur a Domino. 44
amelechites a Dauid necatur. 66
amelechitas extinguit Dauid funditus. 63
amelechites & Idumæus idem ſunt. 66
amelechitæ præſentis ſæculi amatores ſignificant. 63
aminadab. 7
aminadab arcam Dei cuſtodiebat. 32.80
amygdalum præ ceteris floret. 15
ammon ſororem ſuam odio proſequitur, & quid ſignificet. 93
ammonitæ a Dauid expugnantur. ibidem
amon idololatra. 226
amorræus, amarus dicitur. 33
amphora uini, ſanguinem Chriſti ſignificat. 11
amri duodecim annis regnat ſuper Iſrael. 178
Anaglypha græce, latine cælatura dicuntur. 143
anamelech idolum Sepharuaim. 215
angelus Eliæ fert cibum. 18
annam Samuelis matrem diu fuiſſe ſterilem, quid deſignat in præfatione cap. 1
anna ſterilis. 2
anna pars una. 6
anna contemplatiuam uitam denotat. 9
anna teſtamenti et ſacerdotii tranſlationem præuidit. 11
anna & Phenenna quid ſignificent. 5.9
Aphec, furor nouus dicitur. 26
apoſtoli cælorum nomine intelliguntur. 18
apoſtoli per uiros Iuda ſignificantur. 81
apoſtoli & prophetæ, lapides templi uecte uocâtur. 124
apoſtoli duodecim, per duodecim boues ſunt præfigurati. 153
appetitus gulæ plurimos necat. 20
appetitus magis quam cibus in uitio eſt. 21
aprilis Hebræorum menſis eſt primus. 12
Aqua effuditur in conſpectu Domini. 32

★

aquam de ciſterna bibere Dauid deſiderat, & quid ſigni ficet. 106
Aramathaim pro Ramathaim. 2
ararath regionis deſcriptio. 220
arbae ciuitas, nunc Hebron dicitur. 70
arca Dei capitur. 27
arca Dei uenit in caſtra, & quid ſignificet. 26
arcæ Dei manſiones uariæ. 31
arcam Dei Oza tenuit, & moritur 79
arca Dei erat in domo Aminadab. 8
arca ponitur in ædibus Obededom. 8
arca Areuna, eccleſiam ritte ſignificat. 112
arca in ſancta ſauctorum defertur. 163
arcus, iudicij diem interdum ſignificat. 13
arcus quid in ſacris ſæpe ſignificet. 209
arctius ligantur, qui in peccatis multis corruunt. 92
area Ornau uel Areuna, Ieruſalem dicitur. 112
area Ornan Iebuſei quid myſtice præfiguret. 129
areuna regem adorat. 112 (91
arguere huius ſæculi potentes quo modo quis apte poteſt.
argilloſa terra ſacra ſcriptura rite uocatur. 158
ariel quid ſit. 108
armus principatum Chriſti ſignificat. 34
arrius in tribus Dei perſonis tres ſubſtantias eſſe neceſſarium putat. 40
artifices Hiram, gentiles ad fidem conuerſos ſignificát.
Aſael equos currendo deuicit. 71 (101
aſcalon. 30 (168
aſcenſio Chriſti per quos, & quo modo ſit prænunciata.
aſima nomen ciuitatis & idoli. 214
aſiongaber ubi ſit ſita. 168
aſſyrij per:ntiuntur ab angelo tempore Iezechiæ. 220
aſſyrij oppugnant Ieruſalem. 215,216
aſtaroth. 32
Athalia omne ſemẽ regium delet, et quid ſignificet. 205
athrium exterius baſilica grandis uocatur, & quo modo ſit ædificata. 145
atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum ædificatur. 146
Auarus non eſt uere Chriſtianus. 190
auri laminæ quid deſignent. 135
auro omnia templi interiora ueſtiebantur. 138
Azarias, qui alias Ozias dicitur, percutitur lepra, & quid per hunc ſignificetur. 174
azeca ciuitas Chananæorum. 56
azotus ciuitas allophylorum. 28. & 30
BAaſa increpatur a Domino per Iehu proph. 177
babylonij ſiue Philiſtæi filios Iſrael fabris armorum priuant, quid. 131
balaam. 32
bananiæ geſta. 107.108
bananias in ſe ſaluatoris perſonam expreſſit. 108
banaia percuſſit duos leones. 108
baptizari iterum quidam uolunt conuerſos ab hæreſi. 43
baptiſmus per mare inſinuatur. 152
baptiſmus Chriſti. 76
baſilica grandis extra atrium ſacerdotum quarum imaginem habuerit. 147
batus Hebræorum menſura. 153
Bedan Samſon uocatus eſt. 37
belial. 3
benadab oppugnat Samariam. 185
benadab diabolum præfigurauit. 186
benadab rex Syriæ ſemel uictus, iterum inſtaurat exercitum. 186
benadab obſidet Samariam. 201
benignitas Dei diabolum quare ſæuire interdum permittit. 92
benoth nomen idoli & ciuitatis. 214
bethſabee eccleſiam gentium interdum poteſt ſignificare.
bethſabee filij. 4 78 (90
bethſabee litteralem legem deſignat. 89
bethſabee orans pro Adonia, legis officio functa eſt. 116
Berſabee uicus. 25
bethel domus Dei dicitur. 33
bethſamis, domus ſolis. 29
bethchar, eccleſiam præfigurauit. 33
bethel & Maſphat. 33
bethlehem quondam Ephrata dicta. 2
Binos diſcipulos cur ſaluator ad prædicandum miſerit. 139
Boues calcitrare quid ſit. 79
boues, doctores uerbi Dei ſignificant. 121
boues duodecim, duodecim apoſtolos præfigurauerũt. 153
Byſſus, carnis caſtigationem ſignificat. 144
CAdere in terram uerba dicuntur. 25
cæcos & claudos in muro Iebuſæus ponit. 76
cæcus & claudus non intrabunt in templum. 76
cælaturæ domus Dei, ſanctorum opera bona ſignificant. 136.141
cælum aliud aerium, aliud æthereum. 177
Chamaan & Chama uocatur. 101
caiphas conſpirat de nece Chriſti. 177
calcitrare boues, quid ſit. 80
Columna prædicatores deſignant. 17
candelabra aurea quinque. 160
canes ſanguinem lingunt. 189
canis caput. 72
canis in ſcripturis quid ſignificet. 189
capitella columnarum quid ſignificent. 149
caput Sebæ abſcinditur, quando diabolus a corde reucitur. 102
caput Philiſtæi portatur in Ieruſalem. 50
cardines terræ, mundi climata ſignant, et interdum prædicatores. 16
carminum quinque millium Salomonis, & quid ſignificent. 122
carnalis populus quantum a Deo & uiris ſpiritalibus diſtet. 147
cariathiarim. 30
cariathiarim eccleſiam ſignificat. 32
carmelus uicus Iudæorum. 59
caſte uiuere. 20
caſtigatio corporis quid proſit. 100

caſtitatis

Cardines oſtiorum ex auro fiunt, & myſtice quid præfigurent. 161
caſtitatis munditia quo modo tempore creuerit. 193
cato ſenex Græcas litteras didicit. 115
cautela minorum interdum eſt ruina maiorum. 92
cautela uitandi peccata ualde pulchra. 92
Cæcitas Heli. 25
Cedri nomine celſitudo gloriæ ſignificatur. 122
cedrus arbor imputribilis, boni odoris &c. & qui per eam ſignificantur. 133
chaldæi ſolem Deum putabant. 224
cherub ſecundus fabricatur, & myſtice quid repræſentet. 140
cherubim fiunt de lignis oliuarum, & ſignificatio eorum &c. 139
cherubim duo tantum erant in tabernaculo, ſed quattuor in templo fuerunt. 140
cherubim duo teſtamenta poſſunt ſignificare. 141
cherubim in parietibus templi facere, quid ſibi myſtice uelit. 142
cherubim plenitudo ſcientiæ dicitur. 26
chriſtus Iudam patienter ſuſtinuit. 97
chriſtus eccleſiæ uir dicitur. 8
chriſtus pacificus appellatur. 116
chriſtus per Salomonem præfiguratus fuit. 116
chriſtus per Samuelem ſignificatur. 10
chriſtus poſt aſcenſionem Spiritus ſancti gratiam miſit in terram. 182
chriſtus cur paſſus ſit extra portam. 189
chriſtus rabiem Iudæorum declinat. 57
chriſti ſepultura. 53
chriſti ſepultura per fugam Dauid in ſpeluncam ſignificatur. 59
chriſtus ſpiritalia Iudæis prædicat. 90
chriſtus a Ieruſalem in Galilæam fugit. 97
chriſti cornu potentia eius eſt. 20
chriſtus diligit eccleſiam. 8
chriſtus dominatur a ſolis ortu uſque ad occaſum. 120
chriſtus fit fenum. 8
chriſti imperium. 19
chriſtus in lege Iudæis iacebat abſconditus. 55
chriſtus in paſſione derelictus eſt ſolus. 57
chriſtum interficere. 53
chuſai diſſipat conſilium Achitophel. 98
chuſai ſignificat Iudæos, qui clam Chriſto credebant. 98
Cibus minus habet utilitatis quam appetitus. 21
cibus Salomonis quantus fuerit, et quid ſignificet. 120
cithara Dauid lignum crucis Chriſti ſignificat. 48
Chlamydis abſciſſio, regni eſt amputatio. 58
chlamydis oram Sauli Dauid præſcindit. 59
claſſem inſtruit Salomon rex. 168
claui aurei præcepta ſunt charitatis. 138
claui timoris utiles ſunt incipientibus. 138
climata mundi quattuor. 17
cluſores qui. 190. & 191
Cælorum nomine apoſtoli intelliguntur. 18
Coccus quid ſignificat. 143
colles & montes. 31
collis Dei locus. 35
columnæ æreæ & baſes quid. 234
columnæ templi æreæ octodecim cubitorum quid deſignent. 149
comedere cum ſanguine quid ſit. 42. 43
compunctio cordis noſtri. 8. 9
concertatio inter domum Dauid atque Saul. 72
concubinæ Dauid, hæreticorum deſignant eccleſiam. 90
concubinæ Dauid Iudaicam gentem ſignificant. 99
concubinas multas reges habere ſolebant. 91
concupiſcere. 108
concupiſcentia ipſo cibo nocentior. 21
contemplatiuam uitam Abiſac rite ſignificat. 115
contemplatiua uita qualis. 9
contemplatiua uita cur ſit ſterilis. 9
contra captiuitatem ſpiritalis Babyloniæ. 232
contra ſanctorum locorum monſtratores. 223
conuallis Ennon ſignificat pœnam gehennæ. 227
conuentus catholici populi per coronam Dauid ſignificatur. 93
corde nil eſt fugacius. 85
cornu Eccleſiæ quid ſit. 12
cornu Chriſti potentia eius eſt. 19. 20
corona Dauid populi catholici conuentum deſignat. 93
corporis caſtigatio ad quid ualeat. 100
corpus Chriſti qui reus ſumpſerit, grauiter peccat. 79
cor quadratum. 127
corripere prælati debent ſubditorum peccata. 21
corripere peccantes, bonum ualde eſt. ibidem
corui paſcunt Eliam. 179
Crux Chriſti per Heth exprimitur. 81
crux Chriſti dæmones fugat. 50
Cur a Deo quædam futura pronunciata ſint, nec tamen facta. 220
cur Iezechias infirmitate corporis uiſitetur. 221
cur Iezechias uerterit faciem ad parietem. 221
cur in infirmitate fleuerit Iezechias. 221
cur Ioſias oſſa mortuorum concremari iuſſit ſuper altare. 228
cur Sennacherib rex Aſſyriorum ſeruatus ſit, cum angelus Domini percuteret Aſſyrios. 220
cur ſoli currus & equi tribuuntur. 227
Cyrenæus dictus eſt Iethro. 44
cyprianus. 124
DAgon iacet pronus in terram ante arcam. 28
dagon idolum azoticum. 28
damaſcus urbs Phœniciæ. 78
dan uiculus eſt. 25
dauid accipit uxores & concubinas. 78
dauid Amelech extinguit funditus. 63
dauid Chriſtum ſignificat. 47
dauid citharam percutit ante Saul. 48
dauid conſulit Dominum. 59
dauid de corona regis Rabath ſibi diadema facit, & quid hoc ſignificet. 93
dauid de uita Chriſti palam prophetat. 105

dauid domus Iuda ſola ſequitur. 70
dauid duobus Saul modis perſequitur. 52
dauid erat rufus & pulcher aſpectu. 47
dauid ex ſolario mulierem conſpicit. 89
dauid fit gener regis. 52
dauid fortis & humilis. 82
dauid fugit Abſalom aduerſus ſe bellantem. 97
dauid fugit in ſpeluncam Odollam. 57
dauid paſcit Aegyptium puerum. 63
dauid percuſſit decem millia. 52
dauid Philiſtim percutit. 86
dauid plangit Saulem & Ionathan. 55
dauid præcepit Ioab interfici, quid ſignificet. 116
dauid quæritur ad interficiendum. 54
dauid recedens a Ieruſalem a Galilæis ſuſcipitur, et quid ſignificat. 10
dauid regnauit quadraginta annis. 76
dauid rex ſenuit. 113
dauid ſaltando magis quam pugnando mirabilis factus eſt. 82
dauid ſitiens ſanctos patres figurat, qui ante & ſub lege fuerunt. 106
dauid Syriam ac ceteras regiones ſibi tributarias facit. 86
dauid templum Domino prohibetur ædificare. 84
dauid ueſtitur Ionathæ armis & ueſtibus. 52
dauid uiſitat fratres ſuos. 49
dauid ungitur in regem. 47
Dedicatio templi. 135
dedicatio templi quando ſit facta. 148
deducere ad inferos. 17
de Manaſſe rege Iuda malo, & pænitentia eius. 226
demetere poſteriora quid ſit. 177
denario ſpes cæleſtium præmiorum ſignatur. 159
denarius decem obolos habet, regisq. continere imaginem ſolet. 139
denarius numerus uitam perennem frequenter in ſacris nobis prænunciat. 136
dentes elephantorum quid repræſentent. 173
de pauperibus terræ relinquuntur uinitores et agricolæ. 234
depictio ſimulacri ſolis. 227
deſidioſi deluduntur a diabolo. 103
deſpicere. 3
deum quo modo rite placare poſſimus. 112
deus unus. 4
dextera auricula quid ſignificat. 14
diaboli uoluntas ſemper iniuſta eſt. 47
diabolus non niſi ex benignitate quemquam tentare permittitur. 92
diabolus per Benadab præfiguratur. 186
diabolus per Hanon ſignificatur. 88
diabolus per Ioab ſignificatur. 7
diabolus per Naam ſignificatur. 36
diabolus per Goliath repræſentatur. 50
diabolus ſemel uictus, fortior ad tentandum iterum redit. 154
diffamare maiorum facta malum eſt 96
dilectio Dei & proximi ita cohærent, ut una citra aliam haberi non poſſit. 144
diligere. 8
dionyſius. Areopagita. 124
diſputatio Salomonis diuerſa. 122
diuites facit dominus. 16
Doctores per matres lactantes ſignificantur. 120
doctorum officium. 125
doeg Idumæus Iudæ proditoris perſonam gerit. 58
dolare lapides myſtice quid deſignet. 133
domus ante oraculum ueſtitur auro, & typice quid præfiguret. 138
domus Dauid eccleſia Chriſti dicitur. 84
domus Dauid ciuitas Dei dicitur. 72
domus Dei ædificatur in Ieruſalem in monte Moria, & quid myſtice repræſentet. 106
domus Domini, quam ædificauit Salomon, eccleſiæ Chriſti geſſit imaginem. 129
domus Domini quando fundata ſit atque perfecta, et quid per hæc ſignificatur. 148
domus Domini theſauri diripiuntur. 176
dominus pauperē facit & ditat, humiliat et ſubleuat. 13
domus intrinſecus cedro ueſtitur, & quid myſtice præfigurauerit. 134.137
dormire qui dicuntur. 62
dorſum fugam in ſacris denotat. 28
Duodenarius numerus quid ſignificat. 121
EBrij. 2
ecclesia aſſidue cum hæreticis pugnat. 189
eccleſia aſſiduitate precum ſuorum filiorum delicta abſo-uere certat. 100
eccleſia deſpicitur. 7
eccleſia diligit Chriſtum. 8
eccleſia gentium ſterilis. 5
eccleſia per aream Areuna ſignificatur. 122
eccleſia per alteram Salomonis meretricem pulchre ſignificatur. 118.119
eccleſia per domum Dei priorem ſignificatur, ubi adhuc ſacrificia fiunt. 135
eccleſia quando ſempiterna pace fruetur. 127
eccleſia ſterilis parit plurimos. 15
Edenda ſunt, quæ naturæ neceſſitas quærit, non quæ libido ſuggerit. 22
Egla uxor Dauid, Michol dicitur. 72
Eiectis idolis, phytonibus, & ariolis, atque omnibus immunditijs ablatis paſcha ſolenne celebratur, quid myſtice ſignificet. 228
Elcana interpretatur. 4
elcāna quilibet ſanctus eſſe poteſt. 9
elcanæ generatio. 2
electi, erudiendi interdum tentatori ſubijciuntur. 75
electio datur Dauid de tribus. 110
electos afflictione temporali purgat Deus. 92
elephantis natura, & quid deſignet. 171
eloquentia et ſapientia differunt, ſicut æs et aurum. 176
elias comedit panem ſubcinericium. 183

elias diuinat terræ ſterilitatem. 179
elias filij Dei ſimilitudinem exprimit. 179
elias fugit Iezabel, et quid pulchre per hoc ſignificatur. 182
elias mortuum ſuſcitat, & quid hoc facto præfigurauit. 180
elias necat prophetas Baal. 182
elias quo modo in cælum raptus dicitur. 193
elias ſacrificat bouem Domino &c. 181
eliæ generatio cur taceatur. 179
eliſæi cadauer mortuum ſuſcitat, & quid per hoc ſignificatur. 210
eliſæo orante, Syri cæci fiunt. 203
eliſæo cænaculum paruum erigitur. 197
eliſæus a pueris paruis illuditur. 194
eliſæus arans in duodecim iugis, ungitur in proph. 185
eliſæus infirmatur & moritur. 209
eliſæus moritur. 210
eliſæus par boum mactat. 186
eliſæus puerum mortuum ſuſcitat, & quid per hoc præfiguratur. 198
eliſæus cur Eliæ duplicem ſpiritum petiuit. 193
eliſæus ſanat aquas Ierícho, et quid per hoc ſignificetur. 194
eliſæus ſterilem facit eſſe fœcundam. 198
Emath nunc Epiphania nuncupatur. 165
Enoch quo modo tranſlatus dicitur. 193
Ephi Hebræorum genus menſuræ. 153
Ephod. 20
ephrata ciuitas, nunc Bethlehem dicitur. 2
ephratæus. 6
ephratæus cur ſit Elcana dictus. 2
Equorum Salomonis numerus. 121
Eſau primogenita ob gulam perdidit. 21
Euangeliorum libri per rotas pulchre ſignificantur. 155
eunuchi ſeruientes in aula regis Nabuchodonoſor, qui fuerint. 225
eunuchus præfectus ſuper uiros bellatores. 235
Excæcatur Sedecias, & uinctus abducitur in Babylonem. 233
excelſa quæ dicantur in ſcriptura. 228
exultauit cor meum, Canticum Annæ exponitur. 12
Fabri ferrarij ſpiritales uiros ſignificant. 36
famelici gentes uocantur. 14
fames oritur in terra tribus annis. 103
fames ſterilitatem bonorum operum ſignificat. 103
farina corpus Chriſti ſignificat. 11
farinæ modij tres quid ſignificent. 11
Fœcundæ & ſteriles. 5.9
feneſtræ quid in templo myſtice deſignent. 130
ferculum quid & unde dicatur. 171
ferrum natat iuſſu Eliſæi. 201
Fides ſine operibus bonis ad ſalutem non prodeſt. 210
filia Pharaonis uxor Salomonis, gentium eccleſiam deſignaſſe non eſt dubium. 112
filij Dauid, in Chriſtum credentes ſignificant. 78
filij Dauid in Hebron. 72
filij Sedeciæ occiduntur in conſpectu eius. 132
filios multos habens infirmatur. 15
filius Dei quo modo a patre ſit natus. 40
finis terræ hominum intentionem denotat. 19
Fœcundæ. 2.3
fœnum ſit Chriſtus. 8
fornicem ſibi Dauid erexit. 8
fortitudo. 144
Frenum tributi quid ſit. 86
Fundamentum templi myſtice quis rite dicatur. 127
funiculus allegorice pro ſorte ponitur. 86
fuſcinulæ. 160
GAbaa animas humilium denotat. 31
gabaa locus. 80
gabaonitæ necantur, quid ſignificet. 103
gad uenit ad Dauid. 110
galaad eruditos eccleſiæ ſignificat. 36
galgal eccleſiam ſignificat. 33
Gelboe montes. 72
gener regis ſit Dauid in duabus rebus. 52
gentium eccleſia ſterilis. 5
gentium populus Gethæus rite poteſt dici. 80
gentes famelici dicti. 14
geth. 30
geth crucem Chriſti ſignificat. 80
geth ciuitatem & infernum denotat. 50
Giblos ciuitas Phœnicis. 127
Glorietur in Domino, qui gloriatur. 17
Gob quid ſit. 103
goliath e caſtris graditur. 49
goliath diabolum repræſentat. 50
Græci tranſlationem Eliæ curru igneo & equis igneis, ſoli adſcripſerunt. 228
Gula necat plurimos. 20
HAnon radit mediam partem barbæ ſeruorum Dauid. 87
hanon repræſentat diabolum. 87
haſta auerſa ferire quid ſit. 71
haſta ducentæ & quid myſtice denotent. 171
Hæretici a quibus facile uinci poſſunt. 41
hæretici confidunt in poteſtate principum. 39
hæretici non ſunt irritandi. 40
hæretici oculum dextrum ſuis eruunt. 37
hæretici per Achitophel pulchre deſignantur. 98
hæretici per Ieroboam ſunt præfigurati. 174
hæretici per Naam ſignificantur. 36
hæretici & ſchiſmatici per Ochoziam rite ſunt præfigurati. 203
hæretici per Philiſtim ſignificantur. 39
hæretici per Saul pulchre ſignificantur. 54
hæretici polluunt populum Chriſtianum, ſicut Abſalom concubinas patris ſui. 99
hæretici per Seba concinne ſignificantur. 102
hæretici quo modo perſequuntur eccleſiam Chriſti. 195
hæretici uere idolis ſeruiunt. 215
hæreticorum controuerſia, exercitiua ſunt catholicorum. 41

hæreticorum eccleſia per concubinas Dauid ſignificantur. 90
hæreticorum mos. 74
hæreticorum prauitate decepti, ad Eccleſiam gementes reducuntur. 118
hæreticorum rabies, dolus, & aſtutia. 39
hæreticus Sabelliana ſecta. 40
hæreticorum ſecta diuerſa. 40
Hebraicarum litterarum numerus. 1
hebron. 70
hebron quondam Arbac dicta fuit. 70
helchias ſacerdos inuenit librum legis Domini in domo Domini. 226
heli. 3
heli damnatur, quod peccantes filios ſuos non iuſte corripuerit. 22
heli reprobari a Deo quid ſignificet. 1
Hiram deſpicit oppida uiginti, quæ dedit ei Salomõ. 166
hiram de Tyro artifex ærarius electos ex gentibus rite deſignat. 148
hiram mittit Dauid nuncios & lapides. 77
hiram mittit ligna ad Dauid. 12
hiram mittit ligna ad Salomonem. 124
hiram uita ſimul, & fide glorioſos præfigurauit. 124
hiſtoria turpis ſpiritalem intellectum interdum poteſt habere. 89
Hophni, & Phinees filij Heli, ſcribas et phariſæos ſignificant. 5
Humeruli baſium quid repræſentent. 156
humiliare poteſt Dominus. 16
humiliatus eſt Iezechias, eo quod exaltatũ eſſet cor eius. 224
humilis efficitur, qui infirmitatem propriam inceſſanter attendit. 111
humilitas Chriſti per hyſopum ſignificatur. 142
Hyacinthus cæli imitatur colorem. 143
hydria 160
hyperbolice interdum ſcriptura loquitur. 86
hyſopus Chriſti humilitatem ſignificat. 122

I

Iabes oppugnatur a Naa Ammonite. 36
iacobus apoſtolus, frater Domini uocatus, ubi ſermones habere conſueuit. 131
ianitores tres quid. 135
Ichabod. 28
Idumæus, & Amalechites idem ſunt. 66
Iebus, & Ieruſalem quibus modis diſtent. 130
Iebuſæum qui percutit, princeps erit. 76
iehu ungitur in regem, & quid egerit, quid ue per ipſius uitam ſignificatur. 215
ieiunium. 125
ierobaal Gedeon uocatus eſt. 37
ieroboam de idololatria arguitur. 175
ieroboam hæreticos præfigurauit. 174
ieroboam accipit decem tribus Iſrael. 174
ieroboam regnat in Samaria 40 annis. 112
ieroboam Syrorum prouinciam uaſtat. 112
ieruſalem, et Iebus a quibus et quãdo denominẽtur. 130
ieruſalem prius Salem, deinde Iebus dicta fuit. 76
iesbaam octingentos interfecit impetu uno. 106
ietro Cynæus dictus eſt. 44
iezabel mandat Naboth occidi 188
iezechia, idola ſubuertens, & lucos ſuccidens, ſaluatoris noſtri typum expreſſit. 215
iezechias ueſtimenta ſcindit. 217
Ignis uorat holocauſtum Eliæ cum lignis, atque lapidibus. 150
Iiſdem uerbis, quibus Phariſæus Dominum offendit, iiſdem Iezechias Dominum placauit. 222
Imperium regi datur. 19.20
Incarnatio Chriſti per pallium Eliæ rite fuit præfigurata. 194
iniuriam quo modo ſuſtinere facile quis poteſt. 99
inobedientia Saulis corripitur. 46
in ſignum ſanitatis futuræ Iezechiæ ſol retroceſſit per decem horas, ſiue gradus. 222
interficere Chriſtum. 54
interpretatio nominis Ioſiæ. 227
interrupta eſt ciuitas, & uiri bellatores nocte fugerunt, quid. 233
Ioab Abner inſequitur. 71
ioab doloſe occidit Amaſam. 103
ioab diabolum denotat. 73
ioab in templo occiſus, Iudæos hæreticosq. deſignat. 116
ioab interficit Abner. 74
ioab poteſt Iudaicum populum ſignificare. 73
ioab pugnat contra Rabath.
ioab tres lanceas mittit in cor Abſalom, & quid ſignificet. 101
ioachim cum omnibus ſuis transfertur in Babylonem, et myſterium huius. 231
ioachaz ſignificat malos doctores. 219
ioachaz ungitur rex pro patre ſuo, quem uinctum Pharao duxit in Aegyptum. 219
ioas mandat ſarta tecta templi inſtaurari, & per hoc quid ſignificetur. 207
ioas rex flet Eliſæum. 209
ioannis Baptiſtæ laus. 134
ioiada Ioas regem conſtituit. 206
ionathas dictus eſt etiam Nathan propheta. 49
ionathas diligit Dauid. 52
ionathas eſt cum Dauid in regno cælorum. 55
ionathas, & Achimaas explorant conſilium Abſalom, & quid ſignificet. 99
ionathas moritur. 65
ionathæ oculi illuminantur. 41.42
ionathas ſanctorum uirorum gerit figuram. 41
ionathas ſuis armis, & ueſtibus ueſtiuit Dauid. 52
iordanis fluuius quid repræſentet. 157
iordanis ſacrum baptiſma præfigurauit. 201
iordanis ubi oritur. 25
Ioſaba abſcondit Ioas, ne occidatur. 205
ioſias in Mageddo occiditur, quid. 219
ioſias rex omnem ſpurcitiam idolorum emundauit, et in

Dei cultu ſe ſtrenue exercuit. 226
ioſias typum tenet Domini ſaluatoris. 319
Iſaias impio regi occurrit. 213.214
Isboſeth Sauls patri in regnum ſuccedit. 79
iſboſeth in inguine percutitur. 74
iſrael congregatur in Maſphat. 32
iſrael contra Philiſtim præliatur. 25
iſrael funditus fere deletur, & quid per hoc ſignific. 214
iſrael habitat abſque timore. 121
iſrael, uir uidens Deum. 25
iſrael percutit Syrum plaga magna. 186
Iudaicus populus gentes ſpernens, per Adoniam rite ſignificatur. 115
iudaicus populus per Ioab deſignari commode poteſt. 74
iudas prodidit Chriſtum. 97
iudæi aduerſarij Dei dicuntur. 17
iudæi de ſcripturis male diſputant. 54
iudæi Græcorum perfidiam ſunt imitati. 228
iudæi per Nabal ſignificantur. 61
iudæi, repleti uocantur. 14
iudæorum ingratitudo carpitur. 58
iudæorum principes damnati ſunt in ligno, in quo Chriſtum ſuſpenderunt. 100
iudæorum ſynagoga deſcribitur. 192
iudæorum ſynagoga fecunda. 3
iudicare fines terræ. 18
iudicij uenturi omnium retributio iuſta. 116
iuncturæ tabularum quid poſſint ſignificare. 136
iuſtitia. 144
LAminæ auri, caritatis latitudinem præfigurauerunt. 135.137.138
lapis adiutorij, legem Chriſti ſignificat. 26
lapides templi, apoſtoli ſunt, atque prophetæ. 127
lapis adiutorij Samuelis Chriſtum præfigurauit. 33
lapis adiutorij, locus eſt. 28
laquearia quid ſint, & quos myſtice ſignificent. 133
laquearibus cedrinis domus Dei tegitur. 133
laterum menſura unius & dimidij cubiti erat. 156
latitudo domus Dei uiginti cubitorum, & quid per eam myſtice ſignificetur. 130
latomorum octoginta millia erant, & ſignificant ſacros prædicatores. 126
latro in cruce uere pænitendo ueniam eſt conſecutus. 91
latus Chriſti dextrum aperitur lancea. 133
laudes hominum affectantes, in ſemet ipſis fructus bonorum diſſipant. 226
Legis abolitio. 180
leo incidit in ciſternam, & a Banaia occiditur. 108
leo diabolum interdum denotat. 108
leo prophetam deceptum dirupit. 175
lætatur Iezechias in aduentu legatorum Berodach. 225
Lia fecunda. 3
liberum arbitrium hominis gratia Dei requirit. 117
libri multi, quorum mentionem frequenter facit ſacra ſcriptura, hodie non inueniuntur. 67
Licitis debet abſtinere, qui illicita ſe meminit perpetraſſe. 107
ligna tina offeruntur regi, & quid per illa ſignificetur. 169
lilia paradiſi amœnitatem deſignant. 151
lilij flores æternam amœnitatem in cælis deſignant. 151
linum quid in ſacris denotet. 80
litterarum Hebræorum numerus. 1
Longitudo domus Dei ſexaginta cubitorũ, & quid per eam myſtice ſignificetur. 130
loricula quid ſit. 133
Lucerna Dei. 25
lucernæ, & candelabra quo modo typice diſtent. 160
laterum groſſitudo, & ordo, & quid myſtice per ipſos ſignificetur. 153
luteres ænei decem, cur facti fuerint. 156
luxuria cur magis quam ſuperbia uitetur. 91
MAgiſtrorũ facta per ſemet ipſum examinat Deus. 111
maledici uult Dauid. 96.99
malogranatorum natura, & quid ſignificet. 150
manaim, locus, ubi Iacob loquebatur cum angelis. 100
marcion hæreticus. 214
mare æneum quid. 234
mare fuſile cubitorum decem quid repræſentet. 151
mare Genezareth. 165
mare ponitur ad dexteram templi partem contra orientem ad meridiem. 157
maria quo modo Chriſtum uirgo concipere potuit. 106
maris mortui longitudo, & latitudo. 211
marmor paruum quid ſignificet. 139
maſphat. 32
maſphat intentio dicitur. 32
maſſa ficorum curatur ulcus Iezechiæ. 222
mathania quid. 231
matthæus cur publicanus cognominetur. 118
matres lactantes doctores recte ſignificant. 120
Medicinam non eſſe contemnendam, ut pote quam Deus creauerit. 222
melchon idoli nomen. 93
menſa panum, quarum rerum ſignificationem exprimant. 159
meretrices accedunt ad Salomonem, & quid ſignificent. 117. & 118
meretrices ſynagogam cum Eccleſia rite poſſunt ſignificare. 118
Micha, filius Miphiboſeth. 87
micheas adducitur in conſpectu regum duorum. 190
michol deſpicit Dauid humiliatum. 81
michol dilexit Dauid. 52
michol Phalti traditur uxor. 62
michol, ſynagogam denotans, ſterilis manet. 82
millenario numerus maior non eſt. 72
millenarius numerus perfectionem in ſacris ſcripturis ſignificat. 153
miphiboſet ad Dauid uocatur. 87
miphiboſeth occurrit Dauid. 111
miphiboſeth quid ſignificet. 97
Moab oppugnatur a regibus tribus, et quid per hos ſignificatur.

ficatur. 161.162
modii tres farinæ quid ſignificent. 97
modius ſimilæ ſapientiam Dei ſignificat. 204
modus orandi. 3
mons offenſionis quis. 228
montes & colles. 31
moria mons in Ieruſalem, in quo ædificata eſt domus Domini, & quid ſignificet. 129
morbis diuerſis cædebantur in Iſrael. 110
mors Iezechiæ. 226
mortariola. 160
mortem nemo euadere poteſt. 166
mos hæreticorum. 74
mulieres meretrices hæreticos concinnæ denotant. 117
mulieres multas amat Salomon. 173
murus tecti per circuitum. 133
muſach ſabbati quid ſit. 212
myſterium decem graduum linearum. 223
myſterium regreſſionis ſolis. 223

NAaman uenit ad Eliſæum. 200
naaman uir magnus, ſed leproſus, & quorum typum expreſſit. 199
Naas oppugnat Iabes Galaad. 36
naas rex Ammon multa bona fecit David. 88
nabal Iudæos ſignificat. 61
nabath etiam Semei dicitur. 96
naboth occiſus a Iezabel, filium Dei præfigurauit. 188
nabuchodonoſor myſtice quid. 230
nabuchodonoſor obſedit Ieruſalem. 232
nabuzardan quid myſtice ſignificet. 234
nabuzardan uaſtauit Ieroſolymam. 232
nahas rex Ammon decaluauit ſeruos David. 100
nabaſthan confringitur. 215
naioth locus. 53
nathan adulterij arguit David. 91
nathan & Ionathas idem ſunt. 49
Nebaar idolum Eueorum 214.215
nebula implenit domum domini. 163
nergel nomen ciuitatis & idoli. 214
neſtor uetulus eloquio floret. 115
Nihil in hoc mundo hominibus euenit abſque omnipotentis Dei occulto conſilio. 221
Nomen Dei unguentum effuſum. 4
non deſperandum. 226
non fidendum in uerbis mendacij. 234
non mittendæ margaritæ ante porcos. 225
Numeratur omnis Iſrael. 110
numerus omnis Iſrael octingenta millia uirorum, Iuda autem quingenta millia. 110
numerus pluralis pro ſingulari in ſacris interdum ponitur. 159
numerus undenarius quid. 232
numeri ſeptenarij perfectio. 15
nurus Heli incuruauit ſe, & peperit. 27

OBededom arcam Dei ſuſcipit. 80
obedientia melior quam uictimæ. 45
obedientiæ fructus & laus. 45
obedientiæ præceptum Saul tranſgreditur. 38
Ochozias infirmatus conſulit Beelzebub. 192
ochozias rex Samariæ per cancellos decidit, & hæreticos ſchiſmaticosq. rite præfigurauit. 131
ochoziæ domus, Iudæorum ſynagogam ſignificat. 192
octaua dies iudicij eſt & reſurrectionis. 161
octingentos interfecit David impetu uno. 107.107
oculi Heli caligauerunt. 25
oculi Ionathæ illuminantur. 42
Olda prophetes uxor Sellum. 226
oleum effunditur in uaſa uacua. 197
Onager gentilem populum ſignat. 8
onera portantium ſeptuaginta millia erant. 126
Opera bona baptizato ſunt neceſſaria. 152
ophir, prouinciæ nomen. 168
ophni & Phinees. 27
Oraculum in medio domus quid ſignificet, & quomodo fuerit ædificatum. 137.138
orandi uerus modus. 8
oratio. 125
oratio magis in corde, quam uoce eſſe debet. 10
orationē qui ſuam exaudiri deſiderat, quid facturus. 117
orandi optimus modus 3
orare inceſſanter debemus pro omnibus. 37
orare oſtio clauſo quid ſit. 10
orbis terræ ſanctos uiros interdum ſignificat: 19
ordo ædificiorum templi, & quos in quodlibet ire licebat. 146
Oſtia domus Dei quid myſtice poſſint repræſentare. 161
oſtia duo quid ſignificent. 144
oſtium lateris medij in parte domus dextræ quid myſtice deſignet. 133
oſtiola quid ſignificent. 140
oſtium templi Chriſtum, porticus prophetas, oſtium in porticu doctores ſignificabat. 130
Oza arcam Dei tangit, & percuſſus a Deo moritur. 79
oza robuſtus Domini interpretatur. 82
ozias diabolum rite poteſt repræſentare. 211

PAllio aqua percutiuntur. 194
palmas in pariete ſculpere quid ſit. 142
panes propoſitionis quid ſignent in ſacris ſcripturis. 159
parabolarum tria millia locutus eſt Salomon. 122
parietes domus Dei ædificantur, & quid myſtice deſignare poſſint. 135.136
partes dat Elcana. 3
paſcha quot modis fiebat. 129
paſſio Chriſti Iudæis incredulis non debet annunciari. 68
paſſio Chriſti nobis pacem reddidit. 32
pater pro magiſtro ponitur. 35
patientia perfecta ſuſtinere eum, cui reſiſtere facile poſſis. 99
paulus apoſtolus beatus canis dicitur. 166
paulus apoſtolus graues Iudæorum inſidias patitur. 73
paulus paradiſi clauſtra & tertij cæli ſecreta ingreſſus, tentatori ſubijcitur. 92
pauperem facit Dominus. 19
pauimentum domus Dei tegitur abiegnis tabulis. 134

panimentum domus intrinſecus & extrinſecus auro tegitur, & quid per hoc ſignificatur. 142
pauorum caro ſiccata ſit imputribilis. 142
pax erat in diebus Salomonis. 121
pax inter Iſrael & Amorræum. 33
peccantes conuertere eſt æternam uitam mereri. 22
peccantes in Deum non corripere periculoſum eſt. 22
peccantes Phinees pugione peremit. 22
peccare in Deum & proximum differunt. 22
peccare ex deliberata elatione grauius eſt, quam in corruptionem carnis cadere. 91
peccato carere, omnino donum eſt futuri ſæculi, non præſentis. 133
peccata ſanctorum cur interdum narret ſcriptura. 91
peccatum ariolandi eſt repugnare. 45
peccatum Heli uictimis non expiabitur in æternũ. 254
pedes quid ſignent in ſacris litteris. 17
percuſſit Saul mille. 52
peroratio. 194
perſeuerandum in certamine. 190
peſtilentia deſæuit in Iſrael. 110
petrus flendo peccatum ſuum deleuit. 91
petrus & Ioannes claudum in porticu ſanant. 146
petrus increpat Chriſtum. 99
Philiſtæi & Chaldæi quid. 190
phalti Michol traditur. 62
pharao Necho Ioacim regem conſtituit, & terræ multam impoſuit. 190
phenenna & Anna quid ſignificent. 5.8
phenenna ſynagogæ typum gerit. 6
Phenenna uxor Elcanæ 2
phialæ 132
philadelphia olim Rabath dicta. 93
philiſtæi caput in Ieruſalem defertur. 49
philiſtim a Dauid humiliantur. 86
philiſtim cadentes poculo. 26
philiſtim hæreticos denotant. 39
philiſtim immundos ſpiritus aut ſapientes huius ſæculi denotant. 26
philiſtim in ſacris litteris nõ ſemper eadem repræſentant. 39
philiſtim in Sochoth ad præliandum conueniunt. 49
philiſtim præliantur cum Iſrael. 26
phinees & Hophni. 27
phinees & Hophni filij Heli, ſcribas & phariſæos apte denotant. 5
phinees peccantes pugione transfixit. 22
phitoniſſa Samuelem ſuſcitat. 63
phitoniſſa unde dicatur. 65
Pinnaculum templi quid ſit. 130
Plaga cur ſæuiret in populo, cum numeraſſet omnem Iſrael Dauid. 107
planities Iericho quid. 192
plato. 105
Pœnitentiæ perfectæ exemplar. 92
pœnitentia poſt ſcelus admiſſum mox eſt agenda. 94
pœnitentia ſic eſt agenda, ut quæ commiſimus defleamus perfecte. 107
pœnitentia uera quantum apud Deum ualeat. 91
ponere circulum in naribus quid. 181
populi, peccatores interdum ſignificant. 19
porticus ante templum. 130
porticus templi quo ordine diſtinguuntur. 145
porticum officium. 146
poſtes quadragulati quid repræſentent. 144
poſtulare quid a Deo debemus ut exaudiamur. 139
potentes ſæculi quo modo argui rite poſſint. 91
poteſtas omnis etiam diabolis a Deo eſt & iuſta. 47
pretioſus. 24
Precum aſſiduitas ad quid ualeat. 100
prædicare in porticibus Chriſtus et prophetæ uerbum Dei ſolebant. 146
prædicator uerus ſciet uitam utramque. 8
prædicatores filij uiduæ quo modo dicantur. 14
prælati cur diſtricte iudicentur a ſubditis. 111
prælati male carpuntur. 152
prælati mali per Ieroboam ſignificantur. 143
prælatis curandum eſt, ne locus ſuperior extollat. 111
prælati ſubditorum peccata tenentur corripere. 22
prælati ſuperbi Saul exemplum debent timere. 44
prælatorum uita indiſcrete carpi non debet. 82
prælia quattuor habuit Dauid cum Philiſtæis. 104
prælium inter Philiſtim & Iſrael. 26
præpoſitorum facta a ſubditis corripi non debent. 60
præpoſitorum malorum Saul effigiem tenet. 60
præſepiorum equorum Salomonis numerus. 121
primitiæ offeruntur Eliſæo. 164
primogenita Eſau gula perdidit. 21
principes populi anguli uocantur. 43
principes 550. habuit Salomon ſuper opera ſua, & per ipſos myſtice quid ſignificetur. 138
prophetæ, lapides templi uocantur. 127
propheta per falſum prophetam ſeductus a leone diſrumpitur. 144
prophetas Baal necat Elias. 150
prophetat Saul. 39
proſelytorum numerum, & qui ſic ſint uocati. 127
prudentia. 144
Pſalmus 17. exponitur. 114
pſalmus 71. Salomoni inſcribitur, & maieſtati Chriſti conuenit. 119
Puer Aegyptius peccatorem ſignificat. 63
pueri cur uetantur conſecrari ſacerdotes. 11
puerum Aegyptium inuenit Dauid. 63
purgare uentrem. 60
purpura ſacramentũ Dominicæ paſſionis rite ſignifi. 118

QVadragenarius magnæ perfectionis eſt numerus. 129
quadragenarius numerus quid deſignet. 121
quadragenarius numerus tempus præſentis laboris in ſacris frequenter ſignificat. 136
quadrare lapides, & quadratum cor. 127
quattuor cubitorum capitella, euangelij libros rite deſignant. 151

quattuor uirtutes principales. 152
quid ſit oſtēdere diuitias legatis regis Babyloniorū. 226
qui interrogant, interrogent in Abela, quid denotet. 102
quinquagenario numero remiſſio peccatorum & gratia Spiritus ſancti ſolet præfigurari. 138
quinquagenarius ad Eliam miſſus, igne cæleſti conſumitur. 192
quinquagenarius numerus tempus æternæ quietis frequenter importat. 136
quinque uiri qui ſteterant coram rege. 235
quo arca Noe poſt diluuium delata ſit. 221
quur Deus, quos ad culmen honoris in prælatos aſſumit, a mortalibus uitijs non cuſtodit. 91
quur peccatum Dauid et Petri magis quam aliorum ſcriptura recitet. 92
quur poſt ſuperbiam nonnulli in luxuriam cadant 91
quur unus pſalmus duntaxat ſcriptus ſit in libris Regum. 104
R*Abath ciuitas regni Ammon* 93
Rabath et Raba differunt. 93
rabath expugnatur, præda magna capitur, et populus miſere perimitur. 93
rachael ſterilis. 2
rama ciuitas Saulis. 54
rama Samuelis eſt habitatio. 34
ramathaim ciuitas. 2
raſim rex Syriæ oppugnat Achaz in Ieruſalem. 212
rapſaces contra Dominum blaſphemat. 216
reblatha interpretatio. 233
reblatha nunc Antiochia Syriæ dicitur. 165
recordatio pro iuramento interdum ponitur. 95
redarguit iuſte alios, qui ab alijs reprehendi non pōt. 37
reducem ab inferis. 15
regentium iudicare uitam tutum non eſt. 111
regibus concubinas, aut plures uxores habere non licet, 64
regina Saba uenit tētare Salomonem in ænigmatib. 168
regni Chriſti magnitudo. 121
regum conſuetudo a uictoria. 44
regum libri multa ſacramenta Chriſti & eccleſiæ continent. 1
regum libri poſt Iudicum apte ponuntur. 1
religionem ingredientes per uaccas ſignificantur. 39
reliquiæ egredientur de Ieruſalem, & de monte Sion, non ſuo merito ſed Dei miſericordia. 220
repleti uocantur Iudæi. 14
reprehendere debet ſe in minimis, qui ſe maxima meminit commiſiſſe. 107
repugnare peccatum eſt. 45
reprehenditur Iezechias ab Hebræis, eo quod non ſit imitatus bonitatem Moyſi. 225
reſpha pluuiam impetrauit a Deo. 103
reſponſio diuina ad orationem Iezechiæ per Iſaiam. 219
reſticula mare circundans quid in ſacris deſignet. 152
reſurrectio Chriſti prophetatur. 16
reſurrectio mortuorum differt ſicut ſtella a ſtella. 162
reſurrectio mortuorum quo modo ex ueteri teſtamento eſſe probatur. 210
retiacula capitellis adiuncta myſtice quid repræſentent. 124
retributio iuſta omnibus in uenturo iudicio fiet. 116
reuertitur ad regem ægrotantem propheta cur? 222
rex Babylonis interfecit principes Iuda in Reblatha. 235
rex Babylonis mittit nuncios & munera, ad Iezechiam regem Iuda. 224
rex Iſrael ſcindit ueſtimenta ſua, & quorum imaginem exprimat. 100
rex Syriæ pugnat contra Iſrael, & quid præfigurauit. 202
rotæ quattuor, euangeliorum libros ſignant. 155
ruina minorum cautela debet eſſe maiorum. 92
S*Abellianæ ſectæ hæreticus.* 40
ſacerdotes cur pueri eſſe non poſſint. 11
ſacerdotes nunc non ex una tribu, ſed ex omni gente eligi poſſunt. 125
ſacerdotes unde ſint dicti. 146
ſacerdotij mutationem Anna prædicit. 12
ſacramenta multa et uaria continentur in Regū libris. 1
ſadoch ſequitur cum arca Dei Dauid. 98
ſadoch Chriſtum ſignificat. 116
ſadoch æmulus Heli. 23
ſadoch perſonam ſanctorum induit. 98
ſalomon adamauit mulieres multas. 173
ſalomon Chriſti figura fuit. 118
ſalomon dat Hiram uiginti oppida. 167
ſalomon de ſcelere idololatriæ numquam perfecte pænituit. 228
ſalomon eleuatus in regnum Chriſtum figurat. 115
ſalomon in eo quod templū ædificat Chriſtū ſignificat. 116
ſalomon Hiram magnis cōpenſationibus redonauit. 166
ſalomon in ſublime conſtruxit Mello. 223
ſalomon mittit Hiram cibum pro operarijs. 124
ſalomon naſcitur, & in hebræo Dida uocatur. 93
ſalomon reginæ auſtri dat munera, & quid per hæc myſtice ſignificetur. 169
ſalomonis regni latitudo. 120
ſalomon ſapientior erat cunctis hominibus. 121
ſaltus plures quam gladius conſumpſit. 100
ſalutare Dei, filius Dei dicitur. 12
ſamaria oppugnatur a Benadab. 185
ſamaria nunc Sebaſta dicitur. 176
ſamuel Agag regem in fruſta concidit. 47
ſamuel Chriſtum redemptorem ſignat. 10.24
ſamuelem eligi a Deo quid ſignificet. 1
ſamuelis generatio. 10
ſamuel interpretatur. 4
ſamuel iudicat Iſrael in Galgal. 33
ſamuel luget Saul. 47
ſamuel moritur. 63
ſamuel quid denotet. 10
ſamuel ter a Deo uocatur. 25
ſancta eccleſia ciuitas Dei dicitur. 167
ſanguis & aqua exit de latere Chriſti. 134
ſapientia & eloquentia quo modo differunt. 176

ſapientia

INDEX

Sapientia ipſum Abiſag rite ſignificat 114
ſapientia præ cunctis amanda. 115
ſapientiam popoſcit a Deo Salomon. 117
Sapiens quidam Græciæ centum & ſeptem annorum, dolet ſe tum mori, cum ſapere cœpiſſet. 119
Sapientia ſola poſt cuncta opera manet. 114
ſapientia Chriſti & Salomonis. 121
ſara diu ſterilis. 2
ſaraias, ſacerdos primus quid 235
Saulem a Deo reprobari, quid ſignificet. 1
ſaul a Samuele defletur. 47
ſaul audita cythara leuius habet. 48
ſaul Chriſtum figurat. 37
ſaul conatur interficere Dauid. 53
ſaul diuerſarum perſonarum gerit figuram. 34
ſaul duobus modis Dauid inſidiatur. 52
ſaul filius unius anni quomodo dicitur. 38
ſaulis inobedientia corripitur. 46
ſaul moritur. 65
ſaul paruulus, caput in Iſrael factus eſt. 44
ſaul phytoniſſam conſulit. 63
ſaul præpoſitos malos denotat. 60
ſaul prophetat inter prophetas. 54.55
ſaul ſepelitur ſub quercu. 69
ſaul uictimam domino offert. 4
ſaul ungitur in regem. 34
ſaul percuſſit mille. 52
Scribæ & phariſæi Iudæos corrumpunt. 10
ſcribæ & phariſæi, nudi, diſcalceati & muti uocâtur. 5
ſcribæ & phariſæi in ligno quo Chriſtum ſuſpendebant ſunt damnati. 100
ſcuta aurea facit Salomon, & quid myſtice ſignent. 170
ſcriptura eodem uerbo ſuperbos premit et leuat humiles. 92
ſcyphus aquæ quid ſignificet. 62
Seba diabolum repræſentat. 102
ſeba uir Belial deſignat hæreticos. 102
ſeculi præſentis amatores Amelech deſignat. 63
ſedecias conſtituitur rex a Nabuchodonoſor loco Ioachin 161
ſela filius Iudæ patriarchæ. 3
ſemei maledicit Dauid. 98
ſemei de Bahurim cur dicatur Aegyptius. 108
ſemei etiam Nabath dicitur. 96
ſenarius numerus bonorum operum perfectionem ſignificat. 171
ſenectus Dauid uetus teſtamentum ſignificat. 113
ſennacherib parricidio filiorum in phano Dei ſui trucidatur. 220
ſephama hebræi Aphamiam nominant. 165
ſephrona hodie Zephuim Hebræi nuncupant. 165
ſepultura Chriſti per domum Dauid repræſentatur. 53
ſeptenarius numerus ſeptem dona Spiritus ſancti interdum ſignificat. 148
ſeptem filij Dauid in Hebron. 72
ſeptenarij perfectio. 15
ſerpens æreus comminuitur. 215
ſerui Hiram gentium doctores præfigurauerunt. 125
ſeſac rex Aegypti domum Domini ſpoliat. 176
ſex ad operationem pertinere dicuntur. 149
ſex uiri e uulgo quid. 235
Siba dominum ſuum accuſat mendaciter. 98
ſiba occurrit Dauid. 98
ſiclus uiginti obolos habet. 110
ſignum datur Iezechiæ de uictoria cõtra Aſſyrios. 220
ſignificauit Gibezi Iudaicum populum. 201
ſilo ciuitas. 2
ſilo quid ſit. 6
ſilua Libani gentium Eccleſiam rite ſignificat. 171
ſimon euangelicus cur cognominetur leproſus. 118
ſion capitur a Dauid. 76
Sobi filius Nahas fuit. 100
ſochoth oppidum. 49
ſocrates. 114
ſolennis dies Domini compunctio cordis noſtri. 7
ſol extremis ſcytharum habitatoribus quandoque mouetur ab occidente in orientem. 223
ſolium Dauid ex ebore fit, & quo modo eccleſiam rite præfigurauit. 171
ſophar princeps exercitus probator tironum quid. 235
ſophim quid. 2
ſophonias ſacerdos ſanctus quid. 233
Spe futurorum excutit Dominus Iezechiæ metum. 124
ſpes pereuntium eſt recuperatio perditorum. 92
ſpiritum Chriſti duplicem quo modo Eccleſia accepiſſe dignoſcitur. 194
ſpiritus Domini quo modo malus dici poteſt. 47
ſpiritus immundi optimos quoſque impugnant maxime 26
ſpiritus mendax decipit Achab. 190
ſpiritus nequam inuadit Saul. 47
ſpiritus prophetiæ prophetis non ſemper adeſt. 98
ſpurius quis ſit. 49
Sterilem Eliſæus facit eſſe fecundam. 198
ſteriles. 2
ſterilis parit plurimos. 15
Subditi prælatorum facta non debent corripere. 60
ſubditi prælatorum uitam facile carpere non debent. 81
ſubditis curandum eſt ne regentiũ facta diſpliceant. 111
ſubditus uenerari debet prælatum quem etiam iuſte interdum corripere poſſet. 112
ſublimare Domini eſt. 16
ſuperbia cur minus quam luxuria uitetur. 91
ſuperbiæ tumor cauendus. 111
ſuperbia & furor regis Aſſyriorum aſcendit in aures Domini. 219
ſuperbia Saulis corrigitur. 45
ſuperhumerale. 20
Synagoga eccleſiam deſpexit. 7
ſynagoga multos filios habens infirmatur. 15
ſynagoga per meretricem pulchre ſignificatur. 118
ſynagoga Iudæorum domus Dei dicitur. 21
ſynagoga Iudæorum fœcunda. 5
ſyri excæcantur. 203

Taber-

Tabernacula corda ſanctorum deſignant. 84
Tabernaculum in eremo factum templum Dei præfiguravit. 123
Tabulata clauſtra cæli ſignificant. 135
tabulata tria templi, totidem fidelium gradus rite deſignant. 131
tabulæ abiegnæ ſiue cedrinæ noui teſtamenti iuſtos poſſunt rite ſignificare. 137
tam ſenſum pretioſum quam eloquij uenuſtatem hoſtis nequam de domo auferre molitur. 235
Tecua ciuitas 95
temperantia 144
templum Dei quis poſſit ædificare 83
templum Dei quomodo Chriſtus & nos quoque dici poſſumus. 123
templum Domini quid ſignificet myſtice in ſacris. 163
templum domino Dauid quærit ædificare. 84
templi ædificium intra atrium ſacerdotum quid nobis præfigurauerit. 246
templum Salomonis Eccleſiam catholicam myſtice præfigurauit. 130
tempore ægrotationis Iezechiæ aliud fuit regnum Aſſyriorum, aliud Babyloniorum. 223
temporis ordo congruit cum ratione uindictæ. 234
tentationi relictus eſt Iezechias, & cur. 224
teredo a terendo dicitur. 106
terra promiſſionis per quattuor mundi plagas diuiditur 164
teſtamenti mutationem Anna prænunciat. 11
Thamar urbs, nunc Palmira dicitur. 164
tharthac idolum Eueorum. 214
thesbi ciuitas, patria Eliæ. 179
thophet deſcriptio. 226
tophet Iſaias infernum apellat. 227
thuribula. 160
thuribula & phialæ quid. 234
Tonitrua quid ſignificent. 18
tornaturæ, et iuncturæ tabularum quid poſſint rite ſignificare. 136
torrens Ciſon etiam Careth dicitur. 180
Trabium combinatio &, myſtica ſignificatio. 131
translatus eſt Iudas de terra ſua. 235
tres vituli, & modij farinæ quid ſignificent. 10
tria, ad trinitatem pertinent. 149
tribus diebus in anno celebrant Iudæi. 3
tribus Iſrael ad Dauid ueniunt. 35
tributarij fiunt qui non ſunt ex Iſrael. 167
triginta omnem ſanctorum perfectionem ſignificat. 109
triginta ſanctam trinitatem ſignificat. 125
trigintaſeptem uiri fortiſſimi, 109
triumphator in Iſrael Deus dicitur. 45
thronus ex ebore quid ſignificet. 171

Vacca iuncta currui religionem ingredientes ſignificant. 29
Vallis Ennon deſcriptio. 226
uallis ſalinarum. 7
uallis ſalinarum quid ſit. 210
uaſa Salomonis aurea omnia erant, & quid per ea myſtice ſignificetur. 172
Vectium ſummitates apparent. 162
uelum ante arcam ex quibus componitur, & quid myſtice figuret. 143
ua nobis. 27
uentrem purgare. 60
uerbum patris unigenitus eius eſt. 85
uerbum quid ſignificet. 224
ueſtibulum porticum templi ſignificat. 149
Vidua in Sarepta Sidoniæ paſcit Eliam. 180
uigilandum, ne heretici fidem Eccleſiæ tollant. 40
uiginti duas litteras habere Hebræos. 1
uinea Naboth quid præfiguret. 188
uiuere caſte. 20
uir Eccleſiæ Chriſtus. 8
uirgo Maria citra opus nuptiale florem protulit Chriſtum. 106
uirgo, quæ Dauid ſeneſcentem calefaciendum eligitur, ſapientiam rite poteſt ſignificare. 77
uirgo, quæ ad calefaciendum Dauid eligitur, Eccleſiæ ſanctæ gerit perſonam. 102
uirtute maiorum Deus tuetur poſteros. 220
uirtutes de uirtutibus naſci. 151
uirtutes quattuor principales.
uirtutes tres euangelicæ. 125
uiri Iuuus. 4
uita actiua qualis ſit. 9
uita æterna in cælis per domum Domini poſteriorem ſignificatur. 135
uita contemplatiua qualis. 9
uituli tres tria tempora ſignant. 10
uiuificare, mortificare Dominus dicitur. 15
Vnus. 4
Voluptas gulæ uitanda. 21
Vrias Iudaicum populum ſignificat. 89
urias Hetheus diabolum interdum poteſt ſignificare. 90
Vxores duas Elcana habuit. 2
uxores Dauid, & concubinæ, uariarum gentium ad fidem Chriſti uocationem ſignificat. 90
uxores duæ myſtice ducendæ. 9
uxores multas reges habere ſolebant. 90
uxor Phinees Iudaicam gentem ſignificat. 27

Z

Ziph mons. 59

FINIS.

Google

Digitized by Google